

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СОЛОВЙОВ ВАЛЕРІЙ ФЕДОРОВИЧ

УДК 377.1:796.071.4(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

13.00.04 Теорія і методика професійної освіти

01 «Освіта / Педагогіка»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. Ф. Соловйов

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Соловйов В. Ф. Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського Міністерства освіти і науки України, Львів, 2024.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано методи розв’язання нової наукової проблеми – формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання шляхом обґрунтування теоретичних засад, розроблення методичних основ та експериментальної перевірки ефективності інноваційної системи педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано специфічні принципи вищої фізкультурно-педагогічної освіти, розроблено концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, побудовано модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, створено організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні); *уточнено* науково-педагогічну сутність і структуру феномена «педагогічна компетентність вчителів фізичного виховання», дидактичні особливості педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю, інноваційні засади педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю; *конкретизовано* критерії, показники і рівні сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; *подальшого розвитку набули* положення щодо можливості застосування випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання,

новітні наукові підходи у педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання та педагогічні інновації в діяльності ЗВО фізкультурного профілю.

До методологічних основ модернізації педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання віднесено положення наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, низки методологічних підходів (системний, синергетичний, культурологічний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний), ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління, стратегічні положення галузі фізичної культури і спорту, концепції модернізації вищої школи, розвитку педагогічної освіти, реформу Нова українська школа тощо.

Педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання розглядаємо як найважливішу складову фізкультурно-педагогічної освіти, завдяки якій у здобувачів формується педагогічна компетентність, що сприяє розвитку інтегрованої компетентності, спрямованої на успішне вирішення випускниками усіх соціально-професійних і освітньо-педагогічних завдань із фізичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти. Реалізація фізкультурно-педагогічної освіти вимагає врахування специфічних принципів: пріоритетності гуманітарних цінностей; прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів педагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поетапності педагогічної підготовки.

Педагогічна компетентність учителів фізичного виховання – складне структурне утворення, яке охоплює педагогічно важливі якості, індивідуальні особливості, опановані знання, здобуті вміння, навички і досвід роботи в закладі освіти, що виявляються у здатності до продуктивної педагогічної взаємодії та успішної освітньо-педагогічної діяльності з формування у школярів знань про здоровий спосіб життя, вмінь і навичок самостійно виконувати фізичні вправи, систематично займатися спортом та іншими видами рухової активності. Ця компетентність є важливою складовою інтегрованої професійної компетентності вчителя фізичного

виховання, що забезпечує досконале володіння предметом «Фізична культура», творчий підхід до навчально-виховної діяльності, готовність до неперервного саморозвитку, дає змогу на належному рівні організувати фізичний розвиток і підготовку до життя учнів закладів загальної середньої освіти. Педагогічна компетентність учителів фізичного виховання ґрунтується на усвідомлених психолого-педагогічних знаннях, уміннях і навичках, їхніх мотиваційно-ціннісних, емоційно-вольових, а також професійно важливих особистісних якостях, одержаному досвіді. Її структура охоплює: інструментальний, загальнопедагогічний, професійно-педагогічний, методично-організаційний і професійно-особистісний складники. Здатність учителя фізичної культури успішно виконувати професійно-педагогічну діяльність і досягати в ній високих результатів забезпечують функціональні компоненти педагогічної компетентності: аксіологічний, мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний.

Випереджувальна педагогічна підготовка здобувачів, які навчаються за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» має функціонувати як цілісна система, оптимально включена до освітнього процесу ЗВО фізкультурного профілю, що забезпечує опанування нових засобів педагогічної взаємодії та освітніх технологій, актуальних у найближчому та віддаленому майбутньому. Підвищення її якості потребує організації педагогічної підготовки у ЗВО на трьох ступенях: базовому психолого-педагогічному, фізкультурно-педагогічному та поглиблено-спеціалізованому. На кожному з них послідовно реалізується психолого-педагогічна спрямованість освітньо-професійної програми, відбувається прогнозоване формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання за такими основними етапами: орієнтувально-мотиваційним, формувально-діяльнісним, розвивально-інтегровальним.

Для удосконалення педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання обґрунтовані, створені та застосовані в освітній практиці ЗВО п'ять груп організаційно-педагогічних умов: мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні. У

комплексі вони спрямовані на формування в майбутніх вчителів фізичного виховання педагогічної компетентності, свідомого ставлення до неї як до важливого чинника успішності подальшої освітньо-професійної діяльності, вироблення потреби неперервного професійно-педагогічного самовдосконалення через її розвиток, набуття готовності випускників ЗВО до виконання функцій вчителя фізичного виховання в загальноосвітній школі.

Спроектовано концептуальну модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, що складається з п'яти взаємопов'язаних блоків: цільовизначального (соціальне замовлення, мета, галузеві стандарти, професіограма вчителя); теоретико-методологічного (принципи, концепція, освітньо-професійні програми, методологічні підходи); проєктувально-змістового (структурні та функціональні складники педагогічної компетентності, зміст педагогічної підготовки,); операційно-технологічного (організаційно-педагогічні умови, етапи і ступені педагогічної підготовки, комплекс науково-методичного забезпечення, інноваційні методи і технології); результативно-діагностичного (інструменти і методи діагностики, критерії оцінювання, рівні сформованості, результат). Побудова моделі відображає вимоги до професійної підготовленості випускників ЗВО фізкультурного профілю, структуру їхньої педагогічної компетентності, належний рівень якої дасть змогу виконувати професійно-педагогічні функції, спрямовані на комплексне вирішення фізкультурно-оздоровчих, здоров'язбережувальних, навчальних і виховних завдань під час фізичного виховання школярів.

Розроблено та експериментально перевірено ефективність науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)», яке обіймає оновлення її змісту, вдосконалення методики педагогічної підготовки, а також доцільне використання сучасних педагогічних технологій у ЗВО фізкультурного профілю, поєднання яких забезпечує її випереджувальний характер.

Удосконалено зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів у ЗВО фізкультурного профілю в єдності когнітивного, аксіологічного, діяльнісного, особистісного, рефлексивного компонентів, які передбачають: інтегрування теоретич-

них і методичних психолого-педагогічних знань, вироблення та розвиток практичних умінь і навичок педагогічної діяльності в галузі фізичної культури, різні форми самоосвітньої діяльності, що сприяють особистісному саморозвитку та професійному самовдосконаленню здобувачів. Удосконалення полягає у тому щоб: посилити психолого-педагогічну складову, акцентувати на прикладних аспектах педагогічної підготовки, актуалізувати фізкультурно-педагогічні вміння та навички застосовувати засвоєний матеріал в освітньо-професійній діяльності.

Методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає: органічне поєднання особистісно орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, використання елементів евристичного навчання; застосування форм організації навчальної діяльності з акцентом на методи активного й інтерактивного навчання. Основними напрямками вдосконалення методики є: оптимізація навчально-методичного забезпечення в контексті вимог компетентнісного підходу; упровадження новітніх методів навчання й освітніх технологій, які підсилюють практикоорієнтованість освітнього процесу, спонукають до самостійного пошуку та поглиблення знань, свідомого застосування сформованих компетентностей для вирішення професійно-педагогічних завдань; організацію педагогічної практики у контексті обов'язків і завдань майбутньої професії; посилення ролі самоосвітньої та науково-дослідної діяльності; забезпечення взаємозв'язку педагогічної підготовки із виховним процесом у ЗВО.

Технологізація педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає цілеспрямоване формування педагогічної компетентності, розвиток творчого потенціалу, мотивації до постійного самовдосконалення. Оптимізацію педагогічної підготовки забезпечують навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти із використанням технологій: цілісної педагогічної діяльності, випереджувального навчання, інформаційно-комунікаційних, гуманно-особистісної, модульного навчання, проєктного навчання, розв'язання педагогічних ситуацій, технології кейсів, ігрових, тренінгових та ін.

Вдосконалено діагностувальний інструментарій визначення рівнів сформованості педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання, зо-

крема виокремлено чотири критерії: аксіологічно-мотиваційний, когнітивно-інформаційний, праксеологічно-результативний та афективно-рефлексивний. Визначені показники й індикатори критеріїв, значення яких відповідають початковому, адаптивному, репродуктивному, функціональному чи поглибленому рівню сформованості компонентів педагогічної компетентності у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти. Обрано низку релевантних методів діагностики: тестування, опитування й анкетування викладачів, здобувачів, метод рейтингу, експертне оцінювання, узагальнення незалежних характеристик, контрольні заміри тощо, а також відповідні статистичні критерії.

Узагальнені експериментальні дані доводять доцільність удосконалення педагогічної підготовки як механізму формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, оптимізації навчально-виховної та подальшої освітньо-професійної діяльності випускників фізкультурно-педагогічної освіти. Результати дисертаційного дослідження впроваджено в практику роботи ЗВО фізкультурного профілю, в яких проводиться підготовка майбутніх учителів за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)». Сформульовано пропозиції щодо напрямів модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти на загальнодержавному рівні та на рівні ЗВО, а також подано рекомендації щодо випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання відповідно до запитів суспільства та стейкхолдерів. Підготовлено та впроваджено комплекс навчально-методичного забезпечення для вдосконалення підготовки учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності. Підготовлені пропозиції та рекомендації будуть корисні для педагогічних і фізкультурних ЗВО, а також закладів післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: система педагогічної підготовки, формування педагогічної компетентності, майбутні вчителі фізичного виховання, заклади вищої освіти фізкультурного профілю, теоретичні та методичні засади, концепція, модель, організаційно-педагогічні умови.

ABSTRACT

Solovyov V. F. Theoretical and methodical principles of future physical education teachers' pedagogical training. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture at the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2024.

The thesis presents a theoretical generalization and proposes a solution to a new scientific problem – the formation of future physical education (PE) teachers' pedagogical competence through scientific substantiation of the theoretical basis and methodological foundations, as well as experimental verification of the effectiveness of the developed innovative system of physical culture students' pedagogical training.

The scientific novelty of the obtained results is that: for the first time the specific principles of higher physical and pedagogical education were theoretically substantiated, the concept of anticipatory pedagogical training of PE teachers at higher schools of physical education was developed, a model of pedagogical training of PE teachers at higher schools of physical education was constructed, organizational and pedagogical conditions of future PE teachers' effective pedagogical training (motivational-targeted, prospective-prognostic, programmatic-content, procedural-technological, reflective-corrective ones) were created; the scientific-pedagogical essence and structure of the “physical education teachers' pedagogical competence” phenomenon, didactic features of pedagogical higher education of the physical culture profile, and innovative principles of pedagogical training of students at a higher school of physical education *were clarified*; criteria, indicators and levels of PE teachers' pedagogical competence formation *were specified*; the provisions regarding the possibility of applying PE teachers' anticipatory pedagogical training, the latest scientific approaches to PE teachers' pedagogical training and pedagogical innovations in the activities of higher schools of physical culture *gained further development*.

The methodological foundations of the modernization of PE teachers' pedagogical training include the scientific theory of cognition, phenomenology, praxeology, and the humanistic paradigm of education; a number of methodological approaches (systemic, synergistic, cultural, personal, activity, axiological, humanistic, competence, integrative, and prognostic-anticipatory ones), ideas of student-centeredness, technologization of education, management theory, strategic positions of the field of physical culture and sports, concepts of higher education modernization, development of pedagogical education, reform of the New Ukrainian School, etc.

Future PE teachers' pedagogical training is considered as the most important component of physical and pedagogical education, due to which students develop their pedagogical competence, which contributes to the development of the integrated competence aimed at the formation of students' ability to solve successfully all the socio-professional and educational-pedagogical tasks of pupils' physical education at all secondary schools. Implementation of physical culture and pedagogical education requires taking into account the following specific principles: the priority of humanitarian values; prognostics of the professional development of the teacher's personality; orientation to physical culture; professional and pedagogical orientation; emotional activity; self-organization and professional growth; the integrity of the components of pedagogical competence; diversification of educational and pedagogical functions; and stages of pedagogical training.

Pedagogical competence of PE teachers is a complex structural formation that includes pedagogically important qualities, individual characteristics, mastered knowledge, acquired abilities, skills and work experience at an educational institution, which are manifested in the ability of productive pedagogical interaction and successful educational and pedagogical activities in developing schoolchildren's knowledge about a healthy lifestyle, skills and abilities to independently and systematically do exercise, sports and other types of physical activities. This competence is an important component of a PE teacher's integrated professional competence, which ensures perfect mastery of "Physical culture" subject, a creative approach to educational activities, readiness for continuous self-development, and enables to organize the schoolchildren's

physical development and preparation for life at the appropriate level. Pedagogical competence of PE teachers is based on realized psychological and pedagogical knowledge, abilities and skills, their motivational-value, emotional-willed, as well as professionally important personal qualities, and gained experience. Its structure includes: instrumental, general-pedagogical, professional-pedagogical, methodical-organizational and professional-personal components. The ability of a PE teacher to successfully perform their professional and pedagogical activities and achieve high results in it is provided by the following functional components of pedagogical competence: axiological, motivational, cognitive, constructive-technological, operational-pedagogical, evaluative-reflective, and creative-pedagogical ones.

Anticipatory pedagogical training of applicants studying in the specialty 014.11 “Secondary education (Physical culture)” should function as a holistic system, optimally included in the educational process of a higher school of physical culture, which ensures the mastery of new means of pedagogical interaction and educational technologies relevant in the near and distant future. Improving its quality requires the organization of pedagogical training at higher education institutions by three levels: basic psychological-pedagogical, physical culture and pedagogical, and finally advanced-specialized ones. At each of them, the psychological-pedagogical orientation of the educational-professional curricula is consistently implemented, the predicted formation of future PE teachers’ pedagogical competence takes place according to the following main stages: orientation-motivational, formative-active, and developmental-integrative ones.

To improve the PE teachers’ pedagogical training, five groups of organizational and pedagogical conditions were substantiated, created and applied in the educational practice of higher education institutions. These groups are the following: motivational-target, perspective-prognostic, programmatic-content, procedural-technological, and reflective-corrective ones. In a complex, they are aimed at forming future PE teachers’ pedagogical competence, their conscious attitude towards it as an important factor in the success of their further educational and professional activities, development of the need for continuous professional and pedagogical self-improvement through its development,

acquisition of readiness of higher school graduates to perform the functions of a PE teacher at a secondary school.

A conceptual model of PE teachers' pedagogical training was designed. It consists of five interconnected blocks, namely: goal-setting (social order, goal, industry standards, teacher's professional profile); theoretical and methodological (principles, concept, educational and professional curricula, methodological approaches); design-content (structural and functional components of pedagogical competence, content of pedagogical training); operational and technological (organizational and pedagogical conditions, stages and degrees of pedagogical training, a complex of scientific and methodological support, innovative methods and technologies); and result-diagnostic ones (diagnostic tools and methods, evaluation criteria, levels of formation, result). The construction of the model reflects the requirements for the professional preparation of graduates of higher schools of physical culture, the structure of their pedagogical competence, the appropriate level of which will enable them to perform professional and pedagogical functions aimed at comprehensively solving physical culture and health, health-preserving, and educational tasks during the schoolchildren's physical education.

The effectiveness of the scientific and methodological support for the pedagogical training of future teachers in the specialty 014.11 "Secondary education (Physical culture)" was developed and experimentally verified. The scientific and methodological support includes updating the content of the pedagogical training, improving the pedagogical training methods, as well as the appropriate use of modern pedagogical technologies at higher schools of physical education, the combination of which ensures its anticipatory nature.

The content of the future teachers' pedagogical training at the higher schools of physical culture was improved in the unity of cognitive, axiological, activity, personal, and reflective components, which provide for: integration of theoretical and methodical psychological and pedagogical knowledge, development of practical abilities and skills of pedagogical activity in the field of physical culture, various forms of self-education activities that contribute to students' personal self-development and professional self-improvement. The improvement consists in: strengthening the psychological and peda-

gical component, focusing on applied aspects of pedagogical training, pedagogical skills, skills concerning physical culture and sports, as well as skills to apply the mastered material in real educational and professional activities.

The methods of future PE teachers' pedagogical training provide: an organic combination of personally oriented, developmental, and problem-based learning, as well as the use of heuristic learning elements; forms of educational activities organization with an emphasis on active and interactive learning methods. The main directions of improving the methods are the following: optimization of educational and methodological support in the context of the competency approach requirements; introduction of the latest teaching methods and educational technologies, which strengthen the practical orientation of the educational process, encourage independent search and deepening of knowledge, conscious application of formed competencies to solve professional and pedagogical tasks; organization of pedagogical practice in the context of duties and tasks of the future profession; strengthening the role of self-education and research activities; ensuring the relationship between pedagogical training and the educational process at higher education institutions.

Technologization of future PE teachers' pedagogical training involves the purposeful pedagogical competence formation, development of creative potential, and motivation for constant self-improvement. Optimization of pedagogical training is provided by training and education of students of physical culture and pedagogical education using the following technologies: integral pedagogical activity, anticipatory training, information and communication, humane and personally oriented, modular training, project training, problem-based training, case studies, game, training, etc.

The diagnostic toolkit for determining the levels of future PE teachers' pedagogical competence was improved, in particular, four criteria were identified: axiological-motivational, cognitive-informational, praxeological-resultative and affective-reflective ones. Indicators of criteria were defined; they correspond to the initial, adaptive, reproductive, and functional or advanced level of formation of the pedagogical competence components among students of physical culture and pedagogical education. A number of relevant diagnostic methods were chosen, namely: testing, survey and questionnaire

of teachers and students, rating method, expert evaluation, generalization of independent characteristics, control measurements, etc., as well as relevant statistical criteria.

Generalized experimental data prove the feasibility of improving pedagogical training as a mechanism for future PE teachers' pedagogical competence formation, optimization of educational and further educational and professional activities of graduates of physical culture and pedagogical education. The results of the research have been implemented into the work of higher schools of physical culture, which train future teachers in the specialty 014.11 "Secondary Education (Physical Culture)". Proposals for modernization of higher physical culture and pedagogical education at the national level and at the level of higher education institutions were formulated, as well as recommendations for anticipatory pedagogical training of future PE teachers in accordance with the requests of society and stakeholders were suggested. A complex of educational and methodological support was prepared and implemented to improve the training of PE teachers for professional and pedagogical activities. The prepared proposals and recommendations will be useful for pedagogical and physical culture higher education institutions, as well as institutions of postgraduate pedagogical education.

Keywords: system of pedagogical training, pedagogical competence formation, future teachers of physical education (PE), higher schools of physical culture, theoretical and methodological principles, concept, model, organizational and pedagogical conditions.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації
Монографії:

1. Соловйов В. Ф. Методологія, теорія та методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : монографія / за ред. А. В. Литвина. Львів : ЗУКЦ, 2023. 576 с.

2. Соловйов В. Ф. Теоретична модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти. *Моделювання педагогічного процесу та психологічного супроводу підготовки фахівців ризиконебезпечних та інших професій* : монографія / за ред. М. С. Ковалю, А. В. Литвина. Львів : ЛДУБЖД, 2023. С. 110–128.

3. Соловйов В. Ф., Литвин А. В. Формування компонентів ІКТ–компетентності майбутнього вчителя. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : монографія / за наук. ред. М. Ковалю, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 244–250.

Посібники:

4. Соловйов В. Ф. Педагогіка та психологія : навч.-метод. посіб. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 92 с.

5. Соловйов В. Ф. Педагогіка спорту : навч.-метод. посіб. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 84 с.

6. Соловйов В. Ф. Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання : метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 48 с.

7. Соловйов В. Ф. Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 52 с.

Статті в наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України:

8. Соловйов В. Ф. Розвиток фізкультурно-оздоровчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 6. С. 103–111.

9. Соловйов В. Ф. Сучасні концептуальні підходи до професійної підготовки викладачів фізичного виховання. *Молодь і ринок*. 2013. № 5(100). С. 65–68.

10. Соловйов В. Ф. Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 152–161.

11. Матвійчук Т. Ф., **Соловйов В. Ф.** Педагогічна позиція як умова формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 39 / редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 328–332.

12. Матвійчук Т. Ф., **Соловйов В. Ф.** Структура та компоненти педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 45 / [редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін.]. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 274–279.

13. Матвійчук Т. Ф., **Соловйов В. Ф.**, Окопний А. М. Принципи формування і розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. / за ред. О. В. Тимошенка. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 5К(86)17. С. 192–197.

14. Матвійчук Т. Ф., Степанченко Н. І., **Соловйов В. Ф.** Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури при вивченні психолого-педагогічних дисциплін. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів, 2018. Вип. 154, т. 2. С. 18–21.

15. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Методика формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 50 / [редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін.]. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 328–332. DOI: 10.31652/2412-1142-2018-50-326-330.

16. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Ігрове моделювання у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 5К(113)19. С. 89–93.

17. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.**, Окопний А. М. Використання методу аналізу ситуацій в підготовці фахівців з фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. Вип. 6(135)21. С. 140–143. DOI 10.31392/NPU-nc.series15/2020.6K(135)/28

18. Криштанович С. В., **Соловійов В. Ф.**, Матвійчук Т. Ф. Когнітивний компонент як основа формування управлінської компетентності фахівців фізичної культури і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. Вип. 3К(147). С. 203–207. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.3K(147).43.

Статті у виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

19. Melnyk N., Bidiuk N., Kalenskyi A., Maksymchuk B., Bakhmat N., Matviienko O., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Golub N., Maksymchuk I. Models and organisational characteristics of preschool teachers' professional training in some EU

countries and Ukraine. *Zbornik Instituta za pedagogska istrazivanja*. 2019. Vol. 51, Issue 1. P. 46–93. DOI: <https://doi.org/10.2298/ZIPI1901046M>. (Scopus, Q4)

20. Bakhmat N., Maksymchuk B., Voloshyna O., Kuzmenko V., Matviichuk T., Kovalchuk A., Martynets L., Uchytel I., **Solovyov V.**, Manzhos E., Sheian M., Aliexsieiev O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk I. Designing Cloud-oriented University Environment in Teacher Training of Future Physical Education Teachers. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 19, Issue 4. P. 1323–1332. DOI:10.7752/jpes.2019.s4192. (Scopus, Q4)

21. Sitovskyi A., Maksymchuk B., Kuzmenko V., Nosko Y., Korytko Z., Bahinska O., Marchenko O., Nikolaienko V., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Khurtenko O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk I. Differentiated approach to physical education of adolescents with different speed of biological development. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 19, Issue 3. P. 1532–1543. DOI:10.7752/jpes.2019.03222. (Scopus, Q4)

22. Maksymchuk B., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Davydenko H., Soichuk R., Khurtenko O., Groshovenko O., Stepanchenko N., Andriychuk Y., Grygorenko T., Duka T., Pidlypniak I., Gurevych R., Kuzmenko V., Maksymchuk I. Developing Healthcare Competency in Future Teachers. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 3. P. 24–43. DOI: doi.org/10.18662/rrem/12.3/307. (WoS)

23. Palamarchuk O., Gurevych R., Maksymchuk B., Gerasymova I., Fushtey O., Logutina N., Kalashnik N., Kylivnyk A., Haba I., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Studying Innovation as the Factor in Professional Self-Development of Specialists in Physical Education and Sport. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 4. P. 118–136. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4/337>. (WoS)

24. Maksymchuk B., Gurevych R., Matviichuk T., Surovov O., Stepanchenko N., Opushko N., Sitovskyi A., Kosynskyi E., Bogdanyuk A., Vakoliuk A., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Training Future Teachers to Organize School Sport. *Revista*

Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala. 2020. Vol. 12, Issue 4. P. 310–327. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4/347>. (WoS)

25. Komogorova M., Maksymchuk B., Bernatska O., Lukianchuk S., Gerasymova I., Popova O., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Kalashnik N., Davydenko H., Stoliarenko O., Stoliarenko O., Maksymchuk I. Pedagogical Consolidation of Pupil-Athletes' Knowledge of Humanities. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, Issue 1. P. 168–187. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/367>. (WoS)

26. Ovcharuk V., Maksymchuk B., Ovcharuk V., Khomenko O., Khomenko S., Yevtushenko Y., Rybalko P., Pustovit H., Myronenko N., Syvokhop Y., Sheian M., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Forming Competency in Health Promotion in Technical Specialists Using Physical Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, Issue 3. P. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/437>. (WoS)

27. Matviichuk T., Branitska, T., **Solovyov V.**, Marchenko O., Kovalchuk O., Boreiko N., Anichkina O., Fihol N., Gerasymova I. Developing Pedagogical Mastery in Future Physical Education Teachers in the Context of Postmodern Paradigm of Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14, Issue 2. P. 50–72. DOI: [10.18662/rrem/14.2/566](https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/566). (WoS)

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

28. Соловйов В. Ф. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах. *Теоретичні та методичні аспекти дослідження проблем підготовки кадрів з професій, що користуються сталим попитом на ринку праці* : зб. матеріалів звітної наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю НАПН України, м. Львів, 21 березня 2012 р. Львів : [ФОП Корпан Б. І.], 2012. С. 57–58.

29. Соловйов В. Ф. Удосконалення професійної компетентності вчителів фізичної культури в процесі підвищення кваліфікації. *Науково-методичні основи професійного навчання дорослих в умовах ПТНЗ і виробництва* : зб. матеріалів

Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 28 листопада 2012 р. Львів : СПОЛОМ, 2012. С. 33–35.

30. Литвин А. В., **Соловійов В. Ф.** Творча самореалізація майбутніх фахівців у пізнавальній діяльності. *XI педагогічні читання, присвячені пам'яті Володимира Павловича Жука* : тези, м. Львів, 29 листопада 2012 р. Львів : СПОЛОМ, 2012. С. 37–39.

31. Lytvyn A., **Solovyov V.** Learner-Centered Approach in Teacher Education. *Forming and Qualitative Development of Modern Educational Systems* : Materials digest of the LXIV International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Pedagogical sciences. London, September 26 – October 01, 2013. London : IASHE, 2013. P. 74–79.

32. Соловійов В. Формування професійної мотивації у майбутніх фахівців фізичного виховання. *Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців* : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Львів, 9–10 жовтня 2013 р. Львів : СПОЛОМ, 2013. С. 365–368.

33. Соловійов В. Професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ. *Теорія психічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми* : матеріали наукових читань, присвячених 110-річчю від дня народження Ярослава Івановича Цурковського, 24 березня 2015 р. / [упоряд. С. М. Вдович]. Львів : СПОЛОМ, 2015. С. 70–75.

34. Соловьев В. Ф. Особенности подготовки специалистов физической культуры и спорта в современных условиях. *Modern peculiarities of the identity formation and social adaptation in conditions of the liberal values crisis* : Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXVII International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Psychology and Educational sciences. London, February 9 – February 15, 2016. London : IASHE, 2016. P. 13–16.

35. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Інноваційні технології в підготовці студентів ВНЗ галузі фізичної культури і спорту. *Особистість в екстремальних умо-*

вах : матеріали VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 12 травня 2017 р. Львів : ЛДУБЖД, 2017. С. 80–82.

36. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Специфіка розвитку педагогічної майстерності вчителів фізичної культури. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. праць. Вип. 5 / [за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало]. Київ ; Львів : ЛДУ БЖД, 2017. С. 325–328.

37. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Наукова спадщина Я. І. Цурковського в сучасній психолого-педагогічній підготовці майбутнього фахівця галузі фізичної культури та спорту. *Видатні постаті психології: історія та сучасність* : зб. тез V наук. регіон. семінару до дня психолога, м. Львів, 20 квітня 2018 р. Львів, 2018. С. 20–24.

38. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Технології ігрового моделювання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Особистість в екстремальних умовах* : матеріали IX Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 17 травня 2019 р. Львів, 2019. С. 50–52.

39. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Використання ділових ігор у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір* : матеріали IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Луцьк, 28–29 травня 2019 р. / за заг. ред. А. В. Лякішевої. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2019. С. 162–165.

40. Соловійов В., Матвійчук Т., Степанченко Н. Інноваційні технології у формуванні професійних компетентностей майбутнього фахівця галузі фізичної культури і спорту. *Теорія контрольності та актуальні проблеми сучасної психології* : матеріали наукових читань, присвячених 115-й річниці від дня народження Я. І. Цурковського, м. Львів, 20 лютого 2020 р., Львів, 2020. С. 67–71.

41. Матвійчук Т., **Соловійов В.** Модель професійної підготовки майбутніх фахівців з фітнесу та рекреації. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 23–24 квітня 2020 р. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020. С. 325–328.

42. Мединський С., **Соловійов В.**, Окопний А. Становлення професійної підготовки фахівців академічної спеціалізації: «Атлетичні тренування» (в системі вищої освіти США). *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення* : матеріали XII міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 23–24 квітня. 2020 р. Львів, 2020. С. 313–316.

43. Соловійов В. Ф. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до неперервної професійної самоосвіти. *Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи* : матеріали VIII регіон. наук. семінару, м. Львів, 10 травня 2022 р. Львів, 2022. С. 167–172.

44. Соловійов В., Матвійчук Т. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *V Всеукраїнський педагогічний конгрес* : зб. наук. праць. Львів : Сполом, 2020. С. 182–190.

45. Соловійов В. Ф. Моделювання педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : зб. наук. праць. Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2022. Вип. 11. С. 24–28.

46. Соловійов В. Ф. Основні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності* : зб. тез доповідей I Наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р. Львів : ЛДУБЖД, 2022. С. 365–369.

47. Соловійов В. Ф., Литвин А. В. Випереджувальний підхід у професійній підготовці педагогічних працівників. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : зб. наук. праць. Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2023. Вип. 13. С. 23–29.

48. Соловійов В. Ф. Система педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи в умовах воєнного стану* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. м. Чернігів, 01 листопада 2023 р. / голов. ред. В. Ф. Пузирний. Чернігів : ПАУ, 2023. С. 93–98.

49. Соловйов В. Діджиталізація діяльності вчителя в умовах воєнного стану. *Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії* : матеріали Всеукраїнської наук.-дискус. платформи до Міжнар. дня толерантності, м. Кропивницький, 16 листопада 2023 р. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 132–134.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

50. Соловйов В. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці викладачів фізичного виховання. *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : зб. статей / упор. О. М. Лозинський. Вип. № 1. Львів : Ліга-Прес, 2013. С. 135–141.

51. Соловйов В. Потенціал фізичної культури в підготовці студентів ВНЗ до професійної діяльності. *Григорій Васянович – син співучого Полісся: до 70-річчя від дня народження* / упоряд. С. М. Вдович. Львів : СПОЛОМ, 2015. С. 348–353.

52. Литвин А., **Соловйов В.** Профільне навчання : аналіз стратегій та шляхи розвитку. *Освіта для сучасності = Edukacja dla współczesności* : зб. наук. пр. : у 2 т. / редкол. : В. Г. Кремень [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Т. 1. С. 406–413.

53. Львівський державний університет фізичної культури (1946–2016) : попул. енцикл. / авт. кол. : Ф. Музика, А. Вовканич, В. Левків, **В. Соловйов** [та ін.] ; упоряд. О. Борис ; за заг. ред. Є. Приступи. Львів : ЛДУФК, 2016. 488 с.

54. Соловйов В., Степанченко Н., Матвійчук Т. Педагогічні умови зміцнення здоров'я школярів у виховній системі В. О. Сухомлинського. *Василь Сухомлинський* : наук. праці / упоряд. та наук. ред. П. Сікорський, Д. Герцюк Львів : Бадікова Н. О., 2018. С. 110–118.

55. Соловйов В. Ф. Психологія управління : навч.-метод. комплекс. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 60 с.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ЗМІСТ.....	23
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	25
ВСТУП.....	26
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ.....	47
1.1 Теоретичне підґрунтя та проблеми вищої педагогічної освіти в Україні.....	47
1.2 Поняттєво-термінологічний апарат дослідження.....	63
1.3 Науково-методологічні підходи до модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання.....	79
1.4 Ретроспективний аналіз напрямів дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання.....	101
Висновки до першого розділу.....	117
РОЗДІЛ 2 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	120
2.1 Дидактичні особливості педагогічної освіти фізкультурного профілю.....	120
2.2 Структура педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання.....	142
2.3 Принципи вищої фізкультурно-педагогічної освіти.....	159
2.4 Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.....	175
Висновки до другого розділу.....	192
РОЗДІЛ 3 ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ.....	195
3.1 Інноваційні засади педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю.....	195
3.2 Організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.....	210

3.3 Система педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.....	225
3.4 Модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.....	242
Висновки до третього розділу.....	261
РОЗДІЛ 4 НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	265
4.1 Зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання....	265
4.2 Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.....	285
4.3 Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.....	306
Висновки до четвертого розділу.....	330
РОЗДІЛ 5 ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	333
5.1 Етапи, програма та методика педагогічного експерименту.....	333
5.2 Аналіз стану педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.....	358
5.3 Результати впровадження системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.....	371
5.4 Обґрунтування напрямів реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.....	392
Висновки до п'ятого розділу.....	405
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	408
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	418
ДОДАТКИ.....	486

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВДПУ	–	Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
ВНУ	–	Волинський національний університет імені Лесі Українки
ДДПУ	–	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
ЗВО	–	заклад вищої освіти
ЗЗСО	–	заклад загальної середньої освіти
ЗП(ПТ)О	–	заклад професійної (професійно-технічної) освіти
ЕГ	–	експериментальні групи
ЕОР	–	електронний освітній ресурс
ІКТ	–	інформаційно-комунікаційні технології
КГ	–	контрольні групи
ЛДУФК	–	Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
НУФВСУ	–	Національний університет фізичного виховання і спорту України
ОПП	–	освітньо-професійна програма
ПДАФКіС	–	Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
ПК	–	педагогічна компетентність
ПНУ	–	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
ТЗН	–	технічні засоби навчання
ТНПУ	–	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
ФКіС	–	фізична культура і спорт
ХДАФК	–	Харківська державна академія фізичної культури
ECTS	–	Європейська кредитно трансферна-накопичувальна система (ЄКТС)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Цілеспрямоване оздоровлення нації, підготовка висококваліфікованих, максимально витривалих, конкурентоспроможних фахівців і захисників Вітчизни потребує посиленої уваги науковців і практиків освіти до формування особистості вчителя фізичного виховання, всебічного розкриття його задатків, здібностей, потреб, прагнень. Від діяльності вчителів фізичного виховання, безперечно, залежить збереження здоров'я та здатності до активної діяльності широких верств населення, а отже – продуктивність трудових ресурсів держави. Зважаючи на це, закономірно, що теоретичні та методичні основи розвитку й удосконалення професійної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти належать до пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки.

Учителю фізичного виховання необхідна якісна педагогічна підготовка, яка сутнісно визначає його ціннісні орієнтації. Сформованість професійної компетентності вчителя ґрунтується на знаннях і вміннях творчого вирішення дидактичних, виховних і методичних завдань всебічного розвитку молоді. Відповідно, важливе місце в підготовці майбутнього вчителя фізичного виховання займають психологічні та педагогічні дисципліни, від яких залежить умотивованість молодого педагога, вміння планувати заняття, ефективно застосовувати організаційні форми, методи і технології роботи зі школярами, здатність креативно організовувати спортивно-масові заходи, прищеплювати учням прагнення до занять фізичною культурою та спортом, самостійно проєктувати і продукувати нові методики, корегувати роботу на основі рефлексії та усвідомлювати потребу послідовного самовдосконалення. Водночас, проведений нами аналіз свідчить про недостатню психолого-педагогічну та методичну підготовленість випускників – молодих учителів, що зумовлює доцільність дослідження педагогічної підготовки у закладах вищої освіти (ЗВО) відповідно до потреби підвищення якості фізкультурно-педагогічної освіти.

У низці міжнародних документів – Болонській (1999) і Лісабонській деклараціях (2007), Європейських стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості вищої освіти (2015), Інчхонській декларації «Освіта 2030: Забезпечення загальної інклюзивної і справедливої якісної освіти та навчання впродовж життя» (2015), Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014) та ін. [625; 631; 634; 635] звертається увага на потребу формування сучасної генерації педагогічних кадрів, підготовлених до ефективного забезпечення освітніх потреб соціуму, збереження психічного та фізичного здоров'я, розвитку інтелектуального та культурного потенціалу населення, підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Аналіз професійної діяльності вчителів фізичного виховання, змісту й організації освітнього процесу в закладах вищої освіти ЗВО свідчать про те, що досягненню необхідної якості їхньої підготовки перешкоджає низка суперечностей:

- *на соціально-педагогічному рівні* – між динамічним ускладненням завдань, зміною вимог суспільства до рівня професійної кваліфікації вчителів фізичного виховання стосовно гармонійного фізичного розвитку молодого покоління, прилучення учнів до здорового способу життя та традиційною схемою їхньої підготовки, що не враховує трансформації, зокрема впровадження положень концепції Нової української школи, спрямованих на досягнення європейської якості результатів освіти;

- *на освітньо-науковому рівні* – між усвідомленою потребою оновлення теоретико-методологічних і науково-педагогічних підходів щодо формування педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання у ЗВО та недостатньою розробленістю прогностично-випереджувального підходу, відсутністю досконалої концепції випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в теорії та практиці професійної освіти;

- *на галузево-педагогічному рівні* – між необхідністю проектування та реалізації цілісного, безперервного процесу випереджувальної професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання згідно з вимогами освітньої галузі та гуманістичної парадигми освіти щодо посилення інтегративності, діалогічності,

креативності у підготовці вчителя та несистемним характером реформування фізкультурно-педагогічної освіти, відсутністю дієздатної, науково-обґрунтованої моделі, комплексного науково-педагогічного забезпечення, дискретністю застосованих нововведень;

– *на психолого-педагогічному рівні* – між спрямованістю загальної середньої освіти на реалізацію сучасних методів і технологій фізичного виховання, потребою закладів у творчих учителях, що усвідомлюють нові вимоги до формування фізичної культури школярів, здатних до пошуку, продукування і застосування освітніх новацій, та недоліками їхньої професійно-педагогічної кваліфікації, пов'язаними з недооцінюванням ролі психолого-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти фізкультурного профілю, переважанням курсів науково-предметної підготовки та дисциплін спортивної спеціалізації, намаганням включити до освітньо-професійних програм компоненти, не пов'язані з діяльністю вчителя;

– *на методико-технологічному рівні* – між необхідністю використання новітніх технологій, що дають змогу підвищити ефективність педагогічної підготовки, реалізувати потенціал здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти відповідно до сучасних методичних положень, і застарілими формами організації освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю, нерозробленістю науково-методичних засад, низьким рівнем навчально-методичного (інформаційного й організаційного) забезпечення випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання;

– *на особистісно-педагогічному рівні* – між об'єктивною потребою в педагогічних знаннях і вміннях для успішної професійної діяльності вчителя, їх структуротвірною роллю у змісті фізкультурно-педагогічної освіти та відсутністю мотивації здобувачів щодо їх засвоєння відповідно до програми особистісного розвитку, недостатнім використанням дидактичних можливостей прогностично-випереджувального характеру педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання для формування їхньої професійної компетентності.

Різноманітні проблеми фізкультурно-педагогічної освіти перебувають у полі зору вітчизняних і зарубіжних учених. Передусім, вагомими для нашого дослідження є наукові розробки, що виконали О. Ажиппо [1], О. Безкопильний [24], Н. Белікова [32], Я. Бельський [33], С. Гуменюк [92], Л. Демінська [102], П. Джуринський [111], Ю. Драгнєв [119], Є. Захаріна [148], Л. Іванова [167], С. Карасєвич [177], Ю. Мосейчук [303], Н. Москаленко [304], Є. Приступа [5], О. Проніков [393], Н. Степанченко [471], О. Тимошенко [500], А. Цьось [532], Б. Шиян [551; 552] та ін. Описано вимоги до здобувачів, основні напрями формування та розвитку особистості вчителя, обґрунтовано необхідність змін у різних компонентах і аспектах фізкультурно-педагогічної освіти. Результати наукових досліджень переконливо доводять, що необхідною складовою освітнього процесу, яка детермінує інтегрування здобутих компетентностей та оптимізацію всього процесу професійної підготовки, є забезпечення педагогічної спрямованості освітньої траєкторії майбутніх учителів фізичного виховання.

Зазначимо, що опубліковані наукові праці та методичні розробки повністю не вирішують завдання вдосконалення теорії та методики педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Незважаючи на незаперечні наукові досягнення та впровадження низки принципово нових положень, питання випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти недостатньо досліджені в концептуально-методологічній площині, а традиційна організація професійної підготовки неспроможна забезпечити впровадження сучасних методів і технологій формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання; не обґрунтовані педагогічні умови, відсутнє науково-методичне забезпечення, не розроблено досконалий критеріально-діагностичний апарат і комплексні методики оцінювання сформованості цієї компетентності.

Актуальність визначеної проблеми, потреба розв'язання виявлених суперечностей, пов'язані з вимогою модернізації фізкультурно-педагогічної освіти в напрямі вдосконалення професійного й особистісного розвитку висококваліфікованих педагогів, спроможних критично мислити, досягати поставленої мети, пра-

цювати в команді, ефективно взаємодіяти з учнями, готових безперервно навчатися впродовж життя, зумовила вибір теми дослідження: *«Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2016–2020 рр. за темою НДР «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки фахівців з фізичного виховання у вищих навчальних закладах» (РК № 0111U001717) і Технічного завдання науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2021–2025 рр. в межах теми НДР «Психолого-педагогічні аспекти формування фахівця з фізичної культури і спорту» (затверджено на засіданні вченої ради ЛДУФК ім. Івана Боберського, протокол № 4 від 09.02.2021 р.).

Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 5 від 21.05.2014 р.).

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування, вдосконалення й експериментальна перевірка системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання та навчально-методичного забезпечення її реалізації у ЗВО фізкультурного профілю.

Відповідно до мети визначені такі **завдання дослідження:**

1. Охарактеризувати теоретико-методологічні основи педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю.
2. З'ясувати концептуальні засади вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.
3. Визначити структуру та схарактеризувати педагогічну компетентність учителів фізичного виховання, розробити діагностичний інструментарій і дослідити її сучасний стан у випускників ЗВО.
4. Теоретично обґрунтувати і вдосконалити систему педагогічної підготовки учителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю.

5. Створити організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

6. Побудувати й апробувати модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

7. Розробити науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та перевірити його ефективність у ЗВО.

8. Визначити прогностичні напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні та подати рекомендації щодо реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Провідною **ідеєю** нашого науково-педагогічного пошуку є положення про те, що вдосконалення професійного навчання вчителів фізичного виховання у вітчизняних закладах вищої освіти фізкультурного профілю потребує реконструкції та оптимізації змісту, форм, методів і технологій педагогічної підготовки здобувачів, наближення їх до реалій закладів загальної середньої освіти, потреб роботодавців, побажань широкого кола стейкхолдерів та інтересів суб'єктів навчання за допомогою розроблення, впровадження та реалізації випереджувального характеру всіх компонентів освітнього процесу, в тому числі науково-методичного забезпечення та інноваційних технологій педагогічної підготовки, а також забезпечення необхідних організаційно-педагогічних умов, які в комплексі сприяють ефективній педагогічній взаємодії, підвищенню пізнавальної активності та якості практичної педагогічної підготовки здобувачів, що відображається у формуванні та розвитку сукупності складників педагогічної компетентності у випускників ЗВО.

Замисел упровадження випереджувального навчання, спрямованого на прогнотовані потреби, перспективний характер педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, полягає в тому, що освітній процес у ЗВО фізкуль-

турного профілю передусім орієнтується на формування у здобувачів вищої освіти новоутворень особистості, які закладають основу професійно-особистісного розвитку педагога та відзначаються гуманістичною спрямованістю, систематичністю, наступністю, незворотністю, багатоаспектністю й універсальністю. Випереджувальна педагогічна підготовка здобувачів у ЗВО спрямована на послідовне формування компетентностей, необхідних учителям фізичного виховання для повноцінної освітньо-професійної діяльності з урахуванням найближчої та віддаленої перспективи, особливо тенденцій розвитку галузі фізичної культури і спорту (ФКіС) і напрямів реформування загальної середньої освіти, прогнозованих векторів модернізації освіти і соціальної сфери загалом у контексті євроінтеграції нашої держави. Українські вчителі фізичного виховання не лише формують ціннісне ставлення здобувачів освіти до власного здоров'я та неперервного фізичного розвитку. Вони мають бути дієвими «агентами змін», готовими протягом усього життєвого шляху сприймати й активно застосовувати позитивні зразки зарубіжного досвіду суспільного розвитку, впроваджувати перспективні інновації, зберігати та примножувати кращі традиції й цінності українського шкільництва, забезпечувати наступність поколінь і прогностичне бачення сучасних потреб і тенденцій розвитку освітньої галузі.

Концепція дослідження визначає основні напрями наукового пошуку з удосконалення системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, лежить в основі авторської концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю та сприяє практичній реалізації висунутої ідеї як чинника підвищення якості їхньої професійної освіти. Вона розкриває обґрунтовані науково-педагогічні засади модернізації фізкультурно-педагогічної освіти на декількох рівнях:

1. *Методологічний концепт* становить теоретико-методологічну основу, наукове підґрунтя щодо розв'язання досліджуваної проблеми з позицій: *теорії пізнання (гносеології)* щодо природи, процесів і процедур пізнання, його можливостей, умов достовірності та істинності; *феноменології* як основи для об'єктивного,

багатоаспектного вивчення структури свідомості майбутнього вчителя та цілісного явища педагогічної підготовки; *теорії діяльності (праксеології)*, що розглядає принципи і напрями підвищення ефективності фахових дій, закономірності й умови підготовки вчителя до раціональної діяльності; *гуманістичної парадигми* освіти як методологічного стрижня сучасної освітньої царини, що передбачає безумовну свободу думок, поведінки, вчинків суб'єктів освіти, гармонію їхніх стосунків, сприяння розвитку людяності, тактовності, толерантності майбутнього вчителя.

Зasadничими щодо педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання є вимоги таких методологічних підходів: *системного*, який спонукає розглядати професійно-педагогічну підготовку вчителів фізичного виховання як цілісний, послідовний і наскрізний процес, виявити його структуру, встановити динамічний комплекс взаємозалежних, взаємопов'язаних і зумовлених компонентів і, опираючись на це, обґрунтувати сутність педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання; *синергетичного*, що передбачає відкритість процесу формування педагогічної компетентності до впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників та готовність його учасників до розвитку, реорганізації, саморегуляції та самоорганізації; *культурологічного*, який передбачає врахування соціокультурних механізмів, розгляд педагогічних фактів і явищ як феноменів культури; *особистісного*, що сприяє розкриттю особистісного потенціалу здобувачів освіти у ЗВО, становлення суб'єктності майбутнього вчителя, формування якісних новоутворень його особистості; *діяльнісного*, що відображає діяльнісну природу опанування азів педагогічної професії під час навчання у ЗВО, забезпечує професійну та психологічну готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності в галузі фізичного виховання; *аксіологічного*, що дає змогу розглядати педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання через формування у них системи професійних цінностей; *гуманістичного*, що показує можливості розкриття сутнісних сил здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, спрямований на виховання у них поваги до учнів, емпатії, антиципації та дитиноцентризму; *компетентнісного*, який відображає побудову результативно-цільової моделі освіти, зорієнтованої на досягнення відповідності професійної кваліфікації та педагогічної підготовки

учителів фізичного виховання запитам суспільства і вимогам галузі; *інтегративного*, що передбачає цілеспрямоване поєднання у ЗВО елементів професійного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти, їхніх психолого-педагогічних знань і сприяє виробленню загальнокультурного світогляду; *прогностично-випереджувального*, який передбачає відображення в змісті навчальних дисциплін педагогічної діяльності на основі наукових досліджень, спрямованих на прогнозування змін в освітній галузі, а також незворотне, цілеспрямоване, системне і закономірне розгортання процесу підготовки здобувачів, у якому всі компоненти взаємозумовлені та логічно пов'язані. Сукупне врахування цих підходів, а також студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами, забезпечує цілісність та ефективність педагогічної підготовки учителів фізичного виховання, створює передумови для їхнього неперервного особистісного зростання та професійного розвитку.

2. *Теоретичний концепт* базується на педагогічних закономірностях і принципах, враховує підґрунтя, основні проблеми і напрями розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та представлений сукупністю науково-педагогічних теорій і підходів щодо застосування інновацій у педагогічній підготовці здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти з урахуванням завдань розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання, психологічних, навчально-виховних і розвивальних особливостей профілю спеціалізації та прогнозування тенденцій діяльності випускників у закладах загальної середньої освіти на перспективу. Науковий пошук спрямовується на застосування здобутків вітчизняних і зарубіжних дослідників підготовки фахівців галузі ФКиС і вчителів фізичного виховання щодо випереджувального характеру теоретичної та практичної підготовки здобувачів до організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи у ЗЗСО:

– основою вдосконалення професійної освіти вітчизняних учителів фізичного виховання визначено цілеспрямоване формування у них педагогічної компетентності, яка дає змогу максимально розкрити їхній педагогічний потенціал, забезпечує успішне виконання обов'язків із формування у школярів знань про здоровий спосіб життя, вмінь і навичок самостійних занять фізичними вправами,

залучення до систематичних занять спортом та іншими видами рухової діяльності, а також спонукання випускників до неперервного професійно-педагогічного розвитку;

– провідним чинником становлення сучасного вчителя фізичного виховання вважаємо впровадження випереджувального характеру педагогічної підготовки на різних щаблях професійної освіти із застосуванням інноваційних засад навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, реалізацією організаційно-педагогічних умов, необхідних для забезпечення ефективності цього процесу, проєктування та застосування у ЗВО продуктивних методичних підходів і технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання;

– структура і функції системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю та спроектованого науково-методичного забезпечення їхньої випереджувальної педагогічної підготовки прогностично відображають вимоги стандартів освіти, потреби закладів загальної середньої освіти, побажання роботодавців, запити стейкхолдерів щодо сформованості у випускників психолого-педагогічних, загальнопедагогічних і предметно-педагогічних знань, умінь, навичок, накопиченого досвіду, комплексу професійно важливих якостей, здатності до педагогічної взаємодії, творчої діяльності, конструктивного вирішення педагогічних ситуацій і завдань фізичного виховання школярів;

– перспективне обґрунтування, проєктування й організаційно-структурна побудова нормативної та концептуальної моделей педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю передбачає поетапність їхньої педагогічної підготовки, слугує інструментом вдосконалення освітнього процесу, сприяючи оптимізації кожної ланки, систематичному корегуванню перебігу та оцінювання одержаних результатів.

3. *Методичний концепт* характеризує логіку та механізми науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, яка охоплює розроблення, апробацію та реалізацію методичного комплексу, що органічно поєднує всі етапи теоретичного та практичного навчання, забез-

печує мотивування та активізацію здобувачів, інтенсифікацію та варіативність організації освітнього процесу, проблематизацію та рефлексію навчально-пізнавальної та професійно-практичної взаємодії для досягнення належних освітніх результатів, що впливають на продуктивність діяльності молодого вчителя фізичного виховання. Реалізація кожного компонента педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання відображена в науково-методичному забезпеченні, яке обіймає:

- оновлений зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, принципи конструювання та відбору якого реалізують зв'язки та інтеграцію компонентів методологічної, психолого-педагогічної, методичної, спеціалізовано-предметної, практичної підготовки здобувачів освіти, забезпечують випереджувальне формування педагогічної компетентності, спрямованої на цілісне уявлення про професійну реальність і комплексне вирішення прогнозованих фізкультурно-оздоровчих, здоров'язбережувальних, навчальних і виховних завдань у ЗЗСО;

- методичні основи розвитку педагогічної компетентності здобувачів, які розкривають логіку та механізми її випереджувального формування, що забезпечує актуалізацію особистісних чинників, проблемно-дослідницький характер освітнього процесу, спрямованість на виконання професійно-педагогічних функцій, духовно-моральне становлення особистості вчителя, активізацію його самостійної роботи й ініціювання рефлексії з урахуванням особливостей ЗВО фізкультурного профілю;

- інноваційні технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, які поєднують елементи евристичного, проблемного, інтерактивного, контекстного, комп'ютерно орієнтованого навчання з психологічних і педагогічних дисциплін, а також моніторинг педагогічно важливих якостей здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, передбачають їх залучення до розв'язання навчальних завдань і ситуацій, що імітують професійні функції та види подальшої діяльності, розвиток здатності здобувачів до структурування досвіду освітньо-

професійної діяльності, осмислення власних досягнень і перспектив, опанування навичок побудови індивідуальних стратегій професійно-педагогічної діяльності.

Загалом, модернізація професійної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю полягає у випереджувальному, поетапному формуванні та розвитку компонентів їхньої педагогічної компетентності (аксіологічного, мотиваційно-спонукального, когнітивного, конструювально-технологічного, операційно-педагогічного, оцінно-рефлексивного, креативно-педагогічного), які забезпечують їм здатність успішно виконувати професійно-педагогічну діяльність і досягати у ній високих результатів.

Гіпотеза дослідження: формування педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання відбуватиметься ефективно, якщо здійснюватиметься з урахуванням найближчої та віддаленої перспективи їхньої діяльності, що потребує вдосконалення системи педагогічної підготовки, розроблення теоретико-методологічних основ, концепції, виявлення інноваційних засад, специфічних принципів, обґрунтування організаційно-педагогічних умов, побудови моделі педагогічної підготовки, оновлення змісту, методичних основ і технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. **Часткові гіпотези** припускають, що якість формування педагогічної компетентності у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти залежить від низки створених у ЗВО організаційно-педагогічних умов: мотиваційно-цільових, перспективно-прогностичних, програмно-змістових, процесуально-технологічних, рефлексивно-коригувальних.

Методологічною основою дослідження є сутнісні положення наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, комплекс методологічних підходів (системного, синергетичного, культурологічного, особистісного, діяльнісного, аксіологічного, гуманістичного, компетентнісного, інтегративного та прогностично-випереджувального), а також сучасні психолого-педагогічні підходи до проєктування та реалізації змісту, методів і технологій фізкультурно-педагогічної освіти, що опираються на ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами тощо.

Нормативна база дослідження. У нормативних документах України, які стосуються галузі освіти: Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року (2019) [384; 387; 390], Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2013), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні (2018), Концепції «Нова українська школа» (2016) [207; 208; 312; 476]; нормативних документах галузі фізичного виховання та спорту: Законі України «Про фізичну культуру і спорт» (1993), Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров’я нації» (1998), Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004), Державній цільовій соціальній програмі розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року (2017), Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року (2020) [107; 310; 477; 531 та ін.], а також відповідних документах МОН України: Концепції фізичного виховання в системі освіти України, Системі організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів, Положенні про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України, Рекомендаціях щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року [210; 374; 406; 445 та ін.] стверджується, що здоров’язбереження, підвищення фізичної підготовленості української молоді, формування й активізація інтересу до здорового способу життя є гострою державною проблемою, на вирішення якої спрямована підготовка нової генерації вчителів фізичного виховання.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять положення та висновки, що висвітлюють:

– методологічні засади філософії освіти (В. Андрущенко [519], Г. Васянович [44; 45], С. Гончаренко [76; 77], І. Зязюн [160; 357], В. Кремень [216; 217], Н. Лазаренко [198], В. Огнев’юк [327], П. Сікорський [448], Г. Філіпчук [515], Д. Чернілевський [292]);

– психолого-педагогічні основи неперервної професійної освіти (Г. Балл [20], І. Бех [31], В. Биков [34], Л. Виготський [639], А. Гуржій, Ж. Делор [594], Р. Дейв [576], П. Легран [599], В. Луговий [254; 255; 402], С. Максименко [267], А. Маслоу [602], Н. Ничкало [314], Дж. Равен [618], К. Роджерс [621; 622], В. Рибалка [408], С. Рубінштейн [623], Л. Руденко [246; 411], В. Семиченко [432]);

– засади формування педагогічних знань (А. Акусок [6], О. Антонова [13], С. Вітвицька [56], О. Дубасенюк [127; 395; 396; 400], В. Каплінський [174], Н. Лазаренко [239], А. Литвин [241; 246], Л. Лук'янова [317], О. Мороз [302; 305], Н. Ничкало [315; 316; 317], О. Огієнко [371], В. Олійник [331], Л. Пуховська [403], Т. Сущенко [490], Л. Хомич [230; 317; 527]); сучасні технології підготовки учителів (О. Акімова [2; 343; 397], В. Галузяк [343] Р. Гуревич [94; 95], І. Дичківська [112], А. Коломієць [197], О. Пєхота [367; 368; 370], О. Пометун [377], С. Сисоєва [440; 442], В. Чайка [537], В. Шахов [549]); основи розвитку педагогічної компетентності та майстерності вчителя (В. Гриньова [84; 85], І. Зязюн [156; 357; 358], О. Лавріненко [238], А. Макаренко [266], О. Отич [345; 346], В. Сухомлинський [481–484], Н. Тарасевич [493], Т. Федірчик [511] та ін.);

– концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців галузі ФКіС (І. Боднар [5; 38], О. Вацеба [5], Е. Вільчковський [55], С. Гаркуша [72], М. Герцик [74], Г. Грибан [514], Н. Денисенко [104], Т. Дерека [106], Н. Завидівська [143], Р. Карпюк [180], Р. Клопов [185], С. Криштанович [224], Т. Круцевич [227], Б. Максимчук [269], Н. Панегелова [4], В. Папуша [350], Є. Приступа [5; 578], Т. Ротерс [3; 409], А. Сватсьєв [424], Л. Сущенко [487; 488], О. Худолій [530], А. Цьось [533; 535]);

– теоретичні та методичні проблеми фізкультурно-педагогічної освіти (О. Ажиппо [1], О. Безкопильний [24; 26], Н. Белікова [32], Я. Бельський [33], С. Гуменюк [92], О. Даниско [97], Л. Демінська [102], П. Джуринський [111], Ю. Драгнєв [119], Ф. Загура [144], Є. Захаріна [148], Л. Іванова [167], С. Карасевич [177], Т. Матвійчук [277], Ю. Мосейчук [303], Н. Москаленко [304], М. Носко [323; 324], О. Проніков [393], Н. Степанченко [471], О. Тимошенко [500], А. Цьось [532], Б. Шиян [551; 552]) та ін.

Методи дослідження. Для перевірки вихідних припущень і вирішення поставлених завдань на різних етапах дослідження використовувався комплекс методів: 1) *теоретичні* – вивчення навчально-методичної літератури, нормативної та звітної документації, аналіз (історіографічний, дефінітивний, ретроспективний і порівняльний) наукових джерел; логіко-педагогічний аналіз змісту навчальних дисциплін і видів практики; систематизація, аналіз, порівняння, узагальнення результатів освітнього процесу та педагогічного досвіду для виявлення стану педагогічної підготовленості здобувачів; типізація, конкретизації базових категорій дослідження; вивчення й обґрунтування вимог до особистості вчителя фізичного виховання; моделювання, проектування та прогнозування концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання та вдосконаленої системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю; 2) *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, діяльністю його учасників, бесіди з викладачами і здобувачами, анкетування, тестування, самооцінювання й експертне оцінювання (констатувальний експеримент) для визначення рівня педагогічної підготовленості здобувачів; експериментальне навчання здобувачів, проведення контрольних замірів, спостереження, анкетування, тестування, метод експертного оцінювання та узагальнення незалежних характеристик (формульальний експеримент) для діагностики рівня педагогічної компетентності майбутніх учителів; аналіз емпіричних даних, метод рейтингових оцінок, методи узагальнення, систематизації; прогнозування для перевірки ефективності вдосконаленої системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання; табличні та графічні методи викладення інформації; 3) *методи описової статистики і статистичного висновку*: оцінювання параметрів розподілу, узагальнення незалежних характеристик; однофакторний дисперсійний аналіз, кореляційний аналіз; визначення критеріїв узгодженості та статистична перевірка (W-коефіцієнт конкордації Кендалла, F-критерій Фішера, t-критерій Стьюдента та ін.) для забезпечення достовірності результатів дослідно-експериментальної роботи, узагальнення й інтерпретація отриманих даних, формулювання висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано специфічні принципи вищої фізкультурно-педагогічної освіти, розроблено концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, побудовано модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, створено організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні); *уточнено* науково-педагогічну сутність і структуру феномена «педагогічна компетентність вчителів фізичного виховання», дидактичні особливості педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю, інноваційні засади педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю; *конкретизовано* критерії, показники і рівні сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; *подальшого розвитку набули* положення щодо можливості застосування випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, новітні наукові підходи у педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання та педагогічні інновації в діяльності закладів вищої освіти фізкультурного профілю.

Теоретичне значення одержаних результатів: визначено *теоретико-методологічні основи* педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю (з'ясовано теоретичне підґрунтя та проблеми вищої педагогічної освіти в Україні; проаналізовано та інтерпретовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження; педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти; в контексті сучасної парадигми освіти визначені науково-методологічні підходи до модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; проаналізовано напрями дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання); розроблено *концептуальні засади* вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (з'ясовано дидактичні особливості педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю; визначено сутність і структуру педагогічної компетентності вчителів фізичного вихо-

вання як взаємопов'язаних інструментального, загальнопедагогічного, професійно-педагогічного, методично-організаційного та професійно-особистісного складників); розроблено специфічні принципи вищої фізкультурно-педагогічної освіти; запропоновано концепцію випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО); обґрунтовано *інноваційну систему* педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти фізкультурного профілю (визначено інноваційні засади педагогічної освіти у ЗВО фізкультурного профілю; обґрунтовано п'ять груп організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективність педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання; визначено завдання орієнтувально-мотиваційного, формувально-діяльнісного та розвивально-інтегровального етапів формування педагогічної компетентності здобувачів; уточнено зміст і структуру нормативної та побудовано концептуальну модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО).

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що: розроблено й апробовано триступеневу (базовий психолого-педагогічний, фізкультурно-педагогічний, поглиблено-спеціалізований) систему педагогічної підготовки вчителів за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) у ЗВО фізкультурного профілю; науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (запропоновано оновлений зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в навчально-методичному посібнику «Педагогіка та психологія», створена й упроваджена методика формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів, визначено комплекс технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання), а також підготовлено дидактичні матеріали для вдосконалення підготовки учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності (методичні посібники «Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання», «Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»); реалізовано організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізич-

ного виховання; визначені методичні підходи до розроблення, впровадження й оцінювання ефективності випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю; запропоновано критерії, показники, рівні та методи діагностики сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; підготовлено методичні вказівки для науково-педагогічних працівників ЗВО фізкультурного профілю щодо формування педагогічної компетентності майбутніх учителів. На цій основі розроблені прогностичні напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні та подані загальні рекомендації щодо реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання відповідно до запитів суспільства та вимог стейкхолдерів.

Результати дослідження використовуватимуться науково-педагогічними працівниками ЗВО фізкультурного та педагогічного профілю для створення й удосконалення науково-методичного забезпечення, навчально-методичних комплексів, авторських спецкурсів, електронних освітніх ресурсів, розроблення навчальних програм і силабусів. Підготовлені пропозиції та рекомендації будуть корисні для укладання нормативної документації педагогічних і фізкультурних ЗВО, а також закладів післядипломної педагогічної освіти.

Наукові положення та навчально-методичні матеріали **упроваджено** в практику Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського (довідка № 06/36 від 20.12.2023 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка 03-24/01/3228 від 01.12.2023 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 2449 від 30.11.2023 р.), Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського (акт б/н від 05.11.2023 р.), Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (акт № 406 від 08.09.2023 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/196 від 08.12.2023 р.), Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (акт б/н від 04.12.2023 р.), Харківської державної академії фізичної культури (довідка № 1106/01-19 від 08.12.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. У наукових працях, опублікованих у співавторстві з О. Алексєєвим [19], Ю. Андрійчук [21], О. Анічіною [26], О. Багінською [20], Н. Бахмат [18; 19], О. Бернацькою [24], Н. Бідюк [18], А. Богданюком [23], Н. Борейко [26], Т. Браніцькою [26], А. Ваколюк [23], О. Волошиною [19], І. Герасимовою [22; 24; 26], Н. Голуб [18], Т. Григоренко [21], О. Грошовенко [21], Р. Гуревичем [21; 22; 23], Г. Давиденко [21; 24], Т. Дукою [21], Ю. Євтушенком [25], І. Жоровою [19; 20], Н. Калашник [22; 24], А. Каленським [18], А. Килівником [22], А. Ковальчуком [19], О. Ковальчуком [26], М. Комогоровою [24], З. Коритко [20], Є. Косинським [23], С. Криштанович [17], В. Кузьменком [19; 20; 21], А. Литвином [3], Н. Логутіною [22], С. Лук'янчук [24], Б. Максимчуком [18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25], І. Максимчук [18; 20; 21; 22; 24; 25], Е. Манжос [19], Л. Мартинець [19], О. Марченко [20; 26], О. Матвієнко [18], Т. Матвійчук [10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25; 26], Н. Мельник [18], Н. Мироненко [25], В. Ніколаєнком [20], Ю. Носко [20], В. Овчарук [25], В. Овчаруком [25], А. Окопним [12; 16], Н. Опушко [23], О. Паламарчук [22], І. Підлипняк [21], О. Поповою [24], Г. Пустовітом [25], П. Рибалком [25], Ю. Сивохопом [25], А. Сітовським [20; 23], Н. Слюсаренко [19; 20], Р. Сойчук [21], Н. Степанченко [13; 21; 23], О. Столярченко [24], О. Сурововим [23], І. Учитель [19], Н. Фіголь [26], О. Фуштей [22], І. Хабою [22], О. Хоменком [25], С. Хоменком [25], О. Хуртенко [20; 21], М. Шеян [19; 25], авторськими є положення і висновки, які стосуються формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. Ідеї та підходи співавторів у дисертації не використовувалися.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Допрофесійна підготовка старшокласників у системі “середня загальноосвітня школа – професійний ліцей сільськогосподарського профілю”» зі спеціальності 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти захищена 2009 р. у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. Михайла Коцюбинського. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Положення та результати дослідження викладені на 31 науковому заході, в тому числі *міжнародних конференціях*: «Forming and qualitative development of modern educational systems» («Формування та якісний розвиток сучасних освітніх систем») (м. Лондон, 2013 р.), «Гійченська школа впродовж 150 років та її роль у освіті та вихованні людей» (с. Гійче Львівської обл., 2013 р.), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми» (м. Вінниця, 2014, 2016, 2018 pp.), «Освіта для сучасності» («Edukacja dla współczesności») (м. Київ, 2015 р.), «Modern peculiarities of the identity formation and social adaptation in conditions of the liberal values crisis» («Сучасні особливості формування особистості та її соціальної адаптації в умовах кризи ліберальних цінностей») (м. Лондон, 2016 р.), «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (м. Львів, 2017, 2021 pp.), «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення» (м. Львів, 2020 р.), «Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності» (м. Львів, 2022 р.), «Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи» (Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2022, 2023 pp.), «Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи в умовах воєнного стану» (м. Чернігів, 2023 р.); *всеукраїнських*: «Науково-методичні основи професійного навчання дорослих в умовах ПТНЗ і виробництва» (м. Львів, 2012 р.), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (м. Львів, 2013 р.), «Особистість в екстремальних умовах» (м. Львів, 2017, 2019 pp.), «Всеукраїнська науково-практична конференція присвячена 100-річчю з дня народження Василя Сухомлинського» (м. Львів, 2018 р.), «Педагогіка і психологія професійної освіти: актуальні проблеми» (м. Львів, 2018 р.), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (м. Луцьк, 2019 р.), «Якість освіти в Україні – основа і результат докорінних змін в освітній системі» (м. Львів, 2019 р.), «Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи» (м. Львів, 2023 р.), «Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії» (м. Кропивницький, 2023 р.); *регіональних*: «Теоретичні та методичні аспекти дослідження проблем підготовки кад-

рів з професій, що користуються сталим попитом на ринку праці» (м. Львів, 2012 р.), Педагогічні читання, присвячені пам'яті В. П. Жука (м. Львів, 2012 р.), «Психологічні виміри культури, економіки, управління» (м. Львів, 2013 р.), «Теорія психічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми» (м. Львів, 2015, 2020 рр.), «Видатні постаті психології: історія та сучасність» (м. Львів, 2018, 2022 рр.); *звітних конференціях, семінарах, нарадах, круглих столах* науково-педагогічного колективу ЛДУФК.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 55 наукових і науково-методичних публікаціях (22 одноосібна), серед яких: 1 монографія, 2 розділи монографії, 4 посібники, 11 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях з педагогічних наук, 9 – у закордонних періодичних виданнях, проіндексованих у базах Scopus і Web of Science, 8 статей у збірниках наукових праць, 18 матеріалів і тез конференцій, семінарів (із них 2 – зарубіжних), 1 енциклопедія (у співавторстві), 1 навчально-методичний комплекс.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається з анотацій, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, 14 додатків. Загальний обсяг дисертації – 560 сторінок, з них 392 – основного тексту. Основна частина містить 14 таблиць і 17 рисунків на 16 сторінках. Список використаних джерел містить 643 найменування, із них 79 – іноземними мовами.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ

1.1 Теоретичне підґрунтя та проблеми вищої педагогічної освіти в Україні

На початку третього тисячоліття Українська Держава опинилась у системній кризі, спричиненій російсько-українською війною, розпочатою РФ у 2014 р., і безкінечно загостреній відкритим воєнним нападом 2022 р. Наслідком цього є неспроможність освітньої галузі, ефективно відповідати на виклики часу, зумовлені переходом світового співтовариства до нового, інформаційного типу цивілізації, суспільства знань. Проте, всебічна допомога переважній більшості демократичних країн підтверджує правильність цивілізаційного вибору нашого народу, а саме – курсу на інтегрування в Європейську співдружність, який врешті-решт приведе країну до сталого економічного розвитку, в тому числі динамічної розбудови вітчизняної системи освіти.

У непростих соціально-економічних реаліях, зумовлених різними обставинами й ускладнених розв'язаною проти нашого народу жорстокою воєнною агресією, на першому плані залишаються питання підготовки кадрів для всіх галузей. Це потребує виключної уваги до системи освіти України, підвищення її ефективності. Президент НАПН України В. Кремень закономірно стверджує, що «екстенсивний шлях зростання національної освіти себе повністю вичерпав. На порядку денному – досягнення нею нових якісних характеристик, які відповідають вимогам сьогодення» [311, с. 4]. З огляду на це принципово важливою є ідея побудови системи освіти, здатної своєчасно підготувати майбутніх фахівців до завдань, що постануть перед ними у найближчий і віддаленій перспективі.

Світове співтовариство визнає освітню царину не лише стрижнем у розв'язанні глобальних проблем, які турбують людство, а й основою духовних підвалин цивілізації в інформаційну еру. Інноваційна система освіти, яка відповідає потребам суспільства та запитам його представників, базується на цілеспря-

мованому формуванні як фундаментальних загальнонаукових, так і перспективних професійно орієнтованих якостей і компетентностей. Стратегічним завданням удосконалення освіти є перегляд змісту професійної підготовки та його оновлення, осучаснення методик, упровадження інноваційних освітніх технологій [409].

З огляду на це зростають вимоги до педагогічних працівників і постають завдання превентивного вдосконалення системи підготовки учительського та викладацького корпусу [68; 206]. На думку науковців, ключову роль у вирішенні пріоритетних завдань щодо розбудови держави і суспільства відіграє педагог, учитель, який своєю працею: стимулює інноваційний соціально-культурний розвиток; здійснює визначальну місію у створенні духовного потенціалу країни та морального поступу її громадян; готує нову генерацію, прийдешню зміну. Тому формування висококваліфікованого педагога, що належить до інтелектуальної еліти нації є пріоритетним завданням вітчизняної вищої педагогічної освіти [146].

Розглянемо з позиції сьогодення засади вищої педагогічної освіти та її найбільш нагальні, комплексні проблеми.

Сутність сучасної педагогічної освіти детермінована традиційною зорієнтованістю на підготовку фахівців до професійної освітньо-педагогічної діяльності, що забезпечується тісним взаємозв'язком загальнонаукової та психолого-педагогічної (теоретичної та практичної) складових вищої освіти цього профілю, неподільна єдність яких пояснюється об'єктивною внутрішньою взаємозумовленістю: без належної фундаментальної та спеціалізованої практико орієнтованої підготовки вчителів поступ науки і практики освіти принципово неможливий.

На сучасному етапі відбуваються глибинні перетворення, передусім виникнення та розвиток єдиного освітнього простору, процеси інтернаціоналізації, глобалізації та подальшої інформатизації суспільства та соціокультурного контексту, що потребує проєктування, створення та підтримання інформаційно-освітнього середовища закладів, а також додаткових заходів задля забезпечення мобільності та конкурентоспроможності випускників, гарантування якості професійної підготовки завдяки впровадженню її стандартизації на компетентнісній основі. В Україні відчутний вплив інтеграційних процесів на модернізацію освіти, передусім

вищої; науковці активно аналізують системи професійної підготовки різних країн та пропонують напрями імплементації інноваційних ідей зарубіжного досвіду у вітчизняну освіту [287, с. 50]. Підготовка вчительських кадрів в Україні здійснюється з урахуванням уніфікації рівнів вітчизняної вищої освіти: бакалавр, магістр, доктор філософії. Освітні програми, за якими вона відбувається, опираються на стандарти вищої освіти, що відповідають переліку галузей і спеціальностей; автономія закладів освіти передбачає урахування вимог щодо якості навчання та практичної підготовки, цифровізації освітнього процесу, взаємодії з роботодавцями.

Модернізацію педагогічної освіти, як ланки освіти загалом, забезпечують два взаємопов'язані процеси: оптимізація чинної освітньої системи зі збереженням національних традицій і пріоритетів і розроблення інноваційних підходів з імплементацією кращого зарубіжного досвіду, урахуванням вимог Болонської угоди, гармонізацією освітніх програм. ЗВО, які здійснюють підготовку педагогічних працівників, орієнтуються на підвищення якості освітнього процесу відповідно до європейських стандартів, реалізацію кредитно-модульної системи оцінювання результатів навчання, утвердження принципів академічної доброчесності.

Звернемо увагу, що педагогічна освіта покликана забезпечити реалізацію двох важливих функцій освітньої галузі – відтворення та розвитку. Функція відтворення (трансляції) полягає у передаванні прийдешнім поколінням соціокультурного досвіду, засвоєнні здобувачами освіти загальнолюдських гуманістичних і загальнокультурних цінностей, збереженні культурно-історичних і духовних національних традицій, психічного здоров'я, фізичному загартуванню майбутніх фахівців, формуванню гармонійно розвиненої молодшої зміни, інтелектуально, морально і фізично готової до активної життєдіяльності. Реалізація цієї функції забезпечує збереження традицій і цінностей у суспільстві, наступність поколінь, стійкість і стабільність діяльності та розвитку освітньої системи, основним ресурсом якої є педагогічні кадри [140, с. 34].

Функція розвитку відображає необхідність випереджувального орієнтування професійної підготовки педагогічних працівників на вирішення майбутніх проблем у процесі трансформації та розбудови освітньої та позаосвітньої сфер.

Вона спрямована на прогнозований розвиток людського капіталу для соціальної та виробничої галузей, інших потреб країни, кожного регіону, окремої громади. У цьому сенсі педагогічну освіту правомірно розглядати як основу ефективної економіки, сфери обслуговування, розвитку науки, культури, безпеки тощо, яка забезпечує виховання свідомих громадян і підготовку компетентних кадрів для всіх галузей реального сектору економіки. Водночас реалізація цієї функції спрямована на підвищення якості підготовки педагогічних працівників для всіх рівнів і ступенів системи освіти: дошкільної, початкової, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої та післядипломної освіти. Адже компетентність педагогів, якість їхньої професійної підготовки і ступінь громадянської відповідальності суттєво впливає на успішне вирішення завдань розбудови держави і суспільного поступу.

Основними документами, які з урахуванням вимог ХХІ ст. визначають теоретико-методологічні засади і напрями вдосконалення педагогічної освіти в Україні, є Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.) [384], «Про освіту» (2017 р.) [387], «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) [388], Національна доктрина розвитку освіти [309], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [312].

Статус учителя в сучасному суспільстві, його професійна компетентність та підготовленість до трудової діяльності, шляхи модернізації підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників відображені в Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004 р.) [206], Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013–2018 рр.) [68], Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні (2018 р.) [208], Концепції «Нова українська школа» (2016 р.) [321] та ін.

Одним із ключових завдань, визначених Законом України «Про освіту», є розроблення професійних стандартів як об'єктивно зумовлених вимог до компетентностей педагогічних працівників, а також запровадження процедури їхньої сертифікації, що прирівнюється до атестації [387]. Закон «Про повну загальну середню освіту» унормував можливості професійного розвитку педагогів і передба-

чив створення центрів їхнього професійного розвитку та запровадження педагогічної інтернатури для вчителів, які ще не мають досвіду педагогічної діяльності, протягом першого року роботи [388]. Таким чином створена форма професійної адаптації педагога-початківця.

У Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України наголошено на необхідності: забезпечення особистісного і професійного розвитку майбутніх учителів на засадах особистісно орієнтованої парадигми; приведення змісту підготовки педагогічних працівників у відповідність до вимог інформаційного суспільства та змін в економічній, соціокультурній і гуманітарній сферах; модернізації діяльності педагогічних ЗВО на основі поєднання традиційних і новітніх педагогічних технологій, створення новітніх дидактичних засобів; удосконалення мережі закладів вищої освіти і післядипломної педагогічної освіти з метою реалізації безперервної освіти педагогічних працівників [206]. Привертає увагу те, що серед передбачених вимог до вчителя відзначається наявність: умінь щодо організації планування роботи, згуртування учнівського колективу тощо; дидактичних навичок, що виявляються в доступному та послідовному викладенні навчального матеріалу, стимулюють когнітивні процеси, інтелектуальний розвиток і духовне піднесення учнів; перцептивних здібностей, які дають змогу вчителю проникати в духовний світ дітей, об'єктивно оцінювати їхні емоційні стани; комунікативних навичок, які сприяють налагодженню відносин з учнями та їхніми батьками, колегами та керівниками закладу освіти; сугестивних здібностей, що забезпечують емоційно-вольовий вплив на вихованців; науково-дослідницьких умінь щодо пізнання й об'єктивного аналізу складних педагогічних ситуацій; предметних здібностей, які стимулюють ефективність пізнавальної діяльності. Відповідно до цих вимог Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти [68, с. 104] визначає завдання – підготувати вчителя як індивідуальність та всебічно розвинулу особистість, що свідомо та творчо реалізує професійні функції, постійно підвищує науковий і професійний рівень, має цілісне уявлення про професійно-педагогічну діяльність.

Положення Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні спрямовані на її вдосконалення, залучення до педагогічної діяльності фахівців інших професій і створення сприятливих умов для розвитку альтернативних моделей безперервного професійного й особистісного розвитку педагогічних працівників [208]. У Концепції вказано такі вектори реформування педагогічної освіти: упровадження інternатури для випускників педагогічних ЗВО; необхідність оновлення стандартів, змісту, структури і технологій навчання в системі професійної підготовки педагогів; потреба визначення і запровадження механізмів зростання престижу праці вчителя в суспільстві; потреба в розробленні та реалізації освітньо-професійних програм підготовки вчителів за дуальною формою навчання тощо.

У Білій книзі національної освіти України імідж педагога характеризують такі показники: професійно-педагогічна підготовленість, тобто здатність виконувати складні навчально-виховні завдання; спроможність доступно, ефективно, методично грамотно викладати навчальний матеріал; розуміння потреб кожного учня, їхніх задатків і здібностей; моральні якості вчителя як взірць його поведінки для учнів; естетичність як уміння залучати в навчально-пізнавальний і виховний процес прекрасне, піднесене, комічне, у такий спосіб мотивуючи здобувачів освіти до навчання [36, с. 280-281]. Українські науковці та педагогічна громадськість переконані, що національна школа буде успішною, якщо в ній працюватиме успішний, належно вмотивований учитель – лідер, здатний вести за собою, який любить учнів і свій предмет, якісно його викладає, вирішуючи при цьому низку питань щодо вдосконалення навчального матеріалу, методів викладання, комунікування з учнями тощо, виховуючи освічених і морально свідомих особистостей, патріотів і майбутніх професіоналів [321, с. 16]. Зрозуміло, що концепція «нової школи» передбачає «умотивованого вчителя, який має свободу творчості та розвивається професійно», а також «сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання» [321, с. 16].

Аналіз нормативних документів дає підстави для висновку про можливості професійного розвитку педагога в умовах формальної, неформальної та інформаційної освіти. Стратегічними орієнтирами, що відображені в цих документах, ви-

значено пріоритетні напрями розвитку педагогічної освіти, передбачено її сталий еволюційний поступ, що повністю задовольнятиме й інтереси вчителя, і потреби суспільства та держави. Це вселяє надію на суттєві позитивні перетворення в цій важливій галузі освіти [615]. Варто також підкреслити, що в освітньому законодавстві помітна увага приділена розвитку саме педагогічної освіти, педагогічних ЗВО і педагогічних інститутів (факультетів, відділень) університетів.

Аналіз цих і низки інших документів засвідчив їх спрямованість на дотримання у процесі реформування таких вимог:

1) відповідності науково-методичних, змістово-технологічних та організаційно-структурних перетворень у системі педагогічної освіти процесам гуманізації, інформатизації, децентралізації, неперервності, багаторівневості та інтеграції;

2) узгодженості цілей, змісту, форм, методів, освітніх технологій, напрямів підготовки педагогічних кадрів на всіх рівнях, ланках і щаблях системи освіти;

3) відповідності рівня педагогічної освіти до підвищених вимог, що висувуються до випускників закладів загальної середньої освіти у нових соціально-економічних реаліях.

У контексті розглянутих аспектів розвиток педагогічної освіти передбачає трансформації в підготовці майбутніх учителів на основі сучасних вимог до випускників педагогічних закладів вищої освіти з боку держави, суспільства, здобувачів і стейкхолдерів, вимог Державного стандарту базової середньої освіти, а також неперервного моніторингу результатів діяльності педагогічних ЗВО. Реформування провідної ланки національного шкільництва – загальної середньої освіти в рамках концепції Нової української школи детермінує необхідність всебічного вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів [321]. При цьому органічною складовою професійної освіти вчителя є психолого-педагогічна підготовка як один із найважливіших чинників успішного опанування методик навчання у ЗЗСО відповідно до напрямів спеціалізації.

Лише високо компетентний і професійно підготовлений педагог, якому властиві інноваційний, творчий підхід до вирішення завдань загальної середньої освіти, здатний задовольнити запити суспільства і потреби освітньої практики під

час модернізації освіти. З цією метою в Україні було оновлено Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників [360]. Нещодавно оприлюднено професійні стандарти «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2021 р.) [398]. Відповідно до сучасного освітнього законодавства затверджено Положення про сертифікацію педагогічних працівників, завданням якої є «виявлення та заохочення педагогічних працівників з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню» [375]. У 2023 р. набуло чинності нове Положення про атестацію педагогічних працівників, «спрямоване на всебічне, комплексне оцінювання їхньої педагогічної діяльності» [373].

Державне замовлення на фахівців у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» за освітньо-кваліфікаційним рівнем вищої освіти у 2021 р. становило 23719 осіб [385]. Підготовку за спеціальностями «013 Початкова освіта», «014 Середня освіта», «011 Освітні, педагогічні науки» на початок 2020–2021 н. р. в Україні здійснювали 133 ЗВО (88 університетів, академій, інститутів і 45 коледжів). Як відомо, навчання педагогів проводять й інші заклади вищої освіти відповідно до їх профілю [405]. Ліцензії на підготовку вчителів фізичного виховання, зокрема, має низка ЗВО фізкультурного профілю.

У нашій країні нині відбувається кардинальне оновлення системи освіти. Попри те, що становлення та розвиток вітчизняної системи загальної середньої освіти за час незалежності України супроводжувалося вагомими зверненнями і позитивними тенденціями, не вдалося уникнути низки істотних прорахунків, внаслідок яких у сучасній шкільній освіті виникли певні проблеми [311, с. 56]. Вочевидь, одна із причин такої ситуації пов'язана з непередуманою кадровою політикою, яка призвела до недоліків у підготовці вчительських кадрів.

У зв'язку із цим В. Кремень наголошує на гострій потребі реформування вітчизняної педагогічної освіти. На його думку, кожному вчителю потрібно внутрішньо збагнути сутність змін, а суспільство та державу зорієнтувати на свідоме,

послідовне та динамічне їх сприйняття [217, с. 8]. А це потребує прогностичного бачення напрямів модернізації професійної підготовки педагогічних працівників різного рівня та профілю в Україні.

Соціокультурні зміни, складна та тривала в часі модернізація системи української освіти, невинне зростання обсягів інформації, темпів розвитку та впровадження в освітній процес цифрових (інформаційно-комунікаційних) технологій об'єктивно зумовлюють посилення вимог до всебічної професійної підготовленості педагогічних працівників. Підвищення вимог до рівня їхньої компетентності та результатів професійної підготовки у ЗВО визначається також необхідністю реалізації ними особистісно розвивальної освітньої парадигми під час вирішення завдань, які поставатимуть перед ними як молодими фахівцями у різних ланках освіти. Вони водночас мають бути готовими до сприйняття та застосування позитивних зразків зарубіжного досвіду, впровадження сучасних інновацій і збереження та примноження кращих традицій української освіти.

У психолого-педагогічній теорії накопичено низку наукових ідей, спрямованих на підвищення якості професійної підготовки педагога, що відповідають сучасним потребам модернізації освіти та трансформації українського суспільства загалом. Педагогічна наука значною мірою ґрунтується на історично перевірених висновках з організації навчання та виховання – зарубіжних (Й. Герbart, Ф. Дістервег, Дж. Дьюї, Р. Зейдель, Г. Кершенштейнер, Я. Корчак, Я.-А. Коменський, В. Лай, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Фребель, С. Френе, Р. Штейнер та багато інших) та українських (Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Духнович, О. Захаренко, С. Русова, Т. Лубенець, А. Макаренко, В. Онищук, М. Пирогов, В. Сухомлинський, К. Ушинський, П. Юркевич та ін.), а також сучасних наукових розробках. Нині професійна підготовка майбутніх педагогів у ЗВО потребує глибокої модернізації, переосмислення змісту та сутності в напрямі застосування ефективних (неформальних та інформальних) компонентів навчання, виховання та професійного розвитку. На думку провідних вітчизняних дослідників, час змінити погляди щодо різних аспектів національної системи професій-

ної підготовки вчителів. Ці міркування розглянуті в низці наукових досліджень, присвячених таким питанням:

– суті та змісту педагогічної освіти (А. Акусок [6], Г. Васянович [45], О. Вознюк [58; 59], Н. Волкова [62], С. Гончаренко [76; 77; 288], І. Зязюн [160; 162; 357], Л. Кайдалова [173], В. Кремень [217], З. Курлянд [354], А. Кузьмінський [228], О. Кучерявий [235], М. Сметанський [353], М. Фіцула [521], Г. Яворська [556], В. Ягупов [558], Н. Якса [560] та ін.;

– основ формування педагогічних знань – О. Антонова [13], С. Вітвицька [56], В. Гриньова [85], О. Дубасенюк [395; 400], О. Мороз [302; 305], Н. Лазаренко [239], Л. Лук'янова [317], Н. Ничкало [316; 317], Л. Хомич [230; 317; 527], В. Шахов [353; 550];

– застосування продуктивних педагогічних технологій (В. Бондар, В. Биков [34], Р. Гуревич [94], А. Коломієць [197], В. Луговий [255; 402], О. Огієнко [371], С. Сисоєва [440; 442] та ін.),

– індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів (О. Акімова [2; 343; 397], І. Бех [31], В. Галузьяк [69; 343; 353], В. Каплінський [174], О. Отич [346], О. Пехота [367; 368; 370], В. Чайка [536; 537] та ін.).

Наукові розробки і концептуальні положення згаданих та інших учених є теоретичним підґрунтям нашого дослідження стосовно вдосконалення педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання.

Як констатує С. Сисоєва, в глобалізованому світі освіта охоплена системою складних, часом жорстких, культурно-історичних, соціально-економічних, науково-виробничих і політичних чинників і відносин. Перед освітянами постає складне завдання: відповідати потребам особистості, теперішнім і майбутнім запитам суспільства, бути конкурентоздатним і водночас гідно виконувати свою основоположну місію [439, с. 70]. Це потребує підготовки педагогічних працівників, здатних до опанування нових ролей – координатора, фасилітатора, провідника, які надихатимуть учнів на активну пізнавальну діяльність і невідпинний розвиток. В окремих дослідженнях наголошується потреба забезпечити випереджувальний характер підготовки майбутніх педагогічних працівників, однак пошук і впрова-

дження ефективних механізмів, методів і технологій організації такого процесу поки ще не стали предметом прискіпливої уваги науковців.

На етапі навчання у ЗВО закладається фундамент майстерності педагога, що забезпечує його успішність у професії, прискорене занурення у трудову діяльність, можливість професійної самореалізації. Сучасне освітнє законодавство України, зокрема концепція створення нових державних стандартів вищої освіти наділяють заклади академічною свободою щодо пошуку шляхів оптимізації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників. Для цього потрібно розробляти і реалізовувати освітні програми професійної підготовки з урахуванням перспективних вимог до педагога як фахівця, що опанував різні види і функції освітньо-професійної діяльності, які розвивають у здобувачів педагогічної освіти професійно важливі якості (активність, інноваційність, креативність, прогностичність, рефлексивність), сприяють усвідомленому вибору випускниками напряму професійної самореалізації тощо.

Підготовка вчителів може здійснюватися за двома основними моделями: «паралельною» та «послідовною». Згідно з першою, всі компоненти освітньо-професійної програми – обов’язковий (цикли загальної, професійної та практичної підготовки) і вибіркового (цикли загальної і професійної підготовки) – вивчаються одночасно упродовж усього терміну навчання. За другою, послідовною моделлю, вивчення обов’язкового і вибіркового компонентів відбувається на першому етапі навчання (бакалаврат), а дисциплін психолого-педагогічного спрямування включно з педагогічною практикою – на другому етапі (магістратура) [317, с. 17].

В Україні в закладах педагогічної фахової передвищої та вищої освіти, на всіх рівнях підготовки (молодший бакалавр, бакалавр і магістр) застосовується паралельна модель, що передбачає, зазвичай, одночасне опанування загальнонаукових і фахових дисциплін, виконання різних видів практик і науково-дослідницької складової освітньої програми протягом усього терміну підготовки. Вже з першого року навчання майбутніх учителів передбачені фахова, педагогічна, викладацька, дослідницька практики. Практична підготовка проєктується за наскрізним алгоритмом послідовного включення здобувача – від спостерігача до

викладача, що проводить заняття під керівництвом учителя-наставника [317, с. 17].

Дослідження закономірностей розвитку системи освіти і процесів модернізації педагогічної освіти дав підстави науковцям і практикам виокремити чинники, які визначають загальні стратегічні напрями перетворень у підготовці майбутніх учителів [140, с. 57]:

- науково-методичний супровід і фундаменталізація педагогічної освіти, яка передбачає взаємодію педагогічних ЗВО, наукових установ НАПН України, а також інститутів післядипломної педагогічної освіти; увага до педагогічної майстерності та підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу;
- випереджувальний, прогностичний, розвивальний, інноваційний характер педагогічної освіти;
- неперервність, ступеневість і наступність педагогічної освіти всіх рівнів;
- варіативність підготовки педагогічних кадрів (у закладах педагогічного профілю, класичних університетах, технічних, мистецьких, фізкультурного профілю ЗВО та інших профільних і багатoproфільних закладах);
- компетентнісний підхід до стандартів вищої освіти й організації професійної підготовки вчителів;
- гуманістичний і студентоцентризований характер педагогічної освіти;
- упорядкування мережі закладів, реструктуризація та університетизація вищої педагогічної освіти (перетворення або об'єднання закладів педагогічного профілю в педагогічні університети);
- опора на національні традиції з імплементацією кращого зарубіжного досвіду, сучасних освітніх тенденцій і продуктивних інновацій;
- регіоналізація та децентралізація, які зумовлюють диверсифікацію освітньо-професійних програм зі спеціальностей педагогічного профілю у ЗВО з урахуванням особливостей і потреб регіонів у педагогічних працівниках;
- комплексні інноваційні перетворення в педагогічній освіті, що забезпечують її подальше вдосконалення.

Підготовку і професійний розвиток педагогічних кадрів в Україні здійснюють ЗВО різних типів і профілів, заклади фахової передвищої освіти, інститути післядипломної педагогічної освіти, центри професійного розвитку вчителів. Педагогічна освіта вчителів на бакалаврському та магістерському рівнях має виражені відмінності [317, с. 20].

До *позитивних здобутків* педагогічної освіти в нашій країні варто віднести: оновлення законодавчої бази національної системи підготовки вчителів; розроблення професійних стандартів педагогів на основі компетентнісного підходу; уніфікацію освітніх рівнів підготовки педагогічних працівників; упровадження ліцензування й акредитації освітніх програм; утвердження політики академічної доброчесності; реалізацію академічної мобільності; організацію навчально-виховного процесу за індивідуальною освітньою траєкторією; посилення уваги до використання в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій; запровадження сертифікації педагогічних працівників; створення належних умов для підвищення кваліфікації педагогів тощо [317, с. 25].

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016 р.) серед гострих проблем загальної середньої освіти обґрунтовано називають незадовільну реалізацію багатьох її функцій, зокрема здоров'язбережувальної. Це, на авторитетну думку провідних науковців НАПН України, суттєво перешкоджає розбудові демократичної, особистісно орієнтованої національної школи [311, с. 52]. Разом із тим, аналіз стану педагогічної освіти свідчить про системні, здебільшого невирішені, проблеми в цій ланці освітньої галузі.

Серед *недоліків* педагогічної освіти науковці НАПН України акцентують увагу на таких контроверсійних моментах [317, с. 25-26]:

- відсутність Закону України «Про вчителя»;
- незадовільне фінансування практичної підготовки здобувачів освіти;
- слабка профорієнтаційна робота і недостатні заходи щодо відбору абітурієнтів на педагогічні професії;
- применшення ролі педагогічних ЗВО в умовах глобалізації соціокультурних процесів, інформатизації всіх сфер життєдіяльності;

- брак механізмів фінансового заохочення педагогічних працівників до здобуття ступенів магістра і доктора філософії;
- незважаючи на те, що у змісті освітніх програм, за якими здійснюється навчання, переважає обсяг практичної підготовки, інноваційні підходи до її реалізації залишаються незадіяними;
- використання переважно традиційних форм організації освітнього процесу, тобто здебільшого аудиторних занять;
- недосконалі механізми моніторингу якості професійної підготовки майбутніх вчителів;
- неоптимальні механізми і способи ресурсного забезпечення педагогічних ЗВО.

Виявлені недоліки актуалізують нагальну потребу перегляду традиційних підходів до підготовки учителів у ЗВО.

Безперечно, педагогічна освіта, враховуючи її місію в суспільстві, закономірно посідає першорядне місце в освітній царині, зумовлене іманентною форсайт-ною сутністю професійної діяльності вчителя. З огляду на це, сьогодення вимагає стійкого фокусу державотворення на забезпечення випереджувального (з передбаченням перспектив) характеру її модернізації, аби педагогічні працівники могли реально сприяти прискоренню суспільного поступу в нашій країні [311, с. 120].

Перспективними моделями ефективної підготовки педагогічних кадрів доцільно вважати такі: інтегрований магістр із ранньою педагогічною спеціалізацією (у педагогічних ЗВО) та ґрунтовною наскрізною педагогічною практикою під час навчання; дворівнева підготовка бакалавр – магістр із подальшою педагогічною спеціалізацією (в класичних університетах та інших ЗВО, зокрема фізкультурного профілю) із запровадженням педагогічної інтернатури. Кожна модель має переваги; важливо зберегти обидві як взаємодоповнювальні [311, с. 126].

Таким чином, в Україні склалися стійкі традиції, успішно діють і розвиваються наукові школи з підготовки вчителів різного рівня та профілю, методик і технологій їхнього навчання та виховання, психолого-педагогічної підготовки у вищій школі. Вироблена концепція та визначена система педагогічної освіти, в

якій обґрунтовані моделі, напрями й етапи формування та розвитку професійної компетентності та майстерності вчителя. Нині в нашій країні відкриваються нові перспективи для модернізації системи професійної підготовки педагогічних працівників на основі національних здобутків та кращих європейських традицій, що, з одного боку, дає можливість враховувати вітчизняні реалії, а з іншого, творчо використовувати досвід розвинених зарубіжних країн. Погоджуємося, що таке поєднання конструктивних ідей і тенденцій сприятиме ефективній підготовці вчителів нової генерації [317, с. 5].

Виявлення основних тенденцій щодо змін у цілях, процесі та результатах професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників дає підстави зазначити, що нині спостерігається видиме зміщення акцентів з предметної та методичної підготовки, притаманної сформованим і усталеним традиціям вітчизняної педагогічної освіти, у бік вироблення в майбутніх вчителів умінь щодо організації та управління власною педагогічною діяльністю, «просування» освітніх послуг, а також опанування психологічного інструментарію для виконання педагогічної діяльності та підвищення її ефективності. Серед головних шляхів вирішення цього завдання слід звернути увагу на: вдосконалення психолого-педагогічної та методичної підготовки учителів різного профілю під час навчання у ЗВО; застосування до освітнього процесу методологічних підходів, зорієнтованих на розвиток особистості, її активне входження в професію і досягнення належного рівня самореалізації у професійно-педагогічній діяльності.

У зв'язку з цим перед українськими ЗВО постає складне завдання щодо формування педагогічної компетентності майбутніх учителів і, водночас, зорієнтованості освітнього процесу на їхній гармонійний загальнокультурний, інтелектуальний, моральний і фізичний розвиток. Галузь фізичної культури і спорту також не оминули зміни, які торкаються підготовки педагогів. Проводиться корегування навчально-програмного, науково-методичного та технологічного забезпечення підготовки фахівців цього профілю і, зокрема, учителів фізичного виховання.

Європейський вектор і властиві сучасному соціуму інтеграційні процеси, що відбуваються в освіті, виводять на перший план потребу в соціально активних

педагогічних працівниках, що мають фундаментальну наукову підготовку, внутрішню культуру і належний рівень педагогічної компетентності як запоруку розвитку професійної майстерності. Особливо важливо це для вчителів фізичного виховання, які за покликанням є не лише носіями культури і гуманітарних цінностей, а й формують здоров'язбережувальну атмосферу в закладі, зорієнтовують молодь на саморозвиток, прилучення до здорового способу життя та здоров'язбереження, виховують у них ціннісне ставлення до власного здоров'я та неперервного фізичного і психічного розвитку, а отже – забезпечують активне довготривале життя та професійну конкурентоспроможність прийдешніх поколінь.

Названі обставини об'єктивно зумовлюють необхідність модернізації професійної підготовки вчителів фізичного виховання з урахуванням нових завдань і перспектив розвитку української школи, забезпечення можливостей для їхнього неперервного професійного вдосконалення.

Погоджуємося з тим, що специфікою сучасного етапу розвитку педагогічної освіти є те, що вона має враховувати прогностичні аспекти змін у різних сферах життєдіяльності людини, основні тренди галузі освіти. Саме тому одним із актуальних напрямів розвитку педагогічної теорії та модернізації практики навчання та виховання визнано ідеї випереджувальної освіти, а також реалізацію випереджувальних функцій професійної діяльності вчителів і викладачів [41, с. 62-63].

Одним із дієвих шляхів оптимізації та вдосконалення освітньої практики є інтегрування результатів психологічних і педагогічних наукових пошуків. Особливого вагоме це твердження для підготовки вчителя, адже застосування ефективних інноваційних, креативних підходів у їхній роботі «неможливо без неперервного саморозвитку особистості, її прагнення до самовдосконалення на основі психологічних знань і рефлексії власної діяльності» [246, с. 145, 149]. Взаємодію цих двох наук І. Зязюн, опираючись на висновки Е. Стоунса [633], вважав важливим потенціалом для формування та вдосконалення педагогічної компетентності вчителя [158, с. 34].

Сьогодення відзначається тенденцією психологізації та педагогізації всіх сфер суспільства, що невпинно зростає (підвищення потреби в багатоманітних

освітніх послугах, масовість вищої школи, розширення корпоративної та неформальної освіти тощо) і, відповідно, потребою у висококваліфікованих і компетентних педагогічних кадрах, які забезпечують навчання та виховання фахівців для різних сфер життєдіяльності суспільства. Нині висуваються нові вимоги до професійно-педагогічної компетентності, яка опирається на вмотивованість, загальну, професійну, психолого-педагогічну підготовленість, досвід творчої діяльності, його готовність до опанування інновацій, прагнення до подальшої безперервної самоосвіти і самовдосконалення [206; 68]. Усе це майбутній педагог має здобути вже під час підготовки у ЗВО та невинно розвивати упродовж власної активної професійної діяльності.

У зв'язку з цим важливим вважаємо розроблення теоретико-методологічних, змістових, методико-технологічних та організаційно-управлінських аспектів удосконалення багаторівневої системи вищої педагогічної освіти, яку потрібно спрямовувати на формування педагога нової генерації, здатного до проєктування інноваційного освітнього середовища, створення належних організаційно-педагогічних умов для розвитку самостійної, творчої особистості, спроможної до вільної та відповідальної діяльності, рефлексії, громадянської позиції, постійної самоосвіти і неперервного підвищення власної кваліфікації.

1.2 Поняттєво-термінологічний апарат дослідження

Як зазначають дослідники, в сучасній педагогічній науці існує проблема недовершеності, недосконалості поняттєвої бази і термінології [34, с. 218], що може призводити до неточності та неконкретності наукових висновків. З огляду на це, для глибокого осмислення цілей, шляхів і методів педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в контексті модернізації закладів вищої освіти фізкультурного профілю виконано дефінітивний аналіз сукупності базових науково-педагогічних понять, що становлять підґрунтя провідної для нашого дослідження категорії «педагогічна компетентність учителів фізичного виховання», яка дає змогу досягти діалектичної єдності мети та результату підготовки педагогічних працівників цього профілю.

Розглянемо сучасне бачення в науково-педагогічних дослідженнях таких основних понять: педагогічна діяльність; професійна підготовка вчителя; випереджувальний характер педагогічної підготовки; професійна компетентність педагога; педагогічна компетентність; професійна готовність педагога; педагогічна майстерність; професійна культура педагога та деяких інших, ширше розглянутих у нашій монографії [455, с. 45-73].

Сучасні українські дослідники (О. Дубасенюк І. Зязюн, О. Пехота, С. Сисоєва, О. Столяренко, Л. Хомич та ін.) інтерпретують *педагогічну діяльність* учителя як роботу щодо навчання й виховання дітей, пов'язану з їхнім інтелектуальним, фізичним та духовним розвитком [357; 395; 396; 400; 527]. Науковці виділяють такі взаємопов'язані компоненти педагогічної діяльності: діагностичний, орієнтувально-прогностичний, конструктивно-проектувальний, організаторський, інформаційно-пояснювальний, комунікативно-стимулювальний, аналітико-оцінювальний, дослідницько-творчий. Учитель має достеменно володіти усіма компонентами педагогічної діяльності, а також системою знань, практичних умінь і навичок, потрібних для її плідної реалізації [475, с. 6-7]. Сукупність цих компонентів становить основу педагогічної компетентності вчителя та слугує для визначення напрямів його підготовки до професійної діяльності в цілому.

Досліджуючи педагогічну діяльність, Н. Гузій робить висновок, що це поняття розглядають у контексті: норм і зразків її виконання, підготовленості, компетентності, вправності педагога, його особистого ставлення до виконання покладених функцій та обов'язків «на рівні покликання» [87, с. 110]. Ефективність розв'язання завдань педагогічної діяльності визначають досягнута освітня кваліфікація, рівень інтелекту, загальної культури й ерудиції педагога, його професійна позиція, ціннісні орієнтації, творче ставлення до власних напрацювань і досвіду колег. Усе це є запорукою високої професійної компетентності вчителя.

Педагогічна робота в межах професійної діяльності вчителів, окрім безпосереднього виконання освітніх функцій, передбачає поповнення та передавання власного досвіду, самовдосконалення, неперервну самоосвіту та організацію ефе-

ктивної співпраці та взаємодії в педагогічному колективі. Основу такої спрямованості особистості вчителя необхідно закласти ще протягом навчання у ЗВО.

На думку академіка С. Гончаренка, термін «підготовка» походить від слова «підготувати», що означає «надати необхідні знання», «сукупність попередніх дій, які полегшують реалізацію подальших дій чи процесів» і «запас знань» [79], та пов'язаний із «формуванням готовності до виконання майбутніх завдань». Поняття «підготовленість» означає обсяг певних знань і вмінь, отриманих у процесі формального та неформального навчання, самостійних занять [380, с. 10]. Відповідно, процес професійної підготовки логічно розглядати як формування професійних компетентностей, наукового світогляду, що супроводжується розвитком інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових, фізичних професійно важливих якостей здобувачів освіти, набуттям необхідного соціального та професійного досвіду [387]. Професійна підготовка здобувачів ЗВО під управлінням викладачів забезпечує їхнє залучення до системної, послідовної, цілеспрямованої діяльності, взаємодію, обмін інформацією, здобуття вмінь і навичок [186, с. 55].

Професійна підготовка вчителя розглядається як складна педагогічна система, спрямована на формування особистості педагогічного працівника (комплексу знань, умінь, навичок, якостей), здатного провадити професійно-педагогічну діяльність на засадах дитиноцентризму, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, діалогу культур і морально-правової відповідальності та виконувати професійні обов'язки відповідно до сучасних запитів соціуму, інтересів і потреб учнів [561, с. 25].

Педагогічна освіта «передбачає підготовку особи, результатом якої є набуття компетентностей зі спеціальності (предметної спеціальності, спеціалізації), педагогіки, психології, у тому числі шляхом проходження педагогічної практики, необхідних для забезпечення процесу навчання, виховання і розвитку особистості, у тому числі осіб з особливими освітніми потребами, моніторингу педагогічної діяльності та аналізу педагогічного досвіду, проведення освітніх вимірювань, застосування освітніх технологій і методів навчання, ефективних способів взаємодії всіх учасників освітнього процесу» [387]. На думку Н. Мачинської, педагогічна освіта це – «об'єктивно існуючий процес навчання (викладання й учіння), засво-

єння майбутнім педагогом професійних знань, вироблення відповідних умінь і навичок; формування в нього позитивних соціальних і пізнавальних потреб самовиховання, самоосвіти, самовдосконалення та самореалізації; досягнення з цією метою єдності педагогічної теорії та шкільної практики, науковості, культуровідповідності, фундаментальності, мобільності знань» [286, с. 16].

Ідеї гуманного ставлення до дітей, учнів, молоді, необхідності вдосконалення педагогічної майстерності, засобів і способів навчально-виховної діяльності, бездоганного володіння предметом, невпинного формування та розвитку особистісних якостей і творчих здібностей педагога, його постійного самовдосконалення та самореалізації, обов'язкового знання індивідуальних особливостей учнів для більш ефективної реалізації їхньої навчально-пізнавальної активності висловлені у працях видатних педагогів і мислителів А. Дістервега, Дж. Дьюї, Й. Гербарта, Г. Кершенштейнера, Я.-А. Коменського, Й. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо та ін. [199; 361; 577; 583; 589]. Слушні міркування щодо професійної підготовленості педагога відображені в педагогічних працях М. Драгоманова, М. Пирогова, С. Русової, К. Ушинського та ін. [121; 369; 415; 509], які характеризували вчителя-майстра як всебічно освічену, врівноважену, цілеспрямовану людину з передовим світоглядом, що виробила власну професійну позицію, любить учнів і свою справу.

Ураховуючи викладене, завдання педагогічної освіти вбачаємо в підготовці вчителя, який усвідомлює своє призначення, соціальну відповідальність педагога, потребу особистісного та професійного розвитку, прагне до творчості та досягнення високих результатів у професійно-педагогічній діяльності.

Педагогічна (в низці наукових робіт – загальнопедагогічна) підготовка вчителя – це процес вивчення педагогічних дисциплін та опанування педагогічної практики, під час якого відбувається формування педагогічної компетентності особистості майбутнього вчителя, що становить основну мету цієї підготовки. Українські дослідники вважають, що загальнопедагогічна підготовка майбутнього вчителя – це спеціально організований процес послідовного засвоєння змісту дисциплін педагогічного циклу в єдності їх теорії та практики, що має на меті сформовані загальнопедагогічні вміння та навички й забезпечує опанування основами

педагогічної діяльності. Професійно-педагогічна підготовка має на меті вивчення здобувачами освіти теоретичних основ педагогічних дисциплін, формування на базі одержаних знань професійних умінь і навичок, залучення майбутніх учителів до системи наскрізної педагогічної практики, засвоєння компонентів педагогічної техніки, що в комплексі забезпечує пізнання суті професії й оволодіння навичками педагогічної діяльності [100].

Ми трактуємо педагогічну підготовку вчителя фізичного виховання як багатоступінний процес, що забезпечує ступеневе, поетапне формування та розвиток педагогічної компетентності відповідно до фізкультурного профілю навчання та рівнів вищої освіти, яке невинно триватиме протягом усієї життєдіяльності та перетворюється на зростання педагогічної майстерності [463, с. 124]. На погляд науковців, це потребує вроджених педагогічних здібностей і набутих професійно важливих якостей особистості вчителя (педагогічна спрямованість, педагогічна самосвідомість, стресостійкість, професійна відповідність, емоційна стійкість, адекватна Я-концепція, педагогічне мислення, схильність до творчості тощо) [512, с. 35]. При цьому впродовж навчання у ЗВО має розкритися *професійний потенціал педагога* – відновлювана самоврядна система внутрішніх ресурсів особистості, що виявляються у професійних досягненнях і перспективах, є механізмом встановлення відповідності між професійною готовністю та професійною компетентністю, допомагає знаходити шляхи розв'язання суперечностей між гіпотетичною підготовленістю випускника до виконання обов'язків вчителя у майбутній діяльності та вимогами освітньо-педагогічної дійсності. Тобто, становлення професійного потенціалу педагога передбачає набуття ним здатності «бачити» власні професійно важливі якості, мобілізувати внутрішні ресурси для самовизначення, реалізації своїх професійних компетентностей, викладених у стандартах освіти, конструктивні прояви під час вирішення реальних професійних завдань. Усвідомлене розмежування реалізованого та нереалізованого педагогічного потенціалу призводить до розуміння необхідності безперервного професійно-особистісного розвитку, вибору індивідуальної траєкторії професійної самореалізації з урахуванням найближчої та віддаленої перспективи педагогічної діяльності. Така перс-

пективна спрямованість мислення вчителя надає сенсу його вчинкам і педагогічним діям, формує єдину логіку всієї освітньо-професійної діяльності.

У цьому контексті доречно розглянути поняття *випереджувальний характеру професійної підготовки*. Неодноразові спроби застосування цієї ідеї на різних етапах розвитку педагогічної науки свідчать про її значний, хоч і далеко не повністю реалізований потенціал.

Сутність *випередження* полягає «у встановленні підвищених відносно вже досягнутого на практиці рівня норм, вимог ... , які відповідно до прогнозування будуть оптимальними в подальший період» [293, с. 118-119]. Тобто, випередження означає передбачення перспективних показників якості певної продукції, результатів діяльності. Як відомо, людина спроможна випереджувати у часі та просторі послідовний, закономірний перебіг подій зовнішнього світу. Отже, використання стратегії випередження дає змогу сформувати в людині свідомість, здатну випередити реальне буття. Випереджувати – означає бути здатним до постійного, цілеспрямованого та систематичного засвоєння новітніх, щойно виниклих знань, умінь, навичок, цінностей, орієнтації, норм поведінки, способів спілкування.

Учені, які займаються цією проблемою, до випереджувальних елементів змісту освіти відносять такі характеристики: розвиток загальних здібностей, схильностей, інтересів, переконань, що сприяють адаптації індивіда до життя, що змінюється; здатність використовувати здобуті знання для вдосконалення діяльності; фундаментальні та світоглядні знання; розвиток особистості, її творчих здібностей, умінь знаходити шляхи розв'язання складних проблем, навичок самоосвіти тощо [454, с. 180]. Усе перераховане називають випередженням у навчанні; загалом воно сприяє ефективній підготовці здобувачів – підвищує позитивну мотивацію до навчання, пришвидшує сприйняття навчального матеріалу, активізує навчально-пізнавальну діяльність тощо [259, с. 156].

Під терміном *випереджувальна педагогічна підготовка* ми розуміємо частину освітнього процесу підготовки майбутніх учителів, спрямована на раннє формування педагогічних якостей і прогностичний розвиток функціональних можливостей здобувачів шляхом орієнтації її компонентів (завдань, змісту, методич-

них прийомів, технічних засобів) на актуалізацію потенційних можливостей, що забезпечують своєчасну появу та динамічний розвиток системотвірних складових професійно-педагогічної компетентності вчителя ЗЗСО. Спираючись на природу педагогічної діяльності, науковці розуміють *прогностичні знання й уміння* як «за-своєний педагогом спосіб виконання розумових дій, який дозволяє отримати випереджувальну педагогічну інформацію з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу» [430, с. 6]. Важливо розуміти, що «головним і найважливішим суб'єктом прогнозування розвитку загальної середньої освіти» є вчитель [359, с. 8]. Тому надання процесу педагогічної підготовки в період навчання у ЗВО характеру випередження, прогностичності та неперервності створює, на наш погляд, належні умови для прискореної самореалізації особистості здобувача – майбутнього вчителя.

Візьмемо до уваги, що поняття *компетентність* (від лат. *competens* – належний, відповідний), яке довгий час було предметом наукової дискусії, нині унормовано в державних документах. Закон України «Про освіту» (2017 р.) тлумачить «компетентність» як динамічну комбінацію «знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, що визначає здатність людини успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [387]. «Компетентність» – це «інтегрований результат», який означає формування та розвиток у фахівця «здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері» на основі ефективного накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок [131, с. 407].

Різні аспекти сутності й особливостей компетентності педагогічних працівників дослідженні в публікаціях С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Пошетун, О. Савченко, В. Семиченко та багатьох інших. Під *професійною компетентністю педагога* розуміють єдність теоретичної підготовленості та практичної здатності до виконання сукупності функцій своєї професійної діяльності. Натомість, поняття *педагогічна компетентність* відображає якості вчителя, вихователя, викладача, які уможливають самостійне й ефективне розв'язання ним складних завдань, що постають в освітній роботі.

Професійна компетентність педагога є узагальненою поліфункціональною професійно-особистісною характеристикою, що визначає ефективність його діяльності та якість її результатів. Вона виявляється у здатності діяти адекватно, самостійно й відповідально в освітньому середовищі, яке невідмінно змінюється, відображає його готовність до самооцінювання власних дій і постійного саморозвитку. Професійна компетентність проявляється у професійній активності педагога, що характеризує його як суб'єкта педагогічної діяльності та взаємодії.

У науково-педагогічних дослідженнях розкрито сутність і структуру професійної компетентності педагога, обґрунтовано зміст цього поняття, форми і методи підготовки майбутніх учителів під час навчання у ЗВО. Зокрема, сучасна наука розглядає професійну компетентність учителя як сукупність *загальнокультурної, психологічної, педагогічної та предметно-технологічної* складових. Відповідно, кожна з них охоплює низку функціональних компонентів професійної компетентності вчителя, серед яких зокрема: предметний (у галузі фахових предметів), психологічний (соціально-психологічний, диференціально-психологічний, аутопсихологічний) інформаційно-цифровий, дослідницький, мовно-комунікативний, технологічний, проєктний, організаційно-управлінський, а також аналітичний, прогностичний, полікультурний, екологічний, моральний, естетичний, рефлексивний, громадянський та ін.

Майбутнє школярів значною мірою визначається особистістю вчителя, здатного на належному рівні виконувати свою багатофункціональну діяльність. Саме тому під час фахової підготовки у ЗВО потрібно приділяти особливу увагу якісному формуванню усіх функціональних компонентів професійної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання [422, с. 137]. У структурі професійної компетентності вчителя виокремлюють: психолого-педагогічні, суспільно-політичні та спеціальні знання, професійно та соціально важливі якості, професійно-педагогічне мислення, що передбачає глибоке усвідомлення педагогом професійних цінностей [229].

Як вважають дослідники, чию думку ми поділяємо, *професійна компетентність учителя фізичного виховання* є інтегративним структурно-діяльнісним осо-

бистісним утворенням, яке визначає здатність і готовність до адекватної, самостійної та відповідальної діяльності з фізичного виховання молоді в освітньому середовищі ЗЗСО на основі сукупності професійно спрямованих знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей, уміння підтримувати свій психоемоційний і фізичний стан. Вона поєднує належний рівень загальних і специфічних педагогічних цінностей, , а також якісні характеристики особистості вчителя, стиль мислення, громадянську та професійно-педагогічну позицію, інтегрованих у досвід творчої діяльності, що в комплексі забезпечують виконання професійних обов'язків з фізичного розвитку учнів і виховання в них навичок здоров'язбереження. Як зазначає Ю. Драгнєв, «Особистий результат професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури, поза сумнівом, ширше за форми професійного досвіду та професійного становлення на етапах професійного зростання...» [120, с. 45].

На основі аналізу сучасних підходів до ключового поняття педагогічної компетентності, зокрема як: складової професійно-педагогічної культури (В. Лозова [251]); характеристики професіоналізму та професійної компетентності викладача (І. Зязюн [162]); категорії, що характеризує готовність до професійно-педагогічної діяльності (О. Дубасенюк [394; 395; 399]), визначемо її сутність.

На думку науковців, **педагогічна компетентність** – це єдність теоретичної та практичної здатності вчителя виконувати освітню діяльність на основі педагогічних якостей, знань, умінь, навичок, а також способів і прийомів їх реалізації в навчанні, вихованні, педагогічному спілкуванні, розвитку і спонуканні до саморозвитку учнів. Іншими словами, – це органічне поєднання досвіду застосування знань педагогічної психології, дидактики і методики викладання предмета, а також умінь і навичок педагогічного спілкування (культури комунікації). Таке визначення дає змогу виокремити у структурі педагогічної компетентності дві підструктури: *діяльнісну* (знання, уміння, навички і способи педагогічної діяльності) та *комунікативну* (знання, уміння, навички і способи спілкування) [141, с. 8].

Педагогічна компетентність інтегрує функціональні компоненти, які розкривають загальні здатності вчителя щодо реалізації освітнього процесу. Мова йде,

передусім про такі елементи: діагностичну, мотиваційно-стимулювальну, навчальну, виховну, оцінювальну-контрольовальну, методичну компетентності та ін. Педагогічна компетентність є основою розвитку загальних соціально-особистісних компетентностей фахівця будь-якої сфери професійної діяльності, базою формування та вдосконалення професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя в умовах ЗВО фізичної культури.

Варто зауважити, що на початку ХХІ ст. педагогічну компетентність визнано провідним результатом і критерієм якості професійно-педагогічної освіти. Педагогічна компетентність є ознакою вчителя, який на належному рівні виконує педагогічні дії, здійснює суб'єкт-суб'єктну педагогічну комунікацію, реалізуючи принципи освітнього процесу, досягає високих результатів у навчанні та вихованні [154]. Нам видається правомірним визначення педагогічної компетентності як комплексу властивостей особистості, що забезпечують її здатність до самоорганізації професійно-педагогічної взаємодії на високому рівні [357, с. 25].

Високий рівень педагогічної компетентності забезпечує успішність виконання учителем професійних функцій, сприяє максимальній реалізації особистісного потенціалу, дає змогу працювати творчо, креативно, одержувати моральне задоволення від взаємодії з прийдешнім поколінням. Для кожного закладу освіти високий рівень компетентності педагогічного колективу є гарантією ефективності освітньої діяльності, належного рівня підготовленості та конкурентоздатності випускників [325, с. 23]. Ґрунтуючись на цьому, можемо стверджувати, що формування та неперервний цілеспрямований розвиток педагогічної компетентності вчителя, зокрема фізичного виховання, є важливим завданням системи освіти.

У теорії та методиці професійної освіти паралельно з «професійною компетентністю» використовується поняття *«готовність до професійної діяльності»*. У сучасних науково-педагогічних дослідженнях виявляється помітна подібність між розумінням професійної компетентності та професійної готовності (підготовленості). Характеризуючи загалом одну й ту ж проблему, ці науково-педагогічні категорії мають своєрідні змістові відтінки й уживаються в дещо різних контекстах. Так, зміст поняття готовності передбачає володіння людиною необхідними для

успішного виконання дій знаннями, вміннями і навичками; нагальну реалізацію програми дій у відповідь на виникнення визначеного сигналу [316]. Відтак, готовність як психологічний термін відображає потенційний стан фахівця стосовно його професійної діяльності, стан мобілізації усіх психофізичних систем особистості для ефективного виконання професійних дій.

Окремі дослідники невинувато ототожнюють професійну компетентність і готовність, при цьому розглядають досліджуване поняття, як «потенційну готовність вирішення предметних завдань із знанням справи» [467]. У деяких роботах професійна компетентність – це фактично характеристика рівня професійної готовності, тип готовності, властивість педагога, яка визначає його спроможність вирішувати освітньо-професійні проблеми і завдання, що виникають у різноманітних ситуаціях професійної діяльності. За допомогою понять «професійна компетентність» і «професійна готовність» описуються стратегічні та тактичні цілі професійної підготовки педагогічних працівників у аспекті її випереджувальних характеристик, спрямовуючи всю систему їхньої підготовки на формування цих особистісних новоутворень.

Готовність вчителів фізичного виховання до педагогічної діяльності (реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури) ми розуміємо як володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями і навичками для виконання педагогічних завдань у галузі фізичного виховання; здатність адекватно реагувати на ситуації, які виникають в освітньому процесі; вміння вирішувати типові психолого-педагогічні проблеми; розвинуті комунікативні здібності та навички педагогічного спілкування; здатність підтримувати своє фізичне здоров'я та спортивну форму, спроможність творчо сприймати і використовувати кращий педагогічний досвід та передові інновації для успішного розвитку як фізичної, так і ціннісної сторін особистості учнів [460, с. 156]. Цю тезу підтримують викладачі багатогалузевих закладів вищої освіти [144, с. 160]. Готовність поділяють на психологічну, когнітивну (професійні знання) й операційну (вміння та навички). Проте педагогічна практика досі не виробила послідовних вимог до професійної готовності здобувачів, які підвищувалися б за роками (етапами) навчання [460, с. 156].

Педагогічну майстерність учителя нині розглядають як комплексну властивість особистості, що виявляється в найвищому рівні педагогічного професіоналізму, забезпечує самоорганізацію професійно-педагогічної діяльності на рефлексивній основі, відображає здатність творчо підходити до оптимального вирішення педагогічних завдань, реалізуючи особисту систему цінностей, та прагнення вчителя до постійного саморозвитку та неупинного самовдосконалення. При цьому педагогічну компетентність розглядають як один із головних компонентів майстерності вчителя [21]. Водночас педагогічна майстерність тісно пов'язана з професійними цінностями (рівень професійно-педагогічної підготовки, здатність до професійно-педагогічної діяльності та вправність у її виконанні, професійно-особистісна готовність до педагогічної творчості та інновацій), внутрішньо детермінованими професійно значущими якостями особистості (розвинуті інтелект, загальна культура, особистісна зрілість, індивідуальний педагогічний стиль, самоактуалізація). Уся сукупність цих якостей виявляється в педагогічній діяльності, яка відрізняється високим рівнем педагогічної компетентності, використовує творчий досвід, розвинуту антиципацію та забезпечує належну організацію освітнього процесу у ЗЗСО [512, с. 42].

Для досягнення педагогічної майстерності учителю потрібно володіти особистісними якостями (рисами), до яких належать: педагогічна спрямованість, що виявляється в любові до дитини, щирому бажанні працювати з дітьми, сприяти їхньому розвитку; емпатія – здатність до емоційної чуйності до переживань учнів; педагогічний такт, тобто вміння зберігати власну гідність, не ображаючи самолюбство дітей, батьків і колег; педагогічна антиципація як бачення перспектив розвитку дітей; педагогічний оптимізм, що відображає віру в сили і можливості кожної дитини; педагогічна рефлексія, яка забезпечує об'єктивний самоаналіз власної діяльності; професійні знання та вміння, набуті під час професійної освіти і безпосередній педагогічній діяльності – любов до професії, ерудиція; а також досконале знання предмету викладання, методики, психології та педагогіки. Якщо професійна компетентність – це ділові та особистісні якості фахівця, рівень знань, умінь і навичок, досвіду для виконання певної діяльності, пов'язаної з ухваленням

відповідальних рішень, професійна мобільність, то педагогічну майстерність правомірно трактувати як готовність до зміни свого професійного статусу, опанування нових професійних галузей, сприйняття інноваційних ідей [357; 358; 381; 396]. На переконання І. Зязюна, саме в майстерності вчителя розкривається професійна та гуманістична сутність його особистості, відбувається її самореалізація в педагогічній діяльності, про вищий рівень якої свідчить здатність учителя досягнути оптимальних результатів у відведений час [155].

Як стверджують дослідники, поняття педагогічної майстерності має вивчатися з особистісно-діяльнісної позиції, а сутність його змісту – розглядатися в комплексі особистісних якостей вчителя, необхідних для забезпечення високого рівня його педагогічних дій [357; 358; 493]. Це пояснюється тим, що особистісні якості (розум, почуття, характер, здібності) є визначальними у процесі розвитку педагогічної майстерності, який має бути невіддільним від виховання вчителя.

Щодо категорії *професійна культура педагога* варто зазначити, що на сучасному етапі суспільного розвитку відбувається її переосмислення у зв'язку з посиленням запиту на перетворювальну функцію у професійній діяльності педагога. Безперечно, *педагогічна культура* – це вагома частина загальної культури людства, яка інтегрує широкий історико-педагогічний досвід освітньої сфери і регулює середовище педагогічної взаємодії. Суб'єктність, як осердя професійної культури, що забезпечує її цілісність, дає підстави для професійної самоідентифікації педагога, його професійної позиції, способу самореалізації. Загальновідомо, що сутність поняття «професійна культура педагога» уможливорює переважно визначення стратегічних орієнтирів безперервної педагогічної освіти загалом, конструювання ідеальних образів педагога як цілісних ознак якості його підготовки. Науковці наголошують, що наслідком сформованості педагогічної культури є педагогічна майстерність і творча спрямованість діяльності вчителя [84]. Позаяк педагогічна культура цілісно характеризує особистість педагога, її розвиток визначає траєкторію руху вчителя як фахівця до нового якісного стану.

Професійна компетентність учителя та педагогічна компетентність як її невід'ємна складова забезпечують ефективну освітньо-професійну діяльність та є

показником професійної культури кожного вчителя. З огляду на це вважаємо слушним таку інтерпретацію: «педагогічна майстерність виступає смислотвірним чинником діяльнісної характеристики педагогічного професіоналізму, педагогічна творчість – особистісної, а педагогічна культура – узагальнювальної, аксіологічної» [89, с. 146].

На необхідності підвищення професійної культури вчителя акцентують видатні зарубіжні діячі освіти і психологи Дж. Брунер, А. Комбс, К. Роджерс, Е. Торенс [571; 574; 621; 636] та ін. У їхніх працях висувуються такі вимоги до педагогічних працівників: фізичне та психологічне здоров'я, високий рівень розумових здібностей, досконале знання предмета викладання, науковий світогляд, ерудиція, емоційність тощо. Також, велике значення надається психологічній і педагогічній діагностиці, ретельному добору на навчання абітурієнтів, потенційно здатних до творчої педагогічної діяльності.

Ведучи мову про формування й розвиток професійної культури педагогів у контексті їхньої професійної підготовки важливо пам'ятати, що її складовою є також і фізична культура – одна з важливих складових загальної культури людини, яка багато в чому визначає її ставлення до навчання та праці, поведінку в побуті, спілкуванні, взаємодії тощо. Реалізація професійно-прикладної спрямованості педагогічної освіти через процес фізичного виховання сприяє формуванню фізичної культури особистості, культури здоров'я та здорового способу життя. Зазначимо, що у процесі фізичного виховання молоді вирішуються загальнопедагогічні та виховні завдання щодо формування всебічно розвиненої, гармонійної особистості.

Для нашого дослідження важливе таке визначення *фізичної культури* – «сукупність досягнень суспільства в раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов цілеспрямованого фізичного та духовного удосконалення людини» [552]. Фізична культура особистості є «складним багатовимірним явищем» фундаментальною цінністю, яка постає як динамічне утворення особистості, що характеризується рівнем її фізичного розвитку та освіченості, усвідомленням способів досягнення цього рівня та виявляється в різноманітних видах фізкультурно-спортивної діяльності. Вона «уособлює соціокультурний розвиток фахівця, ви-

значає фізкультурно-спортивну й життєву позицію, соціально-професійну зрілість і суспільно-корисну діяльність особистості та готовність до ефективного розв'язання завдань фізкультурно-спортивної діяльності» [165, с. 51].

Фізичне виховання трактується як соціокультурний шар практики, спрямованої на допомогу та сприяння людині в опануванні її природних сил і розвиток виваженого ставлення до власних фізичних можливостей та їх удосконалення. Ми розглядаємо фізичне виховання як «цілісний процес, в якому розвиток (у біологічному розумінні) поєднується з розумовою освітою (навчанням) та вихованням: моральним, естетичним, патріотичним» [356, с. 5]. Фізичне виховання в Україні спрямоване на фізичне й духовне вдосконалення людини протягом життя, оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами і способами їх самостійного виконання, виховання відповідального ставлення до здоров'я, формування стійкої потреби регулярних занять фізичною культурою і спортом [461, с. 106-107]. Теорія фізичного виховання, яка є субдисципліною педагогічної науки, розкриває напрями розвитку й окреслює тенденції еволюції фізичного виховання як суспільного явища, обґрунтовуючи свої педагогічні положення на основі соціальних, психологічних і біологічних закономірностей [539, с. 160].

Мета сучасної фізкультурної освіти полягає у сприянні розвитку здоров'язбережувальної, здоров'ятворчої основи загальної культури особистості через формування: фізичної культури особистості (культури рухів: розвиток фізичних здібностей, морфофункціональних можливостей організму через формування рухових навичок; набуття фізкультурних знань, вироблення відповідних професійно-педагогічних умінь, інтересів, потреб, мотивів, світогляду тощо); культури здоров'я та безпеки життєдіяльності (у процесі реалізації оздоровчої, рекреаційної, реабілітаційної, побутової й професійної діяльності) [164, с. 19; 279].

Підтримуємо думку науковців, які стверджують, що стосовно вчителя фізичного виховання його фізична культура «поєднує в собі професійний і особистісний аспекти, змістовно і функціонально пов'язані з іншими особистісними базовими утвореннями, якостями і характеристиками, насамперед – професіоналізмом, загальною і професійною культурою, професійною компетентністю, що

зумовлює сформованість соціально-професійної зрілості та позиції фахівця. Вона є загальною категорією, що уособлює соціокультурний розвиток фахівця як особистісної якості, яка визначає фізкультурно-спортивну й життєву позицію, соціально-професійну зрілість і суспільно-корисну діяльність особистості та готовність до ефективного розв'язання завдань фізкультурно-спортивної діяльності на основі сформованих знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, професійно важливих якостей і здібностей» [165, с. 49]. Додамо, що продуктивна освітня діяльність вчителя фізичного виховання, без сумніву, потребує інтегрування його розвиненої фізичної культури та належної психолого-педагогічної підготовленості.

З огляду на всі розглянуті аргументи, зазначимо таке: хоч у нормативних документах МОН України застосовуються дефініції *освітня галузь «Фізична культура»* і, відповідно, *вчитель фізичної культури*, в нашій роботі ми послуговуватимось терміном «учитель фізичного виховання», оскільки вважаємо його більш відповідним до реальних завдань і діяльності вчителя ЗЗСО.

Спираючись на результати дефінітивного аналізу проблеми педагогічної підготовки майбутніх учителів у наукових дослідженнях та узагальнивши їх у контексті сучасних тенденцій вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю, пропонуємо таке визначення: ***педагогічна компетентність учителя фізичного виховання*** – *складне структуроване утворення, яке охоплює педагогічно важливі якості, властивості особистості, сформовані знання, вміння, навички і набутий досвід, що виявляються в здатності до продуктивної педагогічної взаємодії та успішної професійно-педагогічної діяльності з формування у школярів знань про здоровий спосіб життя, вмінь і навичок самостійних занять фізичними вправами, залучення до систематичних занять спортом та іншими видами рухової діяльності* [463, с. 112]. Цілеспрямоване формування компонентів педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання потребує максимального розкриття педагогічних здібностей та особистісного потенціалу, що доцільно випереджувально реалізувати в освітньому процесі вищої школи педагогічного або фізкультурного профілю з метою спонукання випускників до неперервного професійно-педагогічного розвитку і прогностичного самовдосконалення [455, с. 72].

Визначення педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання ключовою категорією нашого дослідницького пошуку, її провідної ролі в забезпеченні ефективності їхньої подальшої освітньо-професійної діяльності зумовило потребу обґрунтування низки методологічних підходів, на яких базуватиметься дослідження оптимальних напрямів розвитку професіоналізму педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти і, водночас, проєктуватиметься модернізована система педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. Цьому присвячено наступний підрозділ.

1.3. Науково-методологічні підходи до модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання

Методологія (грец. *μεθοδολογία* – вчення про метод) – наука про систему методів, засобів і прийомів пізнання та перетворення дійсності, правила мислення (сукупність принципів, законів і категорій) під час створення наукової теорії, відповідно до специфіки її об’єкта [242; 291]. Методологічне забезпечення наукового дослідження передбачає визначення закономірних зв’язків сукупності висунутих ідей, принципів, провідних теоретичних понять, основних категорій і положень, необхідних для всебічного обґрунтування логіки, структури, програми дослідницького пошуку, системи його методів, засобів і прийомів. Обрана методологія надає досліднику впевненості у правильній стратегічній орієнтації. Водночас, як зазначають науковці, методологія освіти поки що недостатньо розроблена [505].

Складна сучасна освітньо-педагогічна діяльність опирається на низку науково-методологічних підходів і принципів [314, с. 23]. Методологічне підґрунтя педагогічної науки розглянули й опрацювали українські вчені В. Андрущенко [519], Г. Васянович [44], С. Гончаренко [76], О. Дубасенюк [127], І. Зязюн [160], А. Коломієць [198], В. Кремень [217], Н. Лазаренко [198], Н. Ничкало [314], В. Сидоренко [494], Є. Хриков [528], Д. Чернілевський [292] та ін. Провідні науковці підкреслюють, що виклики сьогодення потребують нової методології освіти, на яку спиратиметься інноваційна система навчання та виховання [215, с. 6].

Стосовно науково-педагогічного пошуку виділяють декілька груп методологічних підходів: *парадигмальні* (поліпарадигмальний, антропологічний, соціально-стратифікаційний, аксіологічний, культурологічний, формаційний, цивілізаційний); *базові загальнонаукові* (системний, структурний, функціональний, логічний, історичний, імовірнісний, модельний, інформаційний, синергетичний та ін.); *інструментальні* (порівняльно-зіставний, герменевтичний, онтологічний, феноменологічний, проблемно-генетичний і диверсифікаційний та ін.) [297, с. 165].

Для підготовки майбутніх учителів, О. Дубасенюк пропонує таку класифікацію комплексу наукових підходів: загальнометодологічні, які концептуально орієнтують професійну підготовку (ноосферний, цивілізаційний, історико-педагогічний, наративний, фундаменталізаційний, парадигмальний, системний, синергетичний, інтегративний); підходи, що окреслюють взаємодію суб'єктів освіти (особистісно орієнтований, суб'єктний, діалоговий, партисипативний, персонологічний, індивідуальний, диференційований); підходи, які фокусують увагу на особливостях структури, змісту, формах і методах підготовки майбутніх фахівців (професіографічний, інформологічний, герменевтичний); підходи, які відображають процесуальні аспекти професійного навчання (праксеологічний, діяльнісний, технологічний); ціннісно-сміслові підходи (антропологічний, аксіологічний, культурологічний); підходи, що характеризують обставини професійної підготовки (контекстний, ресурсний, середовищний, регіональний); підходи, сконцентровані на результатах професійної підготовки (акмеологічний, компетентнісний, рефлексивний); підходи, які розкривають зорієнтованість освітнього процесу (проектний, інноваційний, креативний, евристичний) [127, с. 66; 396].

Загалом, вивчення й аналіз наукових праць із методології педагогіки свідчить про активний дискурс прихильників різних поглядів на цей феномен. На думку науковців, педагогічна методологія охоплює: вчення про структуру та функції науково-педагогічного знання; вихідні філософські, загальнонаукові та власне педагогічні положення (теорії, гіпотези, концепти); логіку і методи педагогічного дослідження; способи застосування методологічних знань для вдосконалення освітньої практики [396, с. 322]. Привертає увагу те, що ключове завдання педаго-

гічної методології дослідження полягає у пошуку продуктивних підходів і принципів реалізації освітнього процесу, а також оптимальних шляхів їх застосування.

Як відомо, внаслідок еволюції дослідницьких позицій наукова спільнота вибрала ієрархічну багаторівневу структуру методології (І. Блауберг, Г. Щедровицький, Е. Юдін та ін.), що відображає логіку дослідження й обіймає різні рівні: філософської методології, загальнонаукових підходів і принципів, конкретнонаукових положень; методики і техніки дослідження [127, с. 41; 292, с. 81-82]. Вивчення досвіду застосування рівнево структурованої методологічної схеми засвідчило позитивні результати [342, с. 26]. Зокрема, Н. Степанченко вважає виправданим розподіл методології наукового дослідження у галузі ФКіС на чотири рівні: [471, с. 41]. За аналогічним принципом будуємо і наш науковий пошук.

Рівень філософської методології презентований: положеннями філософії про невіддільність теорії та практики; взаємозумовленості та взаємозв'язку змісту та форми; діалектичної сутності розвитку; особливостей прояву загального, особливого й одиничного; переходу кількісних змін у якісні; засадами філософської та педагогічної антропології, відповідно до яких людина розглядається не лише як суб'єкт усіх сфер життєдіяльності та суспільних відносин, а передусім як фундаментальна цінність суспільного й культурного поступу, особистість, здатна до самоідентифікації та самореалізації, налагодження гармонійних відносин із довкіллям, неперервного особистісного та професійного самовдосконалення на основі акмеологічного розвитку [602; 622]; положеннями про діалектичну єдність біосоціальної та психофізіологічної складових в освітньому процесі.

Методологічна орієнтувальна функція філософії виражається в розробленні системи загальних принципів і способів наукового пізнання. Відтак, філософія створює теоретичний фундамент для осмислення педагогічного досвіду і обґрунтування відповідних концепцій. У структурі філософії освіти науковці виокремлюють такі складові: онтологію (сутність освіти, виявлену шляхом порівняння різноманітних філософських систем, розроблення категоріально-понятійного апарату); аксіологію (системи цінностей, засоби комунікації і взаємодії в освітній галузі); епістемологію (педагогічна інтерпретація феноменів педагогічної свідомості

та пізнання) [127, с. 46, 50-51]. Теоретичну основу науково-педагогічних досліджень становить також низка філософських напрямів і течій, серед яких особливе місце займають класичні: дидактика, позитивізм (неопозитивізм), прагматизм (прогресивізм), екзистенціалізм, постмодернізм.

Як стверджує В. Кремень, філософія освіти закономірно виникла внаслідок розвитку самої освіти, її переорієнтованості на людиноцентризм, мінливість ситуацій буття і становлення в сучасних реаліях нового типу особистості, яка перетворює систему діяльності, адаптується до якісно інших умов життя [219, с. 4]. Відхід освітньої системи від ідеологічних вимог, політичний плюралізм, зняття міжнародної ізоляваності, перехід до ринкового господарювання, урахування національних пріоритетів призвело до поступової побудови систем освіти на основі визнання демократичних цінностей, спрямованості на духовний розвиток молоді, активізації інноваційних процесів, які передбачають неперервність і наступність освітніх щаблів, прогнозування та проєктування розвитку тощо. На погляд вітчизняних представників філософії освіти, генезисним індикатором змін у цій галузі, зумовлених суспільним розвитком, слід вважати освітню парадигму – «теорію чи модель постановки проблем, прийняту за зразок вирішення дослідницьких завдань» [520].

Варто зазначити, що нині утверджується системна методологія, спрямована на знання про предмет дослідження, які мають цілісно відображати різні парадигми та їх ідеї. У цьому сенсі поєднання парадигм – це єдність різного, натомість поліпарадигмальність позиціонується як «методологічна тріангуляція», перехресна інтерпретація одного об'єкта кількома взаємодоповнювальними дослідницькими парадигмами, що розкривають цілісність і забезпечують системність наукового пошуку [507, с. 34-35].

Прийнята в нашій країні особистісно орієнтована парадигма освіти спрямована на всебічний, гармонійний розвиток здібностей особистості, її духовне зростання, самовдосконалення та самореалізацію. Особистісно орієнтована педагогіка ґрунтується на ідеях гуманізму, що розуміють як «рефлексований атропоцентризм, який виходить із людської свідомості й має своїм об'єктом цінність здоро-

вої людини та людяності» [75, с. 100]. Поліпарадигмальність, властива освітньому процесу у вищій школі, утверджує розуміння освіти як відкритої системи, спонукає до конструювання процесів її модернізації відповідно до культурно-суспільного поступу; розкриває багатогранність освітньої практики; забезпечує затребуваність в педагогічних реаліях тих ідей, які, не зважаючи на нецілковиту довершеність, підвищують ефективність освіти [296, с. 80].

Парадигмальний філософський аналіз сучасної освіти дає змогу цілісно бачити сучасні освітні реалії та корегувати проблеми багатоаспектних і різнопланових психолого-педагогічних явищ і процесів. Приклади поліпарадигмальності педагогічної підготовки майбутнього вчителя та дидактичних особливостей організації освітнього процесу в межах її реалізації подані в подальших розділах роботи.

Загальнонауковий рівень методології нашого дослідження визначається системним, синергетичним і культурологічним підходами.

Оскільки професійна освіта є цілісною динамічною педагогічною системою, вдосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання закономірно вимагає *системного підходу*, що дає змогу розглядати її як сукупність взаємопов'язаних, взаємозумовлених та взаємозалежних елементів. Освітні (педагогічні) системи призначені забезпечити формування особистості й опанування нею культури людства, виробленої попередніми поколіннями, а також надати їй життєвого сенсу, сприяти щодо визначення цілей і векторів розвитку [218, с. 15]. Системний підхід в освіті передбачає розкриття цілісності педагогічних явищ та об'єктів, виявлення в них сутнісних зв'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину [79, с. 305]; визначення функцій системи щодо себе самої і зовнішніх стосовно неї систем; вивчення системи у розвитку, динаміці.

У контексті системного підходу відносно автономні елементи педагогічної системи розглядаються у невіддільному зв'язку та взаєморозвитку, аналіз доцільних методів організації навчально-пізнавальної діяльності сприяє системному особистісному й професійному розвитку здобувачів освіти, вивчення системи в динаміці дає змогу визначити дієві шляхи вдосконалення освітнього процесу [471, с. 48]. Застосування системного підходу як основи дослідження професійної під-

готовки дає можливість обрати оптимальну структуру освітнього процесу, уявити чітку картину взаємодії та зв'язку його складових, розглянути сам процес професійної підготовки фахівців як цілісне педагогічне явище. Іншими словами, завдяки системному підходу можливо не лише схарактеризувати професійну підготовку як цілісний, послідовний і наскрізний процес, а й виявити його структуру, встановити взаємозалежність і зумовленість компонентів, окреслити механізми його ефективності, специфіку проєктування й організації.

Професійну підготовку учителів фізичного виховання ми розглядаємо як складну, багатопланову, гнучку систему, що функціонує відповідно до кваліфікаційних вимог, висунутих до фахівців цього профілю. Це дає змогу: сформулювати об'єкт дослідження як систему; виявити її складові; окремо вивчати специфіку й функціонування кожного елемента; з'ясувати та проаналізувати зв'язки і відношення між цими елементами; охарактеризувати принципи організації системи та її функції. Завдяки використанню системного підходу уможливорюється також виявлення інтегративних властивостей та характеристик, відсутніх у складових елементах системи, на основі врахування їх сутнісних зв'язків і розвитку [233].

Науковці вважають, що під час проєктування системи професійної підготовки потрібно враховувати професійні функції фахівця для того, щоб відобразити їх у структурі та змісті освітнього процесу. Зважаючи на це, в багатьох дослідженнях пропонується інваріантна модель системи професійної підготовки майбутніх педагогів, яка містить: цільові настанови (на опанування професії), компонентність (компоненти системи – викладачі, здобувачі освіти, засоби педагогічної діяльності тощо), етапи підготовки, функціональність (зміст, методи та засоби професійної підготовки), комунікативність (зв'язок з іншими системами), результативність (зміни, що відбуваються під час професійного становлення).

Продумана модернізація освіти України має опиратися на принципи *синергетичного підходу* до її самоорганізації як відкритої соціальної системи. Відтак, у педагогічній науці нині інтенсивно розвивається методологія синергетики; розроблено наукові засади синергетики освіти; розкриваються синергетичні закономірності педагогічної діяльності [60, с. 4]. Поняття «синергетика» (від грец.

συνεργιστικά – сумісна дія) пов'язане з міждисциплінарним напрямом наукових досліджень у галузі складних еволюціонуючих систем, який започаткував Г. Хакен (H. Haken) [582]. Мету синергетики визначають як «...пізнання загальних принципів самоорганізації систем різної природи – від фізичних до соціальних, аби лише вони мали такі властивості, як відкритість, нелінійність, нерівноважність, здатність підсилювати випадкові флуктуації» [78, с. 420].

Ідеї синергетики широко застосовуються в освітньому просторі, зокрема з метою аналізу педагогічних систем згідно з теорією самоорганізації. У цьому аспекті важливим досягненням синергетики вважають розкриття того, що самоорганізація притаманна всім складним відкритим системам, і становлення більш складних організованих систем вищих рівнів відбувається історично [219, с. 5]. За твердженням О. Вознюка, синергетичний підхід у педагогічній науці: «... постає концептуальним базисом як сукупність певних вихідних положень синергетики, згідно з якими здійснюється теоретичний аналіз педагогічної думки»; фокусуючись на актуальності розроблення нової синергетичної парадигми освіти, орієнтується на подолання труднощів освітнього процесу, які «...розкриваються у нових способах його структурування, оновлених методах викладання, що спираються на самостійну пізнавальну активність...» [59, с. 14].

Реалізація синергетичного підходу в освіті дала змогу оновити формулювання мети освітнього процесу, яка полягає у формуванні всебічно розвинутої творчої самодетермінованої особистості, здатної керувати власним розвитком. Тобто, означений підхід сприяє усуненню однолінійності та шаблонності з освітнього простору, розкриває поліфункціональність і багатоплановість педагогічних гіпотез і теорій, оптимізує виявлення і розвиток творчого потенціалу суб'єктів освітнього процесу, що формуються у площині «точок біфуркації». Саме в цих точках проявляються альтернативи процесуальних можливостей, завдяки яким створюються сприятливі умови для опрацювання та моделювання різноманітних педагогічних ситуацій, конструювання разом із здобувачами освіти творчих траєкторій і напрямів їхнього розвитку, пошуку дієвих механізмів виникнення інновацій та їх пояснення [60, с. 4-5]. Крім того, синергетичні освітні системи розг-

лядаються як відкриті, неврівноважені, що перебувають у стані самоорганізації та безперервно взаємодіють зі своїм середовищем.

Отже, синергетичний підхід, з одного боку, уможливив розгляд педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю та управління її якістю як відкритої системи, особлива роль в якій належить самоврядуванню та самоорганізації, а з іншого – як системи, що забезпечує відповідність рівня сформованості педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання вимогам, зазначеним у стандартах освіти, інтересам здобувачів, побажанням роботодавців і всіх стейкхолдерів. У цьому аспекті процес формування і розвитку педагогічної компетентності досліджується як дисипативна (відкрита, нелінійна) система, на яку впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники, пов'язані з постійною саморегуляцією, самооцінюванням і саморозвитком майбутнього вчителя.

Відповідно до *культурологічного підходу* професійну підготовку розглядають як процес формування професійної культури фахівців. Він передбачає вивчення людей у контексті їхнього культурного середовища і надбань; педагогічні факти й освітні явища як феномени культури в такому разі «розкриваються з урахуванням соціокультурних процесів у минулому, сьогоденні й майбутньому» [83, с. 8]. Питання застосування цього підходу в освіті розглянуті у працях М. Бастуна [22], І. Зязюна [155], О. Отич [345], О. Рудницької [414], В. Шейка [306] та ін. Як зазначають дослідники, нині значущим результатом професійної підготовки вважається не стільки професіоналізм, скільки професійна культура випускника закладу освіти. Це пов'язано з наростаючою динамікою суспільного розвитку, що вимагає від особистості здатності прогнозувати й обґрунтовувати свої дії на гуманістичних засадах. Професійна культура, як складова загальної культури особистості, свідчить про засвоєні нею культурні норми, цінності, життєві смисли тощо. Проблематика нашого дослідження вимагає врахування й *закономірностей розвитку фізичної культури*, як важливого компонента загальнокультурного розвитку суспільства, що відображають: відповідність розвитку фізичної культури соціальним умовам та історичним періодам; природовідповідність цього процесу;

врахування взаємовпливу регіональних, національних і міжнаціональних компонентів фізичної культури на її розвиток [533, с. 22].

Зважаючи на викладене, зазначимо, що застосування культурологічного підходу в педагогічній діяльності має ґрунтуватися на принципі культуровідповідності освіти [22, с. 172], який передусім забезпечує гуманізацію та гуманітаризацію освітнього процесу у вищій школі, переорієнтацію з вузькодисциплінарного, прагматичного змісту освіти до широкого культурологічного, що охоплює загальнолюдські, духовно-моральні, соціальні питання [230]. Відповідно до цього сутність професійної культури вчителя фізичного виховання виражається в загальній культурі, культурі саморегуляції під час педагогічної взаємодії, культурі діяльності та поведінки в освітньо-професійному середовищі тощо.

Конкретно-науковий рівень методології дослідження становлять визначальні положення низки сучасних науково-педагогічних підходів: особистісного, діяльнісного, аксіологічного, гуманістичного, компетентнісного, інтегративного, а також розробленого нами прогностично-випереджувального. Розглянемо детально всі ці методологічні підходи.

Як зазначалося вище, сучасна парадигма освіти висуває *особистісний підхід* як провідну концепцію педагогічної теорії та освітньої практики (І. Бех [31], І. Зязюн [155], А. Кузьмінський [228], О. Пехота [368], В. Рибалка [407] та ін.). Цей підхід визначає ставлення педагога до здобувача як до унікальної, неповторної особистості, самодостатнього, відповідального суб'єкта педагогічної взаємодії та саморозвитку. Його основоположний принцип – це визнання унікальності людської особистості в усіх її проявах, спрямування педагогічного процесу на студентоцентризм, суб'єкт-суб'єктні відносини в освітньому процесі, розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення дисциплін професійно-педагогічного циклу, виявлення системних зв'язків між закладами загальної середньої та вищої освіти [24].

Доведено, що застосування особистісного підходу у професійній підготовці сприяє залученню здобувачів до активної пізнавальної діяльності, саморозвитку, формуванню професійно важливих якостей особистості. Крім того, завдяки зоріє-

нтованості освітнього процесу на особистість визнається її право на вільний розвиток та самореалізацію, і в майбутніх фахівців формується науковий світогляд, культивуються почуття впевненості у собі, самоцінності [122, с. 52].

У нашому дослідженні особистісний підхід до професійної підготовки розглядаємо як планомірний, умисно організований педагогічний процес, спрямований на розвиток здобувачів освіти, актуалізацію їхніх індивідуальних особливостей, що сприяє розкриттю їхнього особистісного потенціалу. На практиці, на жаль, у підготовці вчителів не приділяється належна увага вивченню власних сил особистості майбутнього педагога [458; 598].

Особистісний підхід до підготовки майбутніх учителів фізичного виховання ґрунтується на розвитку внутрішніх якостей, що передбачає створення умов для їхнього всебічного розвитку й, відповідно, прояву індивідуальних властивостей майбутніх фахівців як суб'єктів педагогічної діяльності. Його реалізація передбачає створення індивідуалізованої системи наукових знань і практичних умінь, спрямованих на максимальний розвиток внутрішнього потенціалу особистості, його здатності успішно адаптуватися в соціально-професійних обставинах, а також на самореалізацію у професійно-педагогічній діяльності. Це потребує диференціації різних видів підготовки з урахуванням інтересів, потреб і мотивів здобувачів освіти, їхніх індивідуальних функціональних характеристик і можливостей, загальнотеоретичної та практичної підготовленості [24].

Урахування положень особистісного підходу дає змогу скерувати педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичної культури на їхні запити і формування педагогічної компетентності та потребу розроблення варіативних освітніх програм педагогічної підготовки, зважаючи на індивідуальні потреби і можливості здобувачів освіти шляхом реалізації особистісно орієнтованого навчання та виховання на основі вільного вибору освітньої траєкторії.

Українські дослідники наголошують на тому, що професійна підготовка має здійснюватися на засадах поєднання особистісного та діяльнісного компонентів. Справедливою є теза про те, що особистість можна ефективно розвивати лише засобами різноманітної діяльності: інтелектуально-пізнавальної, науково-

дослідницької, виробничої, фізкультурно-спортивної та соціальної, естетичної, природоохоронної тощо, а також у побуті та дозвіллі [105]. Відповідно до змісту особистісного компонента, в центрі освітнього процесу знаходиться суб'єкт учіння зі своїми індивідуальними особливостями, мотивами і цілями та потребою визнання унікальності його особистості, права на повагу, інтелектуальну та моральну свободу. Натомість у діяльнісному компоненті відображається взаємодія викладачів і здобувачів освіти, він передбачає вивчення способів і засобів професійної діяльності. Призначення діяльнісного компонента полягає у забезпеченні активної позиції суб'єкта діяльності з метою свідомого, міцного засвоєння ним певного особистісного і професійного досвіду.

Із позицій *діяльнісного підходу* людина є водночас об'єктом і суб'єктом діяльності, що забезпечує: розгляд компетентностей як діяльнісних категорій, які мають акмеологічну сутність; обґрунтування універсальних психолого-педагогічних проблем і функцій професійно-педагогічної діяльності та їх класифікацію; розроблення діяльнісного аспекту змісту психологічних і педагогічних дисциплін. Зважаючи на викладене, можемо стверджувати, що застосування в освітньому процесі діяльнісного підходу, який опирається на теоретичні положення і концептуальні уявлення про особистість та методико-психодіагностичні засоби, що уможливають її цілісне розуміння, сприяють її вивченню та всебічному розвитку в умовах чинної системи освіти [368, с. 43-44; 407, с. 12], передбачає: активний розвиток особистості через організацію її навчальної діяльності; нерозривний взаємозв'язок особистісного та предметного напрямів діяльності; врахування інтересів і здібностей особистості на всіх етапах її розвитку; формування у майбутніх фахівців свідомого ставлення до навчально-пізнавальної діяльності як особистісно значущої. Тобто, ключове положення діяльнісного підходу полягає у визнанні провідної ролі діяльності в освітньому процесі, в тому числі у професійній підготовці особистості.

Психологічні засади діяльнісного підходу становлять засадничі положення, які обґрунтував С. Рубінштейн: особистісний принцип діяльності, діялісна природа людини на основі ідеї суб'єктності, характеристика діяльності як прояву ак-

тивності суб'єкта в системі суспільних відносин [623]. У психологічній теорії діяльності ключовим є уявлення про діяльність як соціальну за своєю суттю систему, активним системотвірним елементом якої є людина [413, с. 75]. Відповідно до цієї теорії, діяльність тісно пов'язують із розвитком особистості, становлення та вдосконалення якої відбувається в діяльності, адже знання людини, її почуття, емоції та здатність мислити виявляються, поглиблюються та формуються саме в діяльності. Діяльність визначають як процес активної, свідомо організованої взаємодії людини з довкіллям. До її провідних властивостей відносять цілеспрямованість, структурність, перетворювальний та суспільний характер, плановість, тривалість. Зважаючи на проблематику нашого дослідження, формування педагогічної компетентності розглядаємо як пізнавальний процес. Оскільки будь-яке пізнання відбувається через діяльність, то зміст і структуру підготовки майбутніх учителів фізичного виховання доцільно розглядати в контексті діяльнісного підходу.

Під час професійної підготовки провідною діяльністю майбутніх фахівців є навчально-пізнавальна, яка передбачає не лише формування й розвиток їхньої особистості, а й спрямована на усі інші види діяльності. У форматі діяльнісного підходу опанування фахових знань відбувається під час їх використання з метою вирішення різних навчальних і професійних завдань. При цьому знання становлять об'єкт або орієнтовну основу пізнавальної діяльності.

Відповідно до проблеми нашого дослідження застосування діяльнісного підходу передбачає реалізацію у ЗВО індивідуальних освітніх траєкторій майбутніх учителів фізичного виховання, впровадження методів самопроєктування та самоконтролю з урахуванням актуалізації механізмів самореалізації й самовиховання, що сприяють безперервному професійно-особистісному розвитку здобувачів освіти [550, с. 4-5]. Отже, діяльнісний підхід до підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО розглядає особистість майбутнього фахівця в її професійній діяльності, сприяє оптимальній організації ефективного засвоєння знань, вироблення відповідних умінь та їх застосування, доцільного співвідношення теоретичної та практичної складових освітнього процесу. Його використання забезпечить профе-

сійну й особистісну готовність майбутніх учителів до діяльності в галузі фізичного виховання та високий професіоналізм у психолого-педагогічній сфері.

Формування системи ціннісних орієнтацій майбутніх учителів як основи їхньої поведінки, становлення світогляду, свідомості, що спостерігається у сучасній освіті, визначає актуальність врахування у їхній професійній підготовці *аксіологічного підходу*. Універсальними цінностями нині визнано: життя в усіх його проявах; людину як найбільшу цінність буття із властивими їй гуманістичними якостями, до яких належать любов, добро, спілкування, щастя, гідність тощо; усі компоненти пізнання – знання, культура, істина, інформація; прекрасне, форми і способи його створення та прояву – різні види мистецтва, творчості, краса природи, естетичне у праці та побуті тощо; працю як засіб самозабезпечення та особистісного і професійного самовдосконалення, основу пізнання та творчості, можливість самореалізації; Батьківщину як умову існування особистості, що відображає національну самосвідомість та ідентичність, утверджує соціальну справедливість, забезпечує реалізацію прав і свобод людини, гарантує мир і безпеку. «Моральні, естетичні, економічні, екологічні та інші цінності характеризують особистість, а їх розвиток – основне завдання гуманістичної педагогіки» [252, с. 15].

Перед педагогічним колективом ЗВО постає проблема пошуку адекватних способів «входження» майбутніх учителів у педагогічну професію. Зважаючи на це, потрібно своєчасно вносити зміни до системи професійної підготовки майбутніх педагогів, що спонукає до пошуку детермінант, які зумовлюють її зміст і структуру відповідно до викликів сьогодення.

Г. Філіпчук справедливо наголошує, що «лише та освіта і виховання принеситиме благополуччя нашій Нації, що ґрунтується на традиційних й сучасних українських цінностях духовного, морально-естетичного, інтелектуального, господарського характеру, патріотизмі та громадянськості, особистій і національній гідності, загальнолюдськості». У цьому сенсі, завдання українського педагога полягає в «утвердженні державної і національної Незалежності; розвитку суспільного прогресу і єдності нації; піднесенні духовності, культури, освіти, науки, мистецтва; упровадженні ідеалів свободи, справедливості, гідності» [516, с. 120, 125].

Входження до світового простору, культурно-освітня інтеграція, діалог культур мають не заперечувати, а стимулювати збереження власної ідентичності.

Застосування аксіологічного підходу в підготовці вчителів фізичного виховання має на меті виховання в них системи професійних цінностей. Проте варто зазначити, що цей процес не буде ефективним без визначення самими здобувачами освіти власної системи ціннісних орієнтацій, у тому числі професійних. Як одна з найбільш значущих і відносно самостійна компонента структури особистості, ціннісні орієнтації суб'єктивно обираються й приймаються до дії, відображають найбільш важливі для особистості цінності, які впливають на всі компоненти особистісної структурні та формують тип особистості [101, с. 54].

С. Сисоєва та І. Соколова з цього приводу зазначають, що ціннісні орієнтації кожної окремої особистості є соціально-психологічним феноменом. До їх складу відносять ідеали, уявлення про сенс життя і людську діяльність, що виражаються у вигляді преференцій або відкидання певних сенсів і моделей поведінки та проявляється у спрямованості, настановах, переконаннях особистості. Відтак, ціннісні орієнтації становлять осердя мотиваційно-ціннісної сфери людини, якій властива єдність процесів саморегуляції і усвідомленої потреби саморозвитку [444]. Під час професійної підготовки ціннісні орієнтації впливають передусім на мотиваційну сферу майбутніх фахівців та, відповідно, становлять підґрунтя для розвитку їхньої професійної культури та поведінки у професійному середовищі. Тому важливо враховувати взаємозалежність ціннісних орієнтацій і спонукальної сфери особистості та їх детермінованість морально-соціальними нормами, що регулюють професійну діяльність [413, с. 69, 175].

Отже, застосування аксіологічного підходу дає змогу розглядати процес підготовки учителів фізичного виховання через формування в кожного з них ціннісного ставлення до змісту і результатів своєї навчально-пізнавальної та майбутньої педагогічної діяльності. Він передбачає спрямованість сучасного вчителя фізичного виховання на загальнолюдські, національні та педагогічні цінності.

Підґрунтя системи цінностей особистості, до якої відносимо і професійні, становлять ідеї гуманізму. Важливою умовою реалізації гуманістичної парадигми

освіти є узгодження процесу формування цієї системи у майбутніх фахівців з метою і пріоритетами освіти, визначеними Українською державою [312]. Тому для дослідження професійної підготовки учителів вважаємо одним із головних *гуманістичний підхід*, спрямований на утвердження найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків, що передбачає гуманістичне, особистісно орієнтоване ставлення до трудової діяльності та її суб'єктів.

Гуманістична спрямованість педагога виявляється передусім у ставленні до здобувачів освіти як до найбільшої цінності, визнанні їхнього права на вільний розвиток і максимальний прояв власних здібностей, прагненні до самореалізації [598, с. 75]. А його суспільна функція полягає в оптимізації відносин людини і соціуму, передаванні культурних надбань, норм, ідеалів тощо прийдешнім поколінням з метою духовного розвитку нації. Тобто, гуманізація освіти націлена передусім на розвиток кожної особистості як суб'єкта діяльності й культури, пізнання та спілкування [90] і має охоплювати всі ланки освітнього процесу, водночас відмовляючись від авторитарної педагогіки на користь гуманістичних ідеалів. Гуманна педагогіка діалогічна, йде шляхом творчості й інновацій, пропонує пошук співробітництва тощо [8, с. 113-114]. Гуманізація змісту, форм і методів навчання та виховання сприяє розкриттю індивідуальності здобувачів освіти і створенню умов для їхньої зацікавленості в оволодінні педагогічною професією.

Застосування гуманістичного підходу в підготовці майбутніх учителів фізичного виховання дасть змогу розвинути у них здатність поважати учнів, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. У зв'язку з цим серед низки вимог до змісту їхньої професійної освіти відзначимо: оновлення психолого-педагогічного знання на основі останніх наукових досягнень у цій галузі, розроблення творчих завдань для розвитку здібностей і реалізації внутрішнього потенціалу майбутніх учителів у професійній діяльності в галузі ФКіС, опора усіх компонентів освітнього процесу на людиноцентризм. Упровадження гуманістичного підходу у професійну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання вимагає також розроблення інноваційних технологій організації різних видів діяльності, які передусім мають забезпечувати суб'єкт-суб'єктні стосунки між учасниками освіт-

нього процесу, засновані на взаєморозумінні та співробітництві, а також оптимально використовувати різноманітні форми навчання з метою цілеспрямованого формування педагогічної компетентності здобувачів освіти.

Наприкінці ХХ ст., коли проблема компетентності почала глибоко та всебічно вивчатися педагогічною наукою, одержав поширення *компетентнісний підхід*, який привернув особливу увагу до результатів освіти. У сучасній педагогіці поняття «компетентнісний підхід» означає скерування освітнього процесу на формування й розвиток у індивіда базових і предметних компетентностей. У переважній більшості вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень його розглядають як один із найважливіших у професійній освіті. Методологічні засади компетентнісного підходу в освіті розробили зарубіжні дослідники: Дж. Берч, А. Кларк, Д. МакКлелланд [606], Д. Міллс, Дж. Равен [618], С. Робінс [620], С. Спенсер [630], Дж. Хантер, В. Хутмахер [575; 585], А. Шелтен [624], Р. Уайт [641], С. Уіддет, С. Холіфорд [640] та ін. Цій проблемі також присвятили праці Н. Бібік [131, с. 409], Р. Гуревич [95], О. Дубасенюк [126], О. Пометун [376], С. Сисоєва [441] та багато інших вітчизняних учених.

Упровадження компетентнісного підходу у вищій школі пов'язується із визначенням результатів освіти у вигляді компетентностей і наданням професійній підготовці практико орієнтованого характеру, посиленням ролі самостійної роботи здобувачів освіти щодо виконання завдань і розв'язування різних навчальних і реальних соціально-професійних ситуацій. Застосування компетентнісного підходу забезпечує набуття майбутніми фахівцями професійної компетентності, що дає змогу не лише розв'язувати типові завдання, а й вирішувати проблеми значного рівня складності та невизначеності. Її формування під час професійної підготовки забезпечить успішне виконання в подальшому трудової діяльності, сприятиме самоорганізації фахівців, розвитку їхнього особистісного потенціалу [413, с. 77].

Упровадження компетентнісного підходу у вищу освіту України пов'язане з потребою вирішення суперечності щодо недостатньої відповідності професійної підготовки у ЗВО потребам ринку праці, обмеженням форм і неефективності чинних механізмів взаємодії органів управління освітою на всіх рівнях, а також педа-

гогічних колективів ЗВО з ринком праці. Його реалізація у вищій школі України сприяє вирішенню завдань, що стосуються: посилення ролі роботодавців і стейкхолдерів щодо здійснення ефективної професійної підготовки фахівців, розширення форм їхньої співпраці із закладами професійної освіти та органами управління нею; підвищення якості вищої освіти відповідно до запитів галузі та соціального замовлення; моделювання результатів професійної підготовки у вигляді комплексу загальних і фахових компетентностей; оновлення нормативної та навчально-методичної бази вищої школи, що передбачає розроблення та реалізацію у стандартах освіти компетентнісної моделі фахівця, використання інноваційних підходів під час організації освітнього процесу та побудови його змісту, вдосконалення діагностичного інструментарію для оцінювання результатів навчання; активізації культурно-масової роботи у ЗВО та її спрямованості на забезпечення всебічного особистісного та професійного розвитку майбутніх фахівців відповідно до вимог стандартів вищої освіти; розширення та зміцнення взаємодії з академічною спільнотою та міжнародних зв'язків у галузі вищої професійної освіти. Відтак, упровадження цього підходу у професійну підготовку оптимізує її завдяки втіленню найбільш ефективних педагогічних технологій [274, с. 50].

Стосовно професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, компетентнісний підхід підсилює її практичну складову, акцентує на ролі досвіду в професійному становленні педагога, його здатності реалізовувати професійно-педагогічні знання і вміння, фокусує увагу на реальних результатах навчання, формуванні здатності конструктивно розв'язувати професійні та соціальні проблеми, готовності ефективно діяти у нестандартних обставинах, а також важливості розвитку в майбутнього педагога професійно значущих якостей. Його реалізація в педагогічній освіті спрямована на формування особистості майбутнього вчителя, якій властиве органічне поєднання міцних професійно-теоретичних знань, належної практичної підготовленості зі здатністю успішно виконувати всі види педагогічної діяльності [175, с. 7-8].

До застосування в нашому дослідженні *інтегративного підходу* спонукали дидактичні вимоги до процесу професійної підготовки, пов'язані з потребою мі-

німізації навчальних знань та їх ущільнення на тлі опрацювання величезних потоків інформації. Саме завдяки інтеграції вдається поглибити засвоєння фахових дисциплін завдяки опануванню фундаментальних знань із іртроднтчоматематичних наук, а також збагатити світогляд майбутніх учителів [274, с. 53]. З цього приводу слушним є твердження С. Сисоевої про те, що інтеграція має про- низувати змістовний і процесуальний аспекти професійної підготовки, забезпечити тісний зв'язок теоретичної та практичної її складових, єдність спеціалізованого та універсального змісту в ЗВО різних типів [444, с. 64].

Упровадження інтегративного підходу в педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання, на нашу думку, передбачає цілеспрямоване поєднання елементів професійного навчання, виховання і розвитку, психолого- педагогічних знань, формування загальнокультурного світогляду. Цей процес потрібно починати зі з'ясування суттєвих зв'язків між усіма зазначеними елементами, до яких також відносимо ключові поняття, навчальні дисципліни, відповідні галузі знань [193, с. 18]. Важливим для педагогічного дослідження є те, що інтеграційні процеси можуть виявлятися як у вже сформованій освітній системі, сприяючи підвищенню рівня її організованості, так і в разі побудови нової освітньої системи чи її кардинального оновлення. Вони є динамічними та перманентними, потребують прогностичності, врахування специфіки знань та аналізу їх різноманітних параметрів тощо [194, с. 26].

Упровадження інтегративного підходу у ЗВО фізкультурного профілю доцільно здійснювати за такими маршрутами: «міждисциплінарна інтеграція, інтегрування теоретичного навчання та практичної підготовки, інтегрування набутих компетентностей і подальшої професійної діяльності» [274, с. 55]. У такому форматі інтегративність передбачає оновлення традиційного змісту освіти, переорієнтування навчально-методичного забезпечення на опанування інтегрованих знань, що має особливе значення в підготовці майбутніх учителів [194, с. 26].

Прогностично-випереджувальний підхід. Масштабні цивілізаційні зрушення та колосальна науково-технологічна трансформація всіх галузей суспільства потребують нетрадиційного погляду, спрямованого на прогностичний характер ве-

дення економіки і бізнесу, що вимагає суттєвого піднесення якості людського капіталу. Головним показником результативності функціонування освітньої системи сьогодення є здатність наступного покоління активно взаємодіяти в глобалізованому світі, неперервно вдосконалюватись, швидко й адекватно реагувати на нові виклики. Для цього освіта ХХІ ст. має бути націленою в майбутнє, розвиток інтегрованої компетентності фахівців, формування в них проєктивної культури, інноваційних способів мислення та діяльності [455, с. 100].

Вагома проблема модернізації підготовки учителів фізичного виховання полягає в потребі проєктування освітніх програм, які враховують перспективи інтенсивного розвитку педагогічної професії та освітнього напрямку фізичної культури і спорту. Оскільки підготовка вчителя є багатовимірним процесом особистісного, професійного та соціального розвитку, вона може бути ефективною та забезпечити конкурентоспроможність випускників, якщо реалізовуватиметься з урахуванням прогностичних тенденцій [455, с. 100-101].

Науковці досі недостатньо уваги приділяють цьому підходові, хоч його конструктивність і доцільність у контексті модернізації освіти є очевидною. Пояснюють це тим, що випереджувальна підготовка досить важко піддається як однозначному теоретичному опрацюванню, так і технологічно виваженій практичній реалізації. Разом із тим, учені та практики виражають упевненість у неминучості випереджувального характеру освіти. Зокрема, його називають провідним принципом модернізації педагогічної освіти [392].

Психологічний контекст випереджувальності в освіті пов'язаний з ідеями випереджувального відображення, антиципації та випереджувальної рефлексії, які становлять «підґрунтя розвитку прогностичних здібностей особистості, здатності моделювати своє майбутнє» [41, с. 63]. Ці ідеї покладені в основу системи розвивального навчання В. Давидова та Б. Ельконіна, технології перспективно-випереджувального навчання С. Лисенкової та ін. Концептуальні засади випереджувальної освіти науковці розглядають як провідний чинник модернізації освіти дорослих, вирішення гострих проблем професійної підготовки, зокрема післядипломної педагогічної освіти учителів і науково-педагогічних працівників тощо.

На думку В. Радкевич, важливість випереджувального підходу полягає у тому, що він суттєво впливає на якість освітніх послуг, оскільки забезпечує врахування «динамічних техніко-технологічних змін, що відбуваються в усіх, без винятку, галузях економіки» [404, с. 6]. Безперечно, професійно-педагогічна підготовка фахівців освітнього галузі має відповідати сучасним освітнім тенденціям (цифровізація, персоналізація, диверсифікація, навчання у ВНС, гейміфікація тощо), орієнтуватися на перспективи появи модерних педагогічних спеціалізацій (модератор, тьютор, координатор, фасилітатор та ін.). XXI ст. актуалізує нові ракурси освітньої реальності, зумовлює виникнення новітніх педагогічних теорій, психолого-педагогічних і науково-педагогічних напрямів (наприклад, енергоінформаційна педагогіка, нейропедагогіка, педагогічна еррологія тощо) [41, с. 64]. Відтак, слід визнати слушною позицію науковців, згідно з якою парадигма освіти має забезпечити можливості для роботи в режимі постійного випередження чинного стану теорії та практики певної предметної області.

Таким чином, прогностично-випереджувальний підхід до підготовки кваліфікованих педагогічних працівників передбачає відображення в змісті навчальних дисциплін педагогічної діяльності на основі наукових досліджень, спрямованих на прогнозування змін в освітній галузі, а також незворотне, цілеспрямоване і закономірне розгортання процесу підготовки здобувачів педагогічної освіти у системі, в якій усі компоненти взаємозумовлені та логічно пов'язані [86, с. 245]. Реалізація прогностично-випереджувального підходу не лише сприяє підвищенню ефективності та цілісності підготовки учителів фізичного виховання, а й створює передумови для особистісного зростання, самовдосконалення здобувачів педагогічних спеціальностей у ЗВО. Це готує майбутніх освітян до притаманних сучасній школі ситуацій невизначеності, швидкоплинності, мінливості, динамічного вибору тощо. Важливою ознакою, що характеризує випереджуваність у змісті та методах навчання, є позитивне емоційне забарвлення діяльності учасників освітнього процесу, що створює конструктивну атмосферу, зумовлює відсутність напруги, нервозності та покпапу в педагогічній взаємодії, зниження перевантаженості в навчально-пізнавальній роботі [455, с. 102].

Конкретно-науковий рівень методології нашого дослідження доповнюють:

- положення педагогічної психології про сутність навчання та виховання, які використовувалися під час обґрунтування шляхів формування та розвитку педагогічних компетентностей та інтегрованої компетентності як кінцевого результату освітньої діяльності;
- теоретико-методологічні засади розвитку вищої освіти, зокрема педагогічної, врахування яких сприяло інтенсифікації педагогічної підготовки в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю з опорою на принципи педагогічної та фізкультурної освіти;
- теорія управління системами та концепція оптимального управління освітніми системами, застосовані для обґрунтування умов і механізмів управління функціонуванням і розвитком педагогічної підготовки у ЗВО, підвищення якості її результатів;
- теоретико-методичні положення технологізації освітнього процесу, що дали змогу обґрунтувати методичні засади розроблення змісту та технологій педагогічної освіти у ЗВО, організувати ефективну підготовку майбутніх учителів та забезпечити ефективність освітнього процесу загалом.

Методично-процедурний рівень методології спрямований на розв'язання поставлених завдань і перевірку вихідних гіпотез дослідження. Для цього використано комплекс взаємодоповнювальних методів: *теоретичні* – ретроспективний аналіз психолого-педагогічних і методичних положень у філософській, педагогічній, методичній літературі, законодавчих і нормативних документах, що дало змогу систематизувати й уточнити концептуальні положення, базові поняття і категорії дослідження, теоретичні засади вирішення проблем педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; вивчення практичного досвіду фізкультурно-педагогічної освіти з метою виявлення найбільш продуктивних шляхів формування педагогічної компетентності у здобувачів; моделювання для розроблення системи, виявлення її закономірностей і побудови моделі педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, обґрунтування організаційно-педагогічних умов педагогічної підготовки учителів

фізичного виховання і розроблення методичних рекомендацій щодо її вдосконалення у ЗВО фізкультурного профілю; проєктування змісту, форм і методів педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання для модернізації освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю; *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, взаємодією його учасників, бесіди, анкетування, самооцінювання та взаємооцінювання для виявлення реального стану педагогічної підготовки випускників; тестування й експертне оцінювання, що дали змогу визначити рівні сформованості компонентів педагогічної компетентності у здобувачів; логіко-педагогічний аналіз основного змісту нормативних і вибіркового дисциплін і різних видів практики; констатувальний і формувальний експерименти з метою виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми, апробації запропонованої моделі та визначення ефективності педагогічних умов, а також розробленої методики відповідно до обраних критеріїв; математичні та графічні методи опрацювання, узагальнення й аналізу результатів, статистичні методи перевірки достовірності одержаних даних – аналіз параметрів розподілу, кореляційний і факторний аналіз, визначення коефіцієнтів ефективності. Сюди ж відносимо інноваційні педагогічні технології, засновані на рефлексивно-діяльнісних і проблемно-дослідницьких засадах, у тому числі інформаційно-комунікаційні технології педагогічної підготовки, які були адаптовані до цілей педагогічної підготовки і використовувалися в освітньому процесі задля підвищення продуктивності навчально-виховної діяльності здобувачів освіти й активізації самостійної роботи, що сприяло формуванню у випускників педагогічної компетентності [455, с. 103-104].

Отже, в якості теоретичних основ дослідження педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання обрано положення гносеології, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти та основні методологічні підходи: системний, синергетичний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний, а також ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами та ін. Опираючись на методологічні положення, ми мали змогу розкрити у подальших розділах феномен педагогічної підготовки як вагової складової професій-

ної освіти учителів фізичного виховання, що сприяє виробленню в них виваженої професійно-педагогічної позиції вже під час навчання у ЗВО; розробити програму педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю.

1.4 Ретроспективний аналіз напрямів дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання

Підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання як суб'єкта багатоступінчастої, інтегрованої освітньої (навчальної, виховної та розвивальної) діяльності – складне завдання, що протягом багатьох років привертає увагу науковців і практиків. Нині їхня підготовка переживає черговий етап модернізації. За сучасним баченням, вчитель є ключовою фігурою, що впливає на результати освіти. Зважаючи на це, як зазначає Ю. Драгнєв, «виникає потреба кардинального переосмислення професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури» [119].

Проте погляди науковців і практиків щодо засадничих аспектів діяльності вчителів фізичного виховання концептуально неодноразово змінювались, трансформуючи зміст професійного навчання педагогічних працівників цього профілю. Коротко розглянемо генезу цих поглядів і відповідних досліджень.

Генезу наукового аналізу процедури фізичного виховання та опанування фізичної культури в сучасному його розумінні відносять до другої половини XVIII – першої половини XIX ст. У цей період в Європі починає активно розгортатися гімнастичний рух. Відзначимо, що значний внесок в розвиток теорії фізичної культури і підготовки вчителів фізичного виховання зробили українські педагоги (Г. Ващенко [49], М. Демков, О. Духнович, П. Франко, І. Ставровський, П. Юркевич та ін.). Вирішенню нагальних завдань цієї галузі приділяли увагу низка вчених, які зокрема опікувалися: необхідністю запровадження науково обґрунтованої системи фізичного виховання у вітчизняній шкільній освіті (М. Пирогов); усвідомленням ролі фізичного виховання в загальному розвитку особистості (К. Ушинський); створенням системи фізичного виховання та підготовки кадрів для галузі фізичної культури і спорту (І. Боберський) [47, с. 158].

Глибоко дослідивши українське народне фізичне виховання, Є. Приступа вказує на нерівномірність його розвитку протягом різних історичних періодів, зумовлену співвідношенням суб'єктивних та об'єктивних чинників зовнішнього і внутрішнього походження. Серед найбільш сприятливих внутрішніх чинників розвитку фізичної культури дослідник називає: антропологічні (морфофункціональні й етнопсихічні), соціальні (економічні, політичні, культурні) та природні (географічні, кліматичні). До найсуттєвіших зовнішніх чинників розвитку вітчизняного народного фізичного виховання, на його думку, належать: невизначеність державного статусу України протягом тривалих періодів, іноетнічні запозичення засобів фізичного розвитку, соціальні, економічні, політичні впливи інших культур [382].

На початку XX ст. в Галичині була створена концепція тіловиховання, в якій її автор І. Боберський відобразив важливі ідеї, що стосуються гармонійного розвитку «тіла й духу». Її зміст полягав у тренуванні тіла, цілеспрямованому вихованні фізичних якостей і духовної сили кожного члена суспільства та всієї нації. Фізичне виховання у цей період починають розглядати як необхідну військово-фізичну підготовку, цілеспрямоване проведення комплексу оздоровчих виховних заходів, а також спеціалізований вид освіти [138].

На теренах Правобережної України термін «фізична культура» увів у 1910 р. С. Зенченко, який простежував це поняття у зв'язку з фізичним вихованням, розвитком і фізичною освітою. Наукові дослідження свідчать, що навчання фахівців із фізичної культури і спорту на початку XX ст. зосереджувалося, переважно, на опануванні медико-біологічних дисциплін [264; 450; 471]. Лише у 20–30 рр. XX ст. були здійснені перші кроки в напрямі визначення сутності фізичної культури як свідомого ставлення людини до фізичного стану та розвитку свого організму. У цей час повстає навчальна дисципліна «фізична культура», створюються спеціалізовані кафедри, факультети, освітні заклади.

У 40–50 рр. минулого століття розвиток педагогіки як наукової галузі спрямовувався на визначення сутності педагогічної творчості, пошуки кращого педагогічного досвіду. Тогочасні педагогічні дослідження опиралися на твердження про те, що мотиви, здібності та якості вчителя формуються і виявляються під час

освітньої практики [264]. Активні дослідження педагогічної діяльності вчителів фізичного виховання розпочалися на початку 60-х рр. XX ст. Вагомими для підготовки вчителів фізичного виховання є праці В. Сухомлинського [483], в яких фокусується увага на сукупності моральних, професійних і фізичних якостей педагога. Крім того, науковці та практики того часу розробляли вимоги до фахівця фізичного виховання, однак ці дослідження мали, переважно, описовий характер [33].

Ретроспективний аналіз проблеми розвитку фізичної культури дав змогу з'ясувати, що у вищій фізкультурно-педагогічній освіті радянського періоду послідовно впроваджувалися різні уявлення про сутність і засади діяльності вчителів фізичного виховання. До середини 60-х рр. XX ст. у їхній професійній підготовці переважали медико-біологічні дисципліни. Згодом на перший план вийшли «Теорія фізичного виховання» та «Психологія спорту». З'являються публікації, в яких із різних (наукознавчих, культурологічних, філософських, соціологічних та ін.) позицій обґрунтовується необхідність оформлення теорії фізичної культури як наукової галузі та навчальної дисципліни. З 1975 до 1985 рр. публікується низка методологічних матеріалів щодо предмета, структури і змісту фізичної культури, її теоретичних основ і категоріального апарату. Від того часу теорію фізичної культури розглядають як дисципліну, покликану пояснити основні компоненти, фундаментальні властивості та відносини, що характеризують багатоплановість її предмета, і виявляти загальні закономірності щодо визначення різноманітних форм фізичного виховання в суспільстві.

У 80-х рр. XX ст. спостерігався інтенсивний розвиток науково-педагогічних шкіл, створювалися різноманітні методики, активізувалися дослідження освітнього процесу, предметом яких стає навчання у ЗВО галузі ФКиС, внаслідок чого стала навчальна дисципліна «Педагогіка спорту», яка вивела підготовку фахівців цієї галузі за вузькі межі теорії фізичного виховання. Подібні пертурбації відбувалися в багатьох країнах.

Теоретики фізичної культури і спорту висувають як основну мету виховання фізичної культури особистості що потребує обґрунтування стратегії та розвитку методики виховання фізичної культури молоді. У педагогічній науці існують

різні погляди на шляхи модернізації системи фізичного виховання: перехід до суб'єкт-суб'єктної моделі навчально-виховної роботи; організація продуктивної міжособистісної взаємодії; впровадження інноваційних методів; актуалізація ціннісного потенціалу фізичної культури тощо (Є. Приступа, А. Цьось, Б. Шиян та ін.). Сформульовано низку положень про окремі аспекти вдосконалення підготовки фахівців із фізичної культури і спорту, формування в них сукупності необхідних якостей, вплив спортивних досягнень на результати освітньої діяльності.

Від початку 90-х рр. ХХ ст. у країні відбувається перебудова і безперервна модернізація всіх ланок суспільства, що стосувалося й освіти. Українській державі, яка розпочала етап самостійного розвитку, потрібні здорові, високо освічені, моральні, енергійні кадри, здатні швидко адаптуватися до мінливих умов професійної діяльності, ухвалювати виважені рішення, організовувати конструктивну взаємодію, які прагнуть постійного особистісного і професійного вдосконалення, наділені почуттям відповідальності за долю країни та її соціально-економічний розвиток. Від того періоду увага дослідників сконцентрувалася на вивченні потенціалу фізичної культури стосовно гармонійного розвитку духовних і фізичних сил вільної, незалежної людини. У зв'язку з цим розвиваються освітні технології, виникають нові спеціальності, вдосконалюються педагогічні кадри. У тогочасних дослідженнях із проблем вищої освіти в галузі ФКиС акцентується гуманітарна природа фізичної культури і спорту, відзначається універсальна здатність їх засобів щодо покращення здоров'я населення та утвердження належного морально-психологічного клімату в суспільстві. З огляду на це, важлива роль в освітньому процесі середньої школи відводиться діяльності вчителя фізичного виховання, який має передусім забезпечити, у межах своїх компетентностей, належний рівень фізичного розвитку учнів.

Спроба підвищення соціальної ролі фізичної культури і спорту в житті суспільства спостерігається на початку ХХІ ст., позаяк виробилось чітке розуміння соціально-історичної зумовленості та непересічного значення фізичної культури в становленні особистості [551]. Розвиток фізичної культури і спорту є одним із пріоритетних напрямів соціальної політики в усьому світі. Концептуальні підходи

до сучасної політики в галузі фізичної культури і спорту відображені в документах ЮНЕСКО, серед яких привертають особливу увагу «Оновлена міжнародна хартія фізкультурної освіти, фізичної активності і спорту» (2015) [619] і «Якісна фізкультурна освіта» (2015) [608].

У нормативних документах України [107; 310; 389; 531 та ін.], а також наказах і розпорядженнях МОН України [210; 374; 406; 445 та ін.] наголошується, що здоров'язбереження, підвищення фізичної підготовленості української молоді, формування й активізація інтересу до здорового способу життя є гострою державною та нагальною науковою проблемою. Вочевидь, її розв'язання потребує конкурентоспроможних педагогічних працівників різних ланок освіти.

Для вирішення завдань удосконалення кадрового та науково-методичного забезпечення галузі фізичного виховання і спорту Українська держава має достатньо розвинуту мережу закладів освіти і наукових установ. Підготовку педагогічних, тренерських і наукових працівників в Україні забезпечують: 5 ЗВО III–IV рівнів акредитації; 2 ЗВО II рівня акредитації; 17 факультетів фізичного виховання в педагогічних ЗВО, 13 вищих училищ фізичної культури, окремі педучилища, коледжі, а також ВВНЗ Збройних сил України [74, с. 30]. Статистичні дані показують, що у 2015 р. серед вчителів, які викладають фізичну культуру, 83 % (у сільській місцевості – 77 %) мали вищу освіту рівня спеціаліста / магістра.

У суспільстві нині висуваються високі вимоги до фізичного розвитку випускників закладів загальної середньої та професійної освіти. Це пов'язано, передусім, із збільшенням фізичних і психічних навантажень, які люди щодня відчувають у професійній діяльності та повсякденному житті. Водночас, реорганізація фізкультурної освіти відбувається шляхом зміщення акцентів із фізкультурно-спортивних на фізкультурно-оздоровчі пріоритети. Таким чином, суттєво змінюються її цілі, змістові характеристики, загальна рекреаційна функція, підкреслюється гуманістична сутність фізкультурно-освітньої діяльності, спрямованої на формування в населення культури здорового способу життя. Це детермінує новий зміст професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання [164, с. 18]. З огляду на це, «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізку-

льтурно-оздоровчої роботи зі здобувачами загальної середньої освіти в останній час є особливо актуальною, що зумовлено: погіршенням стану здоров'я школярів, нагальною потребою посилення оздоровчої функції фізичної культури, приділення більшої уваги вихованню в учнів відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточення як до вищої індивідуальної та суспільної цінності; необхідністю вироблення у школярів сталих навичок здорового способу життя і забезпечення оптимального режиму освітнього процесу; підвищенням рухової активності учнівської молоді; активізацією фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в закладах освіти усіх рівнів» [166, с. 15].

Наприкінці XX – на початку XXI ст. значно зріс інтерес українських науковців і практиків до різнопланових проблем фізкультурно-педагогічної освіти. Теоретичні та практичні розробки призвели до створення моделей фахівців різних педагогічних спеціальностей галузі ФКиС. При цьому було описано вимоги професії до здобувачів, що обрали певний фах, напрями формування та професійного розвитку особистості. Важливими для нашого дослідження є фундаментальні наукові праці українських науковців, присвячені різним аспектам професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Зокрема, найбільш вагомими, фундаментальними дослідження розглядають такі питання:

- теоретико-методичні основи та сучасну концепцію підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних закладах освіти (Б. Шиян, 1997) [551; 552].

- шляхи оптимізації професійної підготовки фахівців у педагогічних ЗВО; модель оптимізації підготовки учителів фізичного виховання; концептуальні засади і технологію їхньої професійної підготовки (О. Тимошенко, 2008) [500];

- модель, методи навчання та педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до оздоровчо-розвивальної професійної діяльності в загальноосвітній школі (П. Джуринський, 2012) [111];

- проблеми підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи і застосування технологій оздоровчого фітнесу (Є. Захаріна, 2012) [148];

– актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури у педагогічних закладах вищої освіти України (друга половина XX – початок XXI ст.); перспективні напрями творчого використання здобутків педагогічних ЗВО (О. Проніков, 2012) [393];

– структуру готовності вчителя фізичного виховання до професійної діяльності; систему науково-методичного забезпечення підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання до професійної діяльності (О. Ажиппо, 2013) [1];

– концепцію та структурно-компонентну модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання на засадах аксіології; організаційно-методичні засади аксіологічно спрямованої професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (Л. Демінська, 2013) [102];

– професійний розвиток вчителя фізичного виховання у ступеневій освіті та неперервному навчанні в інформаційному суспільстві; педагогічну систему професійного розвитку майбутнього вчителя фізичного виховання за умов інформаційно-освітнього простору (Ю. Драгнєв, 2013) [119];

– концепцію, модель і навчально-методичний супровід підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до роботи зі школярами з відхиленнями у стані здоров'я (Л. Іванова, 2013) [167];

– педагогічну систему професійної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО, психолого-педагогічні умови, методику та технологічне забезпечення підготовки учителів фізичного виховання (Н. Степанченко, 2016) [471];

– особливості формування продуктивного педагогічного мислення майбутніх учителів фізичного виховання засобами інноваційних технологій (С. Гуменюк, 2018) [92];

– модель і педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до фізкультурно-спортивної діяльності в закладах загальної середньої освіти (С. Карасєвич, 2018) [177].

– методологічні основи і систему формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичного виховання (Ю. Мосейчук, 2018) [303];

– систему та модель підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до здоров'язбережувальної діяльності; інтерактивні технології розвитку творчого потенціалу учителів фізичного виховання (О. Безкопильний, 2020) [24];

– особливості дидактичної системи підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в умовах змішаного навчання (О. Даниско, 2023) [97].

Зазначимо, що всебічний аналіз цих досліджень дає підстави для твердження про те, що підвищення якості освіти вчителів фізичного виховання потребує особливої уваги до їхньої психолого-педагогічної підготовки у ЗВО, оптимізації структури професійно-педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання й удосконалення процесів становлення та розвитку його особистості [279; 281].

Загалом теоретичні та методичні дослідження з проблем оптимізації різних аспектів підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в сучасних вітчизняних наукових розробках представлені за такими основними напрямками:

– зміст, структура, модель професійної діяльності вчителя – в роботі С. Солтика [468];

– психолого-педагогічні засади вдосконалення професійної освіти – О. Ажиппи [1], Л. Демінської [102; 103], П. Єфіменка [137], В. Іщук [171], В. Кисельова [182], О. Кругляк [226], О. Федик [510], А. Цьося [532];

– модернізація системи підготовки майбутніх учителів – О. Даниско [97], Н. Степанченко [471], С. Табінської [491], О. Тимошенка [500], Б. Шияна [551; 552];

– підвищення професійно-педагогічної спрямованості підготовки майбутніх учителів – А. Забори [141], Н. Зубанової [150], С. Карасевич [177], Р. Карпюка [178; 180], М. Кричфалушого [223], Ю. Курнишева [231], Г. Омок [334], І. Панасюк [347], О. Свєртнева [426], І. Шаповалової [548], В. Яловики [563];

– формування в майбутніх учителів готовності до професійної діяльності – Л. Безкоровайної [28], М. Верховської [51], М. Данилка [96], М. Карченкової [181], О. Сопотницької [469];

– формування та розвиток складових професійної компетентності майбутніх педагогів – Г. Богданової [37], О. Войтовської [61], О. Омельчук [332],

О. Онопрієнко [336], Н. Самсутіної [423], В. Сікори [447], О. Сірман [449], С. Хлібкевича [525], А. Чепелюк [540], В. Чернякова [543];

– шляхи формування, напрями і способи розвитку педагогічної майстерності вчителів – І. Максимчук [270], Т. Матвійчук [277], В. Папучи [349];

– розвиток у вчителів педагогічного мислення – С. Гуменюка [92], О. Печка [365]; формування професійної культури і креативності – Д. Балашова [19], Л. Зубченко [150], В. Мазіна [262];

– підготовка майбутнього вчителя з питань здоров'язбереження та здорового способу життя – В. Бабич [16], О. Безкопильного [24], Д. Вороніна [65], С. Гаркуши [72], П. Джуринського [111], В. Дручик [124], А. Заїкіна [145], В. Зданюка [149], Л. Іванової [166; 167], Ю. Мосейчук [303], Г. Остапенко [344];

– використання можливостей ІКТ у підготовці майбутнього вчителя фізичної культури – Г. Генсерук [73], Ю. Драгнева [119], В. Шандригось [546];

– підготовка майбутніх учителів до фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи – Л. Ареф'євої [14], Т. Ніжевської [318], С. Онищук [335], Н. Свірщук [427], С. Собка [453], М. Турянської [506];

– підготовка майбутніх учителів до позанавчальної оздоровчо-виховної роботи – Є. Захаріної [148], С. Ігнатенко [169], Г. Михайлишиної [295], В. Олещук [330], Ю. Танасійчук [492], Г. Тітової [503];

– інноваційні методики і технології навчання учителів – Н. Бишевець [35], І. Бріжати [39], Р. Маслюк [275], В. Наумчука [308], А. Проценко [401], В. Савченко [417], О. Сурова [479], А. Чорноштан [545], Н. Щекотиліної [553];

– застосування кращого світового досвіду та перевірених часом вітчизняних напрацювань – О. Гайдук [67], Г. Жигadlo [139], Т. Осадчої [339], О. Пронікова [393], І. Рядинської [416].

Вивчивши загальну проблематику науково-педагогічного пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки учителів фізичного виховання в Україні можемо стверджувати, що науковці обґрунтували необхідність змін у різних компонентах і аспектах фізкультурно-педагогічної освіти. У багатьох дослідженнях визначено особливості змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів фізич-

ного виховання, їхні основні професійно-педагогічні знання й уміння, зокрема потрібні для кваліфікованої шкільної та позакласної фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у ЗЗСО; накреслено можливі шляхи підвищення якості цієї підготовки. Дослідники розробили, презентували і впровадили в освітній процес низку ефективних інновацій.

Вагомими у контексті нашого дослідження є, насамперед, наукові праці, що стосуються проблеми формування професійно-педагогічної готовності та компетентності, розвитку педагогічних здібностей та педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання. Безперечно, вагомими є розробки інноваційних методів і технологій навчання та виховання майбутніх педагогів у галузі ФКіС. Окремі дослідження формування та розвитку складових професійної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти відображають питання вдосконалення засобів і методів психолого-педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю, а також напрями формування педагогічного потенціалу та основ професійної майстерності у майбутніх фахівців.

Результати, одержані науковцями, переконливо доводять, що необхідною складовою оптимізації фізкультурно-педагогічної освіти інтегрування знань і вмінь із різних дисциплін та професійної підготовки та забезпечення професійно-педагогічної спрямованості освітньої траєкторії майбутніх учителів фізичного виховання. Оскільки підготовка вчителів передбачає засвоєння багатьох видів і способів діяльності (навчальної, методичної, виховної, організаційної тощо), для становлення особистості вчителя у ЗВО вона має спрямовуватись на розвиток потенційних можливостей здобувача освіти, його творчих задатків, що сприятиме ефективній професійній самореалізації.

Для забезпечення якісної педагогічної освіти учителів фізичного виховання важливо цілеспрямовано використовувати національні традиції у підготовці фахівців цієї галузі, яким присвятили праці такі українські вчені: Г. Васянович [46]; О. Вацеба [47; 48]; А. Окопний [329]; Є. Приступа [382; 383]; Я. Тимчак [502]; А. Цьось [534; 535] та ін.

Нашу увагу привернула низка публікацій у фахових наукових виданнях України, в яких розкриті актуальні питання вдосконалення різних сторін професійної підготовки вчителів фізичного виховання. Серед них:

- концептуальні засади підготовки педагогічних працівників [30; 101; 116; 163; 323];
- провідні завдання та шляхи покращення професійної підготовки майбутніх учителів [81; 115; 333; 324; 348; 499; 501];
- напрями професійного розвитку вчителів фізичного виховання [29; 120];
- формування компонентів професійної компетентності вчителя [192; 201; 203; 232; 420; 421; 422; 423; 524];
- інноваційні технології підготовки вчителів фізичного виховання [82; 234; 319; 480; 541; 542];
- окремі складові власне педагогічної підготовки вчителя фізичного виховання [134; 151; 364; 418; 472; 473; 539; 562] тощо.

Із широкого кола науково-методичних публікацій виокремимо останню групу, яка безпосередньо стосується предмету нашого дослідницького пошуку. Передусім, автори зазначають, що до недавнього часу мета роботи вчителя фізичного виховання вбачалася у всебічному фізичному розвитку учнів, що призвело до панування в системі підготовки вчителів утилітарного, технократичного підходу. Відповідно, підготовка вчителів орієнтувалася, передусім, на формування професійних знань, умінь і навичок випускників. Перехід до гуманістично орієнтованої концепції фізичного виховання, як слушно наголошують науковці, потребує перегляду цільових настанов у підготовці вчителів цього профілю, пошуку більш дієвих методів відбору та систематизації змісту навчання, розроблення новітніх методик, що ґрунтуються на особистісно орієнтованому підході [323].

Демократизація та гуманізація навчання та виховання в закладах загальної середньої освіти визначає необхідність вироблення нового педагогічного мислення в сучасних учителів фізичного виховання [365, с. 12], потрібного для успішної реалізації компонентів професійної майстерності. В окремих публікаціях прослідковується думка, що разом із засвоєнням психологічних і педагогічних знань від-

бувається формування педагогічного світогляду та методологічного мислення майбутнього вчителя, ціннісного ставлення до освітньої діяльності, педагогічної спрямованості його особистості. Багато авторів приділяють увагу практичній підготовленості вчителів фізичного виховання – комплекс професійно-педагогічних умінь і навичок, які формуються під час практичної підготовки на передбачених навчальною програмою заняттях і педагогічній практиці, де здобувачі освіти виступають у ролі вчителів, організаторів оздоровчих і спортивних заходів у школі. Проте освітня практика досі не виконує повною мірою покладені на неї завдання, які за роками навчання ускладнюються.

Зважаючи на викладене, зазначимо, що загалом комплекс проблем, що постають перед педагогікою фізичної культури і спорту, спричинений суперечністю між новою освітньою політикою, заснованою на особистісно орієнтованій парадигмі, і традиційною практикою фізичного виховання. Ця суперечність відображає неузгодженість поставленої суспільством нової мети з чинними, давно застарілими засобами фізичної підготовки молоді, що яскраво ілюструє збережена в найсучасніших підручниках традиційна система методів фізичного виховання: наочний приклад, переконання, заохочення, покарання тощо. Як основа для фізичного розвитку особистості ці методи, безперечно, необхідні, однак їх треба розглядати радше як початкову базу для розвитку фізичної культури людини. На жаль, інших методів і способів фізичного виховання, спрямованих на формування фізичної культури, як частини загальної культури особистості, майбутні педагоги не вивчають. Як наслідок, виникає невідповідність задекларованої мети і способів її досягнення на заняттях з фізкультури. На наш погляд, назріла потреба всебічного осмислення цієї ситуації, яка зумовлює методологічні розбіжності в системі фізичного виховання [462, с. 66]. Відсутність цілісної загальної теорії фізичної культури і фізичного виховання гальмує не лише модернізацію освітньої галузі «Фізична культура», а й підготовку майбутніх учителів цього профілю і в теоретичному, і в технологічному сенсі. Наше завдання – дослідження та створення нових концептуальних підходів до підготовки вчителів фізичного виховання, зорієн-

тованих на формування і розвиток основних професійно-педагогічних якостей, потрібних їм у повсякденній освітньо-педагогічній діяльності.

Незважаючи на те, що дослідники намагаються підвищити ефективність сучасних методів навчання у фізкультурній освіті, практика свідчить про недостатність висвітлення способів їх застосування під час вивчення педагогічних дисциплін. Загалом проблема підвищення якості педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в ЗВО педагогічного та фізкультурного профілю залишається малодослідженою. Також, як показує аналіз літератури, недостатньо вивчені й особливості професійної підготовки майбутніх учителів у ЗВО фізкультурно-спортивного профілю. Незважаючи на педагогічну спрямованість цих закладів, система навчання в них переважно орієнтується на загальнонаукову компоненту освіти здобувачів і розвиток їхньої спортивної майстерності, що не забезпечує молодим фахівцям належного рівня педагогічної компетентності відповідно до соціального замовлення [471, с. 9].

Безперечно, важливим є вироблення в учителя фізичного виховання власної професійно-педагогічної позиції, як вектора, що визначає успішність опанування способів і методів професійно-педагогічної діяльності. Професійно-педагогічна позицію розглядаємо як професійно важливу якість вчителя, складову педагогічної компетентності та професійної спрямованості, яка має закладатися протягом навчання у ЗВО. Як зазначають дослідники, професійно-педагогічний потенціал вчителя виражається у сукупності його реальних можливостей і потреб на перспективу, необхідних для реалізації освітніх завдань і вироблення чіткої позиції, скерованої на професійне самовираження та самоствердження.

Водночас, значна частина науковців, навіть досліджуючи розвиток педагогічної майстерності вчителів фізичного виховання, зосереджуються переважно на професійно-спортивній підготовці. Лише в небагатьох працях, зокрема в розробках Т. Матвійчук, наголошується на всебічному розвитку педагогічної майстерності здобувачів освіти у процесі опанування професійно-педагогічних дисциплін у ЗВО фізкультурного профілю [277]. На погляд Н. Степанченко, можливості загальнопедагогічних дисциплін у цьому аспекті є визначальними. Отже їх доцільно

розглядати як основний засіб введення здобувачів освіти у педагогічну професію від початку навчання та подальшу безперервну підготовку майбутнього вчителя впродовж усього періоду навчання та професійної діяльності [471, с. 105].

На окремих проблемах підготовки вчителів фізичного виховання фокусують увагу зарубіжні дослідники: S. Aka (С. Ака) [567], J. Bielsky (Я. Бельський) [33], M. Block (М. Блок) [569], J. Borowiec (Я. Боровець) [616], A. Brojek (А. Брок) [570], H. Christian (Х. Крістіан) [572], J. Coates (Дж. Коутс) [573], S. Fetescu (С. Фетеску) [580], W. Laporte (В. Лапорт) [593], L. Locke (Л. Локк) [595], M. Luke (М. Лука) [596], R. Lytle (Р. Лайтл) [597], A. MacPhail (А. Макфейл) [579], G. Masurier (Г. Мазюр'є) [603], M. Maurer (М. Маурер) [605], J. McGinnis (Дж. Макгініс) [607], E. Mileva (Є. Мілева) [609], R. Naul (Р. Наул) [611], J. Shorpsire (Дж. Шропшир) [626], M. Slingerland (М. Слінгерленд) [628; 629], I. Voinar (І. Войнар) [638], B. Wolny (Б. Вольний) [642], K. Zegnałek (К. Зегналек) [643] та ін. Цікавими в роботах зарубіжних авторів є питання освітнього менеджменту, альтернативних форм дистанційного та заочного навчання, здатних забезпечити ефективність педагогічної освіти [580]. Однак, цілісної, досконалої концепції професійного формування та становлення творчої особистості педагога в галузі ФКіС ні в Україні, ні закордоном до нинішнього часу, на жаль, не має. Інноваційні можливості розвитку вчителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки залишилися поза увагою дослідників. Стурбованість науковців і практиків викликає обмежений арсенал організаційних форм і методів фізичної підготовки у школі, невміння та небажання молодих учителів використовувати новітні технології розвитку фізичної культури і вдосконалення учнів.

Таким чином, ефективна підготовка вчителів фізичного виховання потребує нових підходів і комплексного вдосконалення шляхом оновлення змісту, застосування нових технологічних засобів, безперервного моніторингу якості навчання у ЗВО фізкультурного профілю тощо. Вважаємо доречним зауважити, що посилення гуманітарної спрямованості сучасної фізкультурно-педагогічної освіти закономірно веде до підвищення значущості педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у ЗВО, оскільки лише в цьому випадку можливе реальне ре-

формування системи освіти у галузі ФКіС на засадах гуманістичної освітньої парадигми. Пошук оптимальних шляхів організації підготовки вчителів фізичного виховання, заснованих на синергетичному, системному, особистісно орієнтованому, діяльнісному, культурологічному, аксіологічному, інтегративному, компетентнісному та інших підходах (розділ 1.3), вимагає від системи вищої фізкультурно-педагогічної освіти змін не лише в цілях, засобах, формах і методах підготовки, а також і модернізації її змісту, що необхідно для формування педагогічно компетентного вчителя фізичного виховання, спрямованого на творчу освітню діяльність та досягнення вершин педагогічної майстерності [281; 455, с. 122].

Незважаючи на вагомі розробки і суттєвий прогрес вітчизняної освітньої галузі, на шляху створення досконалої наукової теорії та модернізації практики педагогічної освіти в галузі фізичної культури необхідно вирішити низку проблем, серед яких важливе місце належить формуванню професійної компетентності вчителя фізичного виховання, структура, зміст і технології педагогічної підготовки якого у ЗВО фізкультурного профілю до цього часу ще не отримали повного наукового висвітлення. Залишаються недостатньо розробленими теоретичні та методичні аспекти формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання; неповністю використані сучасні психолого-педагогічні концепції та зарубіжні напрацювання з цієї проблеми [460, с. 153].

Удосконалення освітнього процесу у ЗВО фізкультурно-педагогічного профілю зводиться переважно до ускладнення освітніх програм, розширення структурно-логічної схеми підготовки, впровадження нових дисциплін, додаткових курсів і окремих тем професійно-практичного циклу, збільшення обсягу самостійної роботи, що призводить до перевантаження додатковим матеріалом здобувачів, які потерпають від дефіциту часу, спричиненого поглибленим вивченням спортивної спеціалізації, тривалістю занять спортом, систематичними зборами і змаганнями, навчанням за індивідуальним графіком тощо. Натомість підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів фізичного виховання потребує запровадження педагогічних інновацій, спрямованих на оптимізацію освітнього процесу, що ставить завдання пошуку та реалізації педагогічних умов, за яких розроблення й реа-

лізація нових моделей навчання стають можливими і доцільними. Ці умови є важливим елементом управління розвитком освітньої системи ЗВО фізкультурно-педагогічного профілю [460, с. 153-154].

Вважаємо справедливим твердження, що одним з найактуальніших завдань підготовки вчителів у ЗВО фізкультурного профілю є розроблення теорії та технології педагогічної діяльності як орієнтиру новітньої практики вітчизняної освіти [205, с. 49]. На думку українських науковців, організація ефективної педагогічної діяльності вчителів фізичного виховання в масовій педагогічній практиці ЗЗСО потребує нової генерації учителів, готових до свідомого сприйняття положень цілісної педагогічної діяльності та здатних впровадити їх в усі складові власної педагогічної діяльності [355]. Для цього необхідна інноваційна педагогічна підготовка майбутніх учителів, спрямована на формування у них відповідної психолого-педагогічної компетентності.

На слушну думку О. Тимошенка, «велике значення має випереджувальне навчання, яке має виходити на передній план настільки, щоб по закінченні закладу освіти фахівець був на рівні сучасних знань. По-перше, необхідність його запровадження пов'язана із прискоренням темпів розвитку науки і відставанням навчання. Друга причина, яка вимагає випереджувального навчання, полягає у потребі скорочення часу на підготовку фахівця в області проблемних знань. Третя причина – дидактична. В освітньому процесі ... необхідно забезпечити умови для можливості здобувачів освіти вирішувати реальні проблеми, оскільки істотне значення має чинник застарівання наукової інформації» [501, с. 126].

Разом з іншими дослідниками ми переконані, що успішному подоланню проблем, що виникли у фізкультурно-спортивній освіті, сприятиме багаторівнева, безперервна, ступенева підготовка педагогічних працівників з єдиною метою та механізмами її реалізації. Така підготовка забезпечує послідовне отримання необхідного рівня освіти і кваліфікації з урахуванням прагнень здобувачів і потреб суспільства [272, с. 99].

Отже, підсумовуючи аналіз провідних напрямів дослідження системи професійної підготовки вчителів фізичного виховання, зазначимо, що забезпечення

здобувачів у процесі навчання комплексом педагогічних компетентностей є однією з основних вимог підвищення якості професійної підготовки випускників ЗВО галузі ФКиС. Водночас, узагальнюючи результати найбільш вагомих наукових розвідок, наголосимо, що формування та розвиток педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання має відбуватися не спонтанно, а у процесі продуманого, професійно спрямованого, прогностично-випереджувального навчання із психолого-педагогічних та інших дисциплін і практичної підготовки.

З нашого досвіду можемо стверджувати, що реалізація педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю, спрямованої на формування в майбутніх учителів педагогічної культури, має визначатися як найважливіша та системотвірна функція навчання, що забезпечує успішну інтеграцію в освітню практику та подальший особистісний і професійний саморозвиток. При цьому педагогічній підготовці потрібно надати характеру формування психолого-педагогічного фундаменту із метою вироблення у випускників соціально-особистісних компетентностей для вирішення різноманітних завдань не лише фізкультурно-освітньої чи спортивно-педагогічної, а й в інших аспектах професійної діяльності.

Задля ефективного формування в майбутніх учителів фізичного виховання педагогічної компетентності під час навчання у ЗВО, на наше переконання, необхідно ширше досліджувати можливості застосування випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів. У зв'язку з цим виникає потреба теоретичного осмислення цілісної системи підвищення якості педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю, що враховує специфіку подальшої професійної діяльності та відповідає завданням сьогодення, найближчої та віддаленої перспективи щодо формування компетентного вчителя.

Висновки до першого розділу

Інтеграція вітчизняної освіти в європейський освітній простір актуалізує потребу у висококомпетентних педагогічних працівниках. Зокрема це стосується вчителів закладів загальної середньої освіти, які не лише мають володіти фундаментальними науковими знаннями, внутрішньою культурою і належним рівнем

педагогічної компетентності, а й забезпечувати активне, довготривале життя та професійну конкурентоспроможність прийдешніх поколінь шляхом організації здоров'язбережувального середовища в закладі освіти, прилучати молодь до здорового способу життя, формувати у неї ціннісне ставлення до власного здоров'я та неперервного фізичного розвитку. Якісна підготовка педагогічних кадрів нової генерації передбачає створення належних організаційно-педагогічних умов для розвитку творчої особистості майбутніх учителів, спроможних до відповідальної професійно-педагогічної діяльності, рефлексії, постійної самоосвіти та неперервного підвищення власної кваліфікації. У зв'язку з цим важливим завданням є розроблення теоретико-методологічних, змістових, методико-технологічних та організаційно-управлінських аспектів удосконалення професійної підготовки здобувачів у системі вищої педагогічної освіти.

У контексті модернізаційних тенденцій проаналізовано та інтерпретовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження, що допомогло розкрити сучасне бачення мети, процесу та результату педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю. З'ясовано та уточнено сутність таких ключових понять дослідження: педагогічна діяльність, професійна підготовка вчителя фізичного виховання, випереджувальний характер професійної підготовки, педагогічна компетентність, професійна культура педагога, педагогічна майстерність та ін. Вивчення наукової літератури, аналіз освітньої практики, власний педагогічний досвід і цілеспрямоване спостереження за діяльністю успішних учителів фізичного виховання дали підстави для власного визначення їхньої педагогічної компетентності як ключового поняття дослідження. Цілеспрямоване формування компонентів педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання потребує максимального розкриття їхніх педагогічних здібностей та особистісного потенціалу, що доцільно випереджувально здійснювати в освітньому процесі вищої школи педагогічного або фізкультурного профілю з метою спонукання випускників до неперервного професійно-педагогічного розвитку та прогностичного самовдосконалення.

Науково-методологічними засадами дослідження є положення наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, що

опираються на ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами тощо та комплекс методологічних підходів (системний, синергетичний, культурологічний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний). Їх урахування дало змогу обґрунтувати сучасні психолого-педагогічні положення, найбільш значущі для розв'язання освітньо-професійних завдань щодо вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Як свідчить аналіз напрямів дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання, одним із важливих шляхів удосконалення їхньої професійної освіти є теоретичне та практичне навчання із психологічних і педагогічних дисциплін, спрямоване на вирішення різноманітних завдань фізкультурно-освітнього, спортивно-педагогічного та інших видів діяльності. Зважаючи на це, потребує теоретичного осмислення проблема підвищення якості педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, що має враховувати специфіку їхньої подальшої професійної діяльності та відповідати завданням не лише сьогодення, а й найближчої та віддаленої перспективи. Здійснене у першому розділі теоретико-методологічне обґрунтування наукової ідеї щодо випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання довело необхідність проєктування концептуальних засад і вдосконаленої системи педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю та розроблення науково-методичного забезпечення цього процесу.

Теоретичні засади і положення, викладені в першому розділі, детальніше розкриті в публікаціях автора [287; 458; 455; 460; 461; 462; 598].

Розділ 2

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

2.1 Дидактичні особливості педагогічної освіти фізкультурного профілю

Роль і специфічні функції галузі фізичної культури і спорту як важливого чинника позитивних соціально-культурних зрушень нині є загальновизнаними. Утвердження у громадян здорового способу життя, створення умов для всебічного гармонійного розвитку, досягненню фізичної та духовної досконалості, виявлення резервних можливостей організму, мотивація до здоров'язбереження, свідомого ставлення до власного здоров'я, зацікавлення молоді фізкультурно-оздоровчою та спортивно-масовою діяльністю, профілактика травматизму, запобігання захворювань, виховання патріотичних почуттів, готовності до служби у Збройних Силах та інших безпекових формуваннях і підрозділах нині розглядаються як пріоритетні напрями гуманітарної політики нашої держави. Вони сприяють піднесенню іміджу та зростанню авторитету України у міжнародному співтоваристві [107]. Науковці цілком справедливо вважають, що заклади вищої освіти фізкультурного профілю мають здійснювати професійну підготовку висококомпетентних педагогів – фахівців галузі фізичного виховання і спорту, здатних забезпечити «формування належного рівня здоров'я, високу продуктивність та цілий спектр рекреаційних і реабілітаційних заходів щодо населення незалежної України» [328, с. 13]. У зв'язку з цим нині висуваються підвищені вимоги до підготовки майбутніх фахівців цієї галузі. Під час навчання у ЗВО вони мають не лише в повному обсязі опанувати систему наукових дисциплін, дотичних до фізичної культури, глибоко засвоїти сукупність методів проведення занять з фізичного виховання та розвитку молоді, а й навчитися ефективно та творчо застосовувати ці знання у професійно-педагогічній діяльності [178, с. 117].

Особливо проблемогенною в цьому контексті є підготовка вчителів фізичного виховання для закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти. Оскільки фізичне виховання – надзвичайно складний, довгот-

ривалий і відповідальний процес, професійна діяльність вимагає від учителя цього профілю готовності до виважених дій, сформованості специфічного комплексу компетентностей. З огляду на це, формувати професійно-педагогічну компетентність вчителя фізичного виховання потрібно на основі цілкового розуміння сутності педагогічної діяльності в конкретний історичний період [18, с. 4].

Нині професійні обов'язки вчителя фізичного виховання охоплюють планування й організацію роботи з фізичної підготовки школярів, реалізацію системи фізичного виховання, залучення до фізичної культури і занять певним видом спорту, передбачають моніторинг фізичного розвитку учнів, а також контроль, облік та аналіз успішності власної діяльності. Оволодіння технікою виконання фізичних вправ спочатку відбувається під час спеціально організованих занять, потім школярі виконують їх у своєму повсякденному житті, самостійно. Тож учитель, формуючи навичку діяти певним чином, закладає в учнів оптимальні рухові стереотипи. Набуття особистістю фізичних кондицій є одним із найважливіших компонентів життєвих умінь і навичок школярів, у подальшому – повноцінних членів суспільства, фахівців різних галузей. Очевидно, що ефективно забезпечити їх набуття молоддю може лише вчитель, компетентний як у своїй предметній області – фізичному вихованні, так і в галузі педагогіки і психології [232, с. 103].

Зазначимо, що викладання фізичної культури в ЗЗСО (фізкультурно-педагогічну діяльність) нині мають виконувати вчителі, які набули кваліфікацію в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура (до 2016 р. – в галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» з напрямку підготовки 6.010201 «Фізичне виховання»), тобто фахівці галузі ФКиС [203, с. 136].

Основною метою підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання є реалізація внутрішнього потенціалу здобувача й одержання освіти відповідно до його інтересів, потреб і потенційних можливостей. Ця мета забезпечується шляхом: формування професійно значущих якостей відповідно до запитів суспільства (соціальна мета); вибору оптимальних способів навчання кожного здобувача на варіативному рівні, побудови індивідуальної освітньої траєкторії (власне дидак-

тична мета) та формування адекватного індивідуального стилю педагогічної діяльності та педагогічного досвіду здобувачів, заснованого на актуалізації їхніх особистісних здібностей і ресурсів (психолого-педагогічна мета) [460, с. 154].

Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання (2320 Вчитель закладу загальної середньої освіти [313; 398]) здійснюється, переважно, двома типами закладів вищої освіти – педагогічними ЗВО і ЗВО фізкультурного профілю, з деякими незначними відмінностями. Хоч ця підготовка відбувається з урахуванням вимог єдиних державних стандартів, однак освітні програми в кожному закладі освіти за сучасними нормативами створюють провідні фахівці (проектні групи на чолі з гарантом програми) відповідно до власного бачення і конкретної місії свого закладу, беручи за основу стандарт освіти. На жаль, на початок 2024 р. Державні стандарти вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта» (предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура) [386] перебувають на стадії проекту.

Специфіка освітнього процесу в педагогічному ЗВО зумовлена завданнями професійної підготовки здобувачів. Молодий педагог має бути здатним [222, с. 258-259; 396, с. 140-141]:

- усвідомлювати мету освітньої діяльності в площині насущних проблем сучасної школи;
- проводити заняття з орієнтацією на цілі навчання, виховання та розвитку особистості учня з урахуванням специфіки предмета, який викладається;
- бачити і враховувати індивідуальні задатки, інтереси і потреби школярів, розвивати їхні здібності відповідно до запитів суспільства;
- оновлювати формулювання освітніх цілей з предмета викладання, досягати й оптимально переосмислювати їх під час навчання;
- забезпечуючи розвиток учнів, продуктивно, нестандартно вирішувати навчальні та виховні завдання освітнього процесу в межах своєї спеціалізації;
- застосовувати новітні форми і методи навчання та виховання, інноваційні педагогічні технології;
- мотивувати учнів до самостійної діяльності на основі психолого-педагогічних вимог до освітнього процесу;

- конструювати цілісну програму навчання та виховання, яка враховує індивідуальний підхід, стандарти освіти, сучасні педагогічні орієнтири;
- рефлексувати, аналізувати динаміку розвитку учнів і зміни у власній діяльності задля її вдосконалення;
- творчо розвиватися та підвищувати власну кваліфікацію та педагогічну майстерність.

Досягнення цих цілей має опиратися на ідеї сучасних дидактичних концепцій, положення особистісно орієнтованої парадигми освіти. Для цього вчителю необхідна власна, цілісна, осмислена, виражена професійно-педагогічна позиція.

На початку ХХІ ст. викладання фізичної культури в закладі загальної середньої освіти потребує не лише спеціалізованих професійних знань, умінь і навичок, доброї фізичної та методичної підготовленості вчителя фізичного виховання. Гуманістична парадигма освіти вимагає також підвищення психологічної та педагогічної компетентності та загалом професіоналізму вчителя, показником якого є спроможність забезпечити гармонійний розвиток учнів, зміцнення їхнього фізичного і психічного здоров'я. Педагогічна діяльність вчителя фізичного виховання, як відомо, реалізується через сукупність різноманітних дій у певних педагогічних ситуаціях, підпорядкованих навчально-виховним цілям і спрямованих на моделювання та вирішення низки конкретних освітніх завдань [455, с. 177].

Загалом педагогічна діяльність передбачає виконання багатьох функцій. На думку Н. Волкової, у професійній діяльності вчителя реалізуються такі функції: *термінальні* (навчальна, виховна, розвивальна, життєзабезпечення, соціалізації), *тактичні* (інформативна, смислотвірна, діагностична, індивідуалізаційна, спонукальна, прогностична, культурологічна, психотерапевтична, рекреаційна), *операційональні* (вимірювання й оцінювання, методична, управлінська, координаційна, самоствердження, формоутворення) [62, с. 470]. Дослідниця зазначає, що «в цій сукупності функцій втілюються основні напрями педагогічної роботи вчителя (викладацька, виховна, дослідницька тощо)» [62, с. 470]. Науковці також виділяють у структурі педагогічної діяльності такі функціональні компоненти: презента- тивний, корегувальний, діагностичний.

До основних професійних функцій учителя фізичного виховання, що відображають розв'язання виховних, розвивальних та оздоровчих завдань, відносять такі: мотивування й організації всебічного фізичного розвитку людини; зміцнення її здоров'я; передання та закріплення знань у галузі фізичної культури і спорту [421, с. 134]; формування в учнів знань щодо здорового способу життя, умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами; залучення здобувачів освіти до систематичних занять спортом, іншими видами рухової активності [289].

Мета професійної діяльності вчителя фізичного виховання полягає у прилученні молоді до фізичної культури і здорового способу життя. До основних **напрямів** його фізкультурно-педагогічної діяльності відносять активізацію позитивного ставлення учасників освітнього процесу до фізичної культури, надання їм консультацій, створення та підтримання належних умов фізкультурної діяльності учнів, моніторинг динаміки їхнього фізичного розвитку, рухової активності та способу життєдіяльності тощо [203, с. 136]. Провідним напрямом визначено «координування всієї фізкультурно-оздоровчої роботи в закладі загальної середньої освіти щодо сприяння нормальному фізичному розвитку школярів, прищеплення різних рухових навичок та їх удосконалення задля зміцнення їхнього здоров'я, що і становитиме основу для виконання вимог сучасності» [166, с. 86].

Професійні функції вчителя тісно пов'язані зі змістом його подальшої освітньої діяльності. Дослідники аргументовано доводять, що в освітньому процесі ЗЗСО представлені такі взаємопов'язані **функції вчителя фізичного виховання**: оздоровчо-розвивальна, виховна, інформаційно-просвітницька, пізнавальна, діагностична, орієнтаційно-прогностична, конструктивно-проектувальна, організаційно-координаційна, комунікативно-стимуляційна, методична, аналітико-оцінювальна, рефлексивна, дослідницько-творча, моніторингова [26, с. 51; 166, с. 86; 298, с. 66]. Крім цього, важливе значення мають соціальні функції (культурно-просвітницька й організаційно-координаційна), детерміновані суспільною роллю вчителя, яку він виконує в контексті широкої соціалізації школярів. Основні функції вчителя фізичного виховання (рис. 2.1) детально розглянуто в монографії [455].

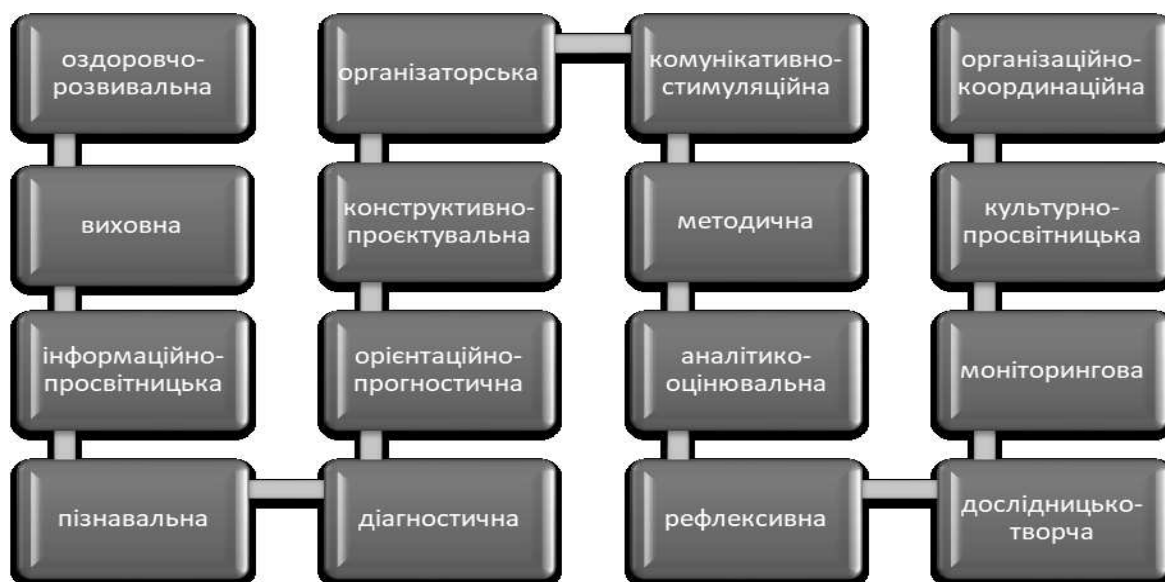

Рисунок 2.1 – Основні функції вчителя фізичного виховання

Для виконання провідних функцій учителя фізичного виховання потрібно сформувати у здобувачів педагогічної освіти професійні компетентності, зокрема необхідні їм особистісно-ділові якості. Становлення та подальша реалізація низки соціально важливих і професійно значущих якостей особистості зумовлені вимогами, які висуває до вчителів сучасне суспільство. На думку науковців (О. Ажиппо, О. Вацеба, С. Карасевич, Т. Круцевич, С. Моїсєєв, О. Проніков, Є. Приступа, Н. Степанченко, О. Тимошенко, А. Цьось, Б. Шиян [1; 5; 18; 177; 301; 393; 471; 497; 500; 551] та ін.), діяльність учителя фізичного виховання вимагає, передусім, наявності виражених соціально-психологічних рис, науково-педагогічних якостей і професійно-педагогічних здібностей. Зокрема, у професіограмі вчителя виділяють такі компоненти:

– соціально-психологічні риси вчителя – дотримання етичних і правових норм, прийнятих у суспільстві; наявність аксіологічних прагнень, пов'язаних з ідеалами, цінностями, мотивами, преференціями тощо; національна ідентичність і патріотизм разом із толерантністю до звичаїв і культури інших народів; знання законів і норм міжособистісного спілкування й уміння їх використовувати; здатність ухвалювати рішення та нести за них відповідальність; наявність гуманних проявів – любові до людей (і передусім – до своїх учнів), почуття справедливості, емпатії, готовності надати допомогу тощо [23, с. 53].

– науково-педагогічні якості – професійна працездатність, науково-педагогічна креативність, творче мислення, активна інтелектуальна діяльність, науковий пошук, психолого-педагогічна спостережливість, педагогічна увага та інтуїція, володіння педагогічною технікою, гнучкість і оперативність мислення в різноманітних, у тому числі нестандартних, педагогічних ситуаціях, високий рівень комунікативної та мовленнєвої культури;

– професійно-педагогічні здібності – усвідомлення сутності призначення та важливості своєї педагогічної спеціальності, сприйняття учнів як унікальних особистостей, педагогічний оптимізм, формулювання освітніх цілей, пошук ефективних шляхів становлення майбутніх фахівців, здатність прогнозувати можливі результати, організаторські та комунікативні здібності, духовний вплив на класний колектив і кожного учня; для підтримання стосунків зі здобувачами освіти педагоги мають відзначатися такими рисами: привітним ставленням до учнів, терплячістю, доброзичливістю, вимогливістю, об'єктивністю в оцінюванні, зацікавленістю в успіхах підопічних.

Також, відповідно до Концепції нової української школи [321], до професійно важливих якостей учителя відносять: конкурентоздатність, ініціативність, об'єктивність, оптимізм, ентузіазм, креативність, інноваційність, толерантність, вміння створювати сприятливу психологічну атмосферу в колективі, дотримання здорового способу життя тощо. Крім того, до потужних «резервів» особистості вчителя, безперечно, належать участь у громадському житті, дисциплінованість, працездатність тощо. Отже, формування вчителя, здатного вирішувати освітньо-педагогічні завдання на належному рівні, вимагає, поряд із професійною підготовленістю, досягнення ним високого рівня соціальної зрілості [462, с. 66].

Аналіз наукових досліджень із проблем психолого-педагогічної та освітньо-професійної підготовки вчителя фізичного виховання свідчить, що ключові якості та риси його особистості тісно взаємопов'язані, але чільне місце належить світогляду та мотивам, які суттєво впливають на роботу вчителя цього профілю [539, с. 161]. Це дає змогу визначити провідні напрями підготовки майбутніх учителів, серед яких, на наш погляд, особливо важливим є професійно-педагогічний.

Праця вчителя фізичного виховання є значною мірою інтелектуальною, адже результати його соціально-професійної діяльності істотно залежать від широти і гнучкості розуму. Для того, щоб стати компетентним, учителю фізичного виховання потрібно бути широко обізнаним стосовно: традиційних та інноваційних теорій навчання та виховання, дисциплін медико-біологічного циклу, теорії та методики фізичного виховання, методики застосування ТЗН та інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі тощо.

Професійна підготовка вчителів фізичного виховання охоплює набуття здобувачами освіти знань щодо змісту, цілей, завдань і методів організації занять і навчання фізичної культури учнів різного віку; вироблення практичних умінь щодо використання засобів фізичної культури і спорту в навчально-виховній і фізкультурно-оздоровчій роботі, організації та проведення ранкової гігієнічної гімнастики, фізкультхвилинки і фізкультпаузи в режимі дня, оздоровчих заходів тощо. Професійна діяльність вчителя відзначається напруженою розумовою та фізичною працею, психологічним емоційно-вольовим навантаженням. Він має володіти професійними вміннями, дотримуватись логічної послідовності, чіткості та доступності під час викладення матеріалу, роз'яснювати складні положення, акцентувати на головних моментах, уміти мотивувати, викликати і підтримувати інтерес учнів до фізичної культури, здоров'язбереження та здорового способу життя.

Оскільки особливої актуальності сьогодні набуває проблема дотримання здорового способу життя, вся освітньо-педагогічна діяльність учителів фізичної культури має відповідно спрямовуватись на формування в учнів культури здоров'я та безпеки життєдіяльності, а їхня підготовка у ЗВО – на навчання ефективно розв'язувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я й організації здорового способу життя школярів на основі сформованих педагогічних компетентностей [164, с. 21].

Безперечно, важливою в наш час є підготовка учителів фізичного виховання до використання інформаційно-комунікаційних технологій як освітнього інструментарію у галузі спорту, фізичної активності та здоров'язбереження. Вони мають інтегрувати у свою роботу комп'ютери, гаджети та інші технологічні пристрої

(монітори серцевого ритму, акселерометри, пульсоміри, датчики руху, крокоміри, біоелектричні аналізатори, програмні пакети для запису й аналізу фізичної підготовки, рівня фізичної активності, комп'ютерні системи управління здоров'ям тощо), які уможливлюють збирання даних для вдосконалення методів навчання, аналізу рухових навичок, оцінювання фізичної підготовленості та успішності учнів. Відповідно, інноваційні моделі інтегрування засобів ІКТ використовуються у ЗВО для підготовки вчителів (наприклад, проєктне навчання, інформаційне моделювання, синхронне веб-навчання, асинхронне дистанційне навчання та ін.). Це дає змогу сформувати у вчителя фізичного виховання компетентності з використання ІКТ в освітньому процесі, а також конкретизувати шляхи «досягнення вершин творчого потенціалу в умовах інформаційного освітнього простору» [116].

Крім цього, кожному сучасному вчителеві необхідно володіти такими технологіями управління та організації власної професійно-педагогічної діяльності як: дерегуляція освітніх завдань; зорієнтованість на зовнішнє та внутрішнє інформаційно-освітнє середовище закладу; аутсорсинг (залучення зовнішніх джерел і ресурсів або делегування частини функцій стороннім виконавцям для успішної реалізації професійно-педагогічної діяльності); забезпечення зворотного зв'язку з учнями, їхніми батьками, випускниками, стейкхолдерами та ін.

Зважаючи на викладене, професійна підготовка майбутніх учителів спрямовується на всебічний гармонійний розвиток особистості та формування професійно-педагогічної компетентності, у тому числі інноваційними засобами. Результатом професійно-педагогічної підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО має стати вироблення сучасного, особистісно орієнтованого індивідуального стилю педагогічної діяльності, який передбачає використання у роботі різних форм соціальної активності (педагогічна, організаторська, методична, пізнавальна тощо). Слід також зазначити, що використання новітніх засобів у роботі вчителя фізичного виховання посилює педагогічний вплив на учнів і свідчить про рівень його педагогічної майстерності.

Професійна підготовка учителів фізичного виховання у ЗВО відбувається протягом трьох взаємопов'язаних етапів: на першому, після адаптації до умов і

способів організації освітнього процесу, формуються професійні знання здобувачів; протягом другого відбувається активне опанування вмінь і навичок, основних методів роботи, усвідомлюються професійні функції, які інтегрують набуті професійні знання та, водночас, зумовлюють якість професійної діяльності; третій етап спрямований на професійне становлення здобувачів, що передбачає введення додаткових компонентів в освітній процес (передусім, практики) і надання професійної зорієнтованості усім формам і методам навчання, що веде до формування компетентності (професіоналізму) майбутніх педагогів з урахуванням основних вимог соціальних партнерів. Результатом професійної підготовки є компетентний фахівець, готовий до виконання запланованих завдань педагогічної діяльності щодо підвищення фізичної культури молоді [396, с. 141; 487, с. 253].

Зміст професійної підготовки вчителів в Україні визначають освітньо-професійні програмами, які розробляють і реалізують заклади вищої освіти в межах їх автономії. Освітні (освітньо-професійні) програми підготовки декларують інтегровану, загальні та професійні компетентності, програмні результати навчання. Освітня програма також визначає спеціалізацію майбутніх фахівців [384]. Відповідність рівня підготовленості випускників до вимог, зазначених у професійних стандартах і стандартах освіти (або їх проектах), характеризує якість навчання у ЗВО.

Освітньо-професійна програма здобуття вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта» (предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура) традиційно містила цикли, що структурують її зміст: загальної (соціально-гуманітарної та природничо-наукової) і професійної підготовки, яка умовно поділена на професійно-педагогічну та науково-предметну [434, с. 11-12; 513, с. 8]. Практична складова (різні види практики) віднесена до циклу професійної підготовки. В останні роки такий поділ на цикли навчальних дисциплін в більшості ОПП педагогічної освіти, на жаль, не передбачається. Нині вважається доцільним поділ на загальну та профільну підготовки окремо за обов'язковим і вибіркоким компонентами, а багато ЗВО не проводять поділ дисциплін навіть на загальні та профільні.

Для нашого дослідження було важливо з'ясувати особливості педагогічної освіти учителів фізичного виховання в українських закладах вищої освіти фізкультурного та педагогічного профілю. В додатках А та Б подано компоненти підготовки учителів фізичного виховання першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти в українських ЗВО: Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського, Національному університеті фізичного виховання і спорту, Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

З таблиць А.1–А.3 і Б.1–Б.3 зокрема видно, що в усіх досліджених ОПП галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 014 «Середня освіта» (спеціалізація 014.11 Фізична культура) загальний обсяг підготовки на першому рівні вищої освіти нині становить 240 кредитів ECTS, а на другому рівні – 90 кредитів обов'язкового (нормативного) та вибіркового компонентів. Цю ситуацію підтверджує порівняльний аналіз навчальних планів Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (нині – Український державний університет імені Михайла Драгоманова) та Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького за спеціальністю «Середня освіта» (Фізична культура), який виконав О. Безкопильний [24]. Одержані науковцем результати засвідчили багато спільного у професійній підготовці вчителів фізичного виховання в цих закладах (передусім терміни навчання та загальний обсяг навчального навантаження), проте виявили й окремі відмінності. Серед цих відмінностей у проаналізованих навчальних планах: неоднакові обсяги аудиторної та самостійної роботи, різні співвідношення годин за всіма циклами підготовки здобувачів, кількість і обсяг практик, обов'язкових і вибірових дисциплін, іспитів, заліків, курсових робіт; деякі розбіжності є також у підсумковій атестації випускників [24, с. 89-90].

На підготовку *вчителя – бакалавра середньої освіти* досліджені нами освітньо-професійні програми передбачають 240 кредитів ECTS, що відповідає 7200 год. З них: обов'язковий компонент становить 180 кредитів (з яких на загальну підготовку відводиться в середньому 80 кредитів, на теоретичну професійну – 75

кредитів, на практичну – 25 кредитів); вибірковий компонент становить 60 кредитів (не менше 25 % від загального обсягу). Співвідношення теоретичних і практичних занять у педагогічній освіті – 30 % і 70 % відповідно.

Соціально-гуманітарна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання забезпечується опануванням закладеної в освітніх програмах (і, відповідно, навчальних планах) сукупності світоглядних наукових дисциплін, до яких належать: «Історія України та української культури», «Філософія», «Етика», «Політологія», «Соціологія та основи права», «Культурологія», «Правознавство», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Іноземна мова» та ін. [501, с. 126].

Структурування фундаментальної підготовки вчителя відбувається з урахуванням обраного фаху та орієнтоване на формування педагогічних компетентностей і науково-предметних результатів. До цього циклу ЗВО належать дисципліни фахового спрямування з опорою на інноваційні тенденції, притаманні відповідній галузі спеціалізації здобувача [317, с. 21]. Фундаментальні знання здобувачі зі спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» отримують під час вивчення природничо-наукових дисциплін, які становлять основи фізичного виховання.

Педагогічну підготовку майбутнього вчителя забезпечує низка загальних психолого-педагогічних дисциплін, а також фізкультурно-педагогічних (науково-предметних), передбачені освітніми програмами, які ми розглянемо нижче. Варто підкреслити, що на обов'язкові дисципліни професійної підготовки вчителя фізичного виховання – бакалавра зі спеціальності 014 «Середня освіта» в освітній програмі в середньому припадає близько 66 % навчального часу, з яких на психолого-педагогічну з методиками викладання та практикою відводиться лише близько 35,5 %. Зазначимо, що вчитель має бути, передусім, компетентним у питаннях педагогічної психології та педагогіки. Знання й уміння, опановані з цих дисциплін допомагають знайти найраціональніші способи вирішення освітньо-педагогічних завдань. Тому провідне місце в підготовці вчителів фізичного виховання посідають педагогічні дисципліни, які для здобувачів є базовими [280, с. 328]. Хоч, з іншого боку, важливою складовою їхньої підготовки є галузь фізичної культури і спорту, передусім її дидактичні та виховні аспекти [604, с. 50].

Реалізація політики автономного функціонування в закладах вищої освіти відбувається шляхом визначення переліку вибіркових дисциплін з урахуванням індивідуальної освітньої траєкторії та інтересів здобувачів освіти [317, с. 22]. Нині здобувачам на кожному році навчання дано право обирати для вивчення будь-які дисципліни з усього каталогу, запропонованого закладом (загальноуніверситетського), який містить навчальні дисципліни з інших освітніх програм та рівнів вищої освіти. Також здобувачам надається право вибору для вивчення дисциплін інших ЗВО за програмами академічної мобільності [433, с. 14].

На підготовку *вчителя – магістра середньої освіти* проаналізовані нами освітньо-професійні програми ЗВО передбачають 90 кредитів ECTS (1800 год.). Сукупний обсяг обов'язкового компонента загальної підготовки складає від 9 до 15 кредитів; циклу професійної фізкультурно-спортивної, психолого-педагогічної та предметно-методичної підготовки – від 51 до 57 кредитів; на вибірковий компонент відводиться в середньому 24 кредити.

На магістерському рівні у навчальні плани підготовки педагогічних працівників вводяться дисципліни дослідницького спрямування, проблематика яких стосується: філософії («Філософія науки»), методології педагогічних досліджень («Методи наукових досліджень», «Методика наукових досліджень в освіті та фізичній культурі», «Актуальні проблеми фізичної культури і спорту», «Науково-дослідна практика»), менеджменту («Менеджмент і маркетинг у фізичній культурі і спорті», «Менеджмент в освіті»); інформаційно-комунікаційних технологій («Комп'ютерні та інформаційні технології», «Цифрові технології в освіті і науці»), а також дисциплін, зміст яких інтегрує різні галузі педагогічних знань («Педагогіка та психологія вищої школи», «Методологічні основи навчання та інноваційні технології у фізичному вихованні», «Інноваційні проєкти у сфері середньої освіти і фізичної культури») та ін. На всю фахову підготовку магістрів освітніми програмами в середньому передбачається приблизно 60 % навчального часу, в тому числі на психолого-педагогічну підготовку, включно з методиками викладання і педагогічною практикою, близько 40 %.

Варіативна частина змісту підготовки вчителя в магістратурі орієнтується на опанування структурованих за допомогою міждисциплінарних зв'язків навчальних курсів («Інноваційні педагогічні технології в системі фізичного виховання», «Інформаційна культура студента», «Управління діяльністю суб'єктів фізичного виховання», «Світоглядні засади фізичного виховання і спорту» тощо), які орієнтуються на індивідуальні освітні траєкторії здобувачів. Це дає змогу спроектувати можливості їхнього подальшого професійного вдосконалення шляхом виконання дослідницької діяльності, залучення до проєктної діяльності й академічної мобільності тощо [317, с. 22-23].

Відповідно до завдань дослідження ми зосередили увагу на зіставленні педагогічної складової підготовки учителів фізичного виховання. У табл. 2.1 і 2.2 подано наш порівняльний аналіз обов'язкових компонент педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в ОПП першого та другого рівня вищої освіти в ЛДУФК ім. І. Боберського, НУФВСУ та ТНПУ ім. В. Гнатюка (2022–2023 роки). Проведений аналіз дає підстави для твердження про однаковий характер як психолого-педагогічної (загальнопедагогічної) так і предметно спрямованої педагогічної підготовки здобувачів у цих закладах вищої освіти.

Таблиця 2.1 – Порівняння компонент педагогічної підготовки учителів фізичного виховання в ОПП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в українських ЗВО (2022–2023 рр.)

Обов'язкові освітні компоненти (навчальні дисципліни, практики)	Заклади вищої освіти		
	ЛДУФК	НУФВСУ	ТНПУ
<i>Загальні психолого-педагогічні компоненти</i>			
Вступ до спеціальності та історія фізичної культури	3		
Вступ до спеціальності		3	3
Психологія	3	4	6
Педагогіка		4	9
Педагогіка з основами педагогічної майстерності	5		
Педагогічна майстерність		4	
<i>Всього:</i>	3/11	3/15	3/18
<i>Педагогічні практики</i>			
Педагогічна практика	11		
Практикум з фізичної культури у ЗЗСО			3

Педагогічна практика у закладах загальної середньої освіти		7	
Педагогічна практика в літніх оздоровчих закладах			6
Педагогічна практика в молодшій школі			6
Виробнича практика в основній і старшій школах			9
Професійно-орієнтована практика		6	
Практика за профілем майбутньої професії		8	
<i>Всього:</i>	1/11	3/21	4/24
Фізкультурно-педагогічні компоненти			
Теорія і методика фізичного виховання		15	10
Теорія і методика фізичного виховання та ознайомча практика	11		
Нові технології у фізичному вихованні		3	
Організація професійної діяльності фахівця ФК	3		
Інклюзивна освіта та фізичне виховання у СМГ			6
Методика викладання в спеціальних медичних групах	3		
Методика занять фізичним вихованням з учнями з ослабленим здоров'ям		4	
Методика туристсько-краєзнавчої роботи в школі		3	
Педагогічна діагностика якості навчання у фізичній культурі		3	
Адаптивне фізичне виховання	3	5	
Теорія і методика гімнастики, ритміки і хореографії та організація спортивно-масових заходів	3		
Теорія і методика спортивних ігор	3		
Теорія і методика легкої атлетики	3		
Теорія і методика плавання і рятування на воді	3		
Теорія і методика футболу	3		
Теорія і методика лижних видів спорту і туризму	4		
Гімнастика та методика її навчання			10
Легка атлетика та методика її навчання			10
Спортивні та рухливі ігри і методика їх навчання			14
Плавання та методика його навчання			7
Теорія і методика викладання гімнастики		4	
Теорія і методика викладання легкої атлетики		3	
Теорія і методика викладання спортивних ігор		4	
Олімпійська освіта	3		
Олімпійський спорт і олімпійська освіта		5	
<i>Всього:</i>	11/42	10/49	6/57
Загалом	15/64	16/85	13/99

Очікувано подібними у проаналізованих освітньо-професійних програмах є перелік і назви низки навчальних дисциплін і практик, обсяги багатьох із них. За-

кономірним є більша увага на першому освітньому рівні до загальної психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів у педагогічному ЗВО – ТНПУ, теоретична складова якої обіймає 3 дисципліни / **18** кредитів, а практична – 4/**24**, ніж у фізкультурних (теоретична – 3/**11** у ЛДУФК та 3/**15** у НУФВСУ; практична – 1/**11** і 3/**21** відповідно). Однак обсяг фізкультурно-педагогічної компоненти на бакалаврському рівні також вищий в освітньо-професійній програмі ТНПУ (6/**57** проти 11/**42** у ЛДУФК та 10/**49** у НУФВСУ).

Звернемо увагу на різницю в кількості та обсязі педагогічних практик. Їх частка в усьому обсязі годин на педагогічну підготовку становить 17,2 % і 24,7 % у ЗВО фізкультурного профілю і 24,2 % – у педагогічному ЗВО.

Загальний обсяг педагогічної підготовки вчителів – бакалаврів середньої освіти (фізична культура) за обов'язковими дисциплінами доволі відмінний: у ЛДУФК – 15/**64**, НУФВСУ – 16/**85** та ТНПУ – 13/**99**. Зрозуміло, що ЗВО фізкультурного профілю традиційно більше уваги приділяють фундаментальним і прикладним фізкультурно-спортивним дисциплінам. Безперечно, навчальні програми і силабуси цих дисциплін, які викладаються майбутнім учителям, теж містять багато психолого-педагогічного матеріалу. Крім того, багато дисциплін психолого-педагогічного спрямування вивчаються як вибіркові. Це необхідно враховувати, виконуючи всебічний аналіз педагогічної підготовки здобувачів.

Педагогічну підготовку майбутнього вчителя забезпечують передбачені освітніми програмами психолого-педагогічні дисципліни циклу професійної підготовки: «Педагогіка», «Психологія», «Педагогіка з основами педагогічної майстерності», «Педагогічна майстерність» тощо. Окрім загальних психолого-педагогічних знань, закладених у цих дисциплінах, мова йде про науково-предметні дисципліни, зміст яких охоплює інформацію щодо теорії та методики фізичної культури, профільних навчально-виховних систем і технологій, методики фізичного виховання та навчання рухової активності з різних видів спорту («Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання», «Теорія і методика викладання гімнастики», «Теорія і методика викладання легкої атлетики», «Теорія і методика викладання спортивних ігор», «Плавання та методика йо-

го навчання», «Олімпійська освіта», «Методика туристсько-краєзнавчої роботи в школі», «Нові технології у фізичному вихованні» та ін.).

Як вибіркові вивчаються такі психолого-педагогічні дисципліни: «Психологія фізичного виховання», «Теорія і методика обраного виду спорту», «Спортивно-педагогічне вдосконалення» та ін. (ЛДУФК) [434, с. 11-12].

Зазначимо, що розподіл дисциплін у табл. 2.1 і 2.2 доволі умовний, особливо стосовно фізкультурно-педагогічної компоненти, оскільки зокрема «Теорія і методика фізичного виховання» – це, передусім фундаментальна дисципліна для фахівців галузі ФКіС. Принагідно відзначимо недосконалість освітньо-професійних програм. Наші пропозиції щодо їх удосконалення викладені в розділі 3.3.

Перейдемо до аналізу компонент педагогічної підготовки учителів фізичного виховання на магістерському рівні вищої освіти.

Таблиця 2.2 – Порівняння компонент педагогічної підготовки учителів фізичного виховання в ОПІ другого (магістерського) рівня вищої освіти в українських ЗВО (2022–2023 рр.)

Обов'язкові освітні компоненти (навчальні дисципліни, практики)	Заклади вищої освіти		
	ЛДУФК	НУФВСУ	ТНПУ
<i>Загальні психолого-педагогічні компоненти</i>			
Педагогіка та психологія вищої школи	3		
Педагогіка вищої освіти		3	
Психологія і педагогіка у закладах освіти			3
Менеджмент в освіті			3
Цифрові технології в освіті і науці: тренінг-курс			3
<i>Всього:</i>	1/3	1/3	3/9
<i>Педагогічні практики</i>			
Науково-педагогічна практика	9	3	9
Педагогічна практика			6
<i>Всього:</i>	1/9	1/3	2/15
<i>Фізкультурно-педагогічні компоненти</i>			
Теорія і методика ФВ різних груп населення	3		
Теорія і методика викладання фізичної культури у закладах загальної середньої освіти		6	
Методика викладання фізичного виховання у закладах освіти			6
Методика оздоровчої фізичної культури та гурткової роботи			3

Професійна діяльність фахівця ФВ	3	3	
Методологічні основи навчання та інноваційні технології у фізичному вихованні		3	
Методика занять з учнями спеціальних медичних груп		3	
Методика спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах загальної середньої освіти		3	
Теорія і методика викладання масових видів спорту у закладах загальної середньої освіти		8	
Диференційоване фізичне виховання	3		
Туристсько-оздоровча робота в закладах загальної середньої освіти		3	
Інноваційні проекти у сфері середньої освіти і фізичної культури			3
Організація і методика наукових досліджень у фізичному вихованні		3	
Методика наукових досліджень в освіті та фізичній культурі			3
Спортивно-педагогічне вдосконалення	9		
<i>Всього:</i>	4/18	8/32	4/15
Загалом	6/30	10/38	9/39

На другому освітньому рівні ситуація дещо інша. Також суттєво переважає загальна психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів у педагогічному ЗВО (теоретична – 3 дисципліни / **9** кредитів, практична – **2/15**), натомість у фізкультурних теоретична становить **1/3** та **1/3**, а практична – **1/9** і **1/3**. Проте, у ЗВО фізкультурного профілю значно посилена фізкультурно-педагогічна компонента (**4/18** і **8/32**) проти **4/15** у педагогічному закладі вищої освіти. Внаслідок цього загальний обсяг педагогічної підготовки вчителів – магістрів середньої освіти (фізична культура) за обов’язковими дисциплінами у НУФВСУ (**10/38**) та ТНПУ (**9/39**) практично однаковий і незначно нижчий у ЛДУФК (**6/30**). Вибірковими пропонуються такі дисципліни психолого-педагогічного спрямування: «Інноваційні педагогічні технології в системі ФВ», «Зарубіжні системи фізичного виховання», «Національні традиції фізичного виховання» (ЛДУФК) тощо [513, с. 8].

Управління професійною підготовкою майбутніх вчителів фізичного виховання виконується за допомогою загальнодидактичних і специфічних методів навчання та відповідно до педагогічних закономірностей і принципів. Під час їхньої підготовки використовуються різноманітні засоби навчання, зокрема, технічні,

ІКТ, а також специфічні, притаманні галузі фізичної культури і спорту [501, с. 131].

Характеризуючи професійну діяльність вчителя фізичного виховання, вище ми зазначили, що він є активним виконавцем важливої місії прилучення молоді до фізичної культури і всього, що з цим пов'язано, передусім здоров'язбереження. Його різнобічна освітньо-професійна діяльність у ЗЗСО та ЗП(ПТ)О синтезує досвід фізкультурно-спортивної та психолого-педагогічної роботи. При цьому провідну роль у забезпеченні її ефективності, безперечно, відіграє саме педагогічний аспект його повсякденної роботи.

З огляду на це, визнана особливість підготовки вчителів полягає в тому, що вона складно організована та має декілька напрямів, пов'язаних спільними компонентами. Педагогічна освіта вчителя фізичного виховання передбачає поглиблену інтеграцію здобутих гуманітарних, природничо-наукових, соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних знань і вмінь, а також знань і вмінь з теорії та практики фізичної культури і спорту, методики фізичного виховання та ін., що забезпечують у подальшій діяльності науково обґрунтоване цілепокладання, проєктування, конструювання та безпосередній розвиток учнів у закладі освіти та в позаурочний час [462, с. 66].

Однак, щодо питання педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання справа не така однозначна. Варта уваги думка Н. Москаленко про те, що успішно реалізувати в загальноосвітній школі «організацію фізкультурно-спортивної роботи, яка відповідає б вимогам сьогодення, може вчитель, який впевнено володіє сучасною психолого-педагогічною теорією та технологією професійної діяльності» [304, с. 137]. На нашу думку, педагогічна підготовка практично повсякчас, протягом усього періоду формалізованого навчання вчителів цього профілю в спеціалізованих інституціях, з огляду на різні причини, відставала під запитів часу. Навіть зараз вона потребує суттєвих змін і всебічного вдосконалення в напрямі прискореного та більш цілеспрямованого озброєння майбутніх учителів фізичного виховання відповідними знаннями, вміннями, якостями тощо.

Удосконалення підготовки у вітчизняних ЗВО вчителів фізичного виховання, науково обґрунтоване оптимізація організаційно-педагогічної структури управління освітнім процесом, оптимізація його змісту та навчально-методичного забезпечення є однією з актуальних проблем, що постали перед ученими і фахівцями з теорії та методики професійної освіти, а також фізичної культури і спорту. Сучасні освітні реалії вимагають перегляду низки теоретико-методичних положень щодо професійної підготовки вчителів фізичного виховання як цілісної системи. Для науковців і практиків очевидно, що організаційні форми, методичні та технологічні рішення, якими традиційно послуговувалися у ЗВО фізкультурного профілю, вже не відповідають вимогам державних стандартів, а дещо застарілий зміст навчання педагогів – соціальному замовленню. Новітні ідеї пов'язані, перш за все, з визначенням оптимальної збалансованості психологічної, педагогічної, методичної та спортивної підготовленості випускників, а також із комплексом заходів щодо інтеграції знань, практичних умінь і навичок під час навчання, який забезпечить майбутнім учителям фізичного виховання успішну адаптацію до освітньо-професійній діяльності з урахуванням соціально-економічних обставин і напрямів реформування освіти в Україні.

Узагальнення наукових напрацювань, власних педагогічних спостережень і досвіду практичної роботи з психолого-педагогічної підготовки здобувачів освіти, які навчаються у ЗВО фізкультурного профілю на факультетах, де готують майбутніх учителів фізичного виховання, підтвердило недостатню професійно-прикладну спрямованість їхньої педагогічної освіти. У професійній підготовці випускників педагогічних і фізкультурних ЗВО за спеціальністю 014 «Середня освіта» (предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура) виявлено такі недоліки:

- формальний характер педагогічних знань молодих учителів, які здебільшого складаються зі слабо пов'язаних, механістично засвоєних відомостей і недостатньо професійно орієнтовані;

- відокремленість теоретичних знань від практичних умінь і навичок їх продуктивного використання; невміння актуалізувати знання та застосовувати їх у складних педагогічних ситуаціях;

- слабкий розвиток професійно-педагогічних умінь і навичок, пов'язаних із використанням новітніх засобів ІКТ і технологій у діяльності вчителя;
- несформованість навичок вивчення індивідуальних потреб школярів і налагодження з ними тісних контактів, організації педагогічної взаємодії;
- слабкі вміння щодо діагностики особистості та учнівського колективу, визначення конкретних завдань стосовно подальшого розвитку школярів, добору необхідних засобів для вирішення поставлених завдань, оцінювання отриманого результату розвитку учнів;
- недостатні навички самооцінювання власних можливостей щодо виконання педагогічних функцій та обов'язків учителя;
- несформовані необхідні вчителю якості та цінності (гуманність, демократичність, толерантність, доброзичливість, емпатія, терплячість, повага до учнів, педагогічний оптимізм тощо), невироблена професійна позиція вчителя фізичного виховання нової генерації.

Загалом виявлена недостатня психолого-педагогічна та методична підготовленість, які лише частково забезпечують формування педагогічної компетентності майбутніх учителів.

У зв'язку з цим, на наше переконання, необхідно вдосконалити педагогічну підготовку вчителів фізичного виховання, розробити методичні та практичні заходи, які уможливили би більш ефективну реалізацію випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів у освітньому процесі ЗВО, зокрема фізкультурного профілю. Завдання вдосконалення діяльності загальної середньої освіти потребують творчого, вільного учителя, спрямованого на прогресивний розвиток учнів. А це передбачає орієнтацію викладачів закладів вищої освіти на докорінну перебудову освітнього процесу в напрямі гуманізації, створення умов для самореалізації здобувачів професії вчителя.

У процесі педагогічної підготовки відбувається складний процес проектування, моделювання та розвитку інтелектуального, духовного та професійного потенціалу майбутніх учителів як суб'єктів свого подальшого саморозвитку:

- педагогічна підготовка націлена на опанування здобувачами професійно-педагогічної діяльності та поступового «входження» до професії, що потребує формування педагогічної компетентності, готовності до виконання професійно-педагогічних завдань, становлення професійної культури і професійної ідентичності вчителя;
- педагогічна підготовка в освітньому середовищі ЗВО супроводжується професійною соціалізацією здобувачів – опановуючи зміст навчання шляхом вирішення навчально-професійних завдань вони виробляють професійно-педагогічне мислення, відбувається зміна особистісних якостей, що властиво процесу професіоналізації індивіда;
- педагогічна підготовка є одним із етапів неперервного професійного розвитку, який відображається у кваліфікації, яку одержує випускник ЗВО, набутих компетентностях (загальних і професійних), вимоги до яких визначені в освітніх і професійних стандартах зі спеціальності.

Таким чином, ми виконали якісний і кількісний аналіз підготовки учителів фізичного виховання в закладах вищої освіти України. Розкрито змістовне наповнення освітньо-професійних програм, виявлені відмінності в структурі навчальних дисциплін та обсязі педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного та педагогічного профілю, викладено окремі недоліки щодо співвідношення різних складових підготовки здобувачів, які потребують обґрунтованого корегування ОПП.

Підсумуємо: загалом проблема довершеної педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання в закладі вищої освіти є відкритою та потребує ґрунтовного науково-методичного дослідження. У подальших розділах удосконалення підготовки здобувачів передбачатиме: вивчення практики цієї підготовки в закладах різного профілю; аналіз педагогічного забезпечення, освітніх програм фізкультурно-педагогічної освіти; побудову концепції педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю; розроблення авторської моделі, належних організаційно-педагогічних умов, науково-методичного забезпечення й інноваційних освітніх технологій.

2.2 Структура педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання

Науковці, які досліджують професійну освіту вчителя (В. Гриньова [85], О. Дубасенюк [400], І. Зязюн [154; 357], Л. Кайдалова [173], В. Кремень [217], Н. Ничкало [316], С. Сисоєва [440], В. Шахов [550] та ін.) вважають провідним завданням формування та розвиток його педагогічної майстерності. Разом із тим, визначальним компонентом цієї майстерності, за сучасними уявленнями, є професійна компетентність, що ґрунтується на педагогічних здібностях і потребує піднесення низки соціально та професійно важливих якостей вчителя.

Нині, відповідно до вимог сукупності стандартів вищої освіти [290] і специфіки професійної підготовки майбутніх учителів у ЗВО в освітніх програмах у структурі професійної компетентності виокремлюють такі групи: *інтегрована* компетентність («здатність вирішувати проблеми і розв'язувати складні завдання в галузі освіти з фізичної культури, комплексно реалізуючи теоретичні знання та практичні вміння педагогіки, психології та теорії і методики диференційованого фізичного виховання під час організації та проведення занять з різними групами населення за умов невизначеності педагогічних умов і вимог освітнього процесу в закладах вищої та загальної середньої освіти» [513, с. 5], керуючись принципами толерантної комунікації, культурної та міжкультурної взаємодії, творчої та інноваційної професійної діяльності [436, с. 6]; *загальні* (універсальні) компетентності – важливі для професійної, громадської, соціальної активності фахівця та потреб його особистісного розвитку; *фахові* компетентності (професійно орієнтовані, предметні, спеціалізовані) – зумовлені потребами галузі загальної середньої освіти і призначені для успішної професійної діяльності вчителя в закладі освіти за його предметною спеціалізацією.

Як доречно вказують науковці, цей розподіл є доволі умовним, оскільки вже назва «інтегрована компетентність» передбачає їх поєднання, комбінування, інтегрування в єдине ціле. Власне, поділ загальних і фахових компетентностей на групи пов'язаний із структурою професійної підготовки, проєктуванням навчальної схеми й об'єктивним розподілом змісту освіти на цикли, конкретні дисципліни (теоретичні, практичні, профільні, обов'язкові, вибіркові та ін.) [186, с. 145].

Крім того сукупність (динамічну комбінацію) компетентностей, що формуються в індивіда, доречно розподілити на дві групи: структурні та функціональні. У першій класифікації увага дослідників зосереджується на таких компонентах як: здібності, здатності, сукупність знань, умінь і навичок, ставлення, особистісні якості, досвід тощо. У другій – групування відбувається відповідно до функціональних проявів актуалізованих компетентностей [70, с. 66-67].

Компетентність учителя фізичного виховання пов'язана з вирішенням значного кола соціальних, культурно-просвітницьких, психологічних, педагогічних, організаційних, фізіологічних, медико-біологічних та інших проблем і в широкому розумінні її розглядають як сукупність теоретичних знань, практичних умінь і навичок, досвіду, якостей, прагнень особистості, сформованість і діалектична єдність яких забезпечує результативність освітньо-педагогічної діяльності [552]. У науково-педагогічних дослідженнях професійну компетентність учителя фізичного виховання визначають як комплексну характеристику, в якій гармонійно поєднані професійні, комунікативні й особистісні властивості, що сприяють досягненню високих результатів під час розв'язання завдань, притаманних професійній діяльності в галузі фізкультурної освіти. Ще під час професійної підготовки у ЗВО здобувач освіти має одержати чітке уявлення про сутність педагогічної праці, можливі професійні деформації, вимоги до особистості вчителя та специфічні умови його професійної діяльності. У цей період відбувається накопичення знань і вмінь, які становитимуть фундамент для подальшого саморозвитку [421, с. 133].

Професійна компетентність учителя фізичного виховання, на наше переконання, є структурно-діяльнісним утворенням особистості, яке забезпечується належним рівнем загальних і спеціалізованих мотиваційних, теоретичних, практично спрямованих педагогічних цінностей, набутих унаслідок виховання, навчання, розвитку та інтегрованих у творчій освітньо-педагогічній діяльності. Зазвичай вона поєднує якісні характеристики спрямованості, свідомість, емоційно-вольові показники, стиль мислення, громадянську та професійну позицію вчителя [460, с. 155-156]. До її основних характеристик відносять: гуманістичну орієнтацію; здатність системно бачити педагогічну реальність у галузі ФКіС і адекватно діяти у професійно-

педагогічних ситуаціях; володіння педагогічними методами і технологіями, пов'язаними з педагогічною взаємодією з учнями; спроможність поєднувати вітчизняний і зарубіжний досвід, кращі традиційні та інноваційні фізкультурно-оздоровчі розробки; креативність; вироблена рефлексивна культура [163, с. 44].

Дослідники вважають, що *структура професійної компетентності вчителя* як базової основи підготовленості до освітньо-професійної діяльності містить такі *складники*: аксіологічний, мотиваційний, деонтологічний, когнітивний, практично-технологічний, комунікативний, акмеологічний, рефлексивно-оцінний, особистісно-розвивальний [154, с. 53; 471, с. 148; 495, с. 252-253].

З огляду на визначений перелік функцій педагога українські науковці пропонують низку *функціональних компонентів професійної компетентності вчителя* [176, с. 69-70; 256; 286, с. 216; 281; 326, с. 37–38; 446; 554, с. 193-195; 559, с. 5], які корелюють із компонентами компетентності у професійному стандарті за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Цей стандарт визначає такі *загальні* (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька) та *професійні* (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання впродовж життя) компетентності, необхідні вчителю [279; 398]. До цього чималого переліку компетентностей учителя авторитетний дослідник педагогічної майстерності І. Зязюн, щоб повністю відтворити її поліфункціональний характер, додає такі компоненти [154, с. 53]: *аксіологічна, культуротворча, естетична, громадянська*.

Оскільки в розділі 2.1 ми визначили потребу підвищення якості одного з найважливіших елементів професійної освіти вчителів фізичного виховання – педагогічної підготовки, зосередимо увагу на відповідному компоненті їхньої професійної компетентності. Безперечно, виходимо з того, що саме педагогічна складова компетентності розширює професійний світогляд учителя, визначає його власну професійну позицію, дає змогу цілісно бачити кожну навчально-виховну проблему, знаходити її оптимальне педагогічне вирішення [396, с. 323].

Педагогічну компетентність учителів фізичного виховання ми розглядаємо як складне структуроване утворення особистості, яке охоплює педагогічно важливі якості, індивідуальні особливості, опановані знання, здобуті вміння, навички і набутий досвід роботи в закладі освіти, що виявляються у здатності до продуктивної педагогічної взаємодії та успішної освітньо-педагогічної діяльності з формування у школярів знань про здоровий спосіб життя, вмінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами, залучення до систематичних занять спортом та іншими видами рухової активності в час реалізації концепції (реформи) Нової української школи (розділ 1.2). Ця компетентність є важливою складовою інтегрованої компетентності вчителя фізичного виховання, що забезпечує досконале володіння предметом «Фізична культура», творчий підхід до навчально-виховної діяльності, здатність і готовність до неперервного самовдосконалення, дає змогу на належному рівні організувати фізичний розвиток і підготовку до життя здобувачів загальноосвітніх шкіл та інших закладів освіти [457, с. 25].

Педагогічна компетентність вчителя фізичного виховання, на наш погляд, визначає його цілісну підготовленість до освітньо-педагогічної діяльності (реалізації процесу виховання фізичної культури у молоді) – володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями і навичками для виконання навчальних, виховних і розвивальних завдань з фізичної культури і спорту у галузі загальної середньої освіти; здатність адекватно реагувати на ситуації, які виникають в освітньому процесі; вміння вирішувати нагальні психолого-педагогічні проблеми; розвинуті комунікативні здібності та навички педагогічного спілкування; спроможність підтримувати своє фізичне здоров'я та спортивну форму, творчо сприймати і використовувати кращий педагогічний досвід та передові інновації для успішного розвитку як фізичної, так і морально-ціннісної сторін здобувачів загальної середньої освіти [460, с. 156]. Педагогічна компетентність, безперечно, – соціально-психологічне поняття, яке варто розглядати в поєднанні зі світоглядом, життєвими і професійними настановами, духовними цінностями, а також із морально-вольовою та емоційною сферами, адже підготовка вчителів фізичного виховання, спроможних вирішувати

складні педагогічні завдання, вимагає високого рівня соціальної та професійно-педагогічної зрілості особистості [455, с. 143].

Педагогічну підготовленість вчителя ЗЗСО інколи поділяють на психологічну, когнітивну (професійні знання) й операційну (вміння та навички) [460, с. 156]. Комплекс компонентів, які входять до структури педагогічної компетентності майбутнього вчителя, подано в низці публікацій, зокрема [175, с. 37-38].

Погоджуємося з висновками дослідників [286, с. 216; 441, с. 9-11; 471, с. 141; 554, с. 193-194] і, опираючись на власні напрацювання, розглядаємо таку **структуру професійної компетентності вчителя фізичного виховання**: інструментальний, загальнопедагогічний (науково-теоретичний), професійно-педагогічний (операційно-діяльнісний); методично-організаційний, професійно-особистісний складники (рис. 2.2). Проаналізуємо кожен із цих складників, на формування яких потрібно спрямовувати підготовку вчителя у ЗВО.

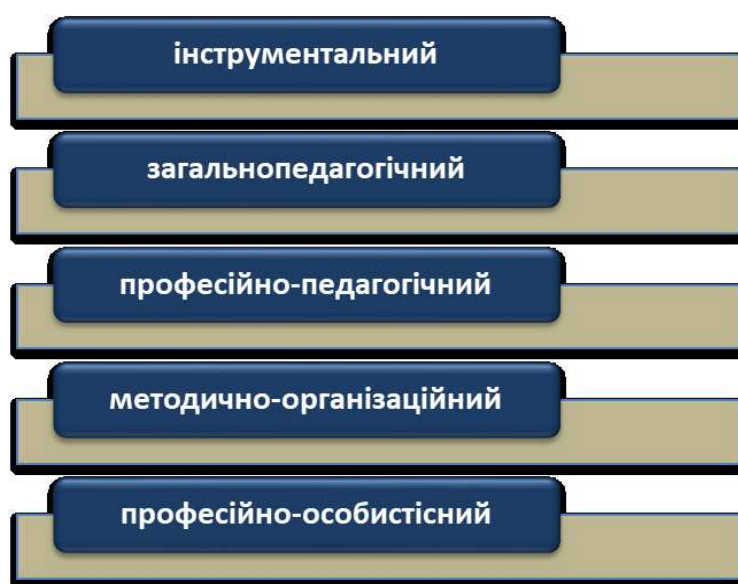

Рисунок 2.2 – Структура (складники) педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання

Інструментальний складник відображає володіння вчителем основами педагогічної майстерності, сучасними методами та інтерактивними технологіями фізичного виховання; здатність до писемної та усної педагогічної комунікації державною мовою, застосування програмних засобів та Інтернет-ресурсів; навички використання в освітньому процесі здоров'язберезувальних технологій.

Загальнопедагогічний (науково-теоретичний) складник пов'язаний із знаннями фундаментальних розділів педагогіки і психології, потрібними для організації результативної взаємодії з учнями в освітньому процесі та її зорієнтованості на всебічний розвиток особистості школяра, зокрема фізичний; методологічними знаннями; базовими знаннями в галузі методики викладання предмету «Фізична культура». Цей складник передбачає наявність у вчителя фізичного виховання відповідного обсягу базових психолого-педагогічних, соціально-педагогічних, методичних знань щодо: цілей і вимог, які українське суспільство та держава ставлять перед вчителем взагалі й перед вчителем фізичного виховання зокрема; вікових психофізіологічних особливостей учнів ЗЗСО; провідних сучасних теорій особистості; соціально-психологічних основ ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії; психологічних основ комунікативного процесу як підґрунтя особистісно орієнтованого навчання; історії становлення та розвитку педагогіки, шкільництва та освіти, зокрема фізкультурної; понять технологізації освітнього процесу (освітні технології, педагогічні технології, технології навчання, виховання, управління, інформаційно-комунікаційні технології та здоров'язберезувальні технології); знаннями інноваційних освітніх технологій, способів й прийомів їх реалізації у процесі фізичного виховання дітей і молоді; знаннями психологічних і дидактичних особливостей особистісно орієнтованого навчання; знаннями з методики вивчення предмета «Фізична культура» на високому науково-методичному рівні; знаннями змісту навчальних предметів і міжпредметних зв'язків, необхідних для організації спортивних секцій та їх повноцінного функціонування, занять факультативів і гуртків військово-патріотичного та туристично-краєзнавчого напрямів, проведенням спортивно-масової роботи в школі тощо [455, с. 145].

Грунтовні знання з різних розділів педагогіки і її субдисциплін дають змогу вчителю фізичного виховання осягати сутність педагогічних явищ і психологічних закономірностей становлення особистості; визначати стратегію та тактику практичних дій під час розв'язання педагогічних завдань; реалізувати теоретичні ідеї у практичній діяльності; озброюють дієвими способами самопідготовки і самоконтролю [396, с. 323].

Професійно-педагогічний (операційно-діяльнісний) складник передбачає: спрямованість на навчання, виховання та розвиток учнів, інтегрування змісту навчального предмета «Фізична культура» з іншими предметами; опанування комплексу психолого-педагогічних знань, практичних умінь і навичок, набуття досвіду майбутньої викладацької діяльності, що сприяє евристичній роботі та науково-дослідним розробкам; неодмінне оволодіння знаннями, вміннями і навичками у галузі фізичної культури, що визначає: готовність учителя фізичного виховання до професійного саморозвитку, вдосконалення форм і методів професійно-педагогічної діяльності; спроможність систематично працювати в напрямі поглиблення фахових знань, активізувати власну пізнавальну діяльність задля вироблення теоретико-пізнавальної спрямованості професійної спеціалізації; здатність до аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення, генерування ідей, отримання знань шляхом пошуку й опрацювання інформації з різних джерел; належний рівень володіння інформаційно-комунікаційними засобами і технологіями, рідною та іноземною мовами; підготовленість учителя до постійного саморозвитку та професійного вдосконалення упродовж життя.

Цей складник охоплює сформовані на належному рівні професійно-педагогічні вміння та навички для ефективного впровадження інноваційних технологій у процесі фізичного виховання (системи соціально-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я та загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей учнів, опанування життєво важливих рухових умінь і навичок): систематично здійснювати самоаналіз успішності професійно-педагогічної діяльності щодо навчання техніки рухів або розвитку фізичних здібностей учнів; узагальнювати власний досвід і досвід інших педагогів щодо впровадження інноваційних технологій фізичного виховання; обирати форми і методи реалізації особистісно орієнтованого фізичного виховання; навчати школярів працювати у конкретних ситуаціях фізичного виховання; будувати діалогічну взаємодію у процесі фізичного виховання й активно залучати до неї учнів; налагоджувати ділові, партнерські стосунки з колегами і батьками; сприяти розвитку в учнів фізичних здібностей та особистісних якостей відповідно до їхніх

потреб і запитів суспільства; добирати доцільні для ефективного фізичного виховання навчально-дидактичні матеріали; планувати і проводити навчальні заняття, організовувати позакласну фізкультурно-оздоровчу та спортивно-масову роботу; здійснювати безпосередній контроль за фізичним вихованням школярів та об'єктивно оцінювати власну діяльність, навчати учнів методів самооцінювання власної успішності; контролювати оптимальність алгоритму навчально-виховної взаємодії; організувати, проєктувати і моніторити фізичний розвиток учнів; творчо підходити до планування навчально-виховної діяльності [455, с. 146].

Сформовані професійно-педагогічні вміння та навички надають учителеві можливість методично грамотно проєктувати освітній процес; забезпечувати належну організацію оперативного контролю та оцінювання успішності учнів, тобто, уможлиблюють реалізацію загальної стратегії різнопланової педагогічної діяльності вчителя фізичної культури у ЗЗСО. Випускник, який володіє цими компетентностями, здатний: на високому методичному рівні проводити уроки і позакласні заняття з фізкультури і спорту; об'єктивно оцінювати фізичний розвиток школярів, стан їхньої постави та рухову підготовленість; чітко і грамотно формулювати навчально-виховні завдання та добирати оптимальні засоби для їх вирішення; розробляти авторські програми з фізичного виховання для певних класів ЗЗСО; раціонально планувати освітній процес із фізичного виховання школярів; застосовувати методи наукових досліджень з метою об'єктивного аналізу ефективності фізичного виховання в ЗЗСО і, в разі потреби, вносити відповідні корективи в його перебіг [351, с. 103].

Багатовимірне бачення освітнього процесу, на погляд О. Дубасенюк: сприяє чіткому усвідомленню провідних тенденцій і перспективних завдань сучасної загальноосвітньої школи і педагогічної науки в цілому; допомагає орієнтуватися в нових концепціях, теоріях, ідеях, технологіях; забезпечує учителів комплексом науково-педагогічних і дослідницьких методів аналітико-синтетичної діяльності; дає змогу ефективно проєктувати цілі, завдання, форми і методи освітнього процесу та педагогічної взаємодії; уможливорює моделювання педагогічних ситуацій та аналіз шляхів їх вирішення [396, с. 323-324].

Методично-організаційний складник. Як відомо, методична функція вчителя фізичного виховання полягає у: використанні різноманітних (групових, масових, індивідуальних) форм методичної роботи в закладі освіти; упровадженні в освітню практику методик кращого педагогічного досвіду в галузі ФКіС ; проектуванні відповідної діяльності для різних форм фізичного виховання з урахуванням можливостей, потреб та інтересів здобувачів освіти; вмінні добирати і грамотно компонувати навчальний матеріал; проектувати, розробляти і корегувати навчальні програми і навчально-методичне забезпечення з предмета й ефективно його використовувати у викладацькій діяльності; надавати інструктивно-методичну допомогу всьому педагогічному колективу закладу освіти щодо проведення фізкультурно-оздоровчої роботи в ЗЗСО та забезпечувати її координацію [166, с. 89]. Л. Іванова слушно акцентує на важливості формування та розвитку в майбутніх учителів фізичного виховання здатності проводити методичну роботу за кількома напрямками: «по-перше, щодо планування всіх ділянок фізкультурно-оздоровчої роботи в ЗЗСО; по-друге, стосовно набуття навичок організаційно-методичної роботи з учителями-предметниками і, особливо, з учителями початкових класів з метою надання їм методичної допомоги щодо організації та проведення фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня школярів (фізкультхвилинка на уроках – вчитель з предмету, години здоров'я – вчитель-вихователь «групи подовженого дня») та методичної роботи з учнями щодо формування навичок самостійних занять» [166, с. 51].

Професійно-особистісний складник відображає педагогічну спрямованість особистості й охоплює сукупність якостей і здатностей вчителя, націлених на ефективну професійно-педагогічну діяльність, до яких відносимо: високий рівень педагогічних задатків і здібностей; емпатію та любов до дітей; усвідомлену особистісну потребу в педагогічній взаємодії; наявність інтересу до фізичного виховання та спорту й освітньої роботи у цій галузі; позитивну внутрішню мотивацію до фізичного виховання молоді й упровадження у цей процес інноваційних технологій навчання та виховання; загальну культуру, обізнаність і широкий світогляд; педагогічний оптимізм, заснований на адекватній «Я»-концепції; настанову на

роботу з дітьми, творчий професійний пошук і досягнення запланованих результатів фізичного виховання у взаємодії з учнями; педагогічну спостережливість; загальну психологічну стабільність; толерантність; прагнення до самореалізації у власній професії; наявність креативного потенціалу, розвинутої уяви та інтуїції, винахідливість, антиципація та нелінійне мислення; усвідомлення адекватності власних якостей вимогам педагогічної професії; спрямованість на суб'єкт-суб'єктну взаємодію з учнями; бачення власних недоліків і потребу у психолого-педагогічному самовдосконаленні, прагнення до самоосвіти у царині фізичної культури та своїй спортивній галузі тощо [455, с. 148].

Цей складник педагогічної компетентності відображає якості вчителя, що характеризують його як всебічно розвинену особистість, якій властиві професійні цінності, що реалізуються під час безпосередньої педагогічної взаємодії: гуманність, усвідомлення та сприйняття морально-етичних норм, адаптивність і комунікабельність, цінності педагогічного спілкування, здатність ухвалювати креативні рішення, наполегливість у їх виконанні та досягненні поставленої мети, відповідальність за якість власної роботи тощо.

До *функціональних компонентів професійно-педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання* на основі рекомендацій європейських експертів і вітчизняних науковців [154, с. 53; 286, с. 218-220; 351, с. 103-104; 441, с. 9-11; 471, с. 148; 508, с. 40-41] відносимо такі: аксіологічний; мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний (рис. 2.3). Розглянемо їх детальніше.

Аксіологічний компонент характеризує ціннісні орієнтації вчителя фізичного виховання, його свідомі професійні наміри та їх спрямованість, готовність застосовувати у власній діяльності із фізичного виховання учнів кращий педагогічний досвід. Система ціннісних орієнтацій педагога відображає органічний зв'язок професійної спрямованості особистості та її усталеного поважного ставлення до педагогічної праці у всіх її виявах, які опираються на осмислені й інтеріоризовані педагогічні цінності та розкривають зміст, засади і сенс освітньо-професійної вза-

ємодії вчителя фізичного виховання. Вона не лише регулює поведінку педагога та виявляється в його професійній діяльності, а й визначає її сутнісний зміст, способи і засоби досягнення освітніх цілей [363, с. 254].

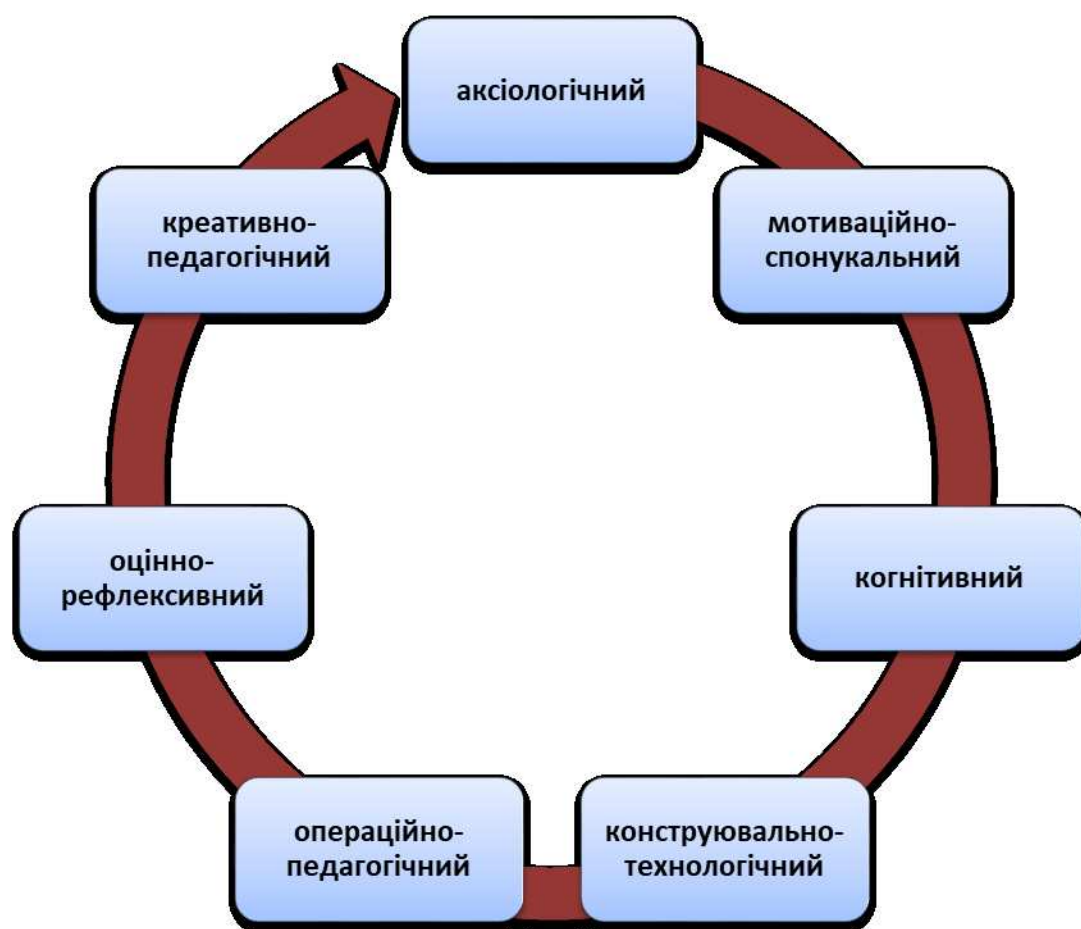

Рисунок 2.3 – Функціональні компоненти педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання

Мотиваційно-спонукальний компонент професійно-педагогічної компетентності відтворює мотивацію вчителя фізичного виховання до педагогічної діяльності. Він тісно пов'язаний із проблемою вибору конкретного напрямку професійно-педагогічної підготовки; формуванням ставлення до себе як до суб'єкта освітньої діяльності, а також глибоким усвідомленням змісту та потреби реалізації професійно-педагогічних функцій. Сформованість мотиваційно-спонукального компонента надає особистості вчителя предметної (психолого-педагогічної та фізкультурно-спортивної) мотиваційної та професійної спрямованості, що свідчить про наявність у майбутніх фахівців мотивації до належного виконання професійних функцій учителя фізичного виховання, а також про його здатність і готовність

формувати у школярів потребу займатися фізичною підготовкою та руховою активністю, провадити здоровий спосіб життя.

Мотиви до творчої педагогічної діяльності в процесі підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у ЗВО відповідного профілю чітко проявляються у ставленні здобувачів освіти до змісту цієї діяльності, прагненні мобілізувати волю зусилля для вирішення основних навчальних завдань [552].

Когнітивний компонент є інтелектуальним підґрунтям роботи вчителя і передбачає його широку обізнаність щодо сутності, змісту та призначення педагогічної праці та предмета «Фізична культура», психолого-педагогічних і методичних основ його викладання. Мова йде про: інтегрування теоретичних та методичних знань з педагогіки і психології, теорії і методики фізичного виховання, соціально-економічних знань та природничо-наукових основ фізичної культури, які впливають на фізкультурно-оздоровчу діяльність; знання анатомічних, морфофункціональних особливостей людського організму, вікової та дитячої психології; суті й характерних ознак освітнього процесу, змісту шкільних програм, інноваційних педагогічних технологій в галузі фізичної культури і спорту; методики викладання предмета «Фізична культура», знання закономірностей ефективного педагогічного спілкування та педагогічної етики, загальнопедагогічну ерудицію вчителя та широту його світогляду тощо. Усі ці знання потрібні вчителю фізичного виховання для аналізу і вибору оптимальних шляхів вирішення проблем, пов'язаних із фізичним вихованням з урахуванням потреб та інтересів учнів, передусім це стосується методів розвитку рухових здібностей, а також методів планування освітнього процесу й управління ним [141, с. 13].

Конструювально-технологічний компонент містить: знання про основні типи планування педагогічної діяльності, сучасні освітні технології, відображає вміння та здібності вчителя фізичного виховання конструювати та реалізувати різні види навчальних дій; його здатність до аналізу та синтезу, визначення цілей, а також вміння структурувати, корегувати, здійснювати контроль і бачити перспективи подальших циклів фізичного виховання. Конструювальні дії вчителя полягають у відборі, компонуванні та проєктуванні освітнього матеріалу, розробленні

планів і програм конкретних занять із фізкультури. Іншими словами, конструювальна діяльність вчителя становить підґрунтя для подальшої організації освітнього процесу, перспективного планування цілеспрямованих дій і навчально-виховних заходів для пробудження в учнів мотивації та різнобічних інтересів щодо фізичного розвитку та здорового способу життя, добору оптимальних видів діяльності з фізичного виховання школярів на основі врахування їхніх вікових та індивідуальних особливостей, передбачає планування змісту педагогічної діяльності, проєктування поведінки і послідовності дій учителя та здобувачів освіти.

До проєктувальних дій учителя фізичного виховання дослідники відносять уміння: чітко формулювати педагогічні цілі, моделювати процес та передбачати результат освітніх дій, розробляти моделі фізкультурно-оздоровчої діяльності, пов'язані з діагностикою рівня підготовленості учнів і проєктуванням їхнього фізичного розвитку, добором адекватних методів управління освітньою діяльністю, дієвих методик і сучасних технологій фізичного виховання, а також здійснювати проєктування потрібної для ефективного фізичного виховання школярів матеріальної бази [471, с. 157]; планувати основні та позакласні заняття з фізичного виховання; конструювати зміст навчальних і виховних заходів з урахуванням особливостей освітнього процесу у ЗЗСО; добирати оптимальні засоби відповідно до цілей фізичного виховання та актуального рівня розвитку школярів [204, с. 47].

Про сформованість конструювально-технологічного компонента професійно-педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання свідчить його здатність опановувати та доцільно застосовувати: методи, засоби і технології з арсеналу психолого-педагогічних і спортивно-спеціалізованих дисциплін, які уможливають та оптимізують процес засвоєння учнями різноманітних рухових локомоцій; методи діагностування та моніторингу навчально-виховної діяльності з фізичного виховання; ІКТ у галузі фізичної культури і спорту.

Операційно-педагогічний компонент забезпечується обізнаністю вчителя фізичного виховання стосовно специфічних технологій, методів і прийомів навчання, які сприяють реалізації освітнього процесу на високому рівні з досягненням при цьому належної якості освіти. Його зміст пов'язаний із здатністю учителя фі-

зичного виховання методично грамотно здійснювати організацію, управління освітнім процесом і моніторинг його результативності з метою своєчасного виявлення прогалин в організації фізичного виховання та їх усунення [471, с. 158]. Цей компонент передбачає вироблення у вчителя організаційних умінь і навичок стосовно залучення школярів до різних видів активної рухової та спортивної діяльності, які сприяють організації кожного конкретного заняття з урахуванням його специфіки, особливостей класу, наявності спортивного оснащення тощо. Мова йде про вироблення умінь і навичок, спрямованих на організацію діяльності школярів під час проведення конкретних видів занять з фізичної культури.

Операційно-педагогічний компонент педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання також відображає його володіння сукупністю потрібних рухових навичок, які уможливають демонстрування фізичних вправ школярам; ступінь опанування способів виконання педагогічної діяльності; вправне використання наочних, словесних і практичних методів, прийомів і засобів фізичного виховання відповідно до конкретних ситуацій; дотримання основних положень загальнодидактичних принципів і специфічних принципів фізичного виховання та фізичної підготовки здобувачів освіти; вміння широко застосовувати сучасні освітні технології, в тому числі інформаційно-комунікаційні, діагностичні методи і здійснювати моніторинг фізичного розвитку учнів та ефективності освітнього процесу; опиратися на свій досвід виконання педагогічних дій із фізичного виховання молоді, а також готовність учителя їх удосконалювати.

Про сформованість операційно-педагогічного компонента свідчать здатності вчителя фізичного виховання, які стосуються: добору, групування й оновлення навчального матеріалу; прагнення вивчати індивідуальні мнемічні, когнітивні особливості учнів, їхню уважність, визначати зону найближчого розвитку кожної дитини; вибору і застосування адекватних підготовленості здобувачів освіти форм, методів і засобів навчання та виховання; виявлення проблеми і проведення науково-педагогічних досліджень; використання творчості через педагогічну імпровізацію. Важливими показниками сформованості цього компонента також вважаємо високий рівень комунікативної культури, який забезпечує спроможність

учителя фізичного виховання сприймати, накопичувати, застосовувати і передавати педагогічну інформацію.

Розвиненість педагогічного мислення і педагогічної спостережливості характеризує здатність учителя мотивувати і спонукати учнів до різних видів фізкультурно-оздоровчої діяльності, самостійних занять фізкультурою, фізичного самовиховання. Значну роль тут відіграють педагогічний такт учителя фізичного виховання та його емпатійні здібності.

Оцінно-рефлексивний компонент професійно-педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання пов'язаний з його здатностями: контролювати і критично оцінювати процес фізичного виховання та результати власної педагогічної діяльності, вносити корективи відповідно до конкретної ситуації; розробляти і застосовувати на практиці найбільш об'єктивні, достовірні й оптимальні засоби моніторингу досягнень учнів, що забезпечують реалізацію не лише контролювальної, а й мотиваційно-стимулювальної, навчальної, виховної, розвивальної, корекційної та інших функцій учителя.

Цей компонент відображає здатність учителя фізичного виховання до глибокого аналізу й адекватного оцінювання власної педагогічної діяльності, вивчення та використання в освітній практиці кращого педагогічного досвіду стосовно забезпечення ефективної фізичної підготовки школярів, свідоме ставлення до самого себе як суб'єкта педагогічної взаємодії в галузі фізичного виховання, який на внутрішньо особистісному рівні розуміє сутність педагогічної професії, приймає її норми, правила та відповідні моделі професійної поведінки. Вважаємо слушним віднести до характеристик цього компонента також пошуково-дослідницькі вміння, які сприяють виробленню навичок обґрунтованого добору доцільних форм і продуктивних методів фізичного виховання, виконання необхідних експериментальних досліджень і формулювання на основі їх результатів аргументованих висновків і корисних пропозицій.

Сформованість педагогічно-рефлексивного компонента професійно-педагогічної компетентності передбачає належний рівень розвитку гуманістичної спрямованості вчителя фізичного виховання; вироблення чіткої професійно-

педагогічної позиції, забезпечує педагога здатностями: осмислювати і критично підходити до аналізу методики викладання фізичної культури і пошуків дієвих шляхів її вдосконалення; оптимальних способів і засобів розв'язання освітніх завдань; всебічно аналізувати й адекватно оцінювати власну педагогічну діяльність із фізичного розвитку школярів; опираючись на свій досвід, пропонувати інновації та вивчати механізми їх реалізації в освітньому процесі ЗЗСО [12, с. 79].

Креативно-педагогічний компонент передбачає творчий підхід вчителя фізичного виховання до педагогічної діяльності та отримання задоволення під час її виконання. Він відображає здатність учителя до педагогічної творчості у фізкультурно-виховній діяльності, реалізації креативного потенціалу особистості та емоційну готовність до продуктивної педагогічної взаємодії. Важливими показниками сформованості цього компонента професійно-педагогічної компетентності вважають розвинену педагогічну інтуїцію, самомотивацію до професійної діяльності, прагнення самореалізуватися та постійно самовдосконалюватися в ній задля досягнення запланованих результатів, а також бажання професійного саморозвитку як у галузі фізичної культури і спорту, так і на освітній ниві.

Креативний, компетентний учитель добре обізнаний із законами творчої педагогічної дії, здатний конструювати і доцільно використовувати інноваційні форми і методи навчання і виховання, оцінювати їх ефективність, за необхідності корегувати, виконувати педагогічну інтерпретацію досягнутих результатів, брати участь у методичних і науково-практичних заходах, виступати з доповідями, повідомленнями, обмінюватись досвідом із колегами тощо.

Інтегрування всіх компонентів педагогічної компетентності забезпечується як знаннями із загальної педагогіки, спеціалізовано-професійних («Теорія і методика фізичного виховання» та ін.) і суміжних (медико-біологічних) дисциплін, вікової та загальної психології, методики викладання предмета «Фізична культура», основ педагогічної майстерності тощо, так і вміннями відтворювати ці знання у змісті предмета викладання, формуванні актуальних наукових понять, розумінні й оцінюванні основних педагогічних процесів і явищ (інформаційно-предметних, міждисциплінарних, психолого-педагогічних і науково-методичних) [154, с. 53].

Отже, ретельний аналіз та узагальнення основних положень вітчизняних і зарубіжних досліджень із проблем педагогічної компетентності та шляхів її формування у майбутніх педагогів дав можливість визначити структуру педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання, яка охоплює такі складники: інструментальний, загальнопедагогічний (науково-теоретичний), професійно-педагогічний (операційно-діяльнісний); методично-організаційний, професійно-особистісний. Функціональні компоненти педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання, які забезпечують його здатність успішно виконувати професійно-педагогічну діяльність і досягати у ній високих результатів, такі: аксіологічний, мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний.

Зважаючи на викладене, зазначимо, що педагогічна компетентність є інтегрованим результатом педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання і ґрунтується на усвідомлених психолого-педагогічних знаннях і вміннях випускників ЗВО, їхніх мотиваційно-ціннісних та емоційно-вольових якостях і відображає здатність їх застосовувати у практичній освітньо-педагогічній діяльності у ЗЗСО. Проаналізувавши кожен із складників педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання, ще раз переконуємося, що з позицій сьогодення проблема її випереджувального формування набуває особливої актуальності.

Про сформованість педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання, на наш погляд, свідчать: володіння сукупністю психолого-педагогічних, загальнопедагогічних і предметно-педагогічних знань, умінь, навичок і накопичений досвід творчої діяльності; широта загального світогляду; комплекс професійно важливих якостей особистості; здатності до ефективної педагогічної взаємодії з учнями, колегами і батьками; адекватного осмислення та конструктивного вирішення ситуацій, що виникають у професійній діяльності [175, с. 36]. Сукупність запропонованих нами критеріїв, за якими визначається сформованість педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання, подаємо в розділі 5.1.

Розглянуті основні педагогічні компетентності випускника ЗВО фізкультурного профілю, що формуються у нього під час професійної підготовки, значно

впливають на продуктивність професійної діяльності молодого вчителя фізичного виховання. Педагогічна компетентність вчителя – соціально-психологічне явище, яке має розглядатися в поєднанні з іншими вагомими рисами особистості – готовністю до діяльності, світоглядом, життєвою позицією, ціннісними настановами, а також із морально-духовною та емоційно-вольовою сферами, адже здатність вирішувати складні професійно-педагогічні завдання потребує високого рівня його соціальної зрілості [460, с. 160]. Набуваючи відповідний досвід і постійно працюючи над удосконаленням свого професіоналізму, педагогічно компетентний вчитель фізичного виховання зможе перетворитися на педагога-новатора, що творчо та нестандартно вирішує освітні завдання у процесі викладання фізичної культури у ЗЗСО. Проте зазначимо, що освітня практика досі не виробила чітких, послідовних вимог до рівнів сформованості професійної компетентності здобувачів педагогічної освіти, які підвищувалися б із роками (етапами) навчання.

Як стверджують наукові розвідки, у процесі професійної підготовки не можливо повністю сформувати професійно-педагогічну компетентність здобувачів освіти, тому що вона розвивається і вдосконалюється під час набуття вчителем педагогічного досвіду та щоденної праці над підвищенням рівня своєї майстерності. Формування та розвиток у межах навчання сукупності психологічних, педагогічних, методичних, спеціалізовано-професійних знань, умінь і навичок, педагогічних якостей тощо, які становлять педагогічну компетентність учителя фізичного виховання, буде всебічно розглядатися та досліджуватися в наступних розділах.

2.3 Принципи вищої фізкультурно-педагогічної освіти

Вимоги до якості підготовки вчителів фізичного виховання передбачають посилення гуманістичної спрямованості педагога, досягнення ним високого рівня професійних знань, передусім педагогічних, а також соціально-гуманітарних, психологічних, медико-біологічних, фізкультурної та спортивної діяльності тощо. Але проблема вдосконалення педагогічної освіти, у тому числі й фізкультурного профілю, вирішується досить контрверсійно як у концептуальному плані, так і на практиці. На думку науковців, це пов'язано із відсутністю чіткої програми роз-

витку й оптимізації всієї системи освіти та переважанням тотальних стереотипів у професійній підготовці педагогічних працівників [178, с. 118]. Для виходу з такої ситуації потрібно визначити систему принципів (лат. *principium* – начало, основа) – вихідних положень, основних вимог, універсальних засад, які лежать в основі певної сукупності фактів, теорії, науки, яким притаманна загальна значущість, імперативність [520, с. 519]. З одного боку, вони містять прямі настанови і рекомендації, оскільки їх теоретичною основою є конкретні закономірності, з іншого – розроблені принципи відображають суттєві положення тієї концепції, яку розробляють і втілюють дослідники.

Систему основних вимог до різних аспектів освітнього процесу, дотримання яких гарантує ефективність його планування, організації та реалізації [62, с. 271] у науковій літературі називають педагогічними принципами. Конкретизуючи зміст закономірностей освіти, дидактичні принципи визначають спрямованість навчання, виховання та розвитку особистості. Їх вихідні положення, сформульовані з опорою на результати освітньої практики, становлять основу модернізації змісту, організаційних форм, методів і технологій навчання, виховання, професійної підготовки і всебічного розвитку особистості. З огляду на все це, під час проведення науково-педагогічного пошуку ми розглядаємо педагогічні принципи (передусім специфічні, розроблені в контексті запропонованих інновацій) як важливий рівень дослідницької методології.

Дидактичні принципи, що прийнято вважати загальними для всіх рівнів та етапів навчання, такі: свідомості; активності; науковості; наочності; доступності й індивідуалізації; систематичності та послідовності; міцності; зв'язку з практикою тощо [62; 77; 93, с. 52; 353; 521; 558 та ін.]. При цьому система принципів не є усталеною, інноваційні процеси в освіті спонукають до введення нових і трансформації традиційних принципів дидактики [220, с. 24]. Як відомо, на різних освітніх рівнях і профілях освіти діють характерні саме для них принципи. Крім цього, до окремої групи відносять принципи виховання, що сформувалися внаслідок реалізації відповідних закономірностей.

У професійній педагогіці дидактичні принципи трактують як положення та рекомендації щодо регулювання різноманітних відносин між суб'єктами професійної підготовки, розв'язання суперечностей освітнього процесу, виявлення головних тенденцій і необхідних умов ефективної діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти [243, с. 6]. Структурування системи професійної підготовки майбутніх фахівців будь-якого профілю опирається на взаємопов'язані *принципи професійної освіти* [93, с. 52; 240, с. 315]. На наш погляд, педагогічна підготовка вчителів фізичного виховання ґрунтуються на таких принципах професійної освіти: професійної спрямованості, що визначає систематичність розвитку знань, умінь і навичок фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями ЗЗСО; гуманізації, який забезпечує умови для перетворення особистості здобувача фізкультурно-педагогічної освіти з об'єкта на суб'єкт педагогічної діяльності; індивідуалізації та диференціації, які розкривають можливості майбутнього вчителя фізичного виховання щодо побудови власної професійної концепції, самооцінювання свого особистісно-професійного потенціалу; безперервності та наступності, що відображає всебічний зв'язок різних етапів професійного становлення, самовдосконалення та творчого саморозвитку педагога; а також принцип інноваційної професійної діяльності, спрямований на оцінювання, освоєння і застосування на практиці педагогічних інновацій [462, с. 67].

Актуальність принципів професійної освіти зумовлена тим, що вони відображають основні закономірності системи професійної підготовки, у тому числі вищої школи. Однак сучасні дослідники виокремлюють також і *принципи вищої освіти*: студентоцентризму (гуманістичної спрямованості), суб'єктності (орієнтованості на розвиток особистості майбутнього фахівця), системності та варіативності, випереджувального характеру (відповідності сучасним і прогнозованим тенденціям розвитку науки і виробництва), академічної автономії, практико орієнтованості, креативності та інноваційного розвитку, забезпечення конкурентоспроможності випускника тощо [228; 354; 615, с. 12]. Положення цих принципів наголошують на: зорієнтованості освіти на результат; відповідності освітнього процесу вимогам сфери майбутньої професійної діяльності; створенні сприятли-

вого освітнього середовища; зміщенні акцентів із предметно-дисциплінарної та змістової сторони в бік компетентності та проєктованих результатів професійної підготовки; відмові від надмірної уніфікації, включенні ресурсів автономності закладу, досягненні академічної свободи, незалежності у проєктуванні змісту освіти; орієнтації на такі вектори освіти, як самовизначення, самоактуалізація та індивідуальний розвиток особистості; відображенні у стандартах та освітніх програмах провідних перспективних тенденцій, що уможливають спрямування підготовки випускників на подальшу ефективну професійну діяльність тощо.

Важливими для нашого дослідження є основні принципи фізичного виховання, що передбачають піднесення особистості, здоров'язбереження та підготовку здобувачів освіти до життя: гуманістичної спрямованості; врахування потреб, мотивів та інтересів особистості; всебічного, гармонійного розвитку особистості; оздоровчої спрямованості; індивідуалізації; зв'язку з іншими видами діяльності та зайнятості [356, с. 8; 24, с. 283]. До принципів фізичного виховання відносять також: спрямованість на формування базової фізичної підготовки, належної працездатності та здоров'я людини; адекватності (відповідності); систематичності; циклічності та хвилеподібності [552]. Вітчизняні дослідники акцентують на тому, що розвиток ЗВО фізкультурного профілю має відбуватися на засадах динамізму, варіативності, урізноманітнення організаційних форм, гнучкого реагування на соціальні запити і потреби особистості тощо.

Що ж до принципів професійної підготовки вчителя (принципів формування педагогічної компетентності), переважно всі вони базуються на загальних принципах професійного навчання та принципах вищої освіти. Їх комплекс прийнято за основу функціонування закладів освіти і науково-методичних установ різних рівнів, типів, видів власності та підпорядкування, які проводять підготовку педагогічних кадрів та підвищення їхньої кваліфікації [615, с. 12]. Проте, українські науковці [85; 130; 132; 440; 504 та ін.] визначають низку окремих принципів педагогічної освіти. Зокрема, до групи загальних принципів, які детермінують освітню діяльність у вищій школі та пов'язані із закономірностями формування педагогічної компетентності майбутнього вчителя відносять: професійної спрямованості

цілісного освітнього процесу, фундаменталізації, цілевизначення (програмно-цільовий), єдності навчальної та дослідницької роботи, ціннісної орієнтації, культурної детермінації тощо. До специфічних принципів підготовки вчителів належать такі: педагогічної доцільності, цілісності, функціональності, фасилітації, когнітивності, самоорганізації, спільної творчої діяльності, взаємозумовленості освіти і творчого розвитку, багатовимірного та множинного опису, апелювання до культури [440, с. 87; 504, с. 292-293]. Д. Мазоха визначив низку принципів організації педагогічної практики, зокрема такі: динамічності, послідовності, наступності, принципу зворотного зв'язку з теоретичною підготовкою, поліфункціональності, співробітництва, вільного вибору [263, с. 67-69].

Стратегічні орієнтири і концепції розвитку вітчизняної педагогічної освіти [68; 206; 208; 392; 476] окреслюють перелік засадничих принципів функціонування професійної підготовки вчителя в сучасних реаліях. Отже, на наше переконання, модернізація педагогічної освіти має здійснюватися з урахуванням таких принципів: *гуманізації, демократизації, відкритості, діалогізації, самовизначення, розвитку освітніх потреб, фундаменталізації, колегіальності управління, соціокультурної зумовленості та культуровідповідності, неперервності, наступності, цілісності й інтегративності, гнучкості та варіативності, перспективності, технологічності, інформатизації, педагогічної творчості, інноваційності* [455, с. 220-226]. Більшість принципів, актуальних для вітчизняної педагогічної освіти, орієнтуються на світові стандарти, оновлення змісту, форм і методів навчання відповідно до суспільних вимог [474, с. 34].

Відповідно до мети педагогічної освіти професійне становлення майбутнього вчителя закономірно відбувається з урахуванням значної кількості різних принципів. Оптимізація освітнього процесу, безперечно, потребує дотримання положень системи принципів, чітке та продумане використання яких забезпечує досягнення очікуваних результатів [558, с. 313]. Таку систему, в контексті нашого дослідження, становлять дидактичні принципи, принципи професійної освіти, принципи вищої освіти, принципи педагогічної освіти та специфічні принципи

педагогічної освіти фізкультурного профілю, дотримання яких у ЗВО є доцільним для ефективної професійної підготовки саме вчителів фізичного виховання.

Відзначимо, що дослідники пропонують різноманітні специфічні (часткові) принципи, відповідно до свого бачення напрямів і способів подолання проблем, що виникають у підготовці фахівців. Зокрема, для ефективного формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання пропонують такі принципи: «врахування важливості фізкультурно-спортивної діяльності здобувачів освіти; безперервність педагогічної освіти; міждисциплінарний підхід до вивчення профільних дисциплін; посилення педагогічної, а також та соціальної спрямованості спеціалізованої (спортивно-педагогічної) підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; поступового переходу від інформаційного навчання до пошукового та творчого» [542, с. 132]; «пріоритетності особистісного розвитку майбутніх педагогів; відповідності змісту професійної підготовки особливостям педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання; продуктивності освітнього процесу; інтенсифікації освітнього процесу; урахування в процесі професійної підготовки специфіки фізкультурно-спортивної галузі» [471, с. 128]; гуманізації; системності та послідовності; індивідуалізації; усвідомленої перспективи [177, с. 112-113]; цілісності педагогічного процесу; індивідуалізації та диференціації; професійно-педагогічної спрямованості; єдності освітньої та науково-педагогічної діяльності; соціокультурної детермінації підготовки майбутнього вчителя; безперервності та наступності педагогічної освіти; включеності педагога в інноваційну діяльність; імплікації загальної та педагогічної культури; фасилітації; спільної творчої діяльності; професійно-педагогічного самовдосконалення [283, с. 196]; змістово-технологічної інтеграції та наступності навчальних дисциплін; єдності освітньої та науково-педагогічної діяльності; взаємозв'язку педагогічної підготовки і виховного процесу; випереджувального характеру, прогностичної, проблемної спрямованості професійної підготовки; залученості до інноваційної діяльності; урахування особливостей напряму спеціалізації.

Ми визначили специфічні принципи з урахуванням сучасних реалій та особливостей професійно-педагогічної діяльності з фізичного розвитку та виховання

учнів ЗЗСО, яка відображає напрями формування та розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю, його основні ознаки і вимоги. Охарактеризуємо їх.

1. Принцип пріоритетності гуманітарних цінностей. Одним зі стратегічних напрямів державної освітньої політики проголошено дотримання принципу пріоритетності людини як суб'єкта навчальної діяльності [312]. Відповідно, освітній процес має будуватися на засадах людиноцентризму, опиратися на загальнолюдські цінності, орієнтуватися на визнання особистості як вищої суспільної цінності. Вважаємо, що формування педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання має обов'язково враховувати ці положення, головним із яких є пріоритетність гуманітарних цінностей освітньої системи. Цей принцип ґрунтується на визначальній ролі у змісті освіти новітніх знань, актуальних проблем педагогічної практики [511, с. 73] і спрямований на забезпечення вмотивованості вчителя щодо підбору методів, прийомів, засобів і способів викладання, які б актуалізували педагогічний процес, надали йому перспективності, привабливості, зробили його особистісно значущим для здобувачів освіти. Такий вчитель має бути здатним до педагогічної творчості, відрізнятися професійною свободою, усвідомлювати потребу постійного професійного зростання. Удосконалення цих професійно важливих якостей потребує розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання у процесі підготовки і подальшого професійного саморозвитку. Переконані, що цей процес має ґрунтуватися на аксіологічних засадах, які є основою для формування сукупності особистісних і професійних цінностей учителя.

Варто наголосити на важливості саморозвитку та самоосвіти, що потребує цілеспрямованого неперервного професійного самовдосконалення вчителів фізичного виховання. Це сприяє перетворенню якостей особистості на професійно важливі характеристики (відповідно до нашої проблематики – компоненти педагогічної компетентності), які забезпечуватимуть свідому інтеріоризацію сучасних професійно-педагогічних знань, активізуватимуть вироблення відповідних умінь і навичок та їх удосконалення [191, с. 36-37].

Вважаємо, що врахування принципу пріоритетності гуманітарних цінностей забезпечить розвиток педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання шляхом формування в них потреби безперервного самовдосконалення, прагнення до саморозвитку на основі усвідомлення значущості самоосвіти в цих процесах, цілеспрямованої роботи над собою в напрямі формування й розвитку професійно важливих якостей особистості та самовиховання рис характеру, які стимулюють прагнення педагога максимально розкрити свій потенціал.

2. Принцип прогностичності професійного становлення особистості вчителя. Суттєвим у процесі прогнозування професійного становлення особистості в системі фізичного виховання, спорту та вищій освіті є прогнозування майбутньої професійно-педагогічної діяльності випускників ЗВО фізкультурного профілю. Конкретні прогнози, що розробляються в межах певного угруповання прогнозів, залежать від особливостей модернізаційних процесів, що відбуваються у системі вищої освіти. Зважаючи на це, принцип прогностичності професійного становлення особистості вчителя потрібно розглядати крізь призму системності, комплексності, неперервності, адекватності та оптимальності. Опираючись на основні тенденції розвитку вищої фізкультурної освіти сьогодення, ми припустили, що для майбутніх учителів фізичного виховання в ЗЗСО найближчим десятиліттям набудуть поширення тенденції, пов'язані: з упровадженням нових програмних та інформаційних продуктів, що сприятимуть перебудові всієї системи фізичного виховання школярів, а саме її світоглядних основ, теоретико-методичних, програмно-нормативних, організаційних засад тощо; із зростанням зацікавленості вчителів фізичного виховання щодо застосування різноманітних інформаційних технологій у професійно-педагогічній діяльності та підвищенням вимог до їхньої професійної готовності використовувати їх в освітньому процесі; з відповідністю професійної підготовки різним типам освітніх середовищ в єдиному інформаційно-освітньому просторі; зі значним впливом інформаційного суспільства на професійний розвиток особистості вчителя і його майбутню професійно-педагогічну діяльність; із формуванням сучасного світогляду під час підвищення рівня інформаційної культури вчителя фізичного виховання в інформаційному суспільстві.

Застосування цього принципу дає можливість вдатися до превентивного методу оптимізації професійного становлення особистості в системі фізичного виховання та її розвитку під час навчання у ЗВО. Зважаючи на викладене, реалізацію принципу прогностичності професійного становлення особистості вчителя пов'язуємо з визначенням цілей освітнього процесу та майбутньої професійно-педагогічної діяльності, що становлять підґрунтя для змісту професійної підготовки вчителів фізичного виховання. Цей принцип спрямований на: покращення адаптивності вищої фізкультурно-педагогічної освіти до швидко змінюваних умов інформаційного суспільства; вироблення в учителів фізичного виховання здатності своєчасно коригувати зміст, форми й методи освітньої діяльності [119, с. 301-302], формування готовності професійно вирішувати поточні педагогічні завдання різної складності; орієнтує здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти на досягнення реальних освітніх цілей, розв'язання нагальних педагогічних проблем, опанування потрібних для цього засобів і методів, розвиток усіх компонентів педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання.

3. Принцип фізкультурно-прикладної скерованості підпорядкований основній меті професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання і забезпечує їхню: професіоналізацію (відповідність змісту освітнього процесу особливостям педагогічної діяльності з фізичного виховання та її окремим аспектам); спеціалізацію (узгодження змісту професійної підготовки з метою, програмними результатами, специфікою освітньої програми навчальної групи і діяльності здобувачів освіти у ній); практичність (пріоритетна спрямованість на формування вмінь і навичок фізично-виховної та здоров'язбережувальної діяльності зі школярами) [26, с. 50].

Цей принцип потребує відповідності підготовки вчителя напрямам реформування системи фізичного виховання молоді та модернізації вищої фізкультурної освіти, які характеризують нестабільність і швидко зміну програмно-методичного забезпечення, що суттєво впливає на вищу освіту загалом. Сучасна система педагогічної освіти має гарантувати конкурентоспроможність майбутнього вчителя фізичного виховання на ринку освітніх послуг шляхом вироблення не-

обхідних для успішної роботи у сфері професійної діяльності навичок роботи з комп'ютерними програмами і системами. Принцип фізкультурно-прикладної скерованості відображає залежність фізкультурної освіти від удосконалення системи фізичного виховання в ЗЗСО та галузі фізичної культури і спорту, що вимагає обґрунтованої перебудови освітнього процесу. У підготовці майбутніх учителів фізичного виховання реалізація цього принципу передбачає формування сукупності професійно важливих якостей відповідно до потреб сучасного інформаційного суспільства [119, с. 303].

4. *Принцип професійно-педагогічної спрямованості* характеризується свідомим вибором майбутньої освітньо-професійної діяльності відповідно до власних мотивів і потреб замовників освітніх послуг. Він ґрунтується на суб'єктності, тобто передбачає становлення особистості як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Нині визначають три види професійно-педагогічної спрямованості: *власне-педагогічна*, яка опирається на мотиви «суспільна значущість праці», «привабливість роботи з дітьми та молоддю», «впевненість у здібностях до педагогічної професії», «авторитет чи наслідування свого педагога», «сімейні традиції», «досвід роботи в школі»; *спрямованість на предмет*, заснована на мотиві «можливість займатися улюбленою справою»; *ситуативна спрямованість*, що визначається мотивами типу «прагнення одержати вищу освіту», «збіг обставин» тощо [396].

Принцип професійно-педагогічної спрямованості передбачає: педагогічну зорієнтованість особистості майбутніх учителів фізичного виховання, яку характеризує низка професійно важливих якостей; професійно-педагогічну спрямованість спільної діяльності усіх учасників освітнього процесу; професійно-педагогічну спрямованість підготовки вчителів фізичного виховання, що забезпечує створення сприятливих умов для вільного розвитку професорсько-викладацького колективу та здобувачів освіти і прояву їхніх професійних здібностей [277, с. 98].

Дослідники акцентують на гуманістичному аспекті професійно-педагогічної спрямованості, підкреслюють перспективність і значущість домінування зорієнтованості мотивації педагога на особистісний розвиток учнів, ставлення до них як

до найвищої педагогічної цінності. Разом з тим, професійно-педагогічну спрямованість учителя, як різнопланову глибинну характеристику системи його прагнень і ціннісних орієнтацій, можна розглядати як багатoelementну ієрархічну структуру мотиваційних утворень, включно з орієнтацією на: соціальні мотиви, пов'язані з усвідомленням суспільної значущості педагогічної праці; співпрацю з іншими людьми, взаємодію з дітьми, піклування про їхнє благополуччя, інтереси тощо; здобуття авторитету завдяки досягненням у педагогічній діяльності; успішну професійну самореалізацію, постійний професійно-педагогічний саморозвиток тощо [88, с. 57-58]. У підготовці майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО принцип професійно-педагогічної спрямованості реалізується через використання основних положень андрагогіки, антропології, аксіології, акмеології, професіології [610].

5. *Принцип емоційної активності* відображає природний розвиток особистості стосовно її діяльності. Під час професійного становлення майбутнього фахівця відбувається також його інтелектуальний та емоційний розвиток, коли важливу роль виконують емоції, надаючи суб'єктного забарвлення усім подіям і явищам, що сприймаються людиною та відбиваються в її свідомості. Як відомо з психології, емоційні процеси пов'язані з відтворенням внутрішнього стану людини, породженого потребами і мотивами, які виражаються у формі безпосередніх переживань.

Як стверджує К. Ізард, основоположний принцип людської поведінки полягає в тому, що «...емоції мотивують, організовують і спрямовують сприймання, мислення та дії» [586]. Педагоги розглядають емоції як адаптивні механізми особистості у всіх сферах її життєдіяльності. На думку вченого, пошук емоційної інформації та її використання для осмислення власних життєвих позицій спонукає особистість оцінювати своє оточення та сприяє кращому розумінню інших людей, розпізнаванню власних емоцій і володінню ними. Це впливає на розвиток самосвідомості, емпатії, самосприймання, впевненості в собі тощо [294, с. 18-20]. Психологи довели суттєвий вплив емоцій, як внутрішньої спонукальної сили, на перебіг людської діяльності [623]. Це пояснюється тим, що емоція, зовнішньо вира-

жена через міміку, пантоміміку, дії, інтонацію голосу, сигналізує оточуючим про внутрішній стан людини, який відображається в її поведінці у взаємодії. Зважаючи на це, особливу увагу потрібно приділяти виробленню в майбутніх вчителів фізичного виховання вміння розпізнавати і регулювати власний емоційний стан, здійснювати емоційно активний педагогічний вплив на здобувачів освіти, розвивати їхню емоційно-почуттєву сферу, допомогти усвідомити її як суттєвий чинник успішності в майбутній професійно-педагогічній діяльності. Виявлення емоційної активності майбутніх учителів фізичного виховання під час утвердження їхньої суб'єктної позиції можуть в подальшому перетворитися на професійно важливі якості їхньої особистості [99, с. 83]. Зазначимо, що вивчення емоційних зв'язків учасників освітнього процесу під час педагогічної взаємодії відіграє значну роль у формуванні відповідального ставлення майбутніх вчителів фізичного виховання до подальшої освітньої діяльності.

Реалізація принципу емоційної активності під час педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання спрямована на розвиток їхньої емоційно-почуттєвої сфери, здатності глибоко проникати в емоційний стан учнів, а також на вироблення й розвиток навичок щодо контролювання власних емоційних станів та здійснення емоційної саморегуляції в різноманітних, деколи складних професійно-педагогічних ситуаціях. Тобто йдеться про формування емоційного інтелекту (англ. *emotional intelligence*) майбутнього вчителя, який психологи визначають як ментальні здібності, що сприяють розумінню й усвідомленню власних і чужих емоцій, ефективному керуванню своєю емоційною сферою та почуттями. Крім більш адаптивної поведінки і полегшеної взаємодії з оточенням, це посилює задоволення від власної діяльності.

6. *Принцип самоорганізації та професійного зростання* полягає у здатності вчителя фізичного виховання до організації власної професійно-педагогічної діяльності та проектування програми саморозвитку. Він передбачає зорієнтованість педагога на створення умов для задоволення особистісних і професійних потреб у саморозвитку й самореалізації, ефективність яких взаємопов'язана із зовнішньою підтримкою з боку членів родини, колег-вчителів, здобувачів освіти тощо. По су-

ті, основними творцями середовища для власного розвитку та реалізаторами цього процесу є самі учителі фізичного виховання. Значною мірою на їх професійно-педагогічне становлення впливає особиста відповідальність за організацію самоосвіти і самоконтролю її результатів. Принцип самоорганізації та професійного зростання вимагає від здобувачів освіти вмінь об'єктивно та повною мірою оцінити власні здібності й таланти, інтереси і прагнення, переваги і недоліки, щоб успішно реалізувати свій внутрішній потенціал у майбутній професійній діяльності та накреслити план особистісного розвитку, що визначатиме прогнозоване самовдосконалення, цілі, форми, методи та заходи, необхідні для досягнення поставленої мети. Здобувач освіти має свідомо дотримуватися цього плану, критично оцінювати результати власної діяльності, за необхідності коригувати їх, звертатися за підтримкою та допомогою до викладачів, одногрупників [190, с. 106].

7. *Принцип цілісності компонентів педагогічної компетентності.* Цілісність компетентності свідчить про взаємозумовленість та взаємозалежність основних її компонентів, завдяки яким відбувається повноцінне функціонування об'єкта, а її методологічне значення полягає у прояві внутрішньої детермінації його властивостей. Цілісність характеризує реалізацію освітньої системи, спрямованої на становлення цілісної особистості фахівця на основі планомірно організованої навчально-виховної діяльності. Вона передбачає вирішення освітніх завдань у процесі всебічної продуктивної взаємодії суб'єктів професійної підготовки. За висловом І. Зязюна, принцип цілісності спрямований на формування «метакомпетентності» [157, с. 22] – цілісної характеристики фахівця, здатного успішно вирішувати найрізноманітніші ситуації, які виникають у професійній сфері. Такою «метакомпетентністю» для вчителя фізичного виховання вважаємо чітке, виразне уявлення про професійно-педагогічну діяльність, що має цілеспрямовано формуватися у процесі професійної підготовки.

Цілісність освітньої системи має забезпечуватися єдністю завдань, змісту, форм організації, методів, прийомів і засобів навчання, підпорядкованою досягненню мети професійної підготовки. Відповідно до цього, освітній процес має орієнтуватися на неподільні характеристики особистості: саму особистість потрі-

бно позиціонувати як цілісну складну психічну систему, що має визначену структуру, зрозумілу внутрішню побудову та виконує певні функції [245, с. 22-23].

Таким чином, категорія цілісності охоплює не лише окремі навчальні дисципліни, а й увесь процес педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання. Серед основних ознак його цілісності відзначимо високу організацію освітньої системи, що пов'язує процеси навчання, виховання та розвитку здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю, забезпечує їхню підготовку до повноцінного життя, самореалізації та творчої професійної діяльності [354].

Цілісний підхід до освітнього процесу підготовки вчителя дає змогу вивчати це педагогічне явище як нероздільне утворення, кожен елемент якого виконує конкретну функцію щодо вирішення освітніх завдань. Іншими словами, цілісний підхід уможливорює з'ясування в динамічній освітній системі потенційних внутрішніх взаємозв'язків, а також визначення завдань окремих її елементів у процесі розвитку гармонійної особистості [160, с. 44]. Відповідно до принципу цілісності компонентів педагогічної компетентності професійне становлення, формування та розвиток майбутніх учителів фізичного виховання вимагає застосування всієї сукупності дидактичних і виховних засобів, творчого поєднання традиційних та інноваційних методів і технологій навчання та виховання у процесі їхньої професійно-педагогічної підготовки.

8. *Принцип диверсифікації освітньо-педагогічних функцій.* Ускладнення структури професійно-педагогічної діяльності, поява нових функцій і службових обов'язків вчителя потребують диверсифікації професійної підготовки у ЗВО, зокрема її індивідуалізації, посилення варіативності та гнучкості щодо соціальних запитів (мова йде про різноманітність освітніх програм, форм, технологій підготовки, особистісно орієнтований зміст освіти тощо). Застосування принципу диверсифікації під час проєктування професійної освіти у ЗВО передбачає підготовку до нових педагогічних спеціалізацій (освітній модератор, тьютор, ментор, координатор освітньої он-лайн платформи, менеджер електронного навчання, консультант, наставник, коуч, організатор проєктного навчання, фасилітатор, асистент вчителя та ін.) [41, с. 64], а також надання кожному здобувачеві освіти мож-

ливості самостійно вибирати індивідуальну траєкторію свого професійного формування та становлення.

9. *Принцип поетапності педагогічної підготовки* відображає узгодження цілей і тісну взаємодію всіх ланок системи освіти, спрямовану на досягнення загальної мети. Якісна педагогічна освіта потребує системного та послідовного структурування навчального матеріалу, забезпечення зв'язку та наступності етапів освітнього процесу [79, с. 227]. Екстраполюючи особливості наступності у професійній освіті [244, с. 35], відзначимо, що її реалізація в педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання у ЗВО передбачає: динамічний висхідний розвиток освітнього процесу, який має опиратися на отриманий досвід педагогічної діяльності; узгодження навчальних планів і освітніх програм; діагностику, прогнозування й управління педагогічною підготовкою здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти; програмування етапів формування їхньої педагогічної компетентності під час професійної підготовки; керування переходом між етапами всебічного формування та розвитку її компонентів; цілісність процесу та результатів педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання.

Становлення педагога – багатоетапний процес, який започатковується ще до вступу в ЗВО і не завершується по його закінченні, а триває упродовж усього професійного життя. Кількісні та якісні характеристики рівня професіоналізму учителя істотно відрізняються на різних етапах його професійного становлення (допрофесійної підготовки, професійно-педагогічного навчання, самостійної професійно-педагогічної діяльності). Неперервність цього процесу та зв'язок між його етапами забезпечують принципи безперервності та наступності, що показують загальну динаміку і напрям особистісного розвитку майбутніх учителів фізичного виховання. Тобто, поетапність їхньої педагогічної підготовки психологічно і методично обґрунтована структуруванням освітніх програм на засадах послідовного викладення матеріалу і застосуванням відповідної системи педагогічних засобів. Реалізація цього принципу має опиратися на вимоги до сукупності знань і вмінь, опанованих здобувачами освіти на кожному етапі їхнього професійного становлення, а також до форм, методів, прийомів навчання та засвоєння матеріалу [474,

с. 40]. Це дає змогу майбутнім учителям фізичного виховання використовувати набутий досвід на основі внутрішньої систематизації засвоєваних знань, їх інтегрізації та вміння застосовувати у професійно-педагогічній діяльності.

Отже, методологічними регулятивами педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання нині є принципи: пріоритетності гуманітарних цінностей; прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів педагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поетапності педагогічної підготовки. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО буде ефективною, якщо здійснюватиметься з урахуванням усього комплексу зазначених специфічних принципів і матиме системний характер.

Підсумовуючи, зазначимо, що розвиток педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю потребує реалізації не окремих принципів і пов'язаних із ними методів, а вимагає цілісної системи проектування випереджувального розвитку особистості здобувача вищої фізкультурно-педагогічної освіти на основі сукупності загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти, принципів вищої освіти, принципів педагогічної освіти, принципів фізичного виховання і специфічних принципів вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю [512]. Такий підхід дає змогу забезпечити оптимальне співвідношення та синергетичну єдність традиційних та інноваційних принципів, що сприятиме ефективному формуванню всіх складових педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання та успішності процесу їхньої професійної підготовки у ЗВО педагогічного та фізкультурного профілю.

Розроблені специфічні принципи вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю покладені в основу побудови концепції педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. Також вони знайшли відображення у психолого-педагогічних умовах і комплексі науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

2.4 Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю

2.4.1. П р е а м б у л а

Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю (далі – концепція) визначає вихідні положення, мету, завдання, принципи, напрями і механізми реалізації, практичні рекомендації та очікувані результати від удосконалення системи підвищення якості професійно-педагогічної підготовки здобувачів освіти шляхом ефективного випереджувального формування педагогічної компетентності майбутніх учителів. Концепція ґрунтується на положеннях Конституції України, освітнього законодавства, законодавства галузі фізичного виховання та спорту, вимог, передбачених міжнародними документами [625; 631; 634; 635] і нормативно затвердженими стратегіями модернізації вітчизняної педагогічної освіти.

Вимоги щодо педагогічної освіти визначають офіційні документи – Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну освіту» [384; 387; 388], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018), а також Концепція «Нова українська школа» [207; 208; 312; 476]. У цих нормативних актах наголошується на потребі оновлення системи професійної підготовки майбутніх учителів різного профілю з метою ефективного виконання ними освітньої діяльності.

Одним із найважливіших напрямів вираженої державної політики в царині фізичної культури і спорту, як стверджують провідні українські дослідники цієї галузі, є фізичне виховання в закладах загальної середньої освіти. Саме у шкільному віці в особистості формується усвідомлене ставлення до фізичного розвитку шляхом опанування валеологічних і медико-санітарних знань, виконання вправ із рухової діяльності, удосконалення власного тіла, активної участі у фізкультурно-оздоровчих і спеціалізованих спортивно-масових заходах тощо. На жаль, як свідчать невтішні результати різноманітних досліджень, рівень фізичної активності,

стан здоров'я та фізичного розвитку школярів протягом декількох останніх десятиліть суттєво знизилися [497].

Нині відбувається пошук шляхів модернізації освіти та її важливої складової – фізичного виховання молоді. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба докорінної перебудови системи фізичного виховання прийдешнього покоління [43, с. 40], яка знайшла відображення в прийнятих у 2021 р. Рекомендаціях щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року та Концепції розвитку щоденного спорту в закладах освіти [209; 406]. Звернемо увагу, що в Рекомендаціях визначено завдання «удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та інших працівників у галузі фізичного виховання» [406], а Концепція висуває підвищені вимоги до педагогічних працівників закладів освіти усіх рівнів щодо «запровадження новітніх підходів до фізичного виховання здобувачів освіти, створення умов для фізичного розвитку та рухової активності, зміцнення здоров'я, посилення мотивації до систематичних занять фізичною культурою і спортом» [209].

Усе це вимагає, передусім, підготовки нової формації вчителів фізичного виховання. Сутність, принципи і завдання підвищення якості їхньої педагогічної підготовки викладені в цій Концепції.

2.4.2. Освітній контекст

Серед головних чинників, що впливають на якість навчання, виховання та розвитку молоді у ХХІ ст., першорядна роль належить педагогові, який забезпечує культурно-духовний зв'язок минулого, сьогодення та прийдешнього, своєю діяльністю визначає та зумовлює суспільний поступ. «Завдяки діяльності педагога має реалізуватися державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку і примноженні культурної спадщини й формуванні людини майбутнього» [54]. Оскільки нова парадигма освіти і новітня науково-педагогічна стратегія мають цілеспрямовано проєктувати розвиток кожної особистості [221, с. 19], в умовах постійних змін виникає закономірна потреба перегляду традиційних підходів до підготовки педагогічних кадрів у ЗВО.

Сучасний учитель – це фахівець, який поєднує риси педагога, психолога, філософа та культуролога, покликаний сформувати у своїх учнів цінності української та світової культури, заохочувати до саморозвитку та самовдосконалення, здатний виховувати молоду генерацію активних, свідомих громадян, які гідно представлятимуть й утверджуватимуть нашу державу в міжнародному співтоваристві [113, с. 32]. Йому притаманні професіоналізм, оптимізм, заповзятість, креативність, прагнення до новизни і досконалості.

Професійна підготовка вчителів фізичного виховання базується на чіткій системі цінностей, пов'язаних із традиційно соціально спрямованою, гуманістичною, культурологічною, творчою складовими педагогічної діяльності. У ХХІ ст. постало завдання реалізації стратегії співробітництва, гармонізації ціннісних орієнтацій, змісту, форм і методів навчання. Необхідність внутрішнього розвитку кожного учня, зміцнення його фізичного та психічного здоров'я, формування креативного мислення, а не лише озброєння знаннями, потребують визначення нових концептуальних засад підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності як агента змін, суб'єкта морально-духовної відповідальності за майбутнє.

Теоретичні та практичні розробки проблем фізкультурно-педагогічної освіти виконали О. Ажиппо [1], О. Безкопильний [24; 26], С. Гуменюк [92], Ф. Загура [144], Л. Демінська [102], П. Джуринський [111], Ю. Драгнєв [119], Є. Захаріна [148], Л. Іванова [167], С. Карасевич [177], Ю. Мосейчук [303], Є. Приступа [5], О. Проніков [393], Н. Степанченко [471], Л. Сущенко [487], О. Тимошенко [500], Б. Шиян [551; 552] та багато інших дослідників. Науковці розглядають основні напрями, перспективні підходи і новітні технології формування та розвитку особистості вчителя, серед яких ми виокремлюємо вдосконалення педагогічної підготовки у ЗВО.

Соціально-економічні реалії сьогодення висувають нові вимоги до процесу фізкультурно-педагогічної освіти. Важливою особливістю є перехід від підтримувальної освіти (спрямованої на опанування накопиченого цивілізацією масиву знань, підготовку майбутніх фахівців на основі вимог сьогодення) до випереджувальної, яка навчає здобувачів освіти переорієнтовуватися відповідно до змін, що

відбуваються в науці, техніці, суспільстві й культурі, та має творчий, перспективний характер [178, с. 119].

Вчитель фізичного виховання, безперечно, має володіти високим рівнем загальної та педагогічної культури, що характеризується: ясністю, чіткістю, доступністю, логічністю мовленнєвого комунікування; вмінням доцільно використовувати невербальні засоби спілкування (інтонацію голосу, жести, міміку тощо); належною технічною підготовкою для демонстрування різноманітних рухів, виконання прийомів підтримки і підстрахування. Його завдання: постійно виховувати й удосконалювати у здобувачів освіти фізичні та вольові якості, етичні, естетичні, моральні та гігієнічні норми, виробляти вміння орієнтуватися у просторі та часі; сприяти послідовному розвитку індивідуальних здібностей учнів, підтримувати їхню творчу ініціативу, тактовно усувати недоліки фізичного розвитку, рухових проявів та поведінки, займати активну позицію у своїй практиці [604]. Специфіка і складність професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання визначається високою руховою й емоційною активністю учнів, постійною потребою долати труднощі, значною кількістю стресових ситуацій тощо. Потрібно диференційовано підходити до кожного учня, зважаючи на його соматичне здоров'я та рівень фізичної підготовленості [627, с. 1538].

Замовники та споживачі освітніх послуг висувають до вчителів вимоги щодо інтегрованих знань для успішної організації педагогічного процесу, важливе місце в якому відводиться модернізації змісту та структури занять, упровадженню інноваційних технологій, генеруванню та реалізації нових ідей, освітніх ініціатив тощо. На загальну думку, вчитель фізичного виховання зобов'язаний володіти новітніми технологіями в галузі освітнього та спортивно-тренувального процесу; постійно вивчати відповідну науково-методичну літературу; виконувати дослідницько-експериментальну, інформаційно-просвітницьку, профілактико-корекційну та діагностичну діяльність. Підвищені вимоги до якості підготовки учнів у ЗЗСО вимагають неупинного вдосконалення педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання. Зокрема, вони мають одержати найновітніші знання з психо-

лого-педагогічних дисциплін, теорії та методики фізичного виховання, методики застосування інноваційних технологій тощо [29, с. 26-27].

В Україні у 2023 р., незважаючи на воєнний стан, реалізуються заходи в межах дев'яти освітніх реформ щодо прискореного, інноваційного розвитку системи освіти, створюються належні умови для самореалізації особистості впродовж усього її життя. Це шість реформ із модернізації на всіх рівнях (дошкільна освіта, школа, старша школа і профтехосвіта, вища школа та наука і позашкільна освіта), а також реформи з євроінтеграції, цифровізації та в питанні оплати праці вчителів [248]. Однак не менш актуальним є впровадження ідей випереджувальної підготовки майбутніх учителів. Подальшого розроблення потребують концептуальні, проєктно-технологічні основи діяльності закладів освіти у форматі випереджувального розвитку, а також опанування педагогічними працівниками теорії та методології проєктування інформаційно-освітнього середовища, застосування «перевернутого» та контекстного навчання, інших інноваційних форм організації освітнього процесу [86, с. 246]. Це, передусім, стосується формування учителів, здатних ефективно діяти у складних ситуаціях дистанційної освіти, відповідати за власні рішення та вчинки під час проведення занять, усвідомлювати свою відповідальність за результати освітньої діяльності, відчувати потребу працювати на основі рефлексії та антиципації, що зумовлює завдання реалізації випереджувального характеру їхньої підготовки.

Тому перед ЗВО фізкультурного профілю постають завдання цілеспрямованого розвитку професійно важливіших якостей педагога, залучення здобувачів до активного опанування соціального й освітньо-професійного досвіду задля використання в подальшій освітньо-педагогічній діяльності.

2.4.3. Мета та завдання концепції

Мета концепції – вдосконалення професійної освіти майбутніх учителів фізичного виховання задля формування кваліфікованого, гуманістично спрямованого педагога, який відрізняється стійким ціннісно-мотиваційним самовизначенням щодо формування педагогічної компетентності, здатного до продуктивної навчально-виховної діяльності з фізичного розвитку та виховання здорового способу

життя школярів у контексті їхніх потреб, запитів суспільства та держави. Досягнення цієї мети потребує нової системи педагогічної освіти, що ефективно забезпечує особистісно-професійне становлення вчителя на основі швидкого, випереджувального засвоєння та застосування сучасних науково-освітніх інновацій.

Відповідно до сформульованої мети визначено такі завдання:

1) з'ясувати вихідні положення та провідні засади вдосконалення професійної освіти майбутніх учителів фізичного виховання відповідно до актуальних потреб українського суспільства на сучасному етапі розвитку;

2) запропонувати принципи, врахування яких уможливить підвищення якості професійно-педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО;

3) обґрунтувати сутнісні ідеї та викласти концептуальні положення стосовно навчання нового покоління вчителів фізичного виховання як ключових суб'єктів розвитку в молоді фізичної культури і потреби здорового способу життя;

4) виявити труднощі, пов'язані з упровадженням заходів, спрямованих на підвищення якості педагогічної підготовки здобувачів у практику фізкультурно-педагогічної освіти;

5) визначити основні напрями і конкретизувати механізми ефективного формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання через використання можливостей і переваг ЗВО фізкультурного профілю;

6) розробити практичні рекомендації для успішного виконання завдань з оптимізації освітньо-професійних програм підготовки здобувачів зі спеціальності 014 «Середня освіта» (предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура);

7) сформулювати очікувані результати упровадження механізмів подолання суперечностей на різних рівнях підготовки вчителів фізичного виховання;

8) узагальнити вплив випереджувальної професійно-педагогічної підготовки у ЗВО на формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання.

2.4.4. Принципи реалізації концепції

В основу побудови Концепції покладені специфічні принципи вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю: пріоритетності гуманітарних цінностей;

прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів педагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поетапності педагогічної підготовки. З урахуванням комплексу специфічних принципів підготовка майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю стає більш ефективною.

Водночас, процес модернізації педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю потребує виділення додаткових принципів, а саме:

Принцип відкритості. Відкритість модернізації педагогічної освіти означає передусім непохитну готовність її основних суб'єктів (здобувачів освіти – майбутніх вчителів фізичного виховання та представників професорсько-викладацького складу ЗВО) до продуктивного діалогу та взаємозбагачення. Цей принцип має гарантувати формування у випускників готовності до співробітництва, узгодженості дій, суджень, оцінок.

Принцип самовизначення стосується кожного суб'єкта педагогічної освіти. Самовизначення полягає у співвіднесенні особистістю сприйняття себе та власних потреб з уявленням про «зовнішнє», пов'язане із ситуацією, діяльністю, її нормами і вимогами. Воно забезпечує не лише вираженість мотивації, а й усвідомлення готовності до професійно-педагогічної діяльності, прийняття її норм і вимог, а також узгодженість внутрішнього і зовнішнього, індивідуального та соціального. Результат самовизначення сприяє досягненню інтегрованості, цілісності особистості, високого рівня відповідальності та її включеності в професійно-педагогічну діяльність у галузі фізичної культури і спорту.

Принцип колегіальності. Необхідність урахування цього принципу зумовлена, з одного боку, соціальним характером педагогічної діяльності та об'єктивно заданою й усвідомленою на суб'єктивному рівні приналежністю кожного педагога до професійної спільноти, а з іншого – прямою й опосередкованою взаємозале-

жністю успішності роботи викладача та здобувачів освіти, студентської групи, педагогічного колективу закладу загалом.

Принцип динамізму. Інтеграційні процеси, посилення глобалізаційних трендів у економічній і політичній сферах, прискорення темпів суспільного розвитку, в тому числі науки й освіти, постійні зміни попиту та пропозиції на ринку праці, у структурі та змісті педагогічної освіти, розроблення новітніх інформаційних технологій, інноваційних методів і засобів навчання зумовлюють нагальну потребу формування у майбутніх учителів фізичного виховання таких властивостей, як професійна мобільність, інноваційність, гнучкість, готовність до змін.

Принцип ефективності. Необхідність спрямованості педагогічної освіти на підготовку вчителів фізичної культури, здатних професійно грамотно вирішувати реальні завдання педагогічної практики, потребує визначення критеріїв якості професійної підготовки педагогічних працівників, її відповідності запитам замовників і споживачів освітніх послуг та проведення відповідного моніторингу.

Принцип орієнтації на перспективу. Професійна освіта готує вчителів для прийдешнього покоління, нової української школи, тому, закономірно, вона має спрямовуватись на перспективний розвиток школи, педагогічної професії, освітньої системи загалом. На основі аналізу функціонування сучасної системи фізкультурно-педагогічної освіти, виявлених тенденцій і напрямів її розвитку, моніторингу результатів підготовки майбутніх учителів фізичної культури потрібно спрогнозувати подальший розвиток педагогічної освіти та відповідно до цього прогнозу здійснювати проектування освітнього середовища відповідних ЗВО.

Неухильне дотримання цих принципів модернізації дасть змогу уникнути формальності в реформуванні педагогічної освіти, забезпечить усвідомлення необхідності змін і професійно-особистісної значущості вдосконалення педагогічної професії, її мети, змісту, технологій.

2.4.5. Ідея концепції

Провідною ідеєю нашого науково-педагогічного пошуку є положення про те, що вдосконалення професійної освіти вітчизняних учителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю потребує реконструкції та

оптимізації змісту, форм, методів і технологій педагогічної підготовки здобувачів, наближення їх до реалій закладів загальної середньої освіти, потреб роботодавців, побажань широкого кола стейкхолдерів, зокрема фахівців у галузі фізичного виховання та спорту, й інтересів суб'єктів навчання за допомогою розроблення, впровадження та реалізації випереджувального характеру всіх компонентів освітнього процесу, в тому числі науково-методичного забезпечення та інноваційних технологій педагогічної підготовки, а також забезпечення необхідних організаційно-педагогічних умов, які в комплексі сприяють ефективній педагогічній взаємодії, підвищенню пізнавальної активності та якості практичної педагогічної підготовки, що відображається у формуванні та розвитку сукупності складників педагогічної компетентності у випускників ЗВО.

Замисел упровадження випереджувального, спрямованого на прогнозовані, перспективні потреби характеру педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання полягає в тому, що освітній процес у ЗВО фізкультурного профілю орієнтується на формування у здобувачів вищої освіти передусім новоутворень особистості, які закладають основу професійно-особистісного розвитку педагога та відзначаються гуманістичною спрямованістю, систематичністю, наступністю, незворотністю, багатоаспектністю й універсальністю. Випереджувальна педагогічна підготовка здобувачів у ЗВО спрямована на послідовне формування компетентностей, необхідних учителям фізичного виховання для повноцінної освітньо-професійної діяльності з урахуванням найближчої та віддаленої перспективи, передусім тенденцій розвитку галузі ФКіС і напрямів реформування загальної середньої освіти, прогнозованих векторів модернізації системи освіти і соціальної сфери загалом у контексті євроінтеграції нашої держави. Українські вчителі фізичного виховання не лише формують ціннісне ставлення здобувачів освіти до власного здоров'я та неперервного фізичного розвитку. Вони мають бути дієвими «агентами змін», готовими протягом усього життєвого шляху сприймати й активно застосовувати позитивні зразки зарубіжного досвіду суспільного розвитку, впроваджувати перспективні інновації, зберігати та примножувати кращі традиції

й цінності української освіти, забезпечувати наступність поколінь і прогностичне бачення сучасних потреб і тенденцій розвитку освітньої галузі.

2.4.6. Загальні положення

Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю – система поглядів щодо цілевизначально-мотиваційного, теоретико-методологічного, науково-стратегічного, змістово-інформаційного, *планувально-проектувального*, навчально-методичного, ресурсно-управлінського, *технологічно-процесуального* та результативно-корегувального аспектів освітньої діяльності, а також відповідних вказівок, спрямованих на ефективне формування та розвиток педагогічної компетентності здобувачів вищої фізкультурно-педагогічної освіти під час теоретичного навчання, самостійної роботи і проходження практики. Дослідження педагогічної підготовки майбутніх учителів у поліфункціональному розумінні має комплексний характер і має здійснюватись на декількох рівнях і напрямках. На операційному рівні ціле-мотиваційні настанови випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання пов'язуємо з орієнтацією на досягненням поточних завдань конкретних занять і цілей психолого-педагогічних навчальних дисциплін, результатом якої є спроможність розв'язувати різноманітні педагогічні ситуації, а також застосовувати одержані знання й уміння під час опанування дисциплін спеціалізації; на тактичному рівні постають завдання послідовного, системного та поетапного формування у здобувачів педагогічної компетентності, компоненти якої проєктуються в освітньо-професійній програмі, та готовності до реалізації комплексу обов'язків і завдань професійної діяльності з фізичного розвитку та виховання фізичної культури учнів; на стратегічному рівні передбачається поступовий, наступнісний розвиток складових педагогічної компетентності та формування основ педагогічної майстерності, становлення власної методичної системи і професійної культури вчителя.

Реалізація випереджувальної педагогічної підготовки вчителя спонукає до певної перебудови й оптимального поєднання кожної складової освітньої системи, зокрема:

– зміст підготовки в освітньо-професійних програмах розглядається як формування достатнього мінімуму знань і вмінь, представленого інваріантним ядром загальнопедагогічних і психолого-педагогічних компонентів, і варіативної частини спеціалізованих (фізкультурно-педагогічних) методичних, дослідницько-пошукових та ін. складників педагогічної компетентності; сучасний учитель має оперувати знаннями із філософії та методології освіти, системології освіти, психології освіти (психопедагогіки), соціології освіти, регіоналізації та децентралізації освітньої системи, кваліметрії освіти, цифровізації освіти, проєктування освітніх програм, освітньої інноватики тощо;

– процес педагогічної підготовки характеризується проєктуванням і вибором технологій, методів і форм організації навчання, спрямованих передусім на розвиток у майбутніх учителів фізичного виховання здатності самостійно шукати, здобувати і неперервно прирощувати знання й уміння;

– результат педагогічної підготовки вчителя визначається як спроможність використовувати знання в інноваційному режимі, прогностично моделювати і змінювати власну діяльність, адаптуючись до соціальних потреб і професійних викликів в умовах інноваційних трансформацій в освіті, розробляти і впроваджувати інноваційні способи педагогічної діяльності на рівні світових стандартів.

У межах висунутої концепції випереджувальна педагогічна підготовка вчителя фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю спрямована на опанування компетентностей, потрібних випускнику для успішної професійно-педагогічної діяльності на найближчу та віддалену перспективу. Випереджувальна педагогічна підготовка вчителя у ЗВО передбачає проєктування та реалізацію освітнього процесу із засвоєння знань, умінь, компетентностей, ціннісних орієнтацій, норм поведінки і педагогічної комунікації, спрямованих на становлення здобувача як суб'єкта, відповідального за розвиток власних професійно важливих якостей педагога (активність, відповідальність, креативність, цілеспрямованість, рефлексивність та ін.), виявлення внутрішніх ресурсів (психічне та фізичне здоров'я, педагогічні здібності, стиль мислення, самооцінка, емоційно-вольові властивості), потрібних йому для успішного виконання всіх видів професійно-

педагогічної діяльності у ЗЗСО (педагогічна, організаційно-управлінська, проєктна, методична, фізкультурно-спортивна, здоров'язбережувальна, культурно-просвітницька, науково-дослідна), функцій (мотивування, цілевизначення, інформування, демонстрування, прогнозування, ухвалення рішень, організація, комунікація, контроль, корекція), ролей (учитель, вихователь, тренер, керівник, тьютор, фасилітатор, організатор, координатор, дослідник, експерт, куратор, консультант, репетитор, методист, психолог, соціальний педагог та ін.), прояви рольових позицій (співрозмовник, натхненник, порадник, психотерапевт, майстер, аналітик, діагност, ініціатор, стратег, проєктувальник, лідер, організатор, менеджер, модератор, сценарист, режисер, артист, виконавець, оратор, спостерігач, контролер, спортсмен, суддя та ін.) [53, с. 181].

Випереджувальна освіта задовольняє потреби невинного формування і розвитку педагогічної майстерності та становлення інноваційної культури вчителя фізичного виховання як системи опанованих та інтеріоризованих педагогічних засобів, що забезпечують інноваційність професійно-педагогічної діяльності у ЗЗСО. Крім цього, вона сприяє створенню умов для творчості в роботі вчителя, активному залученню до розбудови освітнього середовища закладу, виходу за межі завдань освітнього процесу, реалізації соціокультурної активності у громадянському суспільстві [52, с. 29].

Процес педагогічної підготовки учителів фізичного виховання має здійснюватися поетапно з урахуванням основних стадій становлення педагога (адаптація до соціально-педагогічних умов навчання, становлення активної позиції, самовизначення здобувача та ін.) через насичення навчальних дисциплін гуманістичним змістом [487, с. 252] і водночас наповнення професійною спрямованістю.

2.4.7. Труднощі, пов'язані з упровадженням концепції

Найбільш очевидні проблеми фізкультурно-педагогічної освіти:

– відсутність цілісної методологічної загальнопедагогічної бази, що інтегрує найбільш продуктивні ідеї, принципи, способи діяльності вчителя, на основі якої потрібно здійснювати комплексну, спрямовану на майбутнє підготовку учителів фізичної культури, що враховує всі аспекти їхньої педагогічної діяльності;

- підготовка вчителів до вирішення практичних проблем професійної діяльності здійснюється несистемно, на недостатньому методичному рівні;
- надмірна теоретизованість освітнього процесу, велика кількість необґрунтованих методичних вказівок під час навчання в закладах вищої освіти, що не сприяє творчому розвитку майбутніх учителів;
- недостатньо навчальних матеріалів і завдань, що враховують складні обставини і ситуації, спрямованих на досягнення оптимальних результатів підготовки вчителя.

Успішність вирішення цих та низки інших (див. розділ 5.2) взаємопов'язаних проблем потребує системного й оптимального використання пропозицій і рішень, що довели свою ефективність, та освітніх інновацій, які необхідно узгодити за провідними ідеями, принципами, напрямками і методами застосування.

2.4.8. Шляхи реалізації

Реалізація прогностично-випереджувального підходу до педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО передбачає [41, с. 65]:

1. Використання у змісті професійної підготовки учителів фізичної культури міждисциплінарних зв'язків і технологій проблематизації та контекстуалізації педагогічної реальності з урахуванням сучасних і перспективних її вимог і напрямів розвитку науково-технологічної та соціально-освітньої сфер. Особлива цінність проблематизації педагогічної дійсності полягає в тому, що призводить до перетворення режиму досвіду на режим мислення. Контекстуалізація змісту освіти характеризується науково-теоретичною та прикладною спрямованістю та сто-сується таких аспектів: освіта й особистість в умовах цифровізації та інформатизації освіти; зорієнтованість освіти на сталий розвиток та екологізацію; відкрите освітнє середовище та інклюзивна освіта; індивідуалізація освітніх траєкторій здобувачів; полікультурна освіта; проблемно-дослідницький, випереджувальний характер освіти, моделі та технології міждисциплінарної інтеграція освіти.

Внесення до змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури знань, пов'язаних із сучасними тенденціями розвитку освіти, результатами форсайт-досліджень, присвячених актуальним проблемам сьогодення, спри-

яє не лише подоланню темпоральної зорієнтованості, а й суттєво впливає на формування прогностичних здібностей здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.

Ці універсальні питання потрібно відображати у змісті дисциплін, які забезпечують педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичної культури, а також використовувати як засоби міждисциплінарної інтеграції у змісті дисциплін інших циклів їхньої професійної підготовки. Проблемно-дослідницький характер освітнього процесу сприяє залученню здобувачів освіти до науково-дослідницької та інноваційної освітньої та педагогічної діяльності, забезпечує розвиток їхнього критичного мислення і навичок проєктної діяльності, виявлення творчого потенціалу. При цьому потрібно акцентувати на реалізації проблемного та евристичного навчання, кейс-технологій, проєктного навчання, навчання як дослідження. Такий підхід до педагогічної підготовки майбутніх учителів у ЗВО фізкультурного профілю забезпечить ефективне вироблення в них умінь і навичок роботи з інформацією з опорою на достовірність, адекватність, релевантність, репрезентативність та ін., що є актуальним в умовах стрімкого зростання обсягів науково-педагогічної інформації. У такий спосіб відбувається цілеспрямований розвиток у майбутніх учителів фізичної культури ключових компетентностей (технологічних, інформаційно-комунікаційних, соціально-особистісних), необхідних для успішної професійної діяльності в сучасному суспільстві.

2. Опору випереджувального навчання на: активні, колективні освітні стратегії, що ґрунтуються на рефлексивній діяльності, надають навчання проблемного характеру, активізують самостійну роботу здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, виявлення суб'єктної позиції в освітній діяльності, сприяють свідомому прояву пізнавальної активності та високого рівня навчальної комунікації; неформальну організацію науково-дослідної діяльності здобувачів освіти, яка мотивує їх до опанування освітніх інновацій, здійснення науково-педагогічних досліджень; інтеграцію навчання та виховання, що дає змогу впроваджувати отримані під час навчання результати в педагогічну практику шляхом виконання дослідницьких і соціальних проєктів, участі у шефській і волонтерській діяльності; створення умов для розроблення та реалізації соціально та освітньо спрямованих

програм, підтримки інноваційних проєктів, упровадження прогресивних науково-методичних розробок і розповсюдження навчально-методичної продукції.

3. Створення у ЗВО фізкультурного профілю інноваційного інформаційно-освітнього середовища, яке дає змогу використовувати у підготовці майбутніх учителів фізичної культури методи і прийоми прогностичного моделювання на основі засобів візуалізації, структурно-логічних схем, кейс-технологій з оптимальною надлишковою інформацією, методів форсайт-аналізу та ін. У такому разі методологічні знання і вміння розглядаються як інструментальні цінності, завдяки яким відбувається міждисциплінарне узагальнення знань, забезпечується доступність науково-освітніх інформаційних ресурсів для усіх учасників освітнього процесу через телекомунікаційні мережі, систему дистанційної освіти тощо.

Концепція має реалізовуватись відповідно до нормативно визначених рівнів підготовки фахівців у системі педагогічної вищої освіти. Поетапне набуття знань, умінь і навичок здобувачами освіти за програмами підготовки бакалаврів і магістрів, безперечно, дає змогу ґрунтовніше планувати освітній процес, стандартизувати його та розробити об'єктивні засоби моніторингу його результатів. Ступенева підготовка вчителів фізичного виховання, як і вся фізкультурна освіта, вимагає докорінного перегляду системи навчання здобувачів від цілей до організаційних форм і технологій. Як переконують наукові дослідження, професійну підготовку майбутніх вчителів фізичного виховання у ЗВО вдасться реалізувати оптимальніше, якщо її мета передбачатиме особистісно-професійний розвиток здобувачів, виражений передусім у спрямованості на збагачення духовної та професійно-педагогічної культури [487, с. 252]. А це потребує неперервного, послідовного формування педагогічної компетентності, становлення основ та розвитку педагогічної майстерності.

2.4.9. Механізми реалізації

Формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання шляхом упровадження випереджувальної професійно-педагогічної підготовки потребує реалізації таких механізмів системного підвищення якості результатів педагогічної підготовки:

1) обґрунтувати, створити і підтримувати організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання для розвитку педагогічної освіти у ЗВО фізкультурного профілю відповідно до актуальних потреб модернізації загальної середньої освіти;

2) розробити інноваційне науково-методичного забезпечення випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання;

3) забезпечити оновлення змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, який відповідатиме напрямам державної політики в галузі освіти, відображеним у нормативних, програмно-стратегічних документах;

4) розробити і впровадити систему випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, яка передбачає першочергове опанування педагогічних знань і вмінь, на базі яких відбувається подальший професійно-особистісний розвиток здобувачів спеціалізованими предметними (фізкультурно-педагогічними) засобами, що посилить практико орієнтованість освітнього процесу і прогностичність сформованих компетентностей;

5) сприяти матеріальному, ресурсному, інформаційному забезпеченню освітнього процесу та науково-дослідницької діяльності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти для продуктивного використання наявних можливостей в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО;

6) посилити зорієнтованість освітньо-професійних програм зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура на запити замовників і споживачів освітніх послуг, роботодавців, широкої громадськості;

7) підвищити інтенсивність і продуктивність співпраці, взаємодії та мобільності суб'єктів освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності на міжкафедральному, міжуніверситетському та міжнародному рівнях;

8) забезпечити безперервне зростання педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників, опанування та застосування ними новітніх технологій та інших освітніх інновацій;

9) організовувати проведення наукових досліджень і використовувати в освітній практиці новітні наукові та методичні розробки, присвячені прогнозу-

ванню тенденцій у підготовці здобувачів педагогічної освіти і вдосконаленню практичної діяльності вчителів фізичного виховання; узагальнювати і поширювати досвід роботи педагогів-новаторів, які впроваджують в освітню практику продуктивні ідеї, форми, методи і засоби організації фізичного виховання школярів;

10) здійснювати моніторинг результатів педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, розробляти прогнози подальшого розвитку фізкультурно-педагогічної освіти та відповідно до нього проєктувати і модернізувати освітнє середовище ЗВО фізкультурного профілю.

2.4.10. Очікувані результати

Результатами упровадження концепції мають стати такі наслідки:

- оновлення та інтенсифікація педагогічної підготовки здобувачів завдяки інтеграції психолого-педагогічної науки та інноваційної освітньої практики;

- удосконалення системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю відповідно до вимог сьогодення та орієнтованої на реальні потреби закладів загальної середньої освіти, що дозволяє розробляти і реалізовувати освітньо-професійні програми зі спеціальності 014 «Середня освіта» (предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура) нового покоління, адекватні світовим стандартам, тенденціям фізичного виховання та спорту, потребам держави й суспільства щодо рівня фізичної культури населення;

- досягнення нової якості фізкультурно-оздоровчої діяльності в системі загальної середньої освіти на основі реалізації прогностично-випереджувального підходу як чинника модернізації професійної підготовки інноваційно орієнтованих педагогічних кадрів із фізичного виховання школярів;

- підготовка висококваліфікованих учителів фізичного виховання, які мають актуальні професійні та особистісні компетентності, розвинене проєктне мислення, здатні до продуктивної навчально-виховної діяльності з фізичного розвитку школярів та виховання у них здорового способу життя;

- створення та впровадження інноваційних технологій випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів, що забезпечують вдосконалення на-

вчальних планів та освітніх програм, підвищують ефективність освітнього процесу, сприяють залученню на навчання вмотивованих абітурієнтів;

- піднесення науково-педагогічного рівня професорсько-викладацького складу ЗВО фізкультурного профілю, залученого до реалізації випереджувального характеру педагогічної підготовки;

- розширення форм і напрямів соціального партнерства, взаємодії із замовниками кадрів і взаємовигідного співробітництва закладів освіти з широким колом стейкхолдерів і громадськості, що створює умови для підвищення іміджу педагогічної професії, сприяє зростанню якості фізкультурно-педагогічної освіти.

Вважаємо, що вдосконалення системи педагогічної підготовки здобувачів ЗВО фізкультурного профілю за напрямом підготовки 014 «Середня освіта» дасть змогу майбутнім учителям фізичного виховання чітко визначати вектори власного професійного становлення та розвитку. Позитивний ефект від реалізації Концепції увиразниться в покращенні національної системи педагогічної освіти і забезпеченні системи загальної середньої освіти України новим поколінням вчительських кадрів, націлених на вирішення її стратегічних завдань.

Висновки до другого розділу

Дидактичні особливості вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю зумовлені основними функціями вчителя фізичного виховання (оздоровча, виховна, пізнавальна, діагностична, орієнтаційно-прогностична, конструктивно-проектувальна, організаторська, інформаційно-просвітницька, комунікативно-стимуляційна, методична, аналітико-оцінювальна, рефлексивна, дослідницько-творча), для виконання яких у здобувачів освіти потрібно сформувати професійні компетентності. Визнана особливість підготовки вчителів полягає в тому, що вона складно організована та має декілька напрямів, пов'язаних спільними компонентами. Освіта вчителя фізичного виховання передбачає інтегрування здобутих природничо-наукових, соціально-гуманітарних, психолого-педагогічних і медико-біологічних знань і вмінь, а також знань і вмінь з фізичної культури і спорту, методики фізичного виховання та ін., що забезпечують у подальшій діяльності проє-

ктування, конструювання та безпосередній розвиток учнів. Узагальнення наукових напрацювань і практичного досвіду підтвердило недостатню професійно-прикладну спрямованість педагогічної освіти майбутніх учителів фізичного виховання. Зміст навчання педагогів, організаційні форми, методичні та технологічні рішення, якими традиційно послуговувалися у ЗВО фізкультурного профілю, вже не відповідають вимогам стандартів. Новітні ідеї пов'язані, перш за все, із забезпеченням оптимальної збалансованості психологічної, педагогічної, методичної та спортивної підготовки випускників, а також із комплексом заходів щодо поглибленої інтеграції знань, практичних умінь і навичок, що забезпечить майбутнім учителям успішну адаптацію до освітньо-професійній діяльності.

Педагогічна компетентність учителів фізичного виховання є інтегрованим результатом їхньої педагогічної підготовки, ґрунтується на узагальнених психолого-педагогічних знаннях і вміннях випускників ЗВО, а також на їхніх професійно важливих особистісних якостях, відображає здатність їх застосовувати на практиці. Її структура охоплює: інструментальний, загальнопедагогічний (науково-теоретичний), професійно-педагогічний (операційно-діяльнісний), методично-організаційний і професійно-особистісний складники. Здатність учителя фізичної культури успішно виконувати професійно-педагогічну діяльність забезпечують функціональні компоненти педагогічної компетентності: аксіологічний, мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний.

Формування педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки потребує цілісного проектування розвитку особистості здобувача на основі загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти, принципів вищої освіти, принципів педагогічної освіти, принципів фізичного виховання і специфічних принципів вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю, які ми розробили: пріоритетності гуманітарних цінностей; прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів пе-

дагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поетапності педагогічної підготовки.

Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю визначає вихідні положення, мету, завдання, базові принципи, напрями і механізми реалізації, практичні рекомендації та очікувані результати від удосконалення системи педагогічної підготовки здобувачів освіти шляхом ефективного випереджувального формування педагогічної компетентності майбутніх учителів. Концепція ґрунтується на положеннях Конституції України, освітнього законодавства, законодавства галузі фізичного виховання та спорту, а також вимог, передбачених міжнародними документами і нормативно затвердженими стратегіями модернізації вітчизняної педагогічної освіти. Головне призначення концепції полягає в удосконаленні професійної підготовки вчителів у ЗВО фізкультурного профілю, наслідком якої буде суттєве піднесення рівня їхньої педагогічної компетентності, а отже – підвищення ефективності проведення занять із фізичної культури в закладах загальної середньої освіти, планування та реалізації різноманітних позашкільних фізкультурно-оздоровчих, рекреаційно-туристичних і спортивно-масових заходів.

Основні матеріали другого розділу висвітлено в публікаціях автора [225; 280; 281; 283; 455; 460; 604; 627].

Розділ 3

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ

3.1 Інноваційні засади педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю

Відповідно до сучасної парадигми освіти відтворення наступних поколінь та їх підготовка до успішної життєдіяльності спрямована на формування здорової, всебічно розвиненої, активної особистості, зорієнтованої на зміцнення власного здоров'я, турботу про психічну та фізичну досконалість, безпеку та здоровий спосіб життя. Водночас, за даними МОН України у 2018/2019 н. р. 65,1 % учнів ЗЗСО мали недостатній рівень фізичної підготовленості. Протягом 2019/2020 н. р. спостерігалось подальше зниження цього рівня. У 2020 р. ситуація ще більше ускладнилась внаслідок карантинних заходів, спричинених стрімким поширенням коронавірусної хвороби COVID-19 [406]. Безперечно, ця ситуація вимагає кардинальних змін і нових підходів щодо розвитку фізичної культури і популяризації спорту серед школярів. На тлі зниження здоров'я нашої нації особливої ваги набуває підготовка нової генерації педагогів фізичного виховання, що успішно працюватимуть у закладах загальної середньої освіти, які є найважливішою ланкою і відіграють вирішальну роль у соціалізації прийдешнього покоління, виробленні в молоді мотивації щодо неупинного фізичного розвитку та здоров'язбереження.

Окрім цього, роль учителів, значущість їхніх особистісних якостей і рівня педагогічної компетентності актуалізує європейський вектор розвитку українського суспільства [598, с. 74]. Традиційно методика та методологія підготовки педагога, хоч і відносила до пріоритетних завдання цілісного розвитку його особистості, здебільшого орієнтувалася на базові потреби обраної здобувачем галузі освіти, в якій він планував виконувати викладацьку діяльність. Однак сучасний вчитель має не просто стати фахівцем високого рівня, а й відповідати таким вимогам: мати розвинутий комплекс компетентностей у галузі професійно-

педагогічної діяльності; вміти проєктувати індивідуальні освітні траєкторії своїх учнів, забезпечувати варіативність змісту загальної середньої освіти; виконувати роль фасилітатора; бути готовим упроваджувати в навчально-виховну роботу інтерактивні, діяльнісні компоненти, застосовувати тренінгові методи навчання, інформаційно-цифрові технології; прагнути до самовдосконалення та сформуванню вміння і навички, потрібні для неперервного продовження власної освіти [455, с. 272]. Векторами вдосконалення професійної освіти майбутніх учителів фізичного виховання є ключові характеристики вчителя в контексті його здатності та готовності до освітньо-педагогічної діяльності (див. розділ 2.1–2.2).

Нагальним завданням є налагодження підготовки педагогічних кадрів, які володіють ефективними методиками, технологіями і засобами діагностики інтелектуального та психічного, зокрема морально-вольового й емоційного, розвитку учнів. З огляду на це постають запити на врахування індивідуально-типологічних особливостей здобувачів освіти педагогічного профілю, їхньої творчої індивідуальності та проєктування змісту педагогічної підготовки, який забезпечуватиме розвиток кожного майбутнього вчителя. Тому модернізація педагогічної освіти потребує, на наш погляд, гуманістичного, особистісно орієнтованого підходу до здобувачів, реалізації студентоцентризму у відповідних ЗВО [455, с. 273]. На авторитетну думку В. Сухомлинського, у профільному ЗВО педагогіка має бути провідною дисципліною, в центрі уваги якої – дитина і вчитель. Адже в багатьох випадках молоді вчителі, розпочинаючи професійну діяльність, не вміють скерувати свою думку на уроці в потрібне русло, не спроможні розподіляти увагу між змістом навчального матеріалу та психологічним станом школярів [466, с. 116].

Як було визначено в попередньому розділі, в час проголошеного переходу до компетентісно орієнтованого навчання фахівців педагогічна підготовка у ЗВО уможлиблює підвищення якості вищої педагогічної освіти й ефективне формування педагогічної компетентності як вагової складової професійної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Актуальність педагогічної підготовки в широкому сенсі нині зумовлена значним потенціалом психолого-педагогічних знань, умінь і навичок для вирішення соціально-професійних за-

вдань із різноманітних напрямів діяльності, а не лише професії вчителя. Стосовно ж педагогічної освіти, здатність випускників ЗВО застосовувати сформовані під час навчання педагогічні знання, вміння, навички, набутий досвід і розвинені якості особистості для вирішення професійних завдань, затребуваних сферою їхньої праці – освітньою галуззю та всіма зацікавленими в її результатах, є одним із основних показників підготовленості вчителя. Особливої актуальності в аспекті вдосконалення професійної освіти майбутніх учителів фізичного виховання набуває необхідність її орієнтації на перспективу.

Крім цього, у процесі підготовки необхідно цілеспрямовано заохочувати здобувачів до педагогічної творчості у виховній і навчальній діяльності. Зорієнтованість на роботу з майбутніми викликами під час професійної підготовки вчителів фізичного виховання уможлиблює розвиток у них продуктивного педагогічного мислення, проєктної культури, здатності прогнозувати та управляти соціокультурними змінами у суспільстві. Педагогічне мислення майбутніх учителів фізичного виховання – складний когнітивний процес проєктування, оцінювання та розв’язання педагогічних завдань, внаслідок якого у них формується суб’єктивно новий тип мисленнєвої діяльності [92]. Водночас, як свідчить вивчення освітньої практики, майбутні вчителі фізичного виховання переважно недостатньо вмотивовані до педагогічної освіти і самоосвіти, неперервного самовдосконалення, які стимулюють розвиток педагогічного мислення [151, с. 72].

На основі сучасних наукових досліджень (О. Антонова, [13], С. Вітвицька [56], В. Гриньова [85], О. Дубасенюк [395; 400], І. Зязюн [160; 357], О. Мороз [302; 305], Н. Лазаренко [239], В. Луговий [402], Л. Лук’янова [317], Н. Ничкало [316; 317], О. Огієнко [371], С. Сисоєва [440], Л. Хомич [230; 317; 527], В. Шахов [550] та ін.) виділено низку теоретичних положень, які потрібно враховувати задля підвищення ефективності процесу педагогічної підготовки здобувачів:

1. Педагогічні компетентності є важливою частиною професійної підготовки вчителів у педагогічних ЗВО, оскільки уможлиблюють формування здатності розв’язувати низку професійних завдань, що стосуються організації освітнього процесу, самостійної діяльності у ЗЗСО, самоосвіти в подальшій професійно-

педагогічній діяльності. Педагогічна діяльність випускників потребує їхньої здатності вирішувати численні професійно орієнтовані ситуації та професійні завдання щодо забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів освіти.

2. Зміст педагогічних компетентностей охоплює інваріантний (стосується людини, особистості здобувача освіти, способів і засобів педагогічного впливу та педагогічної взаємодії) та варіативний (пов'язаний з особливостями спеціалізації та професійної діяльності випускників ЗВО) компоненти.

3. Ефективне формування і розвиток педагогічних компетентностей під час підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО потребує: опори на ключові положення наукових підходів, використання в освітньому процесі професійно орієнтованих завдань, що дають змогу органічно поєднати теорію з практикою ЗЗСО, педагогічні та спеціалізовані знання; врахування спеціалізації здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти; здійснення вибору способів педагогічного впливу; розроблення технології формування системних психолого-педагогічних знань на основі освітніх потреб майбутніх учителів, рівня їхньої самостійності, набутого досвіду й індивідуальних особливостей [396, с. 21-22].

Як важлива складова забезпечення якості вищої освіти, засіб проектування узагальнених результатів освіти (інтегрованих компетентностей) нині розглядається компетентнісний підхід. З огляду на це педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО будується на компетентнісній основі, що дає підстави очікувати: системної організації освітнього процесу, яка забезпечує необхідний обсяг знань, умінь і навичок; ефективного засвоєння професійних обов'язків, нормативів праці та поведінки; динамічного особистісно-професійного вдосконалення здобувачів; неперервного розвитку самосвідомості, становлення світогляду та зростання педагогічного потенціалу; свідомого самостійного вибору здобувачами бажаного рівня опанування професії вчителя, продуктивного розвитку творчої індивідуальності кожного учасника освітнього процесу [211, с. 91-92].

Провідними *тенденціями* педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання є:

- чітке формулювання цілей і завдань фізкультурно-педагогічної освіти (усвідомлення здобувачами місії та обов'язків професії вчителя);
- посилення мотивації навчально-пізнавальної та професійно-педагогічної діяльності, особисте усвідомлення і прийняття педагогічних цінностей;
- гуманізація педагогічної освіти, поглиблення її взаємозв'язку із загальнокультурною та предметною підготовкою;
- залежність формування компетентності від творчої самореалізації здобувачів, адекватність суспільним запитам і потребам молоді;
- міждисциплінарна та внутрішньодисциплінарна інтеграція психологічної та педагогічної підготовки здобувачів;
- розвиток професійного самопізнання, самооцінювання, що сприяють рефлексії та стимулюють розвиток у педагогічній діяльності, відображають професійно-педагогічне становлення молодого вчителя [460, с. 156].

Педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання відбувається за об'єктивними законами, які потребують дослідження задля прогнозування та виявлення загальних тенденцій розвитку професійної освіти в майбутньому. Педагогічна праця постійно інтелектуально ускладнюється та потребує виконання її суб'єктом різноманітних розумових операцій (аналіз, синтез, комбінування, систематизація, прогнозування, моделювання тощо). Як свідчать спостереження, ця тенденція недостатньо враховується під час проєктування підготовки учителів фізичного виховання, розроблення та вдосконалення освітньо-професійних програм. Зазвичай, майбутні вчителі все ще переважно орієнтуються на вивчення спеціалізованих дисциплін і методики їх викладання. Вони навчаються оперувати науковими поняттями і діяти в межах нечисленної кількості традиційних методик і технологій, вийти за межі яких часто неспроможні через недостатній обсяг психолого-педагогічної підготовки. Разом із тим, глибоке осмислення сутності професійно-педагогічної діяльності дає можливість учителю досягти значно вищого рівня, перейти від суто виконавських завдань до творчої взаємодії з учнями.

Для формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, передусім, як відзначають науковці, доцільно вдосконалити викладан-

ня в закладі вищої освіти педагогіки як базової профільної дисципліни їхньої підготовки. Пропонуються такі заходи [396]:

- суттєве розширення змісту навчального курсу, при цьому генералізація педагогічного знання, фокусування уваги здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти на досягненні провідних ідей дисципліни, ґрунтовне вивчення всіх фундаментальних категорій педагогіки, поглиблення їх сенсу, опанування методологічних засад педагогіки; уточнення структури й основних розділів у контексті вимог суспільства, що постійно змінюється;

- переконування здобувачів у значущості педагогіки як наукової основи щодо вдосконалення процесів навчання, виховання та всебічного розвитку молоді, підвищення ефективності управління ними для досягнення високих результатів у формуванні та розвитку особистості;

- опанування майбутніми вчителями фізичного виховання у процесі вивчення дисципліни не лише ґрунтовних знань, а й практичних умінь і навичок;

- чітке профілювання курсу педагогіки, його спрямування на підготовку майбутнього вчителя певного освітнього рівня (бакалавр, магістр) з урахуванням спеціалізації педагогічної освіти (зокрема, фізкультурно-педагогічної).

- увиразнення окремих аспектів навчання та виховання, окреслених в основному курсі педагогіки, через систему спецкурсів, семінарів, практикумів;

- розвиток у здобувачів педагогічної спрямованості, схильності та особистісного інтересу до педагогічної діяльності, формування системи педагогічних переконань і цінностей, а також виховання почуття обов'язку та відповідальності за підготовленість до роботи і результати своєї праці [396, с. 318-319].

Вагомим напрямом оптимізації освітнього процесу в закладах як педагогічного, так і фізкультурно-педагогічного профілю є впровадження педагогічних інновацій, позаяк закономірності професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання позначаються на вимогах до змісту навчальних дисциплін, педагогічної технології й організації творчої навчально-пізнавальної діяльності здобувачів [488]. Потребує уваги орієнтація майбутнього вчителя на розроблення та реалізацію інноваційних навчальних програм, інформаційно-комунікаційних

технологій як важливих чинників досягнення очікуваних результатів освітнього процесу. Застосування педагогічних інновацій значною мірою збільшує діапазон дидактичних методів, засобів і прийомів, що використовуються вчителями, дає змогу реалізовувати сукупність дидактичних принципів, урахувати індивідуальні та вікові особливості учнів, специфіку та завдання конкретної педагогічної ситуації. З огляду на це, вважаємо, що тривала, успішна робота вчителів фізичного виховання у ЗЗСО можлива лише в разі їхнього неперервного професійного саморозвитку, неодмінною складовою якого є інноваційна фізкультурно-педагогічна діяльність [613, с. 126].

Суголосно з іншими науковцями, виняткового значення надаємо методичній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання, яка має забезпечувати впровадження науково обґрунтованих інноваційних положень, прийомів і засобів у процес їхнього навчання у ЗВО. Отже, формування педагогічної компетентності учителів фізичного виховання покращується завдяки застосуванню в їхній професійній підготовці інноваційних освітніх технологій [480, с. 109]. Зокрема, вирішення нових педагогічних завдань потребує оновлення технологій підготовки, що ґрунтуються на динамічному засвоєнні та постійному поглибленні знань, розвитку умінь і навичок, моделей поведінки, актуалізації творчого потенціалу здобувачів освіти [319, с. 130], що буде запропоновано в розділі 4.3.

Інновації (англ. *innovation* – нововведення) – оригінальні авторські ідеї, підходи, ініціативи, гіпотези, продукти, засновані на використанні наукових досягнень і кращого досвіду. Системну інноваційну діяльність нині розглядають як визначальний елемент модернізації освіти. Метою інноваційної педагогічної діяльності є підвищення ефективності (оптимальності, продуктивності, результативності, інтенсивності та ін.) освітнього процесу задля досягнення найвищих результатів навчання, виховання та професійного розвитку здобувачів. Це «специфічна, структурно-організаційна, процесуально-функціональна, синтетично зінтегрована сукупність способів, прийомів, впливів, ставлень, що відображають динамізм і мінливість сучасного суспільства та забезпечують адекватні цим змінам стимулювання новаторських ідей» [452, с. 75]. Інноваційна діяльність сприяє

розвиткові творчої ініціативи, креативності учителів, створенню та поширенню нових засобів і прийомів, оновленню способів діяльності, оригінальності педагогічного мислення тощо. У ній проявляється творчість педагогів. Такий вид діяльності зазвичай передбачає відмову від застарілих стереотипів і спрямований на привабливий для здобувачів, «яскраво» організований освітній процес, що зумовлює його ефективність і, як наслідок, – забезпечує якісний результат [320].

Питанням пошуку, продукування та застосування інновацій в освіті присвячено праці: Л. Ващенко [50], І. Дичківської [112], О. Дубасенюк [125], В. Кременя [216], І. Підласого [372], О. Попова [379] та багатьох інших. На їхню думку, інновації сприяють вирішенню суперечності між традиційною освітньою системою та потребами в якісно новій моделі її організації [125, с. 12]. Вони пов'язані з цілеспрямованими змінами, які спонукають упроваджувати в освітню систему нові компоненти і забезпечують її перехід з одного стану в інший [112, с. 22-23], що призводить до якісних перемін, забезпечує зростання ефективності, стабільності та привабливості освітнього процесу та його результатів. «Сутнісною ознакою інновації є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища» [131, с. 338]. Розвиток інновації залежить від осікування системних змін з боку науково-педагогічних працівників, їхньої готовності експериментувати, здатності сприймати нові психолого-педагогічні ідеї та реалізувати їх на практиці [125, с. 13].

В інноваційному процесі виокремлюють три основні етапи: генерування ідеї, розроблення її прикладних аспектів, апробація та реалізація у практичній діяльності [372]. На думку науковців, інноваційну діяльність доцільно розглядати як процес доведення наукової ідеї від гіпотези до практичного застосування та розв'язання пов'язаних із цим освітніх завдань. Очевидно, що будь-яка інноваційна діяльність передбачає підготовку проєкту та плану використання інновації в конкретних умовах (прогнозування складових, необхідних дій, організаційних заходів і супутніх завдань), оцінювання наслідків виконання цієї діяльності та рівня досягнення бажаних, проєктованих результатів [42, с. 44]. З огляду на це, впровадження інновацій розглядаємо як провідну форму розвитку закладу освіти, важ-

ливим механізмом, що визначає дієвість досліджуваної освітньої системи та якість результатів її діяльності. Урахування інноваційних засад у педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання потребує побудови оновлення моделі організації освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю, передбачає обґрунтування умов її ефективного проєктування та реалізації [186, с. 111].

В останні десятиліття у педагогічній освіті України відбуваються значні змістово-технологічні й організаційні зміни, пов'язані з:

- розвитком нових галузей педагогічного знання (андрагогіка, менеджмент в освіті, цифрова дидактика, педагогічна кваліметрія та ін.), упровадженням підготовки за новими, а також подвійними чи суміжними спеціальностями;
- розробленням і застосуванням стандартів вищої освіти на компетентнісній основі;
- удосконаленням критеріїв якості освіти, що відображають інтегровані результати професійної підготовки у ЗВО, визначені з урахуванням вимог стейкхолдерів, замовників і споживачів освітніх послуг;
- створенням комплексного навчально-методичного й інформаційного забезпечення освітнього процесу у ЗВО;
- тенденцією до збільшення обсягу самостійної роботи здобувачів;
- розширенням використання інтерактивних технологій, модульної організації змісту підготовки, рейтингових систем оцінювання, освітніх інформаційно-комунікаційних технологій, електронних освітніх ресурсів тощо [140, с. 40-41].

Відзначені тенденції, безперечно, мають інноваційну природу та характер глобальних змін. У свою чергу, вони призводять до різноманітних нововведень, які інтенсифікують діяльність суб'єктів педагогічної освіти, спонукаючи їх до активних перетворень в освітньому процесі. Ключовий інноваційний елемент у нашому дослідженні – ***випереджувальна педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання***, що будується на компетентнісній основі та є чинником зростання якості професійної освіти у ЗВО фізкультурного профілю.

Зміст освітньої діяльності здобувачів має забезпечувати її ***випереджальний характер***. Це істотна особливість сучасної професійної освіти. На переконання

учених, випереджувальна освіта ґрунтується на явищах випереджувального відображення дійсності та, відповідно, випереджувального мислення. П. Анохін наголошував, що людина схильна до передбачення і прогнозування власного розвитку та використовує це і в повсякденному житті, й у професійній діяльності. Зважаючи на це, закономірними є спроби перенести цю властивість на освіту, навчитися передбачати зміни у цій галузі та «заздалегідь» готувати до них майбутніх фахівців під час професійної підготовки [260, с. 119].

Безперечно, коли педагогічні працівники намагаються спроектувати зміст навчання, що буде затребуваним через декілька років, виникає низка непередбачених труднощів. Адже навіть ґрунтовний науковий аналіз явищ, тенденцій і напрямів розвитку подій і процесів, на жаль, не завжди справджується на практиці. Слід погодитись із тим, що випереджувальна освіта, яка цілеспрямовано готує індивіда до діяльності в новітньому, інформаційно-освітньому середовищі, вимагає «підвищеної відповідальності, більш широкої та водночас більш гнучкої освітньої бази, яка потребує безперервного збагачення та розвитку» [260, с. 121].

Для ефективної модернізації системи освіти педагогічний колектив має вирішити завдання щодо формування суб'єкта педагогічної діяльності, ініціативного та здатного нести відповідальність за здійснювані перетворення, а системі педагогічної освіти потрібно створювати середовище, що дає змогу педагогам спільно трансформувати наявні ресурси ЗВО в реальні рушійні сили модернізації освітньої системи. Особлива роль при цьому належить педагогічній підготовці вчителя «на випередження», яка полягає в забезпеченні здатності здобувачів педагогічної освіти вирішувати завдання, які постануть перед ними в майбутньому, розвитку їхніх прогностичних, проєктивних, пошуково-дослідницьких здібностей.

Мова йде про підготовку майбутніх учителів, яка орієнтується на перспективи їхньої педагогічної діяльності. Найближчі перспективи відображають потреби підготовки вчителя фізичного виховання щодо вирішення нагальних завдань модернізації української освіти, переходу на нові стандарти освіти, і уможливорює виділення прогностичних орієнтирів: спроможність активно виконувати професійно-педагогічну діяльність, виявляючи при цьому компетентність і готовність

вирішувати складні педагогічні ситуації. Віддалена перспектива розглядається в контексті прогнозованих напрямів розвитку галузі ФКіС і закладів ЗЗСО, в межах яких проєктується роль учителя як носія досвіду творчої самореалізації, здатного брати відповідальність за ухвалені рішення та конкретні дії з виховання фізичної культури та здоров'язбереження школярів.

У вищій педагогічній освіті можливості випереджувальної професійної підготовки вчителя до реалізації особистісно розвивальної освіти закладено державними стандартами освіти, які надають значну свободу закладам при розробленні ОПП зі спеціальності 014 «Середня освіта» на рівні бакалаврату та на рівні магістратури. Вимоги стандартів вищої освіти, викладені у вигляді переліку загальнонаукових, загальнопрофесійних, професійних, педагогічних компетентностей, загалом визначають рівень підготовки учителів, який уточнюється та конкретизується в освітній програмі. Відповідальність за ефективність процесу та якість підготовки покладається на педагогічні колективи ЗВО. Вони вирішують, як забезпечити професійно-особистісний розвиток здобувачів освіти у процесі їхньої підготовки, спрямовуючи їх на розв'язання завдань найближчого та більш далекого майбутнього. Отже, під час навчання у ЗВО фізкультурного профілю необхідно забезпечити спрямованість педагогічної освіти вчителя фізичного виховання на випередження, підготовку до активної перетворювальної професійно-педагогічної діяльності в найближчій перспективі, а також на формування професійно важливих якостей, які зумовлюють незворотність, багатовимірність, спрямованість його особистісного розвитку та професійної самореалізації в подальшій перспективі.

Побудова випереджувальної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО опирається на єдність наукового, суб'єктно-творчого, ціннісно-смыслового, проєктно-діяльнісного засвоєння сутності педагогічної реальності. Випереджувальна педагогічна підготовка вчителів передбачає прогностичне відображення освітньо-педагогічної реальності з урахуванням наукових досліджень для прогнозування змін в освітній галузі, виявлення вимог до результатів освіти, пошуку оптимальних шляхів їх досягнення; інтеграції різноманітних компонентів змісту професійної підготовки для формування у здобувачів цілісних уявлень що-

до педагогічних функцій; методологізації професійної підготовки та ініціювання особистісної рефлексії для опанування індивідуальних стратегій моделювання професійно-педагогічної діяльності [53, с. 181]. Ознаками випереджувальної педагогічної підготовки вчителя фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю є її зорієнтованість на: професійний та особистісний розвиток здобувачів; активну самоосвіту; усвідомлення себе суб'єктом педагогічної діяльності, здатним сприймати освітньо-професійну реальність, власне місце в ній, основні завдання. Для цього вважаємо доцільним таке проєктування освітнього процесу професійної підготовки майбутніх учителів у ЗВО, коли здобуття педагогічних знань і вмінь випереджує вивчення дисциплін спеціалізації (фізкультурно-педагогічних). У такому разі загальнопедагогічні та психолого-педагогічні компоненти змісту освіти стають надійною основою для предметно-професійного розвитку здобувачів, опанування та інтегрування методичних, дослідницько-пошукових та інших професійних функцій учителя. Це допомагає найбільш ефективно озброїти випускників компетентностями для подальшої успішної професійно-педагогічної діяльності у ЗЗСО.

З урахуванням викладеного, випереджувальна педагогічна підготовка вчителів фізичного виховання у ЗВО забезпечує цілеспрямоване формування вираженої професійної позиції особистості вчителя, як центральної смислової парадигми (системи понять і уявлень), «що забезпечує її здатність до професійного самовизначення, професійної самоактуалізації та професійної самореалізації упродовж життя, здатність до неперервної фізкультурної освіти» [487, с. 253].

Формування педагогічної компетентності здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю потребує врахування зовнішніх **чинників**, які впливають на здобувача під час навчання (передусім, це оточення – родина, друзі, студентський колектив тощо). Для того, щоб інноваційне освітнє середовище ЗВО забезпечувало якісну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання, на наш погляд, йому мають бути властиві: *безперервність* (виявляється через взаємодію та наступність усіх складових освітнього процесу на різних етапах професійного становлення); *гнучкість* (здатність освітніх структур швидко перебудовуватися відповідно до потреб

індивіда, досвіду, рівня підготовки, сформованості індивідуального стилю діяльності, довкілля, суспільного розвитку); *варіативність* (можливість змінювати середовище відповідно до індивідуально-типологічних особливостей здобувачів освіти і потреби в освітніх послугах); *інтегрованість* (вирішення освітніх завдань через налагодження взаємодії та зв'язків різних складових); *інтерактивний* характер навчання (передбачає залучення здобувачів до управління власною освітньою діяльністю та конструювання індивідуальної освітньої траєкторії за допомогою самодіагностики актуального рівня професійної підготовленості); *відкритість* (забезпечення широкої участі всіх суб'єктів освіти в управлінні ЗВО, демократизації форм навчання та виховання); *саморозвиток і саморегуляція* освітньо-професійної діяльності (спрямовані на розвиток і саморозвиток особистості, власного стилю її навчальної діяльності) тощо [460, с. 156-157]. При цьому створення належного середовища у ЗВО не лише впливає на формування компетентності здобувачів, а й дає змогу реалізувати якісно нові способи педагогічної підготовки, підвищити мотивацію до саморозвитку та самореалізації [612, с. 15].

Щоб забезпечити вчителям фізичного виховання конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, їхня педагогічна підготовка має орієнтуватися не лише на озброєння сукупністю знань, умінь і навичок, а й на визначення конкретних шляхів формування сукупності компетентностей, розвитку власного потенціалу та досягнення вершин професіоналізму [116, с. 45]. Для цього необхідно запропонувати індивідуальний вектор розвитку майбутнього вчителя фізичного виховання в його педагогічній підготовці та подальшій професійно-педагогічній діяльності, а отже, визначити закономірності та механізми досягнення досконалості у власній діяльності; усвідомити й оптимізувати процес поетапного становлення професійної майстерності вчителя; з'ясувати і розробити дієві шляхи становлення майбутнього вчителя-професіонала під час навчання.

Зупинимось на сутності та напрямках застосування інновацій у педагогічній підготовці здобувачів освіти у ЗВО фізкультурного профілю. Враховуючи сучасні зміни у вимогах до учителів фізичної культури, вважаємо доцільним обґрунтувати такі шляхи і способи розвитку їхньої педагогічної компетентності:

- підсилення мотивації здобувачів до всіх видів освітньої діяльності, спрямованих на їхню загальну та спеціалізовану педагогічну підготовку з розвитку фізичної культури і здоров'язбереження учнів;
- постійне оновлення й осучаснення змісту психолого-педагогічних дисциплін з урахуванням завдань реалізації концепції «Нова українська школа», програми «Фізичне виховання – здоров'я нації» та інших реформ;
- посилення інтеграції теоретичного та практичного навчання, самостійної та науково-дослідної діяльності; їх спрямування на формування, послідовний розвиток та застосування педагогічної компетентності майбутнього вчителя;
- обґрунтоване використання новітніх методів і технологій, що підвищують продуктивність праці викладачів, ефективність навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, активізують їхню самостійну роботу, сприяють налагодженню проблемно-дослідницької, прикладної спрямованості педагогічної підготовки;
- розроблення та впровадження навчально-методичних комплексів електронних освітніх ресурсів нового покоління з психологічних і педагогічних дисциплін на основі модульної технології та засобів ІКТ;
- оптимізація різних видів практики здобувачів у контексті майбутньої діяльності з фізичного виховання; систематичного вирішення педагогічних ситуацій і різноманітних навчально-професійних завдань; відповідність змісту та способів вирішення цих завдань до сутності та структури проєктованої педагогічної компетентності на основі аналізу тенденцій професійно-педагогічної діяльності;
- посилення та врахування результатів самостійної неформальної, інформаційної роботи й організація цілеспрямованої науково-дослідної діяльності, спрямованої на вирішення здобувачами вагомих соціально-педагогічних справ і перспективних завдань фізкультурно-педагогічної практики;
- налагодження змістового та методичного взаємозв'язку педагогічної підготовки і виховного процесу ЗВО з прогностичною орієнтацією на виховні завдання в загальноосвітній школі;
- допомога в проєктуванні та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, психологічний супровід навчання, вивчення й урахування інтересів, побажань

здобувачів і науково-методична підтримка з боку гаранта освітньої програми, завідувачів кафедр, професорсько-викладацького складу ЗВО;

– організація моніторингу ефективності освітнього процесу, успішності навчання, виховання та розвитку здобувачів, затребуваності компонентів здобутих педагогічних компетентностей.

Таким чином, реалізація інноваційної педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю, спрямованої на формування в майбутніх учителів фізичного виховання соціального мислення та педагогічної культури, їхню підготовку до педагогічної діяльності, має визначатися як найважливіша та системотвірна функція фізкультурно-педагогічної освіти, що забезпечує подальший розвиток та інтеграцію наукових і практичних здобутків галузі ФКіС в освітню діяльність. При цьому педагогічна підготовка в реаліях сьогодення має відрізнятися багатоаспектним, комплексним характером і формувати міцний психолого-педагогічний фундамент знань і вмінь випускників для подальшого успішного розвитку інтегрованих компетентностей, що дають змогу розв'язувати освітньо-професійні, соціальні й особистісні завдання з різних галузей і напрямів професійної діяльності.

До інноваційних засад педагогічної освіти у ЗВО фізкультурного профілю відносимо психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні нововведення, які інтенсифікують діяльність суб'єктів педагогічної підготовки, ведуть до підвищення якості їхньої професійно-педагогічної діяльності з розвитку фізичної культури, виховання здорового способу життя та здоров'язбереження учнів ЗЗСО. Провідним інноваційним елементом нині є феномен випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, у руслі якого вирішуються завдання формування висококомпетентного суб'єкта педагогічної діяльності, спроможного брати ініціативу та відповідальність за розвиток фізичної культури і здоров'я нації.

Виконання завдань модернізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в руслі інноваційної педагогічної підготовки потребує навчання та виховання здобувачів з орієнтацією на близькі та віддалені перспективи їхньої діяльності та передбачає такі шляхи і способи розвитку педагогічної ком-

петентності: посилення мотивації здобувачів; оновлення й осучаснення змісту психолого-педагогічних дисциплін; інтеграції теоретичного та практичного навчання, самостійної та науково-дослідної діяльності; використання новітніх методів і технологій, що підвищують ефективність освітньої діяльності; впровадження навчально-методичних комплексів, електронних освітніх ресурсів; оптимізація різних видів практики здобувачів у контексті майбутньої діяльності; врахування результатів самостійної неформальної, інформальної роботи й організація цілеспрямованої науково-дослідної діяльності; налагодження взаємозв'язку педагогічної підготовки і виховного процесу; допомога в проектуванні та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, психологічний супровід здобувачів; моніторингу ефективності освітнього процесу, затребуваності здобутих компетентностей.

Наголошуємо, що інновації в педагогічній освіті мають впроваджуватися відповідно до конкретних можливостей і типу кожного закладу і спрямовуватися на розв'язання чітко окреслених освітніх завдань. Для успішного застосування визначених інноваційних засад у ЗВО фізкультурного профілю доцільно обґрунтувати організаційно-педагогічні умови, розробити і реалізувати заходи з підвищення якості системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання.

3.2 Організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання

Упровадження інноваційних підходів у ЗВО передбачає зміну освітньої системи і відповідні зміни поведінки та діяльності викладачів, оскільки вони безпосередньо організовують педагогічну взаємодію та є «реалізаторами» запропонованих трансформацій. Однак, зазвичай для реалізації багатьох змін необхідно забезпечити (створити) певні умови – зовнішні (соціально-культурні, нормативно-правові, навчально-виробничі) та внутрішні (фінансово-матеріальні, санітарно-гігієнічні, навчально-методичні, процесуально-змістові, науково-методичні, організаційно-технологічні) [241, с. 40].

Загальновідомо, що на ефективність підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у процесі педагогічної освіти впливають різноманітні обставини

соціального, економічного, культурологічного та психологічного характеру. Провідну роль у цьому відіграють обставини, що безпосередньо стосуються навчально-виховної, дослідницької взаємодії викладачів і здобувачів у ЗВО. Зокрема, на професійну компетентність вчителів фізичного виховання суттєво впливають чинники й обставини, які забезпечують розвиток у здобувачів необхідних професійно важливих якостей, формування комплексу інтегрованих знань, вироблення необхідних умінь і навичок професійно-педагогічної діяльності [460, с. 156-157].

Етимологія поняття «умова» свідчить про достатньо широке смислове значення та спонукає тлумачити його як обставини, від яких щось залежить; становище, в якому що-небудь здійснюється; вимоги, виконання яких щось забезпечує; положення, що покладаються в основу чогось [322, с. 632-633]. У філософії термін «умова» відображає відношення предмета до навколишніх явищ, процесів, без яких його існування неможливе. Предмет постає як щось зумовлене, а умови – як зовнішнє щодо цього предмета різноманіття об'єктивного світу. Умови визначають як те, що робить можливим наявність предмета, явища, процесу; так і те, від чого залежить дещо інше. Отже, як філософська категорія *умова* слугує «для позначення чинників, необхідних для виникнення, існування та зміни певних предметів та явищ» [518, с. 230].

Проблематику педагогічних умов ретельно розглянули українські дослідники І. Зязюн [370], А. Литвин [241], О. Пехота [370], Є. Хриков [529] та багато ін.

Для нашого дослідження становлять науковий інтерес такі визначення педагогічних умов: якісна характеристика основних чинників, процесів і явищ освітнього середовища, яка визначає вимоги до способів організації діяльності суб'єктів навчання та виховання; система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, об'єктивно складених чи створених навмисно, необхідних для досягнення педагогічної мети, виконання освітніх завдань [370]; сукупність об'єктивних можливостей, обставин освітнього процесу, які визначають функціонування освітніх систем, зумовлюють певний напрям розвитку педагогічного процесу [529, с. 12]; сукупність спроектованих чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини освітнього процесу [241]; комплекс цілеспрямовано створе-

них заходів, які реалізуються в освітньому середовищі для підвищення ефективності освітнього процесу. Нині в науково-педагогічних дослідженнях прослідковується зв'язок між поняттями «педагогічні умови» й «освітнє середовище».

Сукупність педагогічних умов, вочевидь, визначається: потребою досягнути запланованої якості особистості випускника як мети діяльності освітньої системи; специфікою організації інформаційно-освітнього середовища, наповнення його всіма потрібними засобами й обладнанням; особливостями суб'єктів навчання та виховання; закономірностями перебігу освітнього процесу та інших процесів, притаманних для діяльності закладів освіти, в яких відбувається підготовка здобувачів. У контексті нашого дослідження важливими є умови, які визначають можливість урахування положень сучасної парадигми освіти з обов'язковою опорою на визначені нами принципи, що дасть змогу майбутнім учителям фізичного виховання бути творцями власного педагогічного мислення та, водночас, використовувати ці ж положення, закономірності, принципи й умови у власній подальшій професійно-педагогічній діяльності у ЗЗСО. Реалізація базових закономірностей, визначених принципів і концептуальних ідей, вирішення сформульованих завдань потребує використання конкретних організаційних форм, методів, прийомів і засобів навчально-виховної роботи, створення сприятливої психологічної атмосфери, конструктивних педагогічних взаємовідносин. Все це мають відображати обґрунтовані дослідниками педагогічні умови.

Обґрунтовуючи організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, передусім, звернемо увагу на особливості фізкультурно-педагогічної освіти (розділ 2.1), а також на вимоги вже розроблених науковцями й апробованих педагогічних умов, які стосуються різних аспектів фізкультурно-педагогічної освіти. Зокрема, успішний розвиток здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів потребує створення таких педагогічних умов: підвищення мотивації здобувачів; створення освітнього середовища; проєктування змісту навчання на основі міждисциплінарності; виконання педагогічних завдань здоров'язбережувального змісту; організації диверсифікованої позаурочної роботи здобувачів; здійснення здоров'язбережувального

саморозвитку під час професійної підготовки [601, с. 27-32]; підготовка майбутніх учителів до організації шкільного спорту буде ефективною за умов: активного застосування фізичного виховання та спорту під час навчання; проведення практикумів (практико орієнтованого навчання); посилення та координації спільних зусиль викладачів різних кафедр; організації продуктивних форм науково-дослідницької діяльності; систематичного моніторингу та оцінювання академічних досягнень; оновлення навчально-методичної літератури [600, с. 315-318] тощо.

Виконавши семантичний аналіз та узагальнивши міркування низки науковців (С. Карасевич, А. Литвин, Р. Маслюк, Т. Матвійчук, Т. Осадча, О. Стасенко, Н. Степанченко, О. Тимошенко та ін. [177; 241; 275; 277; 339; 470; 471; 500]), під **організаційно-педагогічними умовами** ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання розуміємо *сукупність обставин, взаємозалежних і взаємозумовлених заходів, які стосуються змісту, форм, методів і технологій процесу підготовки, забезпечують оптимальне регулювання, мотивацію та інтенсифікацію взаємодії суб'єктів освіти, сприяють їхній активності, ініціативності, самостійності та мобільності*. Ці умови мають впливати на продуктивність і результативність фізкультурно-педагогічної освіти.

Для конкретизації педагогічних умов доцільною є дослідницька методика, яка передбачає використання методів морфологічного аналізу та подальшого експертного оцінювання. Морфологічний аналіз полягає у складанні якомога більш повного переліку сприятливих педагогічних умов, придатних для розв'язання завдань дослідження. Для цього використаємо аналіз наукової літератури за нашою проблемою, власного багаторічного досвіду освітньої діяльності, а також виконаємо опитування кваліфікованих науково-педагогічних працівників [529, с. 13].

Передусім викладемо окремі варіанти педагогічних умов, які запропонували вітчизняні дослідники педагогічної та фізкультурної вищої освіти. Зокрема, на погляд О. Дубасенюк, умовами ефективного формування педагогічних знань у майбутніх учителів є: опора на наукові підходи, використання в освітньому процесі типових професійно орієнтованих завдань, що уможливають поєднання теорії з практикою, педагогічних знань зі спеціалізованими; урахування спеціалізації ви-

пускників педагогічних ЗВО; вибір способів педагогічного впливу залежно від особливостей об'єкта та суб'єкта; розроблення технології формування системних педагогічних знань, спираючись на освітні потреби здобувачів, рівень їхньої самостійності, попереднього досвіду й індивідуальних стилів навчання [128, с. 38].

До психолого-педагогічних умов, необхідних для ефективної роботи з активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вчителів у ЗВО відносять: забезпечення єдності освітнього, розвивального й виховного завдань навчально-виховного процесу; педагогічно правильне використання дидактичних принципів: науковості, зв'язку теорії з практикою, активності й свідомості, індивідуального підходу, проблемності, професійної спрямованості навчання, зв'язку навчальної роботи з науковою діяльністю здобувачів; забезпечення емоційності навчання та створення сприятливої психологічної атмосфери; динамічність, розмаїття методів, прийомів, засобів навчання, їх зорієнтованість на активізацію дослідницької діяльності здобувачів; спрямування здобувачів на систематичну самостійну роботу з навчальним матеріалом у позааудиторний час і належна організація їхньої самостійної діяльності, забезпечення регулярності контролю й оцінювання знань, умінь і навичок майбутніх учителів, підвищення його ефективності; комплексне, педагогічно спрямоване використання сучасних технічних засобів; використання системи психологічних і педагогічних стимуляторів активної навчально-пізнавальної, науково-дослідної діяльності здобувачів [247, с. 145].

Досліджуючи цілеспрямоване формування творчого мислення майбутніх учителів як їхньої ключової компетентності, що забезпечує підготовку до творчого саморозвитку та високого стандарту професійної діяльності, О. Акімова обґрунтувала такі педагогічні умови: забезпечення практико-професійної спрямованості процесу формування творчого мислення майбутніх вчителів на засадах компетентнісного підходу; організація педагогічної рефлексії та мотиваційної спрямованості здобувачів на творчу самореалізацію на основі особистісно орієнтованого та суб'єктного підходів; забезпечення активно-творчого типу засвоєння знань засобами проблемного, евристичного та контекстного навчання [2, с. 26-28].

Високу результативність освітнього процесу забезпечить впровадження організаційно-педагогічних умов підготовки здобувачів педагогічної освіти до інноваційної діяльності. Серед них привертають увагу: персоналізація інноваційно-освітніх маршрутів здобувачів; моделювання інноваційного контексту професійної діяльності майбутніх фахівців у розвивальному середовищі закладу вищої освіти; стимулювання самоуправління інноваційною діяльністю здобувачів [189].

До чинників, що впливають на ефективність підготовки здобувачів педагогічної освіти, І. Дарманська та О. Суховірський відносять такі: загальну політику ЗВО; взаємодію структурних підрозділів і науково-педагогічних працівників; матеріально-технічне забезпечення освітніх послуг; організацію продуктивної співпраці викладачів і здобувачів; покращення якості викладання освітніх компонентів навчального плану [98, с. 56]. Відповідно, запропоновані педагогічні умови: створення програмного забезпечення спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки; оптимізація практичної підготовки до професійної діяльності, формування соціальних навичок майбутніх учителів; залучення до освітнього процесу стейкхолдерів, науковців, випускників тощо; реалізація студентоцентризму [98, с. 56-57].

Б. Андрієвський стверджує, що обов'язковою умовою реалізації професійних якостей педагогічного працівника є запровадження низки таких чинників: створення у ЗВО відповідного інформаційно-освітнього середовища; врахування його чинників; оптимізація можливостей навчальних дисциплін і психологізації освітнього процесу; урахування сучасних вимог до організації освітнього процесу в закладах вищої освіти; раціональне, обґрунтоване поєднання інноваційних і традиційних методів навчання й виховання; наукове, методичне та психологічне забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів у освітньому процесі ЗВО; мотивування здобувачів до професійного саморозвитку; здійснення неперервного моніторингу якості професійної діяльності викладачів [9, с. 49].

Необхідними умовами формування в майбутніх фахівців педагогічних компетентностей є: змістово-технологічна інтеграція соціально-гуманітарних, природничо-наукових, загальнопрофесійних і профільних дисциплін освітньо-професійної програми, засвоєння яких потрібно організовувати у контексті спеці-

алізації вчителя; взаємозв'язок педагогічних засобів навчання та виховання, залучення здобувачів у позанавчальний час на основі самоврядування до соціально корисної роботи, а також до організації освітнього процесу у ЗВО, що сприятиме набуттю досвіду вирішення різноманітних педагогічних завдань; ретельна організація всіх видів педагогічної практики, зміст яких має відповідати структурі компетентностей, що формуються [140, с. 109].

Далі звернемося до поглядів науковців, які досліджують фізкультурно-педагогічну освіту, щодо необхідного комплексу педагогічних умов, спрямованих на її вдосконалення.

О. Тимошенко визначає такі шляхи вдосконалення професійної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО: організація професійної підготовки на управлінсько-адміністративному та навчальному рівнях; узгодження навчальних планів і освітніх програм підготовки вчителів фізичного виховання з програмами підготовки фахівців цієї галузі в європейських країнах та їх уніфікація в межах України; налагодження міждисциплінарних і внутрішньодисциплінарних зв'язків за допомогою інтегрованих курсів; оновлення навчально-методичних комплексів (навчальні програми, посібники, діагностичні засоби оцінювання знань, умінь і навичок); проєктування й організація самостійної роботи здобувачів освіти на основі комп'ютерно орієнтованих і телекомунікаційних технологій, розроблення електронних освітніх ресурсів, електронних навчально-методичних комплексів; уведення в практичну частину занять завдань, спрямованих на формування інтегрованої компетентності майбутніх учителів фізичного виховання [500].

На погляд О. Ажиппо, педагогічними умовами успішної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти, є: упровадження модульно-рейтингової технології навчання; індивідуалізація професійної підготовки майбутніх учителів; організація конструктивної взаємодії викладачів і здобувачів у процесі навчання [1].

На думку Н. Степанченко, психолого-педагогічними умовами вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання є: цілеспрямована мотивація здобувачів і викладачів до навчально-пізнавальної та педагогіч-

ної діяльності; поглиблення професійно спрямованої підготовки здобувачів із психологічних і педагогічних дисциплін; упровадження комплексного, системно-цільового проектування професійної освіти здобувачів; використання інноваційних технологій, спрямованих на розвиток педагогічної компетентності майбутніх учителів [471, с. 224].

О. Безкопильний і Л. Сущенко рекомендують оптимізувати підготовку вчителів фізичного виховання до діяльності у ЗЗСО за допомогою створення таких педагогічних умов: забезпечення в освітньому процесі інтеграції теоретичної та практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків і наступності; застосування інноваційних освітніх технологій з метою розвитку творчого потенціалу здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти; упровадження електронних освітніх ресурсів у ЗВО фізкультурного профілю; формування в майбутніх учителів досвіду здоров'язбережувальної діяльності й опанування здобувачами комплексу засобів вирішення професійних завдань із фізичного виховання школярів [26, с. 51-52].

С. Карасевич визначив такі педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до фізкультурно-спортивної діяльності у ЗЗСО: стимулювання інтересу, позитивної мотивації та ціннісних орієнтацій майбутніх учителів фізичного виховання до фізкультурно-спортивної діяльності шляхом добору відповідних технологій і засобів навчання; опанування здобувачами теоретичних знань про сутність, зміст фізкультурно-спортивної діяльності та методики її реалізації у ЗЗСО за допомогою різноманітних інтерактивних методів і технологій; активізація процесів фізичного та інтелектуального самовдосконалення здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти під час самостійної роботи [177, с. 165-166].

На погляд П. Джуринського, підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до освітньої діяльності з учнями ЗЗСО потребує дотримання таких педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації здобувачів освіти щодо педагогічної діяльності у ЗЗСО; взаємозв'язок професійно-практичної освіти з усіма навчальними дисциплінами природничо-наукового, гуманітарного, соціально-економічного спрямування; насичення професійної підготовки здобувачів іннова-

ційними й інтерактивними методами навчання та виховання; залучення здобувачів до практичної діяльності з фізичного виховання [110, с. 92].

До комплексу умов ефективної організації професійної підготовки майбутніх учителів дослідники відносять: соціально-педагогічні; психолого-педагогічні; організаційно-діяльнісні [357]; організаційні, управлінські, навчально-методичні [140, с. 194] та ін. Загалом процесуальний аспект розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів динамічно реалізується «в умовах запровадження педагогічно доцільних освітніх технологій, раціонального використання відповідних ресурсів (матеріально-технічних, кадрових, навчально-методичних)» [9, с. 50]. Разом із тим, суб'єктивними чинниками ефективного навчання, безперечно, є ставлення здобувачів до психолого-педагогічного знання, а також рівень кваліфікації професорсько-викладацького складу.

Результати морфологічного аналізу викладених міркувань провідних науковців, емпіричного дослідження чинників впливу, що зумовлюють успішність перебігу педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю, й опора на сучасні теоретико-методологічні засади дали змогу виявити низку чинників, що потребують врахування у процесі формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Розглянувши всю сукупність заходів і обставин, потенційно здатних сприяти підвищенню ефективності їхньої педагогічної підготовки, ми об'єднали їх за провідними ознаками і поділили на п'ять груп організаційно-педагогічних умов: мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні. Розкриємо їх суть в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю [460, с. 157-159].

Мотиваційно-цільові: орієнтація мотиваційної спрямованості здобувачів на соціально задану мету фізкультурно-педагогічної освіти – реалізацію цілісного процесу виховання фізичної культури особистості в закладах загальної середньої освіти різного типу; налагодження атмосфери співпраці та взаємоповаги між усіма учасниками освітнього процесу; формування пізнавальної мотивації, стійкого інтересу, ціннісного ставлення до професійно-педагогічної діяльності, її теоретичної, практичної та творчої складових; спрямованість здобувачів освіти на підви-

щення мотивації досягнення під час вивчення педагогіки, психології, методики викладання фізичної культури; формування в майбутніх учителів фізичного виховання потреби в саморозвитку, професійному зростанні, орієнтації на збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я; налагодження дієвих механізмів усвідомлення здобувачами сенсу освітньо-професійної діяльності та необхідності подальшої самоосвіти, творчої самореалізації, стимулювання невинного підвищення власної кваліфікації, неперервного поповнення й оновлення методичної бази і розвитку педагогічної компетентності у здобувачів загалом.

Перспективно-прогностичні: єдність цілей, принципів, змісту, форм організації освітнього процесу, що поєднує теоретичні та практичні модулі, забезпечує загальнокультурний, професійно-етичний, професійно-педагогічний та особистісний розвиток майбутніх учителів, їхню готовність до найближчих і віддалених перспектив розвитку фізичного виховання у ЗЗСО; прискорене в часі вивчення психологічних і педагогічних дисциплін стосовно фахових курсів; інтегрування навчального матеріалу дисциплін спеціалізації зі змістом педагогічної підготовки; реалізація проблемності, професійної спрямованості навчання, зв'язку навчально-виховної роботи з науковою діяльністю здобувачів; формування науково-педагогічного мислення, вироблення системного бачення процесу фізичного виховання особистості; спрямованість освітнього процесу на випереджувальну психолого-педагогічну підготовку випускників поряд із фізичною, психолого-педагогічною та спортивно-методичною підготовленістю та соціальною зрілістю.

Програмно-змістові: проєктування та формування цілісного змісту педагогічної компетентності майбутніх учителів з опорою на попередні знання, особистий досвід, освітні потреби здобувачів, рівень їхньої самостійності; створення інноваційного освітнього середовища, що залучає суб'єктів навчання до процесу засвоєння та практичного застосування цінностей освіти і фізичної культури; дотримання інтеграції та наступності змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; активне залучення здобувачів у процес професійно-прикладної фізичної підготовки, що сприяє реалізації суб'єктної позиції в навчанні та опануванні фізкультурно-педагогічної професії; створення інтегрованих кур-

сів і цілеспрямована інтеграція гуманітарних, природничо-наукових, соціально-економічних, медико-біологічних і психолого-педагогічних знань і вмінь, що забезпечує формування компетентності в царині фізичного виховання молоді; розроблення та застосування електронних освітніх ресурсів та електронних навчально-методичних комплексів психолого-педагогічних дисциплін; залучення можливостей неформальної та інформальної освіти.

Процесуально-технологічні: включення здобувачів у неперервну, поетапну особистісно орієнтовану педагогічну підготовку, проблемне, евристичне та контекстне навчання, що передбачає виконання організаційно-діяльнісних, оцінювально-інформаційних, корекційно-регулювальних та ін. завдань, набуття досвіду в цій діяльності; узгоджене впровадження науково-педагогічними працівниками різних кафедр сучасних організаційних форм і методів навчання, виховання, фізичної підготовки і тренувального процесу, в тому числі варіативних; раціональне поєднання традиційних та інноваційних методів, теоретичного, практичного навчання, науково-дослідної та самостійної роботи; застосування педагогічних технологій, орієнтованих на розвиток професійно-педагогічних умінь, здібностей і якостей особистості вчителя; реалізація співпраці викладачів і здобувачів на основі студентоцентризму; вивчення та використання сучасних технологій фізичної підготовки і здоров'язбереження; динамічність, розмаїтість вживання інтерактивних методів, заснованих на моделюванні педагогічних ситуацій, груповому й індивідуальному вирішенні аналітичних і конструктивних завдань, дидактичних іграх, проєктах, кейсах, активній пошуково-дослідницькій діяльності, що формують творче мислення здобувачів [460, с. 157-159].

Рефлексивно-корегувальні: розвиток суб'єктної позиції й особистісного сенсу здобувачів щодо професійно-педагогічної діяльності та її вдосконалення на основі оцінювання викладачами і самооцінювання результативності процесу педагогічної підготовки; залучення здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти до професійного самовиховання, вдосконалення професійно важливих якостей; налагодження та стимулювання самоуправління в освітньому процесі, що сприяє реалізації суб'єктної позиції в опануванні професії вчителя; реалізація методів са-

мопроектування, самоорганізації та самоконтролю за допомогою особистісної та групової рефлексії; впровадження та застосування технологій, орієнтованих на розвиток самоаналізу, самооцінки, педагогічної свідомості та самосвідомості та педагогічної рефлексії (мотиваційних, вольових, інтелектуально-пізнавальних, емоційно-почуттєвих процесів, комунікації, взаємовідносин і поведінки, самостійної роботи та ін. [498, с. 103-104]); персоналізація індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів; контроль якості викладання освітніх компонентів, налагодження взаємодії викладачів і здобувачів; залучення стейкхолдерів, академічної спільноти, випускників до проектування освітніх програм, удосконалення змісту, організаційних форм, методів і технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Як бачимо, суб'єктами створення сприятливих умов є не лише керівники й адміністрація закладу, науково-педагогічні працівники ЗВО, а й самі здобувачі та педагогічна громадськість, усі стейкхолдери, зацікавлені в розбудові фізкультурно-педагогічної освіти, оновленні, осучасненні її змісту та методів.

Для реалізації обґрунтованих організаційно-педагогічних умов слід пам'ятати, що професійне становлення майбутнього вчителя починається з навчально-пізнавального процесу на заняттях з педагогіки та психології. Формування педагогічної компетентності здобувачів потребує системної організації освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю. Відповідно, система педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання має відображати взаємодію навчальної, практичної, самостійної, дослідницької, інформальної роботи як єдиного цілого. Для формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання необхідно враховувати закономірності, принципи і спеціалізацію здобувачів.

Таким чином, завдання ЗВО з педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання передбачає створення у процесі їхньої педагогічної освіти необхідних і достатніх умов для самовизначення вчителя як особистості та професіонала, формування й розвитку в нього педагогічної компетентності, а також потреби у вдосконаленні відповідних якостей і поведінки. Забезпечення ефективності педагогічної підготовки здійснюється шляхом створення організаційно-педагогічних умов,

які за провідною спрямованістю поділяємо на: мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні. Обґрунтовані організаційно-педагогічні умови позитивно впливають на продуктивність і результативність здійснення освітнього процесу фізкультурно-педагогічної освіти. Вважаємо їх необхідними і достатніми для досягнення належного рівня педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Після створення й апробації організаційно-педагогічних умов виникає питання про те, які з них принесуть більшу користь для процесу педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Щоб виявити, які з цих умов відіграють вагомий вплив у формуванні та розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання ми провели оцінювання порівняльної важливості окремих умов, використавши метод рангів із застосуванням експертного опитування. Його зміст полягає в тому, що кожній властивості об'єкту дослідження всі експерти самостійно присвоюють певний ранг.

Було обрано експертну групу із 20 експертів, якими виступили провідні викладачі психологічних, педагогічних дисциплін і дисциплін спеціалізації ЗСО педагогічного та фізкультурного профілю, викладачі інститутів післядипломної педагогічної освіти, а також досвідчені вчителі ЗЗСО – представники регіональних методичних об'єднань. Після детального аналізу залучені експерти проранжували кожен з п'яти груп організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.

Експерти надали кожній умові певну кількість балів (від 0 до 10). Нуль означає, що умова, на думку експерта, не має істотного значення; 10 балів присвоюється тій, що є найбільш вагомою. Експерт міг дати однакові бали декільком із них, якщо вважав однаково суттєвими. Під час опрацювання матеріалів колективного експертного оцінювання дані, оцінені в балах, отримали ранги: найбільш важлива умова – ранг, рівний «1»; найменш важлива – «5». Одержані результати, за якими проведене загальне ранжування, внесені в таблицю (додаток В).

Як свідчить підсумування думок експертів, на перше місці в системі педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання експерти очікувано поставили процесуально-технологічні умови (150 балів). Друге місце серед обґрунтованих і створених у нашому дослідженні умов посідають перспективно-прогностичні, які забезпечують випереджувальний характер навчання здобувачів (129 балів). Третє місце експерти віддали обставинам і заходам рефлексивно-коригувальної зорієнтованості процесу формування педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти (113 балів). Програмно-змістова група займає четверту сходинку в ієрархії організаційно-педагогічних умов (94 бали). П'яте місце, на думку експертів, у ЗВО фізкультурного профілю слід віддати мотиваційно-цільовим чинникам навчання та виховання майбутніх учителів (71 бал).

Оскільки думки експертів можуть розходитися (через різницю досвіду, поглядів, різну освіту, характер професійної діяльності тощо), щоб переконатися у статистичній достовірності одержаних результатів, ми обчислили узгодженість оцінок щодо кожного складника організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання. З цією метою використовувався коефіцієнт рангової кореляції для сумарного ранжування – коефіцієнт конкордації, який по своїй суті є множинним варіантом рангової кореляції, що характеризує узгодженість думок, висловлених експертами. Коефіцієнт обчислювався за формулою (М. Кендалл [588]):

$$W = \frac{S}{S_{\max}}. \quad (3.1)$$

У цій формулі:

$$S = \sum_{i=1}^m \Delta_i^2; \text{ а } \Delta_i = \sum_{j=1}^m x_{ij} - \frac{1}{2} m(n+1); \quad (3.2)$$

$$S_{\max} = \frac{1}{12} m^2 (n^3 - n), \quad (3.3)$$

де x_{ij} – ранг i -го чинника, який присвоїв j -й експерт, n – кількість рангів, m – кількість експертів, S – значення сум рангів оцінок, призначених експертами усім умовам, Δ – дисперсія сум рангів, отриманих j -м фактором, відносно оцінки мате-

матичного очікування сум рангів, присвоєнних усім умовам, S_{max} – найбільша можлива сума рангів.

Сума рангів, призначених експертами (3.2) становить:

$$S = 26^2 + (-12)^2 + (-26)^2 + 12^2 + 0^2 = 676 + 144 + 144 + 676 + 0 = 1640.$$

Розрахована максимальна сума рангів (3.3):

$$S_{max} = \frac{1}{12} \times 15^2 (5^3 - 5) = \frac{1}{12} \times 225 \times (125 - 12) = 18,75 \times 113 = 2118,75.$$

За формулою (3.1) обчислимо коефіцієнт конкордації думок експертів:

$$W = 1640 / 2118,75 \approx 0,774.$$

Чим ближче коефіцієнт до одиниці, тим вище ступінь узгодженості. Відповідно до градації, інтервал $W > 0,7$ відповідає високій узгодженості. Оскільки обчислений коефіцієнт дорівнює 0,77, узгодженість одержаних даних (думок експертів) є високою [410, с. 247-248].

Щоб оцінити значущість коефіцієнта конкордації скористаємося F -розподілом для випадкової величини:

$$F = \frac{1}{2} \ln \frac{(m-1)W}{1-W} \quad (3.4)$$

з числом ступенів вільності $f_1 = n-1-2lm$; $f_2 = (m-1)/f_1$.

Згідно обчислених ступенів вільності ($f_1 = 5-1 = 4$; $f_2 = (15-1)/4 = 3,5$) для $p = 0,05$ критична точка розподілу Фішера-Снедекора $F_{кр} = 6,39$. Оскільки $F_{ф} < F_{кр}$ генеральні параметри оцінок педагогічних умов, що порівнюються, однакові ($p > 0,05$) і застосування коефіцієнта конкордації W для оцінювання узгодженості даних має достатні підстави. Тому можемо стверджувати, що результати групової оцінки важливості основних складових організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання одержано за значної узгодженості думок експертів.

Зазначимо, що проведене разом із ранжуванням опитування виявило схвальну оцінку (всі 100 % опитаних експертів) вдосконаленої нами системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

3.3 Система педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю

Відповідно до вимог Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [68, с. 104] нині необхідно готувати вчителя, який має всебічне, цілісне уявлення про власну професійно-педагогічну діяльність. Це актуалізує застосування системного підходу до підготовки педагогічних кадрів.

На думку дослідників, формування особистості майбутнього вчителя забезпечує системна професійна підготовка у ЗВО, що розглядається як процес формування педагогічних компетентностей, спрямованих на вирішення множини професійно орієнтованих ситуацій [128, с. 41], а її результат – як єдність духовно-особистісних, соціально-психологічних, технологічних та інших компонентів навчання, виховання та розвитку здобувачів [527]. Погоджуємось також із твердженням, що професійна підготовка вчителя фізичного виховання є складною, багатоплановою, динамічною *системою* (грец. *systema* – ціле, що складене з частин), спрямованою на формування та розвиток у процесі навчання в закладі вищої освіти рівня компетентності, достатнього для продуктивної викладацької діяльності у загальноосвітній школі [451, с. 384].

Ефективність функціонування та розвитку педагогічної / освітньої системи залежить від низки взаємопов'язаних чинників, які виявляються в загальних закономірностях і принципах перебігу освітнього процесу, якості управління цим процесом, використовуваних технологіях, а також у створених організаційно-педагогічних умовах. Зміст і характер усього процесу професійної підготовки визначає кінцевий результат діяльності системи [26, с. 17]. Тому, безперечно, багато що залежить від роботи кожного з елементів педагогічної системи, їх структури, взаємозв'язків, скоординованої взаємодії тощо. У зв'язку з цим науковці наголошують на потребі оновлення, модернізації або побудові нових педагогічних систем, функціонування яких має адекватно відображати соціальне замовлення, інтереси держави, забезпечувати досягнення поставлених перед освітою цілей.

Далекосяжна, випереджувальна освіта має орієнтуватися на майбутнє, вимоги життя та потреби галузі професійної діяльності, обставини, в яких опиниться

випускник ЗВО після його закінчення. Освіта сьогодення має забезпечувати між-дисциплінарність та інтегрованість змісту всіх компонентів професійної підготовки, розвивати продуктивні способи мислення та діяльності здобувачів, гарантувати їм здатність до успішного виконання нових функцій і видів взаємодії [455, с. 308]. Водночас, у професійній освіті й досі спостерігається домінування суто дисциплінарної підготовки, наслідками якої є відчуження суб'єктів освітнього процесу від якості результатів навчання, незатребуваність цих результатів на подальших етапах підготовки [300, с. 17]. При цьому педагогічна система має вирішувати суперечності, що постають у процесі професійної підготовки здобувачів.

Погоджуємося з О. Тимошенком, що потреби сьогодення вже не дозволяють задовольнятися лише підвищенням продуктивності та досягненням кращого, ніж раніше рівня, а вимагають найвищого для заданих умов результату діяльності освітньої системи. Це спонукає шукати шляхи не часткового покращення через удосконалення одного чи декількох її елементів, а оптимізувати до найвищого можливого рівня всі компоненти системи професійної підготовки в сукупності з їх зв'язками і взаємовідношеннями, тобто систему в цілому. При цьому досягнення оптимальності має орієнтуватися на максимальні для кожного здобувача результати протягом визначеного терміну навчання у ЗВО. Крім цього, нині поступово, але невпинно скорочуються витрати часу на аудиторні заняття та, відповідно, зростають години на індивідуальну та самостійну роботу здобувачів, що потребує певних змін у системі їхньої підготовки [499, с. 115-116]. Аналіз наукових джерел і нормативно-законодавчих документів свідчить, що інноваційна освітня діяльність (розділ 3.1) передбачає проєктування та внесення обґрунтованих змін, якісно нових елементів у традиційну педагогічну систему завдяки створенню та реалізації в освіті оригінальних ідей і авторських концепцій (розділ 2.4).

Педагогічна система, на погляд науковців, – це «впорядкована кількість взаємопов'язаних компонентів, котрі утворюють єдине ціле і підпорядковані цілям виховання та навчання»; її елементами є: мета та завдання; суб'єкти (педагоги) та об'єкт-суб'єкти (здобувачі освіти), їхня взаємодія; умови і принципи побудови спільної діяльності; зміст навчання та виховання; організаційні форми; методи,

прийоми і засоби; дидактичні процеси; контроль і корегування роботи; результати та їх оцінювання [131, с. 648].

Систему педагогічної підготовки вчителів у ЗВО доцільно визначити як взаємозв'язок низки компонентів, підпорядкованих цілям формування компетентності педагогів, підготовлених до самостійного, відповідального та ефективного розв'язування завдань, що постають перед ними у фаховій діяльності [455, с. 310].

В освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю доцільно виділити педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання, що забезпечує необхідний рівень засвоєння психолого-педагогічних знань, умінь і навичок відповідно до певного ступеня вищої освіти, здобуття та присудження відповідної кваліфікації. Педагогічна підготовка здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю є вагомим засобом соціального та професійного розвитку майбутніх вчителів фізичного виховання внаслідок оволодіння матеріалом низки психологічних і педагогічних дисциплін. Ми розглядаємо її як найважливішу складову освітнього процесу, завдяки якій у здобувачів освіти формується педагогічна компетентність, що сприяє розвитку інших передбачених освітньо-професійною програмою компетентностей і формуванню інтегрованої компетентності, спрямованої на успішне вирішення випускниками усіх соціально-професійних і освітньо-педагогічних завдань із фізичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти.

Випереджувальна підготовка майбутніх учителів у ЗВО фізкультурного профілю – це підготовка, під час якої з урахуванням принципів фундаменталізації освіти, гуманізації та розвитку особистості майбутнього вчителя формується сукупність затребуваних суспільством компетентностей (професійних знань і вмінь, способів мислення, а також особистісних якостей, які актуалізують у них потребу постійного розвитку та забезпечать можливість систематичного професійного самовдосконалення), що виражається передусім в опануванні нових засобів педагогічної взаємодії та освітніх технологій, актуальних у найближчому та віддаленому майбутньому. При цьому передбачається виконання із застосуванням цих засобів основних видів професійно-педагогічної діяльності: викладацької, пов'язаної з навчанням учнів фізичної культури на різних рівнях і стадіях; організаційно-

методичної, що стосується функцій координатора спортивно-оздоровчих заходів в освітньому процесі ЗЗСО; виховної та соціально-педагогічної, яка реалізується в час динамічного суспільного розвитку [455, с. 314]. Випереджувальність є характерною особливістю системи підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Іншим аспектом випереджувальної підготовки вчителя є така побудова освітньої програми, коли вивчення психологічних і педагогічних дисциплін (принаймні обов'язкового компоненту, включно з педагогічною практикою) відбувається не паралельно з вивченням спеціалізованих фахових курсів вже на першому етапі навчання (бакалавраті), а дещо випереджує їх. У такому разі навчальний матеріал різних дисциплін спеціалізації вчителя «нанизується», інтегрується, охоплюється міждисциплінарними зв'язками зі змістом педагогічної підготовки [455, с. 314]. У цьому зв'язку, на наш погляд, слід визнати контроверсійною модель педагогічної освіти, за якої опанування обов'язкового та вибіркового компонентів підготовки за фахом (науково-предметної) відбувається на рівні «бакалавр», а дисциплін психолого-педагогічного спрямування включно з педагогічною практикою – на магістерському рівні [317, с. 17].

Вважаємо, що випереджувальна педагогічна підготовка вчителів має, з одного боку, відповідати провідним тенденціям експоненційного розвитку педагогічної та психологічної науки, а з іншого – враховувати специфіку та досягнення предметної галузі фізичної культури і спорту. Залучення майбутніх учителів фізичного виховання до навчально-професійної діяльності передбачає перетворення їхньої підготовки на відкриту систему, що постійно змінюється, потребує створення та підтримання в закладі вищої освіти інформаційно-освітнього середовища, максимально сприятливого для формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів [568, с. 1330].

Підготовки вчителя фізичного виховання традиційно передбачає декілька етапів: *теоретичний*, основна сутність якого полягає в озброєнні здобувачів знаннями про мету, сутність, структуру, значення педагогічної діяльності, її прогнозування та аналіз успішності, роз'яснення структури педагогічних умінь і за-

вдань; *розвивальний* – демонстрація зразків виконання практичних завдань, формування професійних умінь, пояснення допущених помилок і труднощів, які виникали під час вирішення завдання; *практичний* – реалізація практичних завдань під керівництвом викладачів із подальшим аналізом результатів, обговоренням; *рефлексивний* – самостійне творче виконання навчально-практичних завдань з учнями у навчальний і позанавчальний час [279, с. 328; 471; 604, с. 58-59].

Оскільки відповідність вищої освіти вимогам усіх споживачів освітніх послуг відображає суть програмних результатів навчання та професійної підготовки [434, с. 7-8; 513, с. 6-7], доцільно враховувати актуальні соціально-професійні вимоги до випускників ЗВО фізкультурного профілю з боку основних замовників (додаток Г.1), а також вимоги чинного Державного стандарту базової середньої освіти щодо освітньої галузі фізичної культури (Додаток Г.2). Ці вимоги є підставою для розроблення мети, очікуваних результатів педагогічної підготовки та операціоналізації педагогічних компетентностей учителів фізичного виховання.

Наголосимо, що специфіка фізкультурно-педагогічної освіти (розділ 2.1) передбачає інтеграцію знань і вмінь, здобутих під час вивчення різних циклів дисциплін, зокрема з педагогічних курсів, теорії і практики ФКіС, методики фізичного виховання та ін. [462, с. 66]. Таке інтегрування, як свідчать дослідження, впливає на емоційно-ціннісне ставлення здобувачів до професії, розширює кругозір, сприяє становленню активної професійної позиції, посилює розуміння сенсу життя та діяльності через засвоєння ідеалів, загальнолюдських цінностей, норм моралі та зразків поведінки [590, с. 180-181]. Кожен майбутній вчитель фізичного виховання має опанувати науково-методичні знання та здобути практичний досвід із предмета викладання. Під час вивчення психологічних і педагогічних дисциплін потрібно враховувати індивідуальні педагогічні задатки і здібності здобувачів. Важливо пам'ятати, що вчителі фізичного виховання мають добре розуміти не лише вікові та індивідуальні психологічні особливості школярів, а й усвідомлювати, що в межах однієї віково-статевої групи є суттєві відмінності за рівнем біологічного розвитку – показниками кардіореспіраторної системи, фізичними кондиціями, руховою активністю та ступенем фізичної підготовленості [627, с. 1538].

Педагогічну підготовку визначаємо як: 1) підсистему педагогічної освіти, що забезпечує особистісно-професійне становлення та поступове вдосконалення здобувачів і поповнення педагогічних кадрів для вітчизняних закладів загальної середньої освіти; 2) найважливішу складову освітнього процесу ЗВО фізкультурного профілю, під час реалізації якої відбувається формування складових педагогічної компетентності здобувачів, що сприяє розвитку інтегрованої компетентності вчителя фізичного виховання, спрямованої на ефективне вирішення випускниками низки соціально-професійних та освітньо-педагогічних завдань; 3) поетапний процес, навчальний, виховний і розвивальний потенціал якого забезпечує невідпинне вироблення у здобувачів ціннісного ставлення до педагогічної (фізкультурно-педагогічної) освіти і належного рівня засвоєння психологічних і педагогічних дисциплін; 4) успішна реалізація сукупності взаємоузгоджених програм психологічних і педагогічних навчальних дисциплін відповідного рівня вищої освіти і профілю підготовки вчителя, що гарантує досягнення програмних результатів навчання за ОПП зі спеціальності 014 «Середня освіта» (спеціалізація «Фізична культура») на рівні бакалаврату та на магістратури [140, с. 133-134].

Функціонально педагогічна підготовка у ЗВО фізкультурного профілю охоплює три ступені: 1) базовий психолого-педагогічний, який забезпечує формування основ педагогічної компетентності у здобувачів усіх спеціальностей, які навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти; 2) фізкультурно-педагогічний, на якому здобувачі отримують повноцінну педагогічну підготовку, яка відповідає профілю їхньої предметної спеціалізації та, відповідно, кваліфікацію вчителя (за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»; 3) поглиблено-спеціалізований, на якому здійснюється підготовка магістрантів до викладання профільної (базової) дисципліни «Фізична культура» та суміжних курсів на старшому ступені загальноосвітньої школи, у коледжах, ЗВО [455, с. 320].

Базова психолого-педагогічна підготовка (І ступінь) необхідна випускникам ЗВО фізкультурного профілю для діяльності з будь-якої спеціальності фізичної культури і спорту (наприклад, тренер із певного виду спорту, тренер-викладач,

інструктор-методист, інструктор з фізкультури, фахівець з організації дозвілля, асистент вчителя-реабілітолога, методист із професійної реабілітації тощо).

На II ступені педагогічної підготовки – фізкультурно-педагогічному – здобувачі, які навчаються на бакалаврському рівні вищої освіти фізкультурного профілю, опановують кваліфікацію (бакалавр фізичної культури), що дає змогу працювати за посадою «Вчитель закладу загальної середньої освіти» і викладати відповідний навчальний предмет (Фізична культура) у ЗЗСО (професійному ліцеї, закладі дошкільної освіти). Ця професійно-педагогічна кваліфікація вимагає формування у здобувачів системи загальнопедагогічних і специфічно-педагогічних знань і вмінь. Крім того, цей ступінь педагогічної підготовки також дозволить випускникам, які не пов'язують свою професійну діяльність з викладанням у закладах освіти, кваліфіковано вирішувати психолого-педагогічні завдання в межах своєї професії (керівник гуртка/секції з виду спорту, фітнес-тренер, методист із фізичної культури відділу освіти тощо), які виникають у діяльності в галузі ФКіС.

Метою поглибленої педагогічної підготовки (III ступінь) здобувачів, які навчаються на магістерському рівні, є подальше вдосконалення їхньої психолого-педагогічної культури, вироблення готовності до освітньої діяльності, фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з молоддю, що навчається в коледжах, ЗВО, проведення науково-педагогічних і психолого-педагогічних досліджень у галузі фізкультурної освіти, розвиток здатності до постійної самоосвіти, самовдосконалення, професійного й особистісного зростання.

Між трьома ступенями педагогічної підготовки забезпечується змістова та методико-технологічна наступність щодо засвоєння психолого-педагогічних знань і вмінь. Справді, педагогічна компетентність у процесі випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів безперервно розширюється та поглиблюється, набуває цілісного та системного характеру. Психолого-педагогічні знання й уміння, засвоєні на I ступені, актуальні для будь-якої професії, на II та III ступенях доповнюються предметними професійно орієнтованими педагогічними знаннями й уміннями, необхідними вчителю, викладачу для організації й управління освітнім процесом. Вони забезпечують успішність вирішення освітньо-професійних і соці-

ально-педагогічних завдань і потребують розвитку у процесі подальшої самостійної педагогічної діяльності [455, с. 321].

Щодо продовження педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання більш актуальною, на наш погляд, є проблема модернізації післядипломної педагогічної освіти вчителів цього профілю, яка традиційно розглядається в контексті неперервного розвитку педагогічної майстерності освітян-практиків [29; 37; 417; 418]. Зрозуміло, це завдання окремого наукового пошуку.

Таким чином, стосовно досягнення сукупності результатів педагогічна підготовка розглядається як поетапний процес формування в майбутніх учителів фізичного виховання педагогічної компетентності. На кожному з етапів визначаються та конкретизуються завдання її розвитку у здобувачів, які співвідносяться з рівнями освіти і ступенями педагогічної підготовки.

В. Наумчук та інші дослідники справедливо вказують, що процес становлення здобувача педагогічної освіти як вчителя відбувається в декілька етапів: «усвідомлення соціальної значущості праці педагога, сприйняття вимог педагогічної професії, свідоме пред'явлення цих вимог до себе, самовиховання необхідних властивостей і якостей, які моделюють особистість вчителя, реалізація настанов на творче оволодіння обраною професією». Етапи поступового формування майбутнього вчителя становлять основу педагогічної підготовки у ЗВО [308, с. 37]. Цей процес є цілісним, системно організованим і підпорядковується логіці неперервної випереджувальної педагогічної підготовки у ЗВО.

За результатами проведеного нами дослідження фізкультурно-педагогічної освіти визначено такі *етапи педагогічної підготовки* здобувачів ЗВО та випереджувального формування в них педагогічної компетентності: орієнтувально-мотиваційний, формувально-діяльнісний, розвивально-інтегровальний. Розвиток складових педагогічної компетентності майбутніх учителів має відбуватися в цілісному режимі освітньої діяльності вищої школи.

I етап – орієнтувально-мотиваційний, на якому відбувається базова педагогічна підготовка, що передбачає: осмислення здобувачами початкових курсів ролі психолого-педагогічних дисциплін у їхній професійній підготовці в галузі ФКіС,

формування мотивації та інтересу до вивчення основ психології та педагогіки, усвідомлення значущості педагогічної компетентності для розвитку загальних і фахових компетентностей; формування основ педагогічної компетентності – сукупності психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, якостей особистості та її ціннісних орієнтацій, спрямованих на успішну реалізацію соціальних функцій і професійних завдань у педагогічній професії; створення в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю ситуацій для ціннісно-сислового оцінювання майбутніми фахівцями їхньої індивідуальної можливості отримання фізкультурно-педагогічної освіти та формування у них потреби поглиблення власної педагогічної підготовки. На цьому етапі у ЗВО передусім має враховуватись розвивальна функція педагогічної компетентності, спрямована на саморозвиток особистості, створення умов для її неперервного самовдосконалення, планування індивідуальної освітньої траєкторії. Важливою також є поінформованість здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти про настанови і ціннісні орієнтації вчителя.

II етап – формувально-діяльнісний, під час якого здійснюється комплексна педагогічна підготовка (вивчення психології, педагогіки, часткових методик тощо): формування загальнопедагогічних (пізнавальних, проєктувальних, конструктивних, організаторських, комунікативних) і спеціалізованих фізкультурно-педагогічних знань, умінь і навичок, пов'язаних із викладанням предмета «Фізична культура», та вдосконалення складників педагогічної компетентності, сформованих на I-му етапі (інструментального, науково-теоретичного, професійно-педагогічного; методично-організаційного, професійно-особистісного). Цей етап практично орієнтований, що забезпечує набуття майбутніми вчителями фізичного виховання педагогічного досвіду та подальше зростання рівня педагогічної компетентності на основі розвитку духовно-моральної сфери, вдосконалення загальнопедагогічних і фізкультурно-педагогічних умінь під час різнопланових педагогічних практик. Це дозволить випускникам у межах своєї спеціалізації успішно вирішувати психолого-педагогічні проблеми, які виникають в освітньо-професійній діяльності, а також виробити домінанти внутрішньої моделі раціональної

професійної поведінки, бажання і спроможність до професійного зростання, вдосконалення своїх професійно важливих якостей, розвитку педагогічної техніки.

III етап – розвивально-інтегровальний, який передбачає поглиблену педагогічну підготовку в магістратурі з організацією та проведенням педагогічної практики, що забезпечує подальший розвиток функціональних компонентів педагогічної компетентності (аксіологічного, мотиваційно-спонукального, когнітивного, конструювально-технологічного, операційно-педагогічного, оцінно-рефлексивного, креативно-педагогічного), становлення професійної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання, яка є центральною характеристикою його поведінки, готовності до організації навчального процесу та проведення виховної роботи зі старшокласниками ЗЗСО й студентською молоддю у професійних ліцеях, коледжах, ЗВО, участі в педагогічних і психологічних дослідженнях у галузі фізкультурної освіти. На основі вивчення мотиваційної сфери і потреб здобувачів у закріпленні знань і застосуванні практичних педагогічних умінь здійснюється їх корегування. Дієвою формою організації педагогічної підготовки є проєктна, пов'язана з виконанням навчально-дослідницьких і наукових проєктів у закладах загальної середньої освіти (базах практики). На цьому етапі зусилля викладачів концентруються на всебічному залученні здобувачів до рефлексивної діяльності, усвідомлення суб'єктивного образу власної професійної Я-концепції, потреби систематичного професійно-педагогічного саморозвитку на основі аналізу використання продуктивних педагогічних технік, а також моделювання подальшої освітньо-професійної діяльності у ЗЗСО [9, с. 52-53]. Це забезпечує випереджувальний розвиток методичних, дослідницьких, рефлексивних умінь майбутніх учителів фізичного виховання, їхньої здатності до самовизначення, готовності до неперервної самоосвіти та самовдосконалення з урахуванням перспектив і динаміки розвитку галузі ФКиС і системи освіти.

Детальний розгляд освітньо-професійних програм, за якими відбувається підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) в низці ЗВО (ЛДУФК, НУФВСУ, ТНПУ) у 2022–2023 рр. (додатки А, Б) дав підстави висловити такі пропозиції щодо їх удосконалення:

- навчальні дисципліни типу «Теорія і методика виду спорту», вочевидь, мають бути змінені на «Теорія і методика викладання виду спорту»;
- дисципліни «Адаптивне фізичне виховання», «Оздоровчо-рекреаційні технології», «Олімпійський і професійний спорт» та подібні, прямо не пов'язані з діяльністю вчителя фізичного виховання ЗЗСО, доцільно віднести до вибіркових;
- за рахунок вилучення непрофільних курсів передбачити в структурі обов'язкової компоненти освітньо-професійної програми вкрай необхідні майбутнім вчителям фізичного виховання такі навчальні дисципліни: «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Історія педагогіки», «Сучасні освітні технології», «Основи педагогічної майстерності» тощо;
- назви практик «Професійно-орієнтована практика» та «Практика за профілем майбутньої професії» слід конкретизувати;
- усунути поєднання дисциплін «Вступ до спеціальності та історія фізичної культури», «Теорія і методика фізичного виховання та ознайомча практика», «Управління в сфері фізичної культури та організаційна практика» та ін.

Вважаємо доцільним у навчальних планах та інших навчально-методичних документах зберегти поділ обов'язкових (нормативних) дисциплін на цикли загальної, професійної (профільної) та практичної підготовки здобувачів, адже розподіл на загальні та фахові передбачений у компетентностях, які формуються. Цикл загальної підготовки в навчальних планах також доцільно поділяти на дисципліни гуманітарної та фундаментальної підготовки, а цикл професійної підготовки неодмінно – на дисципліни психолого-педагогічної та науково-предметної підготовки. Це значно полегшить роботу проєктної групи ОПП. Крім того, здобувачі краще орієнтуватимуться у призначенні конкретної дисципліни.

Також зазначимо, що в багатьох ЗВО фізкультурного профілю значну частину дисциплін психолого-педагогічного спрямування надавали як вибіркові, вважаючи, що майбутні педагоги оберуть саме їх. Нині здобувачі мають право обирати для вивчення будь-які дисципліни з усього каталогу, запропонованого закладом. Як свідчить практика, ймовірність вибору психолого-педагогічних навчальних дисциплін, особливо на перших курсах, значно зменшилась. Отже, гара-

нту та проєктній групі під час удосконалення ОПП доцільно суттєво розширити обов'язкові компоненти педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання.

Авторське бачення сукупності компонент освітньо-професійних програм за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка розміщено в додатку Д. Відповідно до завдань формування функціональних складових педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання педагогічну підготовку майбутнього вчителя на бакалаврському та магістерському рівнях забезпечує низка психолого-педагогічних дисципліни, що належать до різних циклів професійної підготовки (табл. Д.1–Д.2). У табл. Д.3 запропоновано рекомендований каталог вибіркового дисциплін професійної підготовки за спеціальністю 014.11. Відмінності розробленого й апробованого нами переліку компонент освітньо-професійної програми, а отже і структури навчального плану підготовки учителів фізичного виховання, полягає в тому, що: усунуто недоречне переповнення освітнього процесу дисциплінами спортивного спрямування; усі види практик є педагогічно орієнтованими; здобувачі мають змогу одержати належні психолого-педагогічні знання й уміння; задовольнити свої пізнавальні інтереси і розширити освітні та фізкультурно-спортивні здібності майбутні вчителі можуть за допомогою різнопланових вибіркового курсів.

Проаналізуємо навчальні дисципліни, які повністю або частково визначають напрями педагогічної підготовки учителів фізичного виховання на першому освітньому рівні. Для зручності вони подані в табл. 3.1 у вигляді переліку педагогічно спрямованих дисциплін обов'язкового компоненту ОПП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

Як видно з табл. 3.1, загальні психолого-педагогічні знання й уміння закладені в дев'яти психолого-педагогічних дисциплінах (30 кредитів); профільна фізкультурно-педагогічна підготовка охоплює ще дев'ять науково-предметних дисциплін (53 кредити); практична складова професійно-педагогічної підготовки становить чотири види практик (25 кредитів). Загальний обсяг педагогічно спрямованих дисциплін обов'язкового компоненту підготовки учителів фізичного виховання на бакалаврському рівні відповідно до нашого бачення системи педа-

гогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю становить 108 кредитів ECTS (22 дисципліни), що складає 60 % усього обсягу обов'язкових компонент професійної підготовки вчителя – бакалавра за програмою «Середня освіта (Фізична культура)».

Таблиця 3.1 – Педагогічно спрямовані дисципліни обов'язкового компоненту підготовки учителів фізичного виховання (бакалаврат)

№ з/п	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів
Фундаментальна підготовка		
Психолого-педагогічна підготовка		
1.	Вступ до спеціальності	3
2.	Педагогіка	6
3.	Історія педагогіки	3
4.	Загальна психологія	3
5.	Вікова психологія	3
6.	Педагогічна психологія	3
7.	Психологія здоров'я	3
8.	Сучасні освітні технології	3
9.	Основи педагогічної майстерності	3
Науково-предметна підготовка		
1.	Теорія і методика фізичного виховання	10
2.	Сучасні ІКТ та метрологічний контроль у фізичному вихованні	4
3.	Теорія і методика викладання гімнастики	8
4.	Теорія і методика викладання легкої атлетики	6
5.	Теорія і методика викладання спортивних ігор	10
6.	Плавання та методика його навчання	6
7.	Методика туристсько-краєзнавчої роботи в школі	3
8.	Інклюзивна освіта та фізичне виховання учнів спеціальних медичних груп	3
9.	Професійна діяльність у сфері фізичного виховання	3
Практична підготовка		
1.	Навчально-виховна ознайомча практика	4
2.	Практика в оздоровчих таборах	6
3.	Педагогічна практика в молодшій школі	6
4.	Виробнича практика в основній і старшій школах	9
Загальний обсяг:		108

Перелік педагогічно спрямованих дисциплін обов'язкового компоненту ОПП другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) подаємо в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Педагогічно спрямовані дисципліни обов'язкового компоненту підготовки учителів фізичного виховання (магістратура)

№ з/п	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів
Загальна підготовка		
1.	Педагогіка та психологія вищої школи	3
2.	Цифрові технології в освіті та науці	3
Професійна підготовка		
1.	Методологічні основи та інноваційні технології фізичного виховання	3
2.	Організація і методика наукових досліджень в освіті та фізичній культурі	3
3.	Теорія і методика фізичного виховання різних груп населення	4
4.	Теорія і методика викладання масових видів спорту у закладах загальної середньої освіти	6
5.	Методика фізкультурно-оздоровчої та гурткової роботи	3
6.	Інноваційні проекти у сфері освіти і фізичної культури	3
7.	Професійна майстерність учителя	3
Практична підготовка		
1.	Педагогічна практика	6
2.	Науково-педагогічна практика	9
Атестація		
1.	Магістерська робота	3
Загальний обсяг:		49

Як бачимо, загальні психолого-педагогічні знання й уміння магістри здобувають під час вивчення двох дисциплін (6 кредитів); профільна підготовка охоплює сім дисциплін (25 кредитів); практична складова представлена двома видами практик (15 кредитів) і кваліфікаційною роботою (3 кредити). Загальний обсяг педагогічно спрямованих дисциплін обов'язкового компоненту підготовки учителів фізичного виховання на другому рівні вищої освіти за оновленою системою педагогічної підготовки вчителів у ЗВО фізкультурного профілю – 49 кредитів (12

навчальних дисциплін), що становить 81,7 % від усього обсягу обов’язкових компонент професійної підготовки вчителя – магістра за програмою «Середня освіта (Фізична культура)».

Серед дисциплін, які пропонуються до каталогу вибіркових дисциплін професійної підготовки ОПП за предметною спеціальністю 014.11, представлено 20 навчальних курсів фізкультурно-педагогічного спрямування (табл. Д.3).

З урахуванням запропонованих педагогічних компонент розглянемо трирівневу структуру поетапного формування педагогічної компетентності у здобувачів ЗВО фізкультурного профілю (табл. 3.3). Обсяг 34-х педагогічно спрямованих компонент на двох рівнях навчання становить 157 кредитів ECTS, що становить 65,4 % усього нормативного обсягу професійної підготовки вчителів за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) у ЗВО фізкультурного профілю.

Таблиця 3.3 – Структура педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю

Рівні вищої освіти	Ступені педагогічної підготовки	Етапи педагогічної підготовки	Навчальні дисципліни (обсяг, кредитів)
перший, бакалаврський	I – базовий психолого-педагогічний	орієнтувально-мотиваційний	1. Вступ до спеціальності (3) 2. Загальна психологія (3) 3. Педагогіка (6) 4. Навчально-виховна ознайомча практика (4)
	II – фізкультурно-педагогічний	формульовально-діяльнісний	5. Вікова психологія (3) 6. Педагогічна психологія (3) 7. Психологія здоров’я (3) 8. Історія педагогіки (3) 9. Сучасні освітні технології (3) 10. Основи педагогічної майстерності (3) 11. Теорія і методика фізичного виховання (10) 12. Сучасні ІКТ та метрологічний контроль у фізичному вихованні (4) 13. Теорія і методика викладання гімнастики (8) 14. Теорія і методика викладання легкої атлетики (6) 15. Теорія і методика викладання спортивних ігор (10) 16. Плавання та методика його навчання (6)

			17. Методика туристсько-краєзнавчої роботи в школі (3) 18. Інклюзивна освіта і фізичне виховання учнів спеціальних медичних груп (3) 19. Професійна діяльність у сфері фізичного виховання (3) 20. Практика в оздоровчих таборах (6) 21. Педагогічна практика в молодшій школі (6) 22. Виробнича практика в основній і старшій школах (9)
другий, магістерський	ІІІ – поглиблено-спеціалізований	розвивально-інтегровальний	23. Педагогіка та психологія вищої школи (3) 24. Цифрові технології в освіті та науці (3) 25. Методологічні основи та інноваційні технології фізичного виховання (3) 26. Організація і методика наукових досліджень в освіті та фізичній культурі (3) 27. Теорія і методика фізичного виховання різних груп населення (4) 28. Теорія і методика викладання масових видів спорту у закладах загальної середньої освіти (6) 29. Методика фізкультурно-оздоровчої та гурткової роботи (3) 30. Інноваційні проєкти у сфері освіти і фізичної культури (3) 31. Професійна майстерність учителя (3) 32. Педагогічна практика (6) 33. Науково-педагогічна практика (9) 34. Магістерська робота (3)

Комплекс узагальнених психолого-педагогічних знань і вмінь, що становлять зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та визначають поетапне формування їхньої педагогічної компетентності, викладений у розділі 4.1. Ефективні, перевірені часом методи, засоби й інноваційні технології педагогічної підготовки учителів фізичного виховання, розроблені та впроваджені у ЗВО фізкультурного профілю, подані в розділах 4.2 і 4.3.

Таким чином, педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання розглядаємо як цілісну систему, діяльність якої спрямована на реалізацію професійних функцій учителя фізичного виховання (оздоровча, виховна, пізнавальна, діагностична, орієнтаційно-прогностична, конструктивно-проєктувальна, організаторська, інформаційно-просвітницька, комунікативно-стимуляційна, ме-

тодична, аналітико-оцінювальна, рефлексивна, дослідницько-творча) і принципів вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю (розділ 2.3). У результаті реалізації запропонованої системи здобувачі мають опанувати широке коло психолого-педагогічних знань і вмінь, інтегрованих у педагогічну компетентність.

Отже, випереджувальна педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання має функціонувати як цілісна система, оптимально включена до освітнього процесу профільного ЗВО, яка забезпечує опанування нових способів педагогічної взаємодії та освітніх технологій, актуальних у найближчому та віддаленому майбутньому. Водночас, навчальний матеріал дисциплін спеціалізації вчителя інтегрується, охоплюється міждисциплінарними зв'язками зі змістом педагогічної підготовки. Результати аналізу стану та розвитку фізкультурно-педагогічної освіти, провідних тенденцій і напрямів підвищення її якості дали змогу визначити ступені педагогічної підготовки (базовий психолого-педагогічний, фізкультурно-педагогічний, поглиблено-спеціалізований), на кожному з яких послідовно реалізується психолого-педагогічна спрямованість освітньо-професійної програми [455, с. 332]. Це уможливорює прогнозоване формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання за такими основними етапами педагогічної підготовки: орієнтувально-мотиваційним, формувально-діяльним, розвивально-інтегровальним.

При цьому система педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання забезпечує: адаптованість сучасної теорії та методики професійної освіти, що не лише відповідає запитам суспільства, а й ураховує особистісні та професійні потреби здобувачів, вимоги роботодавців; організаційну та змістово-технологічну включеність професійно-педагогічної підготовки у цілісний освітній процес, що передбачає її повноцінне функціонування та розвиток у ЗВО фізкультурного профілю; взаємозумовленість і взаємозв'язок усіх елементів системи, спрямованих на розвиток педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання як інтегрованого результату освіти.

Комплексне вдосконалення системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання пов'язане зі створенням належних організаційно-педагогічних

умов у ЗВО фізкультурного профілю, розробленням і реалізацією відповідного науково-методичного забезпечення, що охоплює зміст, інноваційні технології та сучасний навчально-методичний комплекс фізкультурно-педагогічної освіти. Це вимагає пошуку нових моделей педагогічної підготовки майбутніх учителів.

3.4 Модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю

Потреба координування та інтегрування зусиль держави, суспільства, управлінських органів, усіх суб'єктів процесу професійної підготовки у ЗВО, а також усіх видів і напрямів освітньої діяльності та вимог до підготовленості вчительських кадрів потребує всебічного дослідження педагогічної підготовки шляхом її моделювання. Особливості досліджуваної динамічної системи вимагають обґрунтування її структури, узагальнення та систематизації функцій і побудови на цій основі випереджувальної педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю [463, с. 115].

Як свідчить аналіз сучасних дидактичних концепцій, вдосконалення чинної чи обґрунтування нової моделі професійної підготовки має базуватися на ідеї забезпечення суб'єктності майбутнього фахівця в освітньому процесі, а також у подальшій професійній діяльності в обраній царині. Переважання суб'єктності здобувача освіти в сучасних реаліях, як неодноразово зазначали дослідники, забезпечує особистісно орієнтоване навчання, яке визнає його право на самовизначення та самореалізацію в освітньому процесі через досконале опанування способів навчальної та виховної роботи [57]. При цьому необхідно спиратися на весь комплекс методологічних засад щодо проєктування процесів професійної підготовки.

Проблеми педагогічного моделювання та його основні аспекти висвітлені у публікаціях вітчизняних дослідників О. Антонової, В. Бикова, І. Богданової, С. Вітвицької, Н. Волкової, С. Гончаренка, В. Гриньової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, М. Ковалю, С. Крисюка, В. Кушніра, А. Литвина, Є. Лодатка, С. Мартиненко, В. Олійника, В. Пікельної, О. Пономарьова, Н. Протасової, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєвої, Т. Сорочан, О. Столяренко, О. Тарнопольського,

Л. Хомич, Л. Хоружої, В. Чайки, В. Чернілевського, Г. Шандригось, В. Ягупова та ін. [13; 34; 63; 130; 159; 161; 195; 236; 249; 299; 300; 378; 432; 475; 547; 557]. Модель визначається як уявна або матеріально-реалізована система, яка відтворює об'єкт дослідження (природний чи штучний) і здатна змінювати його таким чином, щоб її вивчення дало нову інформацію стосовно цього об'єкта [131, с. 516]. Тобто наукова модель становить проміжну ланку між певними висунутими дослідником теоретичними положеннями та їх наступною перевіркою [300, с. 22].

На авторитетну думку В. Кременя, метод моделювання – це універсальний прийом, засіб пізнання, що базується на аналогії; низка послідовно виконаних операцій і процедур: побудова або вибір моделі на основі дослідження об'єкта та виявлення його ключових характеристик; вивчення моделі та її корегування або вдосконалення; характеристика та подання інформації про модель, яка використовується у змісті теорії; оперування ідеальними об'єктами та отримання нового теоретичного знання [218, с. 9]. У педагогічній науці моделювання, без сумніву, сприяє посиленню її важливої науково-теоретичної функції. Вибір цього методу дає змогу виявити залежності між підсистемами досліджуваної системи.

Таким чином, моделювання спрямоване на дослідження різних освітніх систем із метою передавання їх цілісності, вивчення їх функціонування та пошуку чинників і умов подальшого розвитку. За його допомогою в моделі відображається цілісність процесу чи явища, описуються обставини і засоби його функціонування. Слід наголосити, що науково обґрунтована модель педагогічного процесу уможлиблює його прогнозування та розвиток, полегшує проєктування бажаного результату. Як уже зазначалося, метод моделювання зараз застосовується в науково-педагогічних дослідженнях передусім як метод пізнання, для відображення «цілісного процесу, зокрема для створення моделі майбутнього фахівця, моделювання змісту освіти, моделювання організації освітнього процесу, моделювання педагогічної діяльності, створення моделі професійної підготовки чи моделі формування та розвитку певного виду компетентності під час навчання» [186; 299, с. 5].

В. Биков акцентує на тому, що поглиблене моделювання сприяє не лише розвитку теорії побудови і функціонування освітніх систем, а й визначенню їх сут-

тєвих об'єктів і взаємозв'язків, а також властивостей, що істотно впливають на якісні характеристики, дають змогу сформулювати конкретні вимоги до їх складових, опираючись на досягнення педагогічної науки і практики, зокрема методів і засобів ІКТ, передових методів, на яких ґрунтуються системи відкритої освіти [34, с. 40]. Модель освітнього процесу призначена для визначення цілі, засад організації та проведення різних видів навчання та виховання в різноманітних закладах освіти і за своєю природою може бути структурною, динамічною, факторною, функціональною чи соціально-технологічною. При цьому шляхом науково обґрунтованого моделювання можна відтворити не лише статичний стан педагогічного явища, а й його динаміку, тобто прогнозувати розвиток. А це особливо важливо для освітнього процесу, бо дослідник, зазвичай, прагне передбачати і прогнозувати найефективніші варіанти одержання очікуваного результату [463, с. 117].

У дослідженнях із теорії та методики професійної освіти найчастіше розглядають модель підготовки фахівців, що відтворює наявні, вдосконалені чи вперше проєктовані системи – їх структуру, склад, зміст і організацію освітнього процесу, забезпечує успішну реалізацію й одержання бажаного результату навчання. Така модель має орієнтуватися на професійну діяльність, містити суб'єктний і професійний компоненти, спрямовані на підготовку фахівця певного кваліфікаційного рівня і профілю, конкурентоспроможного, здатного до ефективної діяльності, мобільного та готового до професійного зростання [212, с. 59]. Моделювання професійної підготовки закономірно потребує, щоб освітній процес відповідав сучасним соціально-економічним реаліям, а навчання здобувачів відбувалося з урахуванням їхніх трудових обов'язків [338, с. 163]. У моделі підготовки фахівців розкриваються особливості структури цього процесу, його етапи, їх послідовність, зв'язки між елементами і в цілому специфіка конструювання змісту професійної підготовки в закладах освіти певного типу, рівня та профілю (напрямку підготовки).

Перехід від відтворення педагогічної дійсності до її дослідження та науково обґрунтованого вдосконалення (трансформації) під час науково-педагогічного пошуку можна окреслити, за висловом В. Краєвського, як процес проєктування теоретичних і нормативних моделей освітньої дійсності в їх взаємозв'язку [463,

с. 117]. Ці моделі передають загальні (ті, що склалися) реалії та конкретизовані (авторські) уявлення про вдосконалений об'єкт моделювання. На думку С. Гончаренка, спроектувати модель – «означає зімітувати дійсні властивості системи шляхом створення спеціальних аналогів та їх дослідження» [76, с. 34].

У нашому дослідженні *нормативна* (англ. *normative, standard* – який визначає норму, правила і т. ін.) модель відображає усталену поведінку досліджуваного об'єкта відповідно до чинних норм, а *концептуальна* модель заснована на сформульованій концепції (від лат. *conceptio* – система поглядів, розуміння явищ і процесів; єдиний, визначальний задум) і передає наші міркування про те, як треба модернізувати систему підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, щоб наблизити її до якомога більш ефективної реалізації в освітній практиці.

Призначення нормативної моделі полягає в деталізації структури педагогічної системи, що дає уявлення про внутрішню організацію елементів та їх взаємозв'язки, які відображають істотні відношення та взаємні впливи. Завданням побудови концептуальної моделі є виявлення чинників та уточнення умов, визначення напрямів і способів діяльності, що сприяють удосконаленню педагогічного явища чи процесу, який становить об'єкт дослідження, відповідно до науково-теоретичних уявлень, поданих у роботі. Тобто, за допомогою концептуальної (авторської) моделі можна максимально наблизити освітню практику до науково обґрунтованого ідеалу, викладеного в запропонованій дослідником концепції. Для переходу від нормативної до концептуальної моделі досліджуваної системи в межах прикладного науково-педагогічного дослідження потрібно, передусім, виявити і конкретизувати теоретико-методологічні основи, концептуальні орієнтири, які є засобами проєктування й оцінювання адекватності та коригування педагогічної системи, а також підґрунтям для створення її концептуальної моделі. Серед інших важливих вимог переходу до побудови авторської концептуальної моделі відзначимо коректний вибір шляхів і способів удосконалення досліджуваної освітньої системи, оптимізації її складових і функціональних зв'язків, врахування всіх соціально-педагогічних і психолого-педагогічних чинників, а також обґрунтуван-

ня необхідних і достатніх умов забезпечення ефективного перебігу процесів, які впливають на успішне досягнення проєктованого результату їх діяльності.

На основі узагальнення сукупності науково-педагогічних положень ми передусім розробили *нормативну модель* педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання [455, с. 341]. Наочна інтерпретація подана на рис. 3.1.

У розробленій моделі визначена опора педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання на вихідні соціально-економічні вимоги. Це передбачає відповідність мети, змісту та результатів освітнього процесу інтересам і потребам основних замовників освітніх послуг, збереження балансу між державно-громадськими й особистісно-професійними запитами щодо здобуття освіти. Тут розкривається ієрархія узгоджених цілей, завдань і результатів: педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання як складової освітнього процесу; цілісної професійної підготовки у ЗВО; забезпечення якісної всебічної вищої освіти випускників; підвищення якості загальної середньої освіти.

Мета професійно-педагогічної підготовки полягає в належній підготовленості випускників до педагогічної діяльності відповідно до вимог галузевих стандартів вищої освіти і запитів стейкхолдерів (передусім – роботодавців, якими є керівники ЗЗСО) щодо якості педагогічної освіти вчителів фізичного виховання. Це передбачає сформованість у здобувачів освіти педагогічної компетентності, спрямованої на продуктивне вирішення професійних завдань, узгодженого формування спеціалізованих компетентностей (фізкультурно-спортивних), а також розвиток соціально-педагогічних компетентностей, які утворюють у випускників комплекс професійних компетентностей як результат навчання у ЗВО.

Визначені мотиваційно-цільові настанови дають змогу перейти до формування теоретичного підґрунтя моделі, яке відображає методологічні засади модернізації освітньої системи щодо педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання і містить теоретичні основи, методологічні підходи, дидактичні принципи, нормативні засади, враховує тенденції галузі вищої освіти, сучасні концепції педагогічної освіти та стратегію розвитку фізичної культури і спорту.

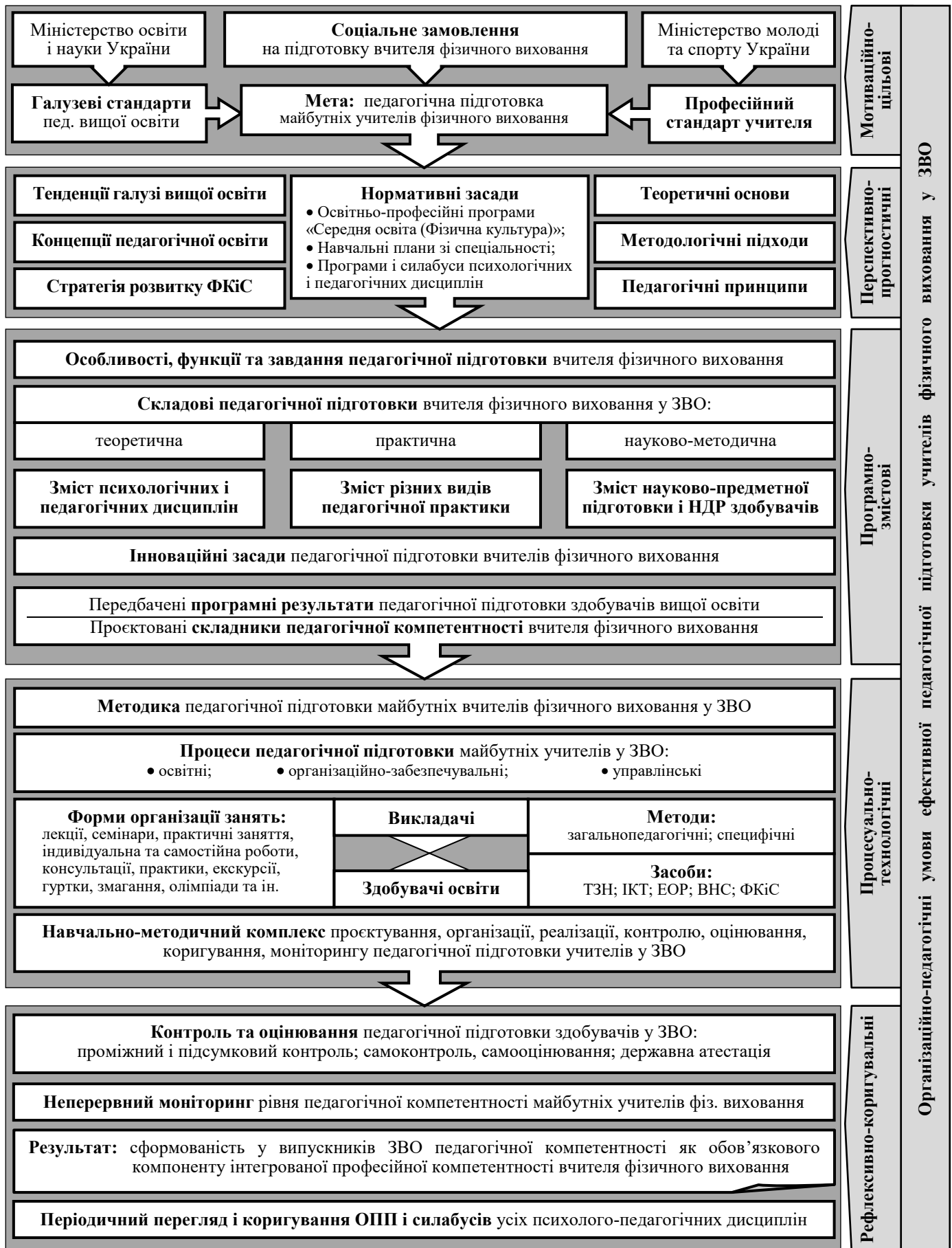

Рисунок 3.1 – Нормативна модель педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання

В якості теоретичних основ обрано: гуманістичну парадигму освіти, а також ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, управління освітніми системами. Сукупність методологічних підходів до педагогічної підготовки вчителя фізичного виховання охарактеризована в розділі 1.3. До принципів, які впливають на педагогічну підготовку вчителів фізичного виховання відносимо сукупність загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти, принципів вищої освіти, принципів педагогічної освіти, принципів фізичного виховання (розділ 2.3). Нормативні засади моделі ґрунтуються на вимогах, викладених в освітньо-професійних програмах підготовки фахівців зі спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Нормативне навантаження несуть також навчальні плани зі спеціальності; програми і силабуси психологічних і педагогічних дисциплін.

Теоретико-методологічні та нормативні основи педагогічної підготовки учителів у ЗВО визначають інші компоненти моделі. Крім того, під час її проектування ми враховували особливості та визначені ними функції педагогічної підготовки вчителя фізичного виховання (діагностичну, інформаційно-розвивальну, конструктивно-проектувальну, організаційно-управлінську, комунікативну, аналітико-оцінну), а також відповідні завдання (спонукально-мотиваційні, аналітико-прогностичні, конструктивно-проектувальні, навчально-інформаційні, організаційно-управлінські, розвивально-оздоровчі, соціалізаційно-виховні, профілактично-здоров'язбережувальні, діяльнісно-технологічні, науково-дослідницькі, навчально-методичні, контрольно-оцінювальні, корекційно-регулювальні, рефлексивно-розвивальні та ін.), які реалізуються через складові педагогічної підготовки.

Розроблена модель містить такі основні складові педагогічної підготовки вчителя фізичного виховання у ЗВО: теоретичну (психолого-педагогічна підготовка, спеціалізовано-предметна педагогічна підготовка), практичну (практичні заняття, факультативи, різні види педагогічної практики) і науково-методичну (робота наукових секцій, клубів, гуртків, зустрічі з учителями-новаторами, проведення соціально-психологічних тренінгів, науково-пошукова робота та ін.).

Для реалізації всіх складових педагогічної підготовки передбачено опанування змісту низки навчальних дисциплін. Теоретична складова передусім охоп-

лює психологічні та педагогічні курси: «Основи педагогіки», «Загальна психологія», «Вікова та педагогічна психологія», «Педагогіка вищої школи», «Психологія вищої школи», «Педагогіка» (загальна педагогіка, дидактика, теорія виховання), «Психологія» (вікова психологія, педагогічна психологія), «Основи педмайстерності» та ін. Науково-методична складова представлена змістом дисциплін «Методологія та методи педагогічних досліджень», «Теорія та методика викладання...», «Методика викладання педагогіки», «Болонський процес», Науково-методична лабораторія, а також науково-дослідною роботою здобувачів [396]. Практична підготовка здійснюється під час проходження практик (пропедевтичної, психолого-педагогічної, навчально-виховної, методичної та ін.) тощо.

Педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання має враховувати інноваційні тенденції, притаманні фізкультурно-педагогічній галузі. Усі її складові (теоретична, практична та науково-методична) опираються на інноваційні засади і передбачають проєктне навчання, інформаційне моделювання, синхронне веб-навчання, дистанційне навчання та ін. З цією метою у моделі представлена методика педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у ЗВО, яка забезпечує практико (фізкультурно) орієнтований, проблемно-дослідницький, прикладний характер освітнього процесу, активізацію та збільшення частки самостійної роботи, залучення здобувачів до вирішення педагогічних завдань і ситуацій, притаманних обраній ними професії.

Педагогічна підготовка реалізується за допомогою організації та підтримки у ЗВО низки процесів, умовно поділених на: основні – освітні (навчання, виховання, самостійна, науково-дослідна, позааудиторна, інформальна робота здобувачів), а також не менш важливі допоміжні – організаційно-забезпечувальні (кадрове, навчально-методичне, інформаційне, матеріально-технічне забезпечення, взаємодія з роботодавцями, науково-дослідна діяльність у галузі освіти, обіг документації) та управлінські (профорієнтаційна робота, проєктування освітніх програм, планування освітнього процесу, розроблення навчальних програм, менеджмент процесів і ресурсів, аналіз і коригування освітньої діяльності) [455, с. 344].

Невід'ємними компонентами педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у ЗВО є форми організації занять, методи і засоби навчання. До основних форм організації навчання відносимо: лекції (лекція з елементами пояснення; лекція-бесіда; лекція-презентація; лекція-демонстрація; проблемна лекція; лекція-дискусія), семінарські заняття (семінар-опитування; семінар-дискусія) з поточним контролем, консультації, самостійну роботу здобувачів освіти (вивчення лекційного матеріалу курсу, розміщеного у «Віртуальному навчальному середовищі», самостійне опанування навчального матеріалу за визначеними викладачами завданнями з поточним контролем). Передбачено виконання індивідуальних завдань (рефератів, презентацій, есе) на актуальні психолого-педагогічні теми, пов'язані з проблемами фізичного виховання учнів. Із метою засвоєння здобувачами навчального матеріалу дисциплін використовуються комплекс методів.

Продуктивності занять і засвоєнню матеріалу сприяє використання різноманітних засобів навчання, зокрема технічних, інформаційно-комунікаційних, електронних освітніх ресурсів, а також засобів фізичного виховання та спорту (спортивне приладдя, інвентар і тренажери, майданчики, спеціалізовані приміщення та споруди) та ін. Успішний перебіг усіх процесів педагогічної підготовки учителів у ЗВО забезпечує навчально-методичний комплекс освітньо-професійної програми. Він визначає механізми і напрями планування та проведення сукупності формальних і неформальних заходів, спрямованих на підготовку здобувачів до виконання педагогічної складової професійної діяльності у ЗЗСО.

Оцінювання педагогічної підготовки відбувається за допомогою поточного (проміжного) та підсумкового контролю, самоконтролю та самооцінювання здобувачів освіти, а також під час державної атестації. Відповідно до сучасних вимог і нормативних положень, результати педагогічної підготовки випускників ЗВО визначаються в систематизованому, узагальненому вигляді як їхні здатності застосовувати набуті психолого-педагогічні знання, уміння, якості (компоненти компетентності) для вирішення професійно-педагогічних завдань і подальшого особистісного та професійного зростання.

Забезпечення ефективності педагогічної підготовки здійснюється шляхом створення необхідних організаційно-педагогічних умов, які поділяємо за провідною спрямованістю педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання на мотиваційно-цільові, суб'єктно-особистісні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-корегувальні [460, с. 156]. До цих умов відносимо необхідні чинники й обставини, які свідомо створюються в освітньому процесі з метою результативного його перебігу та реалізації поставлених завдань.

Взаємозв'язок і системно-структурна взаємозумовленість усіх елементів побудованої нормативної моделі відображає її організаційно-концептуальну неподільність, що важливо для розроблення на її основі та впровадження концептуальної моделі системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання.

Вагомою передумовою створення дієздатної педагогічної моделі є визначення та продуманий розподіл функцій між її складовими елементами, що необхідно виконати під час проєктування вдосконаленої моделі досліджуваної освітньої системи, що гарантує підвищення ефективності педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Другим важливим моментом переходу до концептуальної авторської моделі є обґрунтування та реалізація на практиці організаційно-педагогічних умов, які впливають на змістовий і процесуальний аспекти освітнього процесу, сприяють належній реалізації сукупності педагогічних принципів, узгодженому функціонуванню освітньої системи, і, таким чином, позитивно позначаються на якості підготовки суб'єктів навчання [455, с. 349].

Побудова *концептуальної моделі* передбачає передусім уточнення та конкретизацію вимог методологічних засад виконаного педагогічного дослідження, які визначають напрями коригування нормативної моделі, принципи перебудови і модернізації досліджуваної системи, а їх реалізація з урахуванням виділених зовнішніх і внутрішніх чинників сприятиме впровадженню цієї моделі в освітню практику ЗВО фізкультурного профілю.

Модель будувалася на засадах, викладених у розробленій концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю (розділ 2.4). Реалізація положень концепції потребувала враху-

вання низки методологічних підходів і дидактичних принципів із використанням сучасних тенденцій побудови освітнього процесу у вітчизняній вищій школі, європейських стандартів та інноваційних технологій педагогічної освіти.

Перехід від нормативної моделі до концептуальної потребує виявлення зовнішніх і внутрішніх щодо освітньої системи чинників, що суттєво впливають на організацію та реалізацію педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. Їх урахування є однією з головних вимог до професійно-педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти та істотною умовою підвищення її якості.

Під час розроблення концептуальної моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю ми, передусім, опиралися на такі документи: кваліфікаційні вимоги до вчителя фізичного виховання, що відображають соціально-державне замовлення [398]; Галузеву концепцію розвитку неперервної педагогічної освіти» [68], Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України [206; 208] та ін.

У процесі моделювання ми брали до уваги професіограму педагога [265] та функції, які виконує вчитель фізичного виховання у ЗЗСО (розділ 2.2). Ними детерміновані структурні елементи моделі системи випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю. Також під час побудови моделі ми керувалися принципами системності та цілісності. Вагомими чинниками створення цієї моделі є: соціальне замовлення на підготовку конкурентоспроможних, кваліфікованих учителів фізичного виховання, запити та інтереси здобувачів освіти й очікування стейкхолдерів щодо рівня компетентності випускників ЗВО – молодих учителів фізичного виховання.

У вітчизняних науково-педагогічних дослідженнях склалася традиція побудови моделі досліджуваного освітнього процесу за допомогою виділення його головних структурних блоків, наприклад: цільового, теоретико-методологічного, змістовного, технологічного процесуального, оцінно-результативного та ін. Це знайшло відображення й у нашій моделі (рис. 3.2).

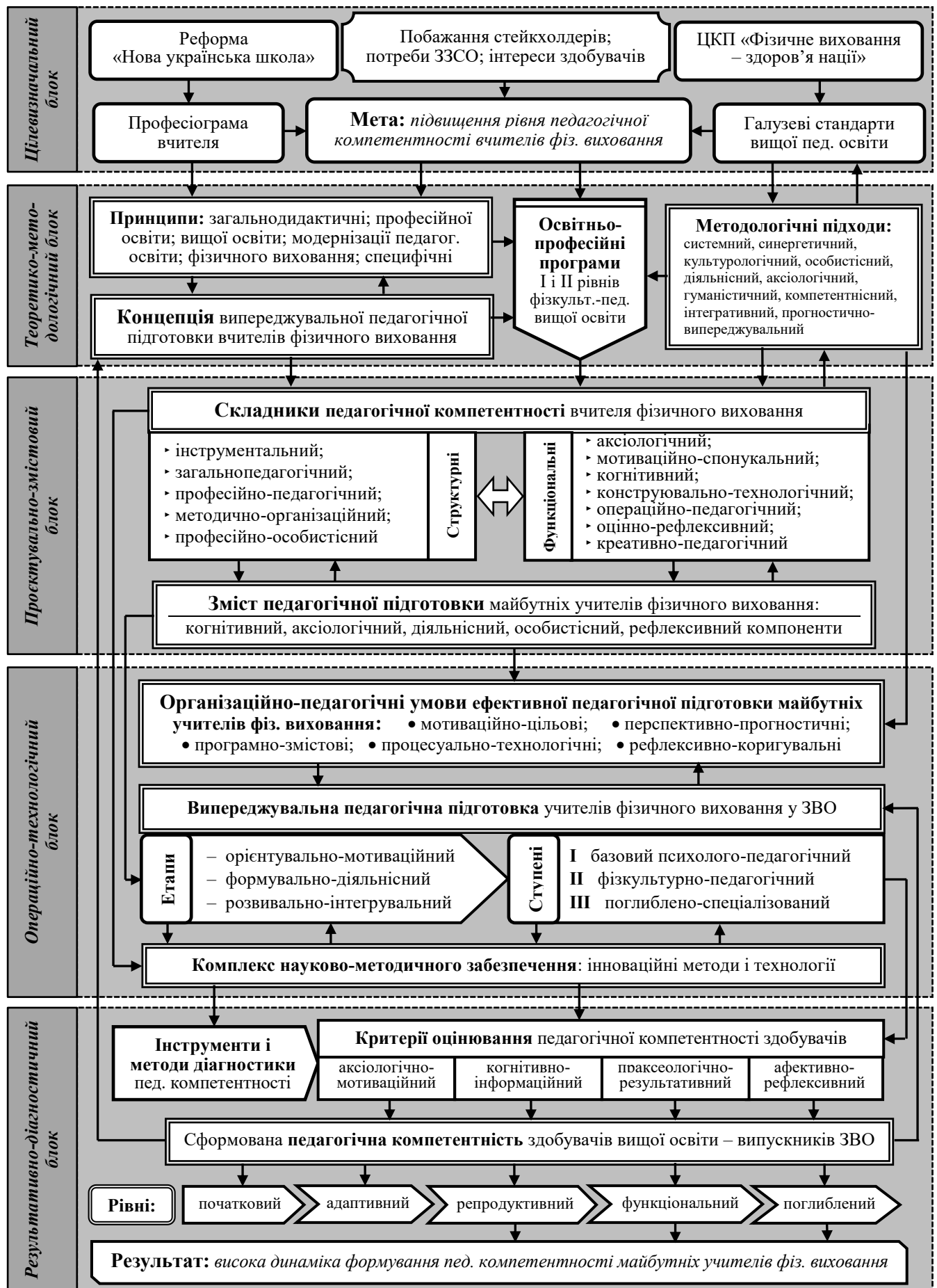

Рисунок 3.2 – Концептуальна модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю

Концептуальна модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю містить цілевизначальний, теоретико-методологічний, проєктувально-змістовий, операційно-методичний та результативно-діагностичний блоки. Охарактеризуємо їх.

Цілевизначальний блок відображає передусім мету підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності, яка полягає у підвищенні рівня їхньої педагогічної компетентності. Її досягнення забезпечить вирішення таких завдань: формування компонентів педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання та їх мотиваційно-ціннісних настанов на професійний саморозвиток і самоактуалізацію в педагогічній діяльності; організація практико орієнтованого засвоєння знань, умінь і навичок, потрібних для ефективної фізкультурно-оздоровчої діяльності у ЗЗСО; становлення майбутнього вчителя фізичного виховання як творчої особистості, здатної до самореалізації у професійно-педагогічній діяльності в галузі ФКіС. Сформульована мета визначає загальну спрямованість професійно-педагогічної підготовки та зумовлена кваліфікаційними вимогами суспільства до підготовленості випускників ЗВО фізкультурного профілю, відображеними у галузевих стандартах вищої педагогічної освіти, цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації», відповідає концепції «Нова українська школа», а також враховує побажання стейкхолдерів, потреби ЗЗСО та інтереси самих здобувачів освіти.

Для формування і розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання ми виокремили три групи навчальних цілей, підпорядкованих загальній меті: загальнопедагогічні, що визначаються кваліфікаційною характеристикою вчителя фізичного виховання і передбачають опанування психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, а також розвиток професійно важливих якостей; фізкультурно-педагогічні, пов'язані з досконалим володінням предметом «Фізична культура», методикою його викладання у ЗЗСО та відповідними педагогічними вміннями й навичками; оперативні цілі кожної навчальної дисципліни.

Цілевизначальний блок розкриває спрямованість процесу професійно-педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання на навчальну, виховну, ін-

новаційну педагогічну діяльність. Слід зазначити, що ефективність реалізації цілей підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності прямо пропорційно залежить від здатності науково-педагогічних працівників ЗВО співвідносити їх із провідними цілями педагогічної діяльності в цілому [300, с. 163]. Здобувачам освіти важливо усвідомити структуру та функції педагогічної діяльності, способи підвищення її продуктивності, спрямованість на досягнення високих результатів тощо.

Теоретико-методологічний блок містить наукові засади і вихідні психолого-педагогічні положення процесу випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю, які враховують особливості навчального предмету «Фізична культура». Передусім це сукупність методологічних підходів: *системного, синергетичного, культурологічного, особистісного, діяльнісного, аксіологічного, гуманістичного, компетентнісного, інтегративного та прогностично-випереджувального*, які сприяють підвищенню цілісності й ефективності педагогічної підготовки учителів фізичного виховання та створюють передумови для їхнього неперервного особистісного та професійного розвитку. На їх основі розроблена Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, яку розглядаємо як системотвірний чинник проєктованої моделі.

Вихідні психолого-педагогічні положення представлені загальнодидактичними принципами (свідомості; активності; науковості; наочності; доступності й індивідуалізації; систематичності та послідовності; міцності; зв'язку з практикою тощо), принципами професійної освіти (професійної спрямованості, фундаменталізації, гуманізації та гуманітаризації, випереджувального характеру професійної підготовки, технологічності, інтеграції, індивідуалізації та диференціації, неперервності та наступності, інформатизації), принципами вищої освіти (студентоцентризму, суб'єктності, системності та варіативності, випереджувального характеру, академічної автономії, практико орієнтованості, креативності та інноваційного розвитку, забезпечення конкурентоспроможності випускника тощо), принципами модернізації педагогічної освіти (гуманізації, демократизації, відкритості, діалогі-

зації, самовизначення, розвитку освітніх потреб, фундаменталізації, колегіальності управління, соціокультурної зумовленості та культуровідповідності, неперервності, наступності, цілісності й інтегративності, гнучкості та варіативності, перспективності, технологічності, інформатизації, педагогічної творчості, інноваційності), принципами фізичного виховання (гуманістичної спрямованості; врахування мотивів, потреб та інтересів особистості; всебічного, гармонійного розвитку особистості; оздоровчої спрямованості; індивідуалізації; зв'язку з іншими видами діяльності та зайнятості; спрямованість на формування базової фізичної підготовки, належної працездатності та стану здоров'я людини; адекватності; систематичності; циклічності та хвилеподібності) та специфічними принципами педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, які розглядаємо як методологічні регулятиви удосконаленої системи (пріоритетності гуманітарних цінностей; прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів педагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поєднаності педагогічної підготовки).

Теоретико-методологічний блок моделі є основою завдань вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю, відображених в *освітньо-професійних програмах* I і II рівнів вищої освіти, які визначають, що: педагогічна освіта вчителя фізичного виховання передбачає глибоку інтеграцію здобутих гуманітарних, соціально-економічних, природничо-наукових, психолого-педагогічних і медико-біологічних знань і вмінь, а також знань і вмінь з теорії та практики фізичної культури і спорту, методики фізичного виховання та ін., що забезпечують у подальшій діяльності науково обґрунтоване проєктування, конструювання та безпосередній розвиток учнів у закладі освіти та в позаурочний час [462, с. 66].

Домінантою *проєктувально-змістового блоку* моделі є складники педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання, до яких відносимо: **структурні складові** (інструментальну, загальнопедагогічну (науково-теоретичну), професійно-педагогічну (операційно-діяльнісну); методично-організаційну, професійно-

особистісну) та *функціональні компоненти* (аксіологічний; мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний), проаналізовані в розділі 2.2.

Сутність педагогічної компетентності визначають когнітивний, аксіологічний, діяльнісний, особистісний, рефлексивний компоненти змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів. Він зорієнтований на забезпечення здобувачів сукупністю загальних і специфічних психолого-педагогічних, методичних знань, інтегрованих умінь і навичок із проведення занять з «Фізичної культури» і позааудиторної фізкультурно-оздоровчої діяльності, потрібних для виконання професійно-педагогічних функцій. Цим визначаються змістові модулі психологічних і педагогічних дисциплін для кожного рівня освіти вчителя фізичного виховання.

Операційно-технологічний блок концептуальної моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в ЗВО фізкультурного профілю містить:

- організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО (мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні), обґрунтовані в розділі 3.2, що займають центральне місце в моделі, оскільки призначені для оптимального формування у здобувачів педагогічної компетентності та свідомого ставлення до неї як до важливого чинника успішності подальшої освітньо-професійної діяльності, вироблення потреби неперервного професійно-педагогічного самовдосконалення через її розвиток, забезпечення готовності випускників ЗВО фізкультурного профілю до виконання функцій вчителя фізичного виховання в загальноосвітній школі;

- процес випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, що уможливорює реалізацію визначених організаційно-педагогічних умов, забезпечує прикладний, практико орієнтований, проблемно-евристичний, пошуково-дослідницький, характер освітнього процесу, оптимізацію самостійної роботи здобувачів, їх активного залучення до вирішення навчально-виховних завдань і педагогічних ситуацій, що імітують основні види подальшої професійної діяльності та типові педагогічні проблемні ситуації у ЗЗСО;

- етапи педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та випереджувального формування в них педагогічної компетентності (орієнтуваль-но-мотиваційний, формувально-діяльнісний, розвивально-інтегровальний);

- ступені педагогічної підготовки здобувачів (базовий психолого-педагогічний, фізкультурно-педагогічний, поглиблено-спеціалізований), на кожному з яких послідовно реалізується спрямованість ОПП, що передбачає прогнозоване поетапне формування складників педагогічної компетентності в майбутніх учителів;

- комплекс науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (розділ 4), розроблений з урахуванням специфіки професійної підготовки, особливостей освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю, вимог ЗЗСО, особистісних і професійних потреб здобувачів. Його впровадження в освітню практику потребує широкого та різнобічного застосування інноваційних форм, методів, засобів і технологій навчання.

Методика випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає: органічне поєднання особистісно орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, використання елементів евристичного навчання; застосування різноманітних форм організації навчальної діяльності (лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна робота, педагогічна практика) з акцентом на методах активного й інтерактивного навчання (проблемне вивчення матеріалу, евристичні, пошуково-дослідницькі методи, навчально-практичні завдання, педагогічні ситуації тощо), спрямованих на розвиток усіх компонентів педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти. Використання в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання ефективних навчальних технологій забезпечує проблемно-дослідницький характер освітнього процесу, його професійно-педагогічну спрямованість, сприяє активізації самостійної роботи здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, їхньому залученню до конструктивного вирішення професійних завдань і ситуацій.

Результативно-діагностичний блок концептуальної моделі репрезентує інструменти і методи діагностики (вимірювання) педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, серед яких: тестування, опитування й анке-

тування викладачів і здобувачів, метод рейтингу, експертне оцінювання, контрольні заміри із застосуванням комплексу різнорівневих педагогічних завдань та ін.

Для визначення сформованості компонентів педагогічної компетентності у здобувачів застосовано критерії (аксіологічно-мотиваційний, когнітивно-інформаційний, праксеологічно-результативний та афективно-рефлексивний) та їх показники, запропоновано рівні педагогічної компетентності (початковий, адаптивний, репродуктивний, функціональний і поглиблений). Запланований (бажаний) кінцевий результат педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО передбачає високу динаміку формування їхньої педагогічної компетентності.

Концептуальна модель відображає основні прямі та зворотні зв'язки усіх розглянутих компонентів системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю. Зокрема, недостатньо сформований рівень педагогічної компетентності навіть у незначній кількості здобувачів спонукає до перегляду положень концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання та корегування технології випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Побудована модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю є: *цілісною*, оскільки нероздільно охоплює взаємопов'язані структурні блоки (цілевизначальний, теоретико-методологічний, проєктувально-змістовий, операційно-методичний та результативно-діагностичний); *утилітарною*, оскільки уможлиблює визначення сукупності вимог щодо педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання як дієвого чинника підвищення якості їхньої професійної підготовки; *практикоорієнтованою*, оскільки її впровадження в освітній процес ЗВО фізкультурного профілю полягає в урахуванні виявлених особливостей вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю, зовнішніх і внутрішніх чинників, інноваційних засад педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, дотриманні обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, спрямованих на ефективну реалізацію випереджувального характеру педагогічної підготовки в освітньому процесі ЗВО з реалізацією її функцій на основі розробленого комплексного навчально-методичного

та інформаційно-освітнього забезпечення; *динамічно-функціональною*, тому що застосування моделі забезпечує не лише зростання рівня педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, а й підвищення ефективності діяльності ЗВО в цілому, що відповідає сучасним запитам суспільства та перспективним вимогам стейкхолдерів; *універсальною*, позаяк ґрунтується на загальних теоретико-методологічних положеннях і принципах, не обмежуючись вузькими вимогами конкретної спеціалізації, а методичні положення, застосовані в запропонованій моделі цілком або частково можна використати для вдосконалення інших освітніх систем та їх складових задля підвищення якості педагогічної освіти вчителів іншого профілю або пристосувати для вдосконалення педагогічної підготовки фахівців інших спеціальностей у ЗВО різного типу (наприклад, науково-педагогічних працівників, соціальних працівників тощо).

Таким чином, цілеспрямована модернізація педагогічної підготовки учителів у ЗВО фізкультурного профілю, науково обґрунтоване вдосконалення організаційно-педагогічної структури освітнього процесу, його методів і технологій, а також проєктування, організації та управління – важливі проблеми, що успішно вирішуються за допомогою моделювання освітніх систем у процесі науково-педагогічного дослідження [463, с. 126]. Теоретичні положення провідних вітчизняних учених-педагогів і психологів визначили логіку нашого дослідження з побудови моделі системи випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю шляхом вивчення нормативної та проєктування на її основі концептуальної моделей освітньої системи.

Отже, на основі аналізу науково-педагогічної літератури та вивчення освітніх реалій ми теоретично обґрунтували і розробили концептуальну модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю, упровадження якої є важливим інструментом вдосконалення освітнього процесу, оскільки сприяє оптимізації кожної його ланки, систематичному корегуванню його перебігу та оцінюванню результатів. Модель відображає вимоги до професійної підготовленості випускників ЗВО фізкультурного профілю, структуру їхньої педагогічної компетентності, належний рівень якої дасть

змогу виконувати професійно-педагогічні функції, спрямовані на комплексне вирішення фізкультурно-оздоровчих, здоров'язбережувальних, навчальних і виховних завдань під час фізичного виховання школярів. Вплив реалізації моделі на професійну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання потрібно оцінювати за рівнем сформованості педагогічної компетентності здобувачів освіти, становлення системного наукового світогляду, вироблення власної педагогічної позиції, готовності до неперервного самовдосконалення у професії.

Висновки до третього розділу

До інноваційних засад педагогічної освіти у ЗВО фізкультурного профілю відносимо психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні нововведення, які інтенсифікують діяльність суб'єктів педагогічної підготовки, розширюють діапазон дидактичних методів, засобів і прийомів, зумовлюють підвищення якості їхньої професійно-педагогічної діяльності з розвитку фізичної культури, виховання здорового способу життя та здоров'язбереження учнів ЗЗСО. Провідним інноваційним елементом вважаємо феномен випереджувальної педагогічної підготовки, у руслі якого вирішуються завдання формування висококомпетентного суб'єкта педагогічної діяльності, здатного брати ініціативу та відповідальність за розвиток фізичної культури і здоров'я нації. Навчання та виховання здобувачів з орієнтацією на близькі й віддалені перспективи передбачає такі шляхи і способи розвитку педагогічної компетентності: посилення мотивації здобувачів; оновлення й осучаснення змісту психологічних і педагогічних дисциплін; інтегрування теоретичного та практичного навчання, самостійної та науково-дослідної діяльності; використання новітніх методів і технологій, що підвищують ефективність освітньої діяльності; впровадження сучасних навчально-методичних комплексів, електронних освітніх ресурсів; оптимізація різних видів практики у контексті професійно-педагогічної діяльності; врахування результатів самостійної неформальної, інформальної роботи й організація цілеспрямованої науково-дослідної діяльності; допомога в проєктуванні та реалізації індивідуаль-

них освітніх траєкторій, психологічний супровід здобувачів; моніторинг ефективності освітнього процесу, затребуваності здобутих компетентностей.

Завдання якісної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання передбачає створення необхідних і достатніх умов для самовизначення вчителя як особистості та професіонала, формування й розвитку в нього педагогічної компетентності, а також потреби у вдосконаленні відповідних якостей і ціннісних орієнтацій. Під організаційно-педагогічними умовами ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання розуміємо сукупність обставин, взаємозалежних і взаємозумовлених заходів, які стосуються змісту, форм, методів і технологій процесу підготовки, забезпечують оптимальне регулювання, мотивацію та інтенсифікацію взаємодії суб'єктів освіти, сприяють їхній активності, ініціативності, самостійності та мобільності. Виділено та конкретизовано п'ять груп організаційно-педагогічних умов педагогічної підготовки у ЗВО:

- мотиваційно-цільові – стимулювання неперервного процесу розвитку педагогічної компетентності у здобувачів;
- перспективно-прогностичні – спрямованість на випереджувальну педагогічну підготовку випускників, готових до найближчих і віддалених перспектив розвитку фізичного виховання у ЗЗСО;
- програмно-змістові – проєктування та формування цілісного змісту педагогічної компетентності майбутніх учителів з дотриманням інтеграції та наступності;
- процесуально-технологічні – включення здобувачів у неперервну, поетапну особистісно орієнтовану педагогічну підготовку із застосуванням сучасних організаційних форм, інтерактивних методів, інноваційних технологій;
- рефлексивно-коригувальні – розвиток суб'єктної позиції здобувачів щодо професійно-педагогічної діяльності та її вдосконалення на основі самооцінювання.

Система педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю обіймає три ступені: 1) базовий психолого-педагогічний, який забезпечує формування у здобувачів основ педагогічної компетентності; 2) фізкультурно-педагогічний, на якому здобувачі бакалаврату отримують повноцінну педагогічну підготовку, яка відповідає профілю їхньої предметної спеціалі-

зації 014.11; 3) поглиблено-спеціалізований – підготовка магістрантів до викладання профільної дисципліни «Фізична культура» та суміжних курсів на старшому ступені загальноосвітньої школи, у коледжах, ЗВО. На кожному ступені в майбутніх учителів послідовно реалізується прогнозоване формування педагогічної компетентності за такими основними етапами: орієнтувально-мотиваційним, на якому відбувається базова педагогічна підготовка; формувально-діяльнісним, під час якого здійснюється комплексна педагогічна підготовка; розвивально-інтегровальним, який передбачає поглиблену педагогічну підготовку. Під час кожного етапу визначаються та конкретизуються завдання розвитку педагогічної компетентності у майбутніх учителів, які співвідносяться з рівнями освіти і ступенями педагогічної підготовки. Вдосконалена система педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання забезпечує: адаптованість теорії та методики професійної освіти, що не лише відповідає запитам суспільства, а й урахує особистісні та професійні потреби здобувачів, вимоги роботодавців; організаційну та змістово-технологічну включеність професійно-педагогічної підготовки в цілісний освітній процес, що передбачає її повноцінне функціонування та розвиток у ЗВО фізкультурного профілю; взаємозумовленість і взаємозв'язок усіх елементів, спрямованих на піднесення педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання як інтегрованого результату освіти.

Моделювання педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю передбачало створення нормативної та концептуальної моделей. Завданням нормативної моделі було відображення досконалої структури внутрішньої організації та зв'язків елементів системи, що передають їх суттєві відношення та взаємовпливи і дають змогу прогнозувати розвиток. Проектування концептуальної моделі досліджуваної системи дало змогу наблизити освітню практику до розробленої концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю. Організаційну структуру концептуальної моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання становлять взаємопов'язані блоки, які забезпечують окрім концептуальності її цілісність, утилітарність, практико орієнтованість, динамічну

функціональність і універсальність: цільовизначальний (соціальне замовлення, мета, галузеві стандарти, професіограма вчителя); теоретико-методологічний (принципи, концепція, освітньо-професійні програми, методологічні підходи); проєктувально-змістовий (структурні та функціональні складники педагогічної компетентності, зміст педагогічної підготовки); операційно-технологічний (організаційно-педагогічні умови, етапи і ступені педагогічної підготовки, комплекс науково-методичного забезпечення, інноваційні методи і технології); результативно-діагностичний (інструменти і методи діагностики, критерії оцінювання, рівні сформованості, результат). Побудова та реалізація моделей спрямовувалась на отримання нового знання щодо підвищення ефективності освітньої системи, оптимізацію її складових і функціональних зв'язків, врахування всіх соціально-педагогічних і психолого-педагогічних чинників, організаційно-педагогічних умов, що веде до зростання рівня педагогічної компетентності випускників ЗВО фізкультурного профілю.

Положення та висновки, викладені в цьому розділі, детально розкриті в таких працях [455; 460; 463; 568; 590; 600; 601; 612; 613; 627].

Розділ 4

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

4.1 Зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання

Зростання соціального запиту на висококваліфікованих учителів фізичного виховання, здатних продукувати інноваційні педагогічні ідеї, моделювати процес фізичного виховання, опираючись на професійні цінності, власний творчий потенціал зумовлює необхідність удосконалення їхньої підготовки шляхом підвищення мотивації здобувачів щодо педагогічної діяльності, оновлення змісту професійної освіти, приведення його у відповідність до вимог сьогодення. Зважаючи на це, зазначимо, що професійна підготовка сучасних учителів фізичного виховання має орієнтуватися на цілеспрямоване формування в них педагогічної компетентності, розвиток у здобувачів творчого потенціалу, прагнення постійного самовдосконалення у фізкультурно-педагогічній діяльності.

Для своєчасного, якісного оновлення й удосконалення змісту професійної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО потрібно спрямовувати навчально-виховний процес не лише на одержання здобувачами освіти педагогічних, професійно-спеціалізованих знань, вироблення рухових умінь і навичок, які вимагають відповідної фізичної підготовленості, а також на розвиток здатності ефективно передати власний руховий досвід вихованцям. У цьому специфіка фізкультурної освіти [213, с. 338]. Також у ЗВО фізкультурного профілю значного покращення вимагає позааудиторна робота зі здобувачами. Особливо це стосується підвищення загальнокультурного рівня молодих учителів фізичного виховання. У зв'язку з цим їхня професійно-педагогічна підготовка має спрямовуватися на реалізацію проблемного та розвивального навчання, більш активно, цілеспрямовано формувати професійно важливі та соціально значущі якості здобувачів, до яких належать патріотизм, духовність, ініціативність, товариськість, комунікабельність, вимогливість, наполегливість тощо. Ураховуючи проєктовані (очікувані)

результати фізкультурно-педагогічної освіти, в змісті навчальних компонент доцільно, на додаток до широкої, різнобічної спортивної підготовки і традиційних для ЗВО фізкультурного профілю обсягів науково-теоретичних знань, посилити позиції не лише актуальних нині менеджменту, маркетингу, математичної статистики, інформаційних технологій, біомеханіки і біохімії, а й психолого-педагогічну складову їхньої професійної підготовки. При цьому варто акцентувати на прикладних аспектах педагогічної підготовки, актуалізувати фізкультурно-педагогічні вміння та навички майбутніх учителів фізичного виховання, здатність застосовувати засвоєний матеріал у реальній педагогічній практиці [462, с. 68].

Професійно-педагогічна діяльність вчителя фізичного виховання спрямована на всебічний і гармонійний розвиток учнів, що висуває вимоги стосовно неперервного творчого зростання педагога. Креативний вчитель готовий до виявлення й розвитку індивідуальних здібностей школярів, задоволення їхніх потреб у руховій діяльності та інтересів щодо здоров'язбереження. У зв'язку з цим потрібно уникати надмірної уніфікації та стандартизації змісту освітнього процесу, натомість створювати диференційовані програми з урахуванням національних і регіональних традицій, які мали б корекційно-відновлювальний та оздоровчо-рекреаційний вплив на здобувачів [29, с. 27]. Як свідчить практика, ефективність педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання зростає, якщо її зміст набуває системного характеру, випереджувально охоплює новітні наукові досягнення, коли його спрямовано на успішне вирішення актуальних завдань неперервного особистісного та професійного становлення педагога, комплексний розвиток компетентності, набуття досвіду, основ професійної майстерності.

Разом із тим, формування педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання потребує систематичного підвищення мотивації здобувачів, стимулювання процесу саморозвитку та професійного самовдосконалення, неперервного розширення, збагачення й активного оновлення їхньої методичної бази знань. Позаяк їхні освітньо-професійні завдання лежать у площині навчання учнів ЗЗСО здорового способу життя та виховання здоров'язбережувальної поведінки, виникає потреба формування в них вмінь і навичок, вироблення відповідних ціннос-

тей. Необхідна системна перебудова свідомості всіх суб'єктів фізкультурно-педагогічної освіти у ЗВО в напрямі науково-педагогічного мислення, зокрема цілісного бачення різних аспектів фізичного виховання молоді.

На погляд науковців, важливими для майбутніх учителів фізичного виховання є: усвідомлення сутності педагогічних завдань, оцінювання нового досвіду, контролювання продуктивності власних пізнавальних дій та освітньої діяльності. Тобто, під час професійної підготовки потрібно перевести здобувачів у «позицію суб'єкта знань, актуалізації процесу цілевизначення та планування діяльності, її регулювання, контролювання та рефлексії» [136, с. 255]. Викладене дає підстави стверджувати, що педагогічна підготовка здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти має забезпечувати взаємозв'язок загального, особливого й індивідуального, що можна досягти поєднуючи три складники: фундаментальні знання в галузі психології та педагогіки, специфічні знання й уміння, що забезпечують спеціалізацію «Фізична культура», та широкого кола диференційованих знань і вмінь, які відповідають інтересам і схильностям самих здобувачів.

Проблеми вдосконалення змісту освіти в галузі ФКіС глибоко досліджені у розробках О. Ажиппо [1], А. Багорки [17], О. Безкопильного [24], П. Джуринського [109], Н. Завидівської [142], Є. Захаріної [148], Г. Кондрацької та А. Чепелюк [200], Л. Коновальської [202], Н. Степанченко [472], Л. Суценко [488] та ін. Актуальність засвоєння психолого-педагогічних знань здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти у ЗВО зумовлює об'єктивно висока роль людського чинника в соціально-культурних перетвореннях, зростання вимог до професійної та соціальної компетентності вчителів, їхньої готовності до неперервного професійного самовдосконалення. Опанування психолого-педагогічних знань і вмінь передбачає комплексне вивчення можливостей людського організму, психіки, механізмів розвитку і способів виявлення та реалізації творчих сил особистості, дієвих засобів комунікації та продуктивного педагогічного спілкування, взаємодії, розроблення й упровадження в освітню практику педагогічних інновацій, проектування ефективних моделей і технологій навчання та виховання, самоосвіти і саморозвитку. Усе це свідчить про важливість психолого-педагогічних знань і

вмінь і необхідність їх максимально можливого опанування здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти для набуття інтегрованої професійної компетентності.

У затвердженому на цей момент професійному стандарті за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» зазначено, що «мета професійної діяльності вчителя полягає в організації навчання та виховання учнів під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання. Вчитель спільно з батьками, іншими законними представниками учнів сприяє розвитку здібностей учнів, формуванню в них навичок здорового способу життя, дбає про їхнє фізичне і психічне здоров'я...» [398]. Аналіз розроблених у стандарті професійних компетентностей (мовно-комунікативної, предметно-методичної, інформаційно-цифрової, психологічної, емоційно-етичної, педагогічного партнерства, інклюзивної, здоров'язберезувальної, проєктувальної, прогностичної, організаційної, оцінювально-аналітичної, інноваційної, здатність до навчання впродовж життя, рефлексивної) [398], багато з яких формуються під час опанування психологічних і педагогічних дисциплін, вказує на те, що невід'ємною складовою цих компетентностей є усвідомлений зміст психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, способів діяльності та якостей особистості, спрямованих на вирішення завдань професійно-педагогічного розвитку вчителів фізичного виховання у ЗВО.

Зміст педагогічної освіти здобувачів, які навчаються у ЗВО, визначається переліком обов'язкових навчальних дисциплін, передбачених нормативними документами професійної підготовки («Педагогіка», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Професійна майстерність учителя», «Цифрові технології в освіті та науці», «Педагогічна та професійна етика», «Методика виховної роботи» та ін., а також організацією різних видів педагогічної практики тощо), які використовуються в підготовці майбутніх учителів за різними спеціалізаціями [286, с. 347]. Потрібний учителям зміст психолого-педагогічних знань зумовлений предметною специфікою їхньої педагогічної праці, яка реалізується в системі «людина—

людина», причому у процесі професійної діяльності вчитель взаємодіє з різними категоріями суб'єктів освіти [128, с. 41]. Добір змісту освіти з метою формування педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання ґрунтується на положенні, яке передбачає опанування здобувачами знань про предмет і способи діяльності педагога, набуття власного досвіду творчої діяльності, а також, що не менш важливо, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності. Саме на цих засадах ми вважаємо доречним визначати (оновлювати, оптимізувати) зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Структурування змісту освітньо-професійних програм підготовки вчителя на різних рівнях опирається на стандарти вищої освіти у галузі знань «01 Освіта/Педагогіка» за відповідною спеціалізацією з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади освіти, і галузевих об'єднань, академічної спільноти (освітнього співтовариства), організацій роботодавців, широкої громадськості [317; 384]. Серед основних завдань педагогічної підготовки майбутніх учителів, які мають вирішувати науково-педагогічні працівники профільних кафедр відповідних ЗВО, О. Пехота слушно виокремлює такі: ознайомити майбутніх педагогів із закономірностями розвитку особистості здобувачів освіти на різних етапах їхнього становлення; створити умови для усвідомлення та сприйняття педагогіки майбутніми учителями не лише як навчальної дисципліни, а, передусім, як науки, мистецтва, бази для конструювання авторських методичних систем, створення власної професійно-педагогічної позиції; спонукати і підтримувати постійний професійний розвиток і самовдосконалення майбутніх педагогічних працівників [366, с. 27].

Як уже зазначалося, зміст педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання має забезпечувати її *випереджувальний характер*. Його цілісність зумовлена, на наш погляд, структурою педагогічної підготовки, що містить навчально-пізнавальну, навчально-практичну та самостійну діяльність здобувачів, а також єдністю навчальної, виховної, розвивальної, організаційно-управлінської, координувальної та інших функцій.

Як відомо, у випереджувальну освіту фахівців включається насамперед загальнонаукова підготовка як основа будь-якої наступної спеціалізації. Для майбутнього вчителя базою спеціалізації є, безперечно, педагогічна підготовка, яка є підґрунтям для залучення в різні види освітньо-професійної діяльності. Вона націлена переважно на розвиток педагогічних здібностей, схильностей, інтересів, переконань, ідеалів, світогляду, спрямованості особистості педагога, водночас створюючи можливості для виявлення та формування покликання, допомагаючи молодим учителям у визначенні їхньої життєвої та професійної позиції.

Мається на меті сприяти загальнокультурному, інтелектуальному розвитку, формуванню моральності внутрішнього світу, становленню системного наукового світорозуміння та вміння налагоджувати конструктивні відносини з іншими, комунікувати і взаємодіяти, а також озброїти вчителя засобами ефективного саморозвитку, підготувати до безперервної самоосвіти і самовдосконалення.

Виявлення педагогічних компетентностей учителя й адекватних узагальнених психолого-педагогічних і спеціалізовано-педагогічних знань і вмінь було здійснено на основі обґрунтування провідних функцій професійно-педагогічної діяльності (навчання учнів предметів або інтегрованих курсів; партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу; участь в організації безпечного та здоров'язбережувального освітнього середовища, управління освітнім процесом, безперервний професійно-педагогічний розвиток) [398]) та, відповідно, трьох груп педагогічних цілей (організації та проведення успішної навчально-пізнавальної, виховної та розвивальної діяльності в різних соціально-професійних контекстах; педагогічної взаємодії та комунікування; мотивування та реалізації самопізнання, самоосвіти і саморозвитку) і деталізованих соціально-педагогічних завдань. Бралось до уваги, що педагогічні компетентності формуються, переважно, за принципом «від простого до складного», коли складніші з них охоплюють, розширюють і поглиблюють вже набуті простіші.

Таким чином, джерелом добору та конструювання змісту сукупності психологічних і педагогічних дисциплін для трьох ступенів педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти (див. табл. 3.3), є узагальнені психо-

лого-педагогічні знання й уміння. На цій основі визначено склад відповідних компетентностей і включено до затвердженого професійного стандарту за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [398]. Налагодження зв'язку між соціально-педагогічними функціями, щоденними завданнями професійно-педагогічної діяльності та педагогічними компетентностями є дидактичною вимогою щодо розроблення змісту психологічних і педагогічних дисциплін. Базовий зміст психологічних і педагогічних дисциплін задає діяльнісний аспект варіативної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Його засвоєння за допомогою застосування інтерактивних форм і методів навчання, активізації та інтенсифікації самостійної роботи здобувачів забезпечує формування продуктивного професійного мислення й ефективних способів педагогічної діяльності, набуття досвіду розв'язання проблемних освітньо-професійних ситуацій і соціально-педагогічних завдань на основі психолого-педагогічних знань, умінь і навичок. Це сприяє формуванню інтегрованої компетентності випускників ЗВО фізкультурного профілю як проєктованого результату навчання.

Зазначимо, що лише компетентність випускників, їхня спрямованість на задоволення потреб споживачів освітніх послуг розглядається як її об'єктивний результат, що визначає якість педагогічної освіти. Педагогічна компетентність випускників ЗВО фізкультурного профілю, як головна мета їхньої підготовки, характеризується рівнем узагальнених психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, розвиненими мотиваційно-ціннісними й емоційно-вольовими якостями особистості та здатністю ефективно застосовувати їх для вирішення різноманітних ситуацій і завдань у сфері професійно-педагогічної діяльності.

Структуру педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання становить, як уже зазначалося в розділі 2.2, сукупність змістово розроблених складників (інструментальний, загальнопедагогічний, професійно-педагогічний, методично-організаційний і професійно-особистісний) і функціональних компонентів (аксіологічний; мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний), формування яких забезпечує цілісний характер підготовки випуск-

ників ЗВО фізкультурного профілю до успішної професійно-педагогічної діяльності. Поетапне та послідовне засвоєння здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти необхідних психолого-педагогічних знань і вмінь, що формуються на відповідних рівнях педагогічної підготовки, зростає по кожному з названих складників, які в сукупності утворюють педагогічну компетентність.

Щоб забезпечити ефективність професійно-педагогічної підготовленості учителів фізичного виховання, необхідно повсякчас оновлювати її зміст у ЗВО фізкультурного профілю. Мова йде про: зорієнтованість психологічних і педагогічних дисциплін, передусім, на вивчення концептуальних положень педагогічної освіти, розвиток творчого потенціалу здобувачів, вироблення в них умінь узагальнювати й аналізувати педагогічні процеси і явища; інтеграцію психолого-педагогічних і фахових дисциплін, їх спрямування на продуктивну професійну діяльність у галузі фізичного виховання школярів; визначення змістового наповнення педагогічної підготовки відповідно до об'єктів і способів професійної діяльності вчителя фізичного виховання; зміну питомої ваги певної дисципліни або навчального матеріалу для поглибленого опрацювання здобувачами питань, пов'язаних із професійно-педагогічною діяльністю; використання додаткових матеріалів, що конкретизують зміст навчальної інформації стосовно спеціалізації майбутніх учителів фізичного виховання; відповідний добір практичних завдань; удосконалення системи контролю знань і вмінь здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти з метою зміни їхнього ставлення до педагогічної підготовки як до особистісно значущої професійної цінності.

Підвищенню якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання й ефективності формування педагогічної компетентності здобувачів сприяє розроблення та впровадження спецкурсів із психолого-педагогічних дисциплін. Зміст таких спецкурсів має передбачати: узагальнення засвоєних раніше теоретичних знань і практичних умінь щодо фізичного виховання школярів на системному рівні; поглиблення знань щодо особливостей фізкультурно-педагогічної діяльності у сучасних ЗЗСО. Зазначимо, що вивчення цих спецкурсів доцільно здійснювати на IV курсі навчання бакалаврів у ЗВО. Необ-

хідність розроблення та впровадження вибірових курсів із психолого-педагогічних дисциплін визначається тим, що вони не лише узагальнюють, доповнюють і поглиблюють вже здобуті знання з професійно-педагогічної діяльності вчителів фізичного виховання у ЗЗСО, а й цілеспрямовано збагачують їхній педагогічний арсенал практичними прийомами фізичного виховання та розвитку учнів у навчальній і позанавчальній, спортивно-масовій діяльності [145, с. 58-59].

Нині важливо, щоб майбутні вчителі фізичного виховання мали можливість впливати на конструювання тематики, структури й обсягу навчального матеріалу, закладеного в певній дисципліні. Це дасть змогу будувати конкретну педагогічну дисципліну з урахуванням потреб здобувачів освіти, відображатиме ставлення до їхньої особистості як до суспільно значущої цінності.

Важливою складовою змісту фізкультурно-педагогічної освіти у ЗВО вважаємо методичну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання, яка, на думку О. Ярошенко, потребує «дієвих радикальних змін і доповнень» [564, с. 70]. Її завдання полягає у формуванні в майбутніх учителів: усвідомленої потреби щодо всебічної методичної підготовки до ефективного виконання фізкультурно-педагогічної діяльності у ЗЗСО; позитивного ставлення до опанування сучасних педагогічних технологій фізичного виховання школярів; міцних і різнобічних методичних знань і відповідного рівня методичних умінь і навичок [564, с. 70]. Щоб досягти цього, ЗВО фізкультурного профілю мають передусім підняти рівень престижу методичних знань і вмінь у підготовці майбутніх учителів фізичного виховання шляхом удосконалення навчальних програм із методики викладання фізичної культури у ЗЗСО, «реалізувати дедуктивний підхід у формуванні змісту практичних занять із психолого-педагогічних дисциплін, осучаснити проведення педагогічної практики, надати педагогічного спрямування вивченню фахових дисциплін» [564, с. 70].

Аналіз стану методичної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в процесі фізкультурно-педагогічної освіти свідчить що і викладачі, і здобувачі розуміють важливість цієї складової педагогічної освіти для подальшої успішної професійно-педагогічної діяльності, проте така підготовка у ЗВО фізкультурного

профілю часто здійснюється непослідовно. Зокрема, потребують удосконалення такі її складові, як знання сутності методичної роботи вчителя фізичного виховання у ЗЗСО, нормативних документів і положень з організації фізичного виховання учнів та інших форм фізкультурно-оздоровчої діяльності у школі та в позаурочний час, а також вироблення в майбутніх учителів знань і вмінь щодо ефективного використання та вдосконалення навчально-методичного забезпечення процесу фізичного виховання школярів, налагодження міжпредметних зв'язків з іншими навчальними предметами; методичні поради щодо організації та проведення в закладі спортивно-масових заходів; пошук, вивчення, аналіз, розповсюдження кращого педагогічного досвіду фізичного виховання учнів; організація самоосвіти вчителів і самоконтроль їхньої педагогічної діяльності [201, с. 104].

Визначені нормативними документами змістові й організаційні вимоги до підготовки майбутніх учителів у вищій школі передбачають проведення педагогічної практики, обсяг якої має становити не менше 30 кредитів ЄКТС обов'язкової частини освітньо-професійних програм першого рівня освіти на всіх курсах (від першого року навчання у ЗВО); і не менше 30 кредитів (разом із підготовкою кваліфікаційної роботи) у межах обов'язкової частини магістерських програм [208]. Нині педагогічна практика реалізується за паралельною моделлю: її організація та зміст передбачають одночасне засвоєння майбутніми вчителями теоретичного матеріалу й одержання практичного досвіду, починаючи з II–III курсів бакалаврату.

Професійна підготовка педагогічних працівників у галузі «01 Освіта/Педагогіка», зокрема зі спеціальності 014 «Середня освіта» (предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура), на бакалаврському рівні передбачає педагогічну (3–6 кредитів), виробничу (6–12 кредитів), а також інші види практик з урахуванням спеціалізації. На магістерському рівні підготовки майбутніх учителів передбачено переддипломну (6–9 кредитів), науково-дослідну (6–9 кредитів), асистентську (3–6 кредитів) практики. Мета практичної підготовки майбутніх педагогічних працівників на бакалаврському рівні полягає у формуванні професійних компетентностей, розвитку педагогічної майстерності; на магістерському рівні – виробленні компетентностей, пов'язаних зі здатністю використовувати ре-

зультати наукових досягнень, дослідницької роботи в педагогічній діяльності, що сприяє формуванню методологічної культури майбутніх учителів, розвитку їхнього критичного мислення тощо [317, с. 23-24].

Важливим чинником є посилення практико орієнтованої, міждисциплінарної, прикладної спрямованості змісту психологічних і педагогічних дисциплін та інших навчальних курсів, що досягається не збільшенням їх обсягу, а шляхом переорієнтацією змісту дисциплін з «декларативних» знань на процедурні та ціннісно-сміслові [565]. Це означає, що до змісту педагогічної підготовки вводяться типові проблемні ситуації й завдання, способи і технології розв'язання яких відповідають реальному контексту майбутньої професійної діяльності вчителів фізичного виховання, тобто впроваджується діяльнісний тип змісту навчання.

Ключовим елементом змісту освіти, заснованому на компетентнісному підході, є досвід самостійного вирішення різноманітних завдань і виконання професійно-педагогічних функцій (мотивування, цілевизначення, інформування, демонстрування, прогнозування, ухвалення рішень, організація, комунікація, контроль, корекція), ролей (учитель, вихователь, модератора, тьютора, фасилітатора, консультанта, тренера тощо) і соціальних рольових позицій (порадник, ініціатор, стратег, проєктувальник, лідер, організатор, менеджер, виконавець, спостерігач та ін.) з опорою на одержані знання, універсальні здібності та види готовності, що належать до різних сфер життєдіяльності, зокрема професійної. Освітня практика доводить, що цей досвід ґрунтується не на вміннях і навичках застосовувати знання у «готовому вигляді», що засвоюються і відпрацьовуються під час виконання певних вправ, а формується за допомогою використання в освітньому процесі активних та інтерактивних методів, створення проблемних ситуацій, що імітують складні професійні завдання й обставини. Такий підхід забезпечує набуття майбутніми учителями фізичного виховання психолого-педагогічних знань і досвіду, які формуються під час самостійного пошуку способів професійно-педагогічної діяльності в нетипових навчально-виховних і соціально-педагогічних ситуаціях.

Однією з головних вимог до змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання є її організація в контексті їхньої майбутньої профе-

сійної діяльності. Реалізація компетентнісного підходу в педагогічній підготовці передбачає акцентування на розвивальних освітніх технологіях, що ґрунтуються на активних, рефлексивно-діяльнісних методах, проблемному, проєктному, науково-дослідному навчанні, використанні яких сприяє розширенню й активізації самостійної роботи здобувачів. Аналіз кращого досвіду дає підстави стверджувати, що найефективнішими є освітні системи, які опираються на продуману самостійну роботу здобувачів освіти, яка мотивує до досягнення професійних і життєвих цілей, забезпечує особистісне і професійне зростання. Педагогічний потенціал самостійної роботи над матеріалом, закладеним у змісті навчання, визначається тим, що вона впливає на розвиток рефлексивних і вдосконалення когнітивних якостей та аналітичних здібностей особистості майбутніх учителів.

Самостійна робота здобувачів освіти рід час навчання у ЗВО відіграє значну роль у професійному становленні особистості, формуванні прагнення до саморозвитку й самореалізації. Вона забезпечує майбутніх учителів інформацією, сприяє поглибленню знань, задовольняє їхні пізнавальні потреби й інтереси щодо вдосконалення фахового рівня, загальної та професійно-педагогічної культури. Цілеспрямована самостійна освітня діяльність відрізняється високим рівнем пізнавальної активності та здатністю самостійно керувати процесом опанування знань, спрямованістю «на задоволення потреб ідентифікації, соціалізації, самореалізації та самовдосконалення особистості для досягнення життєвих цілей» [412, с. 159].

Найбільш ефективні види самостійної роботи науковці пов'язують з можливістю використання віртуального освітнього середовища та застосування ІКТ, а саме: самостійний пошук інформації в мережі Інтернет, інтерактивних періодичних виданнях, в тому числі іноземними мовами [94, с. 204-218]; використання систем *E-learning* і *m-learning*, які дають здобувачам доступ до додаткових освітніх послуг, можливість самостійно визначати індивідуальну траєкторію навчання й саморозвитку [196, с. 107]; створення та підтримання у ЗВО віртуального навчального середовища для забезпечення розвитку інформаційно-навчальної взаємодії учасників освітнього процесу із новітніми засобами ІКТ, що сприяє формуванню самостійної пізнавальної активності здобувачів [170, с. 328]; проєктування та

впровадження різноманітних програмних засобів (електронних освітніх ресурсів) з метою розвитку складових компетентності й активізації професійно орієнтованої діяльності майбутніх фахівців в освітньому процесі [240, с. 353].

Належна організація самостійної роботи майбутніх учителів фізичного виховання під час їхньої педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю, відображена в її змісті, забезпечить продуктивний розвиток індивідуальної освітньої траєкторії шляхом інтенсифікації пізнавальної діяльності, дасть здобувачам змогу переносити самостійно одержані знання у практичну площину, усвідомлювати їх професійну й особистісну значущість, що сприятиме досягненню більш вагомих результатів у формуванні педагогічної компетентності випускників.

Отже, результати досліджень з проблем удосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів у ЗВО фізкультурного профілю дають підстави стверджувати, що навчальні плани і програми їхньої підготовки мають містити всі види освітньої діяльності, максимально наближені до майбутньої професійно-педагогічної, передбачати організацію практик, які враховують запити стейкхолдерів, та науково-дослідну роботу здобувачів освіти з проблем фізкультурно-виховної діяльності тощо. Усе це становлять основу для відбору та конструювання змісту психолого-педагогічної підготовки, наближеного до професійних реалій, на основі обґрунтованих принципів її реалізації в цілісному освітньому процесі та з урахуванням особливостей вищої фізкультурно-педагогічної освіти.

У змістовому контексті професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю дослідники розглядають як: процес опанування здобувачами відповідних знань і вмінь, що забезпечують їм можливість успішної педагогічної діяльності за обраною спеціалізацією, усвідомлення їх значущості для самореалізації у професії; процес вироблення професійно-педагогічних умінь; процес розвитку професійно важливих якостей особистості вчителя фізичного виховання; процес накопичення особистісного досвіду професійної діяльності під час педагогічної взаємодії; процес становлення суб'єктної професійної позиції майбутніх учителів під час вирішення навчально-професійних завдань, зміст яких відповідає основним типам професійно-

педагогічних завдань; процес набуття суб'єктного досвіду цілісної освітньо-професійної діяльності в галузі фізичного виховання школярів.

Тобто, процес педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю є логічно завершеним ланцюжком взаємопов'язаних і повторюваних видів діяльності, що реалізуються на основі використання освітніх ресурсів ЗВО, результатом якого є: дидактично трансформований соціокультурний досвід (що існує незалежно від освітнього процесу у вигляді навчально-програмних матеріалів); особистісний досвід, одержаний здобувачами освіти під час суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії, який проявляється у формі переживання, смислотворчості, саморозвитку. Змістовий аспект процесу педагогічної підготовки у ЗВО відображається також у логіці побудови його завдань. Сукупність професійно-педагогічних завдань утворює «стрижень» змісту педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю, а етапи становлення педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання визначають логіку його розгортання.

Науковці виділяють сім комплексних груп професійних завдань, до розв'язання яких мають бути готовими випускники: сприймати учнів як ціннісних суб'єктів освітнього процесу у ЗЗСО, конструювати ефективний освітній процес, налагоджувати взаємодію з іншими його учасниками, розвивати освітнє середовище ЗЗСО та використовувати всі його можливості для успішної фізкультурно-оздоровчої діяльності, проєктувати і реалізувати власний професійний та особистісний саморозвиток і самоосвіту, працювати з інформацією, керувати процесом фізичного виховання та власною професійно-педагогічною діяльністю.

Для успішного формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання когнітивний компонент змісту фізкультурно-педагогічної освіти потребує інтегрування загальнопедагогічних і методичних знань, знань із психології, теорії та методики фізичного виховання, соціально-гуманітарних знань і природничо-наукових основ фізичної культури. До *загальнопедагогічних знань* відносять, передусім, такі:

- знання фундаментальних ідей, концепцій, закономірностей розвитку педагогічних явищ, що становлять підґрунтя практичної діяльності вчителя і частину його наукового світогляду, визначаючи вектор його професійного мислення;
- знання основоположних педагогічних теорій, фундаментальних категорій і понять, опанування та розуміння сутності яких дає змогу вчителю цілеспрямовано, на науковій основі реалізувати педагогічну діяльність у ЗЗСО, аналізувати власні досягнення та недоліки, коригувати і проєктувати подальшу роботу;
- знання основних педагогічних фактів, що сприяє розширенню та накопиченню педагогічного досвіду;
- прикладні знання про загальну методику навчання та виховання школярів, загальні способи і прийоми організації освітнього процесу забезпечують засвоєння операційних аспектів педагогічної діяльності [522].

Психолого-педагогічна підготовленість передбачає також опанування здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти таких знань:

- фундаментальних розділів педагогіки і психології, необхідних для організації конструктивної педагогічної взаємодії в процесі фізичного виховання, забезпечення її спрямованості на всебічний, зокрема фізичний розвиток школярів;
- історії становлення та розвитку педагогіки, шкільництва й освіти, зокрема фізкультурної;
- методики викладання предмету «Фізична культура»;
- вікових психофізіологічних особливостей учнів ЗЗСО, законів анатомо-фізіологічного і психічного розвитку школярів різних вікових груп;
- основоположних теорій психології особистості (аналітична, гуманістична, когнітивна, діяльнісна та ін.);
- психологічних основ ефективного педагогічного спілкування;
- інноваційних освітніх технологій, способів і прийомів їх реалізації у процесі фізичного виховання дітей і молоді;
- психолого-педагогічних особливостей особистісно орієнтованого навчання;
- змісту навчальних предметів і міжпредметних зв'язків, необхідних для організації спортивних секцій та їх повноцінного функціонування, занять факульту-

тативів, військово-патріотичних і туристично-краєзнавчих гуртків, проведення спортивно-масової роботи в школі тощо.

У результаті реалізації змісту навчання відповідно до запропонованої нами системи педагогічної підготовки вчителі фізичного виховання мають опанувати широке коло *психолого-педагогічних знань і вмінь* стосовно:

- визначення мети освітньої діяльності здобувачів;
- закономірностей і сучасних принципів навчання та їх урахування в освітньому процесі;
- сучасного розуміння сутності, структури і функцій освітнього процесу, забезпечення єдності теоретичної та практичної складових його змісту;
- вимог до змісту та проведення занять різних типів, добору відповідних методів навчання;
- особливостей структури діяльності педагогів і здобувачів освіти;
- обрання та використання найбільш доцільних засобів і прийомів педагогічної діяльності;
- урахування в процесі фізичного розвитку учнів ЗЗСО, їхніх психологічних і вікових особливостей;
- навичок реалізації диференційованого й індивідуального підходу в навчанні та фізичному вихованні здобувачів освіти;
- створення необхідних педагогічних умов як комплексу заходів щодо неперервного підвищення ефективності освітнього процесу;
- забезпечення позитивної психологічної атмосфери і підвищення мотивації навчальної та виховної діяльності здобувачів освіти;
- застосування оптимальних критеріїв і показників оцінювання якості знань, умінь і навичок здобувачів освіти;
- запровадження комплексу заходів щодо корегування вчителем власної роботи задля запобігання неуспішності здобувачів освіти;
- вміння та навички планувати, проєктувати, рефлексувати, аналізувати свою діяльність і діяльність школярів;

- володіння риторичною майстерністю та технікою тактовного педагогічного спілкування;
- організації співпраці та безбар'єрної педагогічної взаємодії;
- застосування дієвих психологічних чинників впливу на учнів в освітньому процесі та позанавчальній діяльності.

Важливим напрямом педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, який потрібно відобразити в її змісті, є вироблення й розвиток практичних умінь і навичок педагогічної діяльності в галузі фізичного виховання, які мають удосконалюватися під час методичної роботи, обміну досвідом із колегами, вивчення та застосування досягнень педагогів-новаторів у галузі фізичного виховання школярів. Це сприятиме збагаченню загальної та професійної культури майбутніх учителів фізичного виховання, свідомому опануванню філософських засад сучасної педагогічної освіти, концепції фізичного виховання в системі освіти. У змісті педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти передбачаються також різні форми їхньої самоосвітньої діяльності, що сприяють саморозвитку і професійному самовдосконаленню майбутніх учителів.

Зміст педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю має забезпечувати вироблення комплексу *педагогічних умінь* як сукупності послідовно розгорнутих дій, заснованих на теоретичних знаннях, оскільки саме педагогічні вміння і здатність їх реалізувати у професійній діяльності відображають рівень педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання. До них належать:

- організаторські вміння (мобілізаційні, мотивувальні, інформаційні, розвивальні й орієнтувальні), що передбачають залучення здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти до різних видів організаційно-педагогічної діяльності під час навчання та практик; мобілізаційні та мотивувальні вміння пов'язані з привертанням уваги учнів до предмета «Фізична культура», занять спортом та участі у спортивно-масових заходах, розвитком у них стійких інтересів до навчання, збереження власного здоров'я, фізичної праці та інших видів фізкультурно-оздоровчої діяльності; інформаційні вміння – з методами і способами отримання професійно значущої інформації та її оброблення, а також із безпосереднім ви-

кладом учням навчальної інформації; розвивальні – здатність учителя фізичного виховання визначати «зони найближчого розвитку» окремих учнів ЗЗСО, класу в цілому, здійснювати індивідуальний підхід до кожного школяра; орієнтувальні уміння спрямовані на формування в учнів ціннісного ставлення до власного здоров'я, фізичного розвитку, занять спортом, а також на організацію спільної творчої фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів і педагогічного колективу ЗЗСО, яка розвиває соціально-значущі якості особистості суб'єктів освітнього процесу;

- комунікативні вміння вчителя відображають його здатність до ефективного педагогічного спілкування (вербального та невербального) і значно впливають на його педагогічну техніку; до них відносять уміння будувати діалогічну взаємодію у процесі фізичного виховання й активно залучати до неї учнів, розподіляти увагу та підтримувати її стійкість, обирати оптимальні способи власної поведінки, звернень, правильно аналізувати вчинки вихованців, чітко визначати мотиви, якими вони керуються, впливати на їхню поведінку в різних ситуаціях;

- перцептивні вміння допомагають вчителю фізичного виховання розуміти індивідуальні особливості інших людей (учнів, колег-учителів, батьків), визначати їхні ціннісні орієнтації, потреби, інтереси, що забезпечує особистісно орієнтований характер педагогічної діяльності, сприяє розвитку в учнів фізичних здібностей та особистісних якостей відповідно до їхніх потреб і запитів суспільства.

У контексті проблематики нашого дослідження особливу увагу привертають *педагогічні вміння та навички* вчителя, пов'язані з ефективним упровадженням інноваційних технологій у процес фізичного виховання учнів, а також вміння:

- систематично аналізувати успішність власної професійно-педагогічної діяльності щодо навчання техніки рухів або розвитку фізичних здібностей учнів;

- узагальнювати власний досвід і досвід інших педагогів щодо впровадження інноваційних технологій фізичного виховання;

- обирати оптимальні форми і методи особистісно орієнтованого фізичного виховання, добирати доцільні навчально-дидактичні матеріали;

- планувати і проводити навчальні заняття з фізичної культури, організовувати позакласну фізкультурно-оздоровчу та спортивно-масову роботу;

- здійснювати безпосередній контроль за фізичним вихованням школярів і навчати їх методів самооцінювання власної успішності щодо фізичного розвитку;
- контролювати оптимальність алгоритму навчально-виховної взаємодії; організувати, проектувати і моніторити фізичний розвиток здобувачів освіти;
- творчо підходити до планування навчально-виховної діяльності [455, с. 382].

Слід зазначити, що цілеспрямоване опанування здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти психолого-педагогічних знань і вмінь супроводжується становленням педагогічного світогляду, розвитком методичного мислення, формуванням педагогічної спрямованості особистості, внаслідок чого виробляється ціннісне ставлення майбутніх учителів фізичного виховання до професійної діяльності.

Узагальнюючи викладене, конструювання змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю розглядаємо в єдності таких **компонентів**:

- *когнітивного*, який передбачає опанування системи знань про сутність та особливості педагогічної діяльності з фізичного виховання школярів, структуру професійно-педагогічної компетентності та характеристику її складових;
- *аксіологічного*, спрямованого на формування у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти професійно-моральної позиції, системи професійно-педагогічних цінностей, зокрема ціннісного ставлення до професійно-педагогічної діяльності та суб'єктів освітнього процесу;
- *діяльнісного*, завдяки якому в майбутніх учителів фізичного виховання виробляються необхідні вміння та навички ефективної професійно-педагогічної діяльності в галузі ФКіС;
- *особистісного*, що орієнтує здобувачів на формування індивідуальних стратегій розв'язання професійних проблем, готовності до проектування спільно з учнями траєкторії їхнього особистісного та фізичного розвитку;
- *рефлексивного*, що сприяє формуванню у здобувачів особистісних новоутворень на основі аналізу власної педагогічної діяльності, професійної поведінки тощо, які значно впливають на розвиток їхньої педагогічної компетентності.

Отже, у змісті педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання органічно поєднуються теоретична та практична складові, що відображають цілеспрямований процес формування педагогічної компетентності здобувачів. Теоретична складова передбачає опанування ключових понять, закономірностей і принципів педагогічного процесу як інтеріоризованого змісту внутрішнього світу особистості здобувача. Практичну складову доцільно розглядати як засіб особистісного зростання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, формування їхніх професійних настанов і педагогічної позиції, системи мотивів, розвитку емоційно-почуттєвої сфери. Вона системно відображає сукупність понять і закономірностей, дій та операцій, якими здобувачі користуються під час практичної діяльності у процесі педагогічної підготовки.

Випереджальна освіта цілеспрямовано готує майбутніх учителів до життя та праці в інформаційно насиченому освітньому середовищі, що диктує потребу підвищеної відповідальності, ширшої та водночас гнучкішої загальнонаукової бази, яка має безперервно збагачуватись і поповнюватись. Це дає змогу поєднувати повноцінну, змістовну сьогочасну життєдіяльність здобувачів із підготовкою до подальшої професійно-педагогічної діяльності. Готуючи до виконання своїх функцій у суспільстві майбутнього, вона має вчити ефективно вирішувати завданнями сьогодення. Усі компоненти змісту та шляхи їх реалізації враховані під час апробації та корегування розробленої системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, спрямованої на формування й розвиток педагогічної компетентності випускників. Результати наших експериментальних досліджень підтверджують адекватність і затребуваність виявлених педагогічних компетентностей для виконання професійних функцій вчителя фізичного виховання та різнопланових соціально-педагогічних завдань.

Зростання вимог до професійної компетентності учителів фізичного виховання вимагає від закладів вищої освіти невідкладних дій щодо вдосконалення не лише змісту, а й форм і методів підготовки майбутніх педагогів цього профілю. До того ж затвердження нових навчальних програм з фізичної культури для учнів закладів загальної середньої освіти висуває підвищені вимоги до психолого-

педагогічної підготовленості майбутніх учителів фізичного виховання. Для цього потрібно вдосконалити методику викладання дисциплін педагогічного спрямування, які займають одне з провідних місць у професійній підготовці здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти. Цьому присвячені подальші розділи роботи.

4.2 Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти

Одним із головних пріоритетів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, які нині постають перед ЗВО фізкультурного профілю, є пошук і реалізація шляхів підвищення ефективності методів і освітніх технологій, спрямованих на формування їхньої педагогічної компетентності.

Необхідність вирішення нагальних освітніх завдань, постійне ускладнення змісту професійної підготовки педагогів спонукає викладачів ЗВО шукати нові форми і методи навчання з метою підвищення якості підготовки майбутніх учителів фізичного виховання відповідно до сучасних запитів споживачів освітніх послуг. До традиційних шляхів формування педагогічної компетентності відносять: цілеспрямоване опанування здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти психолого-педагогічних знань, умінь і навичок; виховання їхньої загальної та педагогічної культури; залучення до різних видів громадської та соціально-педагогічної діяльності; динамічну педагогічну практику; вивчення кращого педагогічного досвіду в галузі фізичного виховання школярів. З огляду на це, методика педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання має подвійну мету, а саме: викладачі ЗВО фізкультурного профілю мають, з одного боку, цілеспрямовано використовувати сукупність певних методів, з іншого, здобувачам фізкультурно-педагогічної освіти під час вивчення педагогічно спрямованих дисциплін потрібно опанувати різноманітні методи навчання, в тому числі загальнопедагогічні та методи фізичного виховання [284, с. 18]. У навчальних посібниках акцентується на тому, що навчання фізичної культури має свої специфічні методи [173; 276].

У цьому контексті привертає увагу *стратегія евристичного навчання*, яка передбачає інтенсифікацію процесу випереджувальної професійної підготовки

учителів фізичного виховання та поліваріантність її реалізації у ЗВО фізкультурного профілю, що дає змогу виявити проблеми (суперечності) цього процесу та використати внутрішні ресурси його суб'єктів для їх розв'язання. Щоб уникнути домінування репродуктивного способу передачі певної системи знань і вмінь щодо їх застосування, потрібно формувати систему психолого-педагогічних знань майбутніх учителів фізичного виховання відповідно до принципів відкритості, гнучкості, діалогічності, завдяки чому відбувається активізація їхньої пізнавальної діяльності. Дослідники виділяють у цій стратегії три процедури: цілепокладання (визначення мети), інформаційно-пізнавальне структурування, осмислення досвіду навчально-професійної діяльності, які тісно взаємопов'язані й розгортаються у процесі професійно-педагогічної підготовки [455, с. 385-389].

Визначення мети (цілевизначення, цілеутримання та цілекорекція) полягає у встановленні та підтриманні чіткого зв'язку між мотивами і метою освітньо-професійної діяльності шляхом прогнозування результатів педагогічної підготовки здобувачів і відстеження успішності їхнього поступу щодо розвитку усіх складників педагогічної компетентності. Процедура *інформаційно-пізнавального структурування* пов'язують із цілеспрямованим формуванням системи психолого-педагогічних знань і вмінь, що дають можливість діяти в нестандартних ситуаціях. Вона передбачає пошук і структурування інформації, що дає змогу здобувачам поглиблювати наявні знання і на цій основі пізнавати нове. *Осмислення досвіду* освітньо-професійної діяльності, досягнень і перспектив пов'язують із рефлексивним аналізом набутого досвіду, виявленням нагальних проблем та індивідуальних потреб стосовно особистісного та професійного розвитку майбутніх учителів фізичного виховання. Реалізація цієї процедури передбачає організацію дослідницької діяльності здобувачів.

Загалом, стратегія евристичного навчання та методичне забезпечення її реалізації в педагогічній підготовці відрізняється важливими характеристиками, які визначають потреби прогнозованих перетворень процесу педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та уможливають вирішення завдань їхньої випереджувальної професійної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю

на тактичному й операційному рівнях, забезпечення ефективності навчального плану підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО [168].

Зважаючи на викладене, організація педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти на інноваційних засадах має відрізнятися нелінійністю, мобільністю, орієнтуватися на конструювання здобувачами індивідуальних освітніх траєкторій. Оскільки професійна спрямованість і результативність освітнього процесу визначаються не лише змістом навчання, а й способами його опанування здобувачами освіти, процес педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю потрібно оптимізувати шляхом переходу до активного й інтерактивного навчання. Педагогічна підготовка здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти має ґрунтуватися на діяльнісному підході до оволодіння психолого-педагогічними знаннями. Це означає, що методичне забезпечення цього процесу має передбачати використання методів навчання, які розвивають активність і самостійність пізнавальної діяльності здобувачів, сприяють ефективному виробленню комплексу педагогічних умінь і навичок, необхідних для фізичного виховання школярів [130, с. 46].

Методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання спрямована на опанування здобувачами необхідних психолого-педагогічних знань, вироблення умінь і навичок для ефективної професійно-педагогічної діяльності з фізичного виховання школярів, оволодіння засобами, формами і методами проведення навчальних занять з фізичної культури, розвиток прагнення до професійного й особистісного самовдосконалення в педагогічній діяльності. Її мета полягає у формуванні у здобувачів усіх складників педагогічної компетентності. Відповідно, до **головних завдань** методики педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання відносимо такі:

– розроблення оптимального змісту психолого-педагогічних дисциплін, шляхів їх інтегрування з професійно орієнтованими для вдосконалення педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти;

- забезпечення досягнення майбутніми вчителями фізичного виховання належного рівня опанування психолого-педагогічних знань, усвідомлення оптимальних шляхів покращення освітнього процесу у ЗЗСО;
- ретельний добір і систематизацію форм, методів і прийомів навчання майбутніх учителів з метою вироблення у них умінь і навичок організації фізкультурно-оздоровчої діяльності у ЗЗСО та інших закладах галузі ФКіС;
- формування професійно-педагогічної спрямованості особистості здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, вивчення передового досвіду у галузі фізичного виховання школярів, розроблення методичних рекомендацій щодо майбутньої професійно-педагогічної діяльності вчителів фізичного виховання;
- мотивування здобувачів – майбутніх учителів фізичного виховання до педагогічної творчості у професійній діяльності, допомога їм у набутті власного педагогічного досвіду, залучення їх до узагальнення кращого досвіду у процесі педагогічної підготовки, спонукання до подальшого розвитку їхніх соціально та професійно важливих якостей [129, с. 11].

До *методичних механізмів* продуктивної реалізації змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання відносимо: формування тезаурусу їхньої професійно-педагогічної діяльності, що розвиває когнітивно-комунікативний простір професійної взаємодії; створення комплексу навчально-професійних завдань, зорієнтованих на досягнення цілей майбутньої професійно-педагогічної діяльності, виконання складних функцій, ролей і соціальних рольових позицій, оволодіння необхідними педагогічними діями. Ці завдання забезпечують гнучкість педагогічної підготовки, уможливлюють її інтенсифікацію, створюють умови для індивідуального та колективного налаштування суб'єктів освітнього процесу на продуктивну взаємодію. Багаторівневий характер визначених навчально-професійних завдань сприяє підвищенню пізнавально-дослідницької активності здобувачів, різнобічному прояву їхнього творчого потенціалу.

Методичним підґрунтям трансформації професійної підготовки для забезпечення розвитку в майбутніх учителів фізичного виховання необхідних педагогічних компетентностей вважаємо: узгодження цілей і спрямування результатів за-

своєння дисциплін природничо-наукової, соціально-гуманітарної, професійної та спеціалізованої науково-предметної підготовки на формування у здобувачів педагогічної компетентності як інтегрованого результату фізкультурно-педагогічної освіти; забезпечення змістово-технологічної наступності під час засвоєння психолого-педагогічних та інших дисциплін, передбачених освітньо-професійною програмою, що сприяє цілісності та неперервності професійної підготовки.

Реалізація цих положень на методичному рівні потребує організації цілісної випереджувальної педагогічної підготовки в контексті майбутньої професійно-педагогічної діяльності в галузі фізичного виховання школярів із застосуванням: педагогічних засобів і прийомів, спрямованих на аналіз здобувачами явищ і процесів, що вивчаються, осмислення та інтеріоризацією професійних цінностей, що впливають на професійне самовизначення і розвиток потреби постійного самовдосконалення у професії; інтерактивних і дослідницьких методів навчання з метою набуття майбутніми вчителями фізичного виховання досвіду рефлексивної, комунікативної, управлінської, проєктної діяльності в освітній галузі. Це досягається шляхом уведення до змісту освіти педагогічних ситуацій і завдань різного рівня складності, способи розв'язання яких відповідають реаліям майбутньої професійно-педагогічної діяльності здобувачів. Як зазначалось у попередньому розділі, опанування цього типу змісту педагогічної підготовки спрямоване на формування у майбутніх учителів фізичного виховання знань, а також методів їх пошуку, отримання, систематизації та здатності застосовувати ці знання й досвід у різних життєвих і професійних ситуаціях. Компетентність, як відомо, не можливо ефективно сформувати лише за допомогою «готових» знань. Вона розвивається на основі набутого здобувачем фізкультурно-педагогічної освіти досвіду творчого вирішення ситуацій і виконання завдань, максимально наближених до професійних обов'язків, контексту майбутньої професійно-педагогічної діяльності у ЗЗСО.

Методичні основи випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю визначають чинники й особливості її реалізації, що дають змогу обґрунтувати шляхи і способи формування та розвитку педагогічної компетентності. Випереджувальна педагогічна

підготовка здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти у ЗВО передбачає інтеграцію методологічної, предметної, психолого-педагогічної, методичної, практичної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання з майбутньою професійною діяльністю протягом опанування освітньо-професійної програми. Її реалізація спрямована на вироблення суб'єктної позиції здобувачів шляхом зорієнтованості методик вивчення психологічних і педагогічних дисциплін, а також проведення практик на активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів і спонукання їх до рефлексивно-оцінювальних дій. Під час розроблення методики випереджувальної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю потрібно враховувати особливості контингенту здобувачів: ступінь їхньої спрямованості на здобуття професії, усвідомленість вибору й ухвалених рішень тощо.

Важливими ресурсам успішної реалізації випереджувальної педагогічної підготовки вважаємо *готовність педагогічного колективу ЗВО* до:

- злагодженої спільної діяльності в цьому напрямі освітнього процесу. Це передбачає постійне обговорення і коригування ідей, цілей, планів щодо її здійснення, узгодження та уточнення програм психолого-педагогічних дисциплін і практик відповідно до змін, що відбуваються у суспільстві;
- налагодження інформаційної діяльності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти засобами мережевої комунікації, використання інформаційно-освітнього середовища закладу освіти;
- організації процесу педагогічної підготовки на засадах органічного поєднання її теоретичної та практичної складових;
- перетворення навчальної групи на групу, яка самонавчається, що надає педагогічній підготовці більшої гнучкості й емоційної насиченості.

Такий тип педагогічної взаємодії в освітньому процесі сприяє пошуку нестандартних, оригінальних способів вирішення навчально-професійних завдань міждисциплінарного характеру та стимулює рефлексивну діяльність суб'єктів навчання, виявлення їхнього професійно-педагогічного потенціалу завдяки використанню феноменологічних методів.

До основних *напрямів удосконалення* методики формування у майбутніх учителів фізичного виховання педагогічної компетентності відносимо такі:

– *Оптимізація навчально-методичного забезпечення педагогічної підготовки у контексті вимог компетентнісного підходу.* Вдосконалення методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає розроблення сучасних навчально-методичних комплексів (НМК) для вивчення психолого-педагогічних дисциплін. НМК із кожної навчальної дисципліни має містити: програмно-нормативне забезпечення; підручник, навчальний посібник чи конспект лекцій; збірник теоретичних і практичних завдань або відповідний практикум; хрестоматійні матеріали; довідники; дидактичні матеріали для самостійної роботи здобувачів і здійснення поточного та підсумкового контролю; методичні рекомендації для викладачів і здобувачів освіти стосовно ефективного викладання та засвоєння конкретної психолого-педагогічної дисципліни. Опанування здобувачами навчальної дисципліни за допомогою НМК уможливорює її цілісне бачення в комплексі програмного забезпечення, змісту навчального матеріалу, форм і методів навчання, способів самостійної роботи тощо. Багатокomпонентна структура НМК розрахована на системне послідовне засвоєння навчального матеріалу та сприяє активному залученню здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти практично на всіх етапах педагогічної підготовки: від визначення її цілей до рефлексії та оцінювання (самооцінювання) освітніх результатів через самостійну навчальну та дослідницьку роботу. Суттєвою вимогою до створення НМК є його блоково-модульна побудова, що забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу, самостійний поступ здобувачів з урахуванням їхніх особистісних потреб, усвідомлення власних можливостей, індивідуальних особливостей; орієнтується на розширення обсягу самостійної роботи здобувачів і перетворення їх на суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності. Якість засвоєння НМК на такій основі підвищиться завдяки використанню комп'ютерно орієнтованих засобів навчання: зміст матеріалу навчальної дисципліни може бути поданий в електронному вигляді, що дає здобувачам змогу самостійно опановувати навчальні модулі в індивідуальному темпі, виконувати комп'ютеризоване тестування, зокрема в ре-

жимі on-line, що забезпечує економію навчального часу та підвищує продуктивність суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії. Це сприятиме формуванню загальнопедагогічного та методично-організаційного складника педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання.

– *Упровадження новітніх методів навчання й освітніх технологій, що підсилюють практико орієнтованість педагогічної підготовки* учителів фізичного виховання, спонукають до самостійного пошуку та поглиблення знань, свідомого застосування сформованих компетентностей для вирішення різноманітних життєвих і професійних завдань. Мова йде про особистісно орієнтоване та розвивальне навчання, що ґрунтуються на активних та інтерактивних методах, які передбачають моделювання ситуацій, що відображають різні види професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання. Залучення до розв'язання таких ситуацій дає змогу здобувачам фізкультурно-педагогічної освіти набути досвіду проєктувальної, комунікативної, організаційно-управлінської, рефлексивно-оцінювальної діяльності у професійній сфері, що суттєво впливає на успішне формування педагогічної компетентності. Педагогічний потенціал активних та інтерактивних методів навчання зумовлений їх рефлексивно-діяльнісною сутністю, що спонукає здобувачів на рефлексивному рівні виявляти навчально-пізнавальну активність, самостійність, вираженість і відповідальність під час ухвалення рішень в мінливих соціальних умовах сьогодення. Це забезпечить формування у здобувачів інструментального, професійно-педагогічного та професійно-особистісного складників педагогічної компетентності.

– *Організація педагогічної практики здобувачів освіти у контексті обов'язків і завдань їхньої майбутньої професії.* Важливо, щоб зміст і методи реалізації практики відповідав сутності та структурі педагогічної компетентності, на формування якої спрямована педагогічна підготовка у ЗВО фізкультурного профілю. Необхідною методичною вимогою до змісту педагогічної практики є використання завдань, які відображають загальні проблеми професійно-педагогічної та соціально-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання у загальноосвітній школі, враховують запити роботодавців і стейкхолдерів і мають допустимий

рівень складності, що уможливлює прогнозування різноманітних способів їх розв'язання й отримання відповідних результатів. Завдання такого типу є засобом розвитку та діагностики усіх складників педагогічних компетентностей, що формуються в майбутніх учителів у процесі педагогічної підготовки.

Визначальна роль педагогічної практики у формуванні педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання полягає у тому, що вона дає їм змогу набутти власного досвіду фізкультурно-педагогічної діяльності та забезпечує адаптацію до професійного середовища.

– *Посилення ролі самоосвітньої та науково-дослідної діяльності здобувачів* як базових складових педагогічної підготовки. Серед дієвих засобів організації самостійної роботи майбутніх учителів фізичного виховання наголосимо на такі: урахування суспільних запитів і завдань професійно-педагогічної діяльності в галузі фізичного виховання школярів; застосування інформаційно-комунікаційних технологій із метою активізації самостійної роботи здобувачів під час вивчення психологічних і педагогічних дисциплін; інтерактивних, зокрема проєктних, дослідницьких форм і методів навчання; використання рейтингової системи оцінювання знань; контроль їх засвоєння за допомогою поточного та підсумкового тестування, яке може відбуватися на комп'ютерній основі. Це сприятиме формуванню інструментального, загальнопедагогічного та професійно-особистісного складників педагогічної компетентності здобувачів.

Важливим елементом педагогічної підготовки є виконання здобувачами науково-дослідних проєктів з актуальних проблем освіти, психолого-педагогічних особливостей фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої діяльності у ЗЗСО тощо. Тематика науково-дослідних робіт має відповідати змісту та способам майбутньої професійної діяльності, запитам споживачів освітніх послуг. Перший етап розроблення науково-дослідних проєктів розпочинається з теоретико-практичного засвоєння психологічних і педагогічних дисциплін; практична частина проєкту реалізується під час проходження практики; узагальнення отриманих результатів та їх інтерпретація здійснюється в межах курсових і дипломних (кваліфікаційних) робіт. Це сприяє розвитку в майбутніх учителів фізичного виховання дослідниць-

ких умінь, навичок їх застосування у професійно-педагогічній діяльності; виробленню вмінь співпрацювати у групі, набуттю досвіду ухвалення рішень. Це сприятиме формуванню інструментального, професійно-педагогічного складників педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання.

– *Забезпечення взаємозв'язку педагогічної підготовки майбутніх учителів із виховним процесом у ЗВО фізкультурного профілю.* Виховання здобувачів здійснюється з урахуванням принципу самоврядування шляхом їх залучення до організації освітнього процесу у ЗВО, різноманітних видів позанавчальної науково-дослідної діяльності, громадської роботи з набуття комунікативного, організаторсько-управлінського, науково-професійного досвіду. Ефективність виховання під час педагогічної підготовки забезпечується: збільшенням обсягу самостійної роботи здобувачів у різних видах особистісно та соціально значущої діяльності, підтримкою та розвитком їхніх ініціатив; застосуванням активних та інтерактивних методів навчання та виховання відповідно до соціального контексту майбутньої професійно-педагогічної діяльності, що сприяє «зануренню» здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти у професію; налагодженням змістово-технологічного взаємозв'язку між продуктивними методиками навчання, що реалізуються на аудиторних заняттях, та змістом, формами і методами виховання, які застосовуються в позааудиторний час, що сприяє узгодженості дій науково-педагогічного колективу щодо визначення підходів до виховання майбутніх учителів як соціально відповідальних, громадян [140, с. 203-208]. Реалізація цього напрямку вдосконалення методики дасть змогу успішно сформувати професійно-педагогічний, методично-організаційний і професійно-особистісний складники педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання.

Розглянемо та конкретизуємо кожен і визначених напрямів.

У процесі педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання важливо органічно поєднувати колективну, групову й індивідуальну форми навчально-пізнавальної діяльності здобувачів. **Колективні форми** найбільш доцільно використовувати на лекціях під час пояснення нового навчального матеріалу, висвітлення історії виникнення певного способу педагогічних дій, повідомлення

теми заняття, обґрунтування її практичної значущості, обговорення отриманих під час розв'язання поставлених завдань результатів.

Роботу в малих *групах* і парах рекомендується проводити на семінарських і практичних заняттях. Вона опирається на взаємовплив і взаємозв'язки учасників освітнього процесу, відповідно до яких більш успішні здобувачі вдосконалюються як його суб'єкти, а здобувачі, що стикаються з певними труднощами в навчанні, мають можливість навчитися їх долати під час співпраці.

Індивідуальна організація навчання є найбільш ефективною під час реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти і проходження ними педагогічної практики (проведення уроку фізкультури або окремих його частин, наступне обговорення). Також до цієї форми навчання відносимо: застосування індивідуальних завдань різної складності з урахуванням можливостей кожного здобувача; надання диференційованої допомоги здобувачам під час виконання ідентичних завдань; поліваріантність вирішення ситуації; використання методичних карток і моделей розв'язання завдань тощо.

Методичне забезпечення процесу формування педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти передбачає широке застосування: активних та інтерактивних методів (навчальних завдань, педагогічних ситуацій, ділових, рольових, ситуативних ігор тощо) на лекціях, семінарських і практичних заняттях із психолого-педагогічних дисциплін та під час наскрізної педагогічної практики; комплексу педагогічних засобів і прийомів продуктивного навчання, що спонукають здобувачів проявляти ініціативу та творчість, стимулюють формування усіх складників педагогічної компетентності шляхом висвітлення цілей фізкультурно-педагогічної діяльності й ефективних способів її реалізації у ЗЗСО.

Лекції з психолого-педагогічних дисциплін мають закладати основу психолого-педагогічних знань, забезпечувати уявлення здобувачів про зміст, структуру, дидактичний і виховний потенціал педагогічних ситуацій, сприяти формуванню передусім інструментального, загальнопедагогічного та методично-організаційного складників педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного вихо-

вання. Однією з основних методичних вимог до лекцій має бути посилення їх загальнопедагогічної, методичної та фізкультурно-педагогічної спрямованості.

Семінарські заняття з психолого-педагогічних дисциплін потрібно орієнтувати на поглиблене вивчення лекційного матеріалу, систематичне опанування здобувачами прийомів аналізу педагогічних явищ і пошуку оптимальних способів вирішення педагогічних ситуацій [542, с. 132], що сприятиме інтегрованості педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Наприклад, під час вивчення загальнопедагогічних дисциплін потрібно створити умови для реалізації дій планування, проєктування, оцінювання та корегування власної педагогічної діяльності на основі аналізу певного педагогічного явища. При цьому важливо враховувати індивідуальні особливості кожного здобувача, його прагнення реалізуватися у фізкультурно-педагогічній діяльності. Методично доцільним вважаємо розгляд усіх видів навчально-професійної діяльності здобувачів як форм індивідуального прояву їхнього педагогічного потенціалу, щоб майбутні вчителі фізичного виховання відчували задоволення від його реалізації у процесі педагогічної підготовки. Піднесенню активності та креативності вчителів фізичного виховання сприяє проведення семінарів із застосування інтерактивних методів навчання – диспутів, дискусій, обміну професійним досвідом, презентацій, обговорення відкритих уроків фізкультури, проведених досвідченими педагогами і педагогами-новаторами [29, с. 27].

Важливим аспектом педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання є практична професійно-педагогічна (операційно-діяльнісна) підготовленість, що передбачає наявність високого рівня рухової підготовки, який забезпечується під час **практичних занять** (зокрема, опанування техніки і тактики проведення різноманітних руханок чи спортивних ігор, естафет тощо), володіння методикою організації колективних дій на спортивних майданчиках. Забезпечення належного рівня навчальних занять з фізичної культури потребує від учителя володіння вміннями доцільно застосовувати фронтальну, групову й індивідуальну форми роботи з учнями, орієнтуватися в різних навчальних ситуаціях, аналізувати й прогнозувати поведінку школярів. Удосконаленню цих умінь і навичок сприяє

ознайомлення майбутніх учителів фізичного виховання з інтерактивними методами навчання під час практичних занять, тренінгів, майстер-класів [29, с. 27].

Практичні заняття мають на меті вироблення стійких навичок ефективної фізкультурно-педагогічної діяльності. На практичних заняттях майбутні вчителі фізичного виховання аналізують продемонстровані викладачем моделі педагогічного процесу (відеозаписи фрагментів різних форм організації фізичного виховання школярів, спортивно-масових заходів тощо), а також конспекти уроків та інших фізкультурно-оздоровчих заходів. Після ретельного педагогічного аналізу, здобувачам потрібно розробити фрагменти навчальних і позакласних занять та здійснити їх подальший аналіз і самоаналіз. Наступний етап передбачає моделювання фізкультурно-педагогічного процесу, коли здобувачі імітували окремі фрагменти уроків фізичного виховання та позакласних фізкультурно-оздоровчих заходів із подальшим аналізом у групі. Методика та організація практичних занять передбачає використання елементів розвивального навчання [604, с. 60].

Під час вивчення техніки виконання фізичних вправ важливо приділяти особливу увагу методиці їх розучування, способам виправлення помилок, розвитку організаторських здібностей здобувачів, становленню їхньої педагогічної позиції. До кожної навчальної теми доцільно наводити приклади конкретних педагогічних ситуацій і навчальних завдань, щоб майбутні учителі фізичного виховання самостійно знаходили оптимальні шляхи їх розв'язання. Такий підхід забезпечує збагачення їхніх методичних знань, необхідних для формування педагогічної компетентності та підвищення її рівня під час опанування педагогічних навичок. На практичних заняттях особливу увагу потрібно звертати на формування професійно-педагогічного та методично-організаційного складників педагогічної компетентності та їх розвитку під час набуття освітньо-професійного досвіду.

В основу ефективної методики формування педагогічної компетентності у ЗВО фізкультурного профілю покладено *проблемне навчання*, провідною процесуальною характеристикою якого є організована система інтерактивної навчальної взаємодії. До проблемного навчання відносять такі педагогічні технології як розв'язання педагогічних ситуацій (симуляції навчально-педагогічних ситуацій,

імітація педагогічних процесів та явищ), ситуаційного аналізу (case studies – технологія кейсів, метод конкретних ситуацій, дослідження випадків), ігрові технології (інсценізації, моделювання освітньо-педагогічного процесу та ін.) та ін. (розділ 4.3).

Розроблення та застосування проблемного навчання передбачає подання здобувачам елементів змісту освіти у ЗВО у вигляді особистісно орієнтованих завдань різного рівня складності; опанування цього змісту в діалогічній формі, що забезпечує суб'єктно-сміслову спілкування учасників освітнього процесу, рефлексію, самореалізацію; розігрування соціально-рольових ситуацій, властивих фізкультурно-педагогічній діяльності, які потребують вияву професійних функцій особистості в умовах конфліктів, змагання (імітаційні ігри) [459].

У педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання технологію проблемного навчання можна застосовувати на лекційних, семінарських і практичних заняттях. Наприклад, під час лекцій ключові теоретичні положення доцільно подавати через виконання здобувачами практичних дій, що уможливають вирішення реальних чи уявних проблемних ситуацій фізкультурно-педагогічної діяльності, під час яких активніше засвоюється теоретичний матеріал. На практичних заняттях із психолого-педагогічних дисциплін пропонуємо здійснювати такі кроки: вступне пояснення викладача; виконання запланованих практичних завдань за активної участі здобувачів; аналіз результатів роботи та їх обговорення; виявлення за допомогою викладача специфічних рис ключових категорій і понять і визначення їх сутності й значущості; самостійна робота здобувачів щодо подальшого творчого опрацювання матеріалу та його закріплення. Побудовані таким способом практичні заняття стимулюють пізнавальну діяльність і професійно-педагогічний інтерес здобувачів, активізують їхнє мислення, що сприяє підвищенню мотивації щодо успішної професійно-педагогічної підготовки.

Цінність проблемного навчання полягає в тому, що воно спрямована не лише на отримання комплексу психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, а передбачає формування творчого ставлення до них. У педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання це сприяє виробленню у здобувачів цінніс-

ного ставлення до освітнього процесу, фізкультурно-педагогічної діяльності, професії вчителя. Під час вирішення проблемних педагогічних ситуацій відбувається інтеріоризація знань, які стають частиною досвіду здобувачів, на який вони можуть опиратися під час подальшої професійно-педагогічної діяльності з фізичного виховання школярів. Застосування у професійній підготовці педагогічних ситуацій, творчих завдань, дидактичних ігор, їх аналіз і розв'язання надає невичерпні можливості для формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання [523; 542, с. 131].

Особливого значення у процесі формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання потрібно надавати *педагогічній практиці*, під час якої вони мають можливість практично опановувати особливості фізкультурно-педагогічної діяльності, методiku викладання фізичної культури й організовувати власну педагогічну діяльність. Значущість педагогічної практики у професійній підготовці вчителів фізичного виховання зумовлена тим, що вона тісно пов'язує теоретичне навчання з практичною діяльністю у ЗЗСО, адже її специфіка визначається тим, що в її процесі синтезуються різні знання, вміння і навички здобувачів, реалізуючись у практичних діях, спрямованих на вирішення конкретних педагогічних завдань. Мета педагогічної практики не обмежується підготовкою здобувачів до виконання професійних обов'язків, а й передбачає формування в них професійно важливих якостей, розвитку інтересу особистості до майбутньої фізкультурно-педагогічної діяльності. Тому важливим методичним аспектом її організації є спрямування змісту педагогічної практики на максимальне наближення до реальних умов професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичної культури [145, с. 59]. Під час практики здобувачі мають усвідомити специфіку та суспільну значущість праці вчителя фізичного виховання. Головна функція педагогічної практики полягає в підготовці майбутніх учителів фізичного виховання до теоретичного аналізу педагогічних явищ, під час осмислення яких здобувачі закріплюють, розширюють і поглиблюють теоретичні знання. Водночас у них виробляються вміння щодо спостереження й аналізу педагогічних явищ, визначення конкретних виховних завдань і забезпечення продуктивної взаємодії з

учнями. Це сприяє розвитку педагогічного мислення майбутніх учителів фізичного виховання, свідомому засвоєнню психолого-педагогічних знань, виявленню творчості в педагогічній діяльності.

Реалізація здобутих теоретичних знань і сукупності практичних умінь із педагогіки і психології під час педагогічної практики є важливою частиною професійної підготовки учителів фізичного виховання до ефективної професійно-педагогічної діяльності у ЗЗСО. Під час організації педагогічної практики необхідно враховувати специфіку фізкультурно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання, зумовлену особливостями цього процесу у ЗЗСО; спеціалізацію здобувачів за допомогою використання виховного потенціалу конкретного виду спорту; інтеграцію теоретичної та практичної складових змісту практики.

У сучасних ЗВО педагогічна практика передбачає послідовне ускладнення діяльності здобувачів від курсу до курсу, враховуючи освітні цілі та завдання на кожному етапі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, ступеня теоретичної підготовки і самостійності здобувачів у процесі діяльності, рівня їхньої підготовленості й індивідуальних особливостей. Випереджувальна професійна підготовка майбутніх учителів передбачає три наскізні програми практичного навчання: виробничу, науково-педагогічну та переддипломну. Під час виробничої практики здобувачі фізкультурно-педагогічної освіти знайомляться з порядком функціонування, умовами освітнього процесу, навчально-методичною документацією ЗЗСО; науково-педагогічна практика полягає у спостереженні за педагогічною діяльністю вчителів фізичного виховання та викладанні фрагментів уроків з фізичної культури; переддипломна практика передбачає викладання здобувачами предмету «Фізична культура» у ЗЗСО та їхню участь у проведенні фізкультурно-оздоровчих заходів, передбачених завданнями практики [98, с. 56].

Сучасні тенденції професійної підготовки фахівців у ЗВО пов'язані зі скороченням навчального часу на аудиторні заняття і його збільшенням на *самостійну роботу* здобувачів. Внаслідок дефіциту аудиторних занять суттєво підвищується темп вивчення матеріалу та його концентрація, що водночас викликає серйозні труднощі самостійного опрацювання цього матеріалу здобувачами. Це

актуалізує проблему пошуку оптимальних методів викладання психолого-педагогічних дисциплін, які забезпечили б органічну єдність аудиторних і позааудиторних занять [396, с. 141-142].

З огляду на це, під час формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання посилюється значущість їхньої самостійної роботи, збільшення обсягу якої передбачено освітньо-професійними програмами. Самостійна робота здобувачів є особливою формою освітньої діяльності, забезпечує особистісну зорієнтованість педагогічної підготовки, сприяє перетворенню здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти на суб'єктів навчально-пізнавальної та дослідницької діяльності, розвитку у них здатності до самонавчання та самовдосконалення. Збільшення навчального часу на самостійну роботу надає освітньому процесу практико орієнтованого та дослідницького характеру, оскільки сприяє саморозвитку педагогічних здібностей здобувачів. Водночас підвищення ролі самостійної роботи у процесі педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання посилює відповідальність усіх учасників освітнього процесу за результати своєї діяльності, що сприяє підвищенню якості професійної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю.

З методичної точки зору самостійну роботу майбутніх учителів під час формування їхньої педагогічної компетентності доцільно розглядати на двох рівнях:

- на рівні організації освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю вона є важливою складовою професійно-педагогічної підготовки і суттєвим чинником підвищення її якості; передбачає різноманітні види колективної, групової та індивідуальної навчально-дослідницької діяльності здобувачів, яка виконується під безпосереднім чи опосередкованим методичним керівництвом викладача в аудиторний і позааудиторний час і під час педагогічної практики;

- на особистісному рівні самостійна робота майбутніх учителів фізичного виховання визначається як цілеспрямована, внутрішньо мотивована, структурована та самокоригована здобувачами діяльність, яка передбачає наявність у них достатнього рівня самосвідомості, самодисципліни, відповідальності, здатності до рефлексії та креативності. У такому контексті є підстави розглядати самостійну

діяльність здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти як процес їхнього самовдосконалення, що сприяє успішному формуванню педагогічних компетентностей.

Методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання ЗВО передбачає три основні способи організації самостійної роботи здобувачів, які розрізняються за характером управління самостійною діяльністю з боку викладача та ступенем самостійності її виконання здобувачем: контрольована самостійна робота, що виконується під час аудиторних занять із психолого-педагогічних дисциплін під контролем викладача; керована самостійна робота, що передбачає самостійне виконання здобувачами навчальних або дослідницьких завдань, яке здійснюється під опосередкованим управлінням з боку викладача; до неї відносять всі види аудиторної та позааудиторної самостійної діяльності здобувачів, які виконуються за допомогою розробленого навчально-методичного забезпечення, передбачають прямі чи опосередковані вказівки і рекомендації викладача, здійснюються під його контролем, а також самостійно контролюються здобувачами на основі їхньої саморегуляції; самоосвіта – власне самостійна робота (інформальна освіта), яка мотивується власними, різнобічними, пізнавальними і професійними потребами здобувача, організована та контрольована ним самим.

У ЗВО поширені два основні види самостійної роботи: індивідуальна (передбачає роботу з навчальною та науковою літературою, підготовку до лекцій, семінарських і практичних занять, заліків, іспитів, у тому числі з використанням ресурсів віртуального освітнього середовища, виконання та захист курсових і дипломних робіт, науково-дослідних проєктів, написання рефератів тощо); групова (робота над колективними науково-дослідними проєктами, розв'язанням творчих завдань тощо). Найважливішою методичною вимогою до самостійної роботи майбутніх учителів фізичного виховання є доцільне поєднання всіх її форм і змісту, забезпечення поетапного переходу від контрольованої до керованої та повністю самостійної, й надалі – до самоосвіти упродовж життя як основи неперервного професійного й особистісного саморозвитку здобувачів.

Рівень організації самостійної роботи під час педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання значно залежить від якості інформаційного

та навчально-методичного забезпечення освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю, ступеня інформатизації освітнього середовища, упровадження дистанційних технологій навчання, які дають здобувачам змогу виконувати самостійну роботу в індивідуальному режимі.

Узагальнюючи викладене, зауважимо, що раціональне поєднання у процесі педагогічної підготовки учителів фізичного виховання різних форм організації навчання дає змогу значно розширити коло їхніх фізкультурно-педагогічних знань, умінь, навичок та інтересів, сприяє цілеспрямованому формуванню педагогічної компетентності та виробленню власного погляду на професію вчителя. Зазначимо, що особливості методики формування педагогічної компетентності учителів фізичного виховання полягають у тому, що: зміст лекційного матеріалу з психолого-педагогічних дисциплін має постійно оновлюватися інформацією про педагогічні явища з урахуванням особистісно орієнтованого та розвивального навчання; проєктування змісту, методика й організація семінарських і практичних занять мають передбачати використання елементів евристичного навчання, спрямованих на формування всіх компонентів педагогічної компетентності учителів фізичного виховання; спрямованість форм організації навчання під час педагогічної підготовки залежить від цільових настанов навчальних завдань і практичних занять, що визначають етапи розвитку педагогічної компетентності [279, с. 329].

Методичне забезпечення педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю передбачає комплекс педагогічних засобів для реалізації особистісно-розвивальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії під час колективної, групової та індивідуальної роботи: навчальні та навчально-методичні посібники, зорієнтовані на пошук і розв'язання навчально-професійних завдань; технологічні карти для проєктування, теоретичного та рефлексивного осмислення навчально-пізнавальної діяльності здобувачів та оцінювання її результатів; розроблення ситуацій інтерактивної взаємодії, що уможливлюють діалогічне спілкування, переживання успіху; застосування електронних освітніх ресурсів, які індивідуалізують навчання та забезпечують зворотний зв'язок тощо.

Розроблення навчально-методичного забезпечення педагогічної підготовки учителів фізичного виховання доцільно здійснювати з урахуванням вимог прогностично-випереджувального та компетентнісного підходів, що передбачає:

- спрямованість змісту та методів навчання психолого-педагогічних дисциплін на формування необхідних складників педагогічних компетентностей;
- узгодження змісту педагогічної підготовки та її форм з методами навчання, які мають орієнтуватися на специфіку фізкультурно-педагогічної діяльності;
- визначення для кожної навчальної теми або модуля психологічної чи педагогічної дисципліни сукупності знань і вмінь, які забезпечують сформованість педагогічних компетентностей;
- застосування рівневого підходу до розроблення педагогічних завдань різного ступеня складності, способи розв'язання яких відображають рівні засвоєння навчальної інформації;
- використання навчально-педагогічних ситуацій і завдань, максимально наближених до контексту професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання, самостійне розроблення яких сприяє накопиченню різноманітного досвіду як основи розвитку педагогічних компетентностей [140, с. 197-198].

До дієвих методичних прийомів відносимо розроблення педагогічних завдань, спрямованих на виявлення професійно важливих якостей особистості майбутніх учителів фізичного виховання, що передбачає застосування педагогічних засобів, націлених на забезпечення особистісного розвитку під час групової та індивідуальної роботи. Методичне забезпечення педагогічної підготовки передбачає: навчальні та навчально-методичні посібники, спрямовані на розв'язання навчально-професійних завдань, вироблення вмінь самостійно ставити перед собою завдання щодо майбутньої професійно-педагогічної діяльності; технологічні карти, що сприяють теоретичному осмисленню процесу та результатів власної навчально-професійної діяльності в динаміці, її генеративному оцінюванню; цифрові освітні ресурси, зорієнтовані на забезпечення діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу, що ґрунтуються на використанні зворотного зв'язку.

Комплексний характер навчально-методичного забезпечення педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти потребує таких заходів:

- розроблення та впровадження в освітній процес навчально-методичних комплексів із психологічних і педагогічних дисциплін (програми, навчальні посібники, практикуми, збірники та ін.) на всіх рівнях та етапах навчання;
- оптимальне, обґрунтоване поєднання традиційного й електронного варіантів навчально-методичного забезпечення;
- всебічне охоплення навчально-методичним забезпеченням усіх видів діяльності з педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання з урахуванням специфіки освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю.

Ми розглянули методичні основи розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, які ґрунтуються на органічному поєднанні особистісно орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, використанні елементів евристичного навчання. Педагогічна підготовка здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти передбачає застосування різноманітних форм організації (лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна робота, педагогічна практика) з використанням провідних методів активного й інтерактивного навчання (проблемне викладення матеріалу, евристичні, пошуково-дослідницькі методи, навчально-практичні завдання, педагогічні ситуації тощо), що сприяють прояву самостійності та творчості, суттєво підвищують мотивацію здобувачів щодо самореалізації в педагогічній діяльності, надають усвідомленості освітньому процесу.

Найбільш ефективно професійна та педагогічна компетентності майбутніх учителів фізичного виховання формуються за допомогою технологій, орієнтованих на залучення здобувачів освіти до самостійного пошуку потрібних знань і вироблення вмінь їх доцільного застосування в конкретних педагогічних ситуаціях, набуття досвіду самостійного творчого вирішення різноманітних педагогічних завдань. Розглянемо їх у наступному підрозділі.

4.3 Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання

Провідною ознакою модернізації вищої освіти є технологізація освітнього процесу, яка передбачає чітке окреслення його мети, досконалий добір засобів для її досягнення, встановлення та дотримання жорстких правил їх використання [112, с. 29]. Технологізація спрямована на підвищення ефективності професійної підготовки за допомогою конкретизації навчальних цілей, етапів подання інформації та її опанування, розроблення оптимальних критеріїв оцінювання, корегування зворотного зв'язку, що реалізується шляхом застосування педагогічної технології [413, с. 257]. У сучасній педагогіці технології розглядають як систематичні методи планування, впровадження й оцінювання освітнього процесу «шляхом використання людських і технічних ресурсів та взаємодії між ними для досягнення ефективності навчання» [79, с. 331]. Характерною рисою педагогічної технології є забезпечення успішної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що гарантує досягнення запланованих у ОПП програмних результатів.

Оптимізації педагогічної підготовки, на наш погляд, потребує випереджувального навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти на основі використання потенційних можливостей і переваг низки новітніх педагогічних технологій. Розглянемо та проаналізуємо найбільш перспективні з них для застосування у ЗВО фізкультурного профілю.

Передусім, педагогічні технології, що використовуються в підготовці майбутніх учителів фізичного виховання, мають сприяти їхньому загальному та професійному розвитку, формуванню світоглядної культури, індивідуального досвіду, творчості. Такий контекст простежується в законі педагогічної технології, який сформулював академік І. Зязюн: чим більш об'ємним і значущим буде ціннісне наповнення педагогічної технології, тим більш продуктивним і якісним буде процес учіння, тим більш вільним, фізично та морально здоровішим буде суб'єкт учіння, тим вагомішим і необхіднішим для цього суб'єкта та соціуму загалом виявлятиметься розвиток його творчого потенціалу [153, с. 67].

У цьому зв'язку вважаємо за доцільне використання в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання *технології цілісної педагогічної діяльності*, яка орієнтується передусім на всебічний розвиток учасників освітнього процесу [205, с. 50]. Мета її застосування полягає у: формуванні у здобувачів ціннісного ставлення до фізкультурно-педагогічної освіти, вихованні конкурентоспроможної особистості як суб'єкта соціальних перетворень, здатного завдяки набутим під час навчання компетентностям зрозуміти сутність фізкультурно-оздоровчої роботи вчителя фізичного виховання у ЗЗСО та успішно її виконувати. Використання технології цілісної педагогічної діяльності педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання вимагає від викладачів психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО фізкультурного профілю врахування: багатовимірності об'єктивного світу; триєдиної біологічної, духовної та соціальної цілісності сутності людини; напрямів цілісного розвитку людини як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності; структури фізкультурно-педагогічної діяльності. Тобто, мова йде не лише про знання, вміння та навички здобувачів, а про цілісність їхньої особистості, що є ключовим орієнтиром якісно нового рівня вищої освіти.

Ця технологія опирається на концепцію глобальної освіти, запропоновану американськими вченими ще в 80-рр. XX ст., спрямовану на: розвиток у здобувачів критичного мислення, здатності вироблення власної професійної позиції та виявлення поваги до поглядів інших людей; формування інтересу до досягнень усіх народів у галузі фізичної культури і спорту, прагнення зрозуміти найбільш важливі, специфічні та загальні їхні характеристики; адаптивного бачення власної особистості в соціальних взаєминах і розуміння необхідності враховувати потреби, цінності інших осіб, груп людей, націй. Відповідно, педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання будується на засадах інтеркультурної освіти, для якої освітніми пріоритетами є сприйняття світу як єдиної системи альтернативних форм існування культури, мови, поглядів тощо, вміння спілкуватися між собою та приходити до консенсусу [106; 205, с. 50].

Технологізація педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, на нашу думку, посилить практико (фізку-

льтурно) орієнтовану, проблемно-дослідницьку спрямованість освітнього процесу, забезпечить його прикладний характер шляхом активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів і збільшення частки їхньої самостійної роботи, а також залучення до вирішення різноманітних педагогічних завдань і ситуацій, притаманних професійно-педагогічній діяльності у ЗЗСО.

Проблематика нашого дослідження потребує особливої уваги до *технології випереджувального навчання*, яка досі мало застосовується у ЗВО фізкультурного профілю та загалом перебуває на етапі інтенсивної теоретичної розробки. Загальновідомо, що класична дидактика орієнтується на навчання від відомого до невідомого. Натомість, нова дидактика обґрунтовує перевагу перехресної педагогічної взаємодії, яка передбачає використання прогностичних завдань, випереджувальних спостережень й експериментів на перспективу як різновидів складних навчальних завдань, викладених з елементами випередження. У результаті такого навчання здобувачі швидше, більш легко сприймають і свідомо засвоюють матеріал [259, с. 156].

Випереджувальна освіта визначає необхідність передусім формування та постійного приросту знань фундаментального характеру – у вигляді їх стійкого ядра (знання «на все життя») на кожному рівні навчання. За системної організації випередження у професійній підготовці змінюється структура освітнього процесу, що передбачає залучення здобувачів до перспективної діяльності, формує якісно новий компонент свідомості – спрямованість на перспективу, у майбутнє, а також суб'єктність, тобто соціальну активність майбутнього педагога. Окрім цього, специфіка випереджувального навчання полягає в послідовному та цілеспрямованому формуванні активності здобувачів (розуміння навчального завдання, оволодіння методами перетворень об'єкта засвоєння, опанування методів самоконтролю). На цій основі постає завдання дедалі більшої самостійності переходу здобувачів від виконання одного компонента навчальної діяльності до інших, тобто формування способів самоорганізації діяльності.

Як ми вже зазначали, випереджувальність є важливою особливістю підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Випереджувальна підготовка здобу-

вачів потребує опанування новітніх засобів педагогічної взаємодії та освітніх технологій, актуальних у найближчому та віддаленому майбутньому. Іншим аспектом випереджувальної підготовки є вивчення психологічних і педагогічних дисциплін перед вивченням спеціалізованих фахових курсів вже на першому етапі навчання у ЗВО (див. розд. 3.3).

До основних вимог щодо реалізації технології випереджувальної педагогічної підготовки учителів фізичного виховання відносимо такі:

1) Зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання має бути доповнений навчальним матеріалом, спрямованим на розвиток здібностей і можливостей здобувачів щодо передбачення, прогнозування подій на основі розвиненої творчої уяви і професійного мислення в умовах надання пріоритету навчально-дослідницьким методам навчання.

2) Подання змісту психолого-педагогічних дисциплін, його структурування потрібно орієнтувати на системне впорядкування програмного матеріалу з опорою на виявлення ключових елементів навчального змісту, що забезпечить ефективність його компонування для організації випереджувальної педагогічної підготовки з виділенням блоку підвищеного рівня складності.

3) Добір засобів і прийомів випереджувальної педагогічної підготовки має ґрунтуватися на співвіднесенні змісту та цілей виявлених ключових елементів навчального матеріалу для забезпечення розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання в умовах варіативності та нестандартності ситуацій, свідомого вибору альтернатив під час вирішення навчально-професійних проблем, моделювання педагогічних дій і професійної поведінки, оцінювання їх наслідків шляхом рефлексії.

4) Проведення занять із психолого-педагогічних дисциплін під час випереджувальної педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю на основі збагаченого змісту освіти і сучасних освітніх технологій потребує відповідного навчально-методичного забезпечення, спрямованого на формування у здобувачів усіх складників педагогічної компетентності.

Відмінними рисами розробленої технології (стрижневими характеристиками) є такі:

- спрямованість педагогічної взаємодії на високий психолого-педагогічний і загальнонауковий розвиток здобувачів;
- високий рівень проблемності, на якому ведеться навчання, зокрема із застосуванням передбачуваних тенденцій у фізкультурно-педагогічній діяльності ;
- швидкий темп засвоєння навчального матеріалу, істотне підвищення обсягу одержаних теоретичних знань і практичних умінь та навичок.

Випереджувальна освіта дає змогу втілити в освітній процес формування системи педагогічно важливих соціальних та особистісних цінностей: 1) відповідальність перед сьогоденням та майбутнім; любов до істини, добра, краси, батьківщини, людей, життя, світу, природи, праці, науки, пізнання, мистецтва, творчості тощо; 2) практично діяльнісний, конструктивний світогляд; новітні науково-педагогічні знання, здатність орієнтуватися у сучасних технологіях; інформаційна грамотність; 3) стійка схильність і здатність до напруженої продуктивної праці та змін видів діяльності; навички колективної трудової та пізнавальної діяльності; висока культура праці; 4) здатність і налаштованість на безперервну освіту, співпрацю з однолітками, старшими і молодшими поколіннями; 5) вміння коригувати свою діяльність, готовність долати труднощі та випробування, здатність вирішувати суперечності; 6) глибока та міцна правосвідомість; вміння цінувати, раціонально організувати і використати час; володіння методами управління; досвід ухвалення відповідальних рішень та їх втілення; 7) дисциплінованість та емоційна насиченість інтелектуальної діяльності, психолого-педагогічні здібності.

Загалом, застосування випереджувальної технології у педагогічній підготовці здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти дає можливість виявити й розвинути їхній педагогічний потенціал, зорієнтувати на вироблення індивідуального стилю педагогічної діяльності, усвідомлення професійної позиції особистості, що забезпечить творче розкриття й самоактуалізацію майбутніх учителів у професійно-педагогічній діяльності [277, с. 134]. Досягненню цих цілей сприяють такі засоби випереджувальної педагогічної підготовки, як забезпечення морального, ес-

тетичного та наукового світосприйняття, світовідчуття, системного світогляду; впровадження розвивального типу навчання; концентрування уваги на розвитку рефлексії, самопізнання та самооцінювання здобувачів; продумана організація їхньої практичної фізкультурно-педагогічної діяльності під час навчання; взаємодопомога та співробітництво в освітньому процесі; розвиток і компенсація індивідуальних здібностей; використання можливостей ІКТ.

Особливе місце у випереджувальній освіті відведено *інформаційно-комунікаційним технологіям* як ефективним засобам пізнання й інструментам практичної діяльності, впровадження яких у підготовку майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО є невід'ємною частиною сучасної фізкультурно-педагогічної освіти. Майбутні вчителі фізичного виховання мають уміти вирішувати професійно-педагогічні завдання за допомогою ІКТ [500].

Застосування ІКТ в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю уможливорює вивчення психолого-педагогічних дисциплін на якісно новому рівні, вдосконалення змісту педагогічної підготовки, форм організації навчання, здійснення індивідуального підходу до кожного здобувача тощо [118]. Як один із напрямів інформатизації освіти, використання ІКТ у професійній підготовці майбутніх фахівців галузі фізкультури і спорту сприяє розвитку інформаційної культури здобувачів, формуванню їхніх професійно важливих якостей, мобільності, гнучкості, самостійності, професійної компетентності [485, с. 106]. Для вдосконалення педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю потрібно цілеспрямовано розробляти і впроваджувати не лише окремі навчальні програми за допомогою ІКТ, а й створювати комплекси навчально-інформаційних матеріалів, наприклад, комп'ютерні презентації, електронні підручники й посібники, практикуми, які дають змогу моделювати реальні педагогічні процеси, тексти лекцій, озвучені й доповнені відеоматеріалами, слайдами, електронні каталоги бібліотек тощо [428]. Їх використання з метою формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання уможливорює інтенсифікацію освітнього процесу, сприяє його індивідуалізації та креативності, дає змогу вирішити різноманітні завдання, пов'язані з використанням новітніх фізкультурно-оздоровчих методик під

час проведення навчальних занять з фізичної культури у ЗЗСО, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей здобувачів, надаючи їм можливість самостійно й ефективно працювати в мережі Інтернет тощо [485, с. 108].

На думку Ю. Драгнєва, інформаційно-освітній простір ЗВО покликаний генерувати нові ідеї, форми і методи навчання під час педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, сприяти їхньому професійному становленню засобами інформаційного середовища. У цьому контексті здобувачі фізкультурно-педагогічної освіти розглядаються як учасники інформаційного простору України, а їхній професійний розвиток – як цілеспрямований процес розв'язання самими здобувачами завдань, що реалізуються в логіці освітньо-професійної програми [117, с. 46]. Обґрунтовано методичні засади педагогічної підготовки вчителів у інформаційно-освітньому середовищі ЗВО: наявність сукупності взаємопов'язаних ІКТ-інструментів і платформ хмарних сервісів, призначених для забезпечення відкритості та доступності та модифікації засобів навчання, організації інтерактивної взаємодії; діагностика та контроль навчання на всіх етапах з метою його коригування та реалізації зворотного зв'язку; багаторівневий і диференційований підходи в навчанні з можливістю постійної on-line та off-line допомоги; гнучкість організації професійної підготовки тощо [568, с. 1330]. Використання фізкультурно-спортивного інформаційного простору надає можливості майбутнім учителям фізичного виховання обмінюватися професійно-педагогічною інформацією та відеоматеріалами, що збагачує їхній фізкультурно-педагогічний досвід, сприяє накопиченню педагогічних знань і вмінь щодо фізичного виховання школярів, а також особистісному та професійному розвитку й самовдосконаленню здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.

У педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання ІКТ доцільно застосовувати як: засоби навчання (електронні НМК та інші ЕОР) і вдосконалення викладання психолого-педагогічних дисциплін (розміщення лекційних матеріалів і матеріалів для семінарських занять, ситуаційних завдань тощо у віртуальному освітньому середовищі), активізації пізнавальної діяльності та самопізнання здобувачів (тематика рефератів, теми самостійних робіт із проблем фізку-

льтурно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання), що сприяє їхньому особистісному та професійно-педагогічному розвитку; інформаційно-методичне забезпечення й управління процесом педагогічної підготовки (методичні посібники і рекомендації щодо опрацювання навчального матеріалу з психолого-педагогічних дисциплін, додаткові матеріали тощо); засоби комунікації, зокрема в межах дистанційного навчання; засоби контролю і корегування результатів навчальної діяльності майбутніх учителів (тести, анкети) тощо.

Упровадження ІКТ у процес педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання дає змогу: проводити телеконференції та вебінари; обмінюватися інформацією; організовувати дослідження спільно з іншими закладами освіти і науковими установами; реалізувати дистанційне навчання; надавати консультативну допомогу здобувачам фізкультурно-педагогічної освіти; формувати у них уміння знаходити й отримувати інформацію з різноманітних джерел, банків знань, баз даних, зберігати, обробляти та передавати її іншим. Вільний доступ до телекомунікаційних ресурсів не лише істотно підвищує інформаційну озброєність майбутніх учителів фізичного виховання, а й уможливлює їхнє спілкування з колегами з усього світу [120, с. 46]. Ми поділяємо думку вчених про те, що завдяки глобальній мережі створюються нові освітні та науково-розвивальні можливості в галузі професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту

Використання ІКТ у педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання значно розширює можливості самостійної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, основу якої складає робота з навчальними програмами, тестувальними системами, різноманітними базами даних. Це не лише активізує самостійну роботу здобувачів, а й сприяє формуванню їхньої інформаційно-комунікаційної компетентності та розвитку комунікативної культури, виробленню навичок аналізу і дослідницької діяльності, виявленню й розвитку творчого потенціалу, відпрацюванню необхідних у професійно-педагогічній діяльності вмінь, посиленню прагнення до постійного саморозвитку і самовдосконалення.

Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання потребує відповідного інформаційного забезпечення освітнього процесу, від якості якого значною мірою

залежить рівень їхньої підготовленості до ефективної професійної діяльності [135]. Удосконалення інформаційного забезпечення освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю передбачає використання сучасних ІКТ. Проте дослідники зазначають, що в цих закладах інформатизація відбувається переважно у традиційній формі довідкових інформаційних джерел [429]. Це актуалізує необхідність цілеспрямованого застосування ІКТ у педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання. До основних напрямів їх упровадження відносимо:

- створення інформаційних засобів навчання із психологічних і педагогічних дисциплін; комп'ютерних презентацій, аудіо- та відеоматеріалів для лекцій і семінарських занять;
- розроблення на основі ІКТ і використання у процесі педагогічної підготовки завдань проблемного характеру, шляхи розв'язання яких відповідають вирішенню завдань реальної фізкультурно-педагогічної діяльності;
- інтенсифікація та доповнення традиційних форм організації навчання засобами педагогічної взаємодії на основі використання телекомунікаційних мереж: вебінари, Інтернет-форуми, онлайн-конференції тощо;
- використання електронних освітніх ресурсів (електронних навчальних курсів, комп'ютерних тестів, семінарських і практичних робіт), віртуального освітнього середовища закладу освіти.

Випускники ЗВО фізкультурного профілю мають бути готовими не лише до коректного та доцільного використання ІКТ у фізкультурно-педагогічній діяльності, а й створювати оригінальні розробки [184], електронні освітні ресурси тощо. Інформатизація фізкультурно-педагогічної освіти висуває нові вимоги до рівня підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, що передбачає впровадження в їхню педагогічну підготовку професійно орієнтованих програм і курсів, спрямованих на опанування психолого-педагогічних знань і набуття досвіду їх використання у щоденній професійній діяльності. Володіння сучасними ІКТ позиціонується нині як один із основних компонентів професійної підготовки фахівців будь-якого профілю, у тому числі й у галузі фізичної культури і спорту, що потребує розроблення та впровадження в педагогічну підготовку професійно оріє-

єнтованих програм і курсів, спрямованих на опанування необхідних знань і набуття досвіду їх застосування в майбутній фізкультурно-педагогічній діяльності.

А. Сущенко справедливо зазначає, що творчий підхід до застосування ІКТ в освітньому процесі має ґрунтуватися на інтеграції інформаційно-комунікаційних та інших педагогічних технологій. Доцільним є поєднане використання ІКТ із традиційними технологіями, які забезпечують гуманістичний характер освітнього процесу, сприяють формуванню у здобувачів професійної та соціальної мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці [480, с. 110-112].

На думку науковців, сучасні освітні технології у ЗВО мають орієнтуватися на створення можливостей для самовираження та самоактуалізації майбутніх учителів. До таких належить заснована на ідеях особистісно орієнтованого навчання *гуманно-особистісна технологія* (Ш. Амонашвілі), в епіцентрі якої перебуває особистість, її індивідуальність і самоцінність [24]. Ця технологія заснована на взаємодії суб'єктів освіти, стимулює самостійну діяльність здобувачів, зокрема виконання проєктів у малих групах, сприяє розвитку креативності, комунікативних навичок, орієнтована на результат [8]. Викладачам, що її застосовує потрібно враховувати індивідуальні можливості здобувачів, здійснювати диференційований підхід з метою стимулювання розвитку їхньої пізнавальної активності, самостійності [337, с. 325].

Гуманно-особистісна технологія підготовки вчителя фізичного виховання передбачає активізацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, стимулювання їхньої мотивації щодо особистісного та професійного зростання відповідно до підготовленості. Зміст навчання ґрунтується на узгодженні інваріантної та варіативної складових освітньої програми, що дає змогу здобувачам певною мірою управляти своєю педагогічною підготовкою. Підвищення її якості забезпечує створене внаслідок цього розвивальне середовище, яке має такі властивості:

- гнучкість, що виражається у здатності освітніх структур швидко перебудовуватися відповідно до потреб особистості, довкілля, вимог суспільства;
- залучення здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти до керування самоосвітньою діяльністю і конструювання індивідуальної освітньої траєкторії спі-

льно з викладачами психолого-педагогічних дисциплін на основі визначення рівня їхньої підготовленості;

- безперервність, що реалізується у взаємодії та наступності всіх складових освітнього процесу на різних етапах професійного становлення майбутніх учителів фізичного виховання;

- варіативність, яка передбачає зміну параметрів освітньої системи відповідно до потреб та індивідуальних особливостей споживачів освітніх послуг;

- інтегрованість, що сприяє розв'язанню освітніх завдань шляхом посилення зв'язків і взаємодії складових педагогічної системи;

- відкритість, що виражається в широкій участі усіх суб'єктів в управлінні, демократизації форм організації навчання та виховання;

- саморозвиток і саморегуляція освітньо-професійної діяльності, що опираються на процеси розвитку та саморозвитку здобувача з урахуванням індивідуального стилю її навчальної та майбутньої професійної діяльності;

- настанова на конструктивну взаємодію учасників освітнього процесу на основі всебічної педагогічної підтримки як усвідомленої та цілеспрямованої позиції майбутнього вчителя фізичного виховання [512; 598].

Педагогічна цінність гуманно-особистісної технології полягає в тому, що вона: допомагає здобувачам обрати тип педагогічної поведінки відповідно до їхніх особистих потреб і можливостей і потреб закладів освіти щодо вирішення освітніх завдань, сприяє оптимізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти; надає продуктивні зразки шляхів особистісного розвитку, способів комунікації та стилів спілкування, ефективних навичок вирішення професійних проблем, які спонукають до проектування власних програм розвитку та самовдосконалення; розвиває мотиваційну сферу та педагогічні здібності майбутніх учителів фізичного виховання; створює нові стандарти поведінки, способи ефективної взаємодії з учнями; забезпечує можливості для повноцінного виявлення та розвитку пізнавальних функцій учасників освітнього процесу [598, с. 75-76]. Головне, вона дає змогу виховати якості, необхідні вчителю: щире зацікавлення учнями, толерантність, доброзичливість, привітність, уміння створювати атмосферу співпраці,

взаємодопомоги і взаємопідтримки, вміння визнавати і виправляти власні помилки, слухати, здатність бути прикладом, радіти успіхам учнів та ін.

Таким чином, гуманно-особистісна технологія спрямована на сутність педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, сприяє виявленню їхніх творчих здібностей, формуванню у здобувачів індивідуального стилю педагогічної діяльності через розкриття внутрішнього потенціалу особистості, спрямованість на побудову індивідуальної освітньої траєкторії кожного здобувача фізкультурно-педагогічної освіти. Її використання під час педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю суттєво впливає на формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання.

Технологію модульного навчання науковці розглядають як дидактична систему, що містить сукупність форм і способів організації та управління процесом педагогічної підготовки і передбачає високий рівень самостійності здобувачів на основі планомірно-поетапного засвоєння психологічних і педагогічних дисциплін. Її особистісна зорієнтованість визначається студентоцентрованістю, оскільки особистість здобувача є основною метою освітньої системи [352]. Модульне навчання ґрунтується на новому підході до організації педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та відходить від традиційної схеми «навчальний семестр – навчальний рік – навчальний курс» [281]. Воно передбачає: раціональний розподіл матеріалу психолого-педагогічних дисциплін на логічно завершені частини теоретичних знань і практичних умінь – модулі та перевірку якості їх опанування; контролювання якості підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти до семінарських і практичних занять з використанням визначеної шкали перевірки знань, що забезпечує більш об'єктивне їх оцінювання; інтеграцію поточного і підсумкового контролю навчальних досягнень здобувачів із засобами перманентного самоконтролю; впровадження здорової конкуренції в навчанні; розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичного виховання.

Важливим аспектом реалізації модульного навчання у ЗВО фізкультурного профілю є цілеспрямоване виокремлення ключових наскрізних ідей, на обґрунтування і засвоєння яких зорієнтований кожний модуль. Істотними перевагами є за-

стосування переважно інтерактивних методів педагогічної взаємодії, індивідуалізація навчання, можливість організувати цілеспрямовану самоосвітню діяльність майбутніх учителів фізичного виховання у віртуальному освітньому середовищі, бібліотеці, на об'єктах майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Відповідно до положень діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів до педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, технологія модульного навчання спрямована на:

- активізацію їхньої пізнавальної діяльності на всіх етапах навчання – усвідомлення навчально-пізнавальних мотивів і дій, проектування та планування способів вирішення навчальних завдань, самооцінювання та рефлексія здобутих знань і вмінь їх застосовувати на практиці;
- забезпечення продуктивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу з опорою на самостійну роботу здобувачів, максимальної індивідуалізації їхньої педагогічної підготовки, створення сукупності індивідуальних навчальних модулів у межах цілісного процесу педагогічної підготовки, а також можливість побудови варіативних індивідуалізованих модульних програм.

Зважаючи на викладене, можемо стверджувати, що використання технології модульного навчання у процесі педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю сприятиме не лише набуттю педагогічної компетентності майбутніх учителів, а й формуванню всебічно розвинутої творчої особистості педагога.

Важливою рисою педагогічної компетентності учителів фізичного виховання є не лише володіння відповідними знаннями, а й уміння самостійно їх здобувати й використовувати у професійно-педагогічній діяльності [500]. У цьому зв'язку однією з ефективних є **технологія проєктного навчання**, яка передбачає інтегрування психолого-педагогічних і професійно орієнтованих знань здобувачів, набутих під час виконання навчальних проєктів, і безпосереднє їх застосування на практиці. Специфічними рисами проєктного навчання є: професійна спрямованість теоретичної та практичної підготовки; акцент на проблемному викладанні матеріалу; емоційна насиченість і високий рівень мотивації; домінування самостійної пошуково-навчальної та дослідницької діяльності здобувачів; комплекс-

ність змісту, організації, методики і контролю; належне матеріально-технічне забезпечення. А її сутність визначається використанням проєктних завдань, що передбачають інтеграцію інтелектуальної та практичної діяльності у різних галузях.

Застосування проєктного навчання в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання: дає можливість реалізувати свій творчий потенціал усім, без винятку, здобувачам, фокусуючи увагу на самоосвітній пізнавальній діяльності, самостійному досягненні поставленої здобувачем мети; підвищує мотивацію щодо фізкультурно-педагогічної освіти, поглиблює інтерес до вивчення психолого-педагогічних дисциплін на основі рефлексії стосовно власних можливостей у цій галузі тощо. Потрібно зазначити, що під час проєктної діяльності здобувачі освіти і викладачі працюють на паритетних засадах. При цьому консультативно-координувальні функції викладача полягають у тому, щоб: спрямовувати здобувачів у пошуках потрібних джерел інформації; бути джерелом інформації; координувати процес проєктної діяльності; заохочувати і підтримувати її учасників; самому бути учасником проєкту; забезпечити постійний зворотній зв'язок для успішної роботи над проєктом.

До важливих ознак технології проєктного навчання належить також спрямованість на розвиток професійно-педагогічних умінь майбутніх учителів фізичного виховання: самостійно здійснювати пошук навчального матеріалу та компонувати його відповідно до поставлених завдань, орієнтуватися в інформаційному просторі, узагальнювати й інтегрувати знання, одержані з різних джерел під час теоретичної та практичної педагогічної підготовки і презентувати отримані результати. Систематична участь майбутніх учителів фізичного виховання у проєктній діяльності стимулює розвиток їхніх дослідницьких і творчих якостей, організаторських здібностей, ініціативності, комунікабельності, формування здатності до самовизначення і цілеспрямованості, що є важливими складовими педагогічної компетентності. Водночас використання технології проєктного навчання сприяє підвищенню ефективності професійно-педагогічної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти як конкурентоспроможних фахівців, у яких під час виконання проєктів формується власна думка щодо вирішення професійних за-

вдань, почуття відповідальності, вміння правильно будувати професійну комунікацію, орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі.

Одним із дієвих засобів формування педагогічної творчості майбутніх вчителів фізичного виховання є *технологія розв'язання педагогічних ситуацій*, яка передбачає максимальне застосування елементів творчої діяльності під час вирішення проблемних професійних ситуацій – практичних освітньо-педагогічних завдань, що потребують вияву професійних функцій особистості в умовах невідомості.

Дослідники поділяють педагогічні ситуації та творчі завдання на: *конструктивні* (вирішення яких сприяє розвитку у здобувачів конструктивного мислення, системного бачення ситуації тощо); *організаційні* (розвивають організаторські та лідерські якості майбутнього вчителя фізичного виховання); *комунікативні* (спрямовані на розвиток професійно-комунікативної культури здобувачів); *гностичні* (пов'язані з інтелектуальним розвитком, становленням усвідомленого прагнення щодо вдосконалення педагогічної компетентності) [541, с. 109].

Під час педагогічної підготовки здобувачам фізкультурно-педагогічної освіти доцільно пропонувати вирішити типові для майбутньої професійної діяльності проблемних професійних ситуацій, які вони мають розв'язувати самостійно, опираючись на власний досвід. В. Яловик пропонує використовувати проблемні педагогічні ситуації двох типів: ті, що мають можливі прогнозовані варіанти відповідей, під час вирішення яких здобувачі обирають найбільш ефективний, або пропонують власне вирішення; відкритого типу, розв'язання яких передбачає пропозиції здобувачів кількох варіантів вирішення, знайдених самостійно [562, с. 137]. Вирішення проблемних педагогічних ситуацій як під час індивідуальної, так і групової роботи, дає змогу майбутнім учителям фізичного виховання знаходити і пропонувати кілька можливих варіантів, оцінити їх ефективність і вибрати оптимальний. Обговорюючи запропоновані варіанти рішень, здобувачі мають не лише наводити обґрунтовані докази на захист своїх ідей, а й уміти критично осмислювати можливі наслідки їх реалізації.

Використання змодельованих професійних ситуацій під час педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання уможливорює цілеспрямоване вироблення в них умінь систематично аналізувати освітній процес, спонукати здобувачів до активного пізнання педагогічних явищ і процесів, розвивати педагогічне мислення. Ефективність педагогічних ситуацій значною мірою визначається систематичністю їх застосування, відповідністю змісту конкретної навчальної теми і контексту професійно-педагогічної діяльності.

Основоположний методичний принцип побудови системи таких завдань під час педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання відображає поступове та систематичне підвищення їх складності. Наприклад, пошуково-дослідницькі та проблемно-навчальні завдання спонукають здобувачів до експериментального пошуку та стимулюють їхню активність щодо свідомого творчого оволодіння різноманітними способами застосування психолого-педагогічних знань у навчальній і майбутній професійній діяльності, що позитивно впливає на формування їхньої педагогічної компетентності.

Максимальне наближення творчих практичних завдань, змісту дидактичних ігор і педагогічних ситуацій до реальних умов майбутньої фізкультурно-педагогічної діяльності у ЗЗСО не лише сприяє формуванню готовності майбутніх учителів фізичного виховання до цієї діяльності, а й визначає їхнє ставлення до неї та ступінь розуміння її специфіки. Такі завдання спрямовані на активізацію самостійної пошуково-пізнавальної діяльності здобувачів, формування в них особистісного інтересу до професійно-педагогічної діяльності та здатності об'єктивно оцінювати власний фізкультурно-педагогічний потенціал [542, с. 133].

Викладене дає підстави стверджувати, що методична цінність і доцільність використання сучасних форм і методів навчання визначається суттєвим впливом на формування всіх складників педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання: здобувачі фізкультурно-педагогічної освіти ознайомлюються з моделями педагогічних дій під час вирішення типових ситуацій, притаманних процесу фізичного виховання школярів, творчо підходять до пошуку оптимальних способів їх розв'язання на основі одержаних психолого-педагогічних знань,

розвивають соціально і професійно важливі якості особистості. Адже специфіка педагогічних ситуацій визначається тим, що педагогічні дії вчителя фізичного виховання, спрямовані на їх розв'язання, відрізняються багатоманітністю. Детальний аналіз педагогічних дій, застосованих під час вирішення педагогічних ситуацій, збагачує професійно-операційну пам'ять майбутніх учителів, розвиває їхнє педагогічне мислення, вдосконалює комунікативні якості, що позитивно впливає на формування педагогічної компетентності здобувачів.

Отже, використання в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання технології розв'язання педагогічних ситуацій не лише сприяє розвитку творчого потенціалу здобувачів, а й стимулює їхню інтелектуальну активність, підвищує професійно-педагогічну мотивацію, що позитивно впливає на розвиток їхньої педагогічної компетентності.

Близькою за сутністю є популярна нині в педагогічній освіті **технологія кейсів** (ситуаційного аналізу) [205, с. 50-51]. Сутність цієї технології у професійній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання полягає в уявленні, аналізі й осмисленні реальної професійно-педагогічної ситуації, що відображає конкретну практичну проблему й одночасно актуалізує сукупність психолого-педагогічних знань, необхідних для її розв'язання [25, с. 51]. Кейс-технологія (від англ. *case* – ситуація) ґрунтується на вивченні чужого досвіду успішного вирішення реальної проблемної ситуації, а результатом її застосування, як зазначають науковці, є не лише знання, а й навички професійної діяльності, розвиток системи професійних цінностей і позицій, життєвих настанов і професійного світогляду [592; 584; 614]. Іншими словами, використання кейсів у педагогічній підготовці учителів фізичного виховання спрямоване не на отримання здобувачами знань і вмінь, а на їх продукування під час співнавчання, взаємонавчання, співтворчості здобувачів і викладачів [587].

Актуальність застосування кейс-технологій із метою випереджувального розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання зумовлена їх зорієнтованістю на перспективи розвитку професійно-педагогічної освіти і необхідністю її модернізації відповідно до сучасних вимог. Аналіз ситуа-

цій у процесі підготовки вчителів фізичного виховання дає змогу досягнення таких цілей: планомірний розвиток аналітичного мислення; здобуття практичних навичок роботи з інформацією (виділення проблем, структурування та ранжування за значимістю); набуття навичок прийняття управлінських і професійних рішень; формування здатності обирати найкращі варіанти взаємодії; ліквідація стереотипів мислення, відмова від раніше одержаного негативного досвіду; зростання мотивації та підвищення демократизації освітнього процесу [282, с. 142].

Під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін кейси найбільш доцільно використовувати на практичних і семінарських заняттях. Здобувачам фізкультурно-педагогічної освіти пропонується проаналізувати реальну професійну ситуацію, опис якої висвітлює певну професійно-педагогічну проблему, розробити алгоритми її вирішення та з кількох запропонованих варіантів обрати найбільш ефективний [581]. Важливо зазначити, що кейс має містити оптимальний обсяг інформації, бути максимально наближеним до реальної професійно-освітньої практики, розроблятися з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів і передбачати відповідні методи навчання [544, с. 151-152].

Робота над кейсом проводиться у кілька етапів: підготовча частина, індивідуальна робота, робота в малих групах (по 3-6 осіб), дискусія в загальній групі (на основі повідомлень підгруп), підведення підсумків. Кожний етап передбачає чітко регламентовані дії викладача та здобувачів. У структурі кейсу виділяють такі компоненти: опис проблеми, основне завдання, педагогічна ситуація, проміжні завдання, необхідні матеріали і способи вирішення ситуації чи проблеми [25, с. 51]. Ефективність педагогічних кейсів забезпечується чітким визначенням їх мети, місця в педагогічній підготовці, компетентностей майбутніх учителів фізичного виховання, на формування яких вони спрямовані.

Перед початком роботи над кейсом подається коротка інформація про головних учасників ситуації, прописується її особистісна значущість. На цьому етапі формулюються основні тези кейса, визначається зміст проблемної ситуації, яка потребує вирішення. Особлива увага під час розроблення кейса має приділятися добору питань, які допоможуть здобувачам ефективно працювати з головним ма-

сивом інформації, знайти оптимальні шляхи розв'язання педагогічної проблеми, сприятимуть виробленню необхідних умінь і навичок [341]. Після дискусії учасники мають змогу ознайомитись з альтернативними варіантами вирішення проблемної ситуації та порівняти їх з власним рішенням. Критеріями оцінювання результатів роботи здобувачів є: їхня активність під час обговорення кейса, ступінь участі в роботі групи і самостійної підготовки до заняття [431].

Впровадження кейс-технології в педагогічну підготовку у ЗВО фізкультурного профілю посилює практико орієнтованість освітнього процесу. Важливою дидактичною характеристикою кейсів вважають індивідуалізацію навчання під час групової дискусії. Отже, використання в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання кейс-технологій значно сприяє розвитку педагогічної компетентності здобувачів, виробленню умінь знаходити оптимальні способи вирішення складних соціально-педагогічних проблем, ухвалювати відповідальні колективні й індивідуальні рішення освітньо-професійного характеру. Кейси активізують пізнавальну активність майбутніх учителів фізичного виховання, поглиблюють їхні теоретичні знання та практичні вміння й навички, а також розвивають здатність до рефлексії власної діяльності й оцінювання діяльності інших.

Формуванню педагогічної творчості та розвитку креативного мислення майбутніх учителів фізичного виховання сприяють також *ігрові технології*, завдяки яким формування педагогічної компетентності відбувається в умовах імітації їхньої професійно-педагогічної діяльності. Беручи участь у дидактичних (ділових, рольових, імітаційних) іграх здобувачі розвивають педагогічні вміння та навички, вдосконалюють професійно важливі якості, що допомагає їм швидше адаптуватись у нових обставинах, краще розуміти мотиви та інтереси інших учасників, самостійно ухвалювати рішення, креативно підходити до розв'язання нестандартних випадків.

Зазвичай іграм притаманна багатофункціональна структура. Їх педагогічна сутність визначається відтворенням дій, поведінки, впливів, людських стосунків, що виявляються у креативній діяльності [131, с. 139-140]. Застосування в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання ігрових технологій

спрямоване на формування свідомого ставлення здобувачів до фізкультурно-педагогічної діяльності та вироблення алгоритмів їхньої професійної поведінки, сприяє активному розвитку комунікативних якостей, збагаченню досвіду міжособистісної взаємодії під час професійної діяльності, виявленню творчого потенціалу тощо. Завдяки іграм посилюється взаємовплив і покращується взаємодія суб'єктів освітнього процесу. Активне залучення здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти до дидактичних ігор стимулює їхню навчально-пізнавальну діяльність, сприяє розкриттю індивідуальності та формуванню професійно-педагогічних умінь і навичок в імпульсному режимі роботи [413, с. 249].

Використання різноманітних дидактичних ігор у педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання дає змогу швидко опановувати навчальний матеріал, стимулює мотивацію здобувачів щодо фізкультурно-педагогічної діяльності, розвиває професійно важливі якості, сприяє формуванню позитивних настанов, виробленню вміння самоорганізовуватися під час практичних дій, аналізувати ситуацію й обґрунтовано обирати способи розв'язання проблем, що можуть виникнути у реальній професійній діяльності. Водночас відбувається корекція індивідуального стилю діяльності та формуються вміння і навички: ділового спілкування; оволодіння соціальними нормами комунікації; колективного прийняття рішень в умовах конструктивної взаємодії і співробітництва та ін. [278, с. 92].

Беручи участь у грі, здобувачі швидше адаптуються до своєї ролі в певній ситуації. Наприклад, під час проведення ділової гри «Майстер-клас із проведення фізкультурно-оздоровчих заходів», яка імітує професійно-педагогічну діяльність, відбувається формування вмінь проєктувати й організовувати різні позаурочні фізкультурно-оздоровчі заходи, забезпечувати продуктивну взаємодію учасників гри, застосовувати інноваційні педагогічні технології з урахуванням індивідуальних особливостей школярів. Спочатку здобувачі мають ознайомитися з особливостями проведення майстер-класів, основними напрямками модернізації фізичного виховання учнів, положеннями інноваційних підходів до організації фізкультурно-оздоровчих заходів у ЗЗСО. Це можуть бути матеріали, що містять відомості про спартанський рух, олімпійську освіту, валеологізацію фізичного виховання,

його історико-культурологічний зміст тощо. Потім майбутнім учителям фізичного виховання пропонується розробити і провести майстер-клас на основі застосування отриманих знань із демонстрацією фрагментів позаурочних фізкультурно-оздоровчих заходів для школярів.

Ігрові технології, що застосовуються під час формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, дають змогу створити інтерактивне навчальне середовище, в якому здобувачі не лише оволодівають необхідними психолого-педагогічними знаннями, вміннями і навичками, а й «переживають» ситуації, що моделюють зразки професійної діяльності педагога [276]. Отже, використання ігрових технологій у педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання не лише поглиблює теоретичні знання, а й сприяє виробленню здатності креативно мислити, самостійно здійснювати пошук оптимальних способів вирішення прогнозованих професійно-педагогічних ситуацій і брати на себе відповідальність за їх наслідки, відстоювати свою думку, що суттєво впливає на розвиток їхньої педагогічної компетентності.

Українські науковці обґрунтували розвиток педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання за допомогою запровадження в їхню професійну підготовку *тренінгових технологій* [418]. Тренінги відносять до ефективних засобів формування педагогічної компетентності шляхом використання у їх змісті системи взаємопов'язаних навчально-практичних завдань, вирішення яких потребує поступового зростання рівня самостійності та творчості, виявлення активної позиції та висловлення об'єктивних оціночних суджень [458]. Застосування тренінгів у педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання дає змогу інтенсивного розвитку всіх складників їхньої педагогічної компетентності.

Тренінг, що передбачає використання інтерактивних методів групової роботи і спрямований на формування і розвиток педагогічної компетентності, яка виявляється під час фізкультурно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання. Його специфіка полягає у визначенні змісту і структури кожного заняття, під час яких відбувається багаторазове відтворення і «проживання» проблемних ситуацій із подальшим їх аналізом [319, с. 131]. Під час тренінгу учасники мають

змогу максимально опанувати і закріпити нові знання, уміння і навички, переосмислити власні цінності та пріоритети, відкоригувати, вдосконалити і розвинути певні якості особистості, обрати форми поведінки відповідно до ситуації та власної індивідуальності [285, с. 9].

Тренінгові технології мають на меті усвідомлення, розуміння сутності процесу опанування психолого-педагогічних знань, активізацію пізнавальної діяльності майбутніх учителів фізичного виховання. Вони допомагають реалізувати їхню педагогічну підготовку з максимальним урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів, сприяють їхній самореалізації в майбутній фізкультурно-педагогічній діяльності, вибору індивідуальної траєкторії професійної підготовки.

Тренінгові технології дають можливість створювати відповідне навчальне середовище для моделювання навчальних ситуацій, під час вирішення яких здобувачі можуть відчувати, усвідомити взаємозв'язок усіх функціональних аспектів фізкультурно-педагогічної діяльності, а не лише оволодіти алгоритмом виконання певних професійних дій. Водночас упровадження тренінгових технологій на заняттях із психолого-педагогічних дисциплін спонукає до практичного відтворення комунікативних вмінь майбутніх учителів, готуючи їх до реалізації ефективної педагогічної взаємодії під час викладання предмету «Фізична культура» у ЗЗСО, що значною мірою впливає на розвиток адаптивності здобувачів до майбутньої професійної діяльності та формування їхньої педагогічної компетентності.

Тренінгові технології передбачають використання різноманітних інтерактивних методів: міні-лекції, ділові та рольові ігри, дискусії, психодрама в різних її модифікаціях, психогімнастика та ін. Їх вибір має здійснюватися з обов'язковим урахуванням змісту й мети заняття, особливостей учасників і можливостей тренера. Значною мірою ефективність застосування тренінгових технологій під час педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання залежить від здатності здобувачів до самоаналізу, емпатії та рефлексії, їхньої готовності до активної взаємодії та самокорекції, а також від уміння тренера забезпечити належний зворотний зв'язок. Роль викладача-тренера полягає в організації групової взаємодії учасників, стимулюванні їхньої активності та відкритості, здійсненні відбору інтеракти-

вних методів, відповідних вправ і завдань, спрямованих на розвиток педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання.

Серед основних функцій тренінгу відзначимо такі: створення сприятливої психологічної атмосфери під час занять; спрямованість на формування в учасників навичок вільного і водночас толерантного висловлювання власних поглядів і суджень; вироблення в учасників здатності ефективно взаємодіяти з іншими, працювати в команді, зберігаючи при цьому свою індивідуальність [538, с. 26].

Доцільність застосування тренінгових технологій у педагогічній підготовці вчителів фізичного виховання вбачаємо в тому, що під час тренінгу здобувачі фізкультурно-педагогічної освіти мають широкі можливості практично діяти й експериментувати, моделювати професійні ситуації та перевіряти достовірність своїх висновків, аналізувати власні досягнення й досягнення інших учасників, відпрацьовувати навички професійно-педагогічної взаємодії та власної поведінки. Активна пошуково-пізнавальна та професійно-практична діяльність здобувачів під час тренінгових занять допомагає оперативно ухвалювати оптимальні рішення та убезпечує від суттєвих помилок у реальних умовах професійно-педагогічної діяльності з фізичного виховання учнів ЗЗСО.

Отже, застосування тренінгових технологій в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю дає змогу здобувачам фізкультурно-педагогічної освіти досягнути особливості взаємин учасників інтерактивної взаємодії, взаємовпливу їхньої поведінки, зрозуміти власне реагування на різноманітні змодельовані ситуації майбутньої професійно-педагогічної діяльності у ЗЗСО, відчувати себе активними суб'єктами професійно-педагогічної взаємодії, усвідомити основні чинники, що забезпечують її ефективність, навчитися працювати в малих і великих групах, вдосконалювати педагогічну культуру.

Упровадження комплексу запропонованих технологій у педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання сприяє підвищенню якості їхньої професійної освіти загалом, оскільки забезпечує:

- посилення діяльнісної складової у змісті психологічних і педагогічних дисциплін, що збільшує практико орієнтовану та професійно-педагогічну спрямо-

ваність освітньому процесу та сприяє засвоєнню здобувачами не лише знань, а й оптимальних способів фізкультурно-педагогічної діяльності, набуттю ними відповідного досвіду, що становить основу розвитку педагогічних компетентностей;

- збагачення змісту психологічних і педагогічних дисциплін шляхом використання міждисциплінарних зв'язків із соціально-гуманітарними і природничо-науковими, що надає освітньому процесу прикладного, професійного характеру;

- поєднання високого рівня обґрунтованості й аргументації під час викладання психолого-педагогічних дисциплін із наочністю та доступністю подання матеріалу, що сприяє опануванню методів системного та порівняльного аналізу, виробленню вмінь щодо проєктування та прогнозування фізкультурно-педагогічної діяльності, на основі яких розвиваються педагогічні компетентності;

- ефективний зворотний зв'язок за допомогою поєднання тестового комп'ютерного контролю знань із розв'язанням педагогічних завдань і презентацією результатів їх виконання за допомогою ІКТ;

- особистісно орієнтований характер освітнього процесу шляхом зміщення акцентів з викладання на учіння та надання здобувачам фізкультурно-педагогічної освіти можливостей вибору індивідуальної освітньої траєкторії;

- активізацію самостійної роботи майбутніх учителів фізичного виховання, вироблення в них готовності до самоосвіти і саморозвитку, а також підвищення рівня інтегрованої професійної компетентності.

Отже, ми розглянули технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, які спрямовані на формування педагогічної компетентності випускників. Головним вектором її оптимізації є випереджувальне навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти на компетентнісній основі, результативність якого значною мірою залежить від доцільного використання сучасних педагогічних технологій в освітньому процесі й активної взаємодії усіх його учасників. Їх упровадження в педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання спрямоване на формування педагогічної компетентності, сприяє розвитку творчої, фізично та психологічно

здорової особистості, вмотивованої на якісне життя й активну професійно-педагогічну діяльність у галузі фізичного виховання школярів.

Висновки до четвертого розділу

Зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю розглядаємо в єдності когнітивного, аксіологічного, діяльнісного, особистісного, рефлексивного компонентів, які передбачають: інтегрування теоретичних і методичних психолого-педагогічних знань, вироблення та розвиток практичних умінь і навичок педагогічної діяльності в галузі фізичної культури, різні форми самоосвітньої діяльності, що сприяють особистісному саморозвитку та професійному самовдосконаленню здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти. Підвищення ефективності педагогічної підготовки потребує системного оновлення її змісту, який випереджувально опирається на новітні наукові досягнення, спрямовується на комплексне розв'язання актуальних завдань професійно-особистісного становлення майбутніх учителів фізичного виховання, розвитку їхньої педагогічної компетентності, цілеспрямовану перебудову свідомості суб'єктів фізкультурно-педагогічної освіти в напрямі цілісного бачення процесу фізичного виховання школярів. Для вирішення цього завдання у змісті фізкультурно-педагогічної освіти доцільно: посилити психолого-педагогічну складову, акцентувати на прикладних аспектах педагогічної підготовки, актуалізувати фізкультурно-педагогічні вміння та навички застосовувати засвоєний матеріал у реальній професійно-педагогічній діяльності.

Методичними основами формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти є: оптимізація навчально-методичного забезпечення педагогічної підготовки у контексті вимог компетентнісного підходу; упровадження новітніх методів навчання й освітніх технологій, які підсилюють практико орієнтованість освітнього процесу, спонукають до самостійного пошуку знань та їх поглиблення, свідомого застосування сформованих компетентностей для вирішення професійно-педагогічних завдань; організацію педагогічної практики здобувачів освіти у контексті обов'язків і завдань їхньої

майбутньої професії; посилення ролі самоосвітньої та науково-дослідної діяльності здобувачів як базових складових педагогічної підготовки; забезпечення взаємозв'язку педагогічної підготовки майбутніх учителів із виховним процесом у ЗВО фізкультурного профілю. Методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає: органічне поєднання особистісно орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, використання елементів евристичного навчання; застосування різноманітних форм організації навчальної діяльності (лекції, семінарські та практичні заняття, самостійна робота, педагогічна практика) з акцентом на методи активного й інтерактивного навчання (проблемне вивчення матеріалу, пошуково-дослідницькі методи, навчально-практичні завдання, педагогічні ситуації тощо), спрямовані на розвиток усіх компонентів педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.

Головним напрямом оптимізації педагогічної підготовки є навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти за допомогою *сучасних педагогічних технологій*. Технологія *цілісної педагогічної діяльності* має на меті виховання конкурентоспроможної особистості як суб'єкта соціальних перетворень, здатного осягнути сутність і значущість фізкультурно-педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання у ЗЗСО. Технологія *випереджувального навчання* передбачає використання прогностичних завдань, спостережень та експериментів як різновидів навчальних завдань, викладених на перспективу, з елементами випередження. *Інформаційно-комунікаційні технології* забезпечують якісно новий рівень опанування психологічних і педагогічних дисциплін, удосконалення змісту педагогічної підготовки, форм організації навчання, індивідуалізацію освітнього процесу. Виявленню творчих здібностей здобувачів, формуванню їхньої педагогічної компетентності через розкриття внутрішнього потенціалу особистості, спрямованості на побудову індивідуальної освітньої траєкторії сприяє гуманно-особистісна технологія. Технологія *модульного навчання* забезпечує продуктивну суб'єкт-суб'єктну педагогічну взаємодію з опорою на самостійну роботу здобувачів. Завдяки технології *проектного навчання* відбувається інтегрування психолого-педагогічних і професійно орієнтованих знань здобувачів, їхньої інтелектуаль-

ної та практичної діяльності у професійній сфері. Технологія *розв'язання педагогічних ситуацій* забезпечує формування творчого ставлення майбутніх учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності у ЗЗСО. За допомогою *ігрових технологій* педагогічна підготовка здобувачів відбувається шляхом прийняття рольових моделей та активної імітації фізкультурно-педагогічної діяльності. *Технологія кейсів* сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, розвитку їхньої здатності до рефлексії власних дій і поведінки, оцінювання діяльності інших суб'єктів освітнього процесу. *Тренінгові технології* інтенсифікують формування та розвиток складників педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Використання в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання запропонованих технологій забезпечує проблемно-дослідницький характер та професійно-педагогічну спрямованість освітнього процесу, сприяє активізації роботи здобувачів, їхньому залученню до конструктивного вирішення завдань і ситуацій, наближених до професійних. Ефективна педагогічна підготовка вчителів фізичного виховання, зумовлена застосуванням комплексу технологій, що базуються на інноваційних підходах, сприяють цілісному та різнобічному розвитку здобувачів, завдяки продуманим механізмам полегшують сприйняття, розуміння, запам'ятовування окремих дисципліни і логіки всієї освітньо-професійної програми, в результаті дає змогу підвищити рівень компетентності випускників ЗВО.

Основні ідеї та положення четвертого розділу викладені в таких публікаціях автора [278; 279; 280; 282; 284; 455; 456; 459; 464; 465; 568; 598; 604].

Розділ 5

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

5.1 Етапи, програма та методика педагогічного експерименту

Однією з важливих частин науково-педагогічного дослідження, безперечно, є дослідно-експериментальна робота, мета якої – одержання емпіричних даних і визначення достовірності висловлених автором ідеї, концепції, гіпотези за допомогою активного втручання в освітній процес, його вивчення та модернізації. Педагогічний експеримент, «як метод наукового пізнання, доведення гіпотез за допомогою гіпотетичного перетворення об'єкта в контрольних і керованих умовах та фіксації отриманих фактів, співвідношення їх із гіпотезою» [478, с. 191], застосовувався для перевірки обґрунтованості дослідницької концепції та доречності удосконаленої системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. Це потребувало, передусім, розроблення методики проведення експерименту, визначення способів аналізу й узагальнення одержаних даних і напрямів використання результатів виконаної дослідної роботи. Були проаналізовані інноваційні засади педагогічної підготовки здобувачів освіти у ЗВО, удосконалено й оновлено зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, розроблено науково-методичні основи розвитку педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, охарактеризовано комплекс технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, підготовлено сучасний навчально-методичний комплекс для ефективної педагогічної підготовки здобувачів ЗВО фізкультурного профілю.

Пошуково-дослідна робота базувалася на положеннях, висвітлених у працях з методології та методів науково-педагогічних досліджень [7; 15; 64; 76; 127; 237; 257; 307; 443; 478; 591]. Бралась до уваги теоретико-методологічні основи педагогічної вищої освіти, дидактичні особливості педагогічної освіти фізкультурного профілю і власне бачення структури педагогічної компетентності вчителів фізич-

ного виховання, враховувались принципи вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю, а також провідні тенденції педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів.

Дослідження з проблеми модернізації педагогічної підготовки учителів фізичного виховання під час навчання у ЗВО фізкультурного профілю, спрямованої на випереджувальне формування у здобувачів педагогічної компетентності ми розпочали у 2012 р. Результати вивчення психолого-педагогічної, методичної та спеціальної літератури, власного досвіду роботи на кафедрі педагогіки і психології ЛДУФК імені Івана Боберського послужили основою для виявлення проблеми, суперечностей освітнього процесу, висунення ідеї дослідження, формулювання основної та часткових гіпотез науково-педагогічного пошуку.

Дослідно-експериментальна частина роботи була зосереджена на з'ясуванні ефективності запропонованої нами системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю щодо формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів. В основу експерименту покладено таку робочу гіпотезу: за визначених теоретико-методологічних основ і концептуальних засад удосконалення системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, а також створення на цих засадах організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки підвищиться динаміка формування педагогічної компетентності здобувачів, а отже – зросте загальний рівень професійної компетентності випускників – молодих учителів.

Перевірка сформульованої гіпотези під час проведення експерименту полягала у співставленні успішності здобувачів, що навчалися в умовах упровадження інновацій та здобувачів, що навчалися за традиційної практики фізкультурно-педагогічної освіти. З огляду на це заплановане експериментальне дослідження обіймало низку завдань: Головними з них були такі:

1. Виявити сутність, структуру й особливості педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання. Визначити характер педагогічної підготовки на різних щаблях фізкультурно-педагогічної освіти і з'ясувати сучасний стан дослідженості підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти України.

2. Охарактеризувати концепцію, дидактичний потенціал і продуктивність випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, яка передбачає поетапність цієї підготовки, слугує інструментом удосконалення освітнього процесу, сприяючи оптимізації навчання, систематичному корегуванню освітньої взаємодії та оцінюванню її результатів.

3. На основі новітніх розробок удосконалити критеріально-діагностичний апарат (критерії, показники, рівні, способи оцінювання сформованості педагогічної компетентності) та перевірити реальний рівень компонентів педагогічної компетентності випускників профільних ЗВО, який визначає їхню спроможність якісно виконувати професійні обов'язки з фізичного виховання школярів.

4. Апробувати побудовану модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, що дає змогу максимально розкрити їхній педагогічний потенціал, забезпечує накопичення досвіду конструктивного вирішення педагогічних ситуацій і завдань фізичного виховання учнів ЗЗСО і спонукає випускників до неперервного професійно-педагогічного розвитку та прогностичного самовдосконалення.

5. Реалізувати, уточнити і виявити доцільність обґрунтованих організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, необхідних для забезпечення успішного процесу формування та розвитку педагогічної компетентності у здобувачів.

6. Емпірично підтвердити ефективність удосконаленої системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання із застосуванням інноваційних засад прогностично-випереджувального підходу, що органічно поєднує всі етапи теоретичного та практичного навчання, забезпечує мотивування та активізацію здобувачів, інтенсифікацію та варіативність організації освітнього процесу, проблематизацію та рефлексію навчально-пізнавальної та професійно-практичної взаємодії, впливає на продуктивність професійної діяльності з фізичного виховання.

7. Засвідчити дієвість спроектованого науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, визначивши, чи відображає воно вимоги стандартів освіти, перспективні потреби закладів загаль-

ної середньої освіти, побажання роботодавців, запити стейкхолдерів, чи впливають розроблені та впроваджені інновації на загальні результати професійної компетентності випускників, вмотивованість, успішність освітньо-педагогічної діяльності, задоволеність нею, їхню самооцінку тощо.

Концептуальну модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю ми розглядали як проєкт цілеспрямованого вдосконалення досліджуваної системи педагогічної підготовки здобувачів. В основу її апробації покладено сукупність поетапно реалізованих змін у змісті, методичних основах і технологіях формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, вдосконалення навчально-виховної та інших видів освітньої діяльності суб'єктів професійної підготовки, спрямованих на стимулювання активності, креативності, самореалізації в обставинах подальшої освітньо-педагогічної діяльності.

Експериментальні заходи є невід'ємною частиною науково-педагогічного дослідження, проведеного в чотири етапи: проблемно-аналітичний, теоретико-пошуковий, експериментально-формувальний і підсумково-узагальнювальний. Педагогічний експеримент проводився на базі семи закладів вищої освіти України (додаток Р). Організація експерименту узагальнена в додатку Е (табл. Е.1).

Дослідженням на різних його етапах було охоплено 487 здобувачів вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура (87 осіб – констатувальний етап, 50 – пілотне дослідження та 350 – основне дослідження формувального етапу). Також проводилось вивчення думок і пропозицій 30 викладачів ЗВО щодо шляхів і напрямів удосконалення педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО (12 осіб – констатувальний етап, 18 – формувальний етап), а також було залучено п'ять експертів – фахівців у галузі фізкультурно-педагогічної освіти з досвідом роботи понад 20 років.

Для оцінювання рівня педагогічної підготовленості майбутніх вчителів фізичного виховання до виконання професійних обов'язків, який характеризує ефективність закладів вищої освіти [186, с. 413-414] фізкультурного та педагогічного профілю, ми обрали низку релевантних методів психолого-педагогічного обсте-

ження та науково-педагогічного аналізу (табл. Е.1), зокрема вивчення нормативних документів і продуктів освітньої діяльності, тестування, опитування й анкетування викладачів, здобувачів, метод рейтингу, експертне оцінювання, узагальнення незалежних характеристик, контрольні заміри, статистичні критерії тощо. Зазначимо, що використані відповідно до запланованих завдань методи дали змогу отримати, накопичити й опрацювати емпіричний матеріал, на основі якого виявлено сутність психолого-педагогічних та організаційно-методичних проблем, вироблені та перевірені рекомендації, необхідні для їх усунення [76, с. 178].

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася в межах реального освітнього процесу вітчизняних ЗВО педагогічного та фізкультурного профілю.

Розкриємо планування й організацію експериментального дослідження.

Підготовка експерименту (2012–2013 рр.) охопила вибір і всебічне вивчення досліджуваного об'єкта – педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, визначення напрямку науково-дослідної роботи, мети кожного етапу і проміжних завдань експериментального пошуку, вироблення програми дослідження та методики експериментальної роботи, що передбачало добір методів, прийомів і засобів реалізації усіх поставлених завдань.

Вивчення нормативних і розпорядчих актів Міністерства освіти і науки, а також Міністерства молоді та спорту України, програмно-методичної та звітної документації ЗВО фізкультурного та педагогічного профілю дало змогу підсумувати досвід фізкультурно-педагогічної освіти у вітчизняних ЗВО, проаналізувати діяльність педагогічних колективів закладів, виявити наявні труднощі та суперечності, які знижують її якість. Паралельно вивчалися потреби і запити здобувачів, вимоги роботодавців, пропозиції стейкхолдерів щодо проблеми педагогічної підготовки у ЗВО різного профілю. Також емпірично визначалися умови й обставини, які сприяють розвитку професіоналізму майбутніх учителів фізичного виховання відповідно до сучасних тенденцій.

Оскільки педагогічна компетентність вчителів фізичного виховання – це інтегрована властивість, щоб з'ясувати її сформованість у здобувачів за кожним компонентом, нам було необхідно розробити критеріально-діагностичний апарат,

передусім запропонувати критерії оцінювання та визначити відповідні показники, а також розробити дескриптори (лат. *descriptor* – опис) – ідентифікатори або індикатори, які описуватимуть рівні вираженості компонентів педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти. Після цього були запропоновані методики діагностування рівня компетентності вчителів фізичного виховання за кожним критерієм, адекватні меті та завданням нашого експерименту.

Зазначимо, що інколи дослідники, спрощуючи собі роботу, ототожнюють критерії та компоненти компетентності, які намагаються діагностувати. Вважаємо, що це не завжди припустимо, особливо коли досліджувана в роботі компетентність інтегрує значну кількість структурних складників і функціональних компонентів, кожен із яких має різне значення для професійної діяльності фахівця.

З метою спостереження за формуванням і розвитком педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі навчання та виховання у ЗВО ми розробили необхідний для цього релевантний критеріально-діагностичний інструментарій, який охоплює: надійні, всебічні критерії; адекватні, зручні для фіксування показники цих критеріїв; чіткі рівні педагогічної компетентності, які повністю охоплюють досягнення здобувачів на різних етапах і стадіях педагогічної підготовки; відносно прості, доступні методи і засоби діагностики з однозначними параметрами оцінювання. Під час розроблення інструментарію враховано комплекс таких вимог:

- критерії мають цілковито відображатися низкою показників і ступенів їх прояву, на підставі яких можна однозначно стверджувати про рівні вираженості;
- критерії мають показувати динаміку змін педагогічної компетентності здобувачів протягом навчання у ЗВО;
- ступені прояву показників мають коректно визначатися та бути придатними для надійного вимірювання доступними методами і прийомами [511, с. 159].

У науково-педагогічних дослідженнях поняття «критерій» розглядають як: засіб оцінювання, мірило якості діяльності [76, с. 181], «сукупність ознак, на основі яких складається оцінка умов, процесу і результату освітньої діяльності», «ступінь відповідності діяльності встановленим цілям, стандартам, нормам» [131,

с. 434-435]. Критерії «призначені для якісної характеристики педагогічної діяльності через кількісну міру досягнення проєктованої мети» [131, с. 435]. Отже, критерії – це різнобічні ознаки, за допомогою яких ми оцінювали рівень сформованості педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.

Показник певного критерію – це прояв досліджуваних ознак, за якими відбувається вимірювання даних. Кожен критерій, зазвичай, має декілька показників, які визначаються за допомогою різних методів і за різними параметрами. Показники характеризують якість (наявність або відсутність певної властивості) або кількість (міру вираженості) вимірюваної ознаки – певного компонента педагогічної компетентності [261, с. 218]. У нашому експериментальному дослідженні навчальні досягнення здобувачів слугуватимуть кількісними, а їхні професійно-педагогічні характеристики – якісними показниками конкретних проявів сформованості педагогічної компетентності за кожним виокремленим критерієм.

Для виявлення ефективності запропонованої системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, вочевидь, необхідно визначити і застосувати комплекс критеріїв, показників, а також адекватних методів діагностування [591]. Для оцінювання рівня сформованості педагогічної компетентності вчителів нині розроблені різноманітні критерії, що відображають найбільш істотні якісні та кількісні характеристики здатності здобувачів виконувати професійно-педагогічні обов'язки. Зокрема, до критеріїв педагогічної компетентності відносять: гуманність, демократичність, діалогічність (за характером спілкування та взаємодії зі школярами); доцільність, цілеспрямованість (за сформованою педагогічною позицією); продуктивність (за одержаним освітнім результатом); науковість (за змістом навчального матеріалу та технологіями навчально-виховної роботи); оптимальність (за добором форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання); креативність (за характером і наслідками діяльності вчителя й учнів) [188, с. 74].

Для вчителів-практиків якість педагогічної діяльності, передусім, відображають результати роботи їхніх учнів (успішність навчання; комплексне вирішення освітніх завдань; ступінь їхньої суб'єктності та ін.), що складають результативний критерій ПК учителя. Також береться до уваги функціональний критерій,

який обіймає володіння дидактичною організацією змісту навчання; підготовку та виконання освітньо-педагогічної діяльності; управління роботою учнів; стимулювання та мотивацію праці школярів; структурно-композиційну побудову навчальних занять і виховних заходів. Безперечно, вагомим критерієм є спрямованість вчителя на вдосконалення власної соціально-професійної діяльності та професійно-педагогічних якостей. Оцінювати рівень сформованості педагогічної компетентності в учителів-практиків можна також за такими параметрами, як: різноманітність методів, засобів, форм і видів діяльності, їх новизна; відповідність педагогічної діяльності новітнім освітнім тенденціям; якість і стабільність досягнутих результатів; уміння узагальнювати власний досвід, поширювати його [511, с. 160]. Однак діагностувати здобувачів освіти, зокрема фізкультурно-педагогічної, за такими параметрами ще не можливо.

Розробляючи методику оцінювання педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання беремо до уваги, що сертифікація педагогів, запропонована МОН України, передбачає діагностику їхніх здатностей за низкою критеріїв [438]. Опрацювавши чинні методики діагностування педагогічних працівників, ми визначили сукупність критеріїв, показників і рівнів для оцінювання сформованості педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, виходячи з основних характеристик аксіологічного, мотиваційно-спонукального, когнітивного, конструювально-технологічного, операційно-педагогічного, оцінно-рефлексивного, креативно-педагогічного компонентів педагогічної компетентності (розділ 2.2). Під час визначення критеріїв ми спиралися на засади діяльнісного, компетентнісного та інших підходів, сутність і характер діяльності вчителя в закладах загальної середньої освіти, особливості функціональних обов'язків і професійних завдань учителя фізичного виховання. Зважаючи на те, що здатність учителів продуктивно виконувати професійно-педагогічну фізкультурно-оздоровчу діяльність забезпечує вся сукупність функціональних компонентів педагогічної компетентності, ми визначили такі *критерії сформованості*:

Аксіологічно-мотиваційний критерій пов'язаний із мотивацією до формування та розвитку педагогічної компетентності та прагненням вчителя фізичного

виховання вдосконалювати способи і засоби виконання фізкультурно-педагогічної діяльності, потребою самореалізуватися в ній, стійким інтересом до набуття педагогічної компетентності та ціннісним ставленням до освітньо-педагогічної діяльності (усвідомлення та прийняття професійно-педагогічних цінностей, визнання метою роботи розвиток фізичного потенціалу кожного школяра як особистості, члена суспільства, громадянина та майбутнього фахівця, прагнення до розповсюдження педагогічних норм і цінностей у професійному середовищі). Показниками аксіологічно-мотиваційного критерію педагогічної компетентності є: вмотивованість здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти до творчого виконання педагогічної діяльності, гуманне ставлення до учнів та їхніх потреб, побудова педагогічної взаємодії згідно з нормами педагогічних цінностей, наявність системи професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій.

Когнітивно-інформаційний критерій сформованості педагогічної компетентності вчителів відображає ступінь володіння ними сукупністю психолого-педагогічних знань у предметній області (знання закономірностей педагогічного процесу, особливостей побудови особистісно орієнтованого навчання, організації конструктивної педагогічної взаємодії й основ конфліктології, знання про учнів як суб'єктів навчання, їхні вікові та індивідуальні особливості, а також знання методики викладання фізичної культури, традиційних та інноваційних форм і методів фізичного виховання, опанування сучасних освітніх і виховних технологій, методів оцінювання результатів освітньої діяльності школярів з урахуванням специфіки предмета «Фізична культура», усвідомлення потреби неперервного оновлення власних знань) і загальної ерудованості здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, що виявляється в їхніх широких фонових знаннях, використання яких у педагогічній діяльності підвищує її якість завдяки стимулюванню інтересу учнів до проблем здоров'язбереження, здорового способу життя та фізичного розвитку. Показниками когнітивно-інформаційного критерію є: наукова обґрунтованість психолого-педагогічних знань, глибока обізнаність у галузі фізкультурно-педагогічної діяльності в ЗЗСО, загальна ерудованість здобувачів, здатність проєктувати й управляти фізкультурно-оздоровчу діяльність і фізичний розвиток учнів

ЗЗСО на засадах гуманної педагогіки, опираючись на дидактичні принципи, усвідомлення необхідності систематично розвивати педагогічну компетентність.

Праксеологічно-результативний критерій вказує на спроможність учителів фізичного виховання щодо планування, організації та реалізації фізкультурно-педагогічної діяльності, що передбачає володіння психологічними прийомами залучення й утримання уваги учнів, творчий підхід до використання новітніх форм, методів, освітніх технологій і засобів педагогічного впливу, вирішення типових і нестандартних професійно-педагогічних завдань і ситуацій, проєктування продуктивної комунікативної взаємодії з учнями і забезпечення ефективного зворотного зв'язку, постійний професійно-педагогічний саморозвиток і вдосконалення, а також здатність фахівців фізкультурно-педагогічної освіти створювати навчально-методичне забезпечення процесу фізичного виховання школярів, зокрема опрацьовувати навчально-програмну документацію, розробляти й оновлювати навчально-методичні матеріали, електронні освітні ресурси, готувати методичні рекомендації для вчителів фізичного виховання й обмінюватись педагогічним досвідом із колегами. До показників праксеологічно-результативного критерію сформованості педагогічної компетентності відносимо: цілеспрямованість фізкультурно-педагогічної діяльності, креативність і продуктивність застосування сучасних педагогічних технологій і засобів педагогічного впливу, здатність створювати на заняттях з фізичної культури атмосферу співробітництва, будувати конструктивний діалог і забезпечувати ефективну педагогічну взаємодію, запобігати конфліктам і легко вирішувати конфліктні ситуації.

Афективно-рефлексивний критерій сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання відображає їхні здатності застосовувати рефлексію з метою професійно-педагогічного самовдосконалення, самоосвіти й особистісного саморозвитку, що передбачає усвідомлення себе як суб'єкта фізкультурно-педагогічної діяльності, адекватне уявлення про особливості власної особистості та оцінювання результатів своєї фізкультурно-педагогічної діяльності, контролювання своєї поведінки та її коригування, об'єктивне оцінювання досягнень школярів, вміння здійснювати науково-педагогічний пошук, складати внут-

рішній план педагогічних дій щодо фізичного розвитку школярів, прагнення неперервного саморозвитку у фізкультурно-педагогічній діяльності. Показниками сформованості педагогічної компетентності за афективно-рефлексивним критерієм визначено: рефлексивність та емпатійність особистості, дотримання норм педагогічної етики, знання особливостей власної особистості, здатність визнавати свої недоліки і знаходити способи їх подолання, будувати стосунки з учнями і колегами на основі рефлексії, здійснювати самоаналіз, самоконтроль і психологічну саморегуляцію під час фізкультурно-педагогічної діяльності, неперервно самовдосконалюватись у ній [511, с. 162-163].

Визначення рівня сформованості педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання опирається на передбачений стандартами освіти обсяг відповідних знань, умінь і навичок, зумовлюється ступенем творчого мислення, розвиненістю соціально та професійно важливих якостей здобувачів освіти [40, с. 240]. Науковці, що вивчають проблеми підготовки педагогів, пропонують розрізняти від трьох до п'яти рівнів педагогічної компетентності: низький, середній, високий [442, с. 24]; репродуктивний, реконструктивний і пошуковий [527]; початковий, низький, середній, вищий від середнього [91, с. 25]; недостатній, достатній, середній, високий, дуже високий [362, с. 206]. На наш погляд, для адекватного оцінювання такої складної ознаки професіоналізму особистості, як компетентність, доцільно розрізняти не менше п'яти рівнів її сформованості (або шести, якщо розглядати як частковий випадок повну її відсутність). При цьому очевидно, що здобувачів, а тим паче випускників ЗВО з початковим (низьким, критичним) рівнем на практиці не існує, бо такі здобувачі були відраховані за результатами академічної успішності. Вочевидь, на початкових етапах навчання не варто очікувати здобувачів із високими показниками, наприклад, праксеологічно-результативного критерію компетентності. Навіть наприкінці підготовки у ЗВО таких здобувачів не може бути багато, бо компетентність розвивається, зазвичай, внаслідок набуття особистістю практичного досвіду діяльності за фахом.

Тривале дослідження педагогічної компетентності у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти дало нам змогу виявити і проаналізувати особливості про-

яву різних критеріїв її сформованості в майбутніх учителів фізичного виховання. Ми розрізняємо початковий (елементарний), адаптивний (фрагментарний), репродуктивний (нормативно-діяльнісний), функціональний (конструктивно-варіативний) і поглиблений (творчо-діяльнісний) рівні педагогічної компетентності за кожним критерієм. Для них розроблені характеристики, подані в додатку Ж та в узагальненому вигляді згруповані в табл. Ж.1-Ж.4.

Сукупний рівень педагогічної компетентності, досягнутий здобувачем, доцільно оцінювати наприкінці навчання на кожному освітньому рівні (завершення бакалаврату та магістратури) шляхом сумування узагальнених показників за кожним критерієм. Це дає можливість визначити результативність поетапного процесу педагогічної підготовки у профільному ЗВО. Таким чином, діагностування педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання здійснювалося за допомогою критеріїв, що розкривають її сутність, зміст і значення у професійному становленні майбутнього педагога. Для обраних критеріїв визначено рівневі характеристики, які дають змогу визначити актуальні рівні її сформованості у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.

Констатувальний експеримент (2014–2018 рр.) мав на меті оцінювання й аналіз реального рівня педагогічної компетентності випускників ЗВО фізкультурного профілю задля подальшого вдосконалення системи їхньої педагогічної підготовки. Для цього був застосований описаний вище критеріально-діагностичний апарат і запропоновані психолого-педагогічні методики, адекватні меті та завданням нашого експерименту. Процедура констатувального оцінювання охопила низку заходів, проведених із бакалаврами (58 осіб) і магістрами (29 осіб) випускних курсів ДДПУ та ЛДУФК зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура із залученням науково-педагогічних працівників (12 осіб). Добір здобувачів для участі в цьому етапі дослідженні відбувався вибіркоким способом з урахуванням таких параметрів: взаємозв'язок освітньо-кваліфікаційних характеристик, які визначають педагогічну компетентність майбутніх учителів фізичного виховання і сукупності ознак, які відображають професійно-педагогічну підготовленість досліджуваних (вмотивованість, зацікавле-

ність, спрямованість на професію, академічна успішність, сформовані ціннісні орієнтації, вироблена рефлексія тощо); мінімізація випадкових, сторонніх впливів на перебіг педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО.

Продукти освітньої діяльності здобувачів досліджувалися на основі вивчення звітної документації за підсумками педагогічної практики, текстів есе, доповідей, рефератів, творчих робіт, які підготували майбутні вчителі. Їх аналіз дав змогу зробити висновки про академічну успішність здобувачів, рівень їхнього творчого професійного мислення, ступінь опанування педагогічними операціями, вміння розв'язувати педагогічні завдання та вирішувати педагогічні ситуації, рефлексивну свідомість досліджуваних. Бесіди й опитування викладачів різних кафедр дозволили врахувати їхню думку щодо ефективності традиційного освітнього процесу фізкультурно-педагогічної підготовки.

Для виявлення ставлення до обраної педагогічної професії, мотивів навчальної діяльності, вираженості власної позиції стосовно доцільності вивчення педагогічної теорії та індивідуальних освітніх цілей, самооцінювання власного рівня педагогічної підготовленості проводилися спостереження за освітньою діяльністю, анкетування й опитування здобувачів. Досліджувалися ціннісні орієнтації, рівень домагань, самооцінка, очікування від навчально-виховної роботи, труднощі в навчанні та професійній підготовці, подальші плани тощо.

Під час анкетування (додаток 3) учасникам було запропоновано відповісти на питання на кшталт: «Оцініть Ваше ставлення до педагогічної професії»; «Охарактеризуйте педагогічну діяльність вчителя»; «Вкажіть, чи потрібне вчителю фізичного виховання вивчення педагогічної теорії?»; «Які психолого-педагогічні дисципліни Ви вважаєте корисними для вивчення?» та ін. Отримані об'єктивні відповіді дали змогу відстежити динаміку досліджуваних якостей протягом усього часу навчання у ЗВО, а також порівняти результати здобувачів фізкультурного та педагогічного закладів вищої освіти.

Визначення вихідного для нашої роботи рівня сформованості педагогічної компетентності випускників ЗВО виконувалося за попередньо визначеними критеріями (аксіологічно-мотиваційним, когнітивно-інформаційним, праксеологічно-

результативним, афективно-рефлексивним), їх показниками і рівнями (див. додаток Ж). Процедура оцінювання досягнутого рівня педагогічної компетентності здобувачів відбувалася за допомогою контрольних замірів, результатів підсумкової атестації, даних спостережень, анкетувань і самооцінювання здобувачів освіти, а також низки спеціалізованих методик і тестів-опитувальників відповідно до виокремлених показників (додаток К).

З метою об'єктивного узагальнення рівнів сформованості педагогічної компетентності здобувачів застосовувався метод експертних оцінок, відомий як метод Дельфі, – метод «аналізу й дослідження складних проблем, що не формалізуються на основі інтуїтивно-логічного підходу» [519, с. 444]. Це сукупність логічних і математичних процедур, спрямованих на одержання вірогідного висновку на основі думки групи експертів про одну чи декілька характеристик досліджуваної системи. Залучення експертів допомагає уникнути помилок в оцінюванні складних педагогічних явищ і займати об'єктивну позицію для ухвалення раціональних рішень на основі виважених системних суджень [80].

Педагогічна компетентність здобувачів вивчалася шляхом оцінювання успішності вирішення здобувачами педагогічних завдань і ситуацій із можливістю вибору різних варіантів дій. Діагностувалась вираженість педагогічної спрямованості та суб'єктної позиції майбутнього вчителя, розвиненість педагогічного мислення та рефлексивної свідомості, володіння операціями формулювання мети, проєктування педагогічної діяльності, аналізу її результатів тощо. Одержані емпіричні дані фіксувались у таблицях відповідно до виявленого рівня.

На підставі цих результатів, використовуючи розроблені індикатори – дескриптори (табл. Ж.1–Ж.4), призначені кваліфіковані експерти (5 осіб) встановлювали показники вираженості компетентності досліджуваних за чотирма критеріями і зараховували кожного здобувача до початкового, адаптивного, репродуктивного, функціонального або поглибленого рівня сформованості педагогічної компетентності. Для цього вони застосовували оцінки в межах від 0 до 1 (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Оцінювання результатів педагогічної підготовки здобувачів

Оцінка педагогічної компетентності	Рівень педагогічної компетентності	Рівень педагогічної підготовленості
0,91–1,00	поглиблений (творчо-діяльнісний)	оптимальний (високий)
0,76–0,90	функціональний (конструктивно-варіативний)	продуктивний (вище за середній)
0,61–0,75	репродуктивний (нормативно-діяльнісний)	достатній (середній)
0,36–0,60	адаптивний (фрагментарний)	критичний (низький)
0,00–0,35	початковий (елементарний)	недопустимий (граничний)

Результати сформованості педагогічної компетентності здобувачів випускних курсів бакалаврату та магістратури за всіма критеріями були проаналізовані, піддані описовій статистиці й інтерпретовані. Це дало змогу отримати неупереджене уявлення про ефективність традиційної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та направи її покращення.

Дані констатувального експерименту дали підстави конкретизувати причини, що зумовлюють якість підготовки здобувачів, труднощі, з якими зустрічаються суб'єкти освітнього процесу, а також розробити рекомендації щодо вдосконалення педагогічної підготовки. На цьому етапі виконано аналіз навчально-програмної документації, навчально-методичних матеріалів, інформаційних засобів, які застосовуються у ЗВО фізкультурного та педагогічного профілів, проводився всебічний моніторинг нормативно-правового забезпечення фізкультурно-педагогічної підготовки. Для аналізу процесу формування педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання було вивчено проєкти галузевих стандартів вищої освіти, освітньо-професійні програми і навчальні плани підготовки вчителів зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура (додатки А, Б). З'ясовано, як в організації та проведенні навчання із психологічних і педагогічних дисциплін враховуються вимоги провідних методологічних підходів і дидактичних принципів. Виявлені основні недолі-

ки науково-методичного характеру, застаріле навчально-матеріальне й інформаційне забезпечення фізкультурно-педагогічної освіти.

Вивчення особливостей формування педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання, аналіз проєктування та реального стану виконання освітньо-професійних програм дали нам змогу запропонувати авторську концепцію вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Напрацьовані прогресивні ідеї та рекомендації були покладені в основу обґрунтування та впровадження необхідних організаційно-педагогічних умов, побудови та реалізації в освітній практиці моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, а також розроблення й підготовки до впровадження інноваційного науково-методичного забезпечення. Таким чином, отримані, узагальнені та проаналізовані дані становили підґрунтя для сукупності заходів, спрямованих на проєктування й організацію педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання з урахуванням перспективно-випереджувального підходу та інтеграції всіх її складових.

Мета формуального експерименту (2019–2022 рр.) – об’єктивне підтвердження ефективності та доцільності заходів з удосконалення системи педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання. З огляду на це стратегія проведення формуального етапу полягала в упровадженні низки розроблених пропозицій, застосуванні цілеспрямованих формувальних впливів та вивченні наслідків їх реалізації. Для перевірки гіпотези дослідження ми провели паралельний, безповторний педагогічний експеримент у двох рандомізованих вибірках [410].

Сукупність дослідницьких процедур охоплювала аналіз освітньої діяльності 350 здобувачів ЗВО фізкультурного та педагогічного профілів (190 – експериментальна та 160 – контрольна групи) зі спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізація 014.11 Фізична культура низки ЗВО: ВДПУ, ВНУ, ДДПУ, ЛДУФК, ПДАФКіС, ПНУ, ХДАФК, а також викладачів цих закладів і Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (18 осіб). У процесі експерименту був використаний діагностичний апарат, вже апробований під час констатувального етапу.

Дослідницький інструментарій, зокрема відібрані методики, був дещо уточнений і вдосконалений відповідно до мети і завдань цієї частини наукового пошуку.

Для проведення формувального дослідження, як уже зазначалося, була вдосконалена система педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання. Зокрема, передбачалось проведення методичного семінару з викладачами, що виконували різні експериментальні завдання. Розглядались зміни в навчально-методичному комплексі, спрямовані на формування педагогічної компетентності здобувачів. Це дало змогу підвищити професійну майстерність науково-педагогічних працівників, допомогло їм зрозуміти мету та характер випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, усвідомити напрями реалізації інновацій, запобігти окремим труднощам. Також, були роз'яснені практичні положення, що торкалися змістового наповнення та організаційно-процесуальних компонентів педагогічної підготовки в експериментальних групах, програма та методика експериментальних заходів, порядок організації та проведення контрольних замірів і фіксування емпіричних даних тощо.

Підготовці зовнішніх експертів, залучених до діагностики рівня педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, приділялась належна увага. Вони допомогли нам визначити критерії та показники сформованості досліджуваної компетентності, взяли активну участь в узгодженні програми експерименту, корегуванні методики оцінювання та безпосередньому діагностуванні майбутніх вчителів на різних стадіях пошукової роботи.

До важливих вимог забезпечення достовірності педагогічного експерименту С. Гончаренко цілком слушно зараховує «коректне визначення мінімально необхідного, але достатнього числа експериментальних об'єктів із врахуванням мети і завдань експерименту» [76, с. 177]. Для визначення мінімально необхідної кількості учасників експерименту був використаний метод районованої вибірки, коли генеральна сукупність досліджуваних (у нашому випадку – здобувачів ЗВО) попередньо розподіляють на частини за ознакою типізації. Такий спосіб визначення вибірки, яка достатньо повно відображає характеристики всієї сукупності, а тому

забезпечить репрезентативність наукового пошуку, дає можливість підрахувати її обсяг за формулою [271, с. 190]:

$$n = \frac{N \cdot t_0^2 \cdot \overline{\sigma_i}^2}{t_0^2 \overline{\sigma_i}^2 + N \cdot \Delta_x^2}, \quad (5.1)$$

де: N – чисельність генеральної сукупності (кількість здобувачів, що проходять підготовку за вітчизняними освітніми програмами галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура); t_0 – кратність помилки (критичне відхилення) вибірки (за довірчого рівня ймовірності $p = 0,95$ нормоване відхилення становить 2,0); $\overline{\sigma_i}^2$ – середня внутрішньогрупова дисперсія (визначена під час пілотного експерименту [284, с. 19-20]); Δ_x – гранична помилка вибірки (приймаємо значення 0,05).

Щоб отримати потрібні для обчислення емпіричні дані, методом випадкового вибору створювались групи здобувачів (по 25 осіб) для нетривалого пілотного дослідження. Здобувачі однієї (експериментальної, ЕГ) навчалися за авторською моделлю, їм були створені належні організаційно-педагогічні умови, з ними апробувались інноваційні методи і технології педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю. Натомість здобувачі другої (контрольної, КГ) групи навчалися за традиційними методиками. Таке пробне дослідження на основі обстеження відносно невеликої сукупності об'єктів дало матеріал для вдосконалення методики його проведення, внесення певних змін і коректив, отримання додаткової інформації, попереднього оцінювання позитивної динаміки, уточнення завдань тощо. Контрольні зрізи успішності представників обох груп були використані для одержання статистичних характеристик (середньоарифметичні бали, відхилення частот) [391, с. 199]. Внаслідок цього були визначені дисперсії оцінок в експериментальній і контрольній групах пілотного спостереження σ_e^2 , σ_k^2 . Після цього розраховувалося середньоквадратичне відхилення (оцінка дисперсій):

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sigma_e^2 \cdot n_e + \sigma_k^2 \cdot n_k}{n_e + n_k - 2}}, \quad (5.2)$$

та відхилення від середнього балу [443, с. 279]:

$$t = \frac{\sigma_e - \sigma_k}{\sigma \cdot \sqrt{\frac{1}{2n_e} + \frac{1}{2n_k}}}, \quad (5.3)$$

де: σ_e, σ_k – внутрішньогрупові середні квадратичні відхилення; n_e, n_k – кількість одиниць спостереження.

У разі, якщо розраховане відхилення від середнього перебуватиме у проміжку $\pm t_0$ (від критичного), дані пілотного спостереження можна використати для визначення репрезентативного обсягу обстежуваних осіб. Було визначено обсяг генеральної сукупності – загальну кількість підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (на основі річного ліцензованого обсягу прийому у ЗВО за даними ЄДЕБО; додаток Л). Після цього, підставивши у формулу (5.1) обчислені в пілотному дослідженні показники, ми визначили репрезентативну чисельність вибірки здобувачів експериментальної та контрольної груп. Обчислені обсяги вибірки ЕГ і КГ збільшено до кількості, що відповідає контингенту здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти в академічних групах. Врешті, за допомогою аналізу й узагальнення попередніх результатів підготовки здобувачів було виконано вирівнювання (забезпечення гомогенності) досліджуваних груп.

Опишемо методику основної процедури перевірки ефективності формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Передусім, в експериментальній групі впроваджувалися новітні педагогічні технології, оновлювався зміст педагогічної підготовки, застосовувалися тренінги, викладачі модернізували методики, впроваджували передбачені інновації (розділи 3.1–3.4, 4.1–4.3) з акцентом на підвищення якості фізкультурно-педагогічної освіти. У навчанні контрольної групи переважали традиційні методи педагогічної освіти. В обох групах виконувались вимоги освітньо-професійних програм, дотримувались академічні нормативи вищої школи щодо обсягу навчального матеріалу та навчального навантаження здобувачів. При цьому активне формування в процесі експерименту у здобувачів проєктованих нами якостей, пов'язаних з педагогічною компетентністю, передбачало створення таких навчальних ситуацій, що дають змогу не лише апробувати «умови, необхідні для організації потрібної поведінки,

а й експериментально здійснити цілеспрямований розвиток нових видів діяльності, складних психічних функцій і глибше розкрити їх структуру» [71, с. 60-61].

Для визначення ефективності та дидактичної доцільності застосованих інновацій на початковій, проміжній і завершальній фазі формувального етапу експерименту виконувались діагностичні процедури. Тобто експеримент був побудований за порівняльно-зрізовою методикою для двох рандомізованих груп.

Щоб перевірити рівень опанування здобувачами всіх компонентів педагогічної компетентності, за динамікою якого можна стверджувати про ефективність запропонованих і впроваджених інновацій, ми виконували низку обстежень учасників експерименту. Початкову процедуру оцінювання (контрольний замір) було проведено після завершення першого, базового психолого-педагогічного ступеня (орієнтувально-мотиваційний етап педагогічної підготовки), яким вважаємо закінчення першого курсу. Цю підготовку, рівну за змістом і обсягом, одержують здобувачі як експериментальної, так і контрольної груп «(Вступ до спеціальності», «Загальна психологія», «Педагогіка», «Навчально-виховна ознайомча практика»). Цей замір дав змогу пересвідчитись в еквівалентності груп за рівнем педагогічної підготовленості до впровадження формувальних чинників.

Проміжне оцінювання компонентів педагогічної компетентності здобувачів проводилось після другого, фізкультурно-педагогічного ступеня (формувально-діяльнісний етап), який співпадає із закінченням навчання на бакалаврському рівні вищої освіти. Завершальне, підсумкове оцінювання компонентів педагогічної компетентності відбувалось із випускниками магістратури, які пройшли за нашою методикою поглиблено-спеціалізований ступінь (розвивально-інтегровальний етап) педагогічної підготовки вчителя фізичного виховання.

Порівняння досягнутих результатів педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання (експериментальної та контрольної груп) у ЗВО фізкультурного профілю виконувалось за сукупністю чотирьох критеріїв. Кожне оцінювання проводилося із застосуванням низки завдань, однакових у КГ і ЕГ.

Початкове оцінювання демонструвало базовий психолого-педагогічний ступінь педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, сфор-

мований за перший рік навчання у ЗВО. Друге (проміжне) оцінювання, проведене після формуально-діяльнісного етапу педагогічної підготовки, засвідчило реальний рівень підготовленості до професійно-педагогічної діяльності випускників-бакалаврів. Усі одержані результати були ретельно проаналізовані за участі фахівців із навчально-методичної роботи, завідувачів і викладачів профільних кафедр ЗВО фізкультурного та педагогічного профілю. Унаслідок проведених бесід уточнювалися заходи з удосконалення системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання та організації формуального експерименту. Підсумкове оцінювання компонентів педагогічної компетентності відбувалося з випускниками-магістрами, після завершення розвивально-інтегровального етапу педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Одержана емпірична інформація (статистичний розподіл і визначені накопичені частоти) послідовно фіксувалась у таблицях експериментальних даних. Розглянувши показники сформованості досліджуваної компетентності учасників експерименту, їхню освітню діяльність, активність та успішність на заняттях з педагогічної підготовки, експерти тричі (на всіх етапах) розподіляли здобувачів на п'ять підгруп (рівнів) за чотирма критеріями. Розподіл відбувався за розробленими індикаторами, за допомогою яких було визначено рівень, досягнутий кожним учасником ЕГ і КГ за кожним показником. Після цього підраховувалась кількість і відсоток здобувачів, віднесених експертами до певного рівня за кожним із п'яти критеріїв. Спостережувані зміни чисельності досліджуваних із тим чи іншим рівнем сформованості педагогічної компетентності за певним критерієм на різних етапах експерименту вказували на динаміку результативності відповідної складової педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання в ЕГ і КГ.

Щоб підтвердити ефективність сукупного впливу інновацій, впроваджених під час формуального експерименту в освітній системі (в нашому випадку – системі педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти фізкультурного профілю), необхідно виконати певні порівняння. Нагадаємо, що згідно з міжнародним стандартом ISO 9000 [617] ефективність – це співвідношення між досягненим корисним результатом і витраченими на його одержання

ресурсами. Передусім, потрібно переконатися, що до нашого втручання в освітній процес експериментальна та контрольна групи співпадали за досліджуваними показниками. Після планомірної реалізації інновацій характеристики ЕГ і КГ, визначені за допомогою відповідних індикаторів, ми порівнювали двічі за кожним критерієм. Зіставлення результатів трьох цих оцінювань (початкового, проміжного та кінцевого) учасників ЕГ і КГ дали змогу виявити і діагностувати розходження показників в експериментальній і контрольній групах внаслідок впливу наших інновацій [410]. Загальний комплексний аналіз усіх одержаних даних дає підстави для тверджень про більшу чи меншу дієвість, а отже, доцільність сукупності заходів, спрямованих на модернізацію процесу педагогічної підготовки у ЗВО.

При цьому, щоб зробити однозначні висновки про підтвердження чи спростування гіпотези дослідження, не досить забезпечити надійність одержуваних емпіричних даних, необхідно також виконати процедуру статистичної перевірки виявлених експериментально відмінностей (перейти до статистичної гіпотези) [410, с. 113]) у результатах сформованості рівнів педагогічної компетентності здобувачів ЕГ і КГ. Щоб оцінити розбіжності в рівнях педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, було сформульовано нуль-гіпотезу $H_0 : \bar{D}_{EG} = \bar{D}_{KG}$, яка припускає однаковість розсіяння результатів майбутніх вчителів фізичного виховання, педагогічна підготовка яких проводилася з урахуванням наших пропозицій (ЕГ) і здобувачів, які навчалися за традиційними методиками (КГ). Альтернативна гіпотеза H_1 стверджує про відмінність одержаних результатів, пов'язану із дієвістю запропонованих нами інновацій ($H_0 : \bar{D}_{EG} \neq \bar{D}_{KG}$).

Прийняття гіпотези H_0 за наслідками аналізу емпіричних даних означає, що статистично значимих відмінностей між експериментальною та контрольною вибірками (за дослідженими показниками) не виявлено. Ухвалення гіпотези H_1 на рівні значущості $p \leq 0,01$ дає підстави для висновку: за параметром, що досліджувався, між групами наявні статистично значущі відмінності [183, с. 157].

Як відомо, вибір методу статистичного аналізу залежить від низки обставин (виду дослідження, типу ознаки, яка вивчається, її розподілу тощо). Оскільки ми порівнюватимемо за кількісними ознаками (чисельність здобувачів із певними

рівнями сформованості педагогічної компетентності за різними критеріями) дві незалежні (контрольну й експериментальну) групи, дані яких ймовірно підлягають нормальному розподілу, то згідно з вимогами наукової обґрунтованості та максимальної продуктивності доцільно скористатися параметричним t-критерієм Стьюдента для порівняння середніх значень показників у двох незалежних вибірках, який має високу статистичну потужність [410, с. 135-136].

Достовірність розходження рівнів сформованості педагогічної компетентності досліджуваних груп здобувачів визначалась у програмному пакеті Statistica (STATISTICA 9.0), який дає змогу швидко опрацьовувати дані, здійснювати статистичний аналіз і подати результати у зручному форматі [566]. Алгоритм застосування t-критерію для порівняння математичних сподівань незалежних вибірок такий: аналіз характеру розподілу даних (нормальності); визначення гомогенності (рівності) дисперсій вибірок (ЕГ і КГ); порівняння дисперсій і середніх результатів ЕГ і КГ попарно за кожним критерієм педагогічної компетентності.

У програмі Statistica для перевірки нормальності розподілу слугують критерії Колмогорова-Смірнова, Лілліфорса і W-критерій Шапіро-Вілکا. Оскільки аналізуються відмінності між емпіричним і нормальним розподілом одержаних даних, то позитивним є результат $p > 0,05$. Для перевірки гомогенності дисперсій незалежних вибірок доцільно, крім F-критерію Фішера, додатково скористатися критерієм Брауна-Форсайта (позаяк вибірки відрізняються за обсягом). Довіряти результатам t-тесту можна у випадку, коли дисперсії вибірок однорідні, тобто значимість $p \text{ Variances} > 0,05$ і $p \text{ Brn-Fors} > 0,05$ [183, с. 163, 166-167].

Наслідки перевірки статистичної значущості результатів впровадження авторської моделі й організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання подані в розділі 5.3. За кожним визначеним критерієм педагогічної компетентності обчислювалися та вносились до таблиці відповідні значення t-критерію, а також його значущості на першому та завершальному етапах формувального експерименту.

Статистичний аналіз усіх емпіричних даних дав змогу з'ясувати, чи однаковими, в межах допустимої похибки, були рівні педагогічної компетентності учас-

ників обох груп на початку експерименту (середні значення експертного оцінювання вибірок за всіма показниками відповідно до значення t-критерію мають співпадати з необхідною значущістю $p > 0,05$, тоді приймається нуль-гіпотеза про відсутність статистично значимих відмінностей). Наприкінці експерименту у випадку значущої розбіжності результатів ЕГ і КГ (за кожним критерієм кількість здобувачів різного рівня відрізняється з $p \leq 0,01$, тобто відмінності вибірок статистично значимі) H_0 заперечується. Натомість приймається альтернативна гіпотеза H_1 , а отже можна поширювати отриманий на основі зіставлення ЕГ і КГ висновок на весь досліджуваний процес загалом. Тобто, в такому разі з ймовірністю 99 % можемо стверджувати, що застосування розроблених заходів приведе до суттєвого покращення педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО.

Наступним кроком було виявлення впливу рівня педагогічної компетентності, сформованої у здобувачів, на професійну кваліфікацію молодих учителів фізичного виховання, який свідчить про продуктивність орієнтації освітнього процесу на випереджувальну педагогічну підготовку у ЗВО. Для цього обчислювався зв'язок між досягнутим рівнем педагогічної компетентності здобувачів випускного курсу та їхніми результатами на комплексному кваліфікаційному іспиті.

Оцінки випускників ЗВО в системі ECTS на комплексному кваліфікаційному іспиті та рівні педагогічної компетентності співставлялися так (табл. 5.2):

Таблиця 5.2 – Співставлення навчальних досягнень учасників експерименту

Шкали оцінювання навчальних досягнень здобувачів				Рівень пед. компетентності
100-бальна система	ECTS	За національною шкалою	Традиційна 5-бальна	
91–100	A	відмінно	5	поглиблений
81–90	B	дуже добре	4	функціональний
71–80	C	добре		
61–70	D	задовільно	3	репродуктивний
51–60	E	достатньо		
36–50	FX	незадовільно	2	адаптивний
0–35	F		1	початковий

Для перевірки залежності, яка нас цікавить, використовувався метод *однофакторного дисперсійного аналізу* – статистичного оцінювання надійності прояву залежності результативної ознаки від певного чинника [271]. Для цього треба порівняти значення міжгрупової дисперсії залежної змінної з дисперсією всередині груп об'єктів, яким притаманні однакові значення незалежної змінної. Тобто треба співставити результати кваліфікаційного іспиту здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти з їх групуванням за рівнем педагогічної компетентності та порівняти розсіяння оцінок відносно середнього значення розподілу на кваліфікаційному іспиті між цими групами і всередині груп.

За допомогою цього статистичного методу ми визначали, чи впливає використання авторської системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю та обґрунтованих нами організаційно-педагогічних умов на загальну якість фізкультурно-педагогічної освіти (інтегровану компетентність випускників), розглядаючи їх як факторну та результативну ознаки. При цьому висувалась така нуль-гіпотеза H_0 : «досліджуваний фактор не має істотного впливу на одержаний результат» [258, с. 34-37]. Альтернативою слугувала гіпотеза про наявність залежності між рівнем педагогічної підготовки і професійної кваліфікації здобувачів, тобто сформованість педагогічної компетентності суттєво впливає на професійну кваліфікацію учителів фізичного виховання.

Метод дисперсійного аналізу передбачає застосовування критерію Фішера-Снедекора. Обчислення здійснювалися за допомогою засобу «Аналіз даних» у MS Excel. Інформація стосовно кожної групи розміщувалась в окремому стовпці.

Якщо розраховане значення F -критерію в нашій вибірці виявиться меншим, ніж критичне (за таблицею значень F -розподілу Фішера), прийматиметься нульова гіпотеза. Якщо ж $F_{емп} > F_{кр}$, можна буде зробити висновок про достовірність впливу досліджуваного фактора (педагогічної компетентності) на результативну ознаку (професійну кваліфікацію випускників). При цьому, якщо обчислений шляхом аналізу рівень значущості p -value F -критерію менше довірчого значення (обирається на рівні 0,95), то одержані показники зв'язку результативної та факторної ознаки можуть бути поширені на всю генеральну сукупність. Частка впли-

ву досліджуваного чинника на результативну ознаку R^2 розраховується як відношення міжгрупової дисперсії до загальної дисперсії, взятої у процентах.

Завершення експерименту (2023 рр.) полягало в кінцевій систематизації всіх емпіричних даних і статистичних висновків, остаточному узагальненні результатів проведеного теоретичного пошуку та експериментальної роботи. Ще раз уточнювалися апробовані організаційно-педагогічні умови і корегувались окремі аспекти науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю. Було виконано завершальну перевірку математичних підрахунків і умовиводів щодо ефективності концептуальних положень і науково-методичних пропозицій щодо вдосконалення підготовки майбутніх учителів в закладах вищої освіти, що дало змогу сформулювати загальні висновки, передбачити прогнозовані напрями впровадження результатів дослідження, а також викласти авторське бачення перспектив випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.

5.2 Аналіз стану педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю

Для оцінювання стану педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, який свідчить про ефективність роботи профільних ЗВО, ми використали низку методів (табл. Е.1): вивчення педагогічного досвіду та продуктів освітньої діяльності здобувачів, спостереження, бесіди, анкетування, тестування, експертне оцінювання, контрольні заміри тощо. Отримані емпіричні дані оброблялися й узагальнювалися методами математичної статистики з допомогою комп'ютерного програмного забезпечення.

Передусім ми провели анкетування здобувачів ЛДУФК і ДДПУ. Зміст анкети (додаток 3) дав відповіді на важливі питання, основні з яких розглянемо.

Виявлені результати ставлення здобувачів – майбутніх учителів фізичного виховання до педагогічної професії та провідні мотиви вибору напряму навчання у ЗВО та подальшої професійно-педагогічної діяльності здобувачів на етапі первинної діагностики показані в табл. 5.3.

Таблиця 5.3 – Ставлення здобувачів до педагогічної діяльності та мотиви вибору педагогічної професії (за результатами анкетування), %

Питання анкети	ДДПУ	ЛДУФК
<i>Ставлення до педагогічної професії</i>		
1) безперечно негативне	0,0	0,0
2) швидше негативне, ніж позитивне	1,3	0,0
3) нейтральне (байдуже)	5,4	8,2
4) скоріше позитивне, ніж негативне	36,0	29,7
5) безсумнівно позитивне	54,7	56,6
6) не можу визначитись	2,6	5,5
<i>Мотиви вибору напряму навчання</i>		
1) схильність до фізичного виховання та спорту, здорового способу життя, прагнення прищепити цей інтерес дітям	12,7	21,6
2) порада батьків, тренера, вчителя, товаришів та ін.	12,3	15,4
3) бажання здобути вищу освіту, цікаву, творчу спеціальність	8,1	2,6
4) любов до дітей, прагнення стати учителем, тренером, наставником	34,2	26,4
5) прагнення принести користь суспільству в галузі освіти	24,3	23,8
6) бажання самоствердитися, зробити кар'єру	6,8	10,2
7) неможливість вступу до іншого ЗВО	2,6	0,0

За загального позитивного ставлення до педагогічної професії, яку відзначили більшість опитаних здобувачів як педагогічного ЗВО (ДДПУ), так і закладу фізкультурно-спортивного профілю, до якого належить ЛДУФК (54,7–56,6 % – безсумнівно позитивне; 29,7–36,0 % – швидше позитивне), пріоритетні мотиви обрання фізкультурно-педагогічного напряму освіти розподілились таким чином:

- любов до дітей, прагнення стати учителем (26,4–34,2 %);
- прагнення принести користь суспільству в галузі освіти (23,8–24,3 %);
- схильність до фізичного виховання та спорту, здорового способу життя, прагнення прищепити цей інтерес дітям (12,7–21,6 %).
- прагнення самоствердитися, зробити кар'єру (12,6 %).

Спонукальні мотиви професійного вибору значної частини здобувачів-першокурсників перебувають поза сферою педагогічної діяльності: скерування референтної групи (12,3–16,4 %); бажання самоствердитися, зробити кар'єру (6,8–

10,2 %); здобуття вищої освіти (2,6–8,1%). Вочевидь, багато здобувачів обрали освітній напрям внаслідок активних занять спортом та орієнтовані на продовження спортивної кар'єри і тренерську діяльність. Однак можемо стверджувати, що понад дві третини першокурсників бачать себе в майбутньому в ролі вчителя фізичного виховання загальноосвітньої школи, мають інтерес до педагогічної діяльності, прагнуть стати педагогами. Зауважимо, що це практично однаково стосується здобувачів ЗВО обох профілів. Лише схильність до фізичного виховання та спорту дещо вища у ЛДУФК (21,6 % проти 12,7 %), що закономірно.

Усвідомленість професійного вибору є основою для формування суб'єктної позиції здобувача, як невід'ємної складової педагогічної спрямованості особистості. Мотивація не лише виконує спонукальну, спрямовальну функції, а також є одним із основних засобів управління освітньою діяльністю. Прищепити схильність до майбутньої спеціальності здобувачам, в яких відсутній інтерес до профілю закладу, обраної професійної галузі, вочевидь, набагато складніше. Отже, у процесі навчання необхідно застосовувати методи і технології, створити умови, які сприятимуть розвитку педагогічної спрямованості цих здобувачів. Вироблення орієнтації на професійно-педагогічну діяльність є важливим завданням педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання.

Виконуючи завдання анкети «Охарактеризуйте педагогічну діяльність вчителя» лише 56,5 % здобувачів випускного курсу магістратури погодилися з тим, що це – «діяльність, спрямована на створення в освітньому процесі оптимальних умов для виховання, навчання, розвитку, саморозвитку особистості та можливості вільного, творчого самовираження учнів» [106]. Решта респондентів обрали інші варіанти відповіді, зокрема, близьку до правильного «діяльність учителя, змістом якої є таке управління роботою учнів у освітньому процесі, яке забезпечує розвиток усіх сфер його особистості» дали 25,1 % магістрів. Отримані результати подані в табл. 5.4 разом із даними аналогічного обстеження здобувачів II-го та VI-го курсів. Як видно, повнота сформованості у здобувачів уявлень про педагогічну діяльність дещо змінюється протягом навчання. Проте, у багатьох випускників залишається однобічне бачення майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

**Таблиця 5.4 – Динаміка розуміння здобувачами змісту поняття
«педагогічна діяльність» (за результатами анкетування)**

Варіанти відповіді на питання: «Педагогічна діяльність – це...»	Кількість здобувачів, які обрали відповідний варіант, %		
	II курс	IV курс	VI курс
1) взаємопов'язані процеси навчання, виховання та розвитку учнів	13,3	12,6	8,1
2) діяльність учителя, змістом якої є управління роботою учнів у освітньому процесі, яке забезпечує розвиток усіх сфер його особистості	31,2	26,7	25,1
3) безперервний процес виявлення та вирішення вчителем педагогічних завдань	9,8	10,1	6,7
4) процес спілкування вчителя з учнями, під час якого реалізуються завдання навчання та виховання	4,1	2,9	2,4
5) вплив вчителя на учнів у процесі їхньої спільної діяльності та спілкування	1,8	0,0	0,0
6) діяльність, спрямована на створення в освітньому процесі оптимальних умов для виховання, навчання, розвитку, саморозвитку особистості та можливості вільного, творчого самовираження учнів	43,5	47,7	56,5
7) виконання вчителем вимог і розпоряджень керівних органів управління освітою	6,3	0,0	0,0
8) інший варіант відповіді	0,0	0,0	1,2

Крім того, відповіді низки досліджуваних ґрунтуються на емоційно-чуттєвому досвіді, а не на знаннях і навичках, що свідчить про недоліки їхньої педагогічної підготовки. Пояснюємо це відсутністю системно-діяльнісного підходу в освітньому процесі ЗВО, що створює вагомі проблеми здобувачам для опанування логіки вирішення професійних завдань і ситуацій.

Діагностика виявила відсутність у багатьох здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, особливо початкових курсів, вираженого інтересу до вивчення педагогічної теорії, яку вони сприймають як сукупність абстрактних положень, не пов'язаних із реаліями професійної діяльності (табл. 5.5).

Таблиця 5.5 – Динаміка ставлення здобувачів до вивчення педагогічної теорії (за результатами анкетування)

Ставлення до педагогічної теорії	Кількість здобувачів, які обрали відповідний варіант, %		
	II курс	IV курс	VI курс
1) Ні, вчителю фізичного виховання достатньо доброї спортивної підготовки	13,3	12,6	3,6
2) Ні, всі необхідні вміння і навички будуть одержані під час практики	11,2	16,7	5,1
3) Це навчальні дисципліни за вибором здобувачів	10,8	3,1	1,7
4) Так, це важлива складова вищої освіти будь-якого профілю	7,9	6,8	18,1
5) Безперечно, це основа майбутньої професійної діяльності вчителя	51,6	60,8	71,5
6) Важко відповісти	4,2	0,0	0,0

На запитання анкети «Чи потрібне вчителю фізичного виховання вивчення педагогічної теорії?» різко заперечили 13,3 % опитаних (гостро-негативне ставлення); сумнівалися в потребі 11,2 % (пасивно-негативне ставлення); припускали, що ці навчальні курси є дисциплінами за вибором 10,8 % здобувачів (нейтральне ставлення); 7,9 % вважали їх корисною для загального розвитку складовою вищої освіти будь-якого профілю (пасивно-позитивне ставлення); і лише трохи більше половини респондентів – 51,6 % визнали необхідність вивчення педагогічної теорії як основи майбутньої професійної діяльності (активно-позитивне ставлення). Серед випускників бакалаврату таку позицію виявлено в 60,8 %, а серед випускників магістратури – у 71,5 % досліджених.

Проте майже третина молодих учителів фізичного виховання не усвідомлюють, що психолого-педагогічні знання є підґрунтям методологічного мислення, а педагогічна теорія лежить в основі методів пізнавальної та практичної діяльності, без чого неможливе формування педагогічної компетентності майбутнього вчителя будь-якої спеціалізації. При цьому 18,1 % слушно зазначають, що педагогічна теорія є важливою частиною кожного профілю вищої освіти.

Порівнюючи показники рівня інтересу майбутніх учителів до навчальних дисциплін, простежуємо деяку динаміку зростання результатів від початкових курсів до випускних (табл. 5.6).

Таблиця 5.6 – Динаміка інтересу здобувачів до навчальних дисциплін, що викладаються у ЗВО (за результатами анкетування)

Варіанти відповіді на питання	Середня оцінка, бали		
	II курс	IV курс	VI курс
1) психолого-педагогічні дисципліни	3,0	3,7	4,1
2) медико-біологічні дисципліни	3,5	4,2	4,6
3) соціально-гуманітарні дисципліни	3,8	3,6	3,9
4) дисципліни спеціалізації	4,0	4,4	4,8
5) різні види практик	3,1	4,6	4,5
6) вибіркові дисципліни	4,2	4,0	4,1

Для більшості здобувачів найбільш значимою є обрана спеціалізація; зростання інтересу до цих дисциплін яскраво виражене: на II курсі середній показник дорівнював 4,0 балів, на IV – 4,4, на VI – 4,8. Це викликано бажанням вдосконалення своєї спортивної майстерності та знань в обраній спеціалізації, у тому числі методичних. Оскільки фахівцям галузі ФКіС важливі знання з медицини, анатомії, фізіології, які дозволяють розширити діапазон функцій, пов'язаних з їхньою подальшою професійно-педагогічною діяльністю, для здобувачів характерний стійкий інтерес до медико-біологічних дисциплін (II курс – 3,5; IV – 4,2; VI – 4,6 балів). Оволодіння основами практичної діяльності сприяє гармонії фізичної та розумової роботи, а також активному включенню попередньо одержаних знань і вмінь у професійно-педагогічну діяльність та формування педагогічної компетентності вчителя. Отже, не випадковим є зростання інтересу здобувачів до різних видів практики – (II курс – 3,1; IV – 4,6; VI – 4,5 балів). На жаль, за проведеним анкетуванням дисципліни психолого-педагогічного спрямування викликають значно менше зацікавлення здобувачів (II курс – 3,0 бали; IV курс – 3,7; VI курс – 4,1 бали), що потребує суттєвих змін у діяльності викладачів відповідних кафедр.

Серед психологічних і педагогічних дисципліни, як показало дослідження, майбутні вчителі вважали найбільш корисними для себе «Теорію і методику фізичного виховання», «Педагогічну практику», «Цифрові технології в освіті та науці». Менш затребувані, на жаль, «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Професійна майстерність учителя».

Отримані під час анкетування результати доповнені такими методами дослідження, як спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності здобувачів. У результаті встановлена недостатня вираженість педагогічної спрямованості та суб'єктної позиції здобувачів на різних етапах навчання, нерозвиненість методологічного мислення та рефлексивної свідомості, слабке володіння способами вирішення педагогічних ситуацій і низькою динамікою їх розвитку протягом навчання у ЗВО. Зібрана інформація дала змогу не лише зафіксувати певні недоліки у педагогічній підготовці здобувачів, а й визначити певні залежності, аналіз яких допоміг нам у побудові моделі випереджувальної педагогічної підготовки учителів фізичного виховання та обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов, а також визначенні напрямів їх реалізації на практиці.

Подальша пошуково-дослідницька робота була пов'язана з діагностикою ефективності педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, яка визначається за досягнутими рівнями сформованості педагогічної компетентності випускників бакалаврату та магістратури. Для оцінювання кожного здобувача використовувалися критерії та показники ПК, запропоновані в розділі 5.1, на основі яких виділялися досягнуті рівні: початковий, адаптивний, репродуктивний, функціональний або поглиблений. Застосовуючи розроблену методику вимірювання із залученням групи експертів, ми виявили рівні її сформованості у здобувачів – випускників ЛДУФК зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура (58 осіб – наприкінці V курсу бакалаврату та 29 осіб – наприкінці II курсу магістратури, 2012/2013 н. р.). Сукупність одержаних емпіричних даних констатувального експерименту в групах випускників ЗВО подана в таблицях (додаток М, табл. М.1–М.4) і на діаграмах (рис. 5.1–5.4).

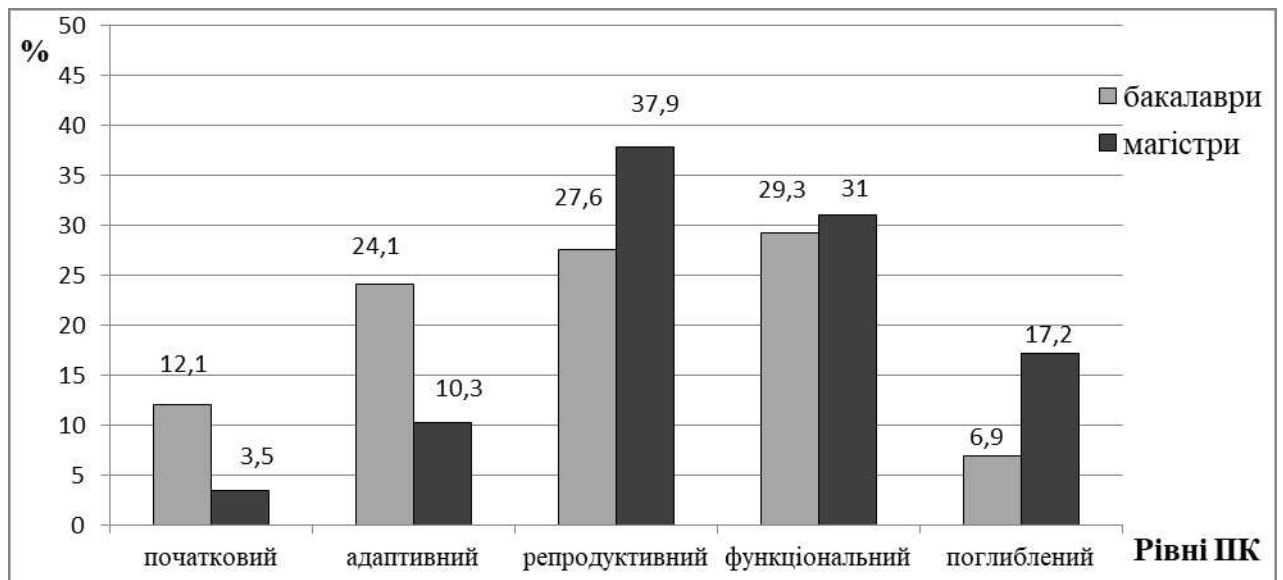

Рисунок 5.1 – Розподіл випускників за аксіологічно-мотиваційним критерієм педагогічної компетентності на констатувальному етапі

З табл. М.1 і рис. 5.1 можемо бачити, що показники аксіологічно-мотиваційного критерію педагогічної компетентності у випускників бакалаврату та магістратури розподілені неоднаково. Після бакалаврату молоді вчителі фізичного виховання приблизно в однакових частках перебувають на адаптивному (24,1 %), репродуктивному (27,6 %) та функціональному (29,3 %) рівнях сформованості ПК за цим критерієм. Після магістратури їхня педагогічна підготовленість характеризується переважно репродуктивним (37,9 %) і функціональним (31,0 %) рівнями. Лише 6,9 % бакалаврів і 17,2 % магістрів перебувають на поглибленому рівні ПК, що явно недостатньо. На початковому рівні за цим критерієм залишилось 12,1% і 3,5 % випускників відповідно.

Результати оцінювання за когнітивно-інформаційним критерієм, відображені в табл. М.2 і на рис. 5.2, засвідчують дещо вищі показники педагогічної компетентності. Як видно з діаграми, у більшості випускників-бакалаврів педагогічна компетентність за цим критерієм перебуває на репродуктивному (43,1 %) та функціональному (24,1 %) рівнях; у випускників-магістрів – та ж ситуація, але на репродуктивному – 31,0 %, а на функціональному – 41,4 %. Зауважимо, що випускників, педагогічну компетентність яких віднесено до поглибленого рівня, за цим критерієм найбільше – 10,3 % бакалаврів і 20,7 % магістрів. При цьому 19,0 % бакалаврів і 6,9 % магістрів перебувають на адаптивному рівні ПК за когнітивно-

інформаційним критерієм. Водночас магістрів із початковим рівнем за цим критерієм ПК не зафіксовано, і бакалаврів майже немає (3,5 %).

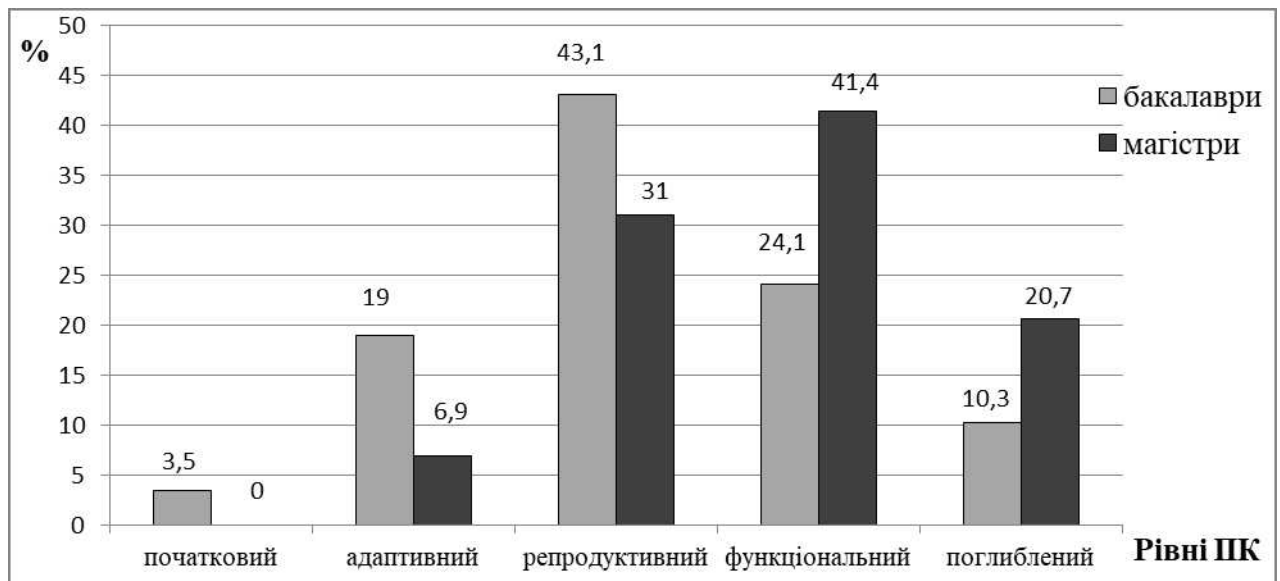

Рисунок 5.2. – Розподіл випускників за когнітивно-інформаційним критерієм педагогічної компетентності на констатувальному етапі

Розподіл майбутніх учителів фізичного виховання за показниками когнітивно-інформаційного критерію педагогічної компетентності (рис. 5.2) дає підстави вважати, що за цим критерієм традиційна система педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю забезпечує порівняно кращі результати.

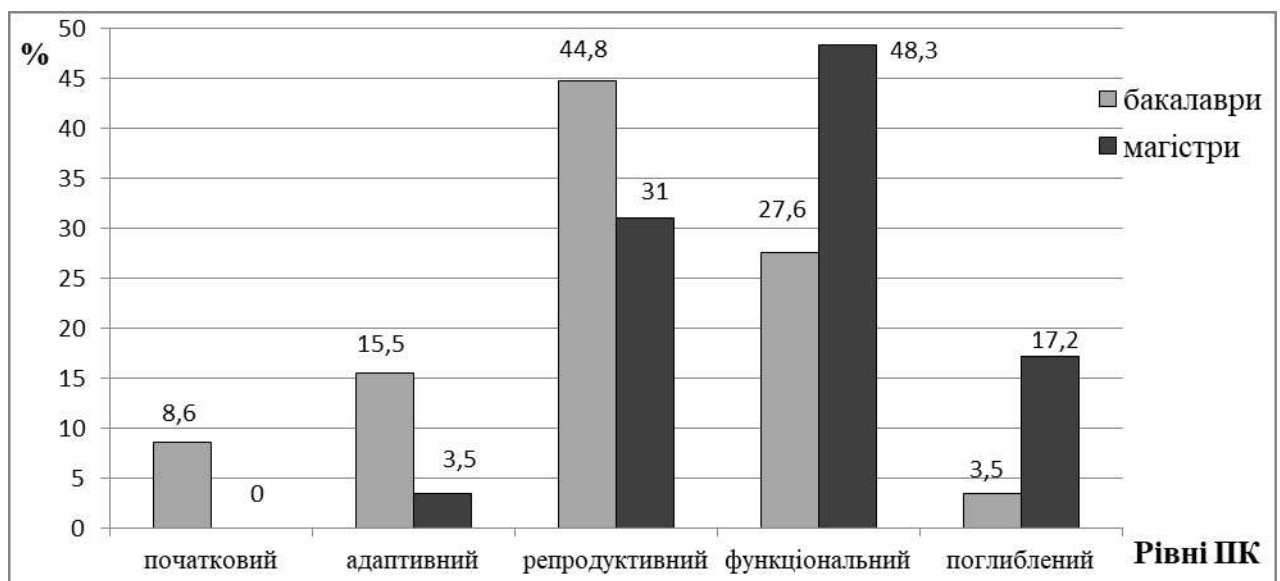

Рисунок 5.3 – Розподіл випускників за праксеологічно-результативним критерієм педагогічної компетентності на констатувальному етапі

Аналіз показників праксеологічно-результативного критерію педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання (табл. М.3 і рис. 5.3) свідчить, що випускники бакалаврату перебувають, переважно, на репродуктивному (44,8 %) та функціональному (27,6 %) рівнях. Серед магістрів переважають майбутні вчителі з функціональним (48,3 %) рівнем за цим критерієм, а також 31,0 % – з репродуктивним. 15,5 % бакалаврів і лише 3,5 % магістрів характеризуються адаптивним, фрагментарним рівнем практичної педагогічної підготовленості. На початковому рівні залишилось 10,0% випускників бакалаврату; магістрів із початковим рівнем за цим критерієм ПК не виявлено. На жаль, лише 3,5 % досліджених бакалаврів досягли поглибленого рівня, однак серед магістрів таких 17,2 %.

Зазначимо, що показники випускників за праксеологічно-результативним критерієм педагогічної компетентності близькі до показників за когнітивно-інформаційним, але є нижчими, оскільки здобувачам фізкультурно-педагогічної освіти, закономірно, бракує реальної практики застосування здобутих умінь.

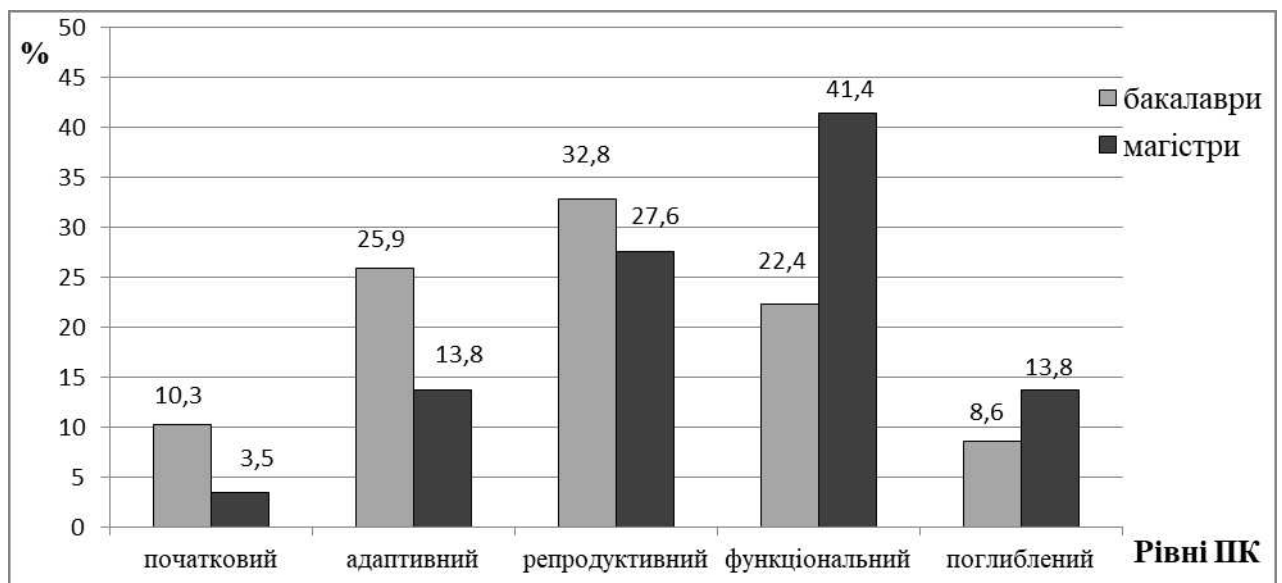

Рисунок 5.4 – Розподіл випускників за афективно-рефлексивним критерієм педагогічної компетентності на констатувальному етапі

Аналіз педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання за показниками афективно-рефлексивного критерію ПК (табл. М.4, рис. 5.4) свідчить, що на поглибленому рівні опанували цю частину педагогічної підготовки 8,6 % випускників-бакалаврів і 13,8 % випускників-магістрів; на функціональному – 22,4 % бакалаврів і 41,2 % магістрів; на репродуктивному – 32,8 % і 27,6 %

відповідно. Разом із тим, 10,3 % бакалаврів і 3,5 % магістрів, на жаль, за цим критерієм досягли лише початкового рівня педагогічної компетентності; ще – 25,9 % бакалаврів і 13,8 % магістрів характеризуються адаптивним рівнем.

За узагальненими результатами констатувального експерименту (табл. М.5, рис. 5.5) поглиблений рівень педагогічної компетентності сформований у 7,3 % випускників-бакалаврів, функціонального рівня досягли 25,9 %, репродуктивного – 37,1 %, на адаптивному залишилось 21,1 % і на початковому – 8,6 % молодих учителів фізичного виховання. У випускників-магістрів, які приступають до виконання професійно-педагогічних завдань, результати дещо кращі: поглибленого рівня досягли 17,2 %, функціонального – 40,5 %, репродуктивного – 31,9 %, на адаптивному залишилось 8,6 % і на початковому – 1,8 %.

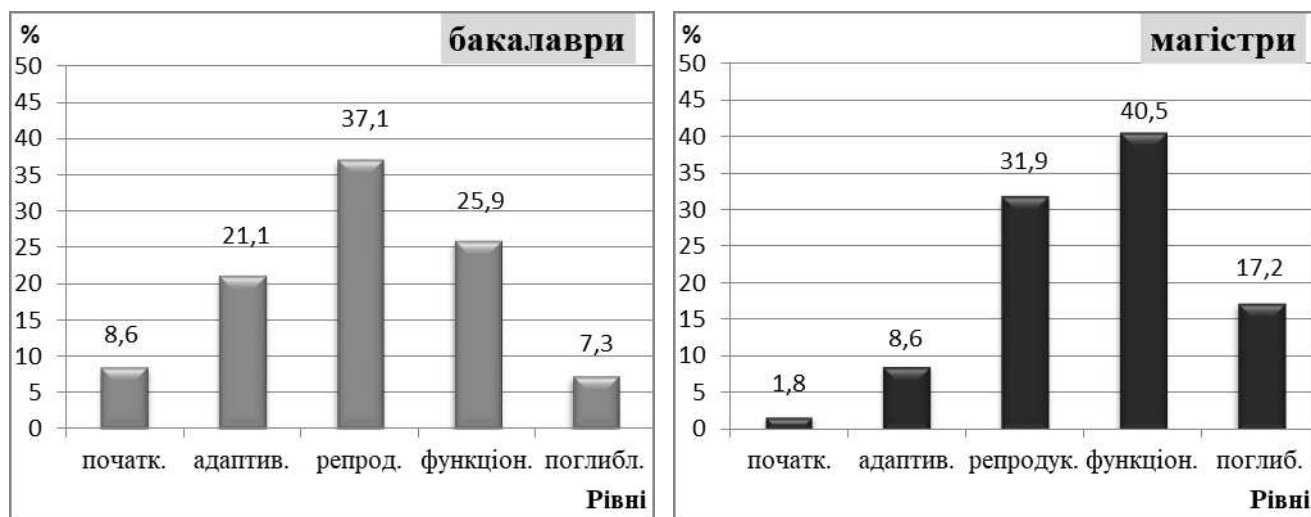

Рисунок 5.5 – Розподіл рівнів педагогічної компетентності випускників ЗВО за результатами констатувального експерименту

Виявлення серед випускників ЗВО певної кількості майбутніх учителів із початковим (елементарним) і адаптивним (фрагментарним) рівнем сформованості педагогічної компетентності (рис. 5.5) ми пояснюємо тим, що традиційна система фізкультурно-педагогічної освіти недостатньо ефективна в обставинах, що нині склалися, не відповідає викликам глобалізованого суспільства та не використовує повною мірою сучасні психолого-педагогічні підходи до навчання та виховання майбутніх учителів. Також варто зауважити, що ЗВО фізкультурного профілю у своїх прагненнях зацікавити молодь, подекуди намагаються розширити межі осві-

тніх програм підготовки вчителів із предметної спеціалізації «Фізична культура» шляхом уведення додаткових, здебільшого фізкультурно-спортивних дисциплін, які користуються попитом на ринку освітніх послуг. Особливо загрозливим це явище є для магістерського рівня фізкультурно-педагогічної освіти. Оскільки внаслідок таких маніпуляцій відбувається скорочення частки психолого-педагогічних курсів, окремі здобувачі протягом навчання у вищій школі, як бачимо, не виробили чіткого уявлення про основну сутність, зміст, вимоги і компоненти педагогічної діяльності вчителя фізичного виховання; не вміють аналізувати й оцінювати логіку виконання поставлених завдань, не співвідносять способи їх вирішення та необхідні педагогічні умови; не виробили професійно та соціально значущі якості вчителя, які сприяють виявленню та вирішенню професійних завдань; значна частина з них не оволоділи навичками самооцінювання власних можливостей щодо виконання педагогічних функцій та обов'язків учителя, неспроможні до системного застосування сучасних педагогічних технологій у ЗЗСО. Аналіз одержаних результатів дає підстави стверджувати, що педагогічна підготовка учителів фізичного виховання потребує покращення, а також обґрунтовано запропонувати перспективні заходи щодо змін, очікуваних у досліджуваній освітній системі.

Виконані під час констатувального експерименту анкетування, опитування заміри й оцінювання виявили недостатню психолого-педагогічну та методичну підготовленість, які лише частково забезпечують формування педагогічної компетентності майбутніх учителів за різними критеріями. З'ясовані недоліки засвідчують актуальність вдосконалення теоретичних засад і методичних підходів у педагогічній підготовці, на вирішення яких загалом спрямований наш дослідницький пошук. Після тривалого аналізу причинами прогалин у педагогічній підготовці майбутніх вчителів фізичного виховання вважаємо такі:

- недостатнє методологічне підґрунтя загальнопедагогічної та психолого-педагогічної підготовки учителів фізичного виховання щодо використання перевірених часом та інноваційних ідей, принципів, способів діяльності вчителя;
- недоліки в мотивації, професійній орієнтації та допрофесійній підготовці абітурієнтів закладів педагогічного та фізкультурного профілю;

- нераціональне, непродумане вивчення психолого-педагогічних, фізкультурно-педагогічних (що формують методичні вміння з шкільного курсу фізичної культури) і спеціалізованих фізкультурно-спортивних дисциплін;
- недостатня спрямованість системи навчання на майбутню освітньо-професійну діяльність здобувачів, вирішення практичних проблем професійно-педагогічної діяльності з орієнтацією на близьку та далеку перспективи;
- невчасне оновлення та вдосконалення змісту педагогічної підготовки, застосування неактуальних і застарілих інформаційних ресурсів;
- недостатнє забезпечення наступності психолого-педагогічних знань та інтеграції компонентів педагогічної компетентності майбутніх учителів, що не сприяє формуванню належного світогляду вчителя фізичного виховання;
- слабка методична підтримка формування у здобувачів педагогічної компетентності; недосконале навчально-матеріальне забезпечення педагогічної підготовки; несистемне впровадження та застосування новітніх методів і технологій;
- відсутність комплексу заходів із перетворення педагогічних знань, умінь і навичок здобувачів у практико орієнтований досвід, належні професійні навички вчителя, творчий потенціал, соціально та професійно важливі якості педагога;
- незадовільна організація педагогічної практики, що перешкоджає отриманню досвіду, набуттю педагогічних якостей, умінь керувати учнівським колективом, виконувати методичну роботу, становленню педагогічної позиції вчителя;
- не завжди сумлінне ставлення здобувачів до педагогічної підготовки, якісного виконання завдань із самостійної роботи; невиробленість у здобувачів потреби у саморозвитку та творчому самовдосконаленні;
- недостатня кваліфікація та взаємодія науково-педагогічних працівників; відсутність у ЗВО неформальних заходів із підвищення педагогічної майстерності та професійної компетентності професорсько-викладацького складу;
- неналагоджений дієвий зв'язок із випускниками-практиками щодо реалізації їхнього бачення шляхів удосконалення педагогічної підготовки;
- непродуктивна співпраця колективів ЗВО фізкультурного профілю із закладами ЗЗСО, управліннями і відділами освіти щодо врахування їх запитів до

змісту, обсягу, якості, технологій випереджувальної, перспективної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання;

– недостатнє застосування сучасного зарубіжного досвіду ефективної педагогічної підготовки учителів фізичного виховання.

Результати проведеного експерименту дають підстави обґрунтовано стверджувати, що виявлений рівень сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю не повністю відповідає потребам загальної середньої освіти, не забезпечує випускників здатністю вирішувати складні завдання з викладання фізичної культури в ЗЗСО. Основним недоліком педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання є незбалансованість її теоретичної та практичної складових, розрив між ними. Усунення цього диспаритету, безперечно, є головним резервом підвищення ефективності цієї підготовки. Отже, практика педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у закладах вищої освіти потребує цілеспрямованого вдосконалення. Схожі міркування ми висловили після завершення теоретичного аналізу традиційної системи підготовки вчителів фізичного виховання (розділ 3.3). Це спонукало до пошуку чинників і суперечностей, які є причиною невідповідності рівня підготовленості випускників до потреб закладів загальної середньої освіти.

У зв'язку з цим постало завдання сформулювати у процесі педагогічної підготовки здобувачів – майбутніх учителів фізичного виховання сучасне уявлення про систему педагогічних наук як наук про освіту; показати важливе значення педагогічної компетентності вчителя; підготувати здобувачів до якісного виконання своєї майбутньої освітньо-професійної діяльності з використанням інноваційних методів, засобів і технологій.

5.3 Результати впровадження системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю

Вдосконалення діяльності українських закладів вищої освіти фізкультурно-педагогічного профілю задля підвищення якості педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання передбачало, за задумом нашого дослідження, виконання

комплексу заходів, спрямованих на моделювання та реалізацію інноваційної системи педагогічної підготовки майбутніх вчителів у ЗВО. Дослідна робота концептуально будувалася на засадах провідних психолого-педагогічних теорій, з урахуванням міжнародних документів, світових тенденцій, вивіrenих дидактичних закономірностей, сукупності принципів, зокрема визначених нами специфічних, а також на створених у ЗВО організаційно-педагогічних умовах ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання. Усе це потребувало тривалої науково-методичної роботи: оновлення змісту освіти, визначення методичних основ розвитку педагогічної компетентності здобувачів, застосування інноваційних технологій в їхній підготовці. Загалом науково-дослідна робота з цілеспрямованої апробації розробленої концепції випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, побудованої моделі та впровадження спроектованого нами науково-методичного забезпечення випереджувальної педагогічної підготовки передбачала проведення формувального педагогічного експерименту з перевірки ефективності та доцільності всіх розроблених пропозицій.

Таким чином, під час формувального експерименту (2019–2022 рр.) у ЗВО фізкультурного профілю ми організували формування та розвиток у майбутніх учителів сукупності компонентів педагогічної компетентності, ефективно використовуючи в освітньому процесі потенціал сучасних навчальних технологій (проблемних, проєктних, інтерактивних), новітніх технічних засобів і навчально-методичного забезпечення, інформаційних ресурсів тощо (розділи 3.3, 4.1–4.3). Це забезпечило прикладний, проблемно-евристичний, пошуково-дослідницький, характер навчання, активне залучення здобувачів до вирішення навчально-виховних завдань і педагогічних ситуацій, а також дало змогу перевірити, чи впливають новітні технології на динаміку розвитку педагогічної компетентності здобувачів експериментальної групи. Базовим закладом для впровадження в освітню практику всіх формувальних чинників був ЛДУФК імені Івана Боберського.

Під час підготовчо-організаційного періоду було сплановано та внаслідок проведення експериментальних дій успішно реалізовано комплекс дидактичних

заходів. До початку формувального дослідження за поданою в роздіді 5.1 методикою розраховано обсяг учасників експерименту, необхідний для коректного виконання пошукових завдань. Для пілотного випробування, що мало надати емпіричні показники для розрахунку чисельності вибірки, було обрано здобувачів факультету педагогічної освіти ЛДУФК, з яких сформовано контрольну (КГ) та експериментальну групи (ЕГ) по 25 осіб. Упровадження інноваційних чинників під час цього експерименту показало в цілому позитивні наслідки – методики і технології, реалізовані у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, покращили якість педагогічної освіти на всіх етапах підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Зокрема, було виявлено підвищення рівня педагогічних знань в ЕГ з 7,7 до 11,1 бала, в той час, як у КГ – лише від 7,6 до 9,2 бала [284, с. 19].

При цьому середня дисперсія $\overline{\sigma_i^2}$ в ЕГ становила 0,15, а в КГ – 0,12.

Обчислене середньоквадратичне відхилення пілотного випробування (5.2):

$$\sigma = \sqrt{\frac{0,15 \cdot 25 + 0,12 \cdot 25}{25 + 25 - 2}} \cdot 25 = \sqrt{\frac{3,75 + 3,0}{48}} = \sqrt{0,14} = 0,374.$$

За формулою (5.3) відхилення від середнього бала становить:

$$t = \frac{\sqrt{0,15} - \sqrt{0,12}}{0,374 \cdot \sqrt{\frac{1}{2 \cdot 25} + \frac{1}{2 \cdot 25}}} = \frac{0,387 - 0,346}{0,374 \cdot \sqrt{0,04}} = \frac{0,041}{0,075} = 0,55$$

Позаяк розраховане нами відхилення $t = 0,55$ перебуває в інтервалі $\pm t_0$ ($t_0 = 2,0$ за довірчої ймовірності $p = 0,95$), ми маємо підстави скористатися даними пілотного спостереження для визначення достатнього обсягу вибірки.

Учасників формувального експерименту ми обирали з генеральної сукупності, якою відповідно до об'єкта нашого дослідження є всі здобувачі, що проходять підготовку за вітчизняними освітньо-професійними програмами першого та другого рівнів вищої освіти в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура. Згідно статистичних даних, ліцензований обсяг прийому на підготовку фахівців за освітньо-професійною програмою другого (магістерського) рівня вищої освіти у 2023 р. становив 908 осіб (додаток Л).

На основі розрахованих у пілотному випробуванні показників визначимо достатню (репрезентативну) чисельність вибірки здобувачів експериментальної групи, яка становить за формулою (5.1):

$$n_e = \frac{908 \cdot 2^2 \cdot 0,15}{2^2 \cdot 0,15 + 908 \cdot 0,05^2} = \frac{908 \cdot 4 \cdot 0,15}{4 \cdot 0,15 + 908 \cdot 0,0025} = \frac{544,8}{0,6 + 2,27} = \frac{544,8}{2,87} = 189,8 \approx 190.$$

Так само обчислимо чисельність вибірки здобувачів контрольної групи:

$$n_k = \frac{908 \cdot 2^2 \cdot 0,12}{2^2 \cdot 0,12 + 908 \cdot 0,05^2} = \frac{908 \cdot 4 \cdot 0,12}{4 \cdot 0,12 + 908 \cdot 0,0025} = \frac{435,84}{0,48 + 2,27} = \frac{254,84}{2,75} = 158,5 \approx 159.$$

Експериментальна та контрольна вибірки такого обсягу мають властивість репрезентативності – можуть представляти всю генеральну сукупність, на яку поширюватимуться результати запланованого та проведеного нами експерименту. Таким чином, щоб із необхідною статистичною достовірністю визначити рівень педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, з усієї кількості здобувачів, які навчаються у ЗВО за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)», достатньо провести експериментальні заходи (і виявити вплив незалежної змінної на залежну) зі 190 здобувачами і порівняти їхні показники з показниками 159 здобувачів, які навчатимуться у традиційний спосіб.

Зважаючи на це, до формувального експерименту було залучено 250 здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, з яких 190 становили експериментальну групу та 160 взяли участь у контрольній. Проведений із ними паралельний, безповторний експеримент передбачав оцінювання рівня сформованості сукупності педагогічних компетентностей, які є основою для інтегрованої компетентності вчителя фізичного виховання. Застосовувався поширений у педагогічних дослідженнях план експерименту для двох рандомізованих груп із попереднім, проміжним і підсумковим контрольними замірами.

Еквівалентність (гомогенність) груп досягалася за допомогою попарного відбору з рівним шансом потрапляння в експериментальну чи контрольну вибірки. Внаслідок цього ЕГ і КГ склалися з осіб, еквівалентних за значущими для нашого експерименту параметрами [268], які мали однакові початкові можливості для розвитку педагогічних якостей. Така рандомізація учасників дала змогу утво-

рити групи, приблизно однорідні за віком, рівнем навчальної мотивації, середнім балом успішності (до початку експерименту), попереднім досвідом та ін.

В основу вдосконалення освітнього процесу було покладено один з найбільш актуальних, на наше переконання, напрямів розвитку педагогічної теорії та практики – ідею реалізації випереджувальної професійної підготовки. При цьому серед нагальних завдань особливу увагу було сконцентровано на таких:

1) апробувати концептуальні положення стосовно підготовки у ЗВО нового покоління вчителів фізичного виховання як ключових суб'єктів розвитку в молоді фізичної культури і потреби здорового способу життя;

2) виявити труднощі, пов'язані з упровадженням заходів, спрямованих на підвищення якості педагогічної підготовки здобувачів у освітню практику;

3) визначити і конкретизувати механізми ефективного формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання через використання можливостей і переваг ЗВО фізкультурного профілю.

Організація інноваційної навчально-виховної діяльності майбутніх вчителів фізичного виховання передбачала, як зазначено в авторській концепції випереджувальної педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю (розділ 2.4):

– створення та підтримання організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів;

– застосування інноваційного науково-методичного забезпечення випереджувальної педагогічної підготовки;

– використання оновленого змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання;

– упровадження технологій випереджувальної педагогічної підготовки;

– підвищення інтенсивності та продуктивності співпраці, взаємодії та мобільності суб'єктів освіти на всіх рівнях;

– проведення заходів із підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників, опанування та застосування новітніх технологій тощо.

Головну увагу в експерименті було зосереджено на оптимізації викладання та навчання, а також практичного застосування матеріалу психолого-педагогічних

дисциплін сумісно з дисциплінами спеціалізації за допомогою випереджувального навчання вчителів фізичного виховання на трьох ступенях педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю. На кожному з них (базовому психолого-педагогічному, фізкультурно-педагогічному, поглиблено-спеціалізованому) послідовно реалізувалась психолого-педагогічна спрямованість ОПП.

З огляду на завдання нашого дослідження, під час проведення навчально-методичних семінарів із науково-педагогічними працівниками ЗВО (2019 р., в ході підготовки до формувального експерименту) ми приділили увагу розвитку педагогічної майстерності викладачів та їхній підготовці до впровадження та використання інноваційних технологій, запропонованих у розділі 4.3. Професорсько-викладацький склад був ознайомлений з інноваційними засадами педагогічної підготовки здобувачів освіти у ЗВО фізкультурного профілю та методичними основами розвитку педагогічної компетентності здобувачів і проконсультований щодо основних напрямів реалізації випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання. Окрім цього були вироблені спільні підходи щодо створення організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання. Для вдосконалення традиційної системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю науково-педагогічні працівники залучались до:

- проведення наукових досліджень і використання новітніх науково-методичних розробок із прогнозування тенденцій фізкультурно-педагогічної освіти;
- поширення досвіду педагогів-новаторів, які впроваджують в освітню практику продуктивні ідеї, форми, методи і засоби фізичного виховання учнів;
- моніторингу результатів педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання;
- розроблення прогнозів подальшого розвитку фізкультурно-педагогічної освіти та модернізації освітнього середовища ЗВО.

З метою визначення ефективності теоретичних положень і практичних пропозицій дисертаційного дослідження проводився формувальний педагогічний експеримент, під час якого навчання в експериментальній групі протягом навчання

на двох основних рівнях вищої освіти (бакалаврському та магістерському) відбувалось на основі наших розробок та інновацій, а в контрольній – за допомогою традиційних для педагогічної освіти методів і засобів. В ЕГ впроваджувались всі організаційно-педагогічні умови і науково-методичні заходи, спрямовані нами на комплексне вдосконалення педагогічної підготовки здобувачів – майбутніх вчителів фізичного виховання відповідно до нашої концепції, моделі та системи.

Програма цього етапу експерименту (розділ 5.1) передбачала три порівняння: наприкінці I курсу бакалаврату (перший замір), наприкінці IV курсу бакалаврату (другий, проміжний замір) і наприкінці II курсу магістратури (третій, контрольний замір). Оцінювання досягнутих рівнів педагогічної компетентності учасників формувального експерименту на кожному замірі відбувалось із використанням того ж діагностичного інструментарію, який був апробований під час констатувального експерименту, тобто за аксіологічно-мотиваційним, когнітивно-інформаційним, праксеологічно-результативним та афективно-рефлексивним критеріями (додаток К). При цьому брались до уваги поточна успішність із педагогічних дисциплін, оцінки на іспитах, захистах практики, дипломних робіт, а також самооцінювання здобувачів тощо.

Проаналізуємо процедуру перевірки ефективності формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання в ЕГ і КГ. Розглянемо виявлену динаміку змін відповідно до етапів упровадження інновацій у педагогічну підготовку за кожним критерієм (додаток М, табл. М.6–М.9, рис. 5.6–5.9).

У табл. М.6 і рис. 5.6 подані результати дослідження сформованості педагогічної компетентності учасників експериментальної та контрольної груп за аксіологічно-мотиваційним критерієм на першому, другому та третьому етапі формувального експерименту. З діаграми бачимо, що, відповідно до проведених оцінювань, до початку впровадження основних експериментальних чинників, після завершення першого, базового психолого-педагогічного ступеня педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання в ЕГ було 42,11 % здобувачів із початковим і 30,53 % – із адаптивним рівнем показників аксіологічно-мотиваційного критерію педагогічної компетентності.

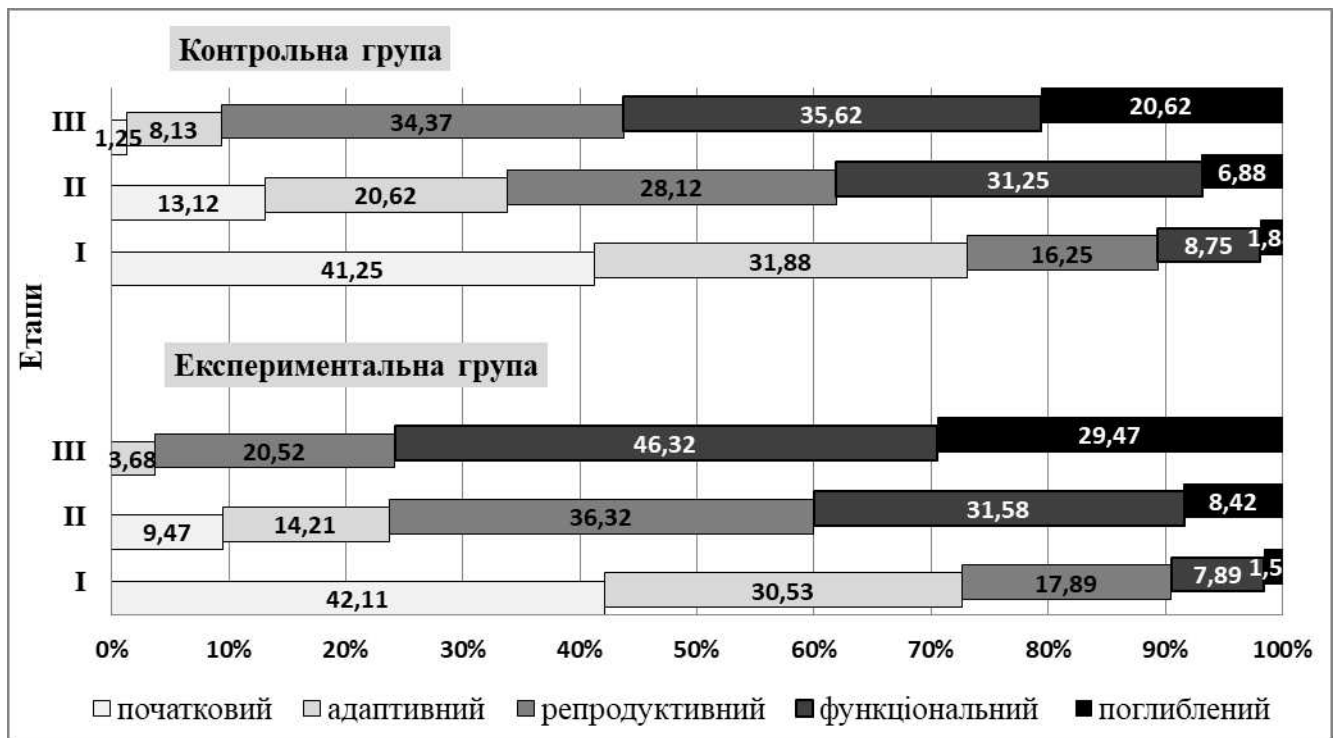

Рисунок 5.6 – Динаміка рівнів педагогічної компетентності здобувачів за аксіологічно-мотиваційним критерієм (формувальний експеримент)

У КГ до початку формувального дослідження, відповідно: 41,25 % і 31,88 % здобувачів. Доволі значну кількість майбутніх учителів із репродуктивним рівнем цього критерію, а також те, що 8–9 % мали функціональний, а близько 1,5–1,8 % навіть поглиблений рівень вже після першого курсу навчання, пояснюємо значною початковою вмотивованістю, притаманною здобувачам педагогічних професій, а також процедурами профорієнтації та профвідбору майбутніх фахівців галузі ФКиС, що відбуваються у процесі багаторічних спортивних тренувань. Відзначимо значну подібність розподілу груп за цим критерієм до експерименту, що було досягнуто внаслідок проведення рандомізації; проте ця еквівалентність додатково перевірялась статистичними методами, які розкриті нижче.

За результатами другого оцінювання (після формувально-діяльнісного етапу педагогічної підготовки) ситуація дещо змінилася: 36,32 % здобувачів ЕГ вже досягли репродуктивного, а 31,58 % – функціонального рівня за досліджуваним критерієм. В той час у КГ кількість учасників із репродуктивним рівнем становила 28,12 %, а з функціональним – 31,25 % (приблизно однаково). Кількість випускників бакалаврату, що залишились на початковому та адаптивному рівні за аксі-

ологічно-мотиваційним критерієм вища в КГ – 13,12 % та 20,62 % проти 9,47 % і 14,21 % – в ЕГ (рис. 5.6). А підсумкове оцінювання компонентів педагогічної компетентності після завершення розвивально-інтегровального етапу педагогічної підготовки учителів фізичного виховання засвідчило більш суттєві зрушення в ЕГ: 46,32 % випускників магістратури досягли функціонального, а 29,47 % – поглибленого рівня. Натомість у КГ після третього випробування виявлено лише 35,62 % учасників експерименту з функціональним і 20,62 % – з поглибленим рівнем педагогічної компетентності за аксіологічно-мотиваційним критерієм.

Перейдемо до педагогічної компетентності здобувачів ЗВО за когнітивно-інформаційним критерієм, результати якого подані в табл. М.7 і на рис. 5.7.

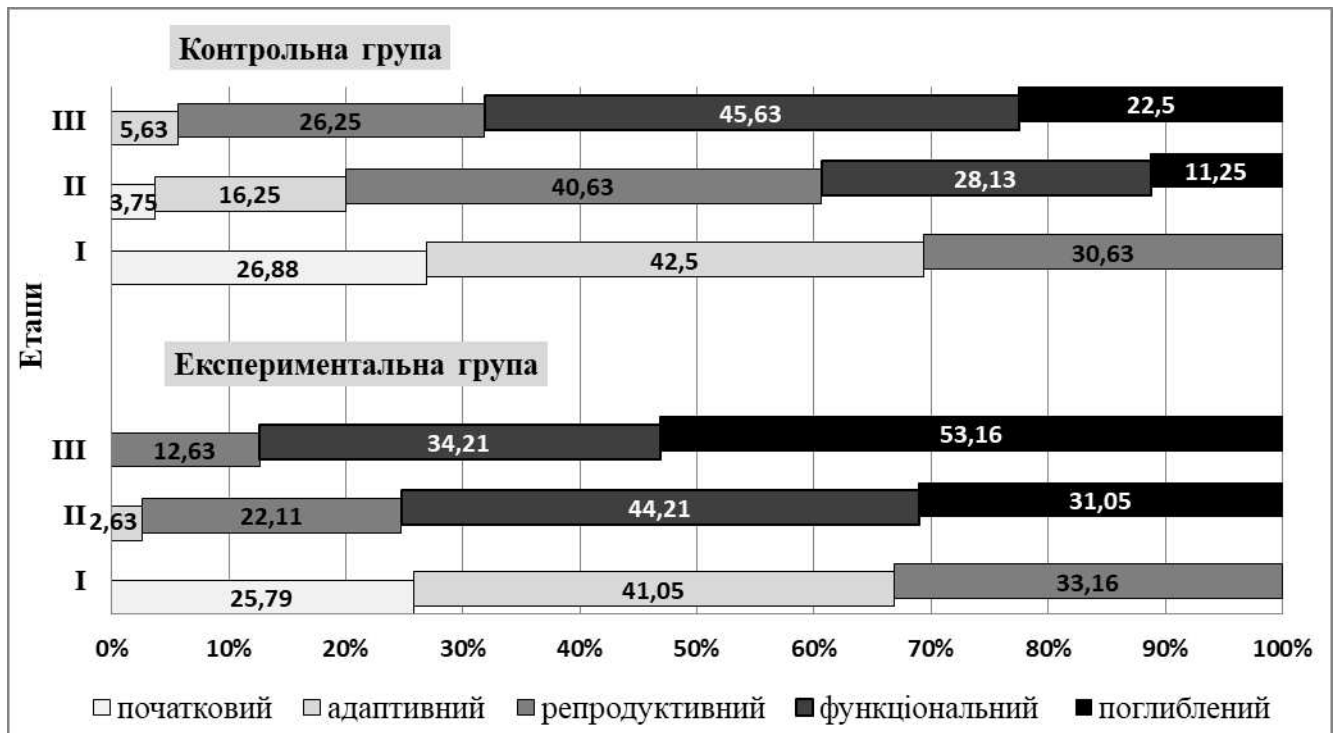

Рисунок 5.7 – Динаміка рівнів педагогічної компетентності здобувачів за когнітивно-інформаційним критерієм (формувальний експеримент)

До початку проведення формувального експерименту, внаслідок орієнтовально-мотиваційного етапу педагогічної підготовки, як свідчать дані рис. 5.7, в обох групах більшість (близько 2/3) здобувачів перебували на початковому та функціональному рівнях за когнітивно-інформаційним критерієм педагогічної компетентності. І лише 33,16 % учасників ЕГ та 30,63 % КГ ($\approx 1/3$) досягли репродуктивного рівня, що цілком закономірно.

Після формувально-діяльнісного етапу педагогічної підготовки друге оцінювання засвідчило, що в обох групах значна кількість здобувачів досягли функціонального та поглибленого рівнів, водночас показники ЕГ (44,21 % і 31,05 %) помітно переважають КГ (28,1 % і 11,25 %). У КГ переважають випускники бакалаврату з репродуктивним рівнем за когнітивно-інформаційним критерієм педагогічної компетентності, яких виявлено 40,63 %. Серед представників ЕГ таких 22,11 %. Результати третього випробування дають змогу говорити, що в ЕГ після розвивально-інтегровального етапу педагогічної підготовки 34,21 % магістрів досягли функціонального, а 53,16 % – поглибленого рівня; 12,63 % – на репродуктивному рівні, а випускники на початковому та адаптивному рівнях у цій групі відсутні (рис. 5.7). У КГ 45,63 % магістрів здобули функціональний рівень, однак значно менше – 22,50 % досягли поглибленого рівня; випускників із репродуктивним рівнем педагогічної компетентності за когнітивно-інформаційним критерієм залишилось 26,51 %, з адаптивним – 5,63 %, з початковим – не зафіксовано.

Табл. М.8 і рис. 5.8 демонструють рівні та динаміку педагогічної компетентності здобувачів ЗВО за праксеологічно-результативним критерієм.

На початковому випробуванні в обох групах переважна кількість здобувачів перебували на початковому ($\approx 45\text{--}47\%$) рівні за показниками праксеологічно-результативного критерію; ще приблизно третина досягла адаптивного, $\approx 21\text{--}23\%$ – репродуктивного, і дуже незначна ($\approx 2\text{--}3\%$) – функціонального рівня. Оцінювання після другого етапу засвідчило, що за цим критерієм в ЕГ 46,84 % випускників–бакалаврів досягли функціонального, а 15,26 % – поглибленого рівня. Натомість у КГ кількість осіб із функціональним рівнем склала лише 31,25 %, а поглибленим – 4,38 %. При цьому в КГ зафіксовано 42,5 % випробуваних на репродуктивному рівні, 13,13 % – на адаптивному і 8,75 % – на початковому. Серед учасників ЕГ таких залишилось значно менше (23,16, 12,63 і 2,11 % відповідно). Наявність випускників із незадовільним рівнем педагогічної компетентності за праксеологічно-результативним критерієм пов'язана, вочевидь, із відсутністю чи незначним досвідом реальної професійної діяльності за фахом учителя фізичного виховання.

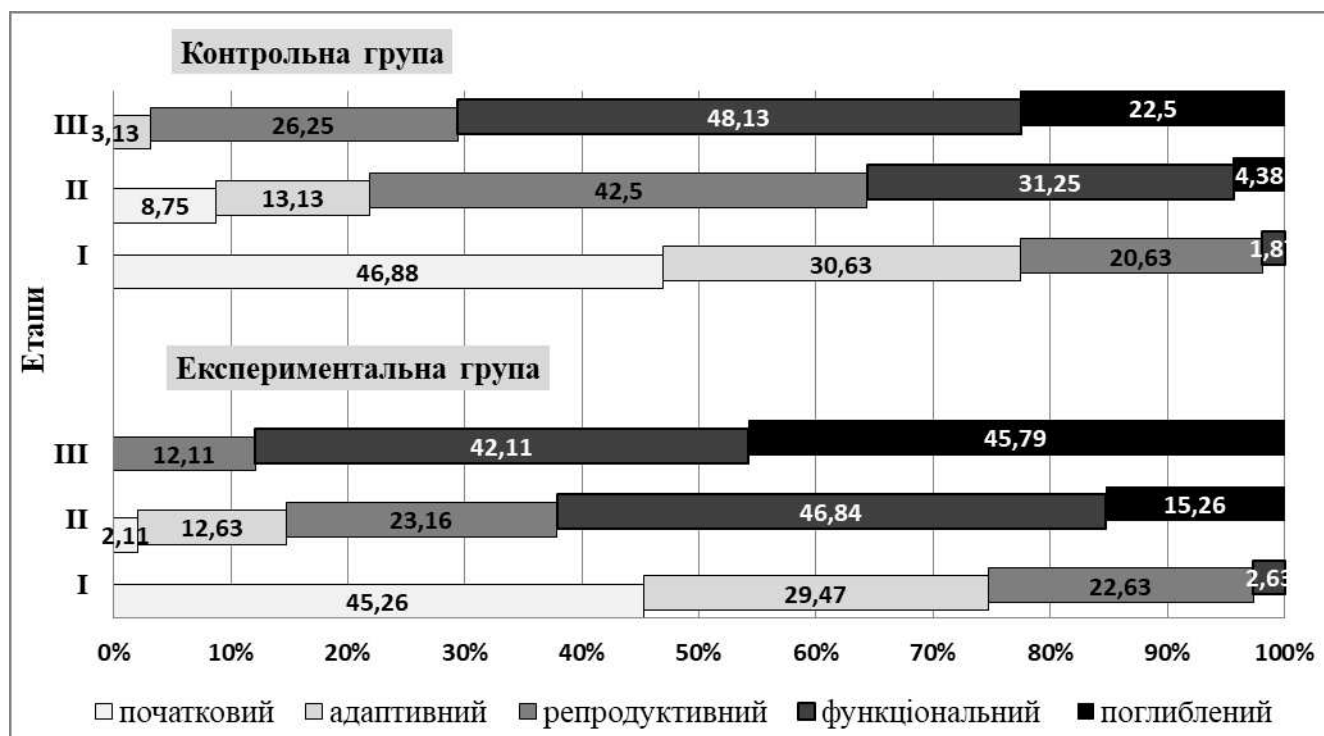

Рисунок 5.8 – Динаміка рівнів педагогічної компетентності здобувачів за праксеологічно-результативним критерієм (формувальний експеримент)

Після третього, завершального етапу формувального експерименту (рис. 5.8) в ЕГ 42,11 % магістрів випускного курсу досягли функціонального, а 45,79 % – поглибленого рівня за цим, надзвичайно важливим критерієм педагогічної компетентності, що визначає діяльнісну складову підготовленості майбутнього вчителя, його здатність якісно виконувати обов'язки з «гармонійного фізичного розвитку особистості учнів, підвищення їхніх функціональних можливостей, удосконалення життєво необхідних рухових умінь і навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом» тощо [108]. На жаль, за нашими спостереженнями 12,11 % випускників ЗВО залишились на репродуктивному рівні педагогічної компетентності за цим критерієм. Показники праксеологічно-результативного критерію випускників магістратури з КГ на прикінцевому етапі були значно нижчими: 48,13 % – функціонального і лише 22,5 % (удвічі менше ніж у ЕГ) – поглибленого рівня компетентності. Крім того, у КГ 26,25 % випускників залишились на репродуктивному та 3,13 % – на адаптивному рівні. Все це вказує на очевидно вищу ефективність за-

пропонованої моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в порівнянні з традиційною.

Аналогічно визначались рівні педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання за афективно-рефлексивним критерієм, який допомагає пересвідчитись у спроможності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти виявляти якості вчителя в роботі зі школярами, оцінювати результати власної праці та досягнення учнів, коригувати свою роботу, здійснювати науково-педагогічний пошук тощо (табл. М.9, рис. 5.9).

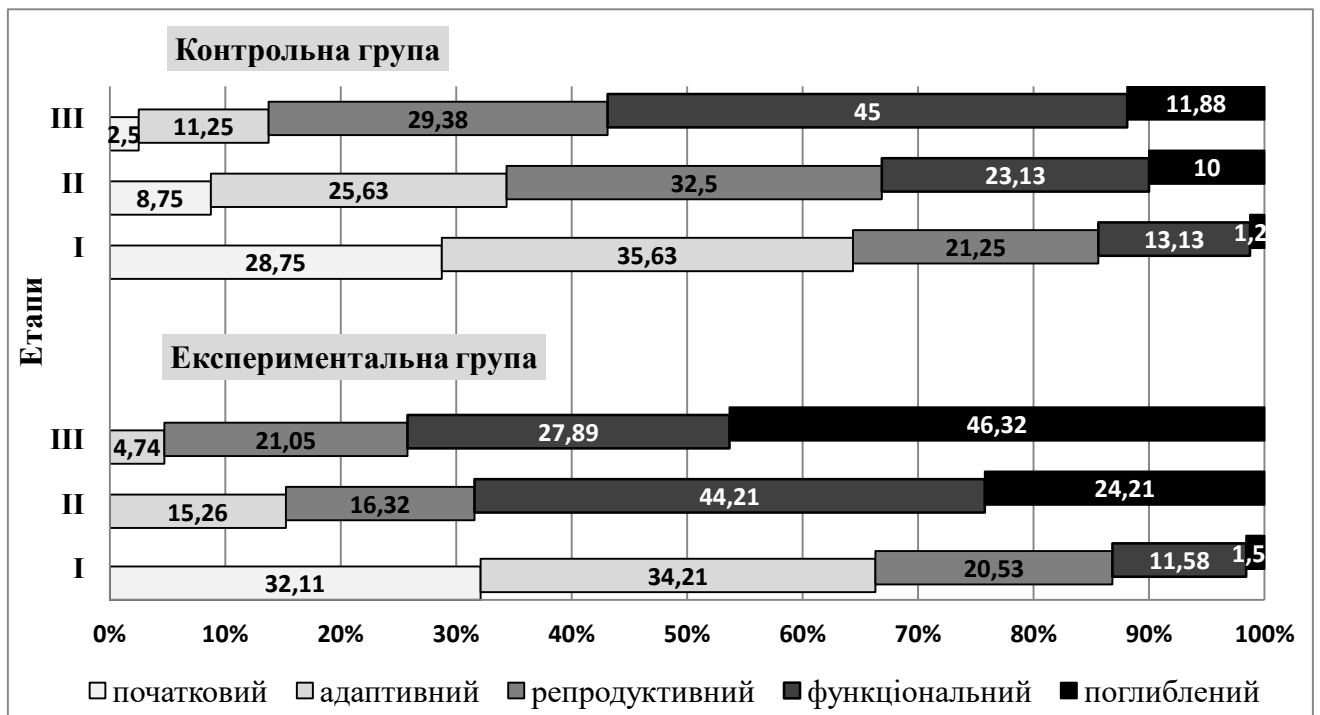

Рисунок 5.9 – Динаміка рівнів педагогічної компетентності здобувачів за афективно-рефлексивним критерієм (формульальний експеримент)

На початковому випробуванні в обох групах майбутніх учителів, як і за іншими критеріями, одержані доволі близькі емпіричні розподіли (рис. 5.9). Серед досліджених виявлено $\approx 29\text{--}32\%$ початкового, $\approx 34\text{--}36\%$ адаптивного та $\approx 20\text{--}21\%$ – репродуктивного рівнів педагогічної компетентності за афективно-рефлексивним критерієм. Також зафіксовано здобувачів, що перебували на функціональному ($\approx 11\text{--}13\%$) та незначна частка ($1,2\text{--}1,5\%$) – на поглибленому рівнях. Після другого оцінювання показників за цим критерієм $44,21\%$ здобувачів ЕГ досягли функціонального, а $24,21\%$ – поглибленого рівня. На противагу цьо-

му, у КГ кількість учасників із функціональним рівнем на другому етапі склала 23,12 %, а з поглибленим – 10,00 %. Після третього етапу педагогічної підготовки за нашою моделлю та методикою в ЕГ 27,89 % магістрів досягли функціонального, а 46,32 % – поглибленого рівня за афективно-рефлексивним критерієм. У КГ показники також зросли: 45,00 % випробуваних досягли функціонального та 11,88 – поглибленого рівня (рис. 5.9). Проте зазначимо, що в КГ залишилось 29,38 % осіб на репродуктивному, 11,25 % – на адаптивному та навіть і 2,50 % – початковому рівнях педагогічної компетентності за досліджуваним критерієм, тобто незадовільно підготованих до виконання обов'язків вчителя. Водночас, і серед тих, хто навчалися за нашими експериментальними розробками, були випускники магістратури з недостатньо вираженими показниками педагогічної компетентності за афективно-рефлексивним критерієм, зокрема 4,74 % залишились на адаптивному, а 21,05 % – на репродуктивному рівнях. Пояснюємо це тим, що в певній кількості майбутніх учителів відсутні вроджені педагогічні здібності. Очевидно також, що наші пропозиції, рекомендації та заходи щодо вдосконалення педагогічної підготовки можуть і повинні отримати подальший розвиток.

У табл. 5.7 зібрано емпіричні дані всіх етапів формувального експерименту за кожним із критеріїв. Узагальнення одержаних даних в одній таблиці дає змогу цілісно охопити і проаналізувати зміни розподілу здобувачів за рівнями сформованості досліджуваних показників, побачити і порівняти загальну динаміку в експериментальній і контрольній групах за чотири роки (2019–2022 рр.), протягом яких тривав цей етап експерименту. Порівняння одержаних рівнів розподілу свідчить про значне переважання на першому оцінюванні початкового й адаптивного рівнів педагогічної компетентності здобувачів за всіма критеріями, що очікувано на цьому рівні професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Водночас, після третього етапу формувального дослідження серед учасників експерименту значно більше осіб із функціональним і поглибленим рівнем за кожним критерієм педагогічної компетентності. Як бачимо, найвища динаміка в ЕГ за когнітивно-інформаційним (+34,21 % функціонального і +53,16 % за поглибленого рівнів) і праксеологічно-результативним (+39,48 % і +45,79 % відповідно).

Таблиця 5.7 – Загальна динаміка рівнів педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання у ЗВО (формувальний експеримент)

Рівні сформованості педагогічної компетентності	Розподіл здобувачів, %						Зміни розподілу (І–ІІІ)			
	Експериментальна група			Контрольна група			в ЕГ		у КГ	
	І етап	ІІ етап	ІІІ етап	І етап	ІІ етап	ІІІ етап	↓	↑	↓	↑
<i>– аксіологічно-мотиваційний критерій</i>										
початковий	42,11	9,47	0,00	41,25	13,12	1,25	-42,11		-40,00	
адаптивний	30,53	14,21	3,68	31,88	20,62	8,13	-26,85		-23,75	
репродуктивний	17,89	36,32	20,52	16,25	28,12	34,37		+2,63		+18,12
функціональний	7,89	31,58	46,32	8,75	31,25	35,62		+38,43		+26,87
поглиблений	1,58	8,42	29,47	1,88	6,88	20,62		+27,89		+18,74
<i>– когнітивно-інформаційний критерій</i>										
початковий	25,79	0,00	0,00	26,88	3,75	0,00	-25,79		-26,88	
адаптивний	41,05	2,63	0,00	42,50	16,25	5,63	-41,05		-36,87	
репродуктивний	33,16	22,11	12,63	30,63	40,63	26,25	-20,53		-4,38	
функціональний	0,00	44,21	34,21	0,00	28,13	45,63		+34,21		+45,63
поглиблений	0,00	31,05	53,16	0,00	11,25	22,50		+53,16		+22,50
<i>– праксеологічно-результативний критерій</i>										
початковий	45,26	2,11	0,00	46,88	8,75	0,00	-45,26		-46,88	
адаптивний	29,47	12,63	0,00	30,63	13,13	3,13	-29,47		-27,50	
репродуктивний	22,63	23,16	12,11	20,63	42,50	26,25	-10,52			+5,62
функціональний	2,63	46,84	42,11	1,87	31,25	48,13		+39,48		+46,26
поглиблений	0,00	15,26	45,79	0,00	4,38	22,50		+45,79		+22,50
<i>– афективно-рефлексивний критерій</i>										
початковий	32,11	0,00	0,00	28,75	8,75	2,50	-32,11		-26,25	
адаптивний	34,21	15,26	4,74	35,63	25,63	11,25	-29,47		-24,38	
репродуктивний	20,53	16,32	21,05	21,25	32,50	29,38		+0,52		+8,13
функціональний	11,58	44,21	27,89	13,13	23,13	45,00		+16,31		+31,87
поглиблений	1,58	24,21	46,32	1,25	10,00	11,88		+44,74		+10,63

Прикметно, що в КГ теж найвищий розвиток спостерігається саме за цими критеріями. Також із табл. 5.7 прослідковується, що показники когнітивно-інформаційного критерію у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти більше зростають на формувально-діяльнісному етапі педагогічної підготовки, а інших

критеріїв – розподілені більш рівномірно. Прискіпливий аналіз свідчить про певне відставання показників аксіологічно-мотиваційного й афективно-рефлексивного критеріїв педагогічної компетентності здобувачів у обох групах. Вочевидь, це потребує подальших наукових досліджень і навчально-методичних заходів, скерованих на ці аспекти педагогічної підготовки учителів фізичного виховання.

Статистичні розрахунки, необхідні для підтвердження достовірності результатів формульованого експерименту, виконувались за допомогою програмного застосунку Statistica. Для такої статистичної перевірки, щоб з'ясувати достовірність, надійність і точність зібраних даних, було обрано та використано t-критерій (параметричний критерій Стюдента, t-тест) – метод перевірки гіпотез, заснований на порівнянні з нормальним розподілом, який дає змогу оцінити значущість виявлених у вибірках відмінностей.

Всі дані восьми обчислень t-критерію для порівняння рівності середніх значень (математичних сподівань) показників педагогічної компетентності учасників ЕГ і КГ на першому та завершальному етапах формульованого експерименту за кожним із чотирьох критеріїв разом із передбаченими супутніми оцінюваннями згруповані в табл. М.11. Розкриємо хід і результати статистичної перевірки.

Алгоритм застосування t-критерію передбачає обов'язкову перевірку нормальності розподілу даних у вибірках, показники яких порівнюються. Для цього в програмі було застосовано критерії Лілліфорса, Колмогорова-Смірнова та W-критерій Шапіро-Вілка. Виявлена значущість цих критеріїв є більшою 0,05 і підтверджує нормальний розподіл емпіричних даних, отже ми можемо застосовувати параметричний критерій для їх аналізу. Перевірку вибірок на гомогенність (однорідність) дисперсій було здійснено за допомогою F-критерію Фішера та критерію Брауна-Форсайта, що розраховуються одночасно із t-критерієм, їхня значущість теж перевищувала 0,05 ($p \text{ Variances} > 0,05$; $p \text{ Brn-Fors} > 0,05$) в усіх випробуваннях [183, с. 167]. Отже, групові дисперсії вибірок за всіма критеріями ПК гомогенні, тому результати обчислень t-критерію можна брати до уваги.

Одержані оцінки значущості обчислених програмою значень t-критерію для незалежних вибірок (*t-test, independent, by variables*) розміщені в таблиці 5.8.

**Таблиця 5.8 – Статистична значущість t-критерію Стьюдента
для показників педагогічної компетентності здобувачів ЕГ і КГ**

№ з/п	Критерії педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти	Розраховані значення значущості t-критерію	
		на початку експерименту (I етап)	наприкінці експерименту (III етап)
1.	Аксіологічно-мотиваційний	0,351213	0,004340
2.	Когнітивно-інформаційний	0,475628	0,002176
3.	Праксеологічно-результативний	0,241364	0,004124
4.	Афективно-рефлексивний	0,256502	0,002486

З таблиці прослідковуємо, що на першому етапі всі значення $p > 0,05$, отже обчислені початкові показники педагогічної компетентності здобувачів обох груп за всіма критеріями не мають статистично значущих розбіжностей. Тобто, суттєвої різниці в рівнях педагогічної компетентності здобувачів цих груп до цілеспрямованого впровадження наших пропозицій в освітній процес не виявлено. Водночас, показники ЕГ і КГ, одержані після завершення третього етапу формувального експерименту, відрізняються з високою ймовірністю, оскільки значущість t-критерію $< 0,01$ за кожним вимірюваним критерієм педагогічної компетентності. З огляду на це ухвалюємо такий статистичний висновок: нуль-гіпотеза H_0 формувального експерименту відхиляється, отож слушною є альтернативна гіпотеза, згідно з якою розбіжність у результатах здобувачів досліджуваних груп за наслідками впливу формувальних чинників є не випадковою, а викликаною впровадженням в освітній процес заходів, пов'язаних із реалізацією пропозицій, спрямованих на вдосконалення педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО. Виконана статистична перевірка дає підстави стверджувати про надійність одержаних результатів і зроблених на їх основі висновків і рекомендацій.

У табл. М.10 подано розподіл груп, що взяли участь у формувальному експерименті, за середнім рівнем сформованості критеріїв ПК. Таке усереднення є не зовсім коректним, оскільки, по-перше, компоненти педагогічної компетентності мають різну вагу та, по-друге, не є взаємозамінними. Однак ми маємо змогу гра-

фічно відобразити (рис. 5.10–5.11) динаміку змін загального рівня сформованості педагогічної компетентності здобувачів експериментальної та контрольної груп протягом дослідної роботи після різних етапів формувального експерименту.

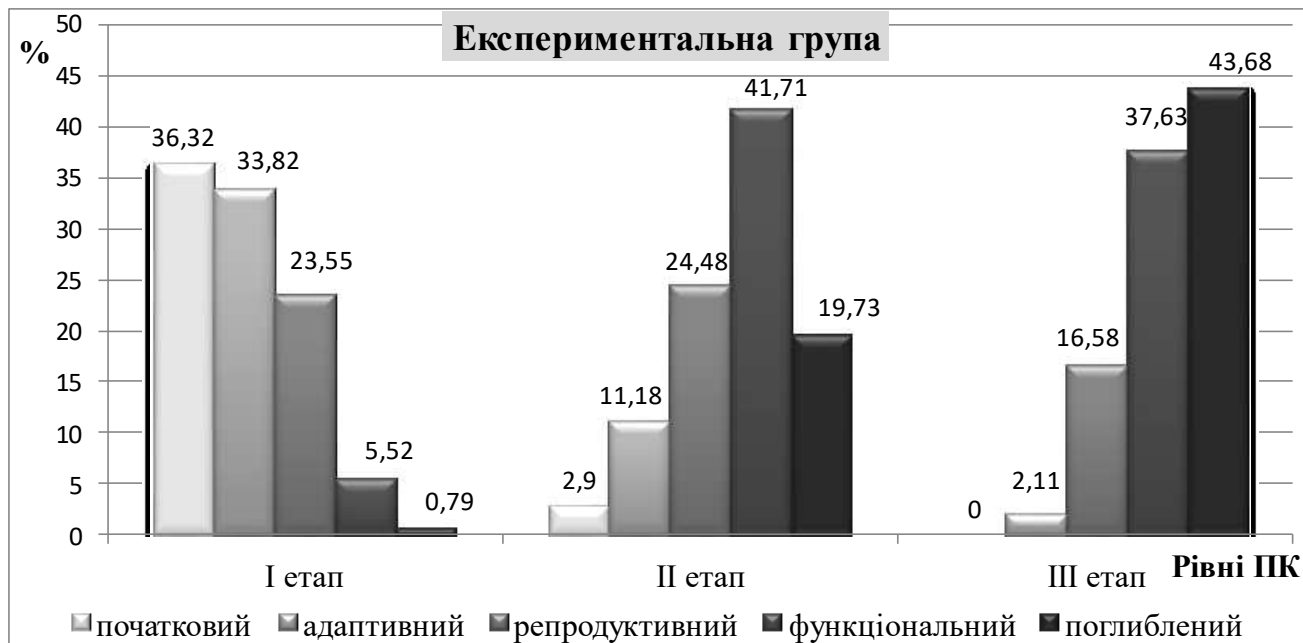

Рисунок 5.10 – Динаміка розподілу здобувачів експериментальної групи за рівнем педагогічної компетентності на етапах формувального експерименту

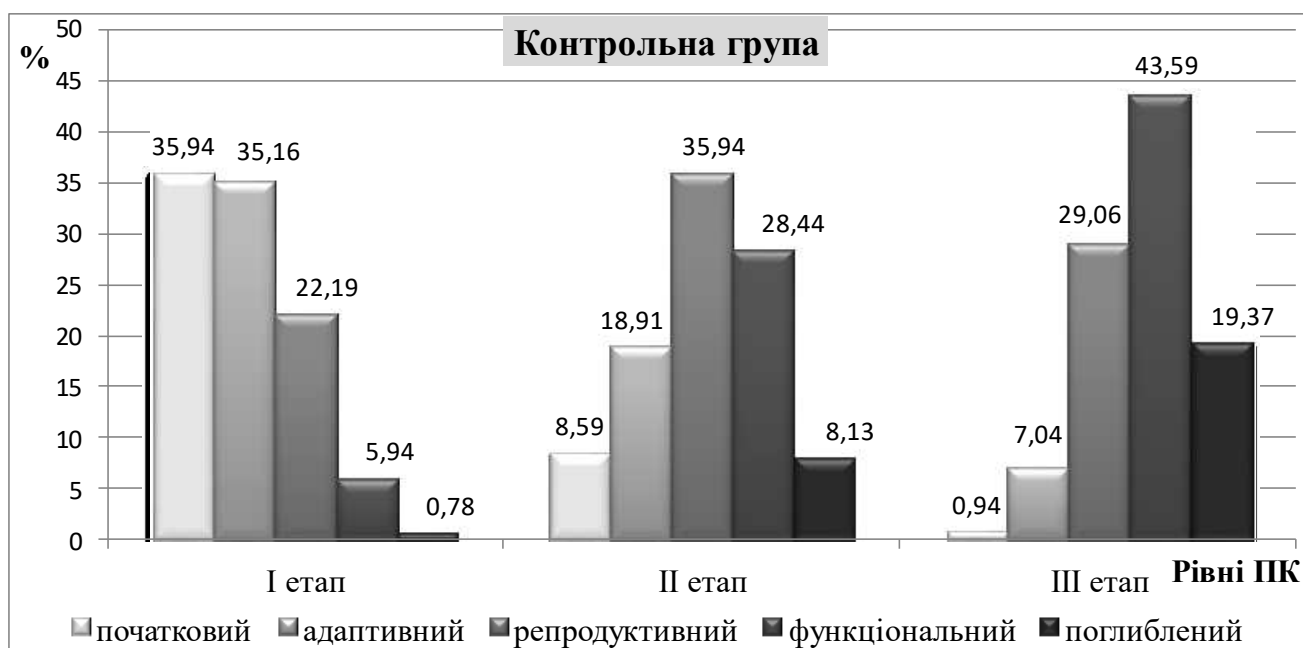

Рисунок 5.11 – Динаміка розподілу здобувачів контрольної групи за рівнем педагогічної компетентності на етапах формувального експерименту

Насамперед звернемо увагу, що початкові результати експериментальної та контрольної груп на першому етапі експериментального пошуку можна вважати практично однаковими з огляду на ретельний добір і рандомізацію досліджуваних учасників (див. рис. 5.10–5.11, перша колонка). Найбільше розходження становить лише 1,36 %, що свідчить про еквівалентність вибірок і забезпечує необхідну валідність наших подальших випробувань.

З побудованих діаграм видно, що на завершальному оцінюванні в обох групах зросла кількість здобувачів із поглибленим рівнем педагогічної компетентності. Утім в експериментальній групі у процесі впровадження формувальних чинників виявлене зростання значно вище та досягає 43,68 % проти 19,37 % у контрольній, що на 24,31 % більше. Учасників ЕГ із функціональним рівнем (37,63 %) на 5,96 % більше, ніж в КГ (43,59 %). Крім того, в експериментальній групі стало значно менше майбутніх учителів із репродуктивним (на 12,48 %) та адаптивним (на 4,93 %) рівнями педагогічної компетентності, ніж у контрольній; здобувачів з початковим рівнем в ЕГ не виявлено, а в КГ таких залишилось 0,94 %.

Зауважимо, що проміжні та кінцеві результати контрольної групи майбутніх учителів фізичного виховання (рис. 5.11, друга та третя колонки) лише незначно перевищують дані констатувального етапу дослідження педагогічної компетентності випускників бакалаврату та магістратури, одержані в 2013 р. (див. рис. 5.5).

На підставі зібраних, узагальнених і статистично підтверджених даних робимо остаточний висновок про значне переважання після завершення експерименту показників сформованості педагогічної компетентності в учасників ЕГ, що пояснюємо позитивним впливом побудованої та впровадженої моделі, створених організаційно-педагогічних умов, реалізованих методичних розробок і технологій педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО.

Ще одним завданням формувального експерименту було пересвідчитись, що випускники ЗВО фізкультурного профілю, які навчалися за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)», можуть успішно застосовувати на практиці (у процесі фізичного виховання школярів) отримані під час професійної підготовки у вищій школі педагогічні знання, вміння та навички. Виявлявся пози-

тивний зв'язок між визначеним рівнем педагогічної компетентності здобувачів випускного курсу (рис. 5.12) та їхніми результатами на випускному кваліфікаційному випробуванні, які підтверджують здобуту професійну кваліфікацію майбутніх учителів фізичного виховання.

Щоб перевірити надійність обґрунтованої нами залежності між цими показниками ми згрупували здобувачів експериментальної групи за рівнем сформованості педагогічної компетентності (середні значення за всіма критеріями) і співставили ці рівні з їхніми оцінками на кваліфікаційному випробуванні, після якого випускникам присвоюється кваліфікація «Магістр середньої освіти. Фізична культура». Відповідні числові дані реєструвались у табличній формі.

Наочно одержані дані академічних досягнень здобувачів експериментальної групи подані у вигляді діаграми (рис. 5.12).

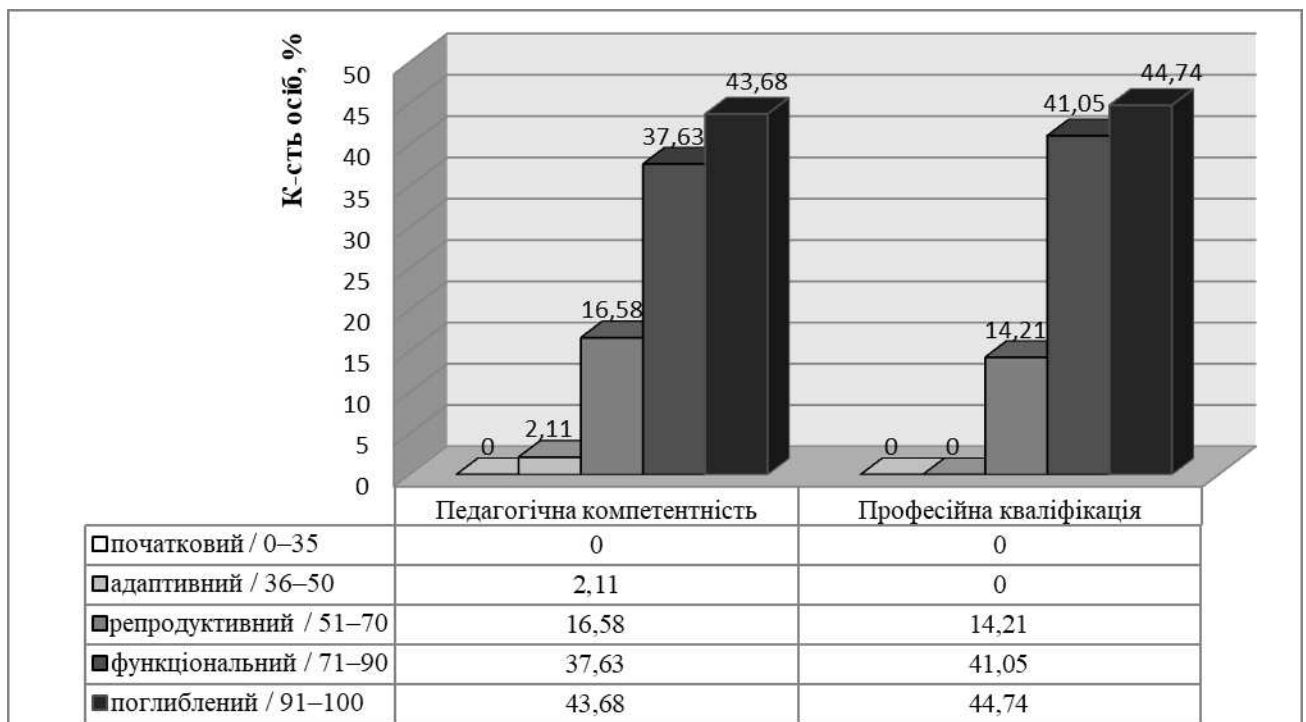

Рисунок 5.12 – Порівняння розподілу випускників ЕГ за рівнем сформованості педагогічної компетентності та ступенем професійної кваліфікації

З рис. 5.12 видно, що діаграма, яка відображає оцінки випускників ЗВО на комплексному кваліфікаційному іспиті, дуже подібна до діаграми, яка показує визначені в нашому дослідженні рівні сформованості їхньої педагогічної компетентності. Тобто, прослідковується позитивний вплив педагогічної компетентності на

загальну професійну підготовленість (професійну кваліфікацію) майбутніх учителів фізичного виховання. Однак, очевидно, що мають місце випадки, коли розподіл в середині цих груп не аналогічний. Отже, нам необхідно перевірити надійність твердження про позитивний вплив ПК, оцінивши, як у кожній із п'яти груп здобувачів, виділених за рівнем сформованості в них педагогічної компетентності, відрізняються значення внутрішньогрупової та міжгрупової дисперсії оцінок їхньої професійної кваліфікації (результатів комплексного іспиту).

Для процедури статистичного аналізу використовувався пакет MS Excel. Після застосування до згрупованих даних команди «Однофакторний дисперсійний аналіз» (*ANOVA Single Factor*) отримуємо спостережуване та критичне значення критерію Фішера-Снедекора (F-статистики), подані в табл. 5.9.

Таблиця 5.9 – Результати дисперсійного аналізу залежності педагогічної компетентності та професійної кваліфікації майбутніх учителів фізичного виховання (експериментальна вибірка)

	A	B	C	D	E	F	G
1	Anova: Single Factor						
2							
3	SUMMARY						
4	Groups	Count	Sum	Average	Variance		
5	адаптивний	4	261	65,3	34,25		
6	репродуктивний	32	2205	68,9	155,89		
7	функціональний	71	5669	79,8	59,53		
8	поглиблений	83	7619	91,8	19,43		
9							
10							
11	ANOVA						
12	Source of variation	SS	df	MS	F	P-value	F crit
13	Between Groups	14742,37	3	4914,1233	85,452766	8,49864E-35	2,653164
14	Within Groups	10696,28	186	57,5068			
15							
16	Total	25438,65	189				

Підсумки обчислень із табл. 5.9 свідчать, що внаслідок групування експериментальної вибірки здобувачів за рівнями педагогічної компетентності, одержана міжгрупова дисперсія професійної кваліфікації магістрів – випускників фізкультурно-педагогічної освіти є більшою, ніж внутрішньогрупова. Оскільки емпіричне значення F-критерію більше, ніж критичне F_{crit} ($85,45 > 2,65$), робимо висновок про достовірність впливу рівня педагогічної компетентності на ступінь

професійної кваліфікації випускників. Частка впливу досліджуваного нами чинника (педагогічної компетентності) на результативну ознаку (професійну кваліфікацію випускників):

$$R^2 = 14742,37 / 25438,65 \times 100 = 57,95 \, \%.$$

При цьому розраховане значення $p\text{-value} < 0,05$, тому відхилення має не випадковий характер, і одержаний висновок можемо впевнено розповсюдити на підготовку всіх майбутніх учителів фізичного виховання. Таким чином, відкидаємо нульову гіпотезу й обґрунтовано (з ймовірністю 95 %) стверджуємо, що ступінь професійної кваліфікації магістрів статистично достовірно пов'язаний із рівнем їхньої педагогічної компетентності, з чого слідує, що для підвищення професійної кваліфікації випускників за спеціальністю «Середня освіта (Фізична культура)» необхідне цілеспрямоване та послідовне вдосконалення системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю.

Отже, підкріплюється теза про доцільність удосконалення педагогічної підготовки як механізму оптимізації освітньо-професійної роботи випускників фізкультурно-педагогічної освіти. Чим вищий рівень педагогічної компетентності, тим вищою є ефективність діяльності вчителів фізичного виховання щодо формування у школярів знань про здоровий спосіб життя, вмінь і навичок самостійних занять фізичними вправами, залучення до систематичних занять спортом тощо.

Загалом виконане дослідження виявило пряму позитивну залежність між рівнем педагогічної компетентності здобувачів і їхньою спрямованістю на сумлінне навчання, поважне ставлення до професії вчителя, безперервну самостійну підготовку, невинне творче зростання. Проведена дослідно-пошукова й експериментальна робота довели, що скерованість змісту педагогічної освіти на особистість здобувача, випереджувальний характер, обґрунтованість її форм, методів і технологій, індивідуалізація практичних завдань тощо забезпечують досягнення функціонального (конструктивно-варіативного) та поглибленого (творчо-діяльнісного) рівнів педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання як важливої складової їхньої Я-концепції, з якої в подальшому розвиватиметься педагогічна майстерність особистості.

Зазначимо, що дослідно-експериментальна програма з перевірки ефективності вдосконаленої системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю підтвердила доцільність розроблених і впроваджених психолого-педагогічних, організаційно-педагогічних і соціально-педагогічних нововведень, які інтенсифікують діяльність суб'єктів освіти, ведуть до підвищення якості їхньої професійно-педагогічної діяльності з розвитку фізичної культури, виховання та здоров'язбереження учнів ЗЗСО. Отже, наша гіпотеза підтверджена, завдання експериментального дослідження виконані.

5.4 Обґрунтування напрямів реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання

Задля досягнення вітчизняною освітньою ланкою європейських стандартів необхідна обґрунтована, системна підтримка держави (соціальна, економічна, правова), спрямована на створення належних умов праці для професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти і загалом педагогічних працівників, у тому числі вчителів закладів загальної середньої освіти. Водночас, працівники закладів освіти всіх рівнів і профілів мають активно залучатися до окреслених МОН України інноваційних процесів, упроваджуючи комплексні заходи щодо підвищення якості підготовки здобувачів [98, с. 57].

Перед вітчизняними ЗВО, що займаються підготовкою освітян, стоїть складне та багатоаспектне завдання, розв'язання якого потребує, з одного боку, формування професіоналізму майбутніх вчителів, а з іншого – орієнтування процесів навчання та виховання на загальнокультурне, моральне, інтелектуальне зростання здобувачів педагогічної освіти. Модернізація освіти зумовлює потребу перегляду усталених підходів до підготовки педагогічних працівників, яка характеризується інтенсивним оновленням змісту навчання, виховання та професійного розвитку, впровадженням інноваційних технологій, удосконаленням форм і методів організації аудиторної та інформальної роботи, усіх видів навчальної практики, науково-дослідної діяльності [598, с. 74].

З глибоким сумом констатуємо, що кровопролитна війна РФ проти суверенітету і територіальної цілісності України, розпочата 2014 р., значно ускладнила функціонування та розбудову нашої держави і, зокрема, освітньої ланки. За даними ЮНІСЕФ (Міжнародного надзвичайного фонду допомоги дітям при ООН), вісім років агресії ворога на українському Донбасі призвели до пошкодження чи знищення 750 шкіл [632]. Широкомасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р., що нині перейшло в затяжну фазу протистояння «на виснаження», перервало мирну життєдіяльність громадян нашої країни і, незважаючи на міжнародну реакцію, супроводжується масовими актами геноциду з боку супротивника. Крім іншого, неспровокована війна позбавила значну частину української молоді можливості здобути якісну освіту, завадила педагогам здійснювати навчання та виховання в умовах гідності та безпеки [253, с. 6]. Жорстокі дії країни-агресора завдають мирній інфраструктурі держави і вітчизняній освіті катастрофічних втрат. МОН України у серпні 2023 р. зафіксувало, що від ракетних обстрілів і бомбардувань на території країни постраждали 3750 закладів освіти, 361 вчитель зруйновано [340].

Наголосимо, що попри об'єктивно кризову ситуацію в системі освіти України в цих обставинах, заклади освіти і педагогічні працівники мають продовжувати на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії виконувати свою місію щодо організації навчально-виховного процесу, надавати якісну та безперервну освіту, зорієнтовану на майбутнє. Має наступнісно реалізуватися продумана державна політика щодо розбудови випереджувальної, відкритої системи освіти, відродження інтелектуального, духовного потенціалу нації, примноження матеріальної та культурної спадщини [54], гарантування суспільно-економічного розвитку.

Замисел випереджувального характеру педагогічної підготовки майбутніх учителів, скерованої на перспективні потреби, полягає в тому, що освітній процес у ЗВО орієнтується на першочергове опанування педагогічних знань і вмінь, які відзначаються гуманістичною спрямованістю, багатоаспектністю й універсальністю. Сформоване ядро загальнопедагогічних і психолого-педагогічних компонентів змісту освіти є основою для подальшого професійно-особистісного розвитку

здобувачів засобами спеціалізованих предметних (спеціалізовано-педагогічних), а також методичних, дослідницько-пошукових складників педагогічної діяльності.

Зорієнтованість Української держави і суспільства на потреби формування здорової, фізично та інтелектуально розвиненої особистості актуалізує проблему забезпечення належної професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Сьогодення висуває до них низку вимог: уміння творчо мислити і діяти, ухвалювати рішення в непростих ситуаціях, професійно-педагогічний динамізм, комунікабельність, навички групового управління тощо. Реформування вітчизняної школи вимагає від учителів фізичного виховання креативності й ініціативності, володіння інноваційними методиками і технологіями, які дають змогу забезпечити всебічний фізичний розвиток учнів ЗЗСО [542; 555]. На вирішення цих завдань має спрямовуватись професійно-педагогічна підготовка вчителів. Саме тому в процесі вдосконалення педагогічної освіти постає завдання підвищення ефективності формування особистості вчителя фізичного виховання, про що передусім свідчить його педагогічна компетентність [489].

Формування успішного вчителя фізичного виховання потребує організації педагогічної підготовки відповідно до таких вимог:

- визнання індивідуальності та унікальності особистості кожного здобувача, його права на вибір індивідуальної траєкторії навчання, власну освітньо-професійну позицію;
- активна співпраця та взаємодія учасників освітнього процесу – суб'єктів фізкультурно-педагогічної освіти, що забезпечує формування пізнавального інтересу та мотивації, усвідомлення особистісного сенсу педагогічної підготовки;
- визначення змісту педагогічної підготовки і складності навчально-професійних завдань з урахуванням реального життєвого, освітнього та педагогічного досвіду майбутніх учителів фізичного виховання;
- набуття здобувачами досвіду перетворення навчальної інформації з предмета педагогічної освіти на засіб регулювання професійної діяльності вчителя фізичного виховання;

- застосування педагогічних засобів, які актуалізують морально-ціннісну, емоційно-вольову, інтелектуально-когнітивну, поведінково-операційну та творчовиконавчу сфери особистості;

- наступність і взаємодоповнюваність навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної діяльності, засвоєння знань і формування вмінь у контексті вирішення майбутніх освітньо-професійних (фізкультурно-спортивних) ситуацій, що забезпечує інтегрування теоретичних і практичних аспектів педагогічної підготовки майбутніх учителів;

- використання індивідуальних, групових і колективних форм і методів освітнього процесу в динаміці, що ускладнюється, відповідно до етапів розвитку здобувачів як суб'єктів подальшої власної фізкультурно-педагогічної діяльності;

- спрямованість процесу педагогічної підготовки на розвиток всього потенціалу активності здобувачів – від сприймання до самостійної діяльнісної позиції з ухвалення складних освітніх рішень із фізичного виховання школярів.

У процесі педагогічної підготовки необхідно створити умови для опанування майбутніми вчителями фізичного виховання вмінь здійснювати проектування та ефективне виконання фізкультурно-педагогічної діяльності, її оцінювання та корегування, опираючись на аналіз та експертизу педагогічного явища, представленого як навчальне завдання. Водночас, під час організації педагогічної підготовки потрібно враховувати необхідність самоствердження кожного здобувача, його прагнення до самореалізації в педагогічній професії. Усі види навчально-пізнавальної діяльності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти слід розглядати як форми індивідуального прояву різноманітних здібностей майбутніх учителів фізичного виховання, щоб, поряд із досягненням результатів у колективній навчально-пізнавальній та навчально-практичній діяльності, вони отримували задоволення від реалізації власного особистісного потенціалу.

Наше дослідження засвідчило, що розвиток системи вдосконалення педагогічної компетентності викладачів вітчизняних ЗВО різного профілю, науково обґрунтована зміна організаційної структури управління освітнім процесом, оптимізація змісту, форм і методів підвищення їхньої кваліфікації є однією з найактуа-

льніших проблем педагогічної науки. Сучасна парадигма освіти вимагає суттєвого перегляду теоретико-методологічних засад професійно-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників ЗВО фізкультурного профілю з урахуванням нових соціально-економічних умов і реформ, що відбуваються в освітній галузі України. Нові виклики, які постають перед ними, пов'язані, передусім, з визначенням оптимальної пропорції психолого-педагогічної, методичної та спортивної підготовки випускників, а також комплексом заходів з ефективного інтегрування педагогічних знань, умінь і навичок в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, що забезпечить їм успішну самореалізацію у професійній діяльності [462, с. 67].

Перехід від традиційної для ЗВО реалізації педагогічної підготовки до випереджувальної, спрямованої на майбутнє, дає змогу значною мірою вирішити суперечності у професійній підготовці вчителів фізичного виховання, сприяє цілісному розвитку особистості здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти, активному залученню їх до загальнолюдських і культурних цінностей. При цьому системну організацію педагогічної підготовки, інтегрування її теоретичної та практичної складових, фундаменталізацію навчального матеріалу, розвиток мислення здобувачів, їх залучення до перетворювальної фізкультурно-педагогічної діяльності, актуалізацію людинотворчої сутності фізичної культури можна розглядати як важливі компоненти організаційно-педагогічних умов ефективності педагогічної освіти майбутніх учителів фізичного виховання (мотиваційно-цільових, перспективно-прогностичних, програмно-змістових, процесуально-технологічних, рефлексивно-коригувальних). Реалізація цих умов дає змогу удосконалити систему педагогічної підготовки на засадах системного, синергетичного, особистісного, діяльнісного, аксіологічного, гуманістичного, компетентнісного, інтегративного, прогностично-випереджувального підходів, що, у свою чергу, детермінує якість професійної освіти вчителів фізичного виховання.

Важливим напрямом оптимізації педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю є навчання та виховання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти на основі доцільного використання сучасних педагогічних технологій: тех-

нології цілісної педагогічної діяльності, технології випереджувального навчання, інформаційно-комунікаційних технологій, гуманно-особистісної технології, технології модульного навчання, технології проєктного навчання, розв'язання педагогічних ситуацій, технології кейсів, ігрових технологій, тренінгових технологій та ін. Використання запропонованих технологій з метою формування компонентів педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання уможливить ефективне вирішення завдань вдосконалення професійної підготовки здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і вимог суспільства [460, с. 160]. Безперечно, це висуває додаткові завдання перед ЗВО щодо рівня майстерності та кваліфікованості професорсько-викладацького колективу, готовності науково-педагогічних працівників ЗВО фізкультурного профілю до взаємодії зі здобувачами і між собою на різних рівнях (у тому числі міжкафедральному та міжуніверситетському) для реалізації різноманітних новітніх ресурсів та інноваційних технологій, упровадження та використання інтегрованого навчання, налагодження міждисциплінарних зв'язків, підвищення інтенсивності та продуктивності педагогічної взаємодії та мобільності суб'єктів освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності тощо.

Реалізація запропонованих технологій здійснюється за допомогою моделювання у процесі педагогічної підготовки ситуацій саморозвитку, які виникають під час розв'язання ретельно підібраних професійно-практичних завдань, виконання навчально-дослідних проєктів із фізичного виховання молоді. Ці ситуації спрямовані на: стимулювання здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти до підвищення рівня їхньої педагогічної компетентності; розвиток готовності до педагогічної діяльності, пошуку нових життєвих стратегій та здатності самостійно створювати програми власного саморозвитку та вибирати відповідні засоби їх реалізації; накопичення досвіду самовдосконалення в реальних діях і вчинках; моделювання системи роботи щодо розвитку власних вольових, інтелектуальних і фізичних здібностей, професійно важливих якостей особистості [460, с. 160].

У процесі професійно-педагогічної підготовки важливо забезпечити розвиток креативного, плюралістичного, глобального мислення майбутніх учителів фі-

зичного виховання та їхніх професійно важливих, духовно-моральних якостей, здатності сприймати традиції та цінності світової та національної культури, зокрема фізичної. Це сприятиме формуванню у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти готовності самостійно ухвалювати рішення у складних педагогічних ситуаціях, якісно проєктувати, організовувати і керувати цілісним процесом фізичного виховання та розвитку учнів.

Вважаємо за доцільне проводити діагностику з метою вивчення педагогічно значущих особистісних властивостей майбутніх учителів фізичного виховання, які свідчать про наявність професійно-педагогічної спрямованості здобувача та його схильність до фізкультурно-педагогічної діяльності. Важливо приділити особливу увагу поглибленню уявлень майбутніх учителів фізичного виховання щодо наукових і методичних основ педагогічних технологій взаємодії з учнями упродовж занять з фізичної культури. Подальший розвиток педагогічної компетентності здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти передбачає активну самоосвітню діяльність, усвідомлене прагнення особистості до постійного загального та професійного саморозвитку впродовж усього періоду трудової діяльності.

Цілеспрямоване вдосконалення системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, науково обґрунтована зміна організаційно-педагогічної структури управління освітнім процесом, його форм і методів – важливі проблеми, що потрібно вирішувати шляхом реформування вищої фізкультурно-педагогічної освіти. Ефективність педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання зростає, якщо її зміст набуває системно випереджувального характеру, спрямовується на комплексне вирішення актуальних завдань особистісного та професійного становлення вчителя, постійний розвиток та інтегрування його професійних знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і досвіду практичної діяльності. Організація ефективної системи педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної виховання потребує узгодженої реалізації загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти, вищої освіти, педагогічної освіти, принципів фізичного виховання та специфічних принципів вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю (пріоритетності гуманітарних цінностей;

прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів педагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поетапності педагогічної підготовки як складової фізкультурно-педагогічної освіти.

На наш погляд, основні напрями розвитку фізкультурно-педагогічної освіти передбачають: реалізацію інноваційної педагогічної підготовки відповідно до вимог ЗЗСО, сучасних функцій і завдань педагогічної діяльності; збалансованість теоретичної та практичної складових педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО; посилення фундаментальності та інноваційності педагогічної освіти. Перспективний розвиток системи фізкультурно-педагогічної освіти пов'язаний із диверсифікацією її структури і змісту; її інтеграцією в європейський і світовий простір; підвищенням ефективності науково-дослідної та інноваційної діяльності в освітній галузі; зміцненням зв'язків між закладами фізкультурно-педагогічної вищої освіти та всіма замовниками і споживачами освітніх послуг; удосконаленням механізмів моніторингу та процедур контролю якості результатів освіти; зростанням ролі громадянського суспільства в управлінні діяльністю та реформуванні закладів освіти.

Виконаний аналіз світових тенденцій і динамічних інновацій у системах педагогічної освіти, вивчення позаосвітніх чинників, дослідження стану та перспектив розвитку закладів педагогічної освіти дав змогу розробити напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні, які визначають сутність, принципи і завдання підготовки нової формації вчителів фізичного виховання.

На загальнодержавному рівні виділимо такі провідні напрями модернізації педагогічної освіти, що неминуче торкаються педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю [140, с. 58; 317, с. 44-46]:

1) вчасне оновлення та дотримання національного освітнього законодавства в галузі вищої педагогічної школи з урахуванням вітчизняних традицій, міжнародних підходів і положень;

2) орієнтація вищої педагогічної освіти на державне та регіональне замовлення, соціальні потреби, всебічне задоволення вимог замовників кадрів, побажань стейкхолдерів, пропозицій академічної спільноти та інтересів споживачів освітніх послуг;

3) затвердження й оновлення стандартів вищої освіти з педагогічних спеціальностей, побудованих на компетентнісному підході; постійне корегування нормативно-правового, навчально-методичного, інформаційного забезпечення педагогічної освіти;

4) удосконалення системи безперервної педагогічної освіти; підвищення ефективності управління та адміністрування педагогічних закладів вищої освіти;

5) забезпечення доступності та конкурентоспроможності педагогічної освіти; підвищення статусу вчителя та привабливості педагогічної діяльності;

6) розгортання системи професійної орієнтації та профвідбору здобувачів на педагогічні спеціальності;

7) розвиток комплексного ресурсного забезпечення вищої педагогічної освіти (нормативно-правового, організаційного, матеріально-технічного, кадрового, інформаційно-технологічного, фінансово-економічного);

8) сприяння ініціативам з удосконалення змісту, методів, технологій вищої педагогічної освіти, сутності та структури практичної підготовки майбутніх педагогічних працівників;

9) розвиток механізмів обміну інноваційним педагогічним досвідом, модернізація системи післядипломної педагогічної освіти, підвищення кваліфікації, атестації та сертифікації вчителів;

10) забезпечення організаційних заходів і затвердження нормативно-правових положень щодо імплементації кращих зарубіжних методів контролю якості результатів педагогічної освіти, механізмів визнання кваліфікацій, атестації та впровадження сертифікації педагогічних працівників.

Для успішного виконання завдань модернізації педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання і реалізації положень їхньої інноваційної педагогічної підготовки вважаємо необхідним висловити профільним закладам

освіти низку практико орієнтованих пропозицій. До актуальних напрямів модернізації процесу підготовки педагогічних кадрів *на рівні ЗВО* належать:

1) створення гнучкої системи розроблення, оновлення та реалізації варіативних освітньо-професійних програм, які враховують вимоги чинних стандартів освіти, задовольняють перспективні потреби галузі, споживачів освітніх послуг і запити роботодавців і стейкхолдерів, передбачають можливість отримання суміжних або додаткових спеціалізацій;

2) розроблення та впровадження в освітній процес ЗВО компетентнісної моделі підготовки вчителів фізичного виховання, спрямованої на розвиток у здобувачів педагогічних компетентностей як основи (стрижня) інтегрованої професійної компетентності;

3) консолідація всіх ресурсів закладу на проєктування та створення новітнього інформаційно-освітнього та науково-освітнього середовища ЗВО, спроможного реалізувати сучасні види, форми, засоби, технології педагогічної підготовки, передусім – випереджувального навчання, а також реалізувати внутрішні системи управління якістю освіти;

4) налагодження дієвого механізму мотивації здобувачів, стимулювання безперервного професійного саморозвитку та самовдосконалення, постійного поповнення та поновлення власної бази педагогічних знань і вмінь, формування педагогічних цінностей вчителів фізичного виховання (в тому числі здорового способу життя та здоров'язберезувальної поведінки);

5) системне оновлення змісту педагогічної освіти в єдності когнітивного, аксіологічного, діяльнісного, особистісного та рефлексивного компонентів, що випереджувально охоплює провідні наукові розробки, спрямовані на комплексне вирішення завдань професійного становлення та розвитку здобувачів, враховує змістово-технологічну наступність дисциплін і забезпечує досягнення програмних результатів професійної підготовки;

6) повноцінне залучення майбутніх учителів у напрями освітньої діяльності, наближені до обраної фізкультурно-педагогічної (використання інтерактивних, особистісно орієнтованих, проблемно-дослідних, інформаційно-комунікаційних,

проектних методик і технологій; контекстне навчання; участь у ділових, імітаційних іграх; оптимізація педагогічної практики згідно із сучасними вимогами; виконання науково-дослідних робіт у галузі освіти; розширення самостійної роботи й активізація інформальної освіти здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти);

7) реорганізація виховної роботи майбутніх учителів, у тому числі ролі самоврядування, підвищення рівня загальної культури, розвиток засобами позанавчальної діяльності soft skills, формування стресостійкості, соціально-комунікативних, громадянських компетентностей, інформаційних, організаторських, управлінських умінь і навичок самоорганізації;

8) удосконалення механізмів підвищення кваліфікації науково-педагогічного колективу, адміністративно-управлінського та допоміжного складу ЗВО;

9) розроблення та підтримка освітніх проєктів, спрямованих на інтеграцію закладу до українського та міжнародного освітнього простору для підвищення академічної мобільності в мультикультурному контексті та збагачення досвіду суб'єктів педагогічної підготовки;

10) комплексна реалізація інновацій, упровадження новітніх навчально-методичних розробок, генерування та підтримка прогресивних педагогічних ідей, просування кращої навчально-методичної продукції та сприяння наданню освітніх послуг;

11) організація науково-методичного супроводу науково-педагогічних розробок у галузі ФКіС, перспективних моделей освітнього процесу, нових методів і технологій педагогічної освіти;

12) розвиток у ЗВО співпраці та взаємодії зі стейкхолдерами фізкультурно-педагогічної освіти, академічною спільнотою, а також споживачами і замовниками освітніх послуг (інформування про модернізацію освітніх програм та очікувані результати навчання; реалізація академічної мобільності; організація стажування викладачів; залучення роботодавців до розроблення та реалізації навчальних курсів, проведення педагогічної практики, підсумкового оцінювання випускників, контролювання якості освіти у ЗВО, керівництва дипломними роботами і науково-дослідницькими проєктами тощо).

Наголосимо на важливій місії сучасної вищої освіти фізкультурного профілю в соціокультурному розвитку та якісній освіті конкурентоспроможних, компетентних і мобільних фахівців із високим рівнем моральності, громадянськості, професіоналізму та відповідальності, спрямованих на цілісний, гармонійний розвиток та особистісну самореалізацію. ЗВО фізкультурного профілю, зберігаючи власні сутнісні особливості та традиції, інноваційно вдосконалюють професійну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання, забезпечуючи її розвивальний і випереджувальний характер, реалізуючи державне замовлення та задовольняючи запити соціуму. Таким чином, вони виконують роль освітньо-наукових центрів, покликаних забезпечити якісну, фундаментальну підготовку кадрів для галузі фізичної культури і спорту, сфери освіти та інших секторів держави.

Викладені положення дають підстави для таких узагальнень і рекомендацій щодо навчання вчителів за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» у ЗВО фізкультурного профілю:

- підготовка вчителів фізичного виховання покликана, з одного боку, відповідати завданням особистісного та професійного становлення майбутнього вчителя, здатного розвивати і виховувати прийдешні покоління в контексті цінностей і смислів галузі фізичної культури і спорту та здорового способу життя, з іншого – відповідати суспільним викликам, тенденціям цифровізації та глобалізації, рівню розвитку науки і технологій, враховувати провідні методологічні підходи, психолого-педагогічні теорії, динаміку трансформації освітньої галузі, орієнтуватися на перспективи її подальшого неперервного вдосконалення;

- модернізацію педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання доцільно здійснювати на основі прогностично-випереджувального підходу, який довів свою дієвість у педагогічній освіті та забезпечує якісно новий рівень формування педагогічної компетентності вчителів у ЗВО фізкультурного профілю;

- зміст педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання має конструюватися в межах сукупності складників (психолого-педагогічного, предметного, методичного, аксіологічного та інноваційного), зорієнтованих на забезпечення здобувачів сукупністю загальних і специфічних психолого-педагогічних, методи-

чних знань, інтегрованих умінь і навичок із викладання предмета «Фізична культура» та позааудиторної фізкультурно-оздоровчої діяльності, а також виконання низки притаманних учителю соціально-педагогічних ролей;

- програмним результатом педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО доцільно вважати сформовані в них складники педагогічної компетентності, які дають змогу ефективно вирішувати завдання професійно-педагогічної діяльності; до них відносимо: структурні складові (інструментальну, загальнопедагогічну, професійно-педагогічну; методично-організаційну, професійно-особистісну) та функціональні компоненти (аксіологічний; мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний);

- випереджувальне, послідовно-поетапне опанування майбутніми учителями всіх передбачених освітньо-професійними програмами компонентів фізкультурно-педагогічної освіти потребує розроблення та застосування багаторівневої системи педагогічної підготовки (рівні – базовий психолого-педагогічний, фізкультурно-педагогічний, поглиблено-спеціалізований; етапи – орієнтувально-мотиваційний, формувально-діяльнісний, розвивально-інтегровувальний), упровадження інноваційних технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (охоплює елементи евристичного, проблемного, інтерактивного, контекстного, комп'ютерно орієнтованого навчання та ін.), а також відповідного навчально-методичного комплексу;

- становлення сучасного вчителя фізичного виховання, інтенсивне формування та розвиток у нього необхідних педагогічних компетентностей вимагає обґрунтування та реалізації в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю організаційно-педагогічних умов ефективної педагогічної підготовки (мотиваційно-цільових, перспективно-прогностичних, програмно-змістових, процесуально-технологічних, рефлексивно-коригувальних);

- рівень педагогічної компетентності випускника – вчителя фізичного виховання мають оцінювати зовнішні експерти за допомогою чіткого діагностичного інструментарію (критерії – аксіологічно-мотиваційний, когнітивно-

інформаційний, праксеологічно-результативний, афективно-рефлексивний; рівні – початковий, адаптивний, репродуктивний, функціональний і поглиблений).

Подальше реформування фізкультурно-педагогічної освіти, безперечно, потребує виваженої державної освітньої політики, що уможливить цілеспрямоване застосування випереджувального підходу та прогностичного вдосконалення процесу педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Висновки до п'ятого розділу

Програма дослідно-експериментальної перевірки ефективності педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у процесі навчання в закладі вищої освіти охопила комплекс заходів із співставлення очікуваних результатів упровадження розроблених інновацій і реальних показників успішності їх застосування у практиці фізкультурно-педагогічної освіти. Для оцінювання рівня педагогічної підготовленості майбутніх вчителів фізичного виховання, який характеризує параметри їхньої педагогічної компетентності, ми виокремили чотири критерії: аксіологічно-мотиваційний, пов'язаний із мотивацією та прагненням здобувачів до формування та розвитку педагогічної компетентності, ціннісним ставленням до освітньо-педагогічної діяльності; когнітивно-інформаційний, що відображає ступінь володіння сукупністю психолого-педагогічних знань у предметній області та загальну ерудованість здобувачів; праксеологічно-результативний, який вказує на спроможність планування, організації та реалізації фізкультурно-педагогічної діяльності, а також здатність розробляти навчально-методичне забезпечення й обмінюватись освітньо-професійним досвідом; афективно-рефлексивний, що свідчить про здатність адекватно оцінювати результати власної фізкультурно-педагогічної діяльності, контролювати і коригувати свою поведінку. Визначені показники й індикатори критеріїв, значення яких відповідають початковому, адаптивному, репродуктивному, функціональному чи поглибленому рівню сформованості компонентів педагогічної компетентності у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти. Обрано низку релевантних методів діагностики: тестування, опитування й анкетування викладачів, здобувачів, метод рейтингу, експертне оцінювання,

узагальнення незалежних характеристик, контрольні заміри тощо, а також відповідні статистичні критерії.

Констатувальний експеримент, в якому взяли участь 58 здобувачів бакалаврів і 29 – магістрів, дав змогу оцінити і проаналізувати реальний рівень педагогічної компетентності випускників ЗВО фізкультурного профілю, що навчалися за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)». Виконані заміри, оцінювання, анкетування й опитування виявили недостатню загальну психолого-педагогічну підготовленість майбутніх учителів фізичного виховання за різними критеріями. Поглиблений рівень педагогічної компетентності сформований у 7,3 % випускників-бакалаврів, функціонального рівня досягли 25,9 %, репродуктивного – 37,1 % молодих учителів фізичного виховання. У випускників-магістрів результати дещо кращі: поглибленого рівня досягли 17,2 %, функціонального – 40,5 %, репродуктивного – 31,9 % вчителів фізичного виховання, які приступають до виконання професійно-педагогічних завдань. Це свідчить, що традиційна система фізкультурно-педагогічної освіти недостатньо ефективна, не відповідає викликам глобалізованого суспільства та не використовує сучасні психолого-педагогічні підходи до навчання та виховання майбутніх учителів.

За результатами формувального експерименту підтверджено ефективність удосконаленої системи педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю із застосуванням інноваційних засад прогностично-випереджувального підходу. До початку дослідження було розраховано обсяг учасників експерименту, необхідний для коректного виконання пошукових завдань (190 осіб – експериментальна група та 160 – контрольна). З ними проведено безповторний, паралельний експеримент із попереднім, проміжним і підсумковим контрольними замірами. Початкові результати експериментальної та контрольної груп можна вважати практично однаковими; найбільше розходження становить лише 1,36 %, що свідчить про еквівалентність вибірок. На завершальному оцінюванні в обох групах зросла кількість здобувачів із поглибленим рівнем педагогічної компетентності, але в експериментальній групі виявлене зростання вище та досягає 43,68 % проти 19,37 % у контрольній, що на 24,31 % більше. Учасників

ЕГ із функціональним рівнем на 5,96 % більше ніж в КГ. Відповідно, в експериментальній групі стало значно менше майбутніх учителів із репродуктивним (на 12,48 %) та адаптивним (на 4,93 %) рівнями педагогічної компетентності, ніж у контрольній; здобувачів з початковим рівнем в ЕГ не виявлено, а в КГ таких залишилось 0,94 %. На підставі зібраних, узагальнених і статистично підтверджених (за обчисленням t-критерію в програмі Statistica) даних робимо висновок про значне переважання після завершення експерименту показників сформованості педагогічної компетентності в учасників експериментальної групи, що викликано впливом побудованої та впровадженої моделі, створених організаційно-педагогічних умов, реалізованих методичних розробок і технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Крім цього, за допомогою дисперсійного аналізу залежності педагогічної компетентності та професійної кваліфікації випускників, підтверджено тезу про доцільність удосконалення педагогічної підготовки як механізму оптимізації навчально-виховної та подальшої освітньо-професійної роботи випускників фізкультурно-педагогічної освіти.

Як підсумок дослідження розроблені прогностичні напрями модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти в Україні, які визначають сутність, принципи і завдання підготовки нової формації вчителів фізичного виховання на загальнодержавному рівні та на рівні ЗВО. Також подані загальні рекомендації щодо реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання відповідно до запитів суспільства та вимог стейкхолдерів.

Результати, презентовані в п'ятому розділі, розкриті в таких публікаціях [284; 455; 456; 463; 464; 465].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Комплексний науковий аналіз теоретико-методологічних основ педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю дав змогу цілісно охарактеризувати основні соціально-педагогічні передумови, особливості, науково-методичні положення та засади розвитку цієї ланки вищої освіти в Україні. Інтеграція вітчизняної освіти в європейський освітній простір актуалізує потребу в кваліфікованих педагогічних працівниках, зокрема вчителів фізичного виховання, які володіють науковими знаннями, загальною культурою і належним рівнем компетентності, здатні забезпечити гармонійний розвиток школярів, підготувати молодь до активного життя та продовження освіти, прилучити до здорового способу життя, сформувати фізичну культуру та ціннісне ставлення до власного здоров'я тощо.

Сфера вищої фізкультурно-педагогічної освіти функціонує та розвивається в контексті світових соціокультурних тенденцій, стратегічних положень галузі фізичної культури і спорту, модернізації вищої школи, концепцій розвитку педагогічної освіти, реформи Нова українська школа. До методологічних основ модернізації педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання віднесено положення наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, низку методологічних підходів (системний, синергетичний, культурологічний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний), а також ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами та ін. Це дає змогу вирішити проблеми професійної освіти вчителів фізичного виховання, забезпечити динамічність, практико орієнтованість, наступність, інноваційність, цілісність, варіативність їхньої педагогічної підготовки.

2. Педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання розглядаємо як найважливішу складову фізкультурно-педагогічної освіти, завдяки якій у здобувачів формується педагогічна компетентність, що сприяє розвитку інтегрованої компетентності, спрямованої на успішне вирішення випускниками усіх соціально-професійних і освітньо-педагогічних завдань із фізичного виховання уч-

нів у закладах загальної середньої освіти. До інноваційних засад педагогічної підготовки відносимо психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні нововведення, які інтенсифікують діяльність суб'єктів навчання. Виконання завдань модернізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в руслі інноваційної педагогічної підготовки потребує навчання та виховання здобувачів з орієнтацією на близькі та віддалені перспективи їхньої діяльності та передбачає такі шляхи і способи розвитку педагогічної компетентності: посилення мотивації здобувачів; оновлення й осучаснення змісту психолого-педагогічних дисциплін; інтеграцію теоретичного та практичного навчання, самостійної та науково-дослідної діяльності; оптимізацію різних видів практики здобувачів у контексті майбутньої діяльності; врахування результатів самостійної неформальної, інформальної роботи; допомогу в проєктуванні індивідуальних освітніх траєкторій, психологічний супровід здобувачів; моніторинг ефективності освітнього процесу, контроль затребуваності здобутих компетентностей.

Реалізація фізкультурно-педагогічної освіти вимагає врахування сукупності загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти, принципів вищої освіти, принципів педагогічної освіти, принципів фізичного виховання і специфічних принципів вищої педагогічної освіти фізкультурного профілю (пріоритетності гуманітарних цінностей; прогностичності професійного становлення особистості вчителя; фізкультурно-прикладної скерованості; професійно-педагогічної спрямованості; емоційної активності; самоорганізації та професійного зростання; цілісності компонентів педагогічної компетентності; диверсифікації освітньо-педагогічних функцій; поетапності педагогічної підготовки).

На цій основі розроблена Концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю – сукупність поглядів щодо цільовизначально-мотиваційного, теоретико-методологічного, науково-стратегічного, змістово-інформаційного, *планувально-проєктувального*, навчально-методичного, ресурсно-управлінського, *технологічно-процесуального* та результативно-корегувального аспектів освітньої діяльності, а також відповідних вказівок, спрямованих на ефективне формування та розвиток педагогічної компетентності

здобувачів вищої фізкультурно-педагогічної освіти. У Концепції враховані сучасні вимоги професійно-педагогічної діяльності, сформульовані базові принципи, охарактеризовано механізми і технології випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, реалізація яких забезпечить підвищення якості освіти майбутніх учителів фізичного виховання. Реалізація положень Концепції спрямована на вдосконалення системи педагогічної підготовки здобувачів освіти у ЗВО, адекватної сучасним тенденціям галузі фізичної культури і спорту та фундаментальним положенням модернізації вітчизняної педагогічної освіти.

3. Педагогічна компетентність учителів фізичного виховання – складне структурне утворення, яке охоплює педагогічно важливі якості, індивідуальні особливості, опановані знання, здобуті вміння, навички і досвід роботи в закладі освіти, що виявляються у здатності до продуктивної педагогічної взаємодії та успішної освітньо-педагогічної діяльності з формування у школярів знань про здоровий спосіб життя, вмінь і навичок самостійно виконувати фізичні вправи, систематично займатися спортом та іншими видами рухової активності. Ця компетентність є важливою складовою інтегрованої компетентності вчителя фізичного виховання, що забезпечує досконале володіння предметом «Фізична культура», творчий підхід до навчально-виховної діяльності, готовність до неперервного саморозвитку, дає змогу на належному рівні організувати фізичний розвиток і підготовку до життя здобувачів загальноосвітніх шкіл та інших закладів освіти.

Педагогічна компетентність учителів фізичного виховання ґрунтується на усвідомлених психолого-педагогічних знаннях, уміннях і навичках, їхніх мотиваційно-ціннісних, емоційно-вольових, а також професійно важливих особистісних якостях, одержаному досвіді. Її структура охоплює: інструментальний, загальнопедагогічний, професійно-педагогічний, методично-організаційний і професійно-особистісний складники. Здатність учителя фізичної культури успішно виконувати професійно-педагогічну діяльність і досягати в ній високих результатів забезпечують функціональні компоненти педагогічної компетентності: аксіологічний, мотиваційно-спонукальний, когнітивний, конструювально-технологічний, операційно-педагогічний, оцінно-рефлексивний, креативно-педагогічний.

Для оцінювання рівня педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання ми виокремили чотири критерії: аксіологічно-мотиваційний, когнітивно-інформаційний, праксеологічно-результативний та афективно-рефлексивний. Визначені показники та обґрунтовані індикатори критеріїв, значення яких відповідають початковому, адаптивному, репродуктивному, функціональному чи поглибленому рівню сформованості компонентів педагогічної компетентності, досягнутому здобувачами фізкультурно-педагогічної освіти. Діагностування стану педагогічної підготовки здобувачів, які навчалися за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)», за допомогою низки методів показало, що поглиблений рівень педагогічної компетентності сформований у 7,3 % випускників-бакалаврів, функціонального досягли 25,9 %, репродуктивного – 37,1 %, на адаптивному залишилось 21,1 % і на початковому – 8,6 % молодих учителів фізичного виховання. Серед випускників-магістрів поглибленого рівня досягли 17,2 %, функціонального – 40,5 %, репродуктивного – 31,9 %, на адаптивному залишилось 8,6 % і на початковому – 1,8 % вчителів фізичного виховання. Тобто традиційна побудова фізкультурно-педагогічної освіти недостатньо ефективна, не відповідає викликам часу та не використовує повною мірою сучасні психолого-педагогічні підходи до навчання та виховання майбутніх учителів.

4. Випереджувальна педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання має функціонувати як цілісна система, оптимально включена до освітнього процесу ЗВО фізкультурного профілю, що забезпечує опанування нових засобів педагогічної взаємодії та освітніх технологій, актуальних у найближчому та віддаленому майбутньому. Підвищення її якості потребує організації педагогічної підготовки у ЗВО на трьох ступенях: базовому психолого-педагогічному, фізкультурно-педагогічному та поглиблено-спеціалізованому. На кожному з них послідовно реалізується психолого-педагогічна спрямованість освітньо-професійної програми, відбувається прогнозоване формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання за такими основними етапами: орієнтувально-мотиваційним, формувально-діяльнісним, розвивально-інтегровальним. Водночас, навчальний матеріал дисциплін спеціалізації вчителя

інтегрується, охоплюється міждисциплінарними зв'язками зі змістом педагогічної підготовки. Педагогічна підготовка майбутніх вчителів фізичного виховання набуває системного характеру, спрямовується на професійне становлення здобувачів на основі швидкого, випереджувального засвоєння та застосування сучасних науково-освітніх інновацій, розвиток та інтеграцію їхніх психолого-педагогічних і спеціально-професійних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей і неперервного опанування досвіду практичної педагогічної діяльності.

Удосконалена система педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання забезпечує: адаптованість теорії та методики професійної освіти, що не лише відповідає запитам суспільства, а й урахує особистісні та професійні потреби здобувачів, вимоги роботодавців; організаційну та змістово-технологічну включеність професійно-педагогічної підготовки у цілісний освітній процес ЗВО фізкультурного профілю; взаємозумовленість і взаємозв'язок усіх елементів, спрямованих на розвиток педагогічної компетентності учителів.

5. Організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання розуміємо як сукупність обставин, взаємозалежних і взаємозумовлених заходів, які стосуються змісту, форм, методів і технологій процесу підготовки, забезпечують оптимальне регулювання, мотивацію та інтенсифікацію взаємодії суб'єктів освіти, сприяють їхній активності, ініціативності, самостійності та мобільності, відповідають новітнім положенням педагогічної теорії та практики щодо самовизначення вчителя як особистості та професіонала, формування в нього педагогічної компетентності, а також потреби у розвитку відповідних якостей і ціннісних орієнтацій.

Для удосконалення педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання обґрунтовані, створені та застосовані в освітній практиці ЗВО п'ять груп організаційно-педагогічних умов: мотиваційно-цільові, перспективно-прогностичні, програмно-змістові, процесуально-технологічні, рефлексивно-коригувальні. У комплексі вони спрямовані на формування в майбутніх вчителів фізичного виховання педагогічної компетентності, свідомого ставлення до неї як до важливого чинника успішності подальшої освітньо-професійної діяльності, вироблення пот-

реби неперервного професійно-педагогічного самовдосконалення через її розвиток, набуття готовності випускників ЗВО до виконання функцій вчителя фізичного виховання в загальноосвітній школі. Як засвідчили результати впровадження, реалізовані умови сприяють оптимальному функціонуванню системи педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО фізкультурного профілю, забезпечують ефективність педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.

6. З метою дослідження та оптимізації системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, вивчення її функціонування, пошуку чинників і умов подальшої оптимізації побудовано нормативну та концептуальну освітні моделі. Нормативна модель дала змогу вивчити структуру освітнього процесу, що відображає необхідні зв'язки, відношення та взаємовпливи. Концептуальна модель досліджуваної системи доповнена та розширена відповідно до авторського бачення випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти фізкультурного профілю. Організаційну структуру концептуальної моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання становлять взаємопов'язані блоки (цілевизначальний, теоретико-методологічний, проєктувально-змістовий, операційно-технологічний, результативно-діагностичний), що забезпечують її цілісність, утилітарність, практико орієнтованість, динамічну функціональність і універсальність. Побудова моделі відображає вимоги до професійної підготовленості випускників ЗВО фізкультурного профілю, структуру їхньої педагогічної компетентності, належний рівень якої дасть змогу виконувати професійно-педагогічні функції, спрямовані на комплексне вирішення фізкультурно-оздоровчих, здоров'язбережувальних, навчальних і виховних завдань під час фізичного виховання школярів. Апробація підтвердила підвищення продуктивності освітнього процесу та зростання рівня професійно-педагогічної підготовленості випускників ЗВО фізкультурного профілю, що відповідає запитам суспільства, перспективним вимогам стейкхолдерів і академічного співтовариства.

7. Науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» обіймає оновлення її змісту, вдосконалення методики педагогічної підготовки, а також доціль-

не використання сучасних педагогічних технологій у ЗВО фізкультурного профілю, поєднання яких має забезпечувати її випереджувальний характер.

Зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів у ЗВО фізкультурного профілю розглядаємо в єдності когнітивного, аксіологічного, діяльнісного, особистісного, рефлексивного компонентів, які передбачають: інтегрування теоретичних і методичних психолого-педагогічних знань, вироблення та розвиток практичних умінь і навичок педагогічної діяльності в галузі фізичної культури, різні форми самоосвітньої діяльності, що сприяють особистісному саморозвитку та професійному самовдосконаленню здобувачів. Для підвищення ефективності педагогічної підготовки у змісті фізкультурно-педагогічної освіти доцільно: посилити психолого-педагогічну складову, акцентувати на прикладних аспектах педагогічної підготовки, актуалізувати фізкультурно-педагогічні вміння та навички застосовувати засвоєний матеріал у реальній освітньо-професійній діяльності.

Методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає: органічне поєднання особистісно орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, використання елементів евристичного навчання; застосування форм організації навчальної діяльності з акцентом на методи активного й інтерактивного навчання. Основними напрямками вдосконалення методики є: оптимізація навчально-методичного забезпечення в контексті вимог компетентнісного підходу; упровадження новітніх методів навчання й освітніх технологій, які підсилюють практикоорієнтованість освітнього процесу, спонукають до самостійного пошуку та поглиблення знань, свідомого застосування сформованих компетентностей для вирішення професійно-педагогічних завдань; організацію педагогічної практики у контексті обов'язків і завдань майбутньої професії; посилення ролі самоосвітньої та науково-дослідної діяльності; забезпечення взаємозв'язку педагогічної підготовки із виховним процесом у ЗВО.

Технологізація педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання передбачає цілеспрямоване формування педагогічної компетентності, розвиток творчого потенціалу, мотивації до постійного самовдосконалення. Оптимізацію педагогічної підготовки забезпечують навчання та виховання здобувачів

фізкультурно-педагогічної освіти із використанням технологій: цілісної педагогічної діяльності, випереджувального навчання, інформаційно-комунікаційних, гуманно-особистісної, модульного навчання, проєктного навчання, розв'язання педагогічних ситуацій, технології кейсів, ігрових, тренінгових та ін.

Проведена дослідно-пошукова й експериментальна робота довели, що скерованість змісту педагогічної освіти на особистість здобувача, випереджувальний характер, обґрунтованість її форм, методів і технологій тощо забезпечують досягнення функціонального та поглибленого рівнів педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання. Перевірка показала, що внаслідок упровадження запропонованих змін кількість здобувачів із поглибленим рівнем педагогічної компетентності в експериментальній групі на 24,31 % більше, а із функціональним рівнем – на 5,96 % більше ніж, у контрольній. В експериментальній групі стало значно менше майбутніх учителів із репродуктивним (на 12,48 %) та адаптивним (на 4,93 %) рівнями педагогічної компетентності; здобувачів з початковим рівнем в ЕГ не виявлено, а в КГ таких залишилось 0,94 %. Статистичний аналіз дав підстави для висновку про ефективність і доцільність побудованої та впровадженої моделі, створених організаційно-педагогічних умов, реалізованих методичних розробок із педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Крім цього, за допомогою дисперсійного аналізу підтверджено тезу про доцільність удосконалення педагогічної підготовки як механізму оптимізації фізкультурно-педагогічної освіти.

8. Одержані результати дали можливість сформулювати пропозиції МОН України щодо напрямів модернізації вищої фізкультурно-педагогічної освіти, а також подати рекомендації щодо випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *На загальнодержавному рівні:*

1) вчасне оновлення та дотримання національного освітнього законодавства в галузі вищої педагогічної освіти;

2) орієнтація на державне та регіональне замовлення, соціальні потреби, всебічне задоволення вимог замовників кадрів, побажань стейкхолдерів та інтересів споживачів освітніх послуг;

- 3) затвердження й оновлення стандартів вищої освіти з педагогічних спеціальностей, побудованих на компетентнісному підході;
- 4) удосконалення системи безперервної педагогічної освіти;
- 5) забезпечення доступності та конкурентоспроможності педагогічної освіти; підвищення статусу вчителя та привабливості педагогічної діяльності;
- 6) розгортання системи професійної орієнтації та профвідбору здобувачів на педагогічні спеціальності;
- 7) розвиток комплексного ресурсного забезпечення педагогічної освіти;
- 8) сприяння ініціативам з удосконалення змісту, методів, технологій вищої педагогічної освіти, сутності та структури практичної підготовки;
- 9) розвиток механізмів обміну інноваційним педагогічним досвідом, модернізація післядипломної педагогічної освіти, сертифікації вчителів;
- 10) імплементація зарубіжних методів контролю якості результатів педагогічної освіти, механізмів визнання кваліфікацій тощо.

На рівні закладу вищої освіти:

- 1) створення гнучких механізмів розроблення, оновлення та реалізації варіативних освітньо-професійних програм фізкультурно-педагогічної освіти;
- 2) розроблення та впровадження моделі підготовки вчителів фізичного виховання, спрямованої на розвиток педагогічних компетентностей;
- 3) консолідація всіх ресурсів закладу на проектування та створення новітнього інформаційно-освітнього середовища, спроможного реалізувати випереджувальне навчання, а також внутрішні системи управління якістю;
- 4) стимулювання безперервного професійного саморозвитку та самовдосконалення, постійного поновлення педагогічних знань і вмінь;
- 5) систематичне оновлення змісту освіти, що випереджувально охоплює провідні наукові розробки, забезпечує досягнення програмних результатів;
- 6) повноцінне залучення майбутніх учителів у напрями освітньої діяльності, наближені до обраної фізкультурно-педагогічної;
- 7) реорганізація виховної роботи майбутніх учителів, у тому числі ролі самоврядування, підвищення рівня загальної культури, розвиток soft skills;

8) удосконалення механізмів підвищення кваліфікації науково-педагогічного колективу, адміністративно-управлінського складу ЗВО;

9) розроблення та підтримка освітніх проєктів для підвищення академічної мобільності та збагачення досвіду суб'єктів педагогічної підготовки;

10) комплексна реалізація інновацій, упровадження новітніх навчально-методичних розробок, генерування та підтримка прогресивних педагогічних ідей;

11) організація науково-методичного супроводу перспективних моделей освітнього процесу, нових методів і технологій педагогічної освіти;

12) розвиток взаємодії зі стейкхолдерами фізкультурно-педагогічної освіти, академічною спільнотою, а також споживачами і замовниками освітніх послуг.

Подальше реформування фізкультурно-педагогічної освіти потребує виваженої державної освітньої політики, що уможливить цілеспрямоване застосування випереджувального підходу та прогностичного вдосконалення процесу педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів порушеної нами проблематики випереджувальної професійної підготовки педагога у ЗВО, забезпечення її якості. У подальших дослідженнях має передбачатися: вдосконалення навчально-методичного забезпечення й освітніх технологій підготовки вчителів фізичного виховання на рівні бакалаврату та магістратури; всебічний моніторинг перспективних напрямів підготовки вчителів фізичного виховання; розроблення діагностичних програм і методик відстеження та коригування процесу формування професійної компетентності здобувачів; дослідження шляхів удосконалення педагогічної освіти і напрямів розвитку майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки; вдосконалення способів оцінювання програмних результатів відповідно до вимог державних стандартів на кожному рівні педагогічної освіти. У зв'язку з цим посиленої уваги потребують також: питання готовності науково-педагогічних працівників до різних аспектів освітньої діяльності; проєктування та реалізація інноваційного дидактичного забезпечення; стратегії вдосконалення підготовки вчителів у системі підвищення кваліфікації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2013. 485 с.
2. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти : монографія. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2007. 352 с.
3. Актуальні питання фізичного виховання учнівської молоді : теорія і практика : монографія / за ред. Т. Т. Ротерс. Луганськ : Альма-матер, 2007. 317 с.
4. Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туризму : колективна монографія / за заг. ред. Н. Є. Панегелової. Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2020. 436 с.
5. Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання : колективна монографія / ред. кол. О. М. Вацеба, Ю. В. Петришин, Є. Н. Приступа, І. Р. Боднар. Львів : Українські технології, 2005. 296 с.
6. Акусок А. М. Теоретичні засади формування змісту загально педагогічної підготовки майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2009. 21 с.
7. Алексеєнко Т. А., Сушанко В. В. Основи педагогічного експерименту і кваліметрії : навч.-метод. посіб. Чернівці : Рута, 2003. 41 с.
8. Амонашвілі Ш. О. Школа життя / пер. з рос. Хмельницький : Подільський культурно-просвітницький центр ім. М. К. Реріха, 2002. 170 с.
9. Андрієвський Б. М. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної майстерності викладача. *Педагогічні науки : збірник наукових праць Херсонського державного університету*. 2021. Вип. 96. С. 49–53.
10. Андрущенко В. П. Філософічність освіти: теорія, методологія, практика. *Вища освіта України*. 2008. № 4. С. 10–18.

11. Андрущенко В. П., Вовк Л. П. Історія вищої педагогічної освіти в контексті цінностей соціокультурних систем. *З історії наукових студій викладачів НПУ імені М. П. Драгоманова (до 80-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова)* / ред. рада : В. П. Андрущенко [та ін.] ; за ред. Л. П. Вовк, О. С. Падалки. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. С. 34–51.

12. Антоненко О. В. Підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання до інноваційної навчальної діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. Вип. 9(19). С. 77–81.

13. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування : [монографія] / [вид. 2-ге, доп.]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. 270 с.

14. Ареф'єва Л. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи у старшій школі : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ. 2010. 22 с.

15. Бабенко В. В. Основи теорії ймовірностей і статистичні методи обробки даних у психологічних і педагогічних експериментах : навч. посіб. Львів : Вид. центр ЛНУ, 2006. 168 с.

16. Бабич В. І. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 20 с.

17. Багорка А. Наступність у вивченні фахових дисциплін у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж – університет». *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : зб. наук. пр. Слов'янськ, 2017. Вип. 5(1). С. 202–212.

18. Балахничева Г. В., Заремба Л. В., Цьось А. В. Професійна майстерність учителя фізичного виховання : [навч. посіб.]. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 64 с.

19. Балашов Д. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Суми, 2018. 20 с.

20. Балл Г. О. Гуманізація загальної та професійної освіти : суспільна активність і психолого-педагогічні орієнтири. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вінол, 2000. С. 134–157.

21. Барбіна Є. С. Концептуальні основи формування педагогічної майстерності у системі неперервної педагогічної освіти. *Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи* : монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 342–367.

22. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення. *Горизонти освіти*. 2012. № 3, т. 2(36). С. 170–175.

23. Безбородих С. М. Формування конкурентоспроможності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. URL: http://luguniv.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/03/dis_bezborodyx.pdf. (дата звернення: 12.08.2022).

24. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

25. Безкопильний О. О., В'яла О. М. Організаційно-методичні особливості застосування кейс-методу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 3К(123). С. 49–53.

26. Безкопильний О., Сущенко Л. Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній

школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : педагогіка*. 2020. № 12. С. 47–53.

27. Безкоровайна Л. В. Впровадження технологій навчання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2007. № 6. С. 17–20.

28. Безкоровайна Л. В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до впровадження технологій спортивного менеджменту культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2009. 20 с.

29. Безугла Л. І. Особливості післядипломній педагогічній освіті вчителів фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2012. № 6. С. 25–28.

30. Бельський Я. А., Вільчковський Е. С. Праксеологічна модель вчителя фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. / за ред. А. В. Цьось. Луцьк : Медіа, 1999. С. 120–123.

31. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

32. Белікова Н. Основні напрямки професійного розвитку вчителя фізичної культури через призму освітніх інновацій. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропей. нац. ун-ту імені Лесі Українки*. 2019. № 35. С. 85–89.

33. Бельський Я. Теоретичні і методичні основи підвищення ефективності праці вчителів фізичної культури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2000. 46 с.

34. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : [монографія]. Київ : Атака, 2008. 684 с.

35. Бишевец Н. Г. Здоров'язбережувальна технологія навчання майбутніх учителів фізичної культури в умовах інформатизації освіти : дис. ... канд. пед. на-

ук : 13.00.02 / Східноєвропейський національний ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк, 2018. 241 с.

36. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексєєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл [та ін.] ; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя ; НАПН України. Київ : Інформ. системи, 2010. 342 с.

37. Богданова Г. С. Розвиток професійної компетентності вчителів фізичної культури у післядипломній педагогічній освіті : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2012. 20 с.

38. Боднар І. Інтегративне фізичне виховання школярів різних медичних груп : монографія. Львів : Українські технології, 2014. 316 с.

39. Бріжата І. А. Педагогічні технології профілактики шкільного травматизму у фаховій підготовці майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2011. 20 с.

40. Будник О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2015. 552 с.

41. Бутенко Л. Л. Випереджувальна функція методологізації загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників. *Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології*: збірник тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 12–13 травня 2017 р. Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. С. 62–66.

42. Вакуленко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. Вип. 4. С. 41–45.

43. Васьков Ю. В. Концепція (проект) реформування фізкультурної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2009. № 2. С. 40–47.

44. Васянович Г. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 9–31.
45. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч.-метод. посіб. Львів : Норма, 2005. 344 с.
46. Васянович Г. П. Проблеми фізичного виховання у педагогічній спадщині Г. Ващенка : навч. посіб. Львів : ЛДФЕІ, 2001. 60 с.
47. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в західній Україні. Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 1997. 232 с.
48. Вацеба О. М. Спортивно-гімнастичний рух в Західній Україні (кінець ХІХ ст. поч. 30-х років ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 1994. 24 с.
49. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру / упоряд. та передм. О. Вацерба, А. Окопний. Львів : Українські технології, 2001. 54 с.
50. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: [монографія]. Київ : Вид. об'єднання «Тираж», 2005. 380 с.
51. Верховська М. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2015. 20 с.
52. Висоцька О. Є. Компетентності особистості громадянського суспільства у контексті завдань випереджаючої освіти для сталого розвитку. *Науково-методичні основи професійного розвитку керівних і педагогічних кадрів в умовах випереджувальної післядипломної освіти* : зб. наук. пр. / ред. Черній А. Л. Рівне : РОІППО, 2017. С. 29–32.
53. Вишківська В. Б. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 180–182.
54. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 384 с.

55. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні (1992–2002 рр.)* : зб. наук. пр. Харків : ОВС, 2002. Ч. I. С. 301–310.

56. Вітвицька С. С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект : [монографія]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 440 с.

57. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : [навч. посіб.]. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 396 с.

58. Вознюк О. В. До проблеми обґрунтування інтегральної педагогічної парадигми. *Нові технології навчання*. Київ ; Вінниця, 2010. № 66. Ч. I. С. 154–159.

59. Вознюк О. В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід (друга половина ХХ століття) : навч.-метод. посіб. / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2008. 128 с.

60. Вознюк О. В. Синергетична парадигма креативної педагогіки. *Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи* : монографія / за ред. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 3–22.

61. Войтовська О. М. Педагогічна діагностика професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі вивчення біологічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.

62. Волкова Н. П. Педагогіка : [навч. посіб.] / 4-те вид., стереот. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.

63. Волкова Н. П., Тарнопольський О. Б. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах : монографія / за ред. О. Б. Тарнопольського. Дніпропетровськ : ДУ ім. Альфреда Нобеля, 2013. 228 с.

64. Волощук І. С. Основи наукових досліджень. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. 107 с.

65. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів ВНЗ засобами фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Херсон, 2006. 20 с.

66. Вступ.ОСВІТА.UA : Інформаційна система. URL:
<https://vstup.osvita.ua/spec/2-620-0/0-89-1466-0-0-0/> (дата звернення: 04.08.2023).
67. Гайдук О. В. Тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Київ, 2020. 356 с.
68. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти : затв. наказом МОН України від 14.08.2013 р., № 1176. URL:
http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ (дата звернення: 18.04.2023).
69. Галузяк В. М. Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя. *Теорія і практика упр. соц. системами : філос., психологія, педагогіка, соціол.* 2008. № 4. С. 17–25.
70. Галузяк В. М. Структура загальнопедагогічної компетентності вчителя. *Формування загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів* : монографія / Акімова О. В., Галузяк В. М. [та ін.] Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 64–100.
71. Галян О. І., Галян І. М. Експериментальна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 400 с.
72. Гаркуша С. В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язберезувальних технологій: теоретичний та методичний аспекти : монографія. Чернігів : Вид. Лозовий В. М., 2014. 392 с.
73. Генсерук Г. Р. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2005. 20 с.
74. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт» : підручник. Харків : ОВС, 2005. 240 с.
75. Гладкий О. В., Килівник В. С. Гуманістична парадигма – основа формування здорової особистості. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету* : наук. збірник. Вип. 27. Одеса, 2017. С. 63–67.
76. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.

77. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги, 2012. 192 с.
78. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / вид. 2-е доп. й випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.
79. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
80. Грабовецький Б. Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання : монографія. Вінниця : Вид-во ВНТУ, 2010. 171 с.
81. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання : досвід європейських країн. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Вип. 42. С. 39–50.
82. Гринченко І. Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 64. С. 103–107.
83. Гриньова В. М. Культурологічний підхід в педагогіці. *Гуманитарні науки*. 2013. № 1(25). С. 8–14.
84. Гриньова В. М. Педагогічна культура майбутнього вчителя. *Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи* : монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 234–251.
85. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2000. 416 с.
86. Грисюк О. М. Випереджувальне навчання як форма підготовки майбутніх педагогічних працівників у контексті модернізації педагогічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2018. Вип. 151(1). С. 244–247.
87. Гузій Н. В. Категоріальна сутність і змістові параметри високоякісної праці педагога у сучасному понятійному просторі. *Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки,*

пошуки, перспективи : монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 109–155.

88. Гузій Н. В. Мотиваційна детермінованість педагогічного професіоналізму. *Наукові записки : збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. Вип. XLIX (49). С. 53–62.

89. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм як наукова категорія. *Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи* : монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 109–155.

90. Гук О. Ф. Гуманізація освітнього процесу у вищому навчальному закладі. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. № 14. С. 179–187.

91. Гуменникова Т. Р. Теоретико-методичні засади підготовки майбутнього педагога до особистісно орієнтованого виховання молодших школярів в умовах ступеневої освіти : автореф. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 36 с.

92. Гуменюк С. В. Теоретичні і методичні основи формування педагогічного мислення майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Хмельницький. 2018. 36 с.

93. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах : монографія. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 410 с.

94. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : навч. посіб. для студ. пед. вищ. навч. закл. і слухачів ін-тів післядиплом. пед. освіти. Київ ; Вінниця : Планер, 2005. 366 с.

95. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Професійна компетентність майбутнього педагога : як її формувати? *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. Вип. 10. С. 66–70.

96. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Луцьк, 2000. 19 с.

97. Даниско О. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання: теорія і практика : монографія. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2022. 360 с.

98. Дарманська І. М., Суховірський О. В. Педагогічні умови ефективної підготовки студентів магістратури. *Науковий вісник Південноукраїнського педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2021. № 2(135). С. 52–60.

99. Дегтярьова Г. С. Аксіологічний напрям педагогічної взаємодії. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців : монографія / за ред. Руденко Л. А. Київ : Педагогічна думка, 2012. С. 80–102.

100. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка майбутнього вчителя в історії вищої школи України (XIX – перша чверть XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1999. 47 с.

101. Демінська Л. О. Аналіз ціннісної орієнтації майбутніх учителів фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2012. № 7. С. 54–58.

102. Демінська Л. О. Аксіологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2013. 436 с.

103. Демінська Л. О. Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2004. 20 с.

104. Денисенко Н. Ф. Теоретичні засади та технологія управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Національний пед. ін-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 308 с.

105. Денисенко Н. Ф., Павлютенков Є. П. Формування здорового способу життя у дітей із особливими потребами як складової їхньої життєвої компетентності. Запоріжжя : ЗОІПП, 2005. 91 с.

106. Дерка Т. Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017. 549 с.

107. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 березня 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.07.2022).

108. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р., № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.06.2023).

109. Джуринський П. Б. Вивчення змісту дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбереження учнів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2011. № 5/6. С. 93–104.

110. Джуринський П. Б. Особливості методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізичного виховання учнів старшої школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : педагогіка*. 2014. № 4. С. 89–94.

111. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності : [монографія]. Одеса : Вид-во ТОВ «Лерадрук», 2012. 422 с.

112. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ : Академвидав. 2012. 352 с.

113. Доброскок І. Формування професійних цінностей як умова підвищення професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2008. № 9. С. 31–34.

114. Документи та положення про організацію і забезпечення якості навчального процесу / ЛДУФК. URL: <http://www.ldufk.edu.ua/index.php/dokumenty-pro>

organizaciju-ta-zabezpechennja-jakosti-navchalnogo-procesu.html (дата звернення: 15.08.2022).

115. Драгнєв Ю. Напрями професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 4. С. 155–160.

116. Драгнєв Ю. В. Акмеологічний аспект професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформатизації освіти. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2010. № 10. С. 43–45.

117. Драгнєв Ю. В. Інформаційний та освітній простори у вищому навчальному закладі та їх вплив на професійний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 3. С. 46–48.

118. Драгнєв Ю. В. Інформаційні технології у навчальному процесі майбутнього вчителя фізичної культури як невід’ємна частина сучасної фізкультурної освіти в Україні. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 1. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN13/11dybovu.pdf>. (дата звернення: 15.08.2022).

119. Драгнєв Ю. В. Професійний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору: теорія та практика : монографія. Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. 475 с.

120. Драгнєв Ю. В. Професійний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури у світлі реформування вищої фізкультурної освіти в Україні. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2010. № 12. С. 45–47.

121. Драгоманов М. П. Вибрані праці : у 3 т., 4 кн. Т. 1. Кн. 1. Історія. Педагогіка. Публіцистика / ред. В. П. Андрущенко. Київ : Знання України, 2006. 344 с.

122. Драч І., Чернишова Є. Особистісно орієнтований підхід до підготовки магістрів за спеціальністю «Управління навчальним закладом». *Рідна школа*. 2011. № 6. С. 51–54.

123. Дробін А. А. Самоорганізуючі основи системи освіти як результат соціального запиту на продукт освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 74, т. 1. С. 81–85.

124. Дручик В. Д. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Акад. рекреаційних технологій і права. Київ, 2017. 172 с.

125. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики* : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.

126. Дубасенюк О. А. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя. *Формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства* : зб. наук. пр. молодих дослідників / [за заг. ред. О. С. Березюк, Л. О. Глазунової]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 10–16.

127. Дубасенюк О. А. Методологія та методи науково-педагогічного дослідження : навч.-метод. посіб. Житомир: Полісся, 2016. 256 с.

128. Дубасенюк О. А. Роль педагогічних знань у професійній підготовці майбутнього вчителя *Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 15–44.

129. Дубасенюк О. А., Антонова О. Є. Методика викладання педагогіки : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 492 с.

130. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2003. 193 с.

131. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. : О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

132. Євтух М. Б. Сучасні тенденції професійної підготовки вчителя. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі*. Рівне : Волинські обереги, 2002. Вип. 3. С. 170–175.

133. Ємець О. Вчимися професійного мислення. *Фізичне виховання в школі*. 2000. № 4. С. 20–22.
134. Ємець О. Й. Використання педагогічних ситуацій в підготовці вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського державного педагогічного ун-ту імені Т. Г. Шевченка. Серія : педагогічні науки*. Чернігів : ЧДПУ, 2008. Вип. 80. С. 32–34.
135. Єрмаков С. С. Наукові інформаційні аспекти фізкультурної освіти. *Актуальні проблеми фізкультурної освіти* : матеріали II електронної наук. конф., м. Харків, 18 травня 2008 р. Харків : ОВС, 2006. С. 3–6.
136. Єрмоленко О. В., Стрелков К. О. Актуальні питання проектування змісту компетентнісно орієнтованого навчання майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Педагогіка й сучасні аспекти фізичного виховання*: зб. наук. пр. VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Краматорськ, 13–14 травня 2020 р. / за заг. ред. Ю. О. Долинного. Краматорськ : ДДМА, 2020. С. 251–257.
137. Єфіменко П. Б. Педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харківський держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2002. 250 с.
138. Жарський Е. Проф. Іван Боберський, його роля і значення для української фізичної культури. *Альманах Ради Фізичної Культури (1945-1948)*. Мюнхен : Молоде Життя, 1951. С. 11–14.
139. Жигadlo Г. Б. Розвиток методичної підготовки вчителів фізичного виховання у вищих педагогічних навчальних закладах України (1964–1998 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 20 с.
140. Жук О. Л. Педагогическая подготовка студентов : компетентностный подход. Минск : РИВШ, 2009. 336 с.
141. Забора А. В. Формування знань і навичок майбутніх вчителів фізичної культури в процесі вивчення дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання» і «Гімнастика з методикою викладання» : дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / Харківська держ. акад. фіз. культури. Харків, 2004. 197 с.

142. Завидівська Н. Особливості вдосконалення змісту загальної фізкультурно-оздоровчої освіти студентів у контексті законів і категорій філософії. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. 2013. № 3 (23). С. 27–32.

143. Завидівська Н. Н. Фундаменталізація фізкультурно-оздоровчої освіти : аспект здоров'язбережувального навчання студентів : монографія. Київ : УБС НБУ, 2012. 402 с.

144. Загура Ф. І. Теоретичні і методичні засади професійного розвитку викладачів фізичного виховання багатогалузевих закладів вищої освіти. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Хмельницький націон. ун-т. Хмельницький, 2024. 597 с.

145. Заїкін А. В. Реалізація моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до виховання ЗСЖ молодших школярів на засадах гендерного підходу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. № 8. С. 57–59.

146. Замкова І. І. Модель сучасного вчителя (Творчий проект). URL: <http://osvitaverh.dp.ua/files/2015/Zamkova.pdf>. (дата звернення: 15.08.2023).

147. Затверджені стандарти вищої освіти. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 18.07.2023).

148. Захаріна Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи: теорія та методика : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2012. 440 с.

149. Зданюк В. В. Підготовка вчителів фізичної культури до реалізації здоров'язберігаючих технологій у професійній діяльності : монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 218 с.

150. Зубанова Н. Ю. Формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя фізичної культури : дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / Волинський держ. ун-ті ім. Лесі Українки. Луцьк, 1998. 169 с.

151. Зубченко Л. В. Основні мотиви творчої діяльності при формуванні педагогічної творчості майбутніх вчителів фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2012. № 6. С. 71–73.

152. Зубченко Л. В. Формування педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання у фаховій підготовці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2013. 20 с.

153. Зязюн І. А. Дидактичне проектування технологій і методів учіння у вимірах педагогічної дії. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. пр. 2010. Вип. 7. С. 63–73.

154. Зязюн І. А. Компетентнісний педагог завжди і повсюдно – учитель, психолог, культуролог, вчений. *Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів* : бібліогр. покажч. / упоряд. Л. Н. Штома ; наук. консультант і авт. вступ. ст. О. М. Отич ; наук. ред. І. А. Зязюн. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. С. 49–54.

155. Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. Київ : МАУП, 2000. 309 с.

156. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : монографія. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.

157. Зязюн І. А. Педагогічне наукове дослідження у контексті цілісного підходу. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. № 1. С. 19–30.

158. Зязюн І. А. Психопедагогіка московської психологічної школи. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 33–41.

159. Зязюн І. А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. / ред. кол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2000. С. 4–7.

160. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

161. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. *Педагогічна майстерність : проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. Київ ; Глухів : РВВ ГАПУ, 2005. С. 10–18.

162. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії : навч. посіб. Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.

163. Іваній І. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. Східноєвропейського Національного ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк. 2013. № 1 (21). С. 43–47.

164. Іваній І. В. Характеристика сутності здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2013. № 3. С. 18–22.

165. Іваній І. В. Характеристика сутності фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання та спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2014. № 3. С. 49–52.

166. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007. 170 с.

167. Іванова Л. І. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я: теорія та методика : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 600 с.

168. Іващенко О., Худолій О. Системний аналіз навчального плану підготовки вчителя фізичної культури в педагогічних університетах. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. в галузі фізичної культури та спорту. Вип. 12 : у 4-х т. Львів : НВФ «Українські технології», 2008. Т. 4. С. 93–97.

169. Ігнатенко С. О. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування моральних якостей молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2007. 19 с.

170. Інформаційно-освітній портал у підготовці майбутніх учителів : монографія / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, М. Ю. Кадемія та ін. ; за ред. Р. С. Гуревича. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 416 с.

171. Іщук В. В. Проектування професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання на засадах контекстного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2014. 21 с.

172. Кавалеров В. А. «Випереджувальний розвиток» освіти як нова педагогічна парадигма. *Гуманітарний вісник Запоріж. держ. інженерної академії* : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2012. Вип. 49. С. 226–231.

173. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача : навч. посіб. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

174. Каплінський В. В. Професійне становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки: теорія і практика : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2018. 491 с.

175. Каплінський В. В. Сутність і значення загальнопедагогічної компетентності в структурі професійної готовності вчителя. *Формування загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів* : монографія / Акімова О. В., Галузяк В. М. [та ін.]. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 6–39.

176. Кара С. І. Деякі аспекти формування професійної компетентності в майбутніх учителів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2007. № 9. С. 67–73.

177. Карасевич С. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти : монографія. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 204 с.

178. Карпюк Р. П. Принципи професійної підготовки майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання у вищій школі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. № 5. С. 118–121.

179. Карпюк Р. П. Підготовка вчителя фізичної культури до розв'язання професійних ситуацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2004. 204 с.
180. Карпюк Р. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання : теорія і практика. Луцьк : Волинська друкарня, 2008. 504 с.
181. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2006. 228 с.
182. Кисельов В. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів на засадах холістичного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Суми, 2021. 20 с.
183. Климчук В. О. Особливості роботи над професійно-орієнтованим завданням з курсу «Математичні методи у психології». *Професійно-орієнтовані завдання з психології* : навч. посіб. / за ред. О. Л. Музики ; 3-тє вид., переоб. і доп. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 151–168.
184. Клопов Р. В. Інформатизація вищої фізкультурної освіти. *Актуальні проблеми фізкультурної освіти* : матер. II електронної наукової конференції, м. Харків, 18 травня 2008 р. Харків «ОВС», 2006. С. 8–9.
185. Клопов Р. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика : монографія / за ред. С. О. Сисоевої. Запоріжжя : Вид-во Запорізького національного ун-ту, 2010. 386 с.
186. Коваль М. С. Система професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти : монографія. Львів : ПАІС, 2019. 544 с.
187. Коваль М. С., Литвин А. В. Інформаційне суспільство та професійна освіта. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. пр. 2021. Вип. 23. С. 9–27.
188. Ковальчук Л. Основи педагогічної майстерності : навч. посіб. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. 608 с.

189. Ковальчук О. Організаційно-педагогічні умови підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності. *Актуальні питання сучасної педагогіки* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 24–25 жовт. 2014 р. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2014. С. 109–111.

190. Ковальчук О. А. Моделювання професійного становлення майбутнього вчителя математики у позааудиторній навчально-виховній діяльності. *Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів* : монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2019. С. 100–120.

191. Козаченко Г. В. Принципи розвитку педагогічної компетентності викладачів фармацевтичного профілю у системі науково-методичної роботи коледжу. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 1 (184). С. 35–37.

192. Козаченко С. Н. Формування ціннісно-смислової компетентності майбутніх учителів як науково-педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІ), 2013. № 11. С. 36–44.

193. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : монографія / за ред. С. У. Гончаренка. Львів : Світ, 1999. 302 с.

194. Козловська І., Литвин А. Концептуальні основи інтеграції та наступності навчання у професійно-технічній освіті. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2003. № 3. С. 20–29.

195. Козловський Ю. М. Моделювання наукової діяльності вищого навчального закладу : теоретико-методологічний аспект : [монографія]. Львів : Сполом, 2012. 484 с.

196. Козяр М. М. Використання інтерактивних технологій навчання у підготовці фахівців безпеки життєдіяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 44. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 105–109.

197. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : монографія. Вінниця : ВДПУ, 2007. 379 с.
198. Коломієць А., Лазаренко Н. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2016. № 110(3). С. 47–52.
199. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори. Т. 1 : Велика дидактика / ред. та прим. А. А. Красновського. Київ, 1940. 248 с.
200. Кондрацька Г., Черелюк А. Змістове наповнення процесу формування професійної культури майбутнього вчителя фізичної культури у вищих навчальних закладах. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. пр. 2015. № 1(29). С. 12–16.
201. Коновальська Л. О. Дослідження сучасного стану формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2008. № 11. С. 101–104.
202. Коновальська Л. О. Зміст професійно орієнтованих дисциплін, які сприяють формуванню методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2013. Вип. 112(2). С. 149–152.
203. Коновальська Л. О. Формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури з позиції сучасної парадигми освіти. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. № 5. С. 134–138.
204. Коновальчук І. Сутність та зміст проектувально-педагогічних умінь. *Вісник Житомирського держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. 2003. Вип. 11. С. 46–50.
205. Конох А. П., Притула А. Л. Використання сучасних інноваційних технологій в процесі фізичного виховання студентів на основі поглибленого курсу професійно-прикладної фізичної підготовки. *Педагогіка, психологія та медико-*

біологічні проблеми фізичного виховання і спорту / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2010. № 10. С. 49–51.

206. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір : затв. наказом МОН України від 31.12.2004 № 998. URL: www.mon.gov.ua/images/education/.../knc.doc (дата звернення: 18.04.2023).

207. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: схвалено розпор. Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/249613934> (дата звернення: 15.07.2022).

208. Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні : затвердж. наказом Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 5.04.2022).

209. Концепція розвитку щоденного спорту в закладах освіти : затвердж. Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України 27 жовтня 2021 року № 1141/4088. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/85327/ (дата звернення: 25.06.2023).

210. Концепція фізичного виховання в системі освіти України : затвердж. рішенням колегії Міністерство освіти України від 23.04.97 р. прот. № 7/6-18. Київ : МОН України, 1997. 18 с.

211. Короленко К. В. Формування компетентно орієнтованого підходу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. № 10. С. 90–92.

212. Костюк Д. А. Формування фахової компетентності майбутніх техніків-електриків сільського господарства у процесі вивчення спеціальних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України. Київ, 2012. 253 с.

213. Кошляк Л. Р. Підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичного виховання із застосуванням інноваційних технологій з чирлідінгу. *Педагогіка й сучасні аспекти фізичного виховання*: зб. наук. пр. VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Краматорськ, 13–14 травня 2020 року / за заг. ред. Ю. О. Долинного. Краматорськ : ДДМА, 2020. С. 336–346.

214. Кремень В. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 5–13.

215. Кремень В. Г. «Суспільство знань» у контурах сучасності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 5–13.

216. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ : Грамота, 2005. 448 с.

217. Кремень В. Г. Педагогічна освіта в контексті цивілізаційних змін. *Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології* : зб. наук. пр. / за заг. ред. Н. Г. Ничкало. Харків : НТУ «ХПІ», 2007. С. 3–8.

218. Кремень В. Г. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*. НТУ «ХПІ», 2013. № 3. С. 3–19.

219. Кремень В. Г. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення. *Рідна школа*. 2010. № 6. С. 3–6.

220. Кремень В. Г. Система освіти в Україні : сучасні тенденції і перспективи. *Професійна освіта : педагогіка і психологія* / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. Київ, Ченстохова : Віпол, 2000. Ч. II. С. 11–30.

221. Кремень В. Г. Сучасна філософія освіти і педагогічна наука. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 4. С. 11–20.

222. Кривонос О. Б. Трансформація методологічних основ підготовки майбутнього вчителя Нової української школи (на прикладі дисципліни «Актуальні

питання інноваційного розвитку освіти»). *Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа* : монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. С. 250–270.

223. Кричфалуший М. В. Вчитель фізичної культури: формування особистості : монографія. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 1998. 406 с.

224. Криштанович С. В. Теоретичні та методичні засади формування професійної компетентності майбутніх менеджерів фізичної культури і спорту : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 40 с.

225. Криштанович С. В., Соловійов В. Ф., Матвійчук Т. Ф. Когнітивний компонент як основа формування управлінської компетентності фахівців фізичної культури і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022. Вип. 3К(147). С. 203–207.

226. Кругляк О. Я. Підготовка майбутніх учителів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2005. 21 с.

227. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія та методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 4. С. 41–44.

228. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.

229. Култаєва М. Педагогічне мислення як регіональна онтологія і епістемологічна ситуація. *Філософія освіти*. 2005. № 1. С. 149–158.

230. Культурологічна складова професійного розвитку педагога : зб. наук. пр. / за ред. Л. Хомич, Л. Султанової, Т. Шахрай. Київ ; Ніжин : Вид. ПП Лисенко М. М., 2012. 126 с.

231. Курнишев Ю. А. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Київ, 2017. 249 с.

232. Курок О. І. Роль та місце науково-дослідної діяльності студентів в побудові загальної структури компетенцій майбутніх вихователів фізичного виховання дошкільників. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2008. № 1. С. 103–105.

233. Кустовська О. В. Методологія системного підходу до наукових досліджень : курс лекцій. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.

234. Куц О. С., Лапичак І. Є. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. ст. Львів : ЛДІФК, 2002. Вип. 6. Т. 2. С. 539–541.

235. Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 2011. 498 с.

236. Кушнір В. Відображення недиз'юнктивності педагогічних явищ у процесі моделювання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2000. № 1. С. 106–114.

237. Лаврентьєва Г. П., Шишкіна М. П. Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту. Київ : ІТЗН, 2007. 72 с.

238. Лавріненко О. А. Практична професійно-педагогічна підготовка вчителя у вищих закладах освіти України (1917–1928 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1998. 175 с.

239. Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2019. 365 с.

240. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю : монографія. Львів : Компанія «Манускрипт», 2011. 498 с.

241. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : практ. посіб. / 3-е вид., доп. Львів : ЛДУБЖД, 2022. 90 с.
242. Литвин А. В. Методологія у проекції педагогічних досліджень. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 5. С. 20–35.
243. Литвин А. В. Реалізація дидактичних принципів у процесі інформаційної підготовки у ПТНЗ : метод. реком. Львів : ЛНПЦ ПТО НАПН України, 2010. 58 с.
244. Литвин А. В. Теоретико-методологічні засади принципу наступності та перспективності в професійній освіті. *Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті : методологія, теорія, практика* : монографія / за ред. І. М. Козловської та Я. М. Кміта. Львів : Сполом, 2004. С. 27–38.
245. Литвин А. В., Руденко Л. А. Актуальність застосування цілісного підходу в сучасній професійній освіті. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. Київ : ІПТО НАПН України, 2016. Вип. 10. С. 20–26.
246. Литвин А. В., Руденко Л. А. Вплив психології на педагогічну науку та практику: полемічні аспекти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 49. С. 144–151.
247. Лісова С. В. Систематизація педагогічних знань майбутніх вчителів у процесі навчання у вищому навчальному закладі. *Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 140–156.
248. Лісовий назвав дев'ять освітніх реформ, які впроваджують в Україні. *Укрінформ* : мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3726642-lisovij-nazvav-devat-osvitnih-reform-aki-vprovadzuut-v-ukraini.html> (дата звернення: 26.06.2023).
249. Лодатко Є. А. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія. Слов'янськ : СДПУ, 2010. 148 с.
250. Лозова В. І. Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. / [за заг. ред. І. Ф. Прокопенка, В. І. Лозової]. Харків : ОВС, 2002. Вип. 21. С. 60–63.

251. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів. *Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів* : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. Харків : ОВС, 2002. 167 с.

252. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / 2-е вид. випр. і допов. Харків : ОВС, 2002. 398 с.

253. Локшина О. І., Шпарик О. М. Особливості організації освітнього процесу в умовах воєнного стану: рекомендації міжнародних організацій. *Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови* : метод. реком. / за заг. ред. О. Топузова, Т. Засекіної. Київ : Вид. дім «Освіта», 2022. С. 6–19.

254. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / за заг.ред. О. Г. Мороза. Київ : МАУП, 1994. 196 с.

255. Луговий В. І. Педагогічна освіта України: стан і проблеми реформування. *Місія вчителя в сучасному світі* : матеріали II Міжнар. конгресу, присвяч. 195-й річниці Південноукр. нац. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського, м. Одеса, 27–30 вересня 2012 р. Одеса : Букаєв В. В., 2013. С. 17–23.

256. Лузан П. Реалізація компетентнісного підходу в професійній освіті: технологічний аспект. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2012. № 4. С. 5–11.

257. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень : навч. посіб. Київ : НАКККиМ, 2012. 248 с.

258. Лупан І. В., Авраменко О. В. Комп'ютерні статистичні пакети : навч.-метод. посіб. Кіровоград : КОД, 2010. 218 с.

259. Лутковська С. М. Використання інноваційних педагогічних технологій при вивченні природничо-наукових дисциплін у ЗВО аграрного профілю. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2018. № 56. С. 153–157.

260. Лютко О. М. Випереджувальна освіта дорослих: від предмета – до вектора її розвитку. *Науково-методичні основи професійного розвитку керівних і педагогічних кадрів в умовах випереджувальної післядипломної освіти* : зб. наук. пр. / заг. ред. Черній А. Л. Рівне : РОППО, 2017. С. 118–122.

261. Мазін В. М. Критерії та показники сформованості культури професійної самореалізації педагога. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки*. 2007. Вип. 41. С. 217–225.

262. Мазін В. М. Формування культури професійної самореалізації майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класичний приватний ун-т . Запоріжжя, 2008. 20 с.

263. Мазоха Д. С. На шляху до педагогічної професії: вступ до спеціальності : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 168 с.

264. Майборода В. К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917–1985). Київ : Либідь, 1992. 196 с.

265. Макаренко А. В., Буров Ю. В., Шайда О. Г. Професіограма майбутнього вчителя фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. 89. С. 101–106.

266. Макаренко А. С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду. *Твори*. В 7 т. Т. 5. Київ : Рад. шк., 1954. С. 169–172.

267. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ : Укрвузполіграф, 1990. 239 с.

268. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 360 с.

269. Максимчук Б. А. Теоретичні і методичні основи формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у процесі фізичного виховання : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 555 с.

270. Максимчук І. А. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 20 с.

271. Мармоза А. Т. Теорія статистики : підручник / 2-ге вид. перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 592 с.

272. Мартиненко В. В. Експериментальний комплекс безперервної підготовки спеціалістів фізичного виховання та спорту на базі Луганського національно-

го педагогічного університету імені Тараса Шевченка. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІ), 2007. № 4. С. 99–102.

273. Мартинюк О. В. Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві. *Всеосвіта* : національна освітня платформа. URL: <https://vseosvita.ua/library/fizicna-kultura-i-sport-u-sucasnomu-suspilstvi-117729.html> (дата звернення: 15.06.2023).

274. Марцева Л. А. Професійна підготовка молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах : монографія / за ред. Р. С. Гуревича. Вінниця : Тезис, 2015. 436 с.

275. Маслюк Р. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» : дис. ... канд. пед. наук / Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2015. 286 с.

276. Матвійчук Т. Ф. Психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки фахівців галузі фізичного виховання. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Полтава, 2015. Вип. 15. С. 200–206.

277. Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т. Вінниця, 2015. 272 с.

278. Матвійчук Т. Ф., Соловйов В. Ф. Ігрове моделювання у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 5К(113)19. С. 89–93.

279. Матвійчук Т. Ф., Соловйов В. Ф. Методика формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 50. / [редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін.]. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 326–330.

280. Матвійчук Т. Ф., Соловійов В. Ф. Педагогічна позиція як умова формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 39. / редкол. : І. А. Зязюн та ін. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 328–332.

281. Матвійчук Т. Ф., Соловійов В. Ф. Структура та компоненти педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 45. / [редкол. : Р. С. Гуревич (голова) та ін.]. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 274–279.

282. Матвійчук Т. Ф., Соловійов В. Ф., Окопний А. М. Використання методу аналізу ситуацій в підготовці фахівців з фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. Вип. 6(135)21. С. 140–143.

283. Матвійчук Т. Ф., Соловійов В. Ф., Окопний А. М. Принципи формування і розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. / за ред. О. В. Тимошенка. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 5К(86)17. С. 192–197.

284. Матвійчук Т. Ф., Степанченко Н. І., Соловійов В. Ф. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури при вивченні психолого-педагогічних дисциплін. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів, 2018. Вип. 154, т. 2. С. 18–21.

285. Матійків І. М., Якимів А. І., Черняк Т. Г. Основи тренерської майстерності : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. І. Якиміва. Львів : Компанія «Манускрипт», 2012. 392 с.

286. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 416 с.

287. Мельник Н., Биджук Н., Каленски А., Максимчук Б., Бахмат Н., Матвиєнко О., Матвиїчук Т., Солов'єв В., Голуб Н., Максимчук І. Модели и организационное обучение профессиональному обучению воспитателя в отдельных странах Европы и в Украине. *Збірник Інститута за педагогіка істраживања*. 2019. Vol. 51, Issue 1. P. 46–93.

288. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. для ВНЗ / [С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федоренко та ін.]; за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. Київ : Вища шк., 2003. 323 с.

289. Методичні рекомендації щодо викладання фізичної культури у 2019/2020 навчальному році: додаток до листа МОН України від 01.07.2019 р. № 1/11-5966. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-fizychnoyi-kultury-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/> (дата звернення: 10.08.2022).

290. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2017 р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 р. № 584). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0918729-20#Text>. (дата звернення: 10.08.2022).

291. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. С. Антонюк, Л. Г. Полонський, В. І. Аверченков, Ю. А. Малахов. Київ : НТУУ «КП», 2015. 276 с.

292. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / вид. 2-ге, допов. ; [Д. В. Чернілевський, О. Є. Антонова, Л. В. Барановська, О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк та ін. ; за ред. Д. В. Чернілевського]. Вінниця : АМСКП, 2010. 484 с.

293. Метрологія, стандартизація, сертифікація та управління якістю в системах зв'язку / Л. В. Коломієць та ін. Одеса : ТОВ «ВМВ», 2009. 376 с.

294. Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2006. 224 с.
295. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх учителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2006. 255 с.
296. Мієр Т. Сутність освітніх парадигм і поліпарадигмальних проявів у багатовимірній педагогічній реальності та особистісній самореалізації студентів під час е-навчання. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. № 34(2). С. 73–83.
297. Мільто Л. Філософсько-методологічні підходи дослідження розвитку ідей педагогічної майстерності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2017. Вип. 20. С. 163–168.
298. Мірошніченко О. А. Модель формування соціально значущих якостей майбутнього вчителя. *Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів* : монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2019. С. 65–83.
299. Моделювання педагогічного процесу та психологічного супроводу підготовки фахівців ризиконебезпечних та інших професій : монографія / за ред. М. С. Ковалю, А. В. Литвина. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 396 с.
300. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2019. 304 с.
301. Моїсєєв С. О. Розвиток педагогічної майстерності вчителя фізичної культури у вимірах фахових конкурсів : навч.-метод. посіб. Херсон : Вид-во Херсон. акад. неперерв. освіти, 2018. 193 с.
302. Мороз О. Г., Сластьонін В. О., Філіпенко Н. І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навч. посіб. Київ : НПУ, 1997. 168 с.
303. Мосейчук Ю. Теоретико-методологічні основи формування культури здоров'я у майбутніх учителів фізичної культури : монографія. Чернівці : Місто, 2018. 436 с.

304. Москаленко Н. В. Фізичне виховання молодших школярів [монографія]. Дніпропетровськ : Інновація, 2007. 252 с.
305. Навчальний процес у вищій педагогічній школі : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Мороза. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 337 с.
306. Наука та освіта незалежної України: культурологічний вимір. *Вісник Харківської держ. акад. культури* : зб. наук. пр. Харків, 2010. Вип. 30. С. 4–15.
307. Науково-педагогічне дослідження : навч. посіб. для магістр. / укл. : Н. Н. Чайченко, О. М. Семеног, Л. М. Артюшкіна, О. М. Рудь. Суми : СОІППО, 2015. 190 с.
308. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопільський держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2002. 168 с.
309. Національна доктрина розвитку освіти : затв. Указом Президента України від 17 квітня 2002 р., № 347/2002. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.
310. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту : затв. Указом Президента України від 28.09.2004 р. № 1148/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004#Text> (дата звернення: 14.07.2022).
311. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.
312. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки : схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 5.03.2022).
313. Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010. Редакція від 29.12.2022. Київ : Соцінформ, 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>. (дата звернення: 15.08.2022).
314. Ничкало Н. Г. Методологічна культура в науковому зростанні педагога-дослідника. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 22–29.

315. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2001. Вип. 1. С. 9–22.

316. Ничкало Н. Г. Професія вчителя вічна. *Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти* : монографія / [Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, М. М. Солдатенко та ін.]. Київ, 2003. С. 3–10.

317. Ничкало Н., Лук'янова Л., Хомич Л. Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід : наук.-аналіт. доп. / за ред. В. Кременя. Київ : Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». 2021. 54 с.

318. Ніжевська Т. В. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до використання засобів артпедагогіки у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2013. 20 с.

319. Нікіфорова С. А. Використання тренінгових технологій у підготовці вчителів фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. № 12. С. 130–131.

320. Нікула Н. В. Управління інноваційною діяльністю закладів загальної середньої освіти в контексті впровадження концепції «Нова українська школа». *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22. Т. 4. С. 201–205.

321. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи : ухвал. рішенням колегії МОН України 27.10.2016 р. / упор. Л. Гриневич та ін. ; заг. ред. М. Грищенко.

URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 20.04.2022).

322. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. Т. 43 [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. Київ : Аконіт, 1999. 941 с.

323. Носко М. О., Бєлих С. І. Концепція вдосконалення підготовки викладачів для здійснення особистісно зорієнтованого фізичного виховання. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 109. С. 220–222.

324. Носко М. О., Давидова Н. А. Проблеми і шляхи підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2012. Вип. 92, Т. 1. С. 184–187.

325. Оверко Н. Я. Розвиток педагогічної майстерності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів кулінарного профілю у процесі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2016. 258 с.

326. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики*. Київ : К.І.С., 2003. С. 13–39.

327. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку : монографія. Київ : Знання України, 2003. 450 с.

328. Огнистий А. В. Мобільність студента у виборі навчальних курсів – запорука якісної підготовки фахівців в умовах Болонської декларації. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2008. № 12. С. 13–18.

329. Окопний А. М. Фізичне виховання в спадщині українських педагогів (друга пол. XIX – перша пол. XX століття) : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Львів, 2001. 19 с.

330. Олещук В. В. Підготовка студентів факультетів фізичної культури до військово-патріотичного виховання учнів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.02. Луцьк, 1999. 20 с.

331. Олійник В. В. Концептуальні підходи до розвитку наукових і науково-педагогічних кадрів. *Інноваційність у науці і освіті*. Київ : Богданова А. М., 2013. С. 133–140.

332. Омельчук О. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення природничо-наукових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 20 с.

333. Омеляненко В. Г. Шляхи оптимізації програми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педа-*

гогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2011. Вип. 14. С. 79–81.

334. Омок Г. А. Підготовка майбутніх бакалаврів з фізичної культури та спорту до професійно-педагогічної діяльності в умовах ПТНЗ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класичний приватний ун-т . Запоріжжя, 2020. 256 с.

335. Онищук С. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукраїнський національний пед. ун-ті ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2021. 213 с.

336. Онопрієнко О. В. Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2009. 296 с.

337. Опанасенко Н. Особистісно орієнтований підхід у підготовці вчителя початкової школи в мовах кредитно-модульної системи навчання. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2011. Вип. 3. С. 325–333.

338. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

339. Осадча Т. Ю. Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2005. 20 с.

340. Освіта під загрозою. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://saveschools.in.ua/> (дата звернення: 31.08.2023).

341. Осіна Н. А. Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів : метод. рекомендації. Запоріжжя, 2018. 31 с.

342. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

343. Особистісно-професійне становлення майбутнього педагога : монографія / Акімова О., Галузяк В. [та ін.]. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 228 с.

344. Остапенко Г. О. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язбережувального освітнього середовища загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2013. 20 с.

345. Отич О. М. Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Moztm/2010_5/21.pdf (дата звернення: 15.08.2022).

346. Отич О. М. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти: монографія / за наук. ред. І. А. Зязюна. Чернівці : Зелена Буковина, 2008. 455 с.

347. Панасюк І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до застосування тренінгів у навчальному процесі загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукраїнський національний пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2009. 252 с.

348. Панченко Г. І. Проблеми удосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання до організації та проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в загальноосвітній школі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІ), 2011. № 11. С. 86–90.

349. Папуча В. М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання в процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Класичний приватний ун-т . Запоріжжя, 2010. 243 с.

350. Папуша В. Г. Методика фізичного виховання школярів: форми, зміст, організація : [навч. посіб.]. Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. 192 с.

351. Пасічник В. Р. Модель професійних компетенцій випускників фізкультурних вищих навчальних закладів Польщі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІ), 2010. № 5. С. 102–104.

352. Пастернак Н. О. Модульна технологія навчання у вищих педагогічних закладах освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2005. № 4. С. 32–36.

353. Педагогіка : навч. посіб. / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов ; 5-е вид. випр. та доп. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. 400 с.

354. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд ; 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 495 с.

355. Педагогіка туризму: [підруч. для студентів вищих навч. закл.] / В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, М. І. Скрипник, Г. С. Цехмістрова. Київ : Вид. Дім «Слово», 2004. 296 с.

356. Педагогіка фізичного виховання : метод. реком. [для вчит. фіз. культури] / уклад. Г. В. Безверхня. Умань : Умань. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, 2013. 72 с.

357. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна ; 3-тє вид., доп. і перероб. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

358. Педагогічна майстерність : хрестоматія / упоряд. : І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 462 с.

359. Педагогічне прогнозування розвитку загальної середньої освіти : практ. посіб. / за наук. ред. Д. О. Пузікова. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2019. 160 с.

360. Перелік посад педагогічних та науково-педагогічних працівників : затвер. постановою Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 р. № 963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.04.2022).

361. Песталоцці Й. Г. Лінгард і Гертруда. *Вибрані педагогічні твори*. Київ ; Харків : Рад. шк., 1983. С. 199–248.

362. Петренко Л. М. Теорія і методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. Київ, 2014. 583 с.

363. Печерська Г. О. Професійні ціннісні орієнтації вчителів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2013. № 10(91), т. 2. С. 252–257.

364. Печко О. М. Важливість педагогічних умінь в оцінці майбутніх вчителів фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2012. № 8. С. 62–64.

365. Печко О. М. Формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 238 с.

366. Пєхота О. М. Технології педагогічної освіти: мета, зміст, особливості застосування у сучасних умовах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 1(40). С. 26–31.

367. Пєхота О. М., Єрмакова І. П. Основи педагогічних досліджень : від студента до наукової школи : навч.-метод. посіб. Миколаїв : Іліон, 2012. 340 с.

368. Пєхота О. М., Старєва А. М. Особистісно орієнтовне навчання: підготовка вчителя : монографія / 2-е вид., доп. та перероб. Миколаїв : Іліон, 2007. 272 с.

369. Пирогов М. Уривки з основних педагогічних праць. Питання життя. *Хрестоматія з української педагогіки* : [навч.-метод. посіб.] / [упоряд.: О. С. Березюк, О. М. Власенко]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 107–112.

370. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : [навч. посіб.] / О. М. Пєхота, В. Д. Будак, А. М. Старєва та ін. ; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пєхоти. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.

371. Підготовка сучасного вчителя: інформаційно-технологічне забезпечення : монографія / За ред. О. І. Огієнко ; авт. кол. : О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, Т. О. Гончарук, К. В. Годлевська, Н. І. Вінник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 224 с.

372. Підласий А. І. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 12. С. 3–17.
373. Положення про атестацію педагогічних працівників : затвер. Наказом МОН України від 09 вересня 2022 р., № 805. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-22#Text> (дата звернення: 22.04.2023).
374. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України : затв. наказом МОН від 02.08.2005, № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0909-05#Text> (дата звернення: 25.04.2023).
375. Положення про сертифікацію педагогічних працівників : затвер. постановою Кабінету Міністрів України від 24.12.2018 р., № 1190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.04.2023).
376. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* : бібліотека з освітньої політики / за ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 64–70.
377. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
378. Пономарьов О. С., Серeda Н. В., Чеботарьов М. К. Моделювання діяльності фахівця : навч.-метод. посіб. Харків : НТУ «ХП», 2015. 58 с.
379. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні в ХХ ст. Харків : ОВС, 2001. 256 с.
380. Поясок Т. Б. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців виробничої сфери (на прикладі напряму підготовки «Економіка і підприємництво») : монографія. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2011. 160 с.
381. Практикум з педагогіки : навч.-метод. посіб. / [за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 432 с.

382. Приступа Є. Н. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури : дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 / Львівський держ. ін-т фізичної культури. Львів, 1995. 411 с.

383. Приступа Є. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів : Троян, 1991. 275 с.

384. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.08.2022).

385. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2021 році : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р., № 708. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2022).

386. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р., № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru /266-2015-%D0%BF> (дата звернення: 18.10.2022).

387. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

388. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

389. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.93. № 3809-XII. {Редакція від 31.03.2023}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 12.07.2022).

390. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

391. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика : монографія / за ред. І. Козловської та Я. Кміта. Львів : Сполом, 2004. 244 с.

392. Проект концепції розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 06.03.2021).

393. Проніков О. К. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI ст.) : і монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2012. 275 с.

394. Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 389 с.

395. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.

396. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.

397. Професійне становлення особистості майбутнього вчителя : [монографія] / [О. В. Акімова та ін.]. Вінниця : ТВОРИ, 2018. 347 с.

398. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста) : затвердж. наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства № 2736 від 23.12.2020 р. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf (дата звернення: 18.05.2023).

399. Професійно-педагогічна освіта: особистісно-орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.

400. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : [монографія / авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. ; за заг. ред. О. А. Дубасенюк]. [вид. 2-е, доп.]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 380 с.

401. Проценко А. А. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі педагогічної практики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Центральноукраїнський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Мелітополь, 2018. 332 с.

402. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : монографія / [авт. кол. : В. І. Луговий, М. М. Левшин, О. Ф. Бондаренко та ін.]. Київ : Пед. думка, 2011. 260 с.

403. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності : монографія. Київ : Вища школа., 1997. 180 с.

404. Радкевич В. О. Інноваційні підходи до управління якістю професійно-технічної освіти. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. Київ ; Сімферополь : НІЦ КІПУ, 2011. Вип. 2. С. 4–9.

405. Реєстр суб'єктів освітньої діяльності Міністерства освіти і науки України. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/search/> (дата звернення: 12.06.2022).

406. Рекомендації щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року : затв. наказом МОН України від 15.02.2021 р, № 194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0194729-21#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

407. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : монографія / за ред. Г. О. Балла. Київ : Деміург, 1998. 160 с.

408. Рибалка В. В. Психологія праці особистості : навч.-мет. посіб. Київ ; Кременчук : ПП Щербатих, 2006. 76 с.

409. Ротерс Т. Т. Шляхи вдосконалення викладання теорії і методики фізичного виховання у спеціалізованому навчальному закладі. *Теорія та методика фізичного виховання*. Харків, 2007. № 4(30). С. 16–18.

410. Руденко В. М., Руденко Н. М. Математичні методи в психології : підручник. Київ : Академвидав, 2009. 384 с.

411. Руденко Л. А. Неперервна освіта : акмеологічний підхід. *Молодь і ринок*. 2010. № 6(65). С. 42–45.

412. Руденко Л. А. Самоосвіта і саморозвиток майбутніх фахівців соціального захисту в інформаційному суспільстві. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців* : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Вип. 49 / [редкол. : Р. С. Гуревич (голов. ред.) та ін.]. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. С. 157–160.

413. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: монографія. Львів : Піраміда, 2015. 343 с.

414. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

415. Русова С. Нова школа. *Вибрані педагогічні твори*. Київ : Освіта, 1996. С. 207–218.

416. Рядинська І. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позаурочної роботи з учнями (друга половина ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2008. 22 с.

417. Савченко В. А. Педагогічні умови застосування інноваційних технологій з фізичного виховання у післядипломній підготовці вчителів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2012. 246 с.

418. Савченко В. А. Формування професійної майстерності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2011. Вип. 14. С. 317–321.

419. Самсутіна Н. М. Критерії, показники та рівні сформованості професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІ), 2012. № 8. С. 83–86.

420. Самсутіна Н. М. Сутність та доцільність здійснення формування функціонально-професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми*

фізичного виховання і спорту / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2009. № 5. С. 238–241.

421. Самсутіна Н. М. Сучасний стан формування окремих видів функціонально-професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2009. № 8. С. 132–135.

422. Самсутіна Н. М. Формування комунікативної компетентності як умова фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2010. № 2. С. 137–139.

423. Самсутіна Н. М. Формування професійних функціональних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 279 с.

424. Сватъєв А. В. Підготовка майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності (теоретико-методичний аспект) : монографія. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2012. 520 с.

425. Сватъєв А. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73., т. 2. С. 178–184.

426. Свєртнєв О. А. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Полтава, 2009. 20 с.

427. Свірщук Н. С. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-рекреаційної роботи в школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2013. 23 с.

428. Свістельник І. Р. Вища фізкультурна освіта: тенденції інформаційного розвитку. *Теорія та методика фізичного виховання*. Харків, 2007. № 4 (30). С. 8–10.

429. Свістельник І. Р. Застосування інформаційних технологій у вищій фізкультурній освіті. *Наука і освіта – 2006* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 23–31 січня 2006 р. Дніпропетровськ, 2006. С. 35–36.

430. Севастюк М. С. Формування прогностичних знань та вмінь у студентів педагогічних факультетів (спеціальність «Початкове навчання») : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2001. 15 с.

431. Сейко Н., Ситняківська С., Павлик Н. Кейс-технології у білінгвальній підготовці фахівців соціальної сфери. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2(7). С. 12–18.

432. Семиченко В. А. Моделювання структури педагогічної діяльності. Ялта : НМЦ Надія, 2000. 76 с.

433. Середня освіта (Фізична культура) : освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка / Тернопільський національний пед. ун-ті ім. В. Гнатюка. Тернопіль : ТНПУ, 2022. 26 с.

434. Середня освіта (Фізична культура) : освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Спеціальність: 014 Середня освіта (спеціалізація 014.11 Фізична культура) / Львівський держ. ун-ті фізичної культури ім. Івана Боберського. Львів : ЛДУФК, 2022. 17 с.

435. Середня освіта (Фізична культура) : освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка / Національний ун-т фізичного виховання і спорту України. Київ : НУФВС, 2023. 18 с.

436. Середня освіта (Фізична культура) : освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка / Національний ун-т фізичного виховання і спорту України. Київ : НУФВС, 2023. 16 с.

437. Середня освіта (Фізична культура) : освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта

(Фізична культура) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка / Тернопільський національний пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль : ТНПУ, 2022. 23 с.

438. Сертифікація педагогічних працівників. Державна служба якості освіти України. URL: <http://sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/sertyfikatsiia-pedahohichnykh-pratsivnykiv> (дата звернення: 12.08.2022).

439. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія. Хмельницький : ХГПА, 2008. 324 с.

440. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

441. Сисоєва С. О. Педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю. *Компетентнісний підхід у сучасній університетській освіті* : зб. наук. пр. Рівне : НУВГР, 2011. С. 3–11.

442. Сисоєва С. О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня : автореф. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 35 с.

443. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти : [навч.-метод. посіб.]. Луцьк : ВАТ «Волинська обл. друкарня», 2009. 460 с.

444. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження. Київ : Вид. Дім «ЕКМО», 2010. 362 с.

445. Система організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів : затв. наказом МОН від 21.07.2003 р., № 486. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-03#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

446. Ситник О. П. Професійна компетентність вчителя. *Управління школою*. 2006. № 4. С. 2–9.

447. Сікора В. В. Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому процесі закладів вищої освіти : дис. ... д-ра філос. : 011 Освітні, педагогічні науки / Харківський національний пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2021. 294 с.

448. Сікорський П. І. Теоретико-методологічні основи диференційованого навчання : монографія. Львів : Каменяр, 1998. 196 с.

449. Сірман О. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі вивчення спеціальних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Ялта, 2013. 20 с.

450. Січаєва Л. Є. Система підвищення кваліфікації вчителів в Україні в 20–30-і роки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ., 1998. 18 с.

451. Сліпецький В. П. Сучасні вимоги і шляхи удосконалення процесу підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості* : зб статей за матеріалами VI Міжнар наук-практ онлайн-конференції, м. Слов'янськ, Україна, 21–22 березня 2019 р. / гол. ред. В. М. Пристинський. Слов'янськ, 2019. С. 378–385.

452. Снісаренко О., Ануфрієва О. Інноваційний підхід у підготовці здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. *Післядипломна освіта в Україні*. 2018. № 2. С. 74–85.

453. Собко С. Г. Формування особистісної активності майбутніх учителів фізичного виховання у позааудиторній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2006. 225 с.

454. Соколов В. І. Розвиток сучасних уявлень про освіту дорослих: адаптивна, випереджувальна, відкрита освіта. *Освітологічний дискурс*. 2010. № 2. С. 176–188.

455. Соловйов В. Ф. Методологія, теорія та методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : монографія / за ред. А. В. Литвина. Львів : ЗУКЦ, 2023. 576 с.

456. Соловйов В. Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання : метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 48 с.

457. Соловйов В. Моделювання педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та*

перспективи : зб. наук. пр. / [гол. ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ ; Львів ; Бережани ; Ломза, 2022. Вип. 11. С. 24–28.

458. Соловйов В. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці викладачів фізичного виховання. *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : зб. статей / упор. О. М. Лозинський. Вип. 1. Львів : Ліга-Прес, 2013. С. 135–141.

459. Соловйов В. Професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ. *Теорія психічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми* : матеріали наук. читань, присвяч. 110-річчю від дня народж. Я. І. Цурковського. Львів, 2015. С. 70–75.

460. Соловйов В. Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2013. № 3. С. 152–161.

461. Соловйов В. Розвиток фізкультурно-оздоровчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 6. С. 103–111.

462. Соловйов В. Сучасні концептуальні підходи до професійної підготовки викладачів фізичного виховання. *Молодь і ринок*. 2013. № 5(100). С. 65–68.

463. Соловйов В. Теоретична модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти. *Моделювання педагогічного процесу та психологічного супроводу підготовки фахівців ризиконебезпечних та інших професій* : монографія / за ред. М. С. Коваля, А. В. Литвина. Львів : Сполом, 2023. С. 110–128.

464. Соловйов В. Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 52 с.

465. Соловйов В., Литвин А. Формування компонентів ІКТ–компетентності майбутнього вчителя. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : монографія / за ред. М. Коваля, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 244–250.

466. Соловійов В., Степанченко Н., Матвійчук Т. Педагогічні умови зміцнення здоров'я школярів у виховній системі В. О. Сухомлинського. *Василь Сухомлинський* : наук. праці / упоряд. та наук. ред. П. Сікорський, Д. Герцюк Львів : Бадікова Н. О., 2018. С. 110–118.

467. Соломка Л. Р. Дидактичні умови забезпечення успішності навчання студентів молодших курсів в технічних закладів освіти : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 1999. 19 с.

468. Солтик О. О. Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Київ, 2003. 21 с.

469. Сопотницька О. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності в ігрових видах спорту : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Хмельницька гуманіт.-пед. академія. Хмельницький, 2016. 220 с.

470. Стасенко О. А. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи в основній школі. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кіровоград. 2009. Вип. 87. С. 161–167.

471. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки учителів фізичного виховання : монографія. Львів : Піраміда, 2016. 652 с.

472. Степанченко Н. І., Матвійчук Т. Ф. Вдосконалення загальнопедагогічної підготовки студентів ВНЗ фізкультурного профілю. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів : 2011. Вип. 86, т. 2. С. 439–441.

473. Степанченко Н. І., Матвійчук Т. Ф. Вирішення учбово-педагогічних задач як умова формування педагогічної позиції у студентів ВНЗ фізкультурного профілю. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми в фізичному вихованні та спорті* : зб. наук. пр. / під ред. Єрмакова С. С. Харків : 2012. № 7. С. 99–102.

474. Стечак Г. М. Основи формування педагогічної компетентності майбутнього лікаря сімейної медицини : навч.-метод. посіб. для виклад. медичних ВНЗ. Львів : ЛНПЦ, 2016. 62 с.

475. Столяренко О. В. Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця : навч.-метод. посіб. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 196 с.

476. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 286-р від 23 лютого 2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (дата звернення: 18.09.2022).

477. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.08.2023).

478. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підручник для науковця. Київ : Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 2006. 302 с.

479. Суровов О. А. Методика інтерактивного навчання спеціальних дисциплін майбутніх вчителів фізичної культур : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2017. 20 с.

480. Сухобок О. Ю Засоби інноваційних педагогічних технологій у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2011. № 12. С. 109–112.

481. Сухомлинский В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Рад. шк., 1988. 272 с.

482. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю. *Вибрані твори* : в п'яти томах. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 2. 670 с.

483. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в п'яти томах. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 4. 643 с.

484. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в п'яти томах. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 1. 509 с.

485. Сущенко А. В. Інформаційно-комунікаційні технології і засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1(7). С. 104–111.

486. Сущенко Л. О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 22 с.

487. Сущенко Л. П. Концепція компетентнісно орієнтованої підготовки майбутніх фахівців для галузі «Спорт для всіх». *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2009. № 5. С. 251–254.

488. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т, 2003. 442 с.

489. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 45 с.

490. Сущенко Т. І. Корекція парадигми сучасного педагогічного процесу. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. Київ ; Запоріжжя. 2000. Вип. 17. С. 7–10.

491. Табінська С. О. Модернізація професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2016. 23 с.

492. Танасійчук Ю. М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів ціннісного ставлення до власного здоров'я : дис. ... д-ра філос. : 011 Освітні, педагогічні науки / Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2021. 416 с.

493. Тарасевич Н. М. Мирошник О. І. Педагогічна майстерність у вимірах суб'єктного підходу до професійної діяльності вчителя. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 1. С. 43–47.

494. Тверезовська Н. Т., Сидоренко В. К. Методологія педагогічного дослідження : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2013. 440 с.

495. Теличко Н. В. Теорія і методика формування основ педагогічної майстерності майбутнього учителя початкових класів : монографія. Київ : Кондор, 2014. 522 с.

496. Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі : [монографія] / [за ред. О. А. Дубасенюк]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 284 с.

497. Теорія і методика фізичного виховання. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання : підручник / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Вид-во НУФВСУ «Олімпійська література», 2012. 392 с.

498. Терлецька Ю. М. Основи рефлексивного управління навчальною діяльністю студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 1. С. 102–106.

499. Тимошенко О. В. Актуальні питання оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2008. № 7. С. 114–120.

500. Тимошенко О. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 420 с.

501. Тимошенко О. В. Шляхи оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в умовах розвитку сучасної освіти в Україні. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2008. № 9. С. 125–132.

502. Тимчак Я. В. Військово-фізична підготовка в Україні (ІХ-VІІІ ст.) : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Луцьк, 1998. 16 с.

503. Тітова Г. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2016. 224 с.

504. Товканець Г. В. Закономірності і принципи стратегії формування педагогічної культури майбутнього вчителя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2017. Вип. 1 (40). С. 291–294.

505. Троїцька Т. С. Українська філософська антропологія як теоретико-методологічна основа професійної підготовки педагога : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.10. Київ, 2007. 34 с.

506. Турянська М. М. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах України (друга половина XX – початок XXI століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2018. 287 с.

507. Тушева В. В. Зміни парадигми наукової діяльності у контексті мистецької освіти. *Наукові записки. Серія : педагогічні науки.* / ред. кол. : В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 176. С. 33–38.

508. Усата О. Ю. Модель підготовки майбутніх учителів інформатики до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання. *Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів* : монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2019. С. 29–50.

509. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. Київ : Рад. шк., 1949. 418 с.

510. Федик О. П. Психологічні особливості професійної підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 1999. 16 с.

511. Федірчик Т. Д. Розвиток педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи (теоретико-методичний аспект) : [монографія]. Чернівці : Рута, 2015. 447 с.

512. Федюк Г. З. Розвиток педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Львівський держ. ун-т безпеки життєдіяльності. Львів, 2019. 289 с.

513. Фізична культура різних груп населення : освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти. Спеціальність: 014 Середня освіта (предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура) / Львівський держ. ун-т фізичної культури ім. Івана Боберського. Львів : ЛДУФК, 2022. 13 с.

514. Фізичне виховання: проблеми та перспективи : монографія / за заг. ред. Г. П. Грибана. Житомир : Рута, 2020. 384 с.

515. Філіпчук Г. Громадянське суспільство: освіта, етнокультура, етнополітика : монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2002. 488 с.

516. Філіпчук Г. Г. Світ варто бачити своїми очима. *Освітній україноцентризм Георгія Філіпчука* : зб. наук. пр. [редкол. : Н. Ничкало (голова) та ін. ; упоряд. : Н. Ничкало, О. Боровік]. Київ : Богданова А. М., 2016. С. 116–128.

517. Філософія : навч. посіб. / Л. В. Губернський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін. ; за ред. І. Ф. Надольного. 3-тє вид., стер. Київ : Вікар, 2003. 457 с.

518. Філософія : словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ : КВІЦ, 2020. 274 с.

519. Філософія освіти : навч. посіб. / за наук. ред. В. П. Андрущенка [та ін.] ; 2-ге вид. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. 348 с.

520. Філософський енциклопедичний словник / [редкол. : В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. VI, 742 с.

521. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / 2-ге вид., випр., допов. Київ : Академвидав, 2006. 560 с.

522. Формування загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів : монографія / Акімова О. В., Галузяк В. М. [та ін.]. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 200 с.

523. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні : книга для вчителя. Київ : Рад. шк., 1991. 191 с.

524. Хлібкевич С. Дослідницька діяльність в системі формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. *Педагогічні науки*. 2018. № 71. С. 109–112.

525. Хлібкевич С. Б. Формування дослідницької компетентності майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої педагогічної освіти : дис. ... д-ра філос. 011 Освітні, педагогічні науки / Полтавський національний пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2020. 327 с.

526. Хоменко С. В. Поняття та структурні компоненти професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні та історичні науки*. Київ, 2012. Вип. 102. С. 203–208.

527. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : [монографія]. Київ : Магістр-S, 1998. 201 с.

528. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження : монографія. Харків: 2018. 290 с.

529. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти*. 2011. № 2(60). С. 11–15.

530. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання : навч. посіб. Харків : ОВС, 2008. 406 с.

531. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» : затв. Указом Президента України від 1 вересня 1998 р., № 963/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963%D0%B0/98#Text> (дата звернення: 15.07.2022).

532. Цьось А. В. Диференційований підхід у процесі професійної підготовки вчителя фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1994. 16 с.

533. Цьось А. В. Закономірності розвитку фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2009. № 3. С. 19–23.

534. Цьось А. В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку XIX ст. : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Харків, 2005. 40 с.

535. Цьось А. В. Фізичне виховання в календарній обрядовості українців : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2000. 376 с.

536. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 240 с.

537. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / за ред. Г. В. Терещука. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 275 с.

538. Чалабієв Р. Проектна технологія та метод тренінгу. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2008. № 1. С. 26–28.

539. Чепелюк А. В. Теоретичне обґрунтування психолого-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. № 8. С. 159–162.

540. Чепелюк А. В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 20 с.

541. Черняков В. В. Класифікація професійних ситуацій вчителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2012. № 6. С. 107–110.

542. Черняков В. В. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХІІІ), 2011. № 2. С. 131–133.

543. Черняков В. В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 20 с.

544. Чистякова М., Мазур В., Гурман Л., Ладиняк А., Приходько В., Марчук Д., Марчук В. Метод кейс-стаді у формуванні професійних компетенцій майбутніх вчителів фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2022. Вип. 26. С. 150–155.

545. Чорноштан А. Г. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання на основі модульно-рейтингової технології навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2002. 258 с.

546. Шандригось В. І. Організація навчальної роботи вчителя фізичної культури за допомогою комп'ютера : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2005. 262 с.

547. Шандригось Г. А. Можливості моделювання у професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури. URL: [www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2012_98.../ Shand.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/2012_98.../Shand.pdf). (дата звернення: 15.08.2022).

548. Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2016. 267 с.

549. Шахов В. І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя : загальнопедагогічний аспект : монографія. Вінниця : Едельвейс, 2007. 383 с.

550. Шахов В. І. Теоретико-методологічні основи базової педагогічної освіти майбутніх учителів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2008. 43 с.

551. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні* : зб. наук. пр. Рівне : Принт Хауз, 2001. Вип. 2. С. 371–374.

552. Шиян Б. М. Теоретично-методичні основи підготовки вчителів фізичної культури в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 50 с.

553. Щекотиліна Н. Ф. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2019. 20 с.

554. Щербак О. І. Професійно-педагогічна освіта: теорія і практика : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Наук. світ, 2010. 279 с.
555. Щербіна С. Формування активної професійної позиції у майбутніх педагогів. *Рідна школа*. 2001. № 1. С. 66–69.
556. Яворська Г. Основи педагогіки : навч. посіб. Одеса : Юридична література, 2002. 304 с.
557. Ягупов В. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. Київ, 2003. Вип. 1. С. 28–37.
558. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
559. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА. Серія : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Т. 71. 2007. С. 3–8.
560. Якса Н. В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 354 с.
561. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх вчителів: теорія і методика міжкультурної взаємодії в умовах Кримського регіону : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 568 с.
562. Ялович В. Т. Використання проблемних ситуацій при формуванні педагогічної творчості майбутніх учителів фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2011. № 12. С. 135–138.
563. Ялович В. Т. Формування педагогічних здібностей у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 1996. 24 с.
564. Ярошенко О. Г. Методична підготовка майбутніх учителів: реальний стан і шляхи до вдосконалення. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 69–73.
565. Ackoff R. L. Ackoff's best : his classic writings on management. New York : John Wiley & Sons, 1999. 356 p.
566. Afifi A., Clark V., May S. Computer-Aided Multivariate Analysis. 4th ed. New York : CRC Press, 2003. 512 p.

567. Aka S. T., Adem S. Emotional Intelligence Levels of Physical Education Teachers in Terms of Various Variables. *International Education Studies*. 2020. Vol. 13, No 3. P. 111–120.

568. Bakhmat N., Maksymchuk B., Voloshyna O., Kuzmenko V., Matviichuk T., Kovalchuk A., Martynets L., Uchytel I., Solovyov V., Manzhos E., Sheian M., Aliksieiev O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk I. Designing Cloud-oriented University Environment in Teacher Training of Future Physical Education Teachers. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 19, Issue 4. P. 1323–1332.

569. Block M. E., Taliaferro A., Campbell A. L. et al. Teaching the Self-Contained Adapted Physical Education Class. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*. 2011. Vol. 82, No. 4. P. 47–52.

570. Brojek A. Motives behind the choice of physical education as the course of study at selected universities in Poland. Motives behind the choice of physical education. *Polish Journal of Sport and Tourism*. 2008. Vol. 15(3). P. 136–139.

571. Bruner J. The Process of Education. Cambridge, MA : Harvard University Press., 1977. 97 p.

572. Christian H., Zubrick S. R., Foster S. et al. The influence of the neighborhood physical environment on early child health and development : A review and call for research. *Health & Place*. 2015. Vol. 33. P. 25–36.

573. Coates J. K. Teaching inclusively : are secondary physical education student teachers sufficiently prepared to teach in inclusive environments? *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2012. Vol. 17, No. 4. P. 349–365.

574. Combs A. The Radiance of Being: Complexity, Chaos, and the Evolution of Consciousness. Edinburgh: Floris Books, 1996. 360 p.

575. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*. 2018. C 189/01. P. 1–13. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7) (application date: 15.07.2022).

576. Dave R. H. Foundation of Lifelong Education: Some Methodological Aspects. *Foundations of Lifelong Education* / Dave, R. H. (ed.). Oxford : Pergamon Press ; Hamburg : UNESCO Institute for Education, 1976. P. 15–55.

577. Dewey J., Dewey E. Schools of To-Morrow. New York : W. P. Dutton & Co., Inc., 1915. 380 p.

578. Education, tourism and health for people / ed. by W. Zukow, R. Muszkieta, E. Prystupa [et al.]. Lviv ; Poznan ; Warsaw, 2010. 378 s.

579. European Physical Education Teacher Education Practice: Initial, Induction and Professional Development / Eds. by A. MacPhail, D. Tannehill, Z. Avsar. Publisher : Meyer & Meyer Sport Ltd., 2019. 416 p.

580. Fetescu S. Managementul instruirii specialiștilor în domeniul educației fizice prin forme alternative de învățământ la distanță/ învățământ cu frecvență redusă : teză de doctor în științe pedagogice : 533.04 – Educație fizică, sport, kinetoterapie și recreație. Chișinău : Universitatea de stat de educație fizică și sport a Republicii Moldova, 2015. 252 s.

581. Gustafsson J. Single case studies vs. multiple case studies: a comparative study (Thesis). Halmstad, Sweden: Halmstad University. 2017. URL: <https://hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1064378/FULLTEXT01.pdf> (application date: 12.08.2023).

582. Haken H. Information and Self-Organization: a Macroscopic Approach to Complex Systems; 2nd enlarged ed. Springer, 2000. 222 p.

583. Herbart: Auswahl aus seinen pädagogischen Werken / herausgegeben von Karl Richter. Bielefeld ; Leipzig : Verlag von Velhagen & Klasing, 1905. IV, 130 s.

584. Herreid C. Case study teaching. *New Directions for Teaching and Learning*. 2011. Issue 128. P. 31–40.

585. Hutmacher W. Key Competencies for Europe. *Council for Cultural Co-operation (CDCC) A Secondary Education for Europe Project* : Report of the Symposium, Berne, Switzerland, March 27–30, 1996. Strasbourg : Council for Cultural Cooperation, 1997. 72 p.

586. Izard C. E. The Psychology of Emotions. New York : Plenum Press, 1991. 452 p.

587. Kelly P., Matthews A., Foster Ch. European Union. Sport and Physical Activity Report. 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/258919912_Young_and_physically_active (application date: 15.05.2022).

588. Kendall M. G., Gibbons J. D. Rank correlation methods. New York : Oxford University Press, 1990. 272 p.

589. Kerschensteiner G. Autorität und Freiheit als Bildungsgrundsätze. Leipzig : Ernst Oldenburg, 1924. 140 s.

590. Komogorova M., Maksymchuk B., Bernatska O., Lukianchuk S., Gerasymova I., Popova O., Matviichuk T., Solovyov V., Kalashnik N., Davydenko H., Stoliarenko O., Stoliarenko O., Maksymchuk I. Pedagogical Consolidation of Pupil-Athletes' Knowledge of Humanities. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, Issue 1. P. 168–187.

591. Kõverjalg A. Kutseõppe didaktika ja psühholoogia : käsiraamat kutseõppega tegelevatele töötajatele. Tallinn : Valgus, 1989. 207 lk.

592. Kvam P. The effect of active learning methods on student retention in engineering statistics. *American Statistician*. 2000. Issue 54. P. 136–140.

593. Laporte W. Physical Education in the European Union in a harmonisation process in EUPEA. *News letter*. 1999. No. 4. P. 23–24.

594. Learning: the treasure within: report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century / J. Delors. Paris, France : UNESCO Publishing, 1996. 266 p.

595. Locke L. Changing secondary schools physical education. *Quest*. 1992. No. 5. P. 361–372.

596. Luke M., Sinclair G. Gender differences in adolescents attitudes toward physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*. 1991. No. 11. P. 23–24.

597. Lytle R., Lavay B., Rizzo T. What Is a Highly Qualified Adapted Physical Education Teacher? *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*. 2010. Vol. 81, No. 2. P. 40–50.

598. Lytvyn A., Solov'ev V. Learner-Centered Approach in Teacher Education. *Forming and Qualitative Development of Modern Educational Systems* : Materials digest of the LXIV International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Pedagogical sciences, London, September 26 – October 01, 2013. London : IASHE, 2013. P. 74–76.
599. Legrand P. An Introduction to Life-long Education. London : Croom Helm Ltd. ; Paris : The UNESCO Press, 1975. 99 p.
600. Maksymchuk B., Gurevych R., Matviichuk T., Surovov O., Stepanchenko N., Opushko N., Sitovskiy A., Kosynskiy E., Bogdanyuk A., Vakoliuk A., Solovyov V., Maksymchuk I. Training Future Teachers to Organize School Sport. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 4. P. 310–327.
601. Maksymchuk B., Matviichuk T., Solovyov V., Davydenko H., Soichuk R., Khurtenko O., Groshovenko O., Stepanchenko N., Andriychuk Y., Grygorenko T., Duka T., Pidlypniak I., Gurevych R., Kuzmenko V., Maksymchuk I. Developing Healthcare Competency in Future Teachers. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 3. P. 24–43.
602. Maslow A. H. Toward a Psychology of Being ; 3rd ed. New York : J. Wiley & Sons, 1998. 270 p.
603. Masurier G., Corbin C. B. Top 10 Reasons for quality physical education. *JOPERD*. 2006. Vol. 77, No. 6. P. 44–53.
604. Matviichuk T., Branitska, T., Solovyov V., Marchenko O., Kovalchuk O., Boreiko N., Anichkina O., Fihol N., Gerasymova I. Developing Pedagogical Mastery in Future Physical Education Teachers in the Context of Postmodern Paradigm of Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14, Issue 2. P. 50–72.
605. Maurer M. R., Jordan P. J. Steps to Successful Physical Education. *Teacher Education Workshop : Physical Educator*. 2006. Vol. 63, n. 1. P. 53–56.
606. McClelland D. C. How Motives, Skills and Values Determine what People Do. *American Psychologism*. 1985. No. 40. P. 812–825.

607. McGinnis J. Secondary Physical Education. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*. 1994. No. 7. P. 50–102.

608. McLennan N., Thompson J. Quality Physical Education (QPE): guidelines for policy makers. Paris : UNESCO, 2015. 89 p.

609. Mileva E. L. Influence of process of the European integration over the learning programmes for Physical Education Teachers. *Personality. Motivation. Sport*. 2009. Vol. 14. P. 66–75.

610. Nandamuri P. P., Rao K. V. An Analysis of the Impact of Professional Training on the Performance of Teachers . *The IUP Journal of Soft Skills*. 2012. Vol. VI, No. 3. P. 28–37.

611. Naul R. Concepts of Physical Education in Europe. *Physical Education: Deconstruction and Reconstruction*. 2003. P. 35–52.

612. Ovcharuk V., Maksymchuk B., Ovcharuk V., Khomenko O., Khomenko S., Yevtushenko Y., Rybalko P., Pustovit H., Myronenko N., Syvokhop Y., Sheian M., Matviichuk T., Solovyov V., Maksymchuk I. Forming Competency in Health Promotion in Technical Specialists Using Physical Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, Issue 3. P. 1–19.

613. Palamarchuk O., Gurevych R., Maksymchuk B., Gerasymova I., Fushtey O., Logutina N., Kalashnik N., Kylivnyk A., Haba I., Matviichuk T., Solovyov V., Maksymchuk I. Studying Innovation as the Factor in Professional Self-Development of Specialists in Physical Education and Sport. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 4. P. 118–136.

614. Pariseau S. E., Kezim B. The effect of using case studies in business statistics. *Journal of Education for Business*. 2007. Issue 83(1). P. 27–31.

615. Pedagogical Constitution of Europe. Association of Rectors of pedagogical universities in Europe. URL: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopys-yevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy> (application date: 5.06.2023).

616. Praktyki pedagogiczne w wychowaniu fizycznym – doświadczenia polskie na tle innych krajów / Borowiec J. et al. *Pedagogical practices in physical education – Polish experience in comparison with other countries*. Wrocław : AWF, 2016. S. 89–96.

617. Quality Management Principles. Vernier, Geneva : International Organization for Standardization, 2015. 20 p.
618. Raven J. Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release. Royal Fireworks Publishing, 1997. 396 p.
619. Revised International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport. UNESCO. General Conference, 38th. Paris : UNESCO, 2015. 12 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233885> (application date: 13.09.2022).
620. Robins S. P., Hunsaker P. L. Training in Interpersonal Skills : Tips for managing people at work ; 2nd ed. New Jersey : Prentice-Hall, Inc. A Simon & Schuster Company Upper Saddle River, 1996. 305 p.
621. Rogers C. Learning to be free. *Person to person: The problem of being human* / Ed. Rogers C. R. Walnut Creek, CA: Real People Press, 1967. P. 47–66.
622. Rogers C. R. On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. London: Constable, 1961. 420 p.
623. Rubinshtein S. L. Grundlagen der Allgemeinen Psychologie. Berlin : Volk und Wissen, 1984. 880 s.
624. Schelten A. Einführung in die Berufspädagogik : Vierte, überarbeitete und aktualisierte Auflage ; 4. ed. Franz Steiner Verlag, 2010. 293 p.
625. SDG4-Education 2030, Incheon Declaration (ID) and Framework for Action. For the Implementation of Sustainable Development Goal 4, Ensure Inclusive and Equitable Quality Education and Promote Lifelong Learning Opportunities for All, ED-2016/WS/28. UNESCO, 2015. URL: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-2030-incheon-framework-for-action-implementation-of-sdg4-2016-en_2.pdf (application date: 15.08.2022).
626. Shorpshire J. Primary school children's attitudes to physical education: gender differences. European Journal of Physical Education. 1997. No. 1. P. 21–22.
627. Sitovskyi A., Maksymchuk B., Kuzmenko V., Nosko Y., Korytko Z., Bahinska O., Marchenko O., Nikolaienko V., Matviichuk T., Solovyov V., Khurtenko O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk I. Differentiated approach to

physical education of adolescents with different speed of biological development. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 19, Issue 3. P. 1532–1543.

628. Slingerland M., Borghouts L., Jans L., Weeldenburg G., van Dokkum G., Vos S., Haerens L. Development and optimisation of an in-service teacher training programme on motivational assessment in physical education. *European physical education review*. 2017. Vol. 23(1). P. 91–109.

629. Slingerland M., Weeldenburg C., Borghouts L. B. Physical education teacher education in the Netherlands. *European Physical Education Teacher Education Practice: Initial, Induction and Professional Development*. Publisher : Meyer & Meyer Sport Ltd., 2019. P. 240–258.

630. Spencer L. M., Spencer S. M. Competence at Work: Models for Superior Performance. Wiley, 1993. 384 p.

631. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Kyiv : CS Ltd., 2015. 32 p.

632. Statement by GCPEA Executive Director, Diya Nijhowne, on Attacks on Education in Ukraine. *Global Coalition to Protect Education from Attack (GCPEA)* : website. URL: <https://protectingeducation.org/news/statement-by-gcpea-executive-director-diya-nijhowne-onattacks-on-education-in-ukraine/> (application date: 05.08.2023).

633. Stones E. Psychology of Education: a Pedagogical Approach. London : Methuen, 1983. 490 p.

634. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education / The European Higher Education Area. URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf. (application date: 10.04.2023).

635. The Lisbon Declaration Europe's Universities beyond 2010: Diversity with a Common Purpose. Brussels : EUA asbl, 2007. 8 p. URL: http://www.aic.lv/bologna/Bologna/London_conf/Lisbon_declaration.pdf (application date: 10.04.2023).

636. Torrance E. P. Creativity. What research says to the teacher. Washington, DC : National Education Association, 1969. 36 p.
637. Tuning Educational Structures in Europe – Universities' contribution to the Bologna Process. Final Report. University of Deusto, 2005. 386 p.
638. Voinar I. Problems and Tendencies of Professionals Education in Physical Culture Area. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2011. Vol. 17(1). P. 44–50.
639. Vygotsky L. Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1978. 160 p.
640. Whiddett S., Hollyforde S. A Practical Guide to Competencies: How to Enhance Individual and Organisational Performance. London : CIPD Publishing, 2003. 144 p.
641. White R. W. Motivation Reconsidered : The Concept of Competence. *Psychological Review*. 1959. Vol. 66 (5). P. 297–333.
642. Wolny B. A Physical Education Teacher as a Part of School Health Education. *Human Movement*. 2010. Vol. 1(21). P. 81–88.
643. Zegnałek K., Gutkowska-Wyrzykowska E. Przygotowanie nauczycieli do realizacji zajęć z wychowania fizycznego na poziomie edukacji wczesnoszkolnej. *Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna*. 2017. Vol. 5, Issue 1(9). S. 169–183.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Порівняння компонент підготовки вчителів фізичного виховання в ОПП
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в українських ЗВО**

**Таблиця А.1 – Перелік компонент ОПП у Львівському державному
університеті фізичної культури імені Івана Боберського (бакалаврат, 2022)***

Освітні компоненти (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)		Загальний обсяг	
		годин	кредитів ЄКТС
1		2	3
Обов'язкові компоненти			
OK 1	Історія України та історія української культури	180	6,0
OK 2	Українська мова професійного спілкування та основи риторики	90	3,0
OK 3	Іноземна мова	270	9,0
OK 4	Економічна теорія	90	3,0
OK 5	Масаж	90	3,0
OK6	Фізіологія людини	90	3,0
OK7	Біохімія	90	3,0
OK 8	Біомеханіка	90	3,0
OK9	Психологія	90	3,0
OK10	Соціологія та основи права	120	4,0
OK11	Філософія, етика та професійна етика	90	3,0
OK12	Вступ до спеціальності та історія фізичної культури	90	3,0
OK13	Економіка ФВ	90	3,0
OK14	Педагогіка з основами педагогічної майстерності	150	5,0
OK15	Спортивна метрологія	90	3,0
OK16	Спортивна морфологія	90	3,0
OK17	Організація професійної діяльності фахівця ФК	90	3,0
OK18	Фізіологія фізичного виховання	90	3,0
OK19	Біохімічні основи фізичного виховання	90	3,0
OK20	Анатомія людини	120	4,0
OK21	Види оздоровчо-рекреаційної рухової активності	180	6,0
OK22	Теорія і методика фізичного виховання та ознайомча практика	330	11,0
OK23	Методика викладання в спеціальних медичних групах	90	3,0
OK24	Олімпійський і професійний спорт	90	3,0
OK25	Політологія	90	3,0
OK26	Адаптивне фізичне виховання	90	3,0
OK27	Управління в сфері фізичної культури та організаційна практика	150	5,0
OK28	Основи теорії і методики спортивного тренування	90	3,0
OK29	Гігієна ФВ	90	3,0
OK30	Спортивні споруди і обладнання, екологія	90	3,0
OK31	Теорія і методика гімнастики, ритміки і хореографії та організація спортивно-масових заходів	90	3,0
OK32	Рекреаційні ігри	90	3,0

* [434, с. 11-12].

OK33	Теорія і методика спортивних ігор	90	3,0
OK34	Теорія і методика легкої атлетики	90	3,0
OK35	Теорія і методика плавання і рятування на воді	90	3,0
OK36	Теорія і методика футболу	90	3,0
OK37	Теорія і методика лижних видів спорту і туризму	120	4,0
OK38	Оздоровчо-рекреаційні технології	90	3,0
OK39	Лікувальна ФК	90	3,0
OK40	Педагогічна практика	330	11,0
OK41	Тренерська практика	240	8,0
OK42	Олімпійська освіта	90	3,0
OK43	Безпека життєдіяльності і цивільний захист	90	3,0
OK44	Організація краєзнавчо-туристичної роботи	90	3,0
OK45	Оздоровчий фітнес та коригувальна гімнастика	90	3,0
OK46	Кваліфікаційна робота	90	3,0
OK47	Державна атестація	60	2,0
	Всього	5400	180
Вибіркові компоненти			
1.1	Теорія і методика обраного виду спорту, спортивно-педагогічне вдосконалення	1260	42,0
	Теорія і методика обраного виду спорту, організація спортивних заходів		
1.2	Теорія і методика спортивних двобоїв	90	3,0
	Шахи		
2	Теорія і методика атлетизму	90	3,0
	Стрілецький спорт		
3	Основи медичних знань	90	3,0
	Спорт медицина		
4	Психологія ФВ	90	3,0
	Іноземна мова		
	Всього	1800	60
	ВСЬОГО ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ	7200	240,0

Вибіркові компоненти 1.1 здобувачі можуть обрати на кожному році навчання.

На 2, 3, 4 роках навчання – вибирають відповідно одну з блоків дисциплін 2, 3, 4

**Таблиця А.2 – Перелік компонент ОПП у Національному університеті
фізичного виховання і спорту України (бакалаврат, 2023)***

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів ЄКТС	Форма під- сумкового контролю
1	2	3	4
Обов'язкові компоненти			
Цикл предметної спеціальності			
ОК. ЦС 1	Історія України	3	Екзамен
ОК. ЦС 2	Іноземна мова	6	Екзамен
ОК. ЦС 3	Анатомія людини	5	Екзамен
ОК. ЦС 4	Українська мова (за професійним спрямуванням)	3	Залік
ОК. ЦС 5	Біохімія	3	Екзамен
ОК. ЦС 6	Комп'ютерна техніка	3	Залік
ОК. ЦС 7	Вступ до спеціальності	3	Залік
ОК. ЦС 8	Спорт як соціальне явище	3	Залік
ОК. ЦС 9	Теорія і методика викладання гімнастики	4	Залік
ОК. ЦС 10	Теорія і методика викладання легкої атлетики	3	Залік
ОК. ЦС 11	Теорія і методика викладання спортивних ігор	4	Залік
ОК. ЦС 12	Практика зі спортивного туризму	3	Залік
ОК. ЦС 13	Теорія і методика фізичного виховання	15	Екзамен
ОК. ЦС 14	Фізіологія людини	4	Екзамен
ОК. ЦС 15	Біомеханіка	4	Екзамен
ОК. ЦС 16	Психологія	4	Екзамен
ОК. ЦС 17	Педагогіка	4	Екзамен
ОК. ЦС 18	Педагогічна майстерність	4	Екзамен
ОК. ЦС 19	Спортивна метрологія	3	Залік
ОК. ЦС 20	Методика туристсько-краєзнавчої роботи в школі	3	Залік
ОК. ЦС 21	Гігієна та основи екології	4	Екзамен
ОК. ЦС 22	Олімпійський спорт і олімпійська освіта	5	Екзамен
ОК. ЦС 23	Теорія і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності	5	Екзамен
ОК. ЦС 24	Основи науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури	3	Залік
ОК. ЦС 25	Долікарська медична допомога	4	Екзамен
ОК. ЦС 26	Фізіологія рухової активності і спорту	5	Екзамен
ОК. ЦС 27	Методика організації занять зі спеціалізованих видів туризму	6	Залік
ОК. ЦС 28	Педагогічна практика у закладах загальної середньої освіти	7	Залік
ОК. ЦС 29	Основи публічного управління, менеджменту та маркетингу у сфері фізичної культури і спорту	4	Екзамен
ОК. ЦС 30	Інформатика і інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті	4	Екзамен
ОК. ЦС 31	Теорія і методика дитячо-юнацького спорту	4	Екзамен
ОК. ЦС 32	Спортивна медицина	4	Екзамен
ОК. ЦС 33	Основи теорії здоров'я та здорового способу життя	4	Залік

* [435, с. 12-13].

ОК. ЦС 34	Адаптивне фізичне виховання	5	Екзамен
ОК. ЦС 35	Нові технології у фізичному вихованні	3	Екзамен
ОК. ЦС 36	Основи екологічного туризму	4	Залік
ОК. ЦС 37	Філософія	3	Екзамен
ОК. ЦС 38	Методика занять фізичним вихованням з учнями з ослабленим здоров'ям	4	Екзамен
ОК. ЦС 39	Педагогічна діагностика якості навчання у фізичній культурі	3	Залік
ОК. ЦС 40	Міждисциплінарна курсова робота	1	Залік
ОК. ЦС 41	Професійно-орієнтована практика	6	Залік
ОК. ЦС 42	Практика за профілем майбутньої професії	8	Залік
Усього:		180	
Загальний обсяг обов'язкових компонент		180	
Загальний обсяг вибірових навчальних дисциплін*		60	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ		240	

* вибір вибірових навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти здійснюється відповідно до Положення про вибір навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти у НУФВСУ із каталогу вибірових навчальних дисциплін в обсязі 60 кредитів ЄКТС, а саме; для денної форми: I року навчання – 15 кредитів ЄКТС ; II року навчання – 15 кредитів ЄКТС, III року навчання – 15 кредитів ЄКТС, IV року навчання – 15 кредитів ЄКТС. Для заочної форми навчання: I року навчання – 12 кредитів ЄКТС, II року навчання – 12 кредитів ЄКТС, III року навчання – 12 кредитів ЄКТС, IV року навчання – з 12 кредитів ЄКТС, V року навчання – 12 кредитів ЄКТС.

Таблиця А.3 – Перелік компонент ОПП у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (бакалаврат, 2022)*

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, екзамени)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
Обов'язкові компоненти ОП			
1.1. Загальна підготовка			
ОК 1	Історія України та національної культури	4	екзамен
ОК 2	Сучасні інформаційні технології та метрологічний контроль у ФВС	7	залік, залік
ОК 3	Іноземна мова	6	залік, екзамен
ОК 4	Українська мова (за професійним спрямуванням)	3	екзамен
ОК 5	Філософія	3	екзамен
ОК 6	Інформаційно-технічні засоби навчання	3	залік
ОК 7	Культура безпеки	4	залік, залік
Усього		30	
1.2. Професійна підготовка			
ОК 8	Вступ до спеціальності	3	залік
ОК 9	Біохімія	3	екзамен
ОК 10	Анатомія людини з основами спортивної морфології	7	екзамен
ОК 11	Педагогіка	9	залік, екзамен, залік
ОК 12	Гімнастика та методика її навчання	10	залік, екзамен
ОК 13	Легка атлетика та методика її навчання	10	залік, екзамен
ОК 14	Спортивні та рухливі ігри і методика їх навчання	14	залік, залік, залік, екзамен
ОК 15	Спортивні споруди і обладнання	3	залік
ОК 16	Психологія	6	екзамен, екзамен
ОК 17	Теорія і методика фізичного виховання	10	екзамен, екзамен
ОК 18	Фізіологія людини та рухової діяльності	9	залік, екзамен
ОК 19	Плавання та методика його навчання	7	залік, екзамен
ОК 20	Інклюзивна освіта та фізичне виховання у СМГ	6	екзамен
ОК 21	Біомеханіка	5	екзамен
ОК 22	Основи наукових досліджень у ФКС	3	залік
ОК 23	Курсова робота з ТМФВ	3	залік
ОК 24	Гігієна	3	залік
Усього		111	
1.3. Практична підготовка			

* [433, с. 13-14].

ОК 25	Літній табірний збір	6	залік, екзамен
ОК 26	Практикум з фізичної культури у ЗЗСО	3	залік
ОК 27	Зимовий табірний збір	6	залік, екзамен
ОК 28	Педагогічна практика в літніх оздоровчих закладах	6	залік
ОК 29	Педагогічна практика в молодшій школі	6	залік
ОК 30	Виробнича практика в основній і старшій школах	9	залік
Усього		36	
Атестація			
А 1	Атестаційний екзамен з теорії і методики фізично-го виховання	1,5	екзамен
А 2	Кваліфікаційна робота	1,5	захист
Усього		3	
Загальний обсяг обов’язкових компонентів:		180	
Вибіркові компоненти ОП 2.1. Загальна підготовка			
ВК	Вибіркові компоненти**	15	заліки, екзамени
2.2. Професійна підготовка			
ВК	Вибіркові компоненти**	45	заліки, екзамени
Загальний обсяг вибірових компонентів:		60	
Загальний обсяг освітньої програми		240	

**Вибіркові компоненти (навчальні дисципліни) із загально-університетського каталогу вибірових навчальних дисциплін загальної підготовки та каталогу вибірових дисциплін професійної підготовки освітньої програми, а також навчальних дисциплін з інших освітніх програм чи інших рівнів вищої освіти ТНПУ / інших ЗВО за програмами зовнішньої чи внутрішньої академічної мобільності.

Додаток Б

**Порівняння компонент підготовки вчителів фізичного виховання в ОПП
другого (магістерського) рівня вищої освіти в українських ЗВО**

**Таблиця Б.1 – Перелік компонент ОПП у Львівському державному
університеті фізичної культури ім. Івана Боберського (магістратура, 2022)***

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів	Форма підсумк. контролю
1	2	3	4
Обов'язкові компоненти ОП			
OK01	Комп'ютерні та інформаційні технології	3	Залік
OK02	Педагогіка та психологія вищої школи	3	Екзамен
OK03	Методи наукових досліджень	3	Залік
OK04	Теорія і методика ФВ різних груп населення	3	Екзамен
OK05	Теоретичні основи фізичної рекреації	3	Залік
OK06	Спортивно-педагогічне вдосконалення	9	Залік
OK07	Ділова іноземна мова	3	Екзамен
OK08	Менеджмент і маркетинг у фізичній культурі і спорті	3	Залік
OK09	Практика зі спеціальності	6	Залік
OK10	Науково-педагогічна практика	9	Залік
OK11	Диференційоване фізичне виховання	3	Екзамен
OK12	Формування культури рухової активності	3	Залік
OK13	Професійна діяльність фахівця ФВ	3	Екзамен
OK14	Адаптивна фізична рекреація	3	Екзамен
OK15	Фітнес технології	3	Залік
OK16	Переддипломна практика	7	Залік
OK17	Кваліфікаційна робота	5	Захист
Загальний обсяг обов'язкових компонент:			
Вибіркові компоненти ОП *			
BK01/ BK02	01. Інноваційні педагогічні технології в системі ФВ 02. Рекреаційно-оздоровча діяльність	6	Залік
BK03/ BK04	03. Інформаційна культура студента 04. Світоглядні засади фізичного виховання і спорту	3	Залік
BK05/ BK06	05. Зарубіжні системи фізичного виховання 06. Професійна діяльність фахівця з ФіР	3	Залік
BK07/ BK08	07. Рекреаційні технології 08. Національний спорт	3	Залік
BK09/BK10	09. Національні традиції фізичного виховання 10. Управління діяльністю суб'єктів фізичного виховання	3	Залік
Загальний обсяг вибірових компонент:		18	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ		90	

* [513, с. 8].

**Таблиця Б.2 – Перелік компонент ОПП у Національному університеті
фізичного виховання і спорту (магістратура, 2023)***

Код	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
Обов'язкові компоненти ОП			
Цикл предметної спеціальності			
ОК.ЦС 1	Актуальні проблеми фізичної культури і спорту	3	Залік
ОК.ЦС 2	Педагогіка вищої освіти	3	Залік
ОК.ЦС 3	Професійно-орієнтована іноземна мова	10	Екзамен
ОК.ЦС 4	Науково-педагогічна практика	3	Захист
ОК.ЦС 5	Науково-дослідна практика	7	Захист
ОК.ЦС 6	Кваліфікаційна робота	8	Захист
ОК.ЦС 7	Теорія і методика викладання фізичної культури у закладах загальної середньої освіти	6	Екзамен
ОК.ЦС 8	Методологічні основи навчання та інноваційні технології у фізичному вихованні	3	Екзамен
ОК.ЦС 9	Організація і методика наукових досліджень у фізичному вихованні	3	Залік
ОК.ЦС 10	Професійна діяльність фахівців з фізичного виховання	3	Екзамен
ОК.ЦС 11	Туристсько-оздоровча робота в закладах загальної середньої освіти	3	Екзамен
ОК.ЦС 12	Методика занять з учнями спеціальних медичних груп	3	Екзамен
ОК.ЦС 13	Методика спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах загальної середньої освіти	3	Залік
ОК.ЦС 14	Теорія і методика викладання масових видів спорту у закладах загальної середньої освіти	8	Залік
Загальний обсяг обов'язкових компонент:		66	
Загальний обсяг вибіркового навчальних дисциплін**		24	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ		90	

** Вибір вибіркового навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти здійснюється відповідно до Положення про вибір навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти у НУФВСУ із каталогу вибіркового навчальних дисциплін в обсязі 24 кредити ЄКТС.

* [436, с. 12].

Таблиця Б.3 – Перелік компонент ОПІ у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (магістратура, 2022)*

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
2.1. ОБОВ'ЯЗКОВІ КОМПОНЕНТИ ОП			
2.1.1. Загальна підготовка			
ОК 1.	Філософія науки	3	екзамен
ОК 2.	Психологія і педагогіка у закладах освіти	3	екзамен
ОК 3.	Менеджмент в освіті	3	екзамен
ОК 4.	Цифрові технології в освіті і науці: тренінг-курс	3	залік
ОК 5.	Іноземна мова за професійним спрямуванням	3	залік
Обсяг обов'язкових компонент циклу загальної підготовки ОП		15	
2.1.2. Професійна підготовка			
ОК 6.	Управління у сфері фізичної культури	3	залік
ОК 7.	Методика наукових досліджень в освіті та фізичній культурі	6	екзамен
ОК 8.	Узагальнена теорія фізичної культури	6	екзамен
ОК 9.	Методика викладання фізичного виховання у закладах освіти	6	екзамен
ОК 10.	Інноваційні проекти у сфері середньої освіти і фізичної культури	3	залік
ОК 11.	Методика оздоровчої фізичної культури та гурткової роботи	3	залік
Обсяг обов'язкових компонент циклу професійної підготовки ОП		27	
2.1.3. Практика			
ОК 12.	Педагогічна практика	6	залік
ОК 13.	Науково-педагогічна практика	9	залік
Обсяг обов'язкових компонент циклу практичної підготовки ОП		15	
2.1.4. Атестація			
ОК 14.	Атестаційний екзамен	1,5	екзамен
ОК 15.	Магістерська робота	1,5	захист
Загальний обсяг обов'язкових компонент:		60	
2.2. ВИБІРКОВІ КОМПОНЕНТИ ОП			
2.2.1. Навчальні дисципліни загальної підготовки			
ВК	Вибіркові компоненти**	6	заліки
2.2.2. Навчальні дисципліни професійної підготовки			
ВК	Вибіркові компоненти**	24	заліки
Загальний обсяг вибірових компонент:		30	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ		90	

** Вибіркові компоненти (навчальні дисципліни) із загальноуніверситетського каталогу вибірових навчальних дисциплін загальної підготовки та каталогу вибірових дисциплін професійної підготовки освітньої програми, а також навчальних дисциплін з інших освітніх програм чи інших рівнів вищої освіти ТНПУ / інших ЗВО за програмами зовнішньої чи внутрішньої академічної мобільності.

* [437, с. 13].

Додаток В

**Таблиця В.1 – Ранжування складників організаційно-педагогічних умов
ефективної педагогічної підготовки майбутніх
учителів фізичного виховання***

№ з/п	Експертні оцінки організаційно-педагогічних умов									
	мотиваційно- цільові		перспективно- прогностичні		програмно- змістові		процесуально- технологічні		рефлексивно- коригувальні	
	бали	ранг	бали	ранг	бали	ранг	бали	ранг	бали	ранг
1.	4	5	10	1	6	4	9	2	8	3
2.	3	5	9	2	8	3	10	1	5	4
3.	4	5	8	3	6	4	11	1	9	2
4.	5	4	6	3	4	5	9	1	7	2
5.	5	5	10	2	6	4	12	1	8	3
6.	6	4	10	2	8	3	12	1	4	5
7.	4	5	7	2	6	3	8	1	5	4
8.	4	5	10	2	9	3	11	1	7	4
9.	2	5	6	3	4	4	10	1	8	2
10.	5	5	8	2	7	3	9	1	6	4
11.	6	5	12	1	7	4	9	2	8	3
12.	6	5	10	2	7	4	11	1	9	3
13.	6	4	7	3	4	5	9	2	12	1
14.	6	4	9	1	4	5	8	2	7	3
15.	5	5	7	4	8	3	12	1	10	2
S_n	71		129		94		150		113	
S_r		71		33		57		19		45
R	5		2		4		1		3	

* Обчислено автором за результатами проведеного експертного оцінювання.

Додаток Г

Додаток Г.1

Сучасні вимоги до випускників закладів вищої освіти*

Вимоги держави:

- опанування відповідного стандарту вищої освіти зі спеціальності;
- професійна компетентність, мобільність, комунікативність;
- здатність до вирішення професійних завдань, реалізації проєктів, опанування та розроблення інновацій в умовах наукомістких і високих технологій;
- законослухняність;
- здатність до співпраці, уміння управляти людьми і керувати ресурсами, ухвалювати відповідальні рішення.

Вимоги системи освіти:

- засвоєння освітніх програм;
- соціально-професійна компетентність;
- розвиненість інтелектуальної, моральної, фізичної сфер особистості;
- достатній рівень соціалізації, адаптивності, мобільності;
- здатність до самоосвіти і неперервного саморозвитку.

Вимоги суспільства:

- громадянськість, патріотизм;
- психосоціальна адаптивність;
- культура соціальної взаємодії та комунікації;
- соціально-професійна мобільність;
- готовність до життєдіяльності в полікультурному суспільстві;
- готовність до сімейного життя та виховання дітей;
- компетентності здоров'язбереження;
- здатність до саморозвитку.

Вимоги сфери праці:

- професійна компетентність і мобільність;
- інформатична (у галузі ІКТ) і мовленнєва підготовленість;
- вміння працювати у команді, керувати людьми і ресурсами;
- готовність до постійного професійного самовдосконалення.

Вимоги особистості до професійної підготовки у ЗВО:

- ефективність освітнього та якості результатів освіти;
- випереджувальний характер змісту освіти;
- конкурентоспроможність одержаної кваліфікації;
- доступність і гнучкість освіти;
- національний характер у поєднанні з реалізацією міжнародних стандартів;
- розвинене інформаційне освітнє середовище;
- можливість працевлаштування;
- соціально-професійна мобільність.

* [140, с. 130].

Додаток Г.2

Вимоги Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) щодо освітньої галузі фізичної культури*

Метою освітньої галузі фізичної культури є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і спортом.

Базові знання

Держстандартом передбачено, що школярі мають опанувати базові знання освітньої галузі фізичної культури за такими напрямками:

- здоровий спосіб життя;
- безпека у процесі занять фізичними вправами;
- техніко-тактична підготовка;
- історія фізичної культури;
- формування особистості засобами фізичного виховання.

Передбачається, що на основі здобутих знань школярі опанують такі **вміння та навички**:

- формування власної психічної та соціально-психологічної сфери особистості засобами фізичного виховання;
- систематичне заняття фізичною культурою, володіння технікою фізичних вправ;
- усвідомлення значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Орієнтири для оцінювання результатів навчання учнів в освітній галузі фізичної культури

Освітня галузь фізичної культури обіймає три групи споріднених результатів навчання:

1. Формування психічної та соціально-психологічної сфер особистості засобами фізичного виховання.

У цій групі компетентнісний потенціал галузі реалізується через такі загальні результати навчання учнів:

1.1. Визначення мети систематичної рухової діяльності.

* [108].

Держстандартом передбачено, що школярі мають систематично займатися фізичними вправами, досягаючи мети, визначеної за допомогою вчителя або самостійно.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- пояснення мети виконання фізичних вправ, визначення завдання за допомогою вчителя;
- систематичне виконання відповідних фізичних вправ для вирішення завдань фізичного виховання;
- пояснення цінності досягнення мети засобами фізичної культури.

1.2. Формування вольових якостей у процесі виконання фізичних вправ.

Конкретними результатами навчання учнів є виконання ними фізичних вправ, що вимагають вольових проявів, пояснення, що робота над помилками допомагає розвивати власні вольові якості.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- виконання довготривалих фізичних вправ;
- подолання страху під час виконання певних фізичних вправ за підтримки вчителя;
- пояснення, як переборювання окремих негативних емоцій, відчуттів, що виникають у процесі виконання фізичних вправ, допомагає формувати вольові якості;
- пояснення, що виявлення помилок та робота над ними допомагають розвивати власні вольові якості.

1.3. Розвиток своїх когнітивних властивостей у процесі фізичного виховання.

Конкретним результатом навчання школярів є розвиток властивостей довільної уваги та мисленнєвих процесів засобами фізичного виховання.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- концентрація, довільне переключення уваги, підтримка її стійкості для реалізації завдань фізичного виховання (за вказівками вчителя та самостійно);
- участь у рухливих та спортивних іграх, виконання фізичних вправ (зокрема ідеомоторних, завдань для активізації та підтримання стійкості уваги);
- аналіз та оцінка правильності виконання фізичних вправ;
- пояснення результатів виконання рухових (інтелектуальних) дій;
- нестандартне вирішення рухових та інших завдань.

1.4. Виконання різних соціальних ролей під час взаємодії у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності.

Навчальний прогрес характеризується тим, що учні вміють обґрунтовувати користь співпраці учасників у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності, підтримувати учасників команди та допомагати їм виконувати завдання під час рухової діяльності.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

наведення прикладів переваг взаємодії у процесі рухової (спортивно-ігрової) діяльності);

розрізнення ролей та завдань учасників команди;

визначення своєї ролі і завдань для підсилення командної взаємодії на основі аналізу власних сильних сторін.

1.5. Дотримання етичних норм у руховій діяльності.

Держстандартом передбачено, що учні дізнаються значення та дотримуватимуться правил “чесної гри” під час виконання фізичних вправ, у спортивно-ігровій та змагальній діяльності.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- пояснення важливості правил “чесної гри” стосовно себе та інших під час виконання фізичних вправ, у спортивно-ігровій та змагальній діяльності;
- дотримання етичних норм у процесі виконання фізичних вправ, спортивно-ігрової та змагальної діяльності.

2. Систематичні заняття фізичними вправами, володіння технікою фізичних вправ.

У цій групі компетентнісний потенціал галузі реалізується через такі загальні результати навчання учнів:

2.1. Демонстрація техніки фізичних вправ.

Навчальний прогрес характеризується тим, що учні демонструють володіння технікою фізичних вправ на рівні рухового вміння в обраних видах рухової діяльності.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

розповідь про техніку виконання фізичних вправ;

демонстрація основних технік фізичних вправ;

дотримання техніки рухової дії у стандартних умовах.

2.2. Моделювання рухової діяльності.

Передбачається, що в ході адаптаційного циклу навчання учні навчатимуться добирати вправи, розробляти комплекси фізичних вправ, вибрати найефективніший спосіб виконання фізичних вправ (за допомогою вчителя або самостійно).

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- обґрунтування підбору засобів за завданням учителя;
- пропонування ефективного способу виконання фізичних вправ за раніше відомими методами.

2.3. Виконання фізичних вправ під час ігрової та змагальної діяльності.

Навчальний прогрес характеризується тим, що учні беруть участь у різних рухливих/спортивних іграх та естафетах (зокрема за спрощеними правилами), дотримуючись правил.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- виконання рухових дій в рухливих/спортивних іграх та естафетах, змагальній діяльності;
- застосування нової для себе інформації, зокрема щодо правил, у процесі спортивно-ігрової діяльності;
- пояснення необхідності дотримання правил спортивних ігор, естафет, спортивних змагань.

3. Усвідомлення значення фізичної / рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

У цій групі компетентнісний потенціал галузі реалізується через такі загальні результати навчання учнів:

3.1. Пізнання фактів, явищ і закономірностей фізичної культури і спорту.

Передбачається, що під час адаптаційного циклу навчання учні навчатимуться аналізувати факти та події фізичної культури і спорту на основі медіатекстів, власного рухового досвіду та способу життя, пояснювати власну здоров'язбережувальну позицію, посиляючись на досвід відомих осіб.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- обізнаність з результатами найвідоміших українських спортсменів, які брали участь в Олімпійських, Паралімпійських іграх та інших змаганнях;
- знання щодо історії виникнення Олімпійського руху;
- аналіз інформації в друкованих та електронних джерелах за завданням учителя;

- пояснення, коментування, наведення прикладів фактів та явищ фізичної культури;
- аналіз власного виконання рухових дій, ідентифікація помилок в себе та інших школярів із висуненням припущень щодо причин їх виникнення;
- обґрунтування власної здоров'язбережувальної позиції, керуючись досвідом інших осіб.

3.2. Контроль за своїм фізичним станом під час рухової діяльності.

Передбачається, що школярі навчатимуться спостерігати за власним фізичним станом, володіти способами визначення об'єктивних показників власного фізичного стану.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- опис свого фізичного стану за суб'єктивними показниками;
- вирізнення ознак втоми в результаті фізичного навантаження;
- визначення об'єктивних показників власного фізичного стану.

3.3. Регулювання свого психоемоційного стану у процесі рухової діяльності.

Конкретними результатами навчання є вміння учнів описувати власні позитивні та негативні емоції, пояснювати причини їх виникнення під час виконання фізичних вправ.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- пояснення впливу емоцій на стан здоров'я;
- пояснення, як емоції можуть заважати і допомагати в руховій діяльності;
- опис ознак гарного/ поганого настрою під час рухової діяльності;
- визначення та виконання фізичних вправ для покращення емоційного стану;
- здійснення рефлексії власного емоційного стану у процесі фізичного виховання;
- позитивний вплив на емоційний стан інших осіб, протидія їх негативним емоціям.

3.4. Дотримання здорового способу життя через фізкультурно-оздоровчу діяльність.

Держстандартом передбачено, що учні братимуть участь у різних видах фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- пояснення, як фізкультурно-оздоровча діяльність впливає на спосіб життя та здоров'я людини;

- володіння технікою фізичних вправ, що використовують для профілактики (корекції) порушень постави;
- застосування фізичних вправ для профілактики (корекції) статичної плоскостопості;
- розповідь про значення загартування організму для здоров'я людини, пояснення правил загартування різними способами;
- використання різних способів загартування організму (під наглядом фахівця, учителя).

3.5. Дотримання правил безпечної поведінки під час фізкультурно-оздоровчої діяльності.

До конкретних результатів навчання учнів відноситься дотримання та пояснення ними правил безпечної поведінки під час виконання фізичних вправ.

Орієнтирами для оцінювання результатів навчання є сформованість таких знань, умінь та навичок школярів:

- обґрунтування важливості дотримання правил безпеки під час виконання фізичних вправ;
- пояснення наслідків недотримання правил безпеки.

Додаток Д

Рекомендований перелік компонент освітньо-професійної програми підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю

Таблиця Д.1 – Перелік компонент освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура)*

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
I. ОБОВ'ЯЗКОВІ КОМПОНЕНТИ ОП			
I.1. Загальна підготовка			
1.1	Соціально-гуманітарна підготовка		
1.1.1	Історія України та національної культури	6	екзамен, залік
1.1.2	Українська мова (за професійним спрямуванням)	4	екзамен
1.1.3	Іноземна мова	6	залік, екзамен
1.1.4	Філософія	3	екзамен
1.1.5	Соціологія та основи права	3	екзамен
1.1.6	Етика та естетика	3	залік
1.2	Фундаментальна підготовка		
1.2.1	Охорона праці та безпека життєдіяльності	3	залік
1.2.2	Основи екології	3	залік
1.2.3	Інформаційно-комунікаційні технології у фізичному вихованні та спорті	3	залік
1.2.4	Анатомія людини	5	екзамен
1.2.5	Фізіологія людини	5	залік, екзамен
1.2.6	Біохімія	3	залік
1.2.7	Основи наукових досліджень у галузі фізичної культури і спорту	3	залік
1.2.8	Біомеханіка	3	екзамен
1.2.9	Долікарська медична допомога	3	екзамен
1.2.10	Основи економічної теорії	3	залік
1.2.11	Основи теорії і методики спортивного тренування	4	екзамен
1.2.12	Основи теорії здоров'я та здорового способу життя	3	залік
1.2.13	Гігієна фізичного виховання	3	залік
Обсяг обов'язкових компонент загальної підготовки		70	

* Розроблено автором.

I.2. Професійна підготовка			
2.1	Психолого-педагогічна підготовка		
2.1.1	Вступ до спеціальності	3	залік
2.1.2	Педагогіка	6	екзамен, екзамен
2.1.3	Історія педагогіки	3	залік
2.1.4	Загальна психологія	3	екзамен
2.1.5	Вікова психологія	3	залік
2.1.6	Педагогічна психологія	3	екзамен
2.1.7	Психологія здоров'я	3	залік
2.1.8	Сучасні освітні технології	3	залік
2.1.9	Основи педагогічної майстерності	3	екзамен
2.2	Науково-предметна підготовка		
2.2.1	Теорія і методика фізичного виховання	10	екзамен, екзамен
2.2.2	Сучасні ІКТ та метрологічний контроль у фізично-му вихованні	4	залік
2.2.3	Теорія і методика викладання гімнастики	8	залік, екзамен
2.2.4	Теорія і методика викладання легкої атлетики	6	залік, екзамен
2.2.5	Теорія і методика викладання спортивних ігор	10	залік, екзамен
2.2.6	Плавання та методика його навчання	6	залік, екзамен
2.2.7	Методика туристсько-краєзнавчої роботи в школі	3	залік
2.2.8	Інклюзивна освіта та фізичне виховання учнів спеціальних медичних груп	3	залік
2.2.9	Професійна діяльність у сфері фізичного виховання	3	залік
Обсяг обов'язкових компонент професійної підготовки		83	
3	I.3. Практична підготовка		
3.1	Навчально-виховна ознайомча практика	4	залік
3.2	Практика в літніх оздоровчих таборах	6	залік
3.3	Педагогічна практика в молодшій школі	6	залік
3.4	Виробнича практика в основній і старшій школах	9	екзамен
Обсяг обов'язкових компонент практичної підготовки		25	
I.4. Атестація			
4.1	Атестаційний екзамен	2	екзамен
Загальний обсяг обов'язкових компонент:		180	
II. ВИБІРКОВІ КОМПОНЕНТИ ОП			
II.1. Навчальні дисципліни загальної підготовки			
1.1	Вибіркові компоненти	20	заліки
II.2. Навчальні дисципліни професійної підготовки			
1.2	Вибіркові компоненти	40	заліки
Загальний обсяг вибірових компонент:		60	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ		240	

** Вибіркові компоненти із загальноуніверситетського каталогу вибірових навчальних дисциплін загальної підготовки та каталогу вибірових дисциплін професійної підготовки освітньої програми (відповідно до Положення про вибір навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти у ЗВО).

Таблиця Д.2 – Перелік компонент освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура)*

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
I. ОБОВ'ЯЗКОВІ КОМПОНЕНТИ ОП			
I.1. Загальна підготовка			
1.1	Педагогіка та психологія вищої школи	3	екзамен
1.2	Іноземна мова за професійним спрямуванням	3	екзамен
1.3	Менеджмент і маркетинг в освіті та фізичній культурі	3	залік
1.4	Цифрові технології в освіті та науці	3	залік
Обсяг обов'язкових компонент загальної підготовки		12	
I.2. Професійна підготовка			
2.1	Актуальні проблеми фізичної культури і спорту	3	залік
2.2	Методологічні основи та інноваційні технології фізичного виховання	3	екзамен
2.3	Організація і методика наукових досліджень в освіті та фізичній культурі	3	екзамен
2.4	Теорія і методика фізичного виховання різних груп населення	4	екзамен
2.5	Теорія і методика викладання масових видів спорту у закладах загальної середньої освіти	6	залік
2.6	Методика фізкультурно-оздоровчої та гурткової роботи	3	залік
2.7	Інноваційні проекти у сфері освіти і фізичної культури	3	залік
2.8	Професійна майстерність учителя	3	екзамен
Обсяг обов'язкових компонент професійної підготовки		28	
I.3. Практична підготовка			
3.1	Педагогічна практика	6	залік
3.2	Науково-педагогічна практика	9	залік
Обсяг обов'язкових компонент практичної підготовки		15	
I.4. Атестація			
4.1	Атестаційний екзамен	2	екзамен
4.2	Магістерська робота	3	захист
Загальний обсяг обов'язкових компонент:		60	
II. ВИБІРКОВІ КОМПОНЕНТИ ОП			
II.1. Навчальні дисципліни загальної підготовки			
1.1	Вибіркові компоненти	6	заліки
II.2. Навчальні дисципліни професійної підготовки			
1.2	Вибіркові компоненти	24	заліки
Загальний обсяг вибірових компонент:		30	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ		90	

* Розроблено автором.

** Вибіркові компоненти із загальноуніверситетського каталогу вибірових навчальних дисциплін загальної підготовки та каталогу вибірових дисциплін професійної підготовки освітньої програми (відповідно до Положення про вибір навчальних дисциплін здобувачами вищої освіти у ЗВО).

Таблиця Д.3 – Каталог вибірових дисциплін професійної підготовки ОПП за предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура)*

№ з/п	Дисципліни вільного вибору здобувачів	Кількість кредитів	Форма підсумкового контролю
1	2	3	4
Блок 1. Фізкультурно-педагогічне спрямування			
1.	Педагогічна та професійна етика	3	залік
2.	Новітні технології фізичного виховання	3	залік
3.	Педагогічна діагностика якості фізичного виховання	3	залік
4.	Рухливі ігри і методика їх навчання	5	залік
5.	Лижні види спорту та методика їх навчання	4	залік
6.	Футбол, міні-футбол і методика його навчання	4	залік
7.	Спортивна боротьба та методика її навчання	3	залік
8.	Ритміка і хореографія та методика їх навчання	4	залік
9.	Методика виховної роботи	4	залік
10.	Історія фізичної культури	3	залік
11.	Світоглядні засади фізичного виховання і спорту	3	залік
12.	Зарубіжні системи фізичного виховання	3	залік
13.	Національні традиції фізичного виховання	3	залік
14.	Організація краєзнавче-туристичної діяльності	4	залік
15.	Лікувальна фізична культура	4	залік
16.	Адаптивне фізичне виховання	4	залік
17.	Диференційоване фізичне виховання	3	залік
18.	Музично-ритмічне виховання	3	залік
19.	Методика організації занять зі спеціалізованих видів туризму	6	залік
20.	Фізкультурно-педагогічне вдосконалення	6	залік
Блок 2. Спортивно-наукове спрямування			
1.	Основи теорії і методики спортивного тренування	3	залік
2.	Теорія і методика дитячо-юнацького спорту	4	залік
3.	Організація та методика спортивно-масової роботи	3	залік
4.	Спортивні споруди та обладнання	3	залік
5.	Олімпійський і професійний спорт	3	залік
6.	Національний спорт	3	залік
7.	Спортивна медицина	4	залік

* Розроблено автором.

8.	Спортивна метрологія	4	залік
9.	Фізіологія спорту	4	залік
10.	Психологія спорту	3	залік
11.	Фізіологія фізичного виховання та спорту	5	залік
12.	Економіка фізичного виховання та спорту	3	залік
13.	Управління в сфері фізичної культури і спорту	3	залік
14.	Оздоровчий фітнес і коригувальна гімнастика	3	залік
15.	Фітнес-технології	3	залік
16.	Масаж	3	залік
17.	Теоретичні основи фізичної рекреації	3	залік
18.	Оздоровчо-рекреаційні технології	3	залік
19.	Рекреаційні ігри	3	залік
20.	Основи екологічного туризму	4	залік
21.	Теорія і методика спортивних двобоїв	3	залік
22.	Теорія і методика атлетизму	3	залік
23.	Стрілецький спорт	3	залік
24.	Шахи	3	залік
25.	Тренерська практика	3	залік
26.	Практика зі спортивного туризму	3	залік
27.	Підвищення спортивної майстерності	8	залік
Блок 2. Загальнонаукове спрямування			
1.	Правознавство	4	залік
2.	Культурологія	4	залік
3.	Релігієзнавство	3	залік
4.	Етика і психологія сімейного життя	3	залік
5.	Основи соціалізації особистості	3	залік
6.	Логіка	3	залік
7.	Екологія	3	залік
8.	Друга іноземна мова	8	залік
9.	Риторика	3	залік
10.	Професійна кар'єра: стратегія, творчість, результат	3	залік

Додаток Е

Організація, мета та завдання науково-педагогічного дослідження

Таблиця Е.1 – Загальна характеристика етапів педагогічного дослідження*

Мета й основні методи етапу	Проміжні завдання
<i>1. Проблемно-аналітичний етап (2012–2013 рр.) – підготовка експерименту</i>	
<i>Мета</i> – визначити основні труднощі та суперечності в педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання, виявити її місце у формуванні професійної компетентності здобувачів. <i>Методи</i> – вивчення навчально-методичної літератури, звітної документації, узагальнений аналіз педагогічного досвіду; спостереження за освітнім процесом, діяльністю його учасників; бесіди з викладачами і здобувачами.	1) з'ясувати стан дослідженості проблеми педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю; 2) вивчити досвід фізкультурно-педагогічної освіти у вітчизняних ЗВО; 3) емпірично виявити нові факти стосовно проблеми дослідження; виявити основні зв'язки досліджуваних явищ і констатувати певні закономірності; 4) виявити дидактичний потенціал прогностично-випереджувального підходу у формуванні педагогічної компетентності здобувачів освіти майбутніх учителів фізичного виховання; 5) розробити основні напрями науково-дослідної роботи і програму теоретичного й експериментального дослідження педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання.
<i>Теоретико-пошуковий етап (2014–2018 рр.) – констатувальний експеримент</i>	
<i>Мета</i> – дослідити теоретико-методологічні основи і наукові підходи; проаналізувати рівень педагогічної компетентності випускників ЗВО; розробити й апробувати концептуальні засади удосконалення системи педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання. <i>Методи</i> – логіко-педагогічний	1) визначити концептуальні положення випереджувального формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю; 2) визначити структуру та змістовне наповнення компонентів педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання, розробити критеріально-діагностичний апарат, а також виявити стан їх сформованості у випускників ЗВО;

* Розроблено автором.

аналіз змісту навчальних дисциплін і практики; моделювання та класифікація; анкетування, тестування, самооцінювання й експертне оцінювання (констатувальний експеримент), методи описової статистики, графічні та табличні методи.	3) побудувати модель та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання; 4) підготувати і реалізувати необхідні зміни у змісті, методичних основах і технологіях формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання; 4) розробити й апробувати удосконалену систему педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, що ґрунтується на реалізації прогностично-випереджувального підходу.
<i>Експериментально-формульальний етап (2019–2022 рр.) – формульальний експеримент</i>	
<i>Мета</i> – впровадити й-експериментально підтвердити ефективність удосконаленої системи, організаційно-педагогічних умов педагогічної підготовки учителів фізичного виховання та комплексу відповідних методичних інновацій у ЗВО фізкультурного профілю. <i>Методи</i> – експериментальне навчання здобувачів, проведення контрольних замірів, спостереження, анкетування тестування, метод експертного оцінювання та узагальнення незалежних характеристик (формульальний експеримент); аналіз емпіричних даних; метод рейтингових оцінок, методи описової статистики і статистичного висновку – оцінювання параметрів розподілу, однофакторний дисперсійний аналіз, кореляційний аналіз, визначення узгодженості, статистична перевірка	1) визначити обсяг і виконати добір контрольних та експериментальних груп; перевірити однорідність вибірки; 2) упровадити до освітнього процесу розроблені технології педагогічної підготовки здобувачів; створити належні організаційно-педагогічні умови; 3) реалізувати методику експериментальної перевірки розроблених інновацій у ЗВО фізкультурного профілю; зібрати емпіричні дані та впорядкувати отримані матеріали; з'ясувати достовірність, надійність і точність зібраних даних; виконати їх комплексний аналіз; 4) за результатами кількісного та якісного опрацювання даних дослідити компоненти педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, знайти взаємозв'язки й оцінити доцільність запропонованих положень і принципів випереджувальної педагогічної підготовки здобувачів; 5) вивчити динаміку вдосконалення освітнього процесу та проаналізувати ефективність формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів на різних етапах навчання у

гіпотез (W-коефіцієнт конкордації Кендалла, t-критерій Стьюдента та ін.); табличні та графічні методи викладення інформації.	ЗВО; б) підтвердити чи спростувати робочу гіпотезу дослідження за допомогою математичного опрацювання та статистичної перевірки отриманих даних.
<i>Підсумково-узагальнювальний етап (2022–2023 рр.) – завершення експерименту</i>	
<i>Мета</i> – осмислити, узагальнити та інтерпретувати результати науково-дослідної роботи; провести необхідні корективи, розробити дієві науково-методичні пропозиції. <i>Методи</i> – опитування експертів; методи узагальнення, аналізу та синтезу, систематизації; прогнозування.	1) виконати завершальну систематизацію всіх емпірично визначених показників, візуалізувати дані, узагальнити та інтерпретувати одержані результати теоретичного аналізу й експериментальної роботи; 2) уточнити структуру моделі, складові організаційно-педагогічних умов і наповнення науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки здобувачів; 3) сформулювати загальні висновки щодо ефективності удосконалення системи педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та перспективні пропозиції з реалізації випереджувальної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; 4) оформити дисертаційну роботу.

Додаток Ж

Рівні педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання*

Початковий (елементарний) рівень сформованості педагогічної компетентності притаманний здобувачам, які не пов'язують свою майбутню життєдіяльність із роботою вчителя, наставника, педагога чи тренера певного виду спорту. Їхній професійний вибір є, переважно, неусвідомленим, або ж мотивується поза сферою фізкультурно-педагогічної діяльності (йдеться про акцент на спортивній кар'єрі, здобуття наукового ступеня, перспективу адміністративно-управлінської роботи в галузі ФКіС тощо). Цей рівень визначається: відсутністю у здобувачів освіти потреби вироблення педагогічних цінностей, слабо вираженою мотивацією до фізкультурно-педагогічної діяльності та недостатнім інтересом до неї як складової професійної діяльності; виникненням значних труднощів під час налаштування педагогічної взаємодії з учнями, які виникають через нечіткі уявлення здобувачів про професійно важливі якості педагога, недооцінювання важливості психолого-педагогічних знань і вмінь для забезпечення належної організації та проведення освітньої діяльності; невмінням обирати ефективні форми і методи навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, ігноруванням новітніх освітніх технологій, сучасних засобів педагогічного впливу, слабо розвиненою здатністю вирішувати конфлікти. Випускники ЗВО фізкультурного профілю, яким властивий цей рівень педагогічної компетентності, мають слабкі уявлення про рефлексію та її значущість для професійно-педагогічного самовдосконалення, не здатні сприймати себе як суб'єкта педагогічної діяльності, пізнати особливості своєї особистості з метою виявлення недоліків і пошуку способів їх усунення, аналізувати й контролювати власну поведінку, що призводить до ускладнень у стосунках з учнями та колегами у процесі професійно-педагогічної діяльності.

Адаптивний (фрагментарний) рівень педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання характеризується вираженим уявленням про професійно-педагогічні якості, гуманне ставлення до учнів і, водночас, недостат-

* [474, с. 262-266; 511, с. 164-167; 512, с. 261-264].

нім усвідомленням власного педагогічного потенціалу, що призводить до труднощів під час організації педагогічної взаємодії. Такі здобувачі не впевнені в необхідності формування системи педагогічних цінностей, у них нечітко виражена мотивація щодо якісного виконання професійно-педагогічних функцій і потреба вдосконалення педагогічної компетентності, що, відповідно, не сприяє вдосконаленню особистості в педагогічній діяльності. Вони не виявляють бажання досягти високих результатів у педагогічній підготовці, що призводить до недостатнього застосування сучасних психолого-педагогічних знань, реалізації у фізкультурно-педагогічній діяльності ідей гуманної педагогіки і нової парадигми освіти; під час організації освітньої діяльності учнів не завжди враховують дидактичні принципи і дотримуються норм педагогічної етики, готові до співпраці з учнями, але не завжди здатні вирішувати конфлікти в освітньому процесі та запобігати їм.

Майбутні вчителі, яким властивий адаптивний рівень сформованості педагогічної компетентності, демонструють недостатнє володіння понятійно-термінологічним апаратом педагогіки, їхні психолого-педагогічні знання не систематизовані внаслідок відсутності належного інтересу до них. Маючи уявлення про методичні особливості освітнього процесу, ці здобувачі не достатньо володіють знаннями з методики фізичного виховання, в основному дотримуються деонтологічних норм під час педагогічної взаємодії, проте недостатньо застосовують сучасні засоби педагогічного впливу, не ініціюють вироблення в учнів якостей, необхідних для ефективного формування фізичної культури. Їхня готовність до використання теоретичних знань у практичній фізкультурно-педагогічній діяльності не сформована, відсутня настанова щодо перетворення педагогічної теорії на метод творчої діяльності. Здобувачі приймають чинні норми і цінності педагогічної компетентності, усвідомлюють її вплив на ефективність фізкультурно-оздоровчої діяльності у ЗЗСО, але фрагментарний характер цих уявлень не сприяє виробленню інтересу щодо її розвитку.

Адаптивний рівень сформованості педагогічної компетентності свідчить про недостатні уявлення майбутніх учителів фізичного виховання про рефлексію та її роль у професійно-педагогічному самовдосконаленні й саморозвитку. Вна-

слідок нерозвиненої рефлексивної свідомості та саморегуляції вони не позиціонують себе суб'єктами фізкультурно-педагогічної діяльності, не прагнуть пізнати власну особистість, щоб виявити свої недоліки і визначити способи їх усунення; їм властивий недостатній рівень інформаційної культури. Під час самооцінювання власних професійно-особистісних якостей у здобувачів переважає значущість спортивної майстерності вчителя, його авторитетність, володіння методикою фізичної культури, що не сприяє розвитку здатності моделювати і прогнозувати фізкультурно-педагогічну діяльність. У результаті, вона вибудовується переважно з використанням методів і засобів, притаманних тренувальному процесу, та ґрунтується на відтворенні попереднього досвіду розв'язання найпростіших організаційно-педагогічних завдань, що охоплюють сферу зміцнення здоров'я школярів і спрямовані на формування у них певних рухових умінь і навичок. Такі здобувачі зазнають труднощів під час побудови стосунків з учнями; не завжди здатні аналізувати свою педагогічну діяльність і контролювати поведінку; у них недостатньо розвинена здатність до самоаналізу, самоконтролю й емоційно-психологічної саморегуляції в освітній діяльності та готовність систематизувати й узагальнювати інформацію з метою створення внутрішнього плану педагогічних дій.

Репродуктивний (нормативно-діяльнісний) рівень педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання характеризується ціннісним ставленням до фізкультурно-педагогічної діяльності, визнанням гуманістичної сутності фізичної культури, розрізненням професійно-педагогічних цінностей і виявленням окремих настанов щодо їх реалізації в професійній діяльності (гуманне ставлення до учнів, прагнення враховувати їхні інтереси під час організації освітнього процесу). Порівняно з адаптивним рівнем, спостерігається вищий ступінь усвідомленості вибору професії, необхідності формування та розвитку педагогічної компетентності, більш яскраво виражена мотивація до виконання педагогічної діяльності, формується потреба самореалізації в цій сфері. Здобувачі достатньо усвідомлюють власний педагогічний потенціал, в основному налаштовані на організацію педагогічної взаємодії з урахуванням відповідних цінностей.

Майбутні вчителі фізичного виховання, яким властивий репродуктивний рівень педагогічної компетентності, володіють достатніми психолого-педагогічними знаннями, вміннями і навичками, дидактичними і методичними основами їх застосування в освітньому процесі ЗЗСО (демонструють належне засвоєння понятійно-термінологічного апарату педагогіки, виявляють інтерес до психолого-педагогічних знань, але використовують їх у педагогічній діяльності лише на рівні осмислення педагогічної ідеї, формування професійних намірів), реалізують ідеї гуманістичної педагогіки і нової парадигми освіти під час організації фізичного виховання школярів і виявляють готовність взаємодіяти з ними; ознайомлені з правилами педагогічного спілкування, дотримуються етичних норм у процесі педагогічної взаємодії; періодично працюють над удосконаленням педагогічних знань, проте мають певні труднощі щодо визначення цілей фізкультурно-педагогічної діяльності.

Репродуктивний рівень педагогічної компетентності свідчить про здатність здобувачів до фізкультурно-педагогічної діяльності, їхнє розуміння потреби проєктування комунікативної взаємодії з учнями і забезпечення зворотного зв'язку; достатнє володіння методичними знаннями щодо реалізації особистісно орієнтованого навчання, застосування сучасних освітніх технологій, правильного використання ефективних форм і методів навчання та фізичного виховання школярів, засобів педагогічного впливу; належної організації освітньої діяльності учнів та управління нею з урахуванням дидактичних закономірностей і принципів, спрямування власної комунікативної поведінки на досягнення поставлених педагогічних цілей. Переважно, вчителі фізичного виховання, яким властивий репродуктивний рівень педагогічної компетентності, здатні долати конфлікти, що виникають під час взаємодії з учнями і запобігати їм, виявляти ініціативу щодо вироблення у школярів якостей, необхідних для ефективного формування фізичної культури.

На цьому рівні у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти розвивається здатність до рефлексії, що сприяє формуванню позитивних настанов на самостійне моделювання власної педагогічної діяльності, а також розвитку елементів емоційно-психологічної саморегуляції та самовдосконалення, увиразнюється сприй-

няття себе як суб'єкта освітньо-педагогічної діяльності, пізнання власної особистості, своїх недоліків і способів їх подолання; уявлення про значущість рефлексії для професійно-педагогічного самовдосконалення та саморозвитку, схильність до розвитку інформаційної культури, що веде до зміщення самооцінки професійно-особистісних якостей на знання предмета «фізична культура» й уміння ефективно його викладати з урахуванням особливостей, інтересів і потреб учнів. У них достатньо розвинені здатність до самоаналізу, систематизації й узагальнення різнобічної інформації, потрібної для створення внутрішнього плану педагогічних дій із фізичного розвитку школярів, що виявляється у вміннях аналізувати педагогічні факти і явища, шукати нові способи вирішення типових педагогічних ситуацій. Для розв'язання організаційно-діяльних і конструктивно-прогностичних завдань фізкультурно-педагогічної діяльності здобувачі опираються на теорію та методику організації освітнього процесу, чітко уявляють очікувані результати навчання. Водночас, їхня основна активність спрямована на репродуктивну діяльність щодо розвитку фізичних якостей, формування рухових навичок, оздоровлення учнів. Здійснюються спроби застосовувати кращий фізкультурно-педагогічний досвід за зразком, відтворювати його у власній професійній діяльності за підтримки більш досвідчених колег; інноваційні технології застосовуються не цілком усвідомлено, непослідовно, шляхом копіювання окремих прийомів роботи.

Репродуктивний рівень педагогічної компетентності дає змогу вчителю фізичного виховання розробляти навчально-програмні матеріали, дидактичні засоби. Водночас він не здатний належним чином проаналізувати власну методичну роботу, не виявляє творчості, не ініціює інноваційну діяльність у галузі фізичного виховання школярів, практично не цікавиться науково-дослідною роботою.

Функціональний (конструктивно-варіативний) рівень педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання свідчить про свідоме та стійке прийняття ними педагогічних цінностей як загальної та особистої мети діяльності з урахуванням їх диференціації. Здобувачі усвідомлюють виховний потенціал і духовну сутність фізичної культури, прагнуть реалізувати їх у професійній діяльності, мають виражений професійно-педагогічний потенціал, який адекватно оці-

нують; чітко налаштовані на педагогічну взаємодію, яку будують відповідно до професійних цінностей; твердо переконані в необхідності розвитку власних педагогічних ціннісних орієнтацій. Їм властива системна мотивація щодо виконання фізкультурно-педагогічної діяльності й актуалізована потреба самовдосконалення в ній. Цей рівень передбачає володіння професійно-педагогічними якостями, знання норм і правил їх виховання, гуманне ставлення до учнів та їхніх потреб.

Майбутні учителі фізичного виховання з функціональним рівнем педагогічної компетентності прогнозують досягнення позитивного результату фізкультурно-педагогічної діяльності на основі пошуку й упровадження освітніх інновацій, забезпечення міжпредметних зв'язків. Вони добре розуміють значущість педагогічної компетентності, прагнуть постійно її вдосконалювати, відтворювати у своїй діяльності її норми і цінності. У фізкультурно-педагогічній діяльності відображають свою індивідуальність, спроможні самостійно визначити основні принципи, проблеми, пов'язані з удосконаленням процесу фізичного виховання, здійснювати планування й організацію методичної роботи, розробляти навчально-програмну документацію, навчально-методичні та дидактичні матеріали відповідно до сучасних вимог.

Здобувачі, яким властивий функціональний рівень педагогічної компетентності, добре володіють понятійно-термінологічним апаратом педагогіки, знаннями про цілісність освітнього процесу та його методичні особливості, забезпечують належний методичний рівень особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії та проєктують навчально-виховну діяльність школярів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей; застосовують сучасні психолого-педагогічні знання, реалізують ідеї гуманістичної педагогіки та нової парадигми освіти; добре організовують фізичне виховання учнів та управляють ним з опорою на дидактичні принципи; використовують сучасні педагогічні технології, форми, методи, прийоми і засоби впливу, дотримуються норм педагогічної етики та вміють створити атмосферу співробітництва; виявляють стійкий інтерес до психолого-педагогічних знань, визнають важливість педагогічної теорії та методології для вдосконаленні власної практичної діяльності; виявляють гнучкість у спілкуванні

та спрямовують свою комунікативну поведінку на досягнення поставлених педагогічних цілей; вміло вирішують конфліктні ситуації під час педагогічної взаємодії та знають, як їм запобігати; прагнуть систематично та послідовно виробляти в учнів якості, потрібні для ефективного формування фізичної культури.

Саме на функціональному рівні відбувається становлення вчителя фізичного виховання як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності: у здобувачів достатньо сформована рефлексивна свідомість, вони прагнуть виявити свої недоліки і навчитись ефективно їх долати, достатньо готові та схильні до саморозвитку та самовдосконалення у фізкультурно-педагогічній діяльності, правильно її аналізують, здатні контролювати свою поведінку та знаходити способи її покращення; у них вкорінюється розуміння рефлексії як дієвого засобу професійно-педагогічного саморозвитку, осягнення структури і сутності освітнього процесу, здатності передбачати можливі труднощі; виражені психологічні настанови на інноваційне моделювання фізкультурно-педагогічної діяльності, здатні створювати внутрішній план педагогічних дій із фізичного розвитку школярів за допомогою систематизації та узагальнення різнобічної інформації.

Для представників цього рівня характерний розвиток емоційно-психологічної саморегуляції та прагнення самовдосконалюватися; вони схильні до самоаналізу, самоконтролю під час фізкультурно-педагогічної діяльності; у процесі самооцінювання пріоритет надається професійно важливим якостям особистості вчителя. Їм властиві розвинуте аналітичне мислення, вироблені навички проєктування та корегування педагогічної діяльності, спрямованої на вирішення оцінно-інформаційних і корекційно-регулювальних завдань під час фізичного розвитку та виховання учнів ЗЗСО.

Поглиблений (творчо-діяльнісний) рівень педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання характеризує педагогічних працівників, які орієнтуються на норми й ідеали, що відображають перспективні завдання та випереджувальний характер освітнього процесу. Здобувачі, які демонструють цей рівень, усвідомлюють педагогічні цінності та цінності фізичної культури, опираються на них під час організації та регуляції всіх видів освітньо-професійної діяльності;

ставляться до школярів як до найвищої цінності; завдяки добре розвиненим професійно важливим якостям вони швидко налаштовуються на особистісно орієнтовану педагогічну взаємодію, яку будують на аксіологічно-педагогічних засадах; знають власні креативні педагогічні можливості, оскільки здійснюють постійний самомоніторинг професійно-педагогічних якостей і здатностей, безперервно розвивають систему власних педагогічних цінностей; їм притаманна стійка мотивація щодо творчого виконання фізкультурно-педагогічної діяльності та прагнення самовдосконалення професійно-педагогічної компетентності. Показовою рисою вчителів фізичного виховання із поглибленим рівнем педагогічної компетентності є цілковите усвідомлення вибору педагогічної професії, що детермінує виражену потребу самореалізації індивідуально-психологічного, інтелектуального потенціалу в різних проявах педагогічної творчості (педагогічна інтуїція, педагогічна імпровізація, уява тощо).

Поглиблений рівень педагогічної компетентності свідчить, що вчитель володіє ґрунтовними психолого-педагогічними знаннями і способами проектування фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів у ЗЗСО, прагне постійно їх оновлювати і розширювати, творчо використовує систему цих знань, має сформовану загальну картину педагогічної дійсності, розвиває аналітико-рефлексивні вміння. Такі здобувачі мають відмінні знання про учня як суб'єкта навчання, його вікові, індивідуальні особливості, психічний розвиток; норми і правила педагогічного спілкування, принципи конструювання продуктивного діалогу та забезпечення зворотного зв'язку з учнями; реалізують ідеї гуманістичної педагогіки та нової парадигми освіти; вміють ефективно організовувати й управляти розвитком фізичної культури школярів; завжди дотримуються норм педагогічної етики; здатні чітко та креативно визначати професійно значущі цілі педагогічної взаємодії, допомагають кожному учневі обирати здоровий спосіб життя; виявляють індивідуальні особливості школярів з метою найкращої організації їхнього фізичного виховання; мають яскраво виражену потребу та успіхи в удосконаленні педагогічної компетентності, всебічному розвитку власної особистості.

Здобувачі фізкультурно-педагогічної освіти з творчо-діяльнісним рівнем педагогічної компетентності глибоко володіють психологічними прийомами залучення учнів у роботу й утримання їхньої уваги в освітньому процесі; креативно застосовують сучасні педагогічні технології, форми і методи навчання, використовують дієві засоби педагогічного впливу з урахуванням потреб та інтересів учнів; швидко створюють сприятливу психологічну атмосферу; завжди готові спрямовувати власну комунікативну поведінку на досягнення цілей навчання та виховання; легко розв'язують конфліктні ситуації та вміють креативно їм запобігати у процесі педагогічної взаємодії; творчо розвивають в учнів якості, необхідні для ефективного формування їхньої фізичної культури.

Завдяки розвиненій методологічній і рефлексивній свідомості здобувачі з поглибленим рівнем педагогічної компетентності мають змогу моделювати власну педагогічну діяльність, розробляти і втілювати нові ідеї, що сприяє розвитку в них прагнення невпинно вдосконалювати власну методику викладання фізичної культури. Під час самооцінювання професійно-особистісних якостей пріоритет надається гуманному ставленню до учнів, високому рівню професійно-педагогічної компетентності, активності в реалізації творчого потенціалу.

Визначальною рисою вчителя фізичного виховання з творчо-діяльнісним рівнем педагогічної компетентності є креативність, що полягає у здатності продукувати і впроваджувати нові, оригінальні ідеї. Цей рівень свідчить про сформованість внутрішніх мотивів якісно виконувати фізкультурно-педагогічну діяльність і постійно підвищувати її ефективність, усвідомлення необхідності розвитку педагогічної компетентності, зокрема шляхом створення та використання інноваційних технологій. Такі здобувачі займаються пошуковою, науково-дослідною роботою, здатні створювати, застосовувати і розвивати авторські методики фізичного виховання школярів на інноваційній основі.

Здобувачі фізкультурно-педагогічної освіти, яким властивий поглиблений рівень педагогічної компетентності, мають розвинену педагогічну інтуїцію, здатність прогнозувати наслідки своїх дій і передбачати результати педагогічної діяльності, свідомо контролювати свій емоційний стан, поведінку, ретельно аналізу-

вати педагогічні завдання, ситуації та події. Вони самостійно розробляють навчально-програмну документацію, авторські навчально-методичні матеріали, мають стійку, обґрунтовану професійно-педагогічну позицію, здатні збагачувати і вдосконалювати освітню та науково-методичну діяльність, розвивати власну творчу спрямованість [511, с. 164-167].

Характерними рисами творчих учителів фізичного виховання є здатності завжди застосовувати рефлексію як спосіб самовдосконалення та саморозвитку; поводитися як суб'єкт педагогічної діяльності; чітко знання особливостей власної особистості, усвідомлення своїх недоліків і вміння обрати оптимальні форми і методи їх усунення; розвинена інформаційна культура. Вони завжди будують стосунки з учнями на основі рефлексії власної поведінки; відмінно аналізують власну педагогічну діяльність, контролюють свою поведінку та знаходять ресурси для її вдосконалення шляхом оцінювання своїх почуттів, емоцій і станів під час педагогічної взаємодії; невинно здійснюють самоаналіз, самоконтроль та емоційно-психологічну саморегуляцію у фізкультурно-педагогічній діяльності; спрямовані на неперервний саморозвиток і самовдосконалення у ній, а також створюють внутрішній план педагогічних дій із фізичного розвитку школярів, опираючись на результати прискіпливого аналізу, систематизації та узагальнення різнобічної професійно значущої інформації. Творчі вчителі фізичного виховання адекватно оцінюють власну методичну роботу, глибоко аналізують, доповнюють і невинно корегують навчально-методичну продукцію; критично оцінюють досягнутий рівень педагогічної компетентності.

Таблиця Ж.1 – Рівні педагогічної компетентності за аксіологічно-мотиваційним критерієм*

Рівні	Індикатори
початковий	<u>слабкі уявлення</u> про педагогічні якості, необхідність доброзичливого та гуманного ставлення до учнів та їхніх потреб, <u>не має бажання</u> визначати свій педагогічний потенціал; <u>значні труднощі</u> під час налаштування на педагогічну взаємодію з учнями та її конструювання згідно з нормами педагогічних цінностей; <u>не має потреби</u> вироблення педагогічних ціннісних орієнтацій; <u>слабо виражена</u> мотивація до опанування педагогічної компетентності, виконання професійно-педагогічної діяльності, розвитку власних педагогічних здібностей.
адаптивний	<u>виражене уявлення</u> про професійно-педагогічні якості, доброзичливе й гуманне ставлення до учнів та їхніх потреб, <u>недостатньо усвідомлює</u> свої педагогічні можливості; <u>зазнає труднощів</u> під час налаштування на педагогічну взаємодію з учнями та її конструювання згідно з нормами педагогічних цінностей; <u>не впевнений</u> у необхідності формування педагогічних ціннісних орієнтацій; <u>не чітко виражена</u> мотивація до виконання педагогічної діяльності та потреба вдосконалення педагогічної компетентності.
репродуктивний	<u>вироблені</u> необхідні професійно-педагогічні якості, доброзичливе й гуманне ставлення до учнів та їхніх потреб, <u>на достатньому рівні</u> усвідомлює свої педагогічні можливості; <u>в основному налаштований</u> на педагогічну взаємодію з учнями та її конструювання згідно з нормами педагогічних цінностей; <u>усвідомлює</u> необхідність формування та розвитку педагогічних ціннісних орієнтацій; <u>достатньо виражена</u> мотивація до виконання педагогічної діяльності та потреба вдосконалення педагогічної компетентності.
функціональний	<u>володіє</u> професійно-педагогічними якостями, <u>добре знає</u> норми і правила їх виховання, гуманно ставиться до учнів та їхніх потреб, <u>має виражений</u> педагогічний потенціал; <u>чітко налаштований</u> на педагогічну взаємодію з учнями та буде її згідно з нормами педагогічних цінностей; адекватно оцінює свої педагогічні здібності, <u>твердо переконаний</u> у необхідності розвитку педагогічних ціннісних орієнтацій; відрізняється <u>системною</u> мотивацією до виконання педагогічної діяльності та актуалізованою потребою самовдосконалення в ній.
поглиблений	<u>відмінно знає і володіє</u> професійно-педагогічними якостями, правилами їх виховання, вироблені професійно-педагогічні ціннісні орієнтації та ставлення до учнів як до найвищої цінності, <u>знає власні креативні</u> педагогічні можливості; <u>швидко налаштовується</u> на конструктивну взаємодію з учнями і буде її згідно з нормами педагогічних цінностей; постійно моніторить свої професійно-педагогічні якості та здібності, <u>неперервно розвиває</u> педагогічні цінностей; характеризується <u>стійкою</u> мотивацією до творчого виконання педагогічної діяльності та прагненням самовдосконалити професійну майстерність.

* [474, с. 262-266; 512, с. 261-264].

Таблиця Ж.2 – Рівні педагогічної компетентності за когнітивно-інформаційним критерієм

Рівні	Індикатори
початковий	<u>слабке розуміння</u> важливості педагогічних знань і вмінь в освітній діяльності; <u>слабкий інтерес</u> до педагогічної взаємодії як складової професійної діяльності; <u>не усвідомлює</u> необхідності застосування новітніх психолого-педагогічних знань, реалізації ідей гуманістичної педагогіки та нової парадигми освіти; <u>не здатний</u> взаємодіяти з колегами; <u>не працює</u> над удосконаленням своєї педагогічної компетентності.
адаптивний	має <u>здатність</u> до педагогічної діяльності, але <u>не виявляє бажання</u> досягти високих результатів щодо оволодіння педагогічними знаннями, вміннями й навичками; <u>недостатньо застосовує</u> сучасні психолого-педагогічні знання, реалізувати ідеї гуманістичної педагогіки та нової парадигми освіти; організовує освітню діяльність учнів, але <u>не повністю</u> враховує дидактичні принципи; <u>не завжди дотримується</u> норм педагогічної етики; <u>має труднощі</u> під час визначення професійно значущих цілей педагогічної діяльності, <u>не завжди виявляє готовність</u> співпрацювати з учнями; <u>недостатньо працює</u> над удосконаленням власної особистості в педагогічній діяльності.
репродуктивний	має <u>уявлення</u> про дидактичні та методичні основи освітнього процесу, <u>на достатньому рівні</u> володіє педагогічними знаннями, вміннями й навичками; має уявлення про правила професійного спілкування, знайомий із принципами побудови діалогу; <u>на достатньому рівні</u> застосовує сучасні психолого-педагогічні знання, реалізує ідеї гуманістичної педагогіки та нової парадигми освіти; організовує фізичне виховання учнів, здатний управляти нею з урахуванням закономірностей і принципів педагогіки; дотримується норм педагогічної етики; має певні труднощі під час визначення професійно значущих цілей педагогічної діяльності, <u>виявляє готовність</u> взаємодіяти з учнями; <u>періодично працює</u> над удосконаленням педагогічних знань.
функціональний	має <u>належний рівень</u> знань про цілісність педагогічного процесу, про методичні особливості освітнього процесу, педагогічну взаємодію з учнями і проектування їхньої освітньої діяльності з урахуванням вікових, індивідуальних психічних особливостей; <u>виявляє знання</u> про норми і правила професійного спілкування, основні принципи конструктивного діалогу; <u>вміє застосовувати</u> сучасні психолого-педагогічні знання, реалізувати ідеї гуманістичної педагогіки та нової парадигми освіти; <u>добре організовує</u> та управляє фізичним вихованням учнів, враховуючи дидактичні принципи; <u>дотримується норм</u> педагогічної етики; визначає професійно значущі цілі педагогічної діяльності, <u>завжди співпрацює</u> з учнями; систематично розвиває педагогічні знання.
поглиблений	володіє <u>грунтовними знаннями</u> про закономірності педагогічного процесу, особливості побудови особистісно орієнтованого навчання, психологічні основи організації освітньої діяльності й основ конфліктології, особливості педагогічної взаємодії в освітньому середовищі закладу та способи проектування навчально-виховної діяльності учня в освітньому процесі, має <u>відмінні знання</u> про учня як суб'єкта навчання, його вікові, індивідуальні особливості, психічний розвиток; <u>відмінно володіє</u> нормами і правилами професійного спілкування, особливості комунікативної взаємодії, принципи побудови конструктивного діалогу, <u>творчо застосовує</u> сучасні психолого-педагогічні знання, реалізує ідеї

	гуманістичної педагогіки та нової парадигми освіти; <u>вміє ефективно організовувати й управляти розвитком фізичної культури учнів</u> ; суворо дотримується норм педагогічної етики; <u>чітко та креативно визначає професійно значущі цілі педагогічної взаємодії з учнями</u> , допомагає кожному з них у формуванні здорового способу життя; виявляє індивідуальні особливості учня для найкращої організації його фізичного виховання; <u>яскраво виражена потреба</u> та успіхи в удосконаленні педагогічних знань, всебічного розвитку власної особистості.

Таблиця Ж.3 – Рівні педагогічної компетентності за праксеологічно-результативним критерієм

Рівні	Індикатори
початковий	<u>поверхові та безсистемні</u> знання особливостей освітнього процесу та методики його організації; <u>не дотримується</u> деонтологічних норм у взаємодії з учнями; <u>зазнає значних труднощів</u> під час створення атмосфери співпраці з учнівським колективом, <u>не здатний</u> організувати освітню діяльність та управляти процесом фізичного виховання; <u>ігнорує необхідність</u> застосування новітніх педагогічних технологій, засобів педагогічного впливу на школярів; <u>не вміє обирати</u> ефективні форми, методи, прийоми навчання відповідно до індивідуальних особливостей учнів; <u>слабко розвинена</u> здатність до розв'язання конфліктів у процесі навчання; <u>не бачить потреби</u> вироблення в учнів якостей, необхідних для формування фізичної культури.
адаптивний	<u>має уявлення</u> про методичні особливості освітнього процесу, <u>в основному намагається</u> дотримуватися деонтологічних норм у взаємодії з учнями; <u>недостатньо застосовує</u> сучасні педагогічні технології, форми, методи і засоби педагогічного впливу; організовує освітню діяльність, але <u>не здатний управляти</u> нею з урахуванням дидактичних принципів; виявляє здатність до організації особистісно орієнтованого навчання, але <u>не достатньо володіє</u> методичними знаннями щодо організації фізичного виховання; <u>намагається</u> співпрацювати з учнями й обирати ефективні форми і методи навчання; <u>не завжди здатний</u> подолати конфлікти в освітньому процесі та запобігати їм; <u>не виявляє ініціативи</u> щодо вироблення в учнів якостей, необхідних для ефективного формування фізичної культури.
репродуктивний	<u>виявляє здатність</u> до педагогічної діяльності, <u>застосовує</u> сучасні педагогічні технології, форми, методи і засоби педагогічного впливу; <u>організовує</u> освітню діяльність учнів, <u>на достатньому рівні</u> управляє нею з урахуванням дидактичних закономірностей і принципів; <u>здатний організувати</u> навчально-виховну діяльність в освітньому процесі, <u>достатньо володіє</u> методичними знаннями щодо реалізації особистісно орієнтованого навчання; <u>розуміє потребу</u> проєктування комунікативної взаємодії з учнем, налагодження зворотного зв'язку; <u>на достатньому рівні</u> співпрацює з учнями, як правило обирає ефективні форми і методи навчання; спрямовує власну комунікативну поведінку на досягнення конкретних педагогічних цілей; <u>у більшості випадків</u> здатний подолати конфлікти у процесі спілкування з учнями і запобігати їм; <u>виявляє ініціативу</u> щодо вироблення в учнів якостей, необхідних для ефективного формування фізичної культури.
функціональний	організовує особистісно орієнтовану педагогічну взаємодію на <u>належному</u> методичному рівні; <u>добре</u> вміє застосовувати сучасні педагогічні технології, фор-

	ми, методи і засоби педагогічного впливу, організовувати освітню діяльність учнів та управляти нею, враховуючи дидактичні закономірності та принципи; <u>постійно застосовує</u> психологічні прийоми утримання уваги учнів у процесі навчання, <u>вміє</u> створити атмосферу співробітництва й обрати оптимальні форми і методи фізичного виховання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів; <u>гнучкий</u> у спілкуванні, схильний до спрямування своєї комунікативної поведінки на досягнення конкретних педагогічних цілей; <u>вміло</u> долає конфліктні ситуації у процесі взаємодії, знає, як їм запобігати; <u>прагне систематично та послідовно</u> виробляє в учнів якості, необхідні для ефективного формування фізичної культури.
поглиблений	<u>глибоко володіє</u> психологічними прийомами залучення й утримання уваги учнів під час навчання; <u>креативно застосовує</u> сучасні педагогічні технології, форми, методи і засоби педагогічного впливу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів; <u>вміє ефективно</u> організовувати й управляти освітньою діяльністю учнів; <u>проекує</u> комунікативну взаємодію та <u>вміє здійснювати</u> педагогічний вплив; <u>завжди</u> будує конструктивний діалог і <u>постійно підтримує</u> зворотний зв'язок з учнем; <u>швидко</u> створює атмосферу співробітництва та <u>широко застосовує</u> методи і форми гуманістичної педагогіки, <u>вміє вибрати найбільш ефективні</u> педагогічні засоби з урахуванням потреб школярів; <u>завжди готовий</u> спрямовувати власну комунікативну поведінку на досягнення конкретних професійно-педагогічних цілей; <u>легко долає</u> конфліктні ситуації та <u>вміє креативно</u> їм запобігати у процесі взаємодії з учнями; <u>творчо розвиває</u> в них якості, необхідні для ефективного формування фізичної культури.

Таблиця Ж.4 – Рівні педагогічної компетентності за афективно-рефлексивним критерієм

Рівні	Індикатори
початковий	<u>слабкі уявлення</u> про рефлексію та її значущість для професійно-педагогічного самовдосконалення й саморозвитку; <u>не схильний</u> ставитися до себе як до суб'єкта педагогічної діяльності, <u>не прагне</u> пізнати особливості власної особистості, <u>не переймається</u> своїми недоліками, <u>не шукає</u> способи їх усунення; <u>недостатньо</u> розвинена інформаційна культура для створення внутрішнього плану педагогічних дій; <u>зазнає серйозних труднощів</u> під час конструювання стосунків із учнями, оскільки <u>не схильний</u> аналізувати свою педагогічну діяльність і контролювати власну поведінку; <u>слабо виражена</u> або відсутня здатність до самоаналізу, самоконтролю й емоційно-психологічної саморегуляції у процесі освітньої діяльності.
адаптивний	<u>недостатні</u> уявлення про рефлексію та її роль у процесі професійно-педагогічного самовдосконалення й саморозвитку; <u>неповністю</u> сприймає себе суб'єктом педагогічної діяльності, пізнання власної особистості, своїх недоліків і способів їх усунення; <u>недостатній</u> рівень інформаційної культури; <u>зазнає труднощів</u> , коли намагається будувати стосунки з учнями на основі рефлексії власної поведінки; <u>не завжди здатний</u> аналізувати свою педагогічну діяльність і контролювати поведінку; <u>недостатньо розвинені</u> здатність до самоаналізу, самоконтролю й емоційно-психологічної саморегуляції в освітній діяльності та готовність систематизувати й узагальнювати різнобічну інформацію з метою створення внутрішнього плану педагогічних дій.

репродуктивний	<u>виражене уявлення</u> про рефлексію та її роль у процесі професійно-педагогічного самовдосконалення й саморозвитку; <u>схильний</u> до сприйняття себе як суб'єкта педагогічної діяльності, пізнання власної особистості, своїх недоліків і способів їх усунення; <u>достатній</u> розвиток інформаційної культури; <u>в основному</u> намагається будувати стосунки з учнями на основі рефлексії власної поведінки; не завжди здатний аналізувати свою педагогічну діяльність та контролювати поведінку; <u>достатньо</u> розвинені здатність до самоаналізу, самоконтролю й емоційно-психологічної саморегуляції в освітній діяльності та здатність систематизувати й узагальнювати різнобічну інформацію з метою створення внутрішнього плану педагогічних дій із фізичного розвитку школярів.
функціональний	<u>добре</u> усвідомлює, що рефлексія сприяє професійно-педагогічному самовдосконаленню й саморозвитку; має <u>виражене ставлення</u> до себе як до суб'єкта педагогічної діяльності, <u>прагне пізнати</u> свої недоліки і навчитись обирати ефективні форми і методи їх подолання; <u>добре</u> розвинена інформаційна культура; <u>будує</u> стосунки з учнями на основі рефлексії власної поведінки; <u>правильно</u> аналізує свою педагогічну діяльність, контролює поведінку, знаходить способи її покращення; <u>схильний</u> до самоаналізу, самоконтролю й емоційно-психологічної саморегуляції у процесі освітньої діяльності; <u>достатньо готовий</u> до саморозвитку й самовдосконалення в педагогічній діяльності, <u>здатний</u> створювати внутрішній план педагогічних дій із фізичного розвитку школярів на основі систематизації та узагальнення інформації, одержаної з різних джерел.
поглиблений	<u>завжди</u> застосовує рефлексію як спосіб професійно-педагогічного самовдосконалення та саморозвитку; <u>поводить</u> себе як суб'єкт педагогічної діяльності, <u>чітко знає</u> особливості власної особистості, свої недоліки, вміє обрати доцільні форми і методи їх подолання; <u>високо</u> розвинена інформаційна культура; <u>систематично</u> будує стосунки з учнями на основі рефлексії власної поведінки; <u>відмінно</u> аналізує власну педагогічну діяльність, контролює поведінку та знаходить ресурси для її покращення на основі оцінювання своїх почуттів і станів під час взаємодії з учнями; <u>невпинно здійснює</u> самоаналіз, самоконтроль та емоційно-психологічну саморегуляцію у процесі освітньої діяльності; <u>спрямований</u> на неперервний саморозвитку й самовдосконалення в освітній діяльності, а також створення внутрішнього плану педагогічних дій із фізичного розвитку школярів на основі систематизації та узагальнення різнобічної інформації.

Додаток 3

АНКЕТА

для здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти*

Шановний здобувач! Просимо долучитися до наукового дослідження з проблеми педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та об'єктивно відповісти на запропоновані запитання. Анкета анонімна, її відомості будуть використані виключно в наукових цілях і лише в узагальненому вигляді.

Більшість запитань передбачає обрання варіанту відповіді за п'ятибальною шкалою (від 1 до 5). Цифра «5» виражає найвищий ступінь прояву значущості, а «0» – його відсутність. Обрану оцінку обведіть або відзначте.

1. Оцініть Ваше ставлення до педагогічної професії, обравши один із варіантів:

1) безперечно негативне	☐
2) швидше негативне, ніж позитивне	☐
3) нейтральне (байдуже)	☐
4) швидше позитивне, ніж негативне	☐
5) безсумнівно позитивне	☐
6) не можу визначитись	☐

2. Які мотиви спонукали Вас до вибору напрямку навчання у ЗВО?

1) схильність до фізичного виховання та спорту, здорового способу життя, прагнення прищепити цей інтерес дітям	5	4	3	2	1	0
2) порада батьків, тренера, вчителя, товаришів та ін.	5	4	3	2	1	0
3) бажання здобути вищу освіту, цікаву, творчу спеціальність	5	4	3	2	1	0
4) любов до дітей, прагнення стати учителем, тренером, наставником	5	4	3	2	1	0
5) прагнення принести користь суспільству в галузі освіти	5	4	3	2	1	0
6) бажання самоствердитися, зробити кар'єру	5	4	3	2	1	0
7) неможливість вступу до іншого ЗВО	5	4	3	2	1	0
8) інші мотиви (напишіть та оцініть)	5	4	3	2	1	0

* Розроблено автором.

3. Що Ви знали про Ваш ЗВО до вступу?

- 1) престижність навчання, рейтинг ☐
- 2) історію та традиції ☐
- 3) характер освітньої діяльності здобувачів ☐
- 4) дисципліни, які вивчаються ☐
- 5) освітні програми ☐
- 6) вимоги до абітурієнтів ☐
- 7) можливість працевлаштування ☐

4. Охарактеризуйте педагогічну діяльність вчителя. Виберіть варіант відповіді.

1) взаємопов'язані процеси навчання, виховання та розвитку учнів	5	4	3	2	1	0
2) діяльність учителя, змістом якої є таке управління роботою учнів у освітньому процесі, яке забезпечує розвиток усіх сфер його особистості	5	4	3	2	1	0
3) безперервний процес виявлення та вирішення вчителем педагогічних завдань	5	4	3	2	1	0
4) процес спілкування вчителя з учнями, під час якого реалізуються завдання навчання та виховання	5	4	3	2	1	0
5) вплив вчителя на учнів у процесі їхньої спільної діяльності та спілкування	5	4	3	2	1	0
6) діяльність, спрямована на створення в освітньому процесі оптимальних умов для виховання, навчання, розвитку особистості та можливості вільного, творчого самовираження та саморозвитку учнів	5	4	3	2	1	0
7) виконання вчителем конкретних вимог і розпоряджень керівних органів управління освітою	5	4	3	2	1	0
8) інший варіант (напишіть та оцініть)	5	4	3	2	1	0

5. Вкажіть, чи потрібне, на Вашу думку, вчителю фізичного виховання вивчення педагогічної теорії?

- 1) Ні, вчителю фізичного виховання достатньо доброї спортивної підготовки ☐
- 2) Ні, всі необхідні вміння і навички будуть одержані під час практики ☐
- 3) Це навчальна дисципліна за вибором здобувачів ☐
- 4) Так, це важлива складова вищої освіти будь-якого профілю ☐
- 5) Безперечно, це основа майбутньої професійної діяльності вчителя ☐
- 6) Важко відповісти ☐

6. Відзначте та оцініть навчальні дисципліни, до яких Ви виявили найбільший інтерес

1) психолого-педагогічні дисципліни	5	4	3	2	1	0
2) медико-біологічні дисципліни	5	4	3	2	1	0
3) суспільно-гуманітарні дисципліни	5	4	3	2	1	0
4) дисципліни спеціалізації	5	4	3	2	1	0
5) різні види практик	5	4	3	2	1	0
6) вибіркові дисципліни	5	4	3	2	1	0

7. Які психолого-педагогічні дисципліни Ви вважаєте корисними для вивчення?

1) Загальна психологія	5	4	3	2	1	0
2) Вікова психологія, Педагогічна психологія	5	4	3	2	1	0
3) Педагогіка, Історія педагогіки	5	4	3	2	1	0
4) Педагогічна практика	5	4	3	2	1	0
5) Теорія і методика фізичного виховання	5	4	3	2	1	0
6) Цифрові технології в освіті та науці	5	4	3	2	1	0
7) Професійна майстерність учителя	5	4	3	2	1	0
8) Педагогіка та психологія вищої школи	5	4	3	2	1	0
9) Науково-педагогічна практика	5	4	3	2	1	0
10) інший варіант (напишіть та оцініть)	5	4	3	2	1	0

8. Що Вам заважає здобувати освіту?

1) брак часу, занадто велике навчальне навантаження	5	4	3	2	1	0
2) багато часу віддаю підвищенню спортивної майстерності	5	4	3	2	1	0
3) великий обсяг завдань і вимог	5	4	3	2	1	0
4) відсутність навичок самостійної роботи	5	4	3	2	1	0
5) слабка шкільна підготовка	5	4	3	2	1	0
6) відсутність інтересу до дисциплін, що викладаються	5	4	3	2	1	0
7) погані стосунки з товаришами у групі	5	4	3	2	1	0
8) побутові труднощі (проживання в гуртожитку та ін.)	5	4	3	2	1	0
9) особисті якості (лінощі, неорганізованість та ін.)	5	4	3	2	1	0
10) матеріальні проблеми	5	4	3	2	1	0
11) нічого не заважає	5	4	3	2	1	0
12) інші причини (вказіть які та оцініть)	5	4	3	2	1	0

9. Чим Ви займаєтесь у вільний час?

1) Інтернет, комп'ютерні ігри, кіберспорт	5	4	3	2	1	0
2) відвідування нічних клубів, вечірок	5	4	3	2	1	0
3) перегляд кіно, вистав, відвідування музеїв, екскурсій	5	4	3	2	1	0
4) перегляд телепрограм	5	4	3	2	1	0
5) заняття спортом, фізичним удосконаленням	5	4	3	2	1	0
6) туризм, подорожі	5	4	3	2	1	0
7) читання художньої літератури	5	4	3	2	1	0
8) відвідування додаткових освітніх курсів	5	4	3	2	1	0
9) здобуття іншої освіти (навчання в іншому ЗВО)	5	4	3	2	1	0
10) працюю	5	4	3	2	1	0
11) займаюсь волонтерством	5	4	3	2	1	0
12) інші заняття (вкажіть які та оцініть)	5	4	3	2	1	0

10. Чи хотіли б Ви перейти до іншого ЗВО та змінити профіль? (підкресліть)

1) Так ☐ ; 2) Ні ☐ ; 3) Не знаю ☐ ; 4) Важко сказати ☐

11. В якій сфері діяльності Ви змогли б працювати?

1) за здобутою спеціальністю в закладі освіти	5	4	3	2	1	0
2) у галузі фізичної культури і спорту	5	4	3	2	1	0
3) у галузі медицини, реабілітації	5	4	3	2	1	0
4) у силових структурах	5	4	3	2	1	0
5) у підприємницькій діяльності	5	4	3	2	1	0
6) у сфері індивідуальних послуг	5	4	3	2	1	0

12. Що Вас загалом спонукає вчитися?

1) інтерес до процесу здобуття знань	5	4	3	2	1	0
2) бажання отримувати стипендію	5	4	3	2	1	0
3) прагнення одержати вищу освіту	5	4	3	2	1	0
4) бажання перевірити свої сили і можливості	5	4	3	2	1	0
5) прагнення бути першим, найкращим	5	4	3	2	1	0
6) потреба опанувати і глибше пізнати професію	5	4	3	2	1	0
7) прагнення бути затребуваним	5	4	3	2	1	0
8) інтерес до навчальних дисциплін, що викладаються	5	4	3	2	1	0
9) потреба саморозвиватися	5	4	3	2	1	0
10) амбітність, бажання одержати статус	5	4	3	2	1	0
11) вплив батьків, референтної групи	5	4	3	2	1	0
12) інше (напишіть та оцініть)	5	4	3	2	1	0

13. Ким би Ви хотіли працювати після закінчення ЗВО?

- 1) учителем фізичного виховання ☐
 - 2) тренером ☐
 - 3) керівником, адміністратором ☐
 - 4) методистом ☐
 - 5) викладачем ЗВО ☐
 - 6) навчатися за іншим фахом ☐
 - 7) продовжити освіту в аспірантурі ☐
 - 8) інше (напишіть) ☐
-

14. Що приваблює Вас у педагогічній професії?

1) суспільний статус	5	4	3	2	1	0
2) можливість передавати свій досвід	5	4	3	2	1	0
3) моральне задоволення	5	4	3	2	1	0
4) матеріальне заохочення	5	4	3	2	1	0
5) процес педагогічної творчості	5	4	3	2	1	0
6) безперервне самовдосконалення						
7) інше (напишіть та оцініть)	5	4	3	2	1	0
-

15. Вкажіть, як Ви вчилися в середній школі? (оберіть один із варіантів)

- 1) незадовільно ☐
- 2) задовільно ☐
- 3) задовільно та добре ☐
- 4) добре та відмінно ☐
- 5) відмінно ☐

Вкажіть, будь ласка, деякі дані про себе.

Ваша стать: Ч ☐ ; Ж ☐

Ваш вік: до 18 років ☐ ; 18–20 ☐ ; 21–22 ☐ ; 23–24 ☐

Ваша спеціалізація _____ курс _____

Дякуємо за співпрацю!

Додаток К

**Діагностування сформованості компонентів педагогічної компетентності
майбутніх учителів фізичного виховання**

Таблиця К.1 – Емпіричні методи діагностування сформованості компонентів педагогічної компетентності здобувачів на різних етапах дослідження*

№ з/п	Критерії дослідження	Провідні діагностичні методи
1	Аксіологічно-мотиваційний	бесіди, анкетування мотиваційних орієнтацій здобувачів (авторська розробка), анкета «Вивчення особистісного потенціалу професійно-педагогічних якостей педагогів» (О. Дем'янчук), тест «Визначення професійної спрямованості особистості» (Дж. Нолланд), «Методика визначення основних мотивів вибору професії» (О. Павлютенков), «Самооцінка професійно-педагогічної мотивації» (адаптовано Н. Фетискіним), методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), опитувальник «Якорі кар'єри» (Е. Шейн), експертне оцінювання.
2	Когнітивно-інформаційний	спостереження, анкетування педагогічних знань здобувачів (авторська розробка), аналіз продуктів освітньої діяльності, захисту різних видів практики і комплексних контрольних робіт, тестування, методика оцінки когнітивного потенціалу в навчанні (М. Шевандрін), тест-опитувальник «Креативність» (Н. Вишнякова), тест-опитувальник «Комунікативна креативність» (О. Саннікова, Р. Белоусова), Методика «Навчальне портфоліо» (А. Маркова), експертне оцінювання.
3	Праксеологічно-результативний	спостереження, анкетування педагогічних умінь і здатностей здобувачів (авторська розробка), аналіз результатів освітньої діяльності, захисту різних видів практики і комплексних контрольних робіт, тестування, методика «Індивідуальний стиль педагогічної діяльності» (за А. Марковою, А. Ніконовою), «Диференційно-діагностичний опитувальник інтересів» (за Є. Клімовим), Опитувальник «Рівень суб'єктивного ко-

* Розроблено автором із використанням популярних діагностичних методик.

		нтролю» (Є. Бажин, Є. Голинкіна, О. Еткінд), «Програма виявлення рівня педагогічної майстерності» (Л. Ромадіна), експертне оцінювання.
4	Афективно-рефлексивний	бесіди, анкетування психолого-педагогічних якостей здобувачів (авторська розробка), тестування, методика «Диференціальні шкали емоцій» (за К. Ізард), методика «Оцінювання рівня нервово-психічної стійкості індивіда» (за В. Бодальовим), методика «Самоцінка вольових якостей студентів-спортсменів» (Н. Стамбулова), тест-опитувальник «Дослідження вольової саморегуляції» (А. Зверьков, Е. Ейдман), опитувальник «Шкала емоційного відгуку» (А. Меграбян і Н. Епштейн), методика «Знаходження кількісного вираження рівня самооцінки» (за С. Будассі), методика діагностики самооцінки й рівня домагань «Тест Дембо-Рубінштейн» (у модифікації А. Парафіян), методика «Діагностика рівня рефлексивності» (А. Карпов), методика «Професійна саморефлексія педагога» (Л. Смольська), методика «Здібності педагога до творчого саморозвитку» (І. Нікішина), експертне оцінювання.

Додаток Л

Таблиця Л.1 – Підготовка магістрів (денна форма) за спеціальністю 014 «Середня освіта (Фізична культура)» в українських ЗВО у 2023 р.*

№ з/п	Заклад вищої освіти	Ліцензійний обсяг
1.	Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	23
2.	Державний вищий навчальний заклад "Донбаський державний педагогічний університет"	20
3.	Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»	64
4.	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	40
5.	Житомирський державний університет імені Івана Франка	25
6.	Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка	50
7.	Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка	54
8.	Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського	130
9.	Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського	20
10.	Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка	20
11.	Національний університет фізичного виховання і спорту України	15
12.	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	40
13.	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	40
14.	Рівненський державний гуманітарний університет	25
15.	Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка	60
16.	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	44
17.	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	80
18.	Університет Григорія Сковороди в Переяславі	100
19.	Херсонський державний університет	18
20.	Хмельницький національний університет	20
21.	Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка	20
	Загальний обсяг:	908

* Дані отримані з ЄДЕБО 04.08.2023 р. [66].

Додаток М

**Узагальнені емпіричні дані констатувального та формувального
етапів педагогічного експерименту**

**Таблиця М.1 – Рівні аксіологічно-мотиваційного критерію
педагогічної компетентності випускників (констатувальний експеримент)**

Рівень освіти	К-сть, п	Розподіл випускників за рівнями сформованості критерію									
		початковий		адаптивний		репродуктив.		функціональн.		поглиблений	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
бакалаври	58	7	12,1	14	24,1	16	27,6	17	29,3	4	6,9
магістри	29	1	3,5	3	10,3	11	37,9	9	31,0	5	17,2

**Таблиця М.2 – Рівні когнітивно-інформаційного критерію
педагогічної компетентності випускників (констатувальний експеримент)**

Рівень освіти	К-сть, п	Розподіл випускників за рівнями сформованості критерію									
		початковий		адаптивний		репродуктив.		функціональн.		поглиблений	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
бакалаври	58	2	3,5	11	19,0	25	43,1	14	24,1	6	10,3
магістри	29	0	0,0	2	6,9	9	31,0	12	41,4	6	20,7

**Таблиця М.3 – Рівні праксеологічно-результативного критерію
педагогічної компетентності випускників (констатувальний експеримент)**

Рівень освіти	К-сть, п	Розподіл випускників за рівнями сформованості критерію									
		початковий		адаптивний		репродуктив.		функціональн.		поглиблений	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
бакалаври	58	5	8,6	9	15,5	26	44,8	16	27,6	2	3,5
магістри	29	0	0,0	1	3,5	9	31,0	14	48,3	5	17,2

Таблиця М.4 – Рівні афективно-рефлексивного критерію педагогічної компетентності випускників (констатувальний експеримент)

Рівень освіти	К-сть, n	Розподіл випускників за рівнями сформованості критерію									
		початковий		адаптивний		репродуктив.		функціональн.		поглиблений	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
бакалаври	58	6	10,3	15	25,9	19	32,8	13	22,4	5	8,6
магістри	29	1	3,5	4	13,8	8	27,6	12	41,4	4	13,8

Таблиця М.5 – Сформованість педагогічної компетентності випускників ЗВО за даними констатувального експерименту

Випускники	Розподіл за рівнями, %				
	початковий	адаптивний	репродуктив.	функціональн.	поглиблений
бакалаври	8,6	21,1	37,1	25,9	7,3
магістри	1,8	8,6	31,9	40,5	17,2

Таблиця М.6 – Рівні педагогічної компетентності здобувачів за аксіологічно-мотиваційним критерієм (формувальний експеримент)

Дослідна група	Етап	Обсяг вибірки	Розподіл груп за рівнями сформованості критерію									
			початковий		адаптивний		репродуктив.		функціональн.		поглиблений	
			к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
ЕГ	I	190	80	42,11	58	30,53	34	17,89	15	7,89	3	1,58
	II	190	18	9,47	27	14,21	69	36,32	60	31,58	16	8,42
	III	190	0	0	7	3,68	39	20,53	88	46,32	56	29,47
КГ	I	160	66	41,25	51	31,88	26	16,25	14	8,75	3	1,88
	II	160	21	13,12	33	20,62	45	28,12	50	31,25	11	6,88
	III	160	2	1,25	13	8,13	55	34,37	57	35,62	33	20,62

**Таблиця М.7 – Рівні педагогічної компетентності здобувачів за
когнітивно-інформаційним критерієм (формувальний експеримент)**

Дослідна група	Етап	Обсяг вибірки	Розподіл груп за рівнями сформованості критерію									
			початковий		адаптивний		репродуктив.		функціональн.		поглиблений	
			к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
ЕГ	I	190	49	25,79	78	41,05	63	33,16	0	0,00	0	0,00
	II	190	0	0	5	2,63	42	22,11	84	44,21	59	31,05
	III	190	0	0,00	0	0,00	24	12,63	65	34,21	101	53,16
КГ	I	160	43	26,88	68	42,50	49	30,63	0	0,00	0	0,00
	II	160	6	3,75	26	16,25	65	40,63	45	28,13	18	11,25
	III	160	0	0,00	9	5,63	42	26,25	73	45,63	36	22,50

**Таблиця М.8 – Рівні педагогічної компетентності здобувачів за
праксеологічно-результативним критерієм (формувальний експеримент)**

Дослідна група	Етап	Обсяг вибірки	Розподіл груп за рівнями сформованості критерію									
			початковий		адаптивний		репродуктив.		функціональн.		поглиблений	
			к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
ЕГ	I	190	86	45,26	56	29,47	43	22,63	5	2,63	0	0
	II	190	4	2,11	24	12,63	44	23,16	89	46,84	29	15,26
	III	190	0	0	0	0	23	12,11	80	42,11	87	45,79
КГ	I	160	75	46,88	49	30,63	33	20,63	3	1,87	0	0
	II	160	14	8,75	21	13,13	68	42,50	50	31,25	7	4,38
	III	160	0	0	5	3,13	42	26,25	77	48,13	36	22,50

**Таблиця М.9 – Рівні педагогічної компетентності здобувачів за
афективно-рефлексивним критерієм (формувальний експеримент)**

Дослідна група	Етап	Обсяг вибірки	Розподіл груп за рівнями сформованості критерію									
			початковий		адаптивний		репродуктив.		функціональн.		поглиблений	
			к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
ЕГ	I	190	61	32,11	65	34,21	39	20,53	22	11,58	3	1,58
	II	190	0	0,00	29	15,26	31	16,32	84	44,21	46	24,21
	III	190	0	0,00	9	4,74	40	21,05	53	27,89	88	46,32
КГ	I	160	46	28,75	57	35,63	34	21,25	21	13,13	2	1,25
	II	160	14	8,75	41	25,63	52	32,50	37	23,13	16	10,00
	III	160	4	2,50	18	11,25	47	29,38	72	45,00	19	11,88

**Таблиця М.10 – Сформованість педагогічної компетентності здобувачів
ЗВО за наслідками кожного етапу формувального експерименту**

Дослідна група	Етапи	Розподіл груп за середнім рівнем сформованості критеріїв, %				
		початковий	адаптивний	репродуктив.	функціональн.	поглиблений
ЕГ	I	36,32	33,82	23,55	5,52	0,79
	II	2,90	11,18	24,48	41,71	19,73
	III	0,00	2,11	16,58	37,63	43,68
КГ	I	35,94	35,16	22,19	5,94	0,78
	II	8,59	18,91	35,94	28,44	8,13
	III	0,94	7,04	29,06	43,59	19,37

Таблиця М.11 – Результати t-тесту порівняння даних оцінювання педагогічної компетентності учасників ЕГ і КГ*

Після першого етапу формувального експерименту (за всіма критеріями ПК)														
T-test for Independent Samples (Пед_компет_КО_ФК_1_1) Note: Variables were treated as independent samples														
Group 1 vs. Group 2	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances	Bm-Fors F(1,df)	df Bm-Fors	p Bm-Fors
Var1 vs. Var2	47,44343	46,23435	0,370814	348	0,351213	190	160	1,918427	1,948785	1,068406	0,940285	0,096576	348	0,552284
T-test for Independent Samples (Пед_компет_КО_ФК_1_2) Note: Variables were treated as independent samples														
Group 1 vs. Group 2	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances	Bm-Fors F(1,df)	df Bm-Fors	p Bm-Fors
Var3 vs. Var4	39,21625	39,58052	-0,818760	348	0,475628	190	160	1,975483	1,983284	1,096273	0,904873	0,090723	348	0,628741
T-test for Independent Samples (Пед_компет_КО_ФК_1_3) Note: Variables were treated as independent samples														
Group 1 vs. Group 2	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances	Bm-Fors F(1,df)	df Bm-Fors	p Bm-Fors
Var5 vs. Var6	41,60195	41,67443	-0,583568	348	0,241364	190	160	1,958673	1,982942	1,054682	0,961348	0,092714	348	0,732489
T-test for Independent Samples (Пед_компет_КО_ФК_1_4) Note: Variables were treated as independent samples														
Group 1 vs. Group 2	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances	Bm-Fors F(1,df)	df Bm-Fors	p Bm-Fors
Var7 vs. Var8	44,52561	44,34527	0,638531	348	0,256502	190	160	1,905281	1,927941	1,068728	0,940823	0,093427	348	0,524188
Після завершального етапу формувального експерименту (за всіма критеріями ПК)														
T-test for Independent Samples (Пед_компет_КО_ФК_3_1) Note: Variables were treated as independent samples														
Group 1 vs. Group 2	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances	Bm-Fors F(1,df)	df Bm-Fors	p Bm-Fors
Var1 vs. Var2	70,15543	61,48182	4,33768	348	0,004340	190	160	1,653701	1,674811	1,020675	0,9064262	1,584917	348	0,237580
T-test for Independent Samples (Пед_компет_КО_ФК_3_2) Note: Variables were treated as independent samples														
Group 1 vs. Group 2	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances	Bm-Fors F(1,df)	df Bm-Fors	p Bm-Fors
Var3 vs. Var4	84,24652	71,60554	3,75680	348	0,002176	190	160	1,908714	1,715822	1,028473	0,9046358	1,059148	348	0,176317
T-test for Independent Samples (Пед_компет_КО_ФК_3_3) Note: Variables were treated as independent samples														
Group 1 vs. Group 2	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances	Bm-Fors F(1,df)	df Bm-Fors	p Bm-Fors
Var5 vs. Var6	81,80349	72,65012	3,47608	348	0,004124	190	160	1,230814	1,776458	1,045287	0,9467324	1,386934	348	0,277144
T-test for Independent Samples (Пед_компет_КО_ФК_3_4) Note: Variables were treated as independent samples														
Group 1 vs. Group 2	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances	Bm-Fors F(1,df)	df Bm-Fors	p Bm-Fors
Var7 vs. Var8	76,17854	67,51503	3,37678	348	0,002486	190	160	1,805733	1,691537	1,062583	0,9841735	1,191754	348	0,254794

Дані з діалогового вікна програми Statistica:

- **Var1 vs. Var2** – порівняння середніх оцінок ЕГ і КГ за аксіологічно-мотиваційним критерієм;
- **Var3 vs. Var4** – порівняння середніх оцінок ЕГ і КГ за когнітивно-інформаційним критерієм;
- **Var5 vs. Var6** – порівняння середніх оцінок ЕГ і КГ за праксеологічно-результативним критерієм;
- **Var7 vs. Var8** – порівняння середніх оцінок ЕГ і КГ за афективно-рефлексивним критерієм;
- **Mean** – середнє значення досліджуваної ознаки;

* Обчислено у програмі Statistica.

- **t-value** – значення розрахованого t-критерію Стьюдента;
- **df** – число ступенів вільності;
- **p** – імовірність про відсутність відмінностей між середніми;
- **Valid N** – обсяг вибірки;
- **Std. dev.** – середньоквадратичне відхилення вибірки;
- **F-ratio Variances** – значення F-критерію Фішера;
- **p Variances** – імовірність помилки для F-тесту Фішера;
- **Brn-Fors** – значення критерію Брауна-Форсайта;
- **p Brn-Fors** – імовірність помилки для тесту Брауна-Форсайта.

Додаток Н

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Соловйова Валерія Федоровича

«Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки
майбутніх учителів фізичного виховання»

за спеціальністю: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

***Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації
Монографії:***

1. Соловйов В. Ф. Методологія, теорія та методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : монографія / за ред. А. В. Литвина. Львів : ЗУКЦ, 2023. 576 с.

2. Соловйов В. Ф. Теоретична модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти. *Моделювання педагогічного процесу та психологічного супроводу підготовки фахівців ризиконебезпечних та інших професій* : монографія / за ред. М. С. Ковалю, А. В. Литвина. Львів : ЛДУБЖД, 2023. С. 110–128.

3. Соловйов В. Ф., Литвин А. В. Формування компонентів ІКТ-компетентності майбутнього вчителя. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : монографія / за наук. ред. М. Ковалю, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 244–250.

Посібники:

4. Соловйов В. Ф. Педагогіка та психологія : навч.-метод. посіб. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 92 с.

5. Соловйов В. Ф. Педагогіка спорту : навч.-метод. посіб. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 84 с.

6. Соловйов В. Ф. Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання: метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 48 с.

7. Соловйов В. Ф. Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : метод. посіб. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. 52 с.

Статті в наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України:

8. Соловйов В. Ф. Розвиток фізкультурно-оздоровчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 6. С. 103–111.

9. Соловйов В. Ф. Сучасні концептуальні підходи до професійної підготовки викладачів фізичного виховання. *Молодь і ринок*. 2013. № 5(100). С. 65–68.

10. Соловйов В. Ф. Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 152–161.

11. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Педагогічна позиція як умова формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 39. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 328–332.

12. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Структура та компоненти педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 45. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 274–279.

13. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.**, Окопний А. М. Принципи формування і розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. / за ред. О. В. Тимошенка. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 5К(86)17. С. 192–197.

14. Матвійчук Т. Ф., Степанченко Н. І., **Соловійов В. Ф.** Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури при вивченні психолого-педагогічних дисциплін. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Чернігів, 2018. Вип. 154, т. 2. С. 18–21.

15. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Методика формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 50. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 328–332. DOI: 10.31652/2412-1142-2018-50-326-330.

16. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Ігрове моделювання у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 5К(113)19. С. 89–93.

17. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.**, Окопний А. М. Використання методу аналізу ситуацій в підготовці фахівців з фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. Вип. 6(135)21. С. 140–143. DOI 10.31392/NPU-nc.series15/2020.6K(135)/28

18. Криштанович С. В., **Соловійов В. Ф.**, Матвійчук Т. Ф. Когнітивний компонент як основа формування управлінської компетентності фахівців фізичної культури і спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. Вип. 3К(147). С. 203–207. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.3K(147).43.

Статті у виданнях, проіндексованих у базах даних *Web of Science Core Collection* та/або *Scopus*:

19. Melnyk N., Bidiuk N., Kalenskyi A., Maksymchuk B., Bakhmat N., Matviienko O., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Golub N., Maksymchuk I. Models and organisational characteristics of preschool teachers' professional training in some EU countries and Ukraine. *Zbornik Instituta za pedagogoska istrazivanja*. 2019. Vol. 51, Issue 1. P. 46–93. DOI: <https://doi.org/10.2298/ZIP1901046M>. (Scopus, Q4)

20. Bakhmat N., Maksymchuk B., Voloshyna O., Kuzmenko V., Matviichuk T., Kovalchuk A., Martynets L., Uchytel I., **Solovyov V.**, Manzhos E., Sheian M., Alieksieiev O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk I. Designing Cloud-oriented University Environment in Teacher Training of Future Physical Education Teachers. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 19, Issue 4. P. 1323–1332. DOI:10.7752/jpes.2019.s4192. (Scopus, Q4)

21. Sitovskyi A., Maksymchuk B., Kuzmenko V., Nosko Y., Korytko Z., Bahinska O., Marchenko O., Nikolaienko V., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Khurtenko O., Slyusarenko N., Zhorova I., Maksymchuk I. Differentiated approach to physical education of adolescents with different speed of biological development. *Journal of Physical Education and Sport*. Vol. 19, Issue 3. P. 1532–1543. DOI:10.7752/jpes.2019.03222. (Scopus, Q4)

22. Maksymchuk B., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Davydenko H., Soichuk R., Khurtenko O., Groshovenko O., Stepanchenko N., Andriychuk Y., Grygorenko T., Duka T., Pidlypniak I., Gurevych R., Kuzmenko V., Maksymchuk I. Developing Healthcare Competency in Future Teachers. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 3. P. 24–43. DOI: doi.org/10.18662/rrem/12.3/307. (WoS)

23. Palamarchuk O., Gurevych R., Maksymchuk B., Gerasymova I., Fushtey O., Logutina N., Kalashnik N., Kyliivnyk A., Haba I., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Studying Innovation as the Factor in Professional Self-Development of Specialists in Physical Education and Sport. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 4. P. 118–136. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4/337>. (WoS)

24. Maksymchuk B., Gurevych R., Matviichuk T., Surovov O., Stepanchenko N., Opushko N., Sitovskyi A., Kosynskyi E., Bogdanyuk A., Vakoliuk A., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Training Future Teachers to Organize School Sport. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, Issue 4. P. 310–327. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4/347>. (WoS)

25. Komogorova M., Maksymchuk B., Bernatska O., Lukianchuk S., Gerasymova I., Popova O., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Kalashnik N., Davydenko H., Stoliarenko O., Stoliarenko O., Maksymchuk I. Pedagogical Consolidation of Pupil-Athletes' Knowledge of Humanities. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, Issue 1. P. 168–187. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/367>. (WoS)

26. Ovcharuk V., Maksymchuk B., Ovcharuk V., Khomenko O., Khomenko S., Yevtushenko Y., Rybalko P., Pustovit H., Myronenko N., Syvokhop Y., Sheian M., Matviichuk T., **Solovyov V.**, Maksymchuk I. Forming Competency in Health Promo-

tion in Technical Specialists Using Physical Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, Issue 3. P. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/437>. (WoS)

27. Matviichuk T., Branitska, T., **Solovyov V.**, Marchenko O., Kovalchuk O., Boreiko N., Anichkina O., Fihol N., Gerasymova I. Developing Pedagogical Mastery in Future Physical Education Teachers in the Context of Postmodern Paradigm of Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14, Issue 2. P. 50–72. DOI: 10.18662/rrem/14.2/566. (WoS)

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

28. Соловйов В. Ф. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах. *Теоретичні та методичні аспекти дослідження проблем підготовки кадрів з професій, що користуються сталим попитом на ринку праці* : зб. матеріалів звітної наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю НАПН України, м. Львів, 21 березня 2012 р. Львів : [ФОП Корпан Б. І.], 2012. С. 57–58.

29. Соловйов В. Ф. Удосконалення професійної компетентності вчителів фізичної культури в процесі підвищення кваліфікації. *Науково-методичні основи професійного навчання дорослих в умовах ПТНЗ і виробництва* : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 28 листопада 2012 р. Львів : СПОЛОМ, 2012. С. 33–35.

30. Литвин А. В., **Соловйов В. Ф.** Творча самореалізація майбутніх фахівців у пізнавальній діяльності. *XI педагогічні читання, присвячені пам'яті Володимира Павловича Жука* : тези, м. Львів, 29 листопада 2012 р. Львів : СПОЛОМ, 2012. С. 37–39.

31. Lytvyn A., **Solovyov V.** Learner-Centered Approach in Teacher Education. *Forming and Qualitative Development of Modern Educational Systems* : Materials digest of the LXIV International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Pedagogical sciences. London, September 26 – October 01, 2013. London : IASHE, 2013. P. 74–79.

32. Соловйов В. Формування професійної мотивації у майбутніх фахівців фізичного виховання. *Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців* : матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Львів, 9–10 жовтня 2013 р. Львів : СПОЛОМ, 2013. С. 365–368.

33. Соловйов В. Професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ. *Теорія психічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми* : матеріали наукових читань, присвячених 110-річчю від дня народження Ярослава Івановича Цурковського, 24 березня 2015 р. / [упоряд. С. М. Вдович]. Львів : СПОЛОМ, 2015. С. 70–75.

34. Соловьёв В. Ф. Особенности подготовки специалистов физической культуры и спорта в современных условиях. *Modern peculiarities of the identity formation and social adaptation in conditions of the liberal values crisis* : Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXVII International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Psychology and Educational sciences. London, February 9 – February 15, 2016. London : IASHE, 2016. P. 13–16.

35. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Інноваційні технології в підготовці студентів ВНЗ галузі фізичної культури і спорту. *Особистість в екстремальних умовах* : матеріали VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 12 травня 2017 р. Львів : ЛДУБЖД, 2017. С. 80–82.

36. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Специфіка розвитку педагогічної майстерності вчителів фізичної культури. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. праць. Вип. 5 / [за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало]. Київ ; Львів : ЛДУ БЖД, 2017. С. 325–328.

37. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Наукова спадщина Я. І. Цурковського в сучасній психолого-педагогічній підготовці майбутнього фахівця галузі фізичної культури та спорту. *Видатні постаті психології: історія та сучасність* : зб. тез V наук. регіон. семінару до дня психолога, м. Львів, 20 квітня 2018 р. Львів, 2018. С. 20–24.

38. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Технології ігрового моделювання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Особистість в екстремальних умовах* : матеріали IX Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Львів, 17 травня 2019 р. Львів, 2019. С. 50–52.

39. Матвійчук Т. Ф., **Соловійов В. Ф.** Використання ділових ігор у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір* : матеріали IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Луцьк, 28–29 травня 2019 р. / за заг. ред. А. В. Лякішевої. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2019. С. 162–165.

40. Соловійов В., Матвійчук Т., Степанченко Н. Інноваційні технології у формуванні професійних компетентностей майбутнього фахівця галузі фізичної культури і спорту. *Теорія контрольності та актуальні проблеми сучасної психології* : матеріали наукових читань, присвячених 115-й річниці від дня народження Я. І. Цурковського, м. Львів, 20 лютого 2020 р., Львів, 2020. С. 67–71.

41. Матвійчук Т., **Соловійов В.** Модель професійної підготовки майбутніх фахівців з фітнесу та рекреації. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 23–24 квітня 2020 р. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020. С. 325–328.

42. Мединський С., **Соловійов В.**, Окопний А. Становлення професійної підготовки фахівців академічної спеціалізації: «Атлетичні тренування» (в системі вищої освіти США). *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення* : матеріали XII міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 23–24 квітня. 2020 р. Львів, 2020. С. 313–316.

43. Соловійов В. Ф. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до неперервної професійної самоосвіти. *Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи* : матеріали VIII регіон. наук. семінару, м. Львів, 10 травня 2022 р. Львів, 2022. С. 167–172.

44. Соловійов В., Матвійчук Т. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *V Всеукраїнський педагогічний конгрес* : зб. наук. праць. Львів : Сполом, 2020. С. 182–190.

45. Соловійов В. Ф. Моделювання педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми*

та перспективи : зб. наук. праць. Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2022. Вип. 11. С. 24–28.

46. Соловйов В. Ф. Основні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності* : зб. тез доповідей I Наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р. Львів : ЛДУБЖД, 2022. С. 365–369.

47. Соловйов В. Ф., Литвин А. В. Випереджувальний підхід у професійній підготовці педагогічних працівників. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи* : зб. наук. праць. Київ – Львів – Бережани – Ломза, 2023. Вип. 13. С. 23–29.

48. Соловйов В. Ф. Система педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи в умовах воєнного стану* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. м. Чернігів, 01 листопада 2023 р. / голов. ред. В. Ф. Пузирний. Чернігів : ПАУ, 2023. С. 93–98.

49. Соловйов В. Діджиталізація діяльності вчителя в умовах воєнного стану. *Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії* : матеріали Всеукраїнської наук.-дискус. платформи до Міжнар. дня толерантності, м. Кропивницький, 16 листопада 2023 р. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 132–134.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

50. Соловйов В. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці викладачів фізичного виховання. *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : зб. статей / упор. О. М. Лозинський. Вип. № 1. Львів : Ліга-Прес, 2013. С. 135–141.

51. Соловйов В. Потенціал фізичної культури в підготовці студентів ВНЗ до професійної діяльності. *Григорій Васянович – син співучого Полісся: до 70-річчя від дня народження* / упоряд. С. М. Вдович. Львів : СПОЛОМ, 2015. С. 348–353.

52. Литвин А., **Соловйов В.** Профільне навчання : аналіз стратегій та шляхи розвитку. *Освіта для сучасності = Edukacja dla współczesności* : зб. наук. пр. : у 2 т. / редкол. : В. Г. Кремень [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Т. 1. С. 406–413.

53. Львівський державний університет фізичної культури (1946–2016) : попул. енцикл. / авт. кол. : Ф. Музика, А. Вовканич, В. Левків, **В. Соловйов** [та ін.] ; упоряд. О. Борис ; за заг. ред. Є. Приступи. Львів : ЛДУФК, 2016. 488 с.

54. Соловйов В., Степанченко Н., Матвійчук Т. Педагогічні умови зміцнення здоров'я школярів у виховній системі В. О. Сухомлинського. *Василь Сухомлинський* : наук. праці / упоряд. та наук. ред. П. Сікорський, Д. Герцюк. Львів : Бадікова Н. О., 2018. С. 110–118.

55. Соловйов В. Ф. Психологія управління : навч.-метод. комплекс. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. 60 с.

Додаток П

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Соловйова Валерія Федоровича

«Теоретичні та методичні засади педагогічної

підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»

за спеціальністю: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

Масові науково-практичні заходи міжнародного рівня:

1. LXIV International Research and Practice Conference «Forming and qualitative development of modern educational systems» (64-а Міжнародна науково-практична конференція «Формування та якісний розвиток сучасних освітніх систем») (Велика Британія, м. Лондон, 26 вересня – 1 жовтня 2013 р.). Виступ на тему: «*Learner-Centered Approach in Teacher Education / Особистісно орієнтований підхід у підготовці вчителя*».
2. Міжнародна науково-практична конференція «Гійченська школа впродовж 150 років та її роль у освіті та вихованні людей» (Україна, с. Гійче, Жовківського р-ну Львівської обл., 28 вересня 2013 р.). Виступ на тему: «*Роль сучасного вчителя у становленні особистості школяра*».
3. XII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми» (Україна, м. Вінниця, 21–23 травня 2014 р.). Виступ на тему: «*Педагогічна позиція як умова формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання*».
4. VI українсько-польський / польсько-український форум «Освіта для сучасності» («Edukacja dla współczesności») (Україна, м. Київ, 14–16 вересня 2015 р.). Виступ на тему: «*Профільне навчання : аналіз стратегій та шляхи розвитку*».
5. XIII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми» (Україна, м. Вінниця, 16–18 травня 2016 р.). Виступ на тему: «*Структура та компоненти педагогічної майстерності сучасного вчителя*».
6. CXVII International Research and Practice Conference «Modern peculiarities of the identity formation and social adaptation in conditions of the liberal values crisis» (117-а Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні особливості формування особистості та її соціальної адаптації в умовах кризи ліберальних цінностей») (Велика Британія, м. Лондон, 9–15 лютого 2016 р.). Виступ на тему: «*Features of training specialists in physical culture and sports in modern conditions / Особливості підготовки фахівців фізичної культури та спорту в сучасних умовах*».
7. V Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи»

- (Україна, м. Львів, 19–20 жовтня 2017 р.). Виступ на тему: *«Специфіка розвитку педагогічної майстерності вчителів фізичної культури»*.
8. XIV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми» (Україна, м. Вінниця, 15–17 травня 2018 р.). Виступ на тему: *«Методика формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін»*.
 9. XII Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення» (Україна, м. Львів, 23–24 квітня 2020 р.). Виступ на тему: *«Модель професійної підготовки майбутніх фахівців з фітнесу та рекреації»*.
 10. VI Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (Україна, м. Львів, 4–5 листопада 2021 р.). Виступ на тему: *«Формування компонентів ІКТ-компетентності майбутнього вчителя»*.
 11. I науково-практ. конф. з міжнародною участю «Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності» (Україна, м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р.). Виступ на тему: *«Основні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»*.
 12. XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи» (Україна, Київ – Львів – Бережани – Ломза, 1 листопада 2022 р.). Виступ на тему: *«Моделювання педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»*.
 13. XIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи» (Україна, Київ – Львів – Бережани – Ломза, 31 жовтня 2023 р.). Виступ на тему: *«Випереджувальний підхід у професійній підготовці педагогічних працівників»*.
 14. III Міжнародна науково-практична конференція «Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи в умовах воєнного стану» (Україна, м. Чернігів, 1 листопада 2023 р.). Виступ на тему: *«Система педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО»*.

Масові науково-практичні заходи всеукраїнського рівня:

15. Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичні основи професійного навчання дорослих в умовах ПТНЗ і виробництва» (Україна, м. Львів, 28 листопада 2012 р.). Виступ на тему: *«Удосконалення професійної компетентності вчителів фізичної культури в процесі підвищення кваліфікації»*.
16. Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Україна, м. Львів, 9–10 жовтня 2013 р.). Виступ на тему: *«Формування професійної мотивації у майбутніх фахівців фізичного виховання»*.

17. VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Особистість в екстремальних умовах» (Україна, м. Львів, 12 травня 2017 р.). Виступ на тему: *«Інноваційні технології в підготовці студентів ВНЗ галузі фізичної культури і спорту»*.
18. «Всеукраїнська науково-практична конференція присвячена 100-річчю з дня народження Василя Сухомлинського» (Україна, м. Львів, 20 жовтня 2018 р.). Виступ на тему: *«Педагогічні умови зміцнення здоров'я школярів у виховній системі В. О. Сухомлинського»*.
19. Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогіка і психологія професійної освіти: актуальні проблеми» (Україна, м. Львів, 15 листопада 2018 р.). Виступ на тему: *«Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури при вивченні психолого-педагогічних дисциплін»*.
20. IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Особистість в екстремальних умовах» (Україна, м. Львів, 17 травня 2019 р.). Виступ на тему: *«Технології ігрового моделювання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури»*.
21. IV Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Україна, м. Луцьк, 28–29 травня 2019 р.). Виступ на тему: *«Використання ділових ігор у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури»*.
22. V Всеукраїнський педагогічний конгрес «Якість освіти в Україні – основа і результат докорінних змін в освітній системі» (Україна, м. Львів, 1–2 жовтня 2019 р.). Виступ на тему: *«Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури»*.
23. I всеукраїнська наук.-практ. конф. до дня психолога «Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи» (Україна, м. Львів, 21 квітня 2023 р.). Виступ на тему: *«Теоретична модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти»*.
24. Всеукраїнська науково-дискусійна платформа «Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії», приурочена до Міжнародного дня толерантності (Україна, м. Кропивницький, 16 листопада 2023 р.). Виступ на тему: *«Діджиталізація діяльності вчителя в умовах воєнного стану»*.

Масові науково-практичні заходи регіонального рівня:

25. Науково-практична конференція, присвячена 20-річчю НАПН України «Теоретичні та методичні аспекти дослідження проблем підготовки кадрів з професій, що користуються сталим попитом на ринку праці» (Україна, м. Львів, 21 березня 2012 р.). Виступ на тему: *«Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах»*.
26. XI педагогічні читання, присвячені пам'яті Володимира Павловича Жука (Україна, м. Львів, 29 листопада 2012 р.). Виступ на тему: *«Творча самореалізація майбутніх фахівців у пізнавальній діяльності»*.

27. Круглий стіл «Психологічні виміри культури, економіки, управління» (Україна, м. Львів, 30 травня 2013 р.). Виступ на тему: *«Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці викладачів фізичного виховання»*.
28. Наукові читання, присвячені 110-річчю від дня народження Ярослава Івановича Цурковського «Теорія психічної контрольності та сучасні психолого-педагогічні проблеми» (Україна, м. Львів, 24 березня 2015 р.). Виступ на тему: *«Професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ»*.
29. V-й науковий регіональний семінар до дня психолога «Видатні постаті психології: історія та сучасність» (Україна, м. Львів, 20 квітня 2018 р.). Виступ на тему: *«Наукова спадщина Я. І. Цурковського в сучасній психолого-педагогічній підготовці майбутнього фахівця галузі фізичної культури та спорту»*.
30. Наукові читання «Теорія контрольності та актуальні проблеми сучасної психології», присвячені 115-й річниці від дня народження Ярослава Івановича Цурковського – відомого українського вченого-психолога, громадського діяча (Україна, м. Львів, 20 лютого 2020 р.). Виступ на тему: *«Інноваційні технології у формуванні професійних компетентностей майбутнього фахівця галузі фізичної культури і спорту»*.
31. VIII-й регіональний науковий семінар «Видатні постаті психології: історія та сучасність» (Україна, м. Львів, 10 травня 2022 р.). Виступ на тему: *«Проблема підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до неперервної професійної самоосвіти»*.

Додаток Р

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ
Соловйова Валерія Федоровича на тему
«Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів
фізичного виховання»
за спеціальністю: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»
(СКАНОВАНІ КОПІЇ)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 616-620, факс (0432) 612-812, E-mail: info@vspu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125094

20.12.2023 № 06/36

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів докторської дисертації

Соловйова Валерія Федорівна

«Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Довідка засвідчує, що у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського у 2022–2023 рр. впроваджувалися в освітній процес результати дисертаційної роботи В. Ф. Соловйова у системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Апробація авторської інноваційної системи педагогічної підготовки учителів фізичної культури у закладах вищої освіти мали на меті вдосконалення підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта», предметна спеціалізація 014.11 Фізична культура, розширення їхніх педагогічних знань і вмінь, удосконалення ключових і формування професійних компетентностей.

В освітньому процесі під час проведення лекційних і практичних занять використовувалися наукові розробки В. Ф. Соловйова, а саме: методичні посібники «Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання» та «Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання». Застосоване навчально-методичне забезпечення (оновлений зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, створена методика формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів, комплекс технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури), дидактичні матеріали для вдосконалення підготовки учителів фізичної культури до професійно-педагогічної діяльності за трьома ступенями педагогічної підготовки (базовим, фізкультурно-педагогічним, поглиблено-спеціалізованим) сприяли підвищенню фахового та методичного рівня науково-педагогічних працівників ВДПУ, а також сформованості педагогічної компетентності випускників – майбутніх учителів фізичного виховання.

На основі дослідно-експериментальної роботи доведено, що запропонована модель педагогічної підготовки вчителів фізичної культури та реалізовані організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, є доцільними і можуть бути запровадженими в освітній процес закладів вищої освіти педагогічного та фізкультурно-педагогічного профілю.

Усе це дає підстави вважати, що впровадження результатів дисертаційного дослідження В. Ф. Соловйова забезпечили підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Проректор з наукової роботи

Алла КОЛОМІСЦЬ

Євген ГРОМОВ (0432) 61-80-72

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
 ел. пошта: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

01.12.2023 № 03-24/01/3228 на № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Соловйова Валерія Федоровича на тему:
«Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів
фізичного виховання»

Довідка видана здобувачу наукового ступеня доктора педагогічних наук В. Ф. Соловйову про те, що протягом 2022-2023 рр. в освітній діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки впроваджувалися основні наукові положення дисертаційного дослідження з використання при цьому розроблених ним науково-методичних матеріалів.

Зокрема апробувалися концепція випереджувальної педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання та організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю. До інноваційних засад педагогічної освіти у ЗВО фізкультурного профілю відносимо психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні нововведення, які інтенсифікують діяльність суб'єктів педагогічної підготовки, ведуть до підвищення якості їхньої професійно-педагогічної діяльності з розвитку фізичної культури, виховання здорового способу життя та здоров'язбереження школярів. Провідним інноваційним елементом автор справедливо вважає випереджувальний характер педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, у руслі якого вирішуються завдання формування висококомпетентного суб'єкта педагогічної діяльності, здатного взяти на себе ініціативу та відповідальність за розвиток фізичної культури і здоров'я нації.

Викликає інтерес авторське науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (запропоновано оновлений зміст педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, створена й упроваджена методика формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів, розроблено комплекс технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання).

Результати науково-педагогічного дослідження В. Ф. Соловйова є вагомими, мають актуальність, новизну, практичну значущість і сприяють підвищенню якості формування професійної компетентності випускників – учителів фізичного виховання, яка визначається рівнем їхніх знань, умінь, досвіду, відображає їхні особистісно-ділові якості, від яких залежать результати їхньої діяльності в закладах загальної середньої освіти. Їх апробація свідчить про високий теоретико-методологічний рівень та інноваційну зорієнтованість, що дає підстави для висновку про доцільність їх використання у фізкультурно-педагогічній освіті.

Ректор

Тетяна Роспопа 0994375196

Анатолій ЦЬОСЬ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА**

вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100; тел. (0324) 41-04-74, факс (03244) 3-38-77
e-mail: dspu@dspu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125438

Від 30.11.2023 р. № 2449

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів наукових досліджень
здобувача наукового ступеня доктора педагогічних наук

Соловйова Валерія Федоровича

за темою: «**Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки
майбутніх учителів фізичного виховання**» зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання» впроваджувались в освітньому процесі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка упродовж 2022-2023 н.р.

Науково-методичне забезпечення, розроблене автором в межах експериментальної моделі педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання, використано під час викладання курсів психологічних і педагогічних дисциплін ОПП підготовки учителів фізичної культури на першому та другому рівнях вищої освіти.

Викладачі та здобувачі ознайомилися з науково обґрунтованою в дисертації Валерія Федоровича Соловйова інноваційною системою педагогічної підготовки учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти (визначено інноваційні засади педагогічної освіти фізкультурного профілю, запропоновані специфічні принципи фізкультурно-педагогічної освіти, обґрунтовано п'ять груп організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективність педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО. Автор уточнив науково-педагогічну сутність і структуру феномена «педагогічна компетентність вчителів фізичного виховання», дидактичні особливості педагогічної вищої освіти фізкультурного профілю, інноваційні засади педагогічної підготовки здобувачів, які сприяють формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців з фізичного виховання. Практичне значення мають науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання (оновлений зміст педагогічної підготовки, створена й упроваджена методика формування та розвитку

педагогічної компетентності здобувачів, комплекс технологій педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання), а також дидактичні матеріали для вдосконалення підготовки учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності.

Апробація результатів дослідження підтвердила їх теоретичну та практичну спрямованість, що доводить доцільність їх упровадження в освітній процес з метою підвищення професійної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Валерія Соловійова за темою «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання» обговорені та затверджені на засіданні кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту (протокол № 14 від 28 листопада .2023 р.).

Завідувач кафедри теорії та методики
фізичного виховання і спорту

Світлана ГЕРАСИМЕНКО

Проректор з наукової роботи,
доктор педагогічних наук, професор

Микола ПАНТЮК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

вул. Костюшка, 11, м. Львів, 79007, тел: (032)255-32-01, факс: (032)255-32-08
 E-mail: info@ldufk.edu.ua Код ЄДРПОУ 34606048

05.11.2023 № _____ На № _____

АКТ УПРОВАДЖЕННЯ
результатів наукового дослідження Соловйова Валерія Федоровича
в освітній процес підготовки здобувачів вищої освіти
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що результати, положення та висновки докторського дисертаційного дослідження В. Ф. Соловйова «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти виконані відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2016–2020 рр. за темою НДР «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки фахівців з фізичного виховання у вищих навчальних закладах» (РК № 0111U001717) і Технічного завдання науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2021–2025 рр. в межах теми НДР «Психолого-педагогічні аспекти формування фахівця з фізичної культури і спорту» (затверджено на засіданні вченої ради ЛДУФК ім. Івана Боберського, протокол № 4 від 09.02.2021 р.) та впроваджені в освітню діяльність Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського. Виконавець Соловйов В. Ф. вніс такі рекомендації та пропозиції:

Форма впровадження, коротка характеристика	Наукова новизна та її значення	Результати впровадження
Запропонована оновлена структура освітніх компонент ОПП першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура). За рахунок вилучення непрофільних курсів передбачено обов'язкові навчальні дисципліни: «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Історія педагогіки», «Сучасні освітні технології», «Основи педагогічної майстерності»	Уперше розроблено трирівневу структуру поетапного формування педагогічної компетентності у здобувачів ЗВО фізкультурного профілю. Визначено три етапи педагогічної підготовки здобувачів ЗВО та випереджувального формування в них педагогічної компетентності: орієнтувально-мотиваційний, формувально-діяльнісний, розвивально-інтегровувальний	Удосконалена система педагогічної підготовки здобувачів враховує особистісні та професійні потреби здобувачів, вимоги роботодавців; організаційну та змістово-технологічну включеність педагогічної підготовки у цілісний освітній процес, що забезпечує розвиток компетентності майбутніх учителів фізичного виховання як інтегрованого результату освіти

Проректор з науково-педагогічної роботи
та міжнародних зв'язків

Андрій ВОВКАНИЧ

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»
(КЗ ЛОР ЛОІППО)**

вул. Огієнка, 18а, м. Львів, 79007, тел./факс +38 (032) 255 38 30, e-mail: loippo@ukr.net loippo.lviv.ua
Код ЄДРПОУ 02139736

Від 08.09.2023 № 406

На _____ від _____

АКТ

упровадження результатів наукових досліджень в освітній процес
Комунального закладу Львівської обласної ради
«Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

Цей акт про те, що результати виконання дисертаційного дослідження В. Ф. Соловйова «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, яке виконувалось відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2016–2020 рр. за темою НДР «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки фахівців з фізичного виховання у вищих навчальних закладах» (РК № 0111U001717) і Технічного завдання науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2021–2025 рр. в межах теми НДР «Психолого-педагогічні аспекти формування фахівця з фізичної культури і спорту» (затверджено на засіданні вченої ради ЛДУФК ім. Івана Боберського, протокол № 4 від 09.02.2021 р.) впроваджені в діяльність КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти». Виконавець подав такі пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження, коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Очікуваний ефект від упровадження
Трирівнева система педагогічної підготовки (базовий психолого-педагогічний, фізкультурно-педагогічний, поглиблено-спеціалізований). Це уможливило прогнозоване формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання за основними етапами педагогічної підготовки: орієнтувально-мотиваційним, формувально-діяльнісним, розвивально-інтегративним.	У професійній підготовці вчителів (спеціалізація 014.11 Фізична культура) уперше послідовно реалізовано психолого-педагогічну спрямованість освітньо-професійної програми. Обґрунтовані інноваційні напрями оптимізації системи педагогічної підготовки вчителів у ЗВО фізкультурного профілю. Рекомендовано використовувати в освітньому процесі.	Оновлення та інтенсифікація педагогічної підготовки здобувачів у ЗВО; підготовка учителів фізичного виховання, які мають належні компетентності, здатні до продуктивної діяльності з фізичного розвитку та виховання здорового способу життя у школярів; досягнення нової якості фізкультурно-оздоровчої діяльності в системі загальної середньої освіти.

Павло ХОБЗЕЙ

Павло ХОБЗЕЙ

АКТ
упровадження результатів наукового дослідження Соловйова Валерія Федоровича
в освітній процес підготовки здобувачів вищої освіти
Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту

Ми, ті, що підписались нижче, склали цей акт про те, що в результаті роботи за темами НДР «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки фахівців з фізичного виховання у вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0111U001717) Зведеного плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2016–2020 рр. та «Психолого-педагогічні аспекти формування фахівця з фізичної культури і спорту» Технічного завдання науково-дослідної роботи ЛДУФК імені Івана Боберського на 2021–2025 рр. виконавець часткової узагальненої теми «Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання» Соловйов Валерій Федорович вніс такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження	Результати, які отримано від впровадження
Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Соловйов В. Ф.	Розроблено трирівневу структуру поетапного формування педагогічної компетентності у здобувачів ЗВО фізкультурного профілю; створено та реалізовано організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання; визначені методичні підходи до розроблення, впровадження й оцінювання ефективності педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання; визначено методи діагностики здобувачів; підготовлено методичні вказівки з формування педагогічної компетентності для науково-педагогічних працівників. Переваги запропонованих інновацій полягають у тому, що три ступені педагогічної підготовки (базовий, фізкультурно-педагогічний, поглиблено-спеціалізований), забезпечують випереджувальне формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання.	Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, 49094, м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги, 10	Запропоновані автором рекомендації та пропозиції, що стосуються вивчення психологічних і педагогічних дисциплін, зокрема концепція, модель, педагогічна система, а також технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання дають змогу суттєво покращити рівень педагогічної компетентності випускників першого та другого рівня вищої освіти.

Автор-розробник

Валерій СОЛОВЙОВ

Представник закладу,
 де здійснювалось упровадження:
 завідувач кафедри педагогіки і психології
 4.12.2023р.

Любов Андрюшина

Проректор з наукової діяльності

Наталія МОСКАЛЕНКО

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел. (0342) 75-23-51, факс (0342) 53-15-74
 імейл office@pnu.edu.ua, сайт https://pnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125266

08.12.2023 № 01-23/196

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації
 Соловійова Валерія Федоровича

«Теоретичні та методичні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»,
 поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
 зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Цією довідкою засвідчується те, що результати дисертаційного дослідження В. Ф. Соловійова протягом 2022–2023 років були впроваджені в освітній процес факультету фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» під час навчання здобувачів вищої освіти за освітньо-професійними програмами підготовки бакалаврів і магістрів зі спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура).

Запропоновані дисертантом матеріали дослідження, зокрема авторські концепція, педагогічна система, модель педагогічної підготовки вчителів фізичної культури, організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, а також методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності здобувачів, комплекс технологій педагогічної підготовки і методика діагностування рівнів сформованості педагогічної компетентності відображені у монографії «Методологія, теорія та методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання», посібниках «Методичні основи формування та розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання» та «Технології педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання» та низці наукових публікацій. Застосування розроблених пропозицій щодо організації, проведення й оцінювання ефективності педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, визначених критеріїв, показників, рівнів і методів діагностики сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання, методичних вказівок для науково-педагогічних працівників ЗВО з формування педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання сприяло підвищенню динаміки формування педагогічної компетентності у здобувачів фізкультурно-педагогічної освіти.

Апробація результатів дисертаційного дослідження В. Ф. Соловійова (окремих складових науково-методичного забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання і дидактичних матеріалів для вдосконалення підготовки здобувачів до професійно-педагогічної діяльності) отримала позитивні відгуки науково-педагогічних працівників факультету фізичного виховання і спорту ПНУ імені Василя Стефаника, що дозволяє зробити висновок про актуальність роботи дисертанта та доцільність впровадження її результатів у практику діяльності закладів вищої освіти України.

Довідку обговорено та затверджено на засіданні кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту (протокол № 3 від 29 листопада 2023 року).

Зав. кафедри теорії та методики
 фізичної культури
 Проректор з науково-
 педагогічної роботи

Богдан ЛІСОВСЬКИЙ
 Сергій ШАРИН

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківська державна академія фізичної культури

вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, тел./факс: +38 057 705-23-01

E-mail: office.rector@khdafkdo.com.ua, вебсайт: khdafk.com.ua Код ЄДРПОУ 02928261

08.12.2023 № 1106/01-19

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Соловйова Валерія Федоровича на тему «Теоретичні та методичні засади педагогічної
підготовки майбутніх учителів фізичного виховання»
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Довідка видана здобувачу наукового ступеня доктора педагогічних наук В. Ф. Соловйову про те, що протягом 2022-2023 рр. в освітньому процесі Харківської державної академії фізичної культури впроваджувалися основні наукові положення його дисертаційного дослідження та розроблені науково-методичні матеріали. В Академії було апробовано окремі положення науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання і дидактичні матеріали для вдосконалення підготовки учителів фізичного виховання до професійно-педагогічної діяльності.

Практичне значення дослідження В. Ф. Соловйова полягає в тому, що реалізовано організаційно-педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання; визначені методичні підходи до розроблення, впровадження й оцінювання ефективності педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю; визначено критерії, показники, рівні та методи діагностики сформованості педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання; підготовлено методичні вказівки для науково-педагогічних працівників ЗВО щодо формування педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичного виховання; розроблено три ступені педагогічної підготовки у ЗВО фізкультурного профілю (базовий, фізкультурно-педагогічний, поглиблено-спеціалізований), які визначають прогнозоване формування педагогічної компетентності в майбутніх учителів фізичного виховання.

Усі апробовані матеріали дисертаційного дослідження є доступними для здобувачів освіти і професорсько-викладацького складу. Матеріали дослідження можуть стати цінним джерелом для подальших наукових пошуків щодо педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання та загалом вдосконалення професійної підготовки фахівців галузі фізичного виховання та спорту.

Результати дисертаційного дослідження В. Ф. Соловйова отримали високу оцінку викладачів і здобувачів Академії, а тому заслуговують на подальше широке використання в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю. Вважаємо, що їх реалізація сприятиме підвищенню якості професійної підготовки фахівців галузі фізичного виховання та спорту за умови оновлення науково-методичного забезпечення освітнього процесу, гнучкості та інваріантності навчальних планів і програм, готовності викладачів ЗВО до інновацій.

Ректор ХДАФК, доктор наук з
фізичного виховання та спорту,
професор, Заслужений працівник
фізичної культури і спорту України

Вячеслав МУЛИК